Hungarikusz G. Lajos:

Egy Magyar Orvos Amerikában

avagy egy fiatal magyar orvos viszontagságai az amerikai üzleti világban, az orvos-beteg kapcsolat természete, a vesegyógyászat amerikai viszonyai, az orvoskutatás jellegzetességei,valamint gyakorlati megfigyelések egy Amerikába készülő fiatal magyar szakember számára

"A gondolati tisztaság nagyobb tisztánlátást tesz lehetővé a mélyföldön is, mint amit a túlhajtott küzdelemmel megmászott zsúfolt hegytető nyújthat."

-Diario IV. kötet, „EVSP”, Anno Ꭼ.Ꮑ. VI

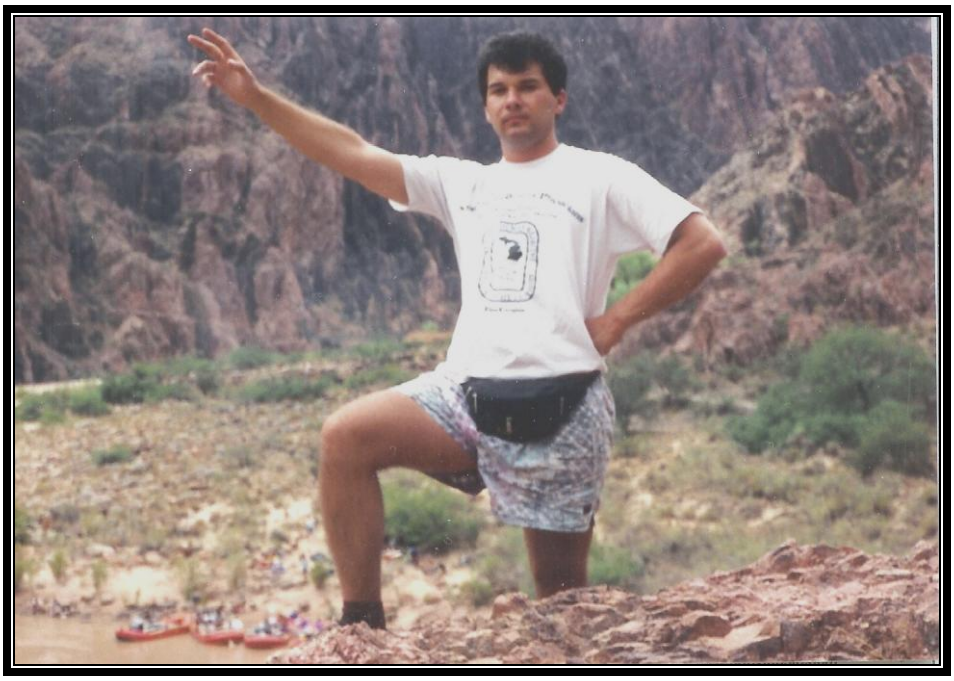

A Grand Canyon mélyén

Ludovicus G. Hungaricus

Anno Ꭼ.Ꮑ. XII

Köszönettel tartozom szüleimnek, testvéreimnek, feleségemnek és fiamnak, akik a könyv megirásában segitettek, valamint fiatalkori barátaimnak, akiket olvasmányaimon keresztül ismertem meg, különös tekintettel (közelitő kelet-nyugati sorrendben):

Kong Fu Ce, Szidarta Gótáma, Gandhi K. Mohandasz, Kurais Mohammed, Tolsztoj Leó, Dosztojevszkij M. Fedor, Homérosz, Hérakleitosz, Platón, Zénó, Diogenész, József Attila, Petőfi Sándor, Madách Imre, Rákóczi Ferenc, Nietzsche Frigyes,Goethe János Farkas, Heisenberg Werner, Buzzati Dino, Rousseau János Jakab, Bacon Ferenc, Huxley Aldous, Thoreau D Henrik, Durant Will

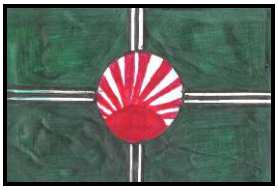

Tartalom

Első Könyv
Első Rész: New York 7
(*intern év, beilleszkedés az amerikai nagyvárosi életbe, fiatalkori viszaemlékezések*)

Második Rész: Detroit 86
(magas szinvonalú szakmai oktatás, megismerkedés az orvosi intézményrendszerrel,az amerikai Északkal)

Harmadik Rész: Az Átmenet 195
(a tanulóévek vége, felkészülés az orvosi szerepre, utazások)

Második Könyv
Első Rész: Muskogee, Oklahoma 232
(gyakorlati orvosi működés és vezető szerep, az orvosi üzleti élet és adminisztráció megismerése)

Második Rész: Neue Ordnung 292
(az orvosi szakmai szerep élményének feldolgozása és egy új gondolati-szemléleti rendszer születése)

Harmadik Rész: West Virginia és Lázadás 360
(élmények egy kis orvosi egyetemen egy hires orvoskutató mellett)

Harmadik Könyv: Shreveport, Lousiana 380
(orvosi élmények egy Déli katonavárosban, az orvoskutatás következetlenségei, háborús idők)

Epilógus 426
(a gyerekszületés élménye,a tehetségvédelem jelentősége)

Függelék 433
(az amerikai élményekből ihletett történelmi-fantasztikus irás: „Atlantisz”, néhány angol nyelvű filozófiai-történelmi-vallási esszé és egy rövid epikus költemény: „A Könyv”)

Bevezetés

Ez a könyv igazából nem egy, hanem három, sőt talán négy. Az egyik egyfajta útleirás, amerikai, hawaii-beli, mexikói, európai élményeim rövid emlitése. A második önéletrajz, egy fiatal, pályakezdő magyar orvos viszontagságainak élményszerű leirása egy idegen környezetben. Ez olyan gyakorlati (bár szubjektiv módon szinezett) megfigyeléseket igér, melyek egy idegenbe készülő fiatal szakembernek nagyon sok csalódást és sokkélményt spórolhatnak meg. A harmadik egyfajta az idegen környezet élménye által ihletett filozófiai tanulmány, mely filozófiai naplóm és irásaim részleges átirásából ered. Az igazi filozófus talán az, aki filozófiáját alkalmazni meri saját gyakorlati életében. Filozófiai naplóm olyan mélyen befolyásolta amerikai utamat, életdöntéseimet, hogy emlitése nélkül pályafutásom Amerikában érthetetlen volna. A filozófia szó magyarul kapott egyfajta megfoghatatlan, életidegen, sőt fennhéjázó jelentéstartalmat. Az az alkalmazott életfilozófia, mely ebben a könyvben megjelenik csupán formálódó értelmezése mindennapi életeseményeknek. Bonyolultnak csak elméletben és elvonultan irva lehet lenni. Minden ami közvetlenül alkalmazott: cselekvésben, munkában, életben egyszerű és egyértelmű *kell legyen*.

Ez a három könyv nem egy tőlünk, magyaroktól nagyonis idegen, ismeretlen világ leirását célozza meg, nincs mögötte semmiféle objektiv amerikai valóság, a leirt személyek, orvosok, nővérek, betegek nem létező és valóságos személyek, az események nem magukban létező tényeken, történéseken alapulnak, az önéletrajzi vonatkozások nem egyfajta objektiv történetet tárnak fel. Ez a könyv azt kivánja megmutatni, hogy az amerikai-üzleti-szakmai világ egy szeletének és egy fiatal, érzékeny és jellegzetesen magyar lelkű orvosnak milyen volt a *kölcsönhatása,* s ebben talán okulandó olyan magyar fiatalokra nézve, akik akár ideiglenesen Amerikába vágyakoznak. A könyv minden látszólagos valószerűsége ellenére kizárólag *szubjektiv élményleirás*: minden bemutatott szereplő és esemény átesett egy olyan agyi szűrőn, hogy sokkalinkább tekinthető belső lelki élménynek, mint külső, megfogható objektumnak.

Ez a könyv (talán nem kellően szemérmesen bújtatott) tézise is. Ilyen tárgyi, „objektiv valóság" egy leiró-történetiró szempontjából nem is létezhet, s ha a leiró-történetiró elég mélyen megértette azt, amit leirni kiván, akkor ezt világosan át is látja. Hogy minden történelem többet mond a szerzőről, mint a leirt tárgyról- ezt már fiatalkoromban megfigyeltem, amikor történelmi könyvek és elemzések tucatjait olvastam el. Saját próbálkozásaim tanulságaként megerősithetem, hogy az objektivitásra vonatkozó minden erőfeszités ellenére minden történetirás erőteljesen szubjektiv, s a legjobb, ha ezt a szerző beismeri és lépten-nyomon figyelembe is veszi (ennek részletesebb kibontását lásd a Függelék-ben közölt „Atlantisz" cimű szatirikus irás második alfejezetében). Sőt: talán kevesebb lett volna sok szörnyűséget eredményező elszabadult indulat, ha történelmi szerzők egy kicsit jobban átlátják saját „objektivitásra törekvésük" minden hiábavalóságát. A könyv végén, a Függelékben számos esszé, történelmi-fantasztikus irás fejti ki ezt az elgondolást.

De van ennek a történetnek egy negyedik, különleges vonulata, s ez az orvosi szakmabeli élményeim leirása. Mint egy orvosnak sikeres, betegek körében népszerű, de eléggé sajátos gondolkodású fiatal doktor szeretném kifejezni szakmabeli nézeteimet nem

szakmabelieknek. Hiszem és vallom, hogy az orvostudomány elsősorban művészet, majd lélektan, szinte filozófus-papi szerep és csupán harmadlagosan természettudomány. A matematikai statisztika és a fizikai kisérletek mintáinak erőltetése nem mindenben szerencsés sem a filozófián, sem a medicinán belül, az efféle mitikus hiedelmeket (mint oly sok mást ezen a Földön) csak átgondolatlanság és tudatlanság tarthat fenn.
A matematikai és fizikai módszerek félreértése, ezek mesterséges kiterjesztése olyan területekre, ahol ezek a módszerek igazából nem értelmezhetők: nos mindez egy torz orvosi tudatot alakitott ki. Ez a jelenség és az orvosi szakma túlzott pénzéhes anyagiassága határozzák meg leginkább azt a monoton, gépies és lélektelen valamit, amelyet magam körül látok nap mint nap, s amiről a betegek méltán panaszkodnak nekem efféleképp:
„A többi doktor nem beszél hozzám."
„Ön az egyetlen orvos, akivel szót lehet érteni".
Tévedés ne essék, ez nem az én dicséretem: ez egy elhibázott, s magam körül túl gyakran tapasztalt orvosi hozzáállásról felállitott diagnózis, illetve annak spontán megnyilatkozása a beteg részéről.
De még az ilyes orvosi élményeimről való leirás is teljesen szubjektiv, mint minden más ebben a könyvben. S a könyv értéke csakis ebben lehet. Ez a könyv olyan valóságot ir le, mely valódibb minden objektiv valóságnál. Mindent, már pólyáskorunkban a rávonatkozó érzelmi viszonnyal, érzelemi reakcióval együtt tanulunk meg. A szüleimtől hallottakban benne van az, hogy édesapám, vagy édesanyám mit érez, mit gondol, hogyan viszonyul ahhoz, amiről engem tanit. Benne van a szeretet is: tanitó és tanuló között. Ezek az érzelmek és szubjektiv viszonyulások éppenúgy mélyen hozzákötődnek az általam tanultakhoz, mintahogy jelen vannak érzelmek, sajátos reakciók -lefejthetetlenül és valóságosan- mindenben, amit ezalatt a csaknem tizenhárom év alatt Amerikában és az orvostudományban megfigyeltem. S mintahogy jelen van egy amerikai orvos életében egy magyar fiatalember sajátos lelkülete. Ezért:
„Egy magyar orvos Amerikában."

Shreveport, Louisiana
2003. Február-2005. Május
Anno 𝔑.𝔈. XX–XXII

Első Könyv

Első rész: New York

1. Előkép

Belépek új munkahelyemre. Nagy, ablaktalan posztmodern épület. A nővérek kedvesen fogadnak, egyikük bevezet a művese osztályra. Húsz-huszonöt többnyire kövér ember, férfiak és nők, fiatalok és aggok, fehérek és feketék, fejükön fülhallgató, unott arccal nézik a televiziót hatalmas orvosi bőrfotelekben egy-egy művesegéphez kötve.
Nagy önbizalommal és kedvesen szólitom meg egyiküket. Bár sohasem jártam még Louisiana államban, tudom, sokhelyütt sikerült igen jó kapcsolatba kerülnöm betegekkel, olyanokkal is, akiket akkor láttam először. Tudom, mit várnak tőlem, tudom milyen szóból értenek és tudom, mit mondjak nekik. Szakértő lettem, nagy tapasztalattal. Tiz év rutin- új nap új győzelem.
„Hogy van?"
„Álljon ki a képből! Nem látja, hogy nézném a tévét?"
Köpcös, középkorú „fehér" amerikai. Vagy ötvenéves lehet. Szemében valami fékezhetetlen vadság. Alaposabban szemügyre veszem. Lábai és arca dagadtak a felgyűlt víztől, haja jól ápolt, ruházatában semmi rendkivüli. Mellényzsebéből cigarettásdoboz lóg ki, mellette szemérmetlenül nagy, talán literes olcsó műanyagpohár, benne barnás, jégkockákkal dúsitott szénsavas ital: Coca Cola. Tudja, hogy mint vesebetegnek ezt messziről kellene kerülnie. A fotel lábánál jókora "McDonald's" cégjelzésű papirzacskó, belőle zsiros, elbarnult, elzsugorodott sültburgonyadarabok s egy féligrágott hamburger kandikálnak ki. A régi recept. Túl sok szénhidrát- cukorbetegség, túl sok só- magas vérnyomás, túl sok zsir- szivbetegség, túl sok fehérje és mesterséges szinezék- vesebetegség. A feleség nem főz otthon, egyszerűbb a gyorsétel. Az olcsó és jól reklámozott izekről már nem tudnak lemondani.
A nővérektől kérdezem: mi baja S.-nek? Szociális, vagy családi problémák, haláleset, közelgő műtét miatti szorongás....
-S. mindig ilyen.
Mint később kiderül, ezen az osztályon ő korántsem kivétel. Miért? A nővérek nem tudják és legyintenek.
Este, vacsora közben felteszek egy lemezt. Kosztolányi egyik versét hallgatom, amiben arról mesél, milyen negyvenév fölött (magam harmincnégy éves voltam ekkor). Elmerengek egy kissé. Több mint kilenc éve van, hogy két bőrönddel Amerikába jöttem, egyéves belgyógyászati tapasztalatszerzés céljából. Hogy is van ez? Mit is keresek én itt egy louisiánai egyetemen mint veseszakorvos- egy újabb munkahely, nem túlságosan biztató előjelekkel. Miért is nem indulok -mondjuk holnap- hazafelé?

2. **Szeged, Dosztojevszkij, Robinson**

Amikor tizenöt éves koromban egy "speciális" kémia osztály növendékeként Szegeden, egy szép tavaszi délután (ezerkilencszáznyolcvankettő márciusában) a városi könyvtár felé vettem az utamat, különösen büszkének éreztem magam. Úgy gondoltam akkor- valami nagyszerű dolog az, hogy egészen különleges helyzetben vagyok, egy másik világban, egyfajta ötödik dimenzióban, szüleimtől és a kisvárostól távol, ahol felnőttem. Éppen egy éve volt, hogy általános iskolai kémia tanárnőm, akivel finoman szólva sem sziveltük egymást, a tanáriba hivatott, s elmondta, hogy nagy választás előtt állok : Budapestre jelentkezhetem fizika tagozatra, vagy Szegedre egy kisérleti kémiai osztályba....s hogy jól gondoljam meg, inkább még el is enged a kémia óráról, menjek haza és beszéljek a szüleimmel, vegyem fontolóra; hogy Budapestre jó esély van-e, azt nem tudja garantálni, de Szeged egy jó iskola, s kémiából, a felvételi vizsgán nem lehet gond.
A speciális kémia osztály országos beiskolázású volt, s elméletileg csak különlegesen tehetséges jótanulókat vettek ide fel egy bonyolult felvételi vizsga által tovább válogatva. Én kisvárosi iskolámban szinte valamennyi tárgyból kitűntem. A kémia csupán egy volt ezek közül, s valójában izgalmassága számomra elmaradt az érdeklődésemhez közelebb álló történelem, irodalom, földrajz és matematika mögött.
Örömmel mentem haza, főleg miután amúgy is fel voltam dobva, mert a nagyszünetbeli móka szokatlanul jól sikerült. Nyolcadik osztályos koromban ugyanis azzal foglalatoskodtam óraközti szünetekben, hogy bejártam a hatodikosok és a hetedikesek tantermeibe és különféle paródiákat, humoros kiselőadásokat tartottam, és szinte fürödtem abban a vélt népszerűségben, melyet ezek a mókák keltettek. Kusza év volt ez a nyolcadik osztály: nagy tanulmányi sikerek, felületes népszerűség, beváltatlan szerelem okozta mélyen átérzett érzelmi válság és koraérett merész filozófiai gondolatok- szinte extázisba vitt egy-egy gondolat, melyre kristálytisztán emlékszem most is. A beváltatlan szerelemre is emlékszem, minden árnyalatára és minden mozzanatára.
Nem haza siettem, hanem szüleim munkahelyére- ez egy monumentális méretű gyermekotthon volt, számomra maga a paradicsom. Minden délután órákat töltöttem ott, hiszen az óriási intézmény valóságos önálló birodalom volt, telve játszópajtásokkal, rejtelmes zugokkal, pezsgő élettel- s ha az állami gondozott gyerekek csudabogárnak néztek is, s rendszeresen „görög”-nek tituláltak (a görög professzor röviditéseként), azért mégis meghallgatták a görög mitológiától az atomfizikáig terjedő kiselőadásaimat, sőt leültek velem vitatkozni kamaszos világnézeti problémákról, bevettek a focicsapatukba, s részt vettem rendszeres sakkrangadóikon. Nem volt magányos és csendes percem, hacsaknem magam akartam.
A felvételi vizsgán szintén fel voltam dobva- a vonaton odafelé az Ember Tragédiáját olvastam, s nagyon tetszett. Szeged pedig lenyűgözött- a házak magasak, szépek, tágas terek, parkok, sok szin. A felvételi (hat tárgyból) nem tűnt nehéznek, bár ma sem tudom, mit feleltem arra a kérdésre, hogy az elektron miért nem esik bele az atommagba. Kétlem, hogy Heisenberg életemben később oly nagy szerepet játszó elméletére emlékeztem volna, de túl sok szép lányt láttam ott, hogy ne igyekeztem volna kivágni magam. A felvételi vizsgám alatt, a gimnázium ablakából rápillantottam a szembeni épület homlokzatán egy régi, szépen diszitett feliratra:

„Él magyar, áll Buda még”.
Egy évvel a felvételi vizsgám után Szegeden, a Múzeum előtti parkban ülve mégis derengeni kezdett, hogy Tolsztoj sokkal inkább érdekel, mint Pauli: s minden sznobizmus ellenére, mely akkor a természettudományos tárgyakat övezte ezen a szép tavaszi délután mégiscsak Dosztojevszkij Bűn és Bűnhődését mentem kikölcsönözni, melyet nővérem ajánlott.
A távoli Szegedre, a kollégiumba való költözésem előtti nyarat vers- és regényirással töltöttem és szakadatlan metafizikai elmélkedések vegyültek a szebbik nem iránti, olasz operák által szinesitett fantáziálásokkal. Az első hónapokban inkább barátokat szereztem, mint tanulmányi érdemeket, s Tolsztoj Háború és Békéje szentirásnak tűnt, dervistáncak és gangeszi fürdőzésnek. A matematika versenyen is egy „tolsztoji” elemzést irtam függvénytáblázatom hátoldalára. Most pedig itt van Dosztojevszkij, valami mély és emelkedett, ahogy nővérem jellemezte „páratlan jellemrajz”, s én buzgón kerestem a könyvet a polcokon -a Múzeum akkor könyvtárként is funkcionált- node igen népszerű lehetett a mű a szegediek körében akkoriban, mert egyetlen példányát sem találtam, s fájdalomdijként belenéztem a polcon több példányban ott fekvő Karamazov Testvérekbe ....és nem tudtam letenni. Három hónapig izlelgettem, s azóta többször olvastam újra. Lenyűgözött a stilus (kollégista társaim olvasmányait is úgy itéltem meg, hogy becsukott szemmel kinyitottam a könyvet egy tetszőleges oldalon, s a szöveg ritmusát próbáltam átérezni) az a látszólagos esetlenség, ahogy a Mester a mondatokat fűzte. Az a közvetlen, a kimondaniakarástól szinte duzzadó nyelvezet...s a kérdés, melyet látszólag szinte hányaveti módon tett fel mindjárt a legelső oldalon, nevezetesen hogy ugyan mi is érdemesiti könyvének főhősét arra, hogy róla olvassunk, s egyáltalán miért is törődne az olvasó végigkövetni egy olyan életrajzot, mely egy a sokmillió közül, s mely talán semmiféle hihetetlen és megdöbbentő eseményt nem közöl- nos ez a kérdés olyannyira elragadott, hogy én sem kezdhetem másként amerikai életrajzomat. S mégha talán ilyest mondanék, hogy valami haszna lehet leirni egy európai hányódtatását fehérek között, akkor is kilóg a lóláb- legfeljebb Defoe-t tudnám utánozni intelmem természetét illetőleg (Defoe a Robinson Crusoe első oldalain óva intette a fiatal izgága lelket mindenféle kalandos utazástól és azt hangsúlyozza, hogy a hazai középosztálybeli élet a legjobb, mert ez az egyedüli viszonylag biztonságos létforma). Rousseau-ilag („Vallomásai”-nak őszintesége megdöbbentett) elmondhatom kertelés nélkül, hogy tapasztalataim túlontúl sokban egyeznek sorstársammal, Robinson Crusoe-val ahhoz, hogy bármit elhallgathassak s tollam (pontosabban számitógépem billentyűzetét) időnek előtte letehetném.
Talán Montaigne-en kivül, akiről egy történelemkönyvben olvastam, senkire nem emlékszem, akinek olyan terjedelmes filozófiai naplója lett volna mint nekem, s a természet megvert azzal, hogy életemre való emlékezésem minden mozzanatra, minden érzelmi hullámra, s minden eseményre nézve borotvaéles egészen fiatal korom óta. Kamaszkori barátaim szememre vethetnék, hogy a végkövetkeztetés megelőzte a történteket- valóban és különös módon egy kamaszkori irásomban („ifj Vennias-Utazásaim a titkok földjén”, melyet tizennégy éves koromban kezdtem) megjósolni látszottam azt, ami később történt. Erről azonban később. Most elégedjünk meg azzal -a bevezetés utolsó mondata gyanánt- hogy mint Marco Polo-ból, úgy belőlem is kikivánkozik valami. S tartok attól is, hogy mint kezdetben neki, úgy talán nekem sem fognak hinni....de mint ő diktált tovább cellájában mit sem törődve, én sem tehetek mást.

3. Miért Amerika?

Ezerkilencszázkilencvenkettő július elsején repültem át először az óceánt, éppen ötszáz évvel Kolumbusz első jeles útja után. Ő korának friss, új hangjaira hallgatott, s rövidebb, az egyiptomi vámtól mentes úton kívánta elérni Indiát, mely akkor -még az angol megszállás előtt- a földkerekség egyik legvirágzóbb földrésze volt. Én szintén korom szellemére hallgattam, s tettem ezt már akkor is, amikor eljártam számos Budapesten tartott tudományos konferenciára, ahol mi, orvostanhallgatók kisebb rendezési feladatokat kaptunk, s olyan napi dijat, mely szüleim napi fizetésénél lényegesen volt több. Én akkor ezt a pénzt szinte kizárólagosan külföldi utazások finanszirozására szántam, s ennek nem csupán Germanus Gyula hatása és az ifjúkori felfedező ösztön, hanem mélyebb okai voltak, melyet a mai olvasó talán már nem érthet tisztán. Mint vidéki, helyi kapcsolatokkal nem rendelkező, orvosi berkekben járatlan, meglehetősen naiv, csupakitűnő-tanuló tizennyolcéves fiatalember kerültem a budapesti orvosi egyetemre. Első élményeim között egy buszmegállóbeli kaland szerepelt, ahol egy középkorú férfi megszólitott, s fátyolos hangon elmondta, hogy ő nagy művész, akinek itt és itt volt nemrégiben kiállitása, s még egy buszjegyre sem telik neki- nem segiteném-e ki ennyi és ennyi összeggel? Minden naivitásom ellenére megéreztem, hogy Budapesten valami nincs rendjén, s hogy a szegedi, a rendes, jólöltözött vidéki polgári városi világtól messze különböző mikrokozmoszba érkeztem, ahol éjjel gyakorta ébredtem arra, hogy kollégiumi ágyam körül vietnámi diákok tartanak éjféli főzőpartit, akiknek hiába magyaráztam, hogy másnap orvosi kémiából lesz dolgozatom. A kollégiumi szoba ezen vietnámi barátaim videójától és nyugati szennyfilmek hatásvadászó, durva-erőszakos jeleneteitől volt hangos- távol volt már az a világ mikor a szegedi kollégium igazgatója köszönettel átvette aláirásgyűjtő akciónk eredményét a kollégiumbeli szabad rádióhasználatról, s közölte, hogy a mi dolgunk a tanulás. Olyan kor volt ez, amikor a videó és a sztereórádiók és általában a technika valami különleges nimbusszal övezve egy szabadnak mondott új világ első hirnökének látszott, s amikor megvetve néztük orvoskongresszusokon az angolul alig tudó, csecsebecséket kéregető és gurmé pultoknál időző keleti orvosok raját, s átszellemülten hallgattuk a humoros felsőbbrendűséggel előadó angolokat, s bámulva néztük az amerikaiak lekicsinylő mosolyát, ha egy-egy idegenes akcentusú dél- vagy kelet európai adta elő "tiz-húszévvel elmaradott" tudományos munkáját, mintha bármilyen fejlődés csakis az angol és amerikai technika vonalán haladhatna. A diavetitő személyzet, ha az előadó angol nyelvű szózatából nem vette ki, hogy itt a következő dia ideje, szégyenlősen (és magyarul) magyarázta, hogy "elaludtam", mintha az, hogy mindenki jól beszéljen angolul magától értetődő alapigazság lenne, mely az "én tisztában vagyok az új trendekkel" bizonyosságával hatott. A tudomány nyelve már Magyarországon is az angol kezdett lenni, s valahány magyar tudományos előadó magáénak képzelte a pálmát ragyogó angol tudásáért, melyet az angolszász világ iránti kimondott csodálatával tetézett, vagy helyettesitett.
Sokan úgy gondolták Kelet-Európa intellektuális elitjének berkeiben, hogy egy új világ épül a szakértelemre és hozzáértésre alapulón, s mi, orvosegyetemisták -különösen én, a vidéki és orvosi berkekben járatlan fiatal tizennyolcéves- megértettük, hogy mindez számunkra nagyszerű lehetőség. Angol nyelvű szinkronizálatlan filmeket kerestünk, a

módosabbak angol órákra jártak, s amikor megérkezett a kábeltelevizió minden szennyet megnéztünk, hogy angolul tanulhassunk. Nyugat-Európa egyetemein megjelent a nyelvet alig-alig beszélő, de buzgó kelet-európai orvostanhallgató, s én magam is megragadtam minden alkalmat, hogy nyári kórházi gyakorlataimat olasz, francia és főleg britt kórházakban tölthessem. Szobatársam, egy igen intelligens és tehetséges nyugat-magyarországi német nemzetiségi szinte sportot csinált a nyelvtanulásból, s természetes szövetségesemmé vált. Ő hivta fel a figyelmem számos új ösztöndijlehetőségre, s ennek hamar meglett a gyümölcse, hiszen vizsgáimon angol nyelvű szakkifejezéseket szivesen halgatott a vizsgáztató, sőt idegorvostani vizsgámat egyenesen angolul tettem le, persze kiváló eredménnyel.

Vidéki és korántsem tehetős családból sarjadva a fővárosi voltukat teljesitményként tisztelő budapestiek előtt kitűnni- ez túl csábító volt, s az új nyelvi őrület erre kiválóan alkalmasnak látszott. Holott angolul főként rádióból, elképesztően alacsony szinvonalú műholdas televizióprogramokból és némi angliai tanulmányútjaimból tanultam, hamar rájöttem arra, hogy az orvosi könyvek és tudományos újságcikkek nyelvezete egyszerű, sőt a magyarnál világosabb és kevésbé összetett. Minden nyelvi cicomától, ciffraságtól mentesen az amerikai szakkönyvek a lényegre szoritkoztak- ezeket másodkézből megszerezve, vagy könyvtárból kikölcsönözve hamar eléggé jelentős előnyre tettem szert az angol orvosi és tudományos szaknyelvből társaim jórészével, s a magyar orvosok nagy többségével szemben. Sőt, hogy a középiskolai hagyományokat folytassam, elkezdtem forditani Buzzati-t és Pirandello-t olaszból, Rousseau-t franciából és Nietzschét németből. Egy időben komolyan gondolkodtam rajta, hogy Orwell-t elsőként magyarra forditsam- valaki mégis megelőzött.

Végzős medikus voltam, amikor szobatársammal együtt felfigyeltünk egy új lehetőségre. Az Európai Közösség kultúrális tagozata, támogatni kivánva angolul jól tudó tehetséges kelet-európai orvostanhallgatókat, jelentős összeget ajánlott nyugat-európai egyetemeken kórházi gyakorlatra jelentkező keleti medikusoknak. A pályázat megirása komoly munka volt, s nekünk magunknak kellett a kórházi gyakorlatot megszervezni- szobatársammal eggyüttműködve mégis elnyertük a pályázatot: egy gyermekgyógyászati gyakorlatra egy dél-angliai egyetemen.

Az angolok kimértek, de udvariasak voltak, melyben talán szerepet játszott az a tény, hogy a pályázati pénz egy részét az egyetem kapta meg. Ami a mi részünket illeti, nos nagy részét ennek megtakaritottuk, s az én esetemben ez egy strassburg-i belgyógyászati gyakorlatot finanszirozott a következő nyáron. Kétségtelen, hogy rengeteget tanultunk ezen a gyakorlaton. Felfigyeltünk arra, hogy az angol gyerekek az általam előző gyermekgyógyászati gyakorlaton látott milánói olasz gyerekekhez viszonyitva lényegesen több bizalommal viseltettek még akár egy idegenes akcentusú és nagyonis tőlük eltérő megjelenésű magyar fiatalemberrel szemben is. Valamelyest mégis meglepő volt az azóta mélyebben megértett tény, hogy az angolok általában könnyebben értették az indiaiak erős akcentusát, mint az én magyaros, vagy szobatársam németes kiejtését. Ezenkivül szobatársam európaias, németes külseje -mint észrevettem ezt már Budapesten is- bizonyos előnyt jelentett neki az én magyaros, sőt kunos vonásaimmal szemben: ez nyilvánvaló volt minden a Magyarországon gyakran hallott anti-rasszista propaganda ellenére is. Ez a faji kinézeti hátrány később Amerikában sokkal jelentősebbé vált.

Az is hamar egyértelművé vált, hogy az angol orvosi képzés igen jó szinvonalú és emmellett gyakorlati hangsúlyú és igen intenziv. Mig Magyarországon még a kórházi

gyakorlatok is szinte tanóraszerűen zajlottak, itt minden beteg- és szakmacentrikus volt. Ezzel valamelyest ellentétben a medikusok rendszeresen nyakkendőt hordtak, mintha hivatalban lennének. A helyi orvostanhallgatókról való benyomásom az volt, mintha éretlenebbek, gyerekesebbek lennének, mint mi. Egy érdekes jelenetre emlékszem az egyik nagyviziten, amikor egy viszonylag újszerű problémával kapcsoltaban vita alakult ki az osztályvezető főorvos és az egyik fiatalabb orvosgyakornok között. Amikor az orvosgyakornok egy nemrégiben megjelent tanulmány eredményeire utalt, ezt a választ kapta a főorvostól:
„Ha megfigyelte, ezt a tanulmányt a görögországi Athénben végezték el. Nos mindig felmerül a kérdés, hogy az *ilyen helyeken* milyen alapossággal végzik a kisérlet tudományos kiértékelését...jobb ha óvatosak maradunk ebben a kérdésben."
Dél-Európa valamikor a természettudomány bölcsője volt, most azonban némely angol szemében Észak-Európa fejlettebb, modernebb módszereitől eléggé elmaradottnak látszik ahhoz, hogy tudományos eredményeket onnan kétkedéssel fogadjanak- minden látszólagos liberalizmus és fair play ellenére is.
Egy izben éjszakai ügyeleten is részt vettem- az idegen környezet és a magas elvárások kombinációja teljesen kifárasztott, s éjjel egy templom udvarában próbáltam meditálni és lehiggadni, a hétvégeken pedig meglátogattam egy-egy angol várost, történelmi olvasmányaimból ismerőst. A diákszállóban csupán néhány külföldi diák tartózkodott. A budapesti gyakorlattal szemben valamennyiünknek külön szobája volt, de lehetett volna akár külön emelete, hiszen az épület szinte üresen tátongott.
Egyikük, egy jugoszláv fiú, igen szószátyár, de roppant jó humorú, aki könnyen beilleszkedett környezetébe és némi gyakorlati titkot elárulva segitett nekünk is megérteni a helyiek szinte érthetetlen és misztikus viselkedésbeli megnyilvánulásait.
A másik egy szudáni fiú volt, aki a házát adta el, hogy itt tanulhasson, s terve az volt, hogy menyasszonyát követi Amerikába, ahol az orvostanhallgató volt. Ez a fiatal diáklány egyszer meglátogatta őt és a szudáni be is mutatott minket neki. Feltűnően jól öltözött, mosolygós, ébenfekete bőrű kedves lány volt,aki egyetértett szudáni barátunkkal, hogy Amerika "is everybody's country"- (Amerika mindenkié) láthatólag kevés időt töltött még ott. Itt, a diákszálóban zajlott le az a két esemény, mely amerikai kalandom közvetlen okává vált. Az egyik családi házunk eladásáról való telefonbeszélgetésem szüleimmel, mely mintegy kivette a lábom alól a talajt- annak ellenére, hogy hamar elkerültem hazulról előbb a távoli Szegedre, majd Budapestre, s szüleim is elköltöztek, a kisértetiesen tátongó családi házunkat gyakran látogattam meg Budapestről, sőt az egyetemi vizsgaidőszakok alatt heteket töltöttem itt egyedül, ahogy akkor hivtam „zarathustrai magányban", percre pontosan kelve, napi három tornaedzéssel, egész napos tanulásal és magamra főzéssel és mosással. Úgy funkcionált ez a ház, mint egy monostor, vallásos menedék,szent hely. Eladása nagy csapás volt, úgy éreztem szinte légüres térbe kerültem.
Szobatársam egyik délután megemlitette, hogy Amerikában ki lehet bérelni egy motorhome nevű autót, mely egyben lakókocsi, s megemlitette, hogy ha néhányan betársulnának, úgy elérhető árból bejárhatnánk Amerikát. Ugyanakkor elmondta azt is, hogy Amerikába várnak fiatal orvosokat, mindössze egy irásbeli vizsgát kell letenni, mely kétségkivül nehéz, tudniillik többszáz tesztkérdésre kell válaszolni két egész napon át és nagyon sokaknak ez nem sikerül. Mindenesetre olcsóbb, mint az angliai diplomahonositó vizsga, melynek szóbeli betegvizsgálati része is van. Az amerikai

vizsgát ezenkivül Budapesten is le lehet tenni. Ezután azon kezdett elmélkedni, hogy egy fiatal orvosnak Amerikában heti 110 óránál is többet kell dolgoznia, de ez az ügyeletekkel eggyütt Magyarországon se sokkal kevesebb, nálunk a fizetés ráadásul jóval alacsonyabb, s az egyetemet követő orvosi szakmai továbbképzés sem olyan rendszeres, mint Amerikában. Végül megjegyezte, hogy Amerikában senkit sem ismer, s hogy ezért egy amerikai út túl nehéz lenne és kockázatos. Ezek akkoriban varázsszavak voltak nekem. Igaz, hogy barátok valóságos hálózatát alakitottam ki mind Magyarországon, mind európaszerte, nem láttam azonban okát annak, hogy ez Amerikában ne folytatódjék. Sokszor találkoztam álmos amerikai diákokkal a vonaton, s ezek meglehetősen kedvesen fogadtak, hiszen tudtak velem -Olaszországban, Görögországban, Budapesten- anyanyelvükön beszélni, s nem láttam semmiféle különbséget egy amerikai, vagy egy olasz diák között. Kamasz voltam, s úgy láttam, egy magyar kisváros, Szeged, Budapest, nyugat-európai egyetemi kórházak után ugyan miért ne lenne New York mondjuk a következő állomás? Egy-két évig, s csakis azért, hogy a világot látva nagyobb tudással jöhessek haza. Úgy hirlett, a tanszékvezető professzorok egy jelentős része Budapesten ifjabbkorukban hosszabb időt töltöttek külföldi egyetemeken. Amerikában megtanulhatnék rendesen angolul, tovább növelve nyelvi előnyömet. S a legfontosabb érv csak ezután következik. Édesapám többször felhivta a figyelmem arra, hogy családunkban nagyon sokan ismerik a világot csupán könyvből- hogy a kényelmes szobában "kályhamellett karosszékben" olvasott világismeret könnyen csal- én magam estéim jórészét egyetemi éveim alatt a budai várbeli Széchenyi könyvtárban töltöttem, ahol az Oxford History of Islam-ban azt olvastam az ifjú Mohamedről, hogy karavánutakon Sziriába ment, hogy tudást szerezzen és lássa a világot. S én magam emlékeztem korakamasz regénykisérletemre (ifj Vennias: Utazásaim a titkok földjén, mely utólag visszagondolva kissé emlékeztethet Xenophon Anabasis-ára), ahol egy ifjú gárdatiszt, miután csapata elszakad a hóditó hadseregtől, bejárja a barbárnak lenézett, meghóditásra szánt országot, hogy rájöjjön: saját felsőbbrendűségérzése mindössze illúzió, s a realitás más, mint amit az otthoni kényelemben megtanult. A fegyvereknek pedig nincs megvilágositó ereje, mely igazolná a hóditót. Másfelől Nietzsche irása jutott eszembe, melyben arról szól, hogy a fiatal elme mint egy teve terhet akar vállára rakni, hogy kitapasztalja saját határait- nomeg Buzzati ideillő mondata "Partito per esplorare il regno di mio padre di giorno in giorno vado allontanandomi dalla cittá dove sono nato...." (Miután elindultam, hogy bejárjam apám birodalmát, nap-napután nő a távolság, mely szülőhelyemtől elválaszt). Mint a céhlegények hajdan külföldi mesterekhez vetődtek, hogy megtanulják a szakmát, nekem is világot kellett látnom.

Amint megkaptam orvosi diplomám a strassburgi gyakorlat utáni államvizsgát követően, első utam az amerikai nagykövetséghez vezetett, s István nevű évfolyamtársamhoz, akiről úgy hirlett éppen akkor tette le az amerikai vizsgát. A következő néhány hónapot a vizsgafelkészülés jegyében töltöttem, s ugyan elszegődtem egy vidéki kisvárosba orvosgyakornoknak, főnököm tudta, hogy ez ideiglenes, s minden jelentősebb konferenciára elvitt és nagyon sokat tanitott a reggeli viziteken, szinte közösnek érezve a célt. Ezen a vidéki osztályon ez a belgyógyász főorvos egy kis Amerikát rendezett be, rendszeresen olvasta a külföldi szakirodalmat, némi kutatást folytatott elképesztően nehéz körülmények között és egy nagyonis haladó, liberális szellemet vezetett be. Mint később kiderült, néhány szakmai területen megelőzte korát, s az amerikai tudományt is. Valóságos csoda volt ez a magyar vidéken.

A vizsgára januárban került sor, egy rosszul fűtött budai épületben. Vagy ötven fiatal orvos körmölte a válaszokat, néhányukat ismertem, néhányukon meglepődtem. Kollégiumi szobatársam nem volt ott, nem jött később sem. Kétszáz kérdés három és fél óra alatt délelőtt, ugyanennyi délután, s az egész megismétlődött másnap. Édesanyám készitette pizza-t ettem az ebédszünet alatt. Az akaratom megvolt. Hiába intett egyiptomi ismerősöm a milánói egyetemen: Amerika, az más világ. Ott minden csak a pénz. Ha valaki összeesik az utcán melletted, tagadd le, hogy orvos vagy mert még beperel. Savanyú a szőlő- gondoltam. Akik a vizsgát elbukják, legendákban vigasztalódnak. Később, már Amerikában egy reggeli televizióműsorban egy orvos elpanaszolta, hogy elhagyott úton járva haldoklót talált az útszélen, akit orvosi eszközök hiányában is sikerült újraélesztenie. Az illető újraéledt annyira, hogy amint tudta, beperelte az orvost. Az újraélesztés során ugyanis kisebb bordatörést szenvedett. A csinos riporternő hiába próbálta győzködni a póruljárt és valószinűleg milliókat-vesztett orvost, hogy mondja ki: legközelebb ismét igy tenne. Az orvos nem válaszolt és lemondóan bólogatott.
A vizsgám sikerült, s mielőtt júliusban New Yorkban találtam magam útikönyvekből próbáltam megérteni, hogy vajon mi is vár majd rám. De alig volt valami. Alig volt olyan magyar szakember, aki Amerikába ment és leirta volna tapasztalatait. Én egyetlenegy igazán mély útmutatót sem találtam. Hogy a benzin olcsóbb és az amerikai sütemények magyar izlésnek nem felelnek meg, azt megtanultam. Gyermekkoromban a Képes Földrajz Észak Amerika kötete egy volt a sokszáz könyv közül, amit elolvastam. Földrajzórán olyan furcsaságokat tanultunk, melyről azt hittük, csak kommunista propaganda lehet. Igazából Európa és Egyiptom volt közel hozzám, Amerika félig-meddig mintha egy holdnyi távolságban lett volna. Huszonöt éves voltam és nagyon tapasztalatlan, ha sokat olvasott is.

4. New York-az első benyomások

Ezerkilencszázkilencvenkettő június harmincadikán indultam, a lehető legolcsóbb módon az olasz légitársasággal -Román keresztül-, New Yorkba. A csomagolást nyugat-európai utazásaim tapasztalatai szerint-sőt emlékezve arra, hogy Robinson Crusoe hogyan mentett át tutajával lakatlan szigetére néhány hasznos holmit- igen nagy alapossággal végeztem. Ennek lényege az volt, hogy minden lényeges használati tárgyat, amely két bőröndben elférhet, a lehető leglogikusabban préseljem össze: elkerülendő bármely méregdrága nyugati országbeli vásárlás szükségességét. Mint egy orosz kozmonautának: az űrben kellett túlélnem egy-két évig. De emlithetném akár a spártai arisztokrata ifjú sorsát is, akinek tizenéveskorában egy évig saját erejéből -ha szükséges volt akár lopással- kellett megélnie, hogy hozzászokjon a katonaélet majdani nélkülözéseihez. Evőeszközöktől körömvágó ollóig sokminden elfért a két hatalmas bőröndben: naplóm hat kötetét, néhány "szent" könyvet, köztük Dino Buzzati egy novellaskötetét, melyből eredetileg olaszul tanultam, Nietzsche "Also sprach Zarathustra"-ját, melyet egy milánói könyvvásáron vettem, s még néhány más kötetet, komolyzenei magnókazettákat, köztük a régi lemezeimről külön erre a célra *átmentett* opera- és szinfóniarészleteket, a Giuliától

kapott Fabrizio André olasz kazettákat, megaztán a régi, felhúzós orosz karórámat, melyet minden irásbeli vizsgámon saját dobozában az iróasztal jobb felső sarkára helyeztem, hogy tizenhat éves korom elszántságára emlékeztessen-mindezeket egy külön kézitáskában tartottam, kevés pénzemmel, egy nemzetközi gépjárművezetői jogositvánnyal és néhány más dokumentummal egyetemben. Szüleimtől abban a biztos tudatban búcsúztam, hogy egy, de talán két év múlva mint hős térek vissza. Világot megjártan, nehézségek között megélve, az angol nyelvet "irodalmi szinten" elsajátitva, szakmai tapasztalatokkal, egy "fejlett társadalom" hirvivőjeként- s némi pénzt is spórolva: szinte magam előtt láttam a majdani triumphus-féle fogadtatást. Nyugat-Európát *vonattal* jártam be. Ennek több előnye volt-először is más utasokkal társalogva nyelvi és másegyébb élményeket, hasznos információkat lehetett beszerezni és persze olyan háttérinformációkat, melyet egyetlenegy útikönyv sem tudott, esetleg nem mert, leirni. Másrészt egy Tonio Kröger-féle (Thomas Mann novelláját rossz német tudásommal is könnyen megértettem, sőt átéreztem) érzékeny elmének mi lehet nagyobb élmény, mint például az olasz Riviéra hegyeinek, vagy a salerno-i öbölbeli napfelkeltének romantikus háttere filozófikus elmélkedéshez? Arról nem is beszélve, hogy a Milanó és Nápoly közötti, vagy a Bécs-Velence közötti éjszakai utazásokon tudtam talán legmélyebben Toldi-féleképp édes álmokkal pihenni. Leszámitva persze a régi családi házunkbeli magányos vizsgaidőszakok edzésektől és egésznapi tanulástól halálrafáradt álomnélküli mélyalvásait. A repülőgép ehhez képest igen kényelmetlen, túlzsúfolt, ablaktalan egésznapos utazása váratlan töredelemnek bizonyult. Kilencéves voltam, amikor megfogadtam magamnak, hogy első majdani repülőutam alkalmával visszagondolok akkori- ebédszállitó teherautón zötykölődő- gyermekkori önmagamra, s mintegy telepatikus úton elmesélem magamnak, milyen repülővel utazni, melyet gyermekkori fantáziám persze mesésnek képzelt. Nos, a vonattal ellentétben előszöris nem tudtam magamhoz fogható szegény diákokkal beszélgetni, bár az út második szakaszán találkoztam egy fiatal indiai mérnökkel, aki Floridában élt, s meglehetősen kedvesen mesélt egyetemi éveiről-s persze megdöbbentett, mikor elmondta, hogy depresszió miatt rendszeres gyógyszeres kezelésre szorul. Másrészt a mozgástér hiánya és a kis, mindössze felhőkre nyiló üvegablakok egyhangúsága szomorú kombinációnak mutatkozott, melyet nemigen ellensúlyozott semmiféle agyafúrt hoolywoodi film, annál is inkább, mivel fiatalkoromban elég aktivan próbáltam magam lebeszélni mindenfajta "civilizációs ártalomtól", mintmilyennek a televizió- és filmnézést tartottam, hacsaknem olyan nyelv gyakorlására adott utóbbi módot, mely éppen akkor érdekelt. Mindezek miatt meglehetősen fáradtan és még nagyobb megkönnyebbüléssel fogadtam az amerikai földrész első látványát, s megéreztem egy keveset abból, hogy mit jelenthetett az a hires *Tierra!*, melyet az árbócon kémlelődő matróz kiáltott hónapok nélkülözéstől telt várakozása után szinte fanatikus lelkesedéssel Kolumbusz zászlóshajóján, éppen ötszáz esztendővel repölőutam előtt. Az én tierrám persze egészen másként festett: első emlékem az amerikai partról a long island-i magánvillák privát úszómedencéinek kékje volt, melyek szinte csillogtak a ragyogó napfényben. Időközben kitöltöttem azokat a kérdőiveket, melyek -ördögi furfanggal- arra voltak hivatva, hogy megakadályozzák, hogy törvénytelen módon Amerikában maradhassak, ami természetesen eszem ágában sem volt. Minden út lényege a majdani hazatérés - ezt Odüsszeia óta tudhatjuk, s nekem utóbbi egy szépkötésű példánya ott nyomta vállamat a kézitáskámban.

A new york-i "JFK" repülőtéren először az útlevél és vámellenőrzés fáradalma és hosszú

sorai fogadtak. A vámosok -amint megtudták hogy magyar vagyok- rögtön Pick szalámi után kérdezősködtek, s megkérdezték, hogy miért nincs ....-om. A szövegkörnyezetből következtettem ki, hogy egy derékra kötött kis táskáról van szó, melynek rendeltetése az, hogy az iratokat és a pénzt biztonságosan hordhassunk hosszú utakon.
„Ezek a tengerentúliak olyan tudatlanok" -hangzott a kommentár, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy nem ismertem ezt a kifejezést. Azt korábban megfigyeltem, hogy mig az olaszok bókokkal halmoztak el szerény olasz tudásom miatt, s a franciák még igen-igen szerény franciatudásomat is értékelték, a németek szintúgy kedvesek voltak velem, az angolok *elvárták*, hogy mindenki jól beszéljen angolul, az amerikaiak viszont el sem tudták képzelni, hogy az angolul (értsd: amerikai angol nyelven) beszélőkön kivül mások is létezhetnek. Gyakran, ha valamelyiküknek eldicsekedtem nyelvtudásommal hallottam azt a választ, hogy "Európában könnyű, ott mindenki öt-hat nyelvet is beszél"- s ha igyekeztem ecsetelni, hogy milyen nehéz könyvekből és televizióból, vagy akár egy Buzzati novellát memorizálva megtanulni egy-egy nyelvet, mindössze érdektelenül legyintettek.
Egy kis mikrobusz vitt el a hatalmas repülőtérről a manhattani Grand Central Station-ig, s az út New York Brooklyn nevű városnegyedén keresztül vitt. Utóbbi szinte hihetetlenül rossz benyomást keltett bennem: ipari és más épületek, szinte egymásnak dobálva, kis rosszulépitett alacsony kockaházak, *nélkülözve a legminimálisabb esztétikai,vagy bármilyen általam átlátható rendezőelvet*. Annál nagyobb hatást keltett Manhattan monumentális felhőkarcoló sora, a Brooklyn Bridge impozáns karcsúsága, a szines new york-i forgatag. A buszról leszállva az európai városokban kialakult rutin szerint kis térképről tájékozódva gyalogoltam a Negyvenkettedik utcától fölfelé, de hamar beláttam, hogy a távolság és a két bőrönd túl fárasztó kombináció a betontengerben megrekedt füllesztő hőségben, igy kénytelen voltam taxit hivni, s utóbbi nagyonis megnyugtatott, amikor világossá vált, hogy értem a taxisofőr kiejtését, sőt ő is az enyémet. Itt meg kell álnom egy pillanatra, s bevezetnem egy olyan kifejezést, mely az olvasó számára biztosan szokatlan. A taxi vezetője African American volt. Ezt magyarul sokféleképpen lehet mondani: a néger szót sokan kifogásolják, a feketét viszont én kifogásolom, mert egy embert a bőre szine szerint osztályozni ellentétes a neveltetésemmel. Ezért a továbbiakban az Afrikából származó valamennyi egyént ősi magyar szóval szerecsennek fogom nevezni még akkor is, ha a szó eredeti értelmezése a „keletiekre", majd a muszlim arabokra vonatkozott. Egy afrikai orvostanhallgató barátom Budapesten egyetértett e kifejezésssel. A taxisofőr tehát amerikai *szerecsen* volt. A szerecsenek kiejtése eléggé különleges, s méginkább különbözik a britt angoltól, mint általában az amerikai angol, de nekem akkor könnyen érthetőnek tűnt**.** Ez volt első amerikai sikerélményem.
A taxiból a kórház előtt szálltam ki, pontosabban egy sarokkal távolabb, mert itt könnyebb volt megállni, s ez a kis különbség sok izzadást jelentett nekem. Nos az általam tizenhatéves korban memorizált olasznyelvű novellában a főhősre "a lehető legjobb" benyomást gyakorolta a hétemeletes kórház, ahová be kellett vonulnia. Erre gondoltam, amikor egy milánói szintén hétemeletes kórházban töltöttem egy belgyógyászat gyakorlatot egyetemista koromban.
Ez a new york-i -és korántsem mesebeli- kórház sokkal kevésbé volt impozáns: szürke piciny ablakai a hatvanasévek elfakult épitészeti stilusára emlékeztettek, hatalmas, tizemeletes épület volt, körülötte mindenütt szögesdrót, mintha katonai tábor lenne. Azt tudtam, hogy 4-5 sarokra innen már a hirhedt Kelet Harlem kezdődik-node hány

huszonötéves ismer fel idejében bármilyen veszélyt? A legfilozófikusabb huszonéves is feltételezi Robinsonilag, hogy éppcsak ő ússza majd meg az akár teljesen reménytelen kalandot. Talán a fiatalkorban látott naiv filmek és történetek is erősitik a meg nem tapasztaltság e filozófiáját. A legbölcsebb gyermek sem fél a kályhától addig, mig egyszer igazán meg nem égeti a kezét.
Egy igen kövér és állig felfegyverzett szerecsen nő, láthatólag a kórházi rendőrség tagja, világositott fel a belgyógyászati osztály helyét illetően. Negyedik emelet, déli szárny. Gyerünk. Nem annyira a kopott épület maga, melyhez hasonlót sokat látni a budapesti klinikákon, hanem az azt megtöltő emberek okoztak valami furcsa, bizonytalan érzést, mintha valami nem lenne rendjén. Sok külföldi barátom volt Budapesten, közöttük afrikaiak, arabok, mindenfélék. Itt azonban- az orvosokat leszámitva- az emberek *többsége* volt vagy szerecsen, vagy puerto rico-i, akiknek a külseje, félig indián arcélük és szürkésbarna bőrük igen elütött a magyar, vagy akár európai átlagtól. Ez nem kellemetlen, hanem bizonytalan érzést keltett, szokatlan volt. Akkor ez korántsem tudatosult bennem, főleg azért nem, mert megszoktam azt, hogy minden különöst hamar meg kellett szoknom járva Európa különféle országait. A másik szokatlan dolog a hangszórók *gyakori* használata volt kórházszerte, mellyel például az engem fogadó doktor Csu-t értesitették érkezésemről. Csu doktor egy nagyon kövér, fülöpszigetekről származó kinai belgyógyász volt, aki jelenleg a Chief Resident funkcióját töltötte be. Itt bele kell mennem néhány unalmas részletbe az amerikai orvosi képzés felépitését illetően, máskülönben a továbbiak nem lesznek érthetőek.
Az amerikai orvos rögtön doktorrá fogadása után elkezd egy kiválóan felépitett továbbképző "programot". Ha belgyógyász kiván lenni, úgy ez három év kórházi gyakorlatot jelent. Ezen három év alatt az orvost rezidensnek hivják. Az elsős rezidensnek külön neve van: ez az intern. Az intern az, aki a legalantasabb munkát végzi, s a legnagyobb óraszámban dolgozik. A legkiválóbb rezidensek néha még egy évet ráhúznak a három évre, s mint főrezidensek a többi rezidens munkáját felügyelik és irányitják. Ilyen főrezidens (Chief Resident) volt Csu doktor. Mint később elmondta, célja az volt a főrezidens funkcióval, hogy könnyebben kapjon állást mint szivgyógyász gyakornok, mely további három év gyakorlatot jelent, mielőtt álmát elérhetné, hogy szivgyógyász legyen. A főrezidenseket a szivgyógyász gyakornoki állásokért folyó kegyetlen versenyben állitólag előnyben részesitették.
Csu doktor korát nehéz volt megitélni, de nekem úgy tűnt, hogy talán harminc éves. Széles mosolya nekem őszintének tűnt. Eleinte nehezen értettük meg egymást. A különféle akcentusokat hallva állitottam fel később -évek multán- azt a törvényt, hogy a nyelvek rokonságától is függetlenül az akcentusok különbözősége arányos a származási helyek földrajzi távolságától. Igy egy horvát és egy magyar könnyen megérti magát ha mindketten angolul beszélnek. Egy magyar és egy kinai- nem mindig. A kezdeti nehézségeken mégis hamar túljutottunk, de hiszen volt gyakorlatom benne. Elvégre voltam Skóciában és Dél-Angliában is, ahol a tájszólások palócosan egyediek, sőt....Csu doktor tehát elmondta a legfontosabbakat. A kórház egy kollégiumi szobát biztosit, nagyon olcsón, egy ez Első Sugárúton, a kórházzal szemben elhelyezkedő orvosi és nővérszállón. Fizetés kéthetente, ezenkivül kedvezményes étkezés a kórházban. A költségek tehát minimálisak, sokat lehet spórolni. Ez eddig jól hangzik. Ügyelet negyednaponta, de csak éjjel féltizenkettőig, a munka általában reggel hétkor kezdődik. Egy évben egy hónapot éjszakai műszakban, éjjel fél-tizenkettőtől reggel hétig kell

ledolgozni. Minden hónapban más osztályon kell dolgozni, az erre vonatkozó szakkifejezés a (havi) *rotáció.* A beosztást később kapom meg. Munkakezdés másnap. Az amerikaiakra jellemző lényegretörés-rendben van. Csakhogy -mint tudjuk- néha nem az a fontos, amit mondunk, hanem amit *nem mondunk*, kihagyunk, "elfelejtünk", elhanyagolunk. Például: nincs minden héten szabad szombat és vasárnap, nincs ünnepnap sem. Szabadnapból csak havi három. Két vasárnap és egy szombat egy hónapban, karácsony és újév évente, egy hónap évi szabadság- egyebekben viszont havi huszonhét-huszonnyolc nap munka napi tizenegy-tizenkét órában plusz ügyelet. Egyszerű számtan: heti akár 110 óra európai szemmel igen kemény, intenziv munka, mely nem csupán orvosi, hanem a nővéri, beteghordói, légzésterápiás, vérvételi, titkárnői, sőt nővérsegédi beosztások feladatainak jórészét is magába foglalja. Utóbbinál érdemes lesz egy kissé megállnunk majd a megfelelő helyen- egyelőre annyit, hogy mindez Csu doktor első szavaiból egyáltalán nem volt világos, s meglehetős optimizmussal hagytam magam elkisérni a szállóig. Csu doktor hozta a kézitáskámat, én a két bőröndöt. Le a liften, végig a hosszú kórházi főfolyosón, át a lobby-n, két szögesdróttal körülvett kórházi parkoló között át az Első Sugárúton egy hatemeletes, vigasztalanul kopottas szürke, de portával és őrrel ellátott szállóépületbe. Negyedik emelet: a folyosó kopott, de nagyjából tiszta volt, végén fürdőszoba, konyha, közben vagy húsz szoba saját telefonnal, mosdókagyló, tükör, ablak, mely a kórházra néz. A szoba egyébiránt csaknem üres. Fehér, frissenmeszelt falak, s az ablak alatt egy régi vaságy. Később beszereztem egy ócska asztalt és két széket. Az egyik sarokban beépitett szekrény. Parketta helyett csak kőpadló, szőnyeg, vagy bármiféle kárpitozás nincs. Függöny helyett csak műanyag elsötétitő. Első benyomásom az volt, hogy börtöncellába érkeztem. Node végülis a budapesti orvosegyetemi kollégiummal szemben itt saját szobám volt. Telefonnal. Kilépek az ajtón és a világ legnagyobb városának belvárosába tudok *gyalogolni*. Munkahelyem: gyalog három perc. A legközelebbi metrómegálló tiz perc gyalog. S még egy: hoztam otthonról egy kazettásmagnó-rádiót. Minden huszadikszázadi világjáró-idegennyelvtanuló tudja, hogy a rádió nagyon fontos eszköze a helyi tájékozódásnak. New Yorkban pedig rádióállomások százai működnek. Ez már strassbourgi gyakorlatom alkalmával is nagyon sokat segitett. Itt New Yorkban a rádió csak még fontosabbá vált. Első teendőim között, miután Csu doktor magamra hagyott, volt a tizennégyévesen Szegeden vett Európa térképem kibontása volt, majd elhelyeztem azt- a szokott ceremóniával a falon. Ez volt valamennyi szobám fő dekorációja Szeged óta.

A térképekért való rajongásom ötéves koromban kezdődött. Akkoriban az általános kisiskolások számára kiadtak egy úgynevezett Képes Történelmi Atlasz nevű ki könyvet, mely a történelem különböző korszakait egy-egy szines, képpel tarkitott térképen keresztül próbálta illusztrálni. Ez körülbelül annyira megragadta a fantáziámat, mint az ifjú Schliemann-ét a Trója égéséről szóló képeskönyv. Már általános iskolás koromban nagyszerű utazásokat terveztem, útvonallal, dátumokkal, melyet látva egyszer nagynéném igy kiáltott fel:

„Meglátod, ha felnőssz, egészen másként gondolkodsz majd!”

Ott és akkor, még a régi családi házunkban megfogadtam, hogy ez *nem* igy lesz. Gyermekkoromban, mint emlitettem már, néha azt képzeltem, hogy tudok kommunikálni felnőttkori önmagammal. Valahogy Karinthy Frigyes novelláját kiforditva- nem felnőttkori önmagam találkozott gyermekkori önmagammal, hanem gyermekkori önmagam *üzent* majdani felnőttkori önmagamnak. Ilyen üzenet volt például az is, amikor

a fürdőkádban, úgy nyolcéves koromban, végignéztem meztelen kis testemen, s próbáltam megérteni, hogy *milyen lesz az*, ha majd megnövök és a lábam egészen hosszú lesz. Valahogy úgy képzeltem, hogy majd később, ha megnövök visszagondolok erre a kíváncsi érzésre, s mintegy egy különleges dimenzióban visszaüzenek magamnak. És a különös dolog, az egészen különleges az, hogy ezeket az apró álmokat be is váltottam, minden karinthys és buzzatis és nagynénis realizmus ellenére is- vagy talán éppen azért. A térkép tehát ott volt a falon, s ez, mint egy wagneri vezérmotivum azt jelentette, hogy itt állitottam fel a sátramat, ideiglenesen itt voltam otthon.
A második gondom az volt, hogy vacsorát szerezzek magamnak- a spártaiakkal ellentétben nekem nem kellett lopnom, mert Csu doktor adott néhány ebédjegyet, s ezzel ingyen lehetett ebédelni és vacsorázni a kórházi menzán.
Talán hangsúlyoznom kellene, hogy a kórház egyben kicsit egyetem is volt, ahol fiatal diplomás orvosok nemcsak dolgoztak, hanem továbbtanultak. Ennek megfelelően a kórházi menzán számos fiatal orvos vacsorázott. Ráadásul a tanév az amerikai kórházakban július elsején kezdődik, igyhát akkor volt az 1992-1993-es tanév első napja. Én, mint a nyugat-európai demokratikus és nagyonis magasan szocializált társadalmak megfigyelője, aki gyermekkorát százötven nevelőotthonbeli gyermektől körülvéve töltötte (szüleim nevelőtanárok voltak egy időben), s egyébként gimnazista korában naponta órákat beszélgetett szobatársaival, sőt akit a kollégiumban a "félemelet bizalmasának" neveztek, aki büszke volt népszerűségére a gimnáziumi osztályban, nos én emberi hangra voltam éhes, s nem sok gátlásom volt fiatalokkal megismerkedni. A menzán odaültem egy fiatal ideggyógyász gyakornok mellé, aki Ciprusról származott, ciprusi görög. Rendkivül kedves, közvetlen fiú volt. Elmondta, hogy az ideggyógyászi hároméves szakképzés utolsó évét kezdi, s az volt a terve, hogy szakvizsgáját letéve visszatér Ciprusra, ahol édesapjával eggyütt praktizál majd.
Én megemlitettem, hogy a budapesti egyetemen ismertem egy igen értelmes ciprusi görögöt, s elkápráztattam ciprusi történelemről való ismereteimmel.Utóbbi kedves szórakozásom volt. Kezdve a velencei olasz családdal, akik egyszer, még gimnazista koromban vendégül láttak, majd az álomszép France, aki Strassbourgban sajátfőzésű lazacvacsorára hivott, szinte valamennyien elcsodálkoztak, hogy mennyit tudok országuk történelméről:
„Többet tudsz rólunk, mint mi magunk”...
Szinte mindenki ugyanezekkel a szavakkal élt, később az indiaiak, pakisztániak, kinaiak is. Node nem csoda: mióta hétéves koromban elolvastam Szabó Árpád görög mitológiai tárgyú meséit, melyek elképesztően választékos magyar stilusban elmesélték a görög mitológiai irodalom szine-virágát képező szimbólikus történetek legjobbjait, s mióta Verne Gyula regényeinek, majd a történelmet felvázoló Képes Történelem sorozat könyveinek tucatjait elkezdtem olvasni, történelemmel és földrajzzal kapcsolatos tanulmányok hosszú sorát tanulmányoztam át egészen odáig, mintmikor orvosi egyetemi előadásaim helyett egy napot a Széchenyi könyvtárban töltve faltam Churchill emlékiratait, a szovjetpropaganda végnapjaiban szinte megbabonázva-hallgatva egy másik szemszögű összefoglalót a második világháborúról, s olyan mohón, hogy a könyvtári illemhely és olvasóterem között ingázva szószerint elfelejtettem ebédelni. Heidelbergben, az egyévi ösztöndijjal ott tartózkodó egyetemi kollégiumi szobatársamat meglátogatva könyvesboltokat jártam végig, hogy megértsem, hogyan irnak a németek a magyar történelemről... persze nem volt pénzem arra, hogy a könyveket meg is vegyem, s

csak úgy nézegettem a földet, hátha valaki néhány pfenniget elhullajt, hogy enni tudjak egy kiszuperált Mcdonaldsban. Node vissza kórházi menzára- fontos momentum, hogy a menzán rengeteg saláta és zöldség volt: mig a magyar menzákon a hús és tésztaételek mellé a zöldség csak köretként szerepelt, itt -részben a vegetariánus indiaiak miatt is- zöldségekből készült *főételek* is voltak találhatók. A tejfölös-köretes zsiros magyar főzelékek után ez üditően hatott. Ekkor minden étkezésem fő szempontja az olcsóság volt: ez az utazó örökös főgondja, ha diák és nincstelen. Hadd meséljem el példaként az olasz Pompeii- ben töltött napomat, mint tipikus példát erre.

5. Első kitérő: Egy napom Pompeii-ben

Ezerkilencszáznyolcvankilenc júliusának második hétvégéje: péntek délután. Ha az olvasó idősebb, úgy emlékezzen vissza milyen volt huszonkétévesnek lenni. Az ember ilyenkor törhetetlen. Plusz adjunk hozzá két momentumot: az előző hétvégén voltam a Szent Ferencről nevezetes umbriai Assisi-ban, ami meglehetősen fellelkesitett, a másik pedig az, hogy azév áprilisában és májusában különleges edzésen mentem keresztül. Tudniillik régi családi házunkban egyedül egy fafűtéses cserépkályhába befűtve éltem és melengettem átfagyott izületeimet, egyébiránt kemény torna és úszás minden nap a vizsgákra felkészülés közepette. Most pedig egy milánói magánkórházban dolgoztam kórházi gyakorlaton egy nemzetközi orvostanhallgató csere keretében, délelőtt olaszul, délután pedig angolul gyakorolva a török-spanyol-lengyel-svéd-cseh diáktársaságban, járva Milánó nevezetességeit. Este ingyen vacsora a menzán, itt megint alkalom az olasz diákokkal csevegni. Nem is szólva a pirosruhás feketeszemű nápolyi lányról.....Különben meg kell emlitenem, mint különleges figurát, a kis isztambuli törököt, aki fontos oszlopává lett a társaságnak, mert rendkivül jól beszélt angolul, s ez érthető módon nagy előnyt jelentett, hiszen mindenki egyik legfontosabb célja éppen angol tudásának tökéletesitése és gyakorlása volt. Barbaros, a görögnevű török tehát sztár lett, s ezt aztán velejéig kihasználta- szerencsére azonban Pavlával, a nagyon értelmes prágai lánnyal töltött órái után maradt annyi energiája, hogy velem emelkedett szinten értekezzen a török történelemről. Itt jöttem rá, hogy minden nyugati orientáció ellenére *mennyire* közelebb állnak hozzánk a törökök -hogy *hibátlanul* ejtett rossz emlékeket idéző magyar helyneveket, mint: Szigetvár, Esztergom, Mohács, nos ez közös történelmünk azon terhes részeit idézte, amikor az Oszmán Birodalom az akkori nyugati világ legfejlettebb és leghatalmasabb hadseregét (mint a mongolok valaha, s a németek, oroszok és amerikaiak később) éppen Magyarországon gyakorlatoztatta. De ugyan ki tudja ma Magyarországon, hogy a kegyetlen hóditó Szulejmán mellesleg korának egyik legelismertebb törvényalkotója (Szulejmán al Kanuni) is volt, ráadásul egy igen intelligens és művelt elme? Node amikor felfedeztük, hogy a kecskétől az almáig mennyi közös szavunk van s mennyi közös szokásunk, akkor kezdtem gondolkodni múltunk nem kellően hangúlyozott közös vonásairól. De vissza a péntek estéhez.
Hatalmas hátizsákomba becsomagoltam két váltás fehérneműt, négy darab zsömlét a

menzáról, egy fél rúd szalámit és négy darab húskonzervet otthonról, valamint Manzoni Jegyesek cimű regényét olaszul és édesapám révén szerzett különleges vonatjegyemet. Utóbbi csak a vasútnál dolgozók családtagjainak járt (édesapám a szegedi Magyar Államvasútak egyik iskolájának igazgatója volt), s lényege az volt, hogy évi négyszer két nap korlátlan utazásra volt igénybevehető egy európai ország bármely vonatának első osztályán-teljesen ingyen. Maga a paradicsom.
A hátizsákom szinte kongott az ürességtől, de jobb is volt ez igy, mert még a csomagmegőrzőre is sajnáltam pénzt kiadni. Mintha hátamra ragadt volna- nem is váltam meg tőle többet egész hétvégén.
A milánói vasútállomáson a nápolyi gyors elsőosztályú fülkéjében másodmagammal utaztam. Hálótársam egy ismeretlen középkorú olasz, aki egész úton nem zavart, tudniillik álmos volt. A vonat este tizenegykor indult, s nem is ébredtem fel reggel fél nyolcig, a jegyeket mindjárt Milánó környékén kezelték. Reggel Nápoly- fél délelőttömet a Királyi Palota múzeumában, majd a Régi Negyed vespák által megszállt, legendásan veszélyes, kis sikátoraiban töltöttem (veszélyes?-gazdag német túristáknak, nem nincstelen magyar diákoknak...) várva a salerno-i személyvonatra. Ez délre letett Pompeii kis állomásán. Itt stratégiai felfedezést tettem. Ugyanis megtaláltam az acqua potabile feliratú ingyen vizcsapot, melyre egy fél délelőttig tartó nápolyi csatangolás után igencsak szükségem volt. Ekkor megettem az egyik zsömlét húskonzervvel és szalámival, hiven nomád magyar őseimhez, s egyik gimnáziumi osztálytársam meglepő mondatához, miszerint "csak az a jó étel, amiben hús is van". Valójában viszont csak ez volt eltartható és ingyen étel, ami életben tartott egy egész napi gyaloglás közepette. A diéta koncepcióját ekkor még nemigen értettem.
A nap magasan állt és rendkivül melegen tűzött a Vezúv alatt. Álljunk meg egy pillanatra. Vezúv-ez számomra három dolgott jelentett. Először is gyerekkoromban a történelmi kisvárosunk egyik mesterséges dombját, mely a negyvennyolcas szabadságharc alatt földsánc volt nővéremmel eggyütt mi Vezúvnak neveztük el. A második egy romantikus XIX. századi regény Pompeii utolsó napjairól, melyet tizennégy éves koromban olvastam. A harmadik pedig ifjabb Plinius beszámolója volt a római város hires pusztulásáról. Most láttam az igazi Vezúvot. Nem néztem sokáig, hanem inkább egy helyi olasztól és ameriaki túristáktól kérdezősködve megtettem egy-két kilométert, s kifizettem a diákoknak kedvezményes belépőt, amely a hatalmas romváros *teljes* területére szólt.
Itt végigbarangoltam az elhagyott utcákat, a hátizsákkal a hátamon, mely igen megizzasztott, szerencsére találtam egy szederbokrot, mely némileg oltotta a szomjamat, különben egész délután nem volt mit inni, a rendkivüli hőség délután a vulkánhegy alatti platón elhelyezkedő romvárosban kegyetlen volt. Ez, s az a körülmény, hogy egy német családon kivül nemigen találkoztam mással a kisértetvárosban egyfajta önkivületbe vitt, mely segitett elképzelni az egykori mindennapokat az ókori grafititól a megmaradt medencéig, italkimérőtől kis villákig mindent megőrző városban. Mire főtérre érkeztem már egészen eltikkadtam, s szinte magam előtt láttam a rémülten menekülő embersokaságot, a fenyegetően a füstölgő vulkánhegyre mutató papot, a kis vak virágáruslányt, az áradó lávafolyamot és a haláláig jegyzetelő idősebb Plinius-t, akiről azt olvastam később, hogy minden napot, amelyet hivatali teendői mellett nem olvasással és irással töltött, elfecséreltnek tartott. Végül egy kis lila virágot szakitottam le, mely az egyik utcán vadon nőtt, eredetileg azzal a merész szándékkal, hogy Donátának elviszem

Milánóba. Donátával a kórházi gyakorlaton ismerkedtem meg-s hozzá csupán az az ártatlan fiatalos barátság fűzött, melynek egyetlen végkifejlete egy-egy álomszép délutáni beszélgetés, majd egy évi levelezés, néhány leplezett álom és meghatott tekintet lehetett. Mióta tizennégy éves koromban ajándékba kaptam egy olasz nyelvű operalemezt általános iskolai tanulmányaim sikeres elvégzését megjutalmazandón, beleszerettem az olasz nyelvbe. Olyannyira, hogy gimnáziumi társaimat olaszra forditott keresztnevükön szólitottam, mint: Beppe, Pietro, Giovanni...Sőt saját monogrammomat is olaszosan LG-re forditottam át. Amikor egyik osztálytársam valami technikailag fejlett modern dolgot csodálva felkiáltott:
„Ez mán nyugat!”
....nos akkor én ezt is leforditottam, úgymint
„Ez mán *dél*!”
A milánói dóm mesés tetején ülve követtem Manzoni leirását a XVII. századi Milánóról-éppúgy ötvözi a romantikus olasz regényiró regénye cselekményét a város leirásával, mint Victor Hugo a Notre Damme toronyőréről irott regényében- s nézegettem, hogy hol lehetett ez a kapu, vagy az az utca a dóm tetejéről, kényelmesen elhelyezkedve az egyik kis beugróban. Nos mindez csak fokozta az olasz nyelv iránti csodálatomat. S akkor itt egy sudár, hosszúhajú lombard lány, aki tisztán és gyönyörűen beszéli ezt a szeretett nyelvet, aki értelmes és: álomszép. Egy délután a kórház könyvtárában bizonygattam, hogy a magyar lira is szép, s magyarul szavaltam el neki a Szeptember végén-t.
Most azonban eltörődve és megbabonázva néztem a Vezúvot és a lábainál elterülő kisértetvárost. S eszembejutott, hogy hihetetlenül szomjas vagyok. A vacsorát már a római gyorson ettem, mely egyébbiránt ugyanaz volt, mint az ebéd és a másnap reggeli és a másnapi ebéd. Az eltörődött, izzadt, kiéhezett testet aztán ismét a milánói kollégiumi szálló hozta rendbe vasárnap este. Nos mindehhez képest New Yorkban az első vacsorám könnyű zöldségételekből állt- valóságos lakoma. Mintha a nélkülözések diákkorának lenne vége. Nemigen tudhattam akkor, hogy ennek milyen ára lesz.

6. Az első kórházi nap

Miután valamelyest kipihentem magam az első éjszaka, reggel nyolckor jelentkeztem a titkárnőnél. Nos először is két titkárnő is volt: az egyik megismertette velem a culture shock fogalmát. Diane egy kövér középkorú amerikai nő volt, agressziv, tipikus new york-i. A culture shock (kultúrsokk) illusztrálására hadd mondjam el első telefonbeszélgetésemet Diane-nel. Budapesti nagynéném megengedte, hogy a szerződésbeli ügyeimet Diane-nel megbeszélendő, néhány percre felhivjam Budapestről a new york-i kórházat. Mondanom sem kell, hogy magyar szemmel ez rendkivül drága volt. Amikor finoman éreztetni próbáltam Diane-nel, hogy nincs módomban hosszasan beszélgetni, rögtön kifakadt ("I can't take this..." nagyjából: hát ez nem lehet igaz stb) és ezután is mindig- mind velem, mind minden más rezidenssel, meglehetősen fellengzősen beszélt. A másik titkárnő éppen ennek ellentéteképp igen nyájas és egyébként elég csinos,

sovány szerecsen nő volt. Igyekeztem ezután csak vele beszélni, hacsak szabadnapon nem volt. Nos, ők megismertettek egy lengyel zsidó származású, kis fekete, némileg csinos negyvenes nővel, aki magát Susanne-nek nevezte, igazi neve Susanne Minkowitz. Ekkor még nemigen értettem a különböző rangokat, s minthogy Amerikáról akkor még azt hittem, hogy a közgondolkodás itt nyugat-európaias módon demokratikus, Minkowitz doktornő közvetlensége rámragadt, s az első hónapokba szinte csintalanul beszéltem vele. Később éppen ővele volt kapcsolatos első amerikai kijózanodási élményem, de erről később. Egyelőre Susanne nagyon közvetlen és kedves és mosolygós. Először is elmondta, hogy a magyar belgyógyász professzor, aki annak idején a vidéki magyar kórházban felhivott (képzelheti a kedves olvasó, milyen eseményszámba ment a magyar belgyógyászat osztályon, amikor az intenzives főnővér a nagyvizit után bejelentette:- Doktor Úr, New Yorkból keresik!), hogy meggyőződjön egy röpke beszélgetésből arról, hogy valóban tudok-e angolul, nos a belgyógyászat "program" e magyar, Budapestről elszármazott vezetője csak másnap, vagyis pénteken volt elérhető. A második hir azzal volt kapcsolatos, hogy egy fontos, a munkavégzői vizumhoz nélkülözhetetlen okmány még nem érkezett meg Philadelphiából, s igy mégsem kezdhetem el rögtön a munkát, sőt, minthogy az országba ideiglenesen túristavizummal érkeztem, talán jobb volna visszamennem Budapestre, a nagykövetségen mindent elintézni Budapesten, s aztán visszajönni a munkavégzői vizummal. Ez természetesen lesújtott. Ismét töredelem, késedelem, egésznapos sorbanállás a budapesti ameriakai nagykövetségen, késés....Megnyugtatott Susanne annyiban hogy az ügyintézésre szánandó időt egyszerűen éves szabadságomból levonva ez mégsem akadályoz meg abban, hogy a tanévet idejében bevégezzem. Suzanne ezután megkérdezte:
„Your accent..is that Hungarian?" (A kiejtésed magyaros?) Ekkor még nem értettem, hogy ez nem ártatlan kérdés volt, hanem olyan, amit itt úgy neveznek: „loaded". Valójában Minkowitz doktornő ezt rendreutasitásnak szánta, érzékeltetve, hogy túl könnyen veszem a dolgokat, nem látom mélységükben a problémákat, melyek rám várnak. Az idegenes akcentus például egy nagyon nagy hátrány, s láthatólag ezt én nem vettem észre. Eddig én idegen nyelveken vendég- és túristaszerepben beszéltem. Most itt megitélésem egyik fontos sarokköve lesz akcentusom természete. Node a helyi értékrendbe még nem illeszkedtem bele, sőt azt még nem is vettem észre. Az egyik rezidens meg is jegyezte:
„Azt szeretem benned, hogy sohasem panaszkodsz."
A tudatlanság, a be nem illeszkedés, az el nem kötelezett fiatalság optimizmusa volt ez. Most mégis rossz érzéseim támadtak: szüleim tanárok, én eminens tanuló, sohasem volt bajom az iskolában. Most itt egy új tanév, mely egyből zavarosan kezdődik. Rossz előjelek. Az előjelek később nagyonis igaznak bizonyultak. Mindenesetre mint megfigyelő elkezdhetek dolgozni, folytatta Susanne, már be is osztottak a 8b jelzésű csoportba, melynek élén egy magyar szakorvos áll, budapesti talán ötvenhatos emigráns, egy nagyon kedves, joviális öregúr.
Mint kiderült, a 8b csoport, "team" betegeinek többségét a nyolcadik emelet B szárnyára vették fel, bár a többi belgyógyászati osztályon is voltak betegeik (6a, 6b, 6c, 7b, 8a), ha éppen ott volt szabad ágy. A team egy szakorvosból, egy másodéves rezidensből és három elsőéves internből állt. A 8b-t tartották az egyik legjobb csoportnak.
Tehát jelentkeztem a 8b csoportnál- még aznap délelőtt. A tanév második napján itt már javában folyt a munka. A nyolcadik emeleti orvosi szoba kis, hosszúkás ablaktalan

helyiség volt, a fal mellett mélyvörös, kopottas, faltól falig érő asztal, rajta kórlapok. A szemközti falon egy falra rögzitett, röntgenfilmek tanulmányozására kiképzett halogénfénnyel megvilágitott tábla.
A szobában négyen ültek. Egy őszfejű, talán hatvanéves szinte gyerekesen mosolygó öregúr, jobb keze gipszben. Hosszú, tekintélyt parancsoló fehér köppenye és gyerekes mosolya szinte komikus ellentétet s némi rokonszenvet keltettek. Mellette jobbra és feltűnően fehér köppeny nélkül, egy bajszos és fiatal, nyulánk, sötétbarna bőrű, láthatólag pakisztáni fiú, a másodéves rezidens. Velük szemben két lány: az egyik feltűnően szép, enyhén hullámos, hosszú fekete hajú, láthatólag délkeletázsiai arcvonások, sárgásbarna, szép bőr, duzzadt, érzéki száj és szemérmetlenül hamisan európaias név: Rachel. Mint később megtudtam, a századvégi amerikai-spanyol háborúban meghóditott, s azóta jobbára amerikai félgyarmatként működő Fülöp szigeteken az a divat, hogy az őshonos, jobbára tagalog nyelven beszélő lakosság tehetséges ifjainak nyugati másodnevet is ad, hogy az amerikaiak által kényelmesen kimondható nevük is legyen. A lakosság jelentős részének spanyolos vezetékneve van: ez a hosszú spanyol uralom emléke. Igy tehát egészen különös angol-spanyol keveréknevek alakulnak ki.
A másik lány sokkal kevésbé vonzó, hatalmas szemüveggel, volt valami benne a rossztanulók lemondó arckifejezéséből, ölében hatalmas kórlap, láthatólag esetet adott elő.
Dr Sereny (talán eredetileg Serény doktor?) nevét angolosan, de mulatságos magyar akcentussal ejtette, valahogy igy: doktor Szereni. Széles sárgafogú mosoly.
„Doctor Sereny. Can I call you Lewis?" (Szólithatom Lewis-nak?- Lewis a Lajos angol megfelelője) -kérdezte udvariasan.
Miért szólitana engem egy magyar emigráns angol névvel? Node ám legyen, gondoltam akkor, s a név New York idejére rajtam maradt. Rövid formalitások után Marianne folytatta prezentációját. Itt ismét meg kell világitanom egy technikai részletet, hogy megértsük, mi volt folyamatban. Mondjuk azt, hogy július elsején Marianne átörökölt nyolc beteget az előző havi interntől. Ezeket végigvizsgálta reggel héttől kilencig, s a napi jelentését beirta a kórlapokba minden betegről. Ezután Ruff doktorral, a másodéves rezidenssel végigbeszélték a nehezebb eseteket. Minden negyedik nap reggel héttől éjjel fél tizenkettőig Marianne ügyeletes volt. Ilyenkor új betegeket kellett felvennie- lement az ambulanciára Ruff doktorral, s felelős volt a beteg kezdeti ellátásáért. Éjjel fél éjfélkor aztán Marianne átadta betegeit, köztük az új betegeket, az éjszakai műszakosoknak. Másnap reggel (ezt nevezik post-call, vagyis ügyelet utáni napnak) tiz órakor aztán jön a szakorvos, jelen esetben Sereny doktor, aki végighallgatja Marianne beszámolóját az új betegekről, majd kikérdezi Marianne-t az illető betegség felismerésének (diagnosztikájának), más, hasonló, betegségektől való elkülönitésének (differenciáldiagnózisának) részleteiről, s a kezelés (terápia) módjáról. Teszi ezt különösen akkor, ha úgy veszi észre, hogy Marianne valamit nem tud igazán. Majd a beteggel néhány percig elbeszélget, kiadja utasitásait és elmegy. A reggeli vizit után valamennyi rezidens részt vesz a déli, ingyen ebéddel egybekötött oktatókonferencián, melyen vagy egy betegséggel kapcsolatos előadást hallgatunk meg, vagy egy érdekes esetet vesézünk ki. Délután egy órakor kezdődik a tulajdonképpeni orvosi munka- eszközös beavatkozásoktól kezdve különböző vizsgálati eljárások megszervezéséig, vérvétel, katéterbeültetés, légzésterápia, beteghordás, melyutóbbiakat elvileg a megfelelő segédszemélyzet, illetve a nővérek kellene hogy elvégezzék, de adva az olcsó, külföldi

rezidensek munkaerejét ezeket nagyrészt mégis a rezidens doktorokkal végeztetik el-ez a hires "szketvörk", s erről hirhedtek a New York-beli kórházak. A rezidensek *túlnyomó* többsége a szegényebb new york-i városi kórházakban: külföldi. Fülöp szigetiek, indiaiak, pakisztániak, kelet európaiak, dél amerikaiak, karibiak stb. Ezek kiszolgáltatott vizumhelyzetük és otthoni rossz gazdasági helyzetük miatt a kiváló képzés és a jó fizetés reményében elfogadják az igen mostoha munkaviszonyokat. Egy magyarországi orvos az orvosgyakornokok néha mostoha életkörülményeit egy riportkönyv formájában irta meg a "Huszadik század rabszolgái" cimmel. Pedig a new yorki állapotokról ő mit sem tudhatott. Budapesten olvastam egy elrettentő szociológiai tanulmányt az egyetemen, mely az ötvenéves magyar férfiorvosok halálozási statisztikáját hasonlitotta össze az átlagos magyar emberével. Korai halál, szivinfarktus és öngyilkosság- mindezek sokkal nagyobb számban voltak jelen a magyar orvosok között. Pedig a magyar orvosi léthez képest a new york-i rezidens-lét, amelyben a lehető legalantasabb beteghordói munkát is nekünk kellett elvégezni, még nagyságrendekkel volt rosszabb. Egy ilyenfajta szolgaságot persze csak úgy lehetett igazán fenntartani, hogy a rezidens helyzetének kiszolgáltatottságát folyton hangsúlyozták, büszkeségét megtörik. Ezt a jelenséget később igazán Louisiana-ban értettem meg később.

Hogy a post-call napot Marianne mikor fejezte be, ez betegeinek számától függött. Általában igyekeztünk este hat-hét óra felé betegeinket a soronkövetkező ügyeletes internnek *átadni (sign out)*. Utóbbi igazán mulatságos affér volt, de erről majd a maga helyén. Marianne most prezentált és: láthatólag izzadt. Sereny valószinűleg olvashatta a "Rossz tanuló felel" fejezetet Karinthy "Tanár Úr kérem" könyvéből, mert tudta ő már hogy valami nincs rendjén. Node az első hónap hagyományosan úgynevezett "türelmi időszak" volt, amikor a mindenféle helyről idekerült fiatal orvosokat- ahogy az egyik huncutszemű nővér később megjegyezte "beidomitják". Igyhát a hangulat kedélyes maradt, s Sereny doktor-egyelőre- mosolygós.

Aznap délben összegyűlt a teljes rezidens gárda a déli úgymondott "noon conference" alkalmával. Itt találkoztam egy német nőgyógyásszal, aki általam érthetetlen okból jött New Yorkba, s talán ő sem érthette meg igazán, mert egy héten belül eltűnt, s azóta sem hallottam róla. Egyébiránt viszont a rezidens doktorok nagyjából fele a Fülöp szigetekről származó úgynevezett filippino volt, szinte gyermekien finom arcvonásokkal, finom barna bőrrel, könnyű csontozattal. Durván egyharmaduk kifejezetten kinaias küllemű volt. Utóbbiak gyakran beszéltek egy dél-kinai nyelvjárást a tagalog nyelven felül- nyilván a kinai kisebbség képviselői voltak ezek a Fülöp szigeteken. A több értelemben sokszinű társaság másik fele mindenféle más nemzet fia: peruiak, sziriai és libanoni arabok, pakisztániak, indiaiak, haiti-beliek, egy jamaikai, indiaiak, egy bolgár és -rajtam kivül- még egy magyar. Feltűnő módon egyetlen ameriakai rezidenssel sem találkoztam. A nemzetek eme kavalkádjából hat alak emelkedett ki, akiknek nevét hamar megjegyeztem.

A magyar fiú neve István, harmincas évei végén járó bajszos, magyaros külsejű, budapesti fiú, aki- mint ezt később megtudtam róla- feleségestől átköltözött, a nyolcvanas évek végefelé, New Yorkba, majd feleségétől, aki ugyanebben a kórházban talált nővéri munkát, elvált egy babaarcú filippino lány miatt. István a harmadévet kezdte el, s láthatólag ez nagy önbizalommal és megelégedéssel töltötte el, mint minden olyast, aki elsőéves korában sokat szenvedett, s ezt kész a jövendő elsőévesekkel megfizettetni. Utóbbinak, mint később kiderült, én láttam igazi következményeit, bár sokkal

közvetettebben, mintsem ezt első látásra megjósolhattam volna. A bolgár fiú egy igazán különös átmenetet képviselt az orosz csinovnyik és a nyugat-európai kalandor között, s arról volt hires, hogy az előző évben már mint kezdő összeveszett néhány nővérrel, akikkel senki más nem mert volna ujjat húzni az internek közül, mert azok- ahogy ő fejezte ki magát- lenéző modorát nem tudta elviselni. Pedig a nővérek a rezidenseknél általában sokkal magasabb fokon álltak, s ebben benne volt a fülöpszigetekiek általában jámbor világnézete, a tény, hogy ide általában nem a legjobb tanulmányi eredményű orvostanhallgatók jöttek rezidensnek, s hogy egyszerűen történelmileg ez igy alakult ebben a kórházban. A piaci értékszemlélet szerint egyébként is rezidenst ide könnyebb volt találni, mint nővért. A nővér tehát keresettebb árucikk volt, s ezt ők és feletteseink folyton érzékeltették is velünk. Dimó P. azonban Dél-Afrikában töltött néhány évet, s ezért máshoz volt szokva. Egyébiránt ő szintén a budapesti egyetemen végzett, magyarul akcentussal, de nagyon jól beszélt, sőt néhány jellegzetesen magyar diákszólást ötletesen ültetett át angolra, mintha félig-meddig még mindig a budapesti szellemességekből próbálna megélni. Dimó elve az volt, hogy minthogy ő fehér embernek született, New Yorkban éppen olyan előnyös megkülönböztetés illeti őt, mint délafrikai évei során, melyekről -az appartheid rendszert magasztalólag- csodákat mesélt. Az előnyös megkülönböztetést egyébiránt sikerült is kiérdemelnie, bár egészen más módon, tudniillik Susanne Minkowitz-cal kötött és homályos természetű "barátsága" révén, melynek létét igyekezett éppoly világosan kimutatni, mint természetét homályban tartani. Dimó és István jó barátok voltak, s a privilegizált magyar klubba először engem is fel akartak venni, bár ezirányú lelkesedésük hamar alábbhagyott, mikor- első igazán jelentős stratégiai tévedésem gyanánt- megemlitettem nekik, hogy nem iszom alkoholt. Ettől kezdve gyanakodni kezdtek, s mindhiába vettem részt a rendszeresen a filippino nővérek bájai dicsőitésébe torkolló beszélgetéseiken, túl hamar vált nyilvánvalóvá, hogy érdeklődési körünk túlságosan nagymértékben tér el. Igy további kapcsolataink igencsak távoliak maradtak, s Istvánnal szinte sohasem találkoztam ezután.

Marhaba doktor a bejrúti amerikai egyetem németes külsejű, fiatalos, igen értelmes és civilizált büszkesége, jóval közelebb állt hozzám. Először esküdtem volna, hogy német, részint éppen azért, mert a németes akcentust még nem tudtam elkülöniteni az arabtól. Másodszor: nagyon sok olyan vonást fedeztem fel benne már a kezdettől fogva, amely a németekre vall, mint például művelt, érdeklődő, láthatóan értelmes, néha ugratóan közvetlen modora és erős arcvonásai, keményen ejtett mássalhangzói....Másfelől Szegeden és általában Magyarországon az arabokról egészen más kép élt, mint amit Marhaba doktorral akár távolról azonositani lehetett volna. Mint később kiderült, Bejrútban már a római fennhatóság alatt hires orvosi fakultás működött, s természetesen a muszlim arabok –köztük a libanoniak- századokon keresztül jártak az emberiség élén a medicinában. A XX. században aztán Bejrútba telepitettek egy amerikai tipusú orvosi iskolát, mely a polgárháború előtt a levantei partvidék eme virágzó Velencéjében szinte ontotta a tehetségesebbnél tehetségesebbeket. Szegeden az arab diákokról mindenféle legenda járt szájról szájra, s egykori kémia tanárom, aki szivesebben oktatott minket a közélet aktuális problémáira, mint a kémiai tudományok mélyebb rejtelmeire, sokszor mesélt elrettentő történeteket szegedi lányokról, akiket arabok vettek feleségül. Tette mindezt anélkül persze, hogy az arab nemzeti jellegek és kultúra legcsekélyebb ismerete társult volna legtöbbször talán valamiféle irigység által szinezett nézeteibe. Kassai tanár úr sokszor szentimentálisan jegyezte meg, hogy ő, egy "mélynövésű" vidéki tanár, milyen

méltatlanul szegényes, s mitagadás utóbbira nemigen cáfolt rá öltözködése, két ritkánváltott szürke zakója, kopott ódivatú cipői és egy-két farmernadrágja. Egyébiránt Kassai tanár úr roppant nagy emberismerő volt, s napjában kétszer elmondta rólam való véleményét, miszerint "a Lajos: filozófus", mely szótárában talán valamiféleképp azt jelentette, hogy "fiam, ha igy folytatod olyan szegény leszel majd, mint én", s mint vidéki bölcs mindenáron arra akart rábirni, hogy ügyvéd legyek, s ezirányú tehetségemet bizonyitandó egyszer kihivott a táblához, s azt az igen szokatlan feladatot rótta rám, hogy irjam le "nagy vonalakban" a kémiai tudományok legfontosabb ismérveit, s vagy fél órán át félbeszakitatlanul beszéltetett. Én naivan beleestem a csapdába, mely végül mégis szerencsésen végződött: amikor Kassai tanár úr meghallotta, hogy határoztam az orvosi egyetem mellett, mint úriembert kezelt, aki előtt szemlátomást jövő áll.
Ami viszont az arabokról terjesztett nézetei egyoldalú voltát illeti, nos ezt gimnazista koromban mégcsak kapizsgálhattam, s amikor később, főleg egyetemista koromban olvastam az arab történelemről -különös tekintettel a filozófia és orvoslás magas szinvonalára abban a muszlimok és kinaiak számára fényes és dicsőséges időben, amit mi európaiak érthetetlen módon „sötét középkornak” hivunk-akkor kezdtem el megérteni, hogy az (például a Szerb Antal ismert Világirodalom történetének bevezetőjében eléggé csalódást keltően kifejtett) Európa-centrikus nézeteket mennyire határozza meg az Európán kivül eső népek kultúrájának gyér ismerete.
Marhaba doktor egyike volt azoknak az araboknak, akik magukon viselték az ezer évvel korábban érkezett nyugati hóditók, a "frankok" vonásait- mint a történelem hirül adja, az első keresztes háború alatt nagyon sok antiochiai kolostorban élő apáca esett teherbe, s adott életet szőkehajú és kékszemű utódnak, ha volt annyi szerencséje, hogy a muszlimokat a kereszténytől való elkülönitési képességeikben némiképp bizonytalannak látszó „frank” (értsd nyugat-európai) lovagok megkiméltek az életét. A tömegesen előforduló szeplőtlen fogantatás eme dicső idejétől fogva aztán Libanonban és Sziriában létezik egy európaias vonásokkal rendelkező kisebbség. Mellesleg marhaba arabul annyit jelent, mint szervusz, vagy helló, s nyilvánvalóan nem tipikus név Libanonban sem.
A földteke másik részéről érkezett Mago doktor, a négy Főrezidens egyike. Mago neve kartágóias, mint tudjuk Hannibal egyik testvérét hivták ugyanigy. Külseje: inka. A magukat tisztavérű spanyoloknak leiró perui felsőbb tizezer arcvonásaiban éppúgy gyakran látszik előfordulni az inka, s mindenféle indián külső jelleg, mint a mexikóiakban, mely elgondolkoztatásra kényszeritett affelől, hogy lám a barbár és kegyetlennek leirt spanyolok mennyire keveredtek az indián őslakossággal, mig a jórészt civilizált és nemes angolok gyarmatain a számban igen megfogyatkozott őslakosság különös módon néhány nyomorult rezervátumban tengeti az életét, s emlékszik a szifilisszel szándékosan fertőzött takarókra, s a „civilizált”, „morálisan felsőbbrendű”, mélykeresztény amerikai katonák nagyszerű elvére, miszerint "a halott indián a legjobb indián" (nem beszélve ezen elv nagyszerű megvalósitásáról, a barbár módon lemészárolt védtelen nőkről és gyermekekről, felégetett falvakról, a folytonosan megszegett szerződésekről... nodehát, mint darwinilag tudjuk a rátermettebb győzelme elkerülhetetlen, ez az objektiv egy-igaz Fejlődés útja, továbbá a modern civilizáció és Isten dicsősége, a mi kiválasztottságunk, a genetikai magasabbrendűség, a mi helyünkben mások is igy tették volna, satöbbi és igy tovább).
Mago doktor igy fogadott:

„Lewis, if you have any problem at all you are welcome to ask me. And the more help you need the more you are welcome" (Lajos, ha bármi baj van gyere hozzám. S minél több segitséget kérsz, annál szivesebben segitek).
Ez eddig elég jól hangzik, bár talán olyas, mint egy választási igéret. Mégis, volt abban, *ahogy* ezt ő megfogalmazta egy olyan megfogalmazhatatlan valami, ami többet mondott erről az emberről, mint szavainak bármelyike. Egy olyan mélyérzelmű háttérinformáció, spontán kifejezése az emberiességnek és rokonszenvnek, amely szinte meginditó volt. Carry Siao igen alacsony, szinte tökéletes amerikai akcentusú, dél-kinaiasan kerekarcú, késő-húszéves lány volt, akinek örökké mosolygós arca és élénk mozgása feltűnó ellentétet képezett koránőszülő festetlen hajával. Carry hamar felhivta magára a figyelmet részint kiváló angoltudásával, részint intern voltára rácáfolóan jó gyakorlati érzékével, s mint utóbb kiderült szinte olaszosan erős, bár mélyen rejtett érzelmességével. Utóbbit persze csak hónapok múltán fedeztem fel benne, de annál erősebb meglepetésként hatott, de erről majd a maga idején.
A hatodik egyedi jelenség Tulloch doktor volt, akinek skótos neve magyarul igen sajátosan hangzik. Tulloch jamaikai, meglehetősen kövér szerecsenarcú intern volt, akinek kiváló angol nyelvtudása és britt akcentusa, s meglehetősen impressziv kultúrális tájékozottsága elütött a helyi átlagtól. Az önirónikus, jellegzetesen európai humora és látszat-realizmusa alatt alig leplezhető életszeretete és optimizmusa származása ellenére a legeurópaibb kollegámmá tette, s nem csoda, hogy az első hónapokban vele beszélgettem a legszivesebben.
Az első noon conference alkalmával a new york-i dráma egy másik főszereplőjével is alkalmam volt megismerkedni, s ez Montuori doktor volt.
Mint nevéből kiderül, ez az észak-franciának kinéző jólöltözött úriember brooklyn-i olasz családból származott, s ez valamennyire tükröződött a *körülményekhez képest* emberséges viselkedéséből, mely valamiféleképp úgy hatott, mint egy humánus, mélykeresztény börtönőréé. Montuori doktor egy kimért, lágyhangon elmondott szózatot intézett hozzánk, melyben közölte, hogy a programigazgató távollétében is üdvözöl minket, s aztán szivélyes, de nagy elvárásokat sejtető módon ecsetelte a következő év nagy feladatait. Valamelyest úgy éreztem magam, mint egy az ötvenes évek gyári nagygyűlésein feszengő munkás, akire sztahanovi módon dicső feladatok várnak, s ez még szokatlanabb volt nekem, akivel már orvostanhallgató koromban is majdnem egyenrangú partnerként bántak mondjuk Southamptonban, s aki telve volt az amerikai team spirit és demokratikus szabadosság nagy csodálatával. Ekkor kezdtem érezni valami hátborzongatóan hideg érzést, amely új értelmet adott a fiatalkorban olvasott Kafka novelláknak, Orwell könyveknek és népszerű könnyűzenei slágereknek (brick in the wall- egy tégla a falban), melyeket annak idején tapasztalat hiján csak félig, vagy egyáltalán nem érthettem meg.
Aznap este, munka után leültem ódivatú iróasztalom mellé, s olvasni kezdtem filozófikus naplóm azon köteteit, melyek a szegedi, majd a budapesti évek első napjairól szóltak.

7. Bejárom Manhattan-t

Először is: minden partot érés sokkszerű élménnyel jár. Ilyen volt Szegeden az új, nagyvárosi környezet, a szüleimtől való korai függetlenség, a sok ismeretlen arc, a kiválogatott zsenijelöltekből álló osztályban kezdetekben eluralkodó túlzott versenyszellem elleni kamaszos lázadás okozta, ahogy akkor fogalmaztam "chaotikus válság". Mindez bizonyos elvonulási, önizoláló választ váltott ki egy kamaszosan érzékeny zsenge lélekben. Innen a Giovanni-val, az éleseszű, karamazovian szenzualista, mégis hippisen keresztény osztálytársammal való barátság kialakulásáig tartó magányos úszodába és könyvtárba járás, kollégiumi kertben való Puskin és Dante olvasás és: innen a Diario. Az óriási és keményfedelű jóháromszázoldalas füzetet a maja számrendszert alkalmazó kód segitségével rejtjeleztem, majd a kényesebb részeket egyszerűen szótárból kinézett olasz szavakkal irtam le. Napló olaszul: Diario.
Mire az egyetemet Budapesten elkezdtem, a Diario-ban egy egész külön világ élte szinte sajátnyelvű, csaknem önálló életét. Már tizennégy éves koromban leirtam, a Diario egyik első irásában, hogy a Diario nem életesemények leirására szoritkozik, hanem "az individuum statusbeli potenciáljára", mely azt kivánta jelenteni, hogy ami velem történt, annak igen ritkán volt helye a Diario lapjai között. Sokkalinkább volt fontos az eseményekre való filozófikus, "irói szintű" reflexiók, érzelmi reakciók leirása. Az általam buddhai megvilágosodásként megélt tizenhatéveskorombeli forró nyári időszakban a Diario metamorfózison ment keresztül, nagyjából úgy, hogy a spontán reflexiók mellett megjelentek a heti rövid, majd a nagyjából évi egy-kettő részletesebb esszék, melyek érdekesebb életeseményeket és tanulmányokat voltak hivatva történetirói módon rendszerezni. Itt aztán elfért osztálytársaim viselkedésének értelmezési kisérletétől egészen az érdekesebb művészeti vagy tanulmányi élmények elemzéséig igencsak sokminden. Különös módon a Diario, mely számomra olyan hihetetlenül fontos volt és mely könyvespolcomon szabadon hevert másokat tökéletesen hidegen hagyott. Egyetlen egyszer történt, hogy egyik osztálytársam elolvasta az éppen Giovanni-val való barátságom egyik kritikus szakaszáról szóló részt. Egyébiránt semmi. A Diario-ban persze egy egészen egyedi szaknyelv, egyfajta szakzsargon alakult ki, máskor azonban egy-egy irás egészen közvetlen és érthető.
Amikor az első kórházi nap után leültem az iróasztalom mellé, azt a részt tekintettem át, amely new york-i majdani feladataimat részletezte. Homályosan éreztem azt, hogy ezúttal nem lesz könnyű, s az utazásokban, művészi élményekben és vendégeskedésben bővelkedő diákkor hirtelen véget ért. Valami egészen más kezdődik most, amelyben egy igen nehéz munka és egy tökéletesen idegen környezet terhe egyszerre nehezedik majd rám. Könyvespolc hiányában könyveim jórészét szétteritettem a vaságyon, magam pedig a földön, egy hálózsákkal a földtől elválasztva mély álomba merültem. Másnap frissen és nagyon korán ébredtem.
Európa és New York között hat óra időkülönbség van, melyet a repülőút után a szervezet nem szokik meg mindjárt. Ha otthon reggel hat óra van, itt: éjfél. Ha otthon csaknem minden egyes nap felébredtem reggel hat órakor, emlékezve a kollégiumi ébresztőre, melyet egy csontvelőig hatoló csengés adott tudtunkra reggel öt óra ötvenegy perckor, nos akkor nagy esély van arra, hogy minden fáradtság ellenére erre szervezetem emlékezni fog new york-i idő szerint éjfél táján. Az én esetemben körülbelül egy hétre

volt szükség ezen nevezetes úgynevezett „jetlag” leküzdésére.
Ettől eltekintve a pénteki nap két esemény miatt volt nevezetes. Az egyik a programigazgató Goldmann professzorral való találkozás volt. Goldmann viszonylag magas, őszes hajú, korához képest fiatalos megelégedettséget és tenniakarást sugárzó ötvenes férfi volt, aki tekintélyt parancsoló irodájában elmondta New York minden előnyét, elfelejtve minden hátrányát. Különösen azt emelte ki, hogy "Dél Afrikától Los Angeles-ig" egy new york-i képesitéssel bárhová eljuthat az ember, a távlatok szélesek, s hogy éppen az szép Amerikában, hogy itt elszánással és szorgalommal mindenki maga életének legfőbb kovácsa lehet, úgymond. A szokásos kozmopolita, némiképp hurráoptimista szózatból leginkább fontosnak azt a tényt vettem ki, hogy személyesen fogadott irodájában mindjárt szabadságáról megtérve, s ez jó előjelnek hatott. A második élmény a Social Security hivatalban ért. Amerikában kevés nyoma van az Európában szokásos úgynevezett "szociális védőhálónak", s ezen kevés nyom egyike a társadalombiztositásnak csak nagy jóindulattal lefordítható Social Security. Ennek lényege az, hogy ha bizonyos időt ledolgozott egy munkás, úgy egy erősen limitált egészségügyi és szociális támogatásra jogosult lesz ha súlyosan megbetegszik, vagy egyébiránt tartósan munkanélkülivé válik. A kérdésről majd a maga idején, egyelőre azt emelném ki, hogy a hivatal Harlem szivébe vitt, ahol az utcán végiggyalogolva a nyomor magyar szemmel akkor szinte felfoghatatlan válfaját láttam meg: nem a lerobbant házak és régies gépkocsik voltak ezek tanúi, melyeket láttam otthon is. Sokkalinkább voltak azok a bizalmatlan, makacsul vad tekintetek, a reményvesztettséget alig leplező arcok, a szintelen, a gépies egyhangúság körös-körül.
A munkavégző vizumhoz szükséges dokumentáció tovább késlekedett, s egyre világosabbá vált, hogy egyelőre csak mint megfigyelő dolgozhatom. Igyhát a hétvégén, különösen mert a szombati nap nemzeti ünnep volt- nem kellett a kórházban megjelennem. A régi rutin: felfedezni, bejárni New York-ot, a robinsoni szigetemet. Szombaton reggel ragyogó nyári napsütésben indultam el gyalog az orvosszállóból egy a térképen eltervezett gyalogos-földalattis felfedezőkörútra.
Nos, először is New York Manhattan-nek nevezett nagyjából belvárosa valójában egy sziget, melyet az alexandriai mintára épitettek, vagyis szisztematikusan a tengerre, mint kikötőt. Szabályos utcaszerkezete, a Pharos-szerűen tenger felől látható szintén hires világcsodája (t.i. a francia gyártású Szabadságszobor) pezsgő üzleti élete, jókora zsidónegyede, a Nagy Könyvtárra emlékeztető magas kultúrális szinvonala- a párhuzam túlságosan nyilvánvaló. Itt azonban emékezni kell a kinai festők magas és az olasz mesterek egyéni perspektivájának különbségére. Én ezt a modernkori Alexandriát az utcán sétálva, egyedi szemszögből kellett felfedezzem. S még ezen felül kezdtem ezt egy kopottas, elhanygolt városrész "kilencvenhetedik" utcájának és "első" sugárútjának kereszteződésénél, ahol egy lerongyolódott szerecsen áll egy beszögesdrótozott kosárlabdapálya előtt, a szállótól egy sarokra: s beletörődött arckifejezéssel szavalja monotonul három-négy mondatos keserű mondókáját, mely valahogy igy hangzik: „OK, I am a jew. Kill me, beat me..OK..” (Oké én zsidó vagyok. Rajta, verjetek meg, öljetek meg... oké...)-s aztán megint előlről ismét és ismét. Ránézek, nem nagyon értem, mit mond, s megyek tovább. Áttérek a Második sugárútra, ahol minden harmadik épület alsó szintje étteremként funkcionál: japán, kinai, görög, olasz, mindenféle, egy bank, egy szupermarket, üzletek, egészen a nyolcvanhatodik utcáig... itt elfordulok jobbra, s az épületek kezdenek megcsinosodni, előttük egyenruhás portások, könyvesbolt, mozi, a

járdákon szines forgatag, mindenféle járókelő, egy-egy eltévedt, hátizsákos megfáradt túrista. Úgy huszonöt percen belül elérem első célomat: Central Park. Ezutóbbi európai utazói reflexeimnek és elvárásaimnak tökéletesen megfelelő, de minden eddig látottnál monumentálisabb, rendbentartott, magas fákkal végigültetett városi park, egyfajta new york-i városliget. Egy nagy tó körül edzeni vágyó new yorkiak kocognak, sportos ruhákban, távolabb délamerikaiak futbaloznak a füvön rögtönzött futbalpályán, nem messze mellettük németes külsejű túristák. Arrébb egy kisebb tó körül mindenféle ember napozik- a kis tó másik oldalán egy kis dombon mini műkastély, mely igazából csak egy kilátó, alatta nagy kövek, melyeken kényelmesen el lehet helyezkedni az olvasni vágyónak. Jobbra egy kis szinház, mely ingyenes nyári szabadtéri Shakespearre előadásairól hires. Délebbre erdős terület, két kisebb műtó, balra egy nevezetes épület, a hires-neves Metropolitan Museum of Art, melynek egyik oldalán az üvegfalon keresztül kis izelitő betekintés nyilik az egyik egyiptomi teremre. Engem az épület az európai klasszicista épitészetre emlékeztetett, sőt valamennyire a szegedi múzeumra. Elhaladok mellette, vissza a sugárútra, sárga taxik, s mindenféle túlméretezett limuzin, magas, huszadikszázadelejét idéző épületek sora, majd végül fiákerállomás, s az egyik legnevesebb helyi hotel, előtte a gazdagabb országok magasan lengő zászlóival. Nem túl messze innen van valahol a Carnegie hall, Amerika egyik leghiresebb előadóterme. Tovább haladok dél felé, a járdán mindenféle koldus, akiknek nyomorát a kézirással irt kis kartontábla tanúsága szerint a hirhedt új betegség, az AIDS tetézi...Délebbre a Rockefeller Center, francia könyvesbolt, balra egy sárgafehér zászlóval diszitett ekletikus templom, mely némileg hasonlitott az európaiakra, ahol fáradt gyalogútjaim közepette egy-egy meditációra, vagy művészi élményre várva megpihentem. Ez már Midtown, New York második (időben Downtown után) kultúrális és üzleti központja.
De térjünk vissza az AIDS kérdésre egy pillanat erejéig, hiszen az AIDS ekkor még félelemetes és új betegségnek számitott. Mióta valamiféle ismeretterjesztő brossúrából először értesültem róla, ez az immunrendszer központi sejtjeit megtámadó, a "tökéletes fertőző-kórokozó" okozta, gyorsan terjedő járvány eléggé távolinak tűnt ahhoz, hogy csupán szakmai érdeklődésem tárgya legyen. A Diario-ban nagyonis jól hangzott az elgyengült, dekadens nyugati világot "immunhiányosnak" bélyegezni. Arra azonban számitanom kellett, hogy New Yorkban, az AIDS egyik akkori fővárosában, ezt a betegséget sokkal közelebbről látom majd. Minthogy nekem kellett ellátnom a vérvétellel megbizott asszisztensek szerepét is, a túl sok volt a beteg (és sokszor durva, hadonászó, együtt nem működő), a munka pedig megfeszitett, minthogy mindig sietnem kellett, a vérvételeknél pedig nagy esélyem volt arra, hogy egy rosszul kiszámitott mozdulat nyomán megszúrjam magam egy vérrel szennyezett tűvel. A betegek csaknem negyven százaléka e kórházban előrehaladott AIDS-ben szernvedett. A kockázat tehát magas volt. Mint minden fiatal, ezt a veszélyt én is némi hitetlenséggel könyveltem el, s azt próbáltam bizonygatni magamnak, hogy kellő körültekintés minimalizálhatja a kockázatot. Végtére is ezt gondolja minden katona a másnap hajnali csata előtt a tábortűznél merengve. Leginkább azonban másra összpontositottam. Például arra, hogy egy teljesen ismeretlen, s feltehetően igényesebb szakmai környezetben a szakmai és nyelvi elvárásoknak megfeleljek. S a legutolsó érv mindig a Manzoni regényben és Dosztojevszkijnél is megismert, majd a Les Miserables (Nyomorultak)-ban ismét megtalált szentferences gyógyitó szerep-karakter példamutató ereje volt. Egyik első megnyilvánulását ennek a szörnyű betegségnek tehát a járdán láttam üldögélni.

Egykedvűen, beletörődően pislogva:
„God bless you, God bless you...” (Isten áldjon).
Midtown magas toronyházai után némi megkönnyebbüléssel vettem tudomásul, hogy egy nagyobb keresztutca után megváltozik az épületek jellege: Soho és Greenwich Village kisvárosiabbnak tűntek és sok kis kávéházuk némileg otthonosabb érzést keltett.
Midtown Manhattan, mint sok minden Amerikában, azt a benyomást keltette, hogy a hatalmas épitmények és hivatalok közepette a térbeli dimenziók túlságosan kiterjedtek, az elviselhetőség határai felé tartón. A Battery Park felé tartva elővett az a lelkesedés, a felfedezésnek az az öröme, amelyről Nietzsche valószinűleg beszél, amikor azt mondja, hogy az emberi boldogságérzés voltaképpen az egyén hatalmának kiterjedésével rokon. Az az ifjúi lendület ez, mely mindig saját határait keresi, s amelynek végéről mesél Kosztolányi fentebb emlitett, a negyvenes évek szendergéseiről szóló merengéseiben.
Manhattan sziget legdélebbi pontját elérve végre megpillantottam az óceánt,s a ragyogó napsütésben világosan ki lehetett venni a Szabadságszobor vonalait is. Hamar világossá lett, hogy ez válik new yorki zarándokhelyemmé, ahová nagyobb stresszek után megtérek, hogy a dolgokat szélesebb perspektivából lássam át. Igy volt ez Szegeden, amikor a Tisza part egy pontjáról néztem a várost egy-egy kritikusabb nagyszünetben, mintegy "felülről rátekintve" a környező világra. S igy Budapesten, a Várban, a Lánchid felett egy-egy Széchenyi könyvtárbeli könyvizű tavaszi estén.
Egyelőre azonban egészen másra lettem figyelmes. A Szabadságszobor sziget felé tartó hajóra nagy tömeg várt. A jegyváltónál pedig ügyes fémkorlátok terelték az egyébiránt hosszan tolongó emberi sokaságot.
"Ezek az amerikaiak aztán tudják, hogyan kell terelni a tömeget"-morfondiroztam akkor, nem is sejtve, milyen sokrétegű jelentéstartalom rakódik majd rá erre az egyszerű és közvetlen megfigyelésre a következő tizenegynéhány évben.
Bejárva a Szabadságszobor szigetét, majd visszafelé végiggyalogolva a kinai negyed tarka szineit, visszafelé végre kerestem egy metróállomást, megelégedetten az aznapi gyaloglászkvótával.
Vasárnap némileg emelkedett hangulatban nyugtáztam, hogy oly sok európai nagyváros után egy idegen kontinens egyik legjelesebb metropoliszát hóditottam- úgymond- meg. Másnap útban voltam hazafelé Budapestre.

8. Brave New World (Szép új világ)

Még egyetemi szobatársam ajánlotta figyelmembe azt a könyvet, melyet egy még sokkal jelesebbel (Sinclair Lewis: Babbitt-jára gondolok) eggyütt minden magára valamelyest adó Amerika-utazó végig kellene tanulmányozzon: lehetőleg még első útja előtt. A nyolcvanas évek naiv reményei közepette kárörvendően olvastuk Orwell negativ utópiáit. Mig az adott, lejárt keleti rendszert megvetettük, a nyugati szép új világ feddhetetlen volt az átromantizált film- és zeneélmények exotikus mámorában. Node egy new york-i könyvesbolt utamba vetette a neves paródiát, Aldous Huxley „Szép Új Világ”-ját, melyet

akkor még hihetetlenül túlzónak és valóságtól elrugaszkodottnak tartottam. Mindenestre kiváló olvasmány volt a repülőút unalmát enyhitendő. Miután megérkezett a vizumhoz szükséges irat Philadelphiából, azt a budapesti nagykövetségen kellett bemutatni, s mostmár munkavállalási vizummal visszatérni Amerikába. A nagykövetségen gyermekkori osztálytársnőmmel találkoztam röviden, akibe tizévesen és halálosan szerelmes voltam, s aki most mint operaénekes készült Bostonba ki tudja mennyi időre. Vele azóta sem találkoztam mégegyszer. Amint megkaptam a vizumot, rögtön hazautaztam Szegedre, hogy néhány napot még szüleimmel tölthessek. Itt követtem el amerikai létem második nagy stratégiai hibáját. Rámbiztak ugyanis egy másik okmányt Philadelphiából- egy másik magyar orvosét, aki szintén New Yorkba készült. Gáborról később szólok majd, egyelőre csak annyit, hogy vizumhoz szükséges okmányait - személyes kézbesités helyett- ajánlott küldeményként feladtam egy budapesti postahivatalban, a Nyugati Pályaudvar mellett. A levél elveszett,s emmiatt vizumát további majd egy hónapos késéssel kapta meg. Ezt Gábor sohasem felejtette el.
Két héten belül másodszor Amerikába-ezúttal nem sokat tétováztam, s alig érkeztem meg New Yorkba, máris dolgozni kezdtem. Szinte azonnal nézeteltérésem támadt Ruff doktorral, s az is világossá vált, hogy néhány területen (szivgyógyászat és vércukorbetegség) tapasztalataim jelentősek voltak a magam szintjén, máshol, ahol a helyi kihivások sokkal nagyobbak voltak, mint előző tapasztalataim: nem.
Sereny doktor azt bizonygatta, hogy milyen nehéz is az olyan fiatal orvosok helyzete, akik olyan országokból jöttek, ahol az "egészségügyi ellátás szinvonala tiz-húszévvel elmarad az amerikaitól". Nos ezutóbbit kétkedéssel fogadtam, mert a magyar vidéken eltöltött néhány hónapom alatt olyan főorvos melett dolgoztam, aki nem csupán minden délben végigolvasta a legújabb amerikai orvosi cikkeket, hanem az azokból kiolvasott eredményeket félig-meddig foganasitani is tudta, s tette mindezt egy haladó, csaknem "demokratikus" légkörben. S amikor egy szivgyógyásszal kezdtem el vitatkozni New Yorkban az aszpirin különleges helyzetekben adandó dózisairól- nos ekkor még nem tudtam, hogy az ilyen akár tökéletesen absztrakt szakmai viták eléggé kockázatos ellenőrzőbe való beirásokat tudtak eredményezni, mely jelen esetben szó szerint volt értendő. Az ellenőrzőbe való bejegyzésekről még sok szó fog esni, egyelőre hadd világitsak rá ennek elvére.
Minden rezidensnek, sőt minden amerikai foglalkoztatottnak van egy ellenőrzője, mely ha nem is éppen kis füzet, mindenesetre havi osztályzatok és más munkahelyi vélemények, viselt dolgok kellően dokumentált tárháza. Elvileg az ellenőrző áttekintése bármikor megengedett, de azt a munkáltató mindenkoron kellően biztonságos helyen, bizalmasan kell tartsa más avatatlan szemek elől. Holott az amerikaiak esküsznek rá, hogy ez mennyire szükséges, számomra mindez megdöbbentően gyerekes, kicsinyes, esetleg visszaélésre lehetőséget adó dolognak tűnt fel akkor.
Rachel férje és egy angolul nagyonis szerényen beszélő, folyton hamiskásan mosolygó indiai, Kiran, nagyon sokat nevettek brittes és magyaros akcentusomon. Ők nem hallották magukat, azt viszont igen, hogy az indiai és tagalog (t.i. fülöpszigeteki) akcentust körülöttünk sokan beszélték, a magyart viszont nem, s ezért az utóbbi jóval furcsábban hatott. Susanne-nak próbáltam bizonygatni, hogy akcentusom fele velemszületett orrhangomnak is betudható, erről azonban hamar kiderült, hogy Amerikában ez a téma jóval nagyobb jelentőségű, mint akkor sejtettem. Az anyagiak, a bőrszin mellett az első megitélés harmadik oszlopát képező akcentus ugyanis felmérhetetlen hátrányt jelent: azt

tudniillik, hogy az illető külföldi, szegény, jöttment nem-bennfentes. A nyelvi tudás megitélését sem igazán a szókincs, vagy a helyes nyelvtan, hanem a jó kiejtés teszi. Az első idők tehát nagyon nehéznek bizonyultak.
Július utolsó hétvégéjén végre találkoztam távoli rokonaimmal, akik egy szép csemegeboltot vezettek Manhattanban, s valamelyest tehetősek voltak. A Queens városrészben tipikusan csillogó és vékonyfalú amerikai könnyűszerkezetes házban lakó kétgyermekes házaspár hatalmas amerikai szedanjával elvitt egy connecticut-i kisvárosba egy vasárnapi kirándulásra. Az asszony volt magyar, a férj pedig görög, s magyarul nem tudott sokat. A gyermekek tizenévesek, helyeske, de kövérkés lány, sportosan öltözött fiatal fiú, nem sokat tudtam beszélni velük. Egyetlen párbeszédre emlékszem, amikor az asszony megkérdezett, angolul:
„And how do you like the girls?" (S hogy tetszenek az itteni lányok?)
„You mean the nurses?" (No már a nővérekre gondol?)
„Yeah, those nice black ones...." (Igen, a csinos fekete nők...)
Mire elkezdtem kifejezni, hogy gyermekkori nőideálomtól utóbbiak mennyire különböztek, amikoris az asszony megelégedéssel vágott közbe, mintha elvárta volna ezt a választ. Ettől kezdve a helyi szerecsenekre csakis a *negro* szót használta, s elmesélte, hogy egyszer, mikor egy szerecsen munkatársával úgy-ahogy összebarátkozott és valamiképpen nem tudta elháritani utóbbi meghivását egy családbeli vacsorára, milyen kinos volt a helyzet s mennyire (s magyarul fejezte ki magát) "nehezen ment le a falat". Én nagyon megdöbbentem ezen, de odáig már nem mentem el, hogy megkockáztassam: előző -s általa nyilvánvalóan elvárt- megjegyzésem mindössze *fizikai, vagyis küllemi* értelemben veendő. Tehát még egy dologban lehet valami, amit annak idején mint kommunista propagandát hesegettünk el- a szerecsenekkel való előitéletek valamilyen szinten mégiscsak jelen lehetnek.
Rokonaimtól kaptam egy kis hordozható televiziót, melyet az egyébként egyre inkább kiterjeszkedő magányosságérzésben szükségesnek találtam. Esténként, az egyébiránt igen megerőltető munka után kiváncsian pillantottam bele a helyi médiába, s az első benyomás a hatalmas csalódásé volt. A hireket Magyarországon akkor még nem feltétlenül kezdték bűnesetek taglalásával, itt legtöbbször igen. Európáról és általában az Amerikán kivül elhelyezkedő világról alig esett szó. Ugyanazok a csatornák, amelyek európai változata egészen elfogadhatónak hatottak otthon itt teljesen más jellegű adásokat sugároztak. A teleevangelisták show-üvöltözése és a pankrációs közvetitések egyenesen megdöbbentettek. S mindenütt elképzelhetetlen erőszak, igénytelenség és vulgaritás. Eszembe jutott szobatársam nővérének gunyoros kérdése: És pisztolyt vettél már?
A kultúrális programok szinte tökéletes hiánya, a sablonos ürességg, (otthon, Magyarországon karmester- és szavalóversenyek sorozatát néztem végig gyermekkoromban) a vulgáris, nem erotikusan, hanem morálisan szemérmetlen mondatok, az ismeretterjesztő és dokumentumfilmek gyér előfordulása- mindez úgyszólván dezorientált és olyannyira, hogy nem hittem el azt, amit láttam.
Mégis a családi életről szóló „show"-k nagy hatást gyakoroltak rám. Mindenki azt szereti nézni, ami hiányzik neki.
Augusztusban jött Gábor. Nálam évekkel idősebb, talán kora harmincas, kifejezetten észak-európai arcélű, vékony, rövidrenyirt szőke hajú, örök egykedvűségben clinteastwoodiasan erős és csaknem misztikusan szótlan budapesti belgyógyász volt, aki hosszú éveket töltött el mint börtönorvos, s akin látszott, hogy ezen évek korántsem teltek

rajta el nyomtalanul. Gábor hibámat halkan, de nagyon határozottan vetette szememre, s mintegy tudatta velem, hogy ezt egyelőre elfelejti, de figyelni fog. Az a kezdetekkor tisztázódott, hogy őt nem a szakmai pályafutás, hanem az a lehetőség érdekli, hogy három évet New York szivében, Manhattan-ben tölthet. Világos volt az is, hogy ezt a józan ész határain belül ki is kivánja élvezni. Istvánnal és különösen az okosabb és szemfülesebb Dimóval szinte nyomban összebarátkozott, s természetesen félig kiközösitett voltomat semleges módon tudomásul vette, majd némi keggyel árult el Dimóéktól leszüremlett titkos háttérinformációkat ellenszolgáltatásaként annak, hogy -hiányos angol tudása miatt- rendszeresen segitségemre szorult, s velem eggyüvé osztották be ismét a nyolcas team-be.
Az első lényeges ilyen információ a kórház előéletével volt kapcsolatos. A kezdetben neves városi intézmény a helyi szegények jótékonysági kórházává züllött, s egyszer csaknem lebontották, mindössze egy humanitárius kezdeményezés mentette meg. A belgyógyászat oktatói program egyike a legrosszabbaknak, s ennek éppen az is jele, hogy a rosszabb rezidensek jönnek ide, persze rajtunk, későnérkező és tudatlan magyarokon kivül. Innen, s majd Kirantól tudtam meg, hogy a legtöbb rezidens vizsgaeredményei a mieinknél sokkal rosszabbak voltak. Kiran egyszerű angolságával, notorius hamiskás volta ellenére, ezt (egy ritka őszinteségi rohamában) igy fogalmazta meg:
„This is not -és itt intett a fejével, mintegy naiv és ritka őszinteségét feddőleg- a good program.” (Ez a program nem szinvonalas.)
"Na jól kinézünk"- gondoltam én, aki iskolái néha mérsékelt kvalitásába és örökös autodidakta szerepébe jócskán beleunt, s aki maga szemére vetette a Széchenyi könyvtárban, hogy tudása túlontúl -úgymond- könyvszagú. S ekkor kezdtem el kinézni más belgyógyászati oktatóprogramokat a második évre.
A másik háttérinformáció még fenyegetőbb volt. Magyar származású programigazgatónk valami homályos ügyletbe keveredett, perelte a kórházat, s hirlett, hogy talán már fel is függesztették állásából, utódja egyelőre Montuori, miközben Minkowitz vice-programigazgatóvá avanzsál.
A második hónap -megint Serenyvel- azért volt különösen szép, mert rezidensként Ruff doktort a haitibeli Marjorie váltotta fel. Marjorie szemlátomást tetszett Sereny doktornak s ez a teljes augusztusnak megadta a zamatát. Internek: Gábor, Kiran és én. Kiran valami rendkivüli esemény jóvoltából már januárban elkezdte intern évét, s igy nagy előnyben volt velünk szemben. Marjorie vakációról tért vissza, igy akkor kezdte másodévét, s ez a szerepkör -az internév függősége után az interneket felügyelő másodéves rezidens funkció- szemlátomást új volt neki. Ennek ellenére igyekezett pontossággal, anyás odafigyeléssel, és szokásos rendszerességével ellensúlyozni minden bizonytalanságot. Látszólag nagy önbizalommal, de kedvesen és korrekt módon beszélt velünk. Én nagyon nagyra értékeltem félig franciás műveltségét, korrekt európaias viselkedését és azt, hogy kiválóan beszélt spanyolul, mely sokat segitett a sokszor angolul egyáltalán nem beszélő puerto rico-i betegek esetében. Betegeink durván fele származott e kis szigetről, s általában előrehaladott asztmával és szivmegbetegedésekkel kezeltük őket. A harlemi szerecsenek legtöbbször előrehaladott stádiumú AIDS-szel kerültek felvételre, melyesetben sokszor nehéz volt megtalálni lázuk okát, hacsaknem tüdőgyulladásos tünetek ezt meg nem könnyitették. Sajnos azonban ilyen esetben gyakorta alakult ki súlyos légzési elégtelenségük, s ilyenkor aztán nagyon sok baj volt velük. Azt hamar megfigyeltem, hogy nagyon sokan érkeztek különféle drog, vagy alkohol megvonási

tünetei miatt. Ezek a betegek nagyon feszültek, idegesek voltak és igen agressziven viselkedtek: sokszor feleseltek, provokáltak vitát és követelőztek.
Első, szombatesti ügyeletemen szintén Marjorie segitett át. Marjorie ébenfekete bőrű, vékony, de csinos és jólöltözött fiatal nő volt, s egyébiránt megközelithetetlen, mert -mint kiderült- fontos amerikai (és fehér, vagyis jobbmódú) udvarlója akadt, s ezt a nagy lehetőséget szemlátomást nem kivánta elpuskázni. Pedig úgy vettem észre, hogy egyébiránt szivesen csevegett velem, s amennyire ezt angol tudása engedte Gábor is elég intenziven próbálta őt másfelől is megközeliteni. Ez azonban semmiképpen nem ment- Marjorie azóta valószinűleg példás családanya, s a legtávolabbról sem illett volna bele Gábor világába. Ami engem illet én egyelőre roppantmód örültem, hogy a szombati "nagyügyeletet" problémamentesen megúsztam (ilyenkor az éjszakai műszak szabadnapos volt és szombat reggeltől vasárnap reggelig kéményen dolgozni kellett), s elhatároztam, hogy felhivom Anikót.

9. Anikó

Amikor Szegeden, az első év első tanitási napján, a tanterembe beléptem a negyvenfős osztályba utolsóként, csak egy helyet találtam üresen egy szemüveges, nagyon komoly fiú mellett. Nem kellett tehát sokat gondolkoznom, beültem az ajtó felőli padsor második padjába a szemüvegét jelentőségteljesen törölgető Tommaso (mint fentebb emlitettem mindengyik osztálytársam nevét olaszra forditottam később) mellé és végigpásztáztam, ahogy akkor mondtam, a "terepet".
"Ezek lesznek majd a vetélytársaim"-gondoltam napóleoni realitásérzékkel, de egy versirós, shillerileg elvonult és művészi nyár után. Meglehetősen intenziven kutatva és méregetve közöttük lehetetlen volt elsiklani Anikó mellett. Anikó gyönyürű volt. Az olasz nyelvet kifacsarva igy neveztem sokszor aztán: "La classicale" ("klasszikus szépség" helytelen olaszsággal). Hogy mi tette Anikót széppé, azt ennyi év multán is nehéz lenne meghatározni. Leginkább talán az a hamiskásan leplezett, mégis áttörő csintalan élénkség, melyben a mélybarna szemek izzottak, felforrósitva egy eredendően szép, természetesen nőies alakot.
Kamaszkorában Anikót jobban érdekelték a versek, mint a kémia, angolul sohasem tanult, s amikor megtudtam, hogy Boston mellett egy kisebb egyetemen kutat, nem tudtam hová legyek a csodálkozástól.
Miért Amerika?
Vajon a versmondólány Anikó, aki a gimnáziumi ünnepségek alkalmával gyakorta szerepelt a beethoveni ötödik szimfónia második tételének aláfestésével, melyet Fodor tanár úr annyira szeretett, aki egy kémia órán olyan ártatlanul rajzolta le a füzetébe a kamaszosan örök kérdést: miért?, aki amikor angol dalokat énekeltünk szeretett visszavágni egy német gyerekdallal, aki szivét-lelkét beleadta egy furulyaszólóba-vajon mit várt ő Amerikától?
Diario oldalak százait irtam végig, elemezni próbálva gimnazista éveim főbb tanulságait, de talán egyik irás sem forditott figyelmet arra, amit most olyan világosan látok, s amit egyetlen kamasz lélek sem mérhet fel igazán, nevezetesen azt, hogy mennyit adott

nekem, s mennyire mélyen hatott rám az Anikó iránt érzett don quijote-i, eltakart rajongásom. Talán természetes önvédelem volt, talán kamaszos naivság, hogy sohasem tudatosult bennem az, amelyet nevetve nyugtáz egy kellően távoli visszagondolás, mely megtisztitja és mélyebben látja át a történteket, s melynélkül olyan sokminden illanna el észrevétlenül: Anikó-Dulcinea-Beatrice-Anna, testvérem, aki a biológia-kémia speciális osztályban mellettem leginkább eretnekesen *művésznek* érezte magát, s aki -velem ellentétben- ezt bátran vállalta is: ez az Anikó mélyen formálta kamaszéveimet és fontos szerepet játszott "megvilágosodásomban" is.

Néhány oldallal feljebb arra kértem az olvasót, hogy emlékezzen a húszéves kor győzhetetlen erejére, a fiatalos felfedezés örömére. Mint a párizsi Sacré Coeur lépcsőjén Párizsra lelátón, vagy az Akropolisz melletti dombon este a diákok nemzetközi, spontán gyülekezete, akik naivan énekelnek eggyütt, bennük még szoros a közösség érzése, s a jövő rejtelmes és: nagyon izgalmas. Most sokkal nehezebb és merészebb játékra invitálok: vissza a tizenöt éves korba, amikor minden bizonytalan, amikor a lélek még sokkal érzékenyebb, amikor támaszra és megerősitésre vágyik a még frissen bontakozó értelem.

Nyár van, napfényes, gyönyörű júniusi délután. Az a fausztosan eleven, ifjúi érzés, mely minden nyárelőn kirügyezteti a fiatal elmét, az éles érzékekkel átérzett szépség, melyet a balatoni, vonatablakból szemlélt táj nyújt, az a nyugalom, melyet egy frissen bevégzett tanév után a végtelenül hosszú nyár tudata kelt- mindez most keveredik egy szokatlanul erős, szinte vallásosan lendületes elszántsággal. Még egyszer: néhány hétre a tizenhatodik születésnapunktól minden izom, minden idegsejt friss, látásunk éles, elménk élénk, fülünk még hetykén keveri a környezet mindennapi zajait egy belülről dongó, szinfónikus zenével, egy lélekből eredő saját-improvizált sorsmotivummal, mely borzongatóan rejtélyes, s úgy szól, mintha egy mellkason belüli hangszóróból szólna. Pietro, a kissé kövér, alacsony,nagyon érterlmes, de még éretlen osztálytárs, kollégiumi szobatárs és barát, akivel a nap csaknem huszonnégy órájában eggyütt vagyunk a kollégiumban és az iskolában, s akiivel hosszú órákat beszélgetni mindennapi rutin, s akit már-már jobban ismerünk, mint saját családtagjainkat, a hét mély kamaszbarát egyike most a vonat szemközti ülésén alszik. Kicsit talán irigykedve nézünk rá most: ő - ellentétben a mi érzékenységeinkkel, felnagyitott kamaszos aggodalmainkkal, melyet éppen ő nevez "világfájdalomnak"- nos ő a lehető legmélyebben alszik, s ránézni: a biztonságérzés maga. Jöhet aszteroid, háború, vagy forradalom, Pietro éppenúgy mély álommal és döngedetlen alapossággal alszik, mint tegnap, s azelőtt, az élet pedig nyugodtan csordogál tovább. Pietro és én a Lengyeltóti-beli épitőtáborba tartunk. A felszinen ez azt jelenti, hogy a következő két héten cseresznyét szedünk, s cserébe némi pénzt, de főleg ellátást kapunk, s főleg azt a lehetőséget, hogy eggyütt tölthetünk némi időt osztálytársnőinkkel.

Valójában azonban sokkal több forgott kockán. Az elvileg csupazseni válogatott osztályban ugyanis komoly vetélkedés, sőt ideológiai harc dúlt, s ennek egy esetleg döntően fontos csatatere lehet éppen ez az épitőtábor. A kamaszdráma főszereplői közül a legfontosabbak voltak hivatalosak Lengyeltótiba. Először is a nagy rivális: Zoltano, a hirneves szegedi biológus unokája, a tehetős családból való szegedi-újgazdag mentalitású vállas, öntudatos fiú, a Wehrmacht indulóinak rajongója, aki nemrégiben fejtette ki nézetét, melyszerint bármilyen, az osztályon belüli konfliktus legnemesebb és legbecsületesebb megoldása egy párviadalszerű kézitusa lehet csak. Zoltano jól öltözött,

szélesvállú, kisportolt, tejfölszőke hajú komolyan mosolygó, németes külsejű fiatalember volt, aki annak idején Pietro-t és engem forró marhahúslevesre hivott meg családjához, beismerve, hogy irigyli hosszú fekete göndör hajamat, majd élesen megjegyezte: "Lajos, ha a többi öt, te hét vagy, de tizet mutatsz". Ezt követően arra koncentrálta energiáit, hogy megtörje azt a-különben teljesen ártatlan- "népszerűséget" amelyet hat barátommal az osztály lányai között elértünk, s amely számára eltűrhetetlenül "naiv és művészies", valamint ami természetesen ezzel jár, "gyenge és férfiatlan" légkört teremtett az osztályon belül. Zoltano hivatva érezte magát arra, hogy a gimnáziumi osztályt mintegy "megtisztitsa" ettől az elfajzott "művészi" dekadenciától, melynek fő kútfőjeként éppen engem jelölt meg. A harc egy váratlan esemény folyamán mintegy "villámcsapással" kezdődött alig két hónapja. S ez a blitz a Zoltano párt átmenetileg teljes sikerével járt, egy olyan győzelemmel, melyet "a Lajos évekig nem fog tudni kiheverni"- Zoltano szerint úgymond. A harc a Zoltano-féle blitz után megfordulni látszott, s ezt mi tagadás nagyon sokban Beppe-nek köszönhettük.
Beppe kifejezetten azért került ebbe a "válogatott" osztályba, mert magas és erős volt és ragyogóan kosárlabdázott. Ugyanakkor volt benne valami, ami élesen megkülönböztette őt a szokott sport-mentalitástól, mely akkoriban egyébiránt igen divatos volt Szegeden. Beppe egyrészt meglehetősen komótos volt kosárlabda edzésein kivül és nem szivesen barátkozott sporttársaival. Ehelyett főleg arra figyelt, hogy jó humoristaként legyen népszerű az osztályban, s bár a lányok nagy többsége rajongott érte, érthetetlen módon ezt ekkor még nem használta ki, sőt sokkalinkább szeretett Pietroval és velem "emelkedett szinvonalon" társalogni félfilozófikus témákról. Egy népszerű, humoros, magas és kisportolt nőbálvány, akit leginkább filozófikus és művészi elmélkedések érdekelnek- ez számomra túltett mindenféle sztereotipián és egyenesen érthetetlen volt. Beppe rendesen öltözött, de kifejezetten elutasitott mindenféle divatot, még a haját is egyenesen lefelé fésülte. Ebben az időben meglepő energiával szállt bele a "Zoltano-ék" elleni propagandaharcba. A harc lényege abban állt, hogy különféle társas rendezvényeken a legkülönböbőbb módszerekkel próbáltuk az osztály hölgytagjait szórakoztatni, s ennek -mi tagadás- Beppe egyenesen mestere volt.
Anikó eleinte Zoltnoékkal tartott, mely teljesen érthetetlen volt, hiszen úgy látszott, teljesen különbözött attól az újgazdag ideológiától, amelyet azok képviseltek. Mégis, mint nőben, volt benne valamiféle rajongásvágy az erősebb felé, a férfiasság felé, amelyet akkor Zoltano látszott képviselni. Anikó nagyon befolyásos volt a lányok között, sőt valamiféle önálló kislányos divatot honositott meg, játékos, naiv szemléletet, mely ráterjedt az osztálybeli lányok egy jelentős részére, s mindenképpen azokra, akik megjelentek Lengyeltótiban.
Amikor egy hathatós propagandahadjárat után -május végére- a hét barát javára billent a mérleg, s ami tizenötéves és általában meglehetősen túlkomoly és elhúzódó magamat illeti meglehetősen örültem ennek az ártatlan népszerűségnek, egyszerre csak felderengett bennem, hogy valójában minden kislányos-népszerűség ellenére ez az egész háború teljesen oktalan, visszacsapás egy felületes sérelem után, mely nem vezethet máshová, minthogy a népszerűség keresése közben éppen az veszik el, amit kamaszosan képviselni illett: a filozófikus elgondolkodás, a mélyebb kapcsolatok vágya.
"Maga Anikó is úgy tekint, mint játékszerére- Zoltano minden visszavágásunk ellenére elérte célját. Túl sok időt vesztünk felületes dolgokra, s igy *tényleg* dekadens művész lett belőlünk."

Ezek a gondolatok inditották el azt a nyarat, mely Amerikába vezetett, s melymiatt elvesztettem minden érdeklődésemet bármiféle népszerűség iránt. Ez valamennyire Zoltano felé vitt. A férfiatlan és gyenge dekadenciától –mely belül gyenge és a boldogságot külső sikerben keresi- való iszony akkor, Lengyeltótiban kezdődött, s máig tart. Ott a vonaton Lengyeltóti felé mindenesetre arra gondoltam csak, hogy Lengyeltóti lesz az utolsó evilági, „közéleti rendezvény", s ezután a kamaszkornak hirtelen véget *szakitunk*. Minden perc, minden nap, s főleg minden hétvége szigorú beosztásnak lesz alávetve, napi három tornaedzéssel és szakadatlan és sokirányú tanulással. *Csak* ez menthet meg a dekadens és egészségtelen „művészies" gyengeségtől, csak igy érhetünk fel egy már idealizált, lovaghölgyként megtisztitott plátói Anikóhoz.
Néhány hónappal ezután a televizióban -egy a mester életútját elmesélő film bevezetőjeként- egy mágikus és hihetetlen hatású zenei motivumot hallottam: Siegfried wagneri gyászindulója volt ez...majd a Nürnbergi mesterdalnokok nyitányával, később a Bolygó hollandi viharos zenéjével kiváló jelképként kisért ez a motivum a fegyelem, az egészség, a munka tiszteletének ebben az életkorában. Tizenhat éves voltam, s felfedeztem a rendszeres, szinte vallásosan fegyelmezett életmód fejlesztő erejét. Olyan volt ez, mint egy szellemi-vallásos megvilágosodás, egyben testi újjászületés.
A gimnáziumi évek második felében az orvosi egyetemi vizsga járt a fejemben, s főleg éppen azért, mert ezt gondoltam a *legnehezebb* feladatnak. Ez állt tőlem a *legtávolabb*, s ez a nehézség kellett ahhoz, hogy megedzzem magam. Már nem Anikót láttam magam előtt, hanem a fejlődés, a megerősödés, a kiterjeszkedés magasabb céljait, s az egyetemen a magasabb elvárások miatti nehézségekre való reakcióm ezen nehézségek duplára fokozása volt: azt a képtelen célt tűztem ki magam elé, hogy szobatársamon túlteszek nyelvtanulásban, közben rendszeresen foglalkozom felsőbb matematikával és fizikával, eredetiben olvasok irodalmi és filozófiai műveket, kutatok, sportolok és minden lehetőséget megragadok külföldi utazásokra. A direkt eredménye ennek a vonalnak egy teljes kifáradás lett harmadéves egyetemista koromban. Tanulmányi eredményem romlani kezdett, társaim folytonosan emlékeztettek arra, hogy "rosszul nézel ki", s végül láttam, hogy ez sehová sem vezethet. Ekkor kezdődtek a nyugat-európai utazások, ismerkedés olasz, spanyol, oszták, francia, skót diákokkal és Pompeii, Olympia, Loch Lomond és Weimar szépségeinek felfedező élményei. Ezen „bolygó hollandis" utazások különösmód vallási élmények gyanánt hatottak. Ahogy körülnéztem az Akropolisz melleti dombon, vagy a weimari parkban: kiszakadva éreztem magam az egyetemi tülekedésből, az eredmények felhalmozásából, az egyetemi vizsgák alkudozásaiból és próbáltam egyetemesebb összekötéseket megérteni, amennyire ezt egy húszéves elme tenni képes. Egyszer, a milánói kórházbeli stresszekre válaszolva (idegen nyelven kórházi gyakorlatot végezni nagyon nehéz feladat volt, az ember folytonosan bizonytalan volt arra nézve, hogy vajon jól fejezte-e ki magát, vajon jól értelmezett-e egy olasz kifejezést, s a kiszolgáltatottság ezen érzete néha szorongást keltett) az utcán megálltam és fölnéztem az égre, mintha azt mondanám: miért ez az erőltetés-hogy egy hüvelyknyivel legyek magasabb? Egy fiatal olasz nő, látva ezt, olyan rokonszenvvel nézett rám, hogy arra még tizennégy év távolából is világosan emlékszem.
New Yorkba már megint meglehetősen elpuhulva érkeztem, s a sok utazás és a sikeres magyar vidéki kórházbeli élmények után szokatlan volt az erős terhelés. De még az elején voltunk, mintha New York is egy volna az utazások közül, ahl inkábbcsak megfigyelünk és tanulunk, ahol a helyi törvények és hierarchikus viszonyok csak feltételesen tartoznak

ránk, mint az egyszeri magyar diákra, aki egy amerikai osztályban megtagadta azt, hogy felesküdjön az amerikai zászlóra.
Anikót meglátogatni Bostonban- ez mintegy nosztalgikus, ugyanakkor felfedező élménynek is igérkezett, másrészt hasznos kapcsolatnak egy ismeretlen, új világban. Bostonba menet, a vonaton, befejeztem Huxley "Szép új világ"-ját,s ennek tanulságai ("a szépséget eladtuk a kényelemért, az igazságot pedig a biztonságért") különösen rezonáltak Anikó fogadó mondatával:
„Gondolom te is túl vagy már az első csalódásokon”-kezdte, aztán végigmutatott Boston nevezetességein, este elvitt Cambridge-be, ahol újra találkoztam kedves kamaszkori könyvemmel, nevezetesen Will Durant filozófiatörténeti népszerűsitő munkájával, amely elég olcsó volt ahhoz, hogy megvegyem megint. Este Lowellbe tértünk haza, itt megismertem Anikó ir vőlegényét, egy jóalakú narancsszőke, kedves, de egyszerű fiút. "Nagyon komoly"- mondta kapcsolatukról Anikó, talán már az esküvői napukat is kitűzték. Sean Anikó tanitványa volt, helyi, kisvárosi fiú, némileg büszke ir őseire. Egyetlen beszélgetésünk Durant könyvével volt kapcsolatos. Osztotta azt a tipikusan angolszász nézetet, hogy a filozófia haszontalan, de ezt szerényen úgy állitotta be, mint merő nem értést. Azt mondtam neki:
"Ha azt kérdezed mire jó a filozófia, akkor már értesz is valamit. Minden olyan gondolat és kérdés, mely *túlmutat saját érdekeinken, egyéni meghatározottságainkon, kicsiny közvetlen gyakorlati problémáinkon már filozófia."*
Sean még mindig nem volt meggyőzve. Én is csak évek múltán láttam át, hogy hova vezet, ha egy egész társadalom próbálja elutasitani a filozófiát és a művészetet, a gyakorlati problémákon és érdekeken túlmenő, absztrakt gondolkodást.
Anikó kiválóan megtanult angolul, s jobban beilleszkedett környezetébe, mint én most, tizenegynéhány év után.
-„Csak a jó magyar kenyér hiányzik”....
jegyezte meg, s azt, hogy évente hazajár, s több osztálytársunkkal még mindig tartja a kapcsolatot.
Anikót még fölhivtam néhányszor, segitett néhány praktikus dologban, de sohasem találkoztam vele azután.Férjével a nyugati partvidékre költöztek, vegyészprofesszor lett belőle, kiváló szakember, s talán jó családanya. Lehet, hogy néha-néha még elővesz egy-egy József Attila kötetet.

10. "The General"

Anikó és a kamaszkori nosztalgia másfél napja után a valóság nagyon kemény oldala fogadott, amit igy neveztek: Night float. A Night float lényege a következő volt: este fél tizenkettőkor, tehát éjfél előtt fél órával kezdődött a munka. Az ügyeletesek, vagyis azok a rezidensek, akik reggel héttől éjjel fél tizenkettőig vettek fel új betegeket, átadtak nekünk egy listát, melyekre betegeik fontosabb adatait kézzel rávezették. Ekkor kezdődött a "signout", mely ebben a kórházban valóságos ceremóniává nőtte ki magát. Minden szokást precedens teremt. Mint ezt később beláttam, a túlhajtott, igen nehéz körülmények között dolgozó kezdő orvosok néha nagyon is elfáradtak tizenhat órai

kemény munka után, s valószinűleg megtörténhetett, hogy egysmást nem maradt idejük időben befejezni, s ezeket a dolgokat aztán ráhagyták az éjszakásokra. Ezek viszont, azzal a filozófiával felvértezve, hogy éjszakára "csak a legszükségesebbet" illik halasztani élen az éjszakai főrezidenssel, aki -minthogy éjszaka csak a telefonvonal végén volt elérhető a szakorvos, s általában nem illett felhivni- az éjszakai élet korlátlan urának számitott. Egyébiránt az éjszakai főrezidens tradició szerint harmadéves volt, s egy harmadéves rezidensnek mitikus rangja volt az idegen környezetbe alkalmazkodni próbáló, igen kevés tapasztalattal rendelkező és természetesen túlhajtott, önbizalmat vesztett internek között. Egy olyan környezetben, ahol nehéz a munka, a betegek nagyon elesettek, százféle fertőzés, egészségtelen életmód, rossz koszt és különféle drogok teszik őket gyengévé: tehát egy ilyen "háborús" helyzetben a tapasztalat óriási tekintélyt jelent. A harmadéves rezidensek pedig készek voltak ezt velejéig kihasználni.
A signout tehát valóságos csata volt, ahol a szerencsétlen elitélt, az intern arra volt kényszeritve, hogy bebizonyitsa: mindent befejezett, a beteget "stabilizálta". Sok esetben ennek bizonyitása részeként friss laborleleteket kellett prezentálnia, melyek esetében természetesen maga vette a vért, s maga vitte le a mintát a laborba, majd számitógépen kinyomtatta az eredményt, hogy bizonyitsa az éjszakásoknak: lám a beteg valóban "stabilis".
A ceremónia egy kis orvosi szobában zajlott egy nagy asztal körül, ahová az éjszakai főrezidens, az éjszakai internek, s egy-egy ügyeletes intern vonult be, mint vallatószékbe, vagy birósági tárgyalásra. Valamelyest hasonló volt ez az orvosi egyetemi vizsgákra, ahol egy-egy tanársegéd, vagy professzor arról volt hivatva meggyőzni a sápadt orvostanhallgatót, hogy tudása nem megfelelő. Én persze sok történelem könyvet olvastam végig, s ez segitett kidolgozni a legmegfelelőbb stratégiát. Szinte valamennyi vizsgámon *utolsóként* feleltem, amikor a vizsgáztató már fáradt volt, ilyenkor aztán igyekeztem az általam legjobban tudott tétellel lehengerelni őt. Másfelől az ügyes vizsgázó vagy kikérdezte a vizsgát éppen letetteket, vagy -még szerencsésebb esetben- módja nyilt megfigyelnie mások feleleteit. Ha ugyanis a vizsgáztató elkövette azt a stratégiai tévedést, hogy több orvostanhallgatót engedett be irodájába egyszerre, s igy amig egyikük felelt, a többiek jelen lehettek- nos akkor én megfigyeltem a vizsgáztató beszédmódját, azt, hogy hogyan kérdez, mely részekre helyezi a hangsúlyt, vannak e hiányosságai egy-egy területen. Sok ilyen vizsga drámai összeütközés, szabályos küzdelem volt, ahol nem lehetet figyelmen kivül hagyni semmilyen fontos részletet. Amikor elolvastam -egyetlen nap alatt a vonaton ülve- az orvosi pszichológia jegyzetünket, akkor erősödött meg bennem az a megfigyelés, hogy mint minden emberi kommunikációs forma, úgy az egyetemi szóbeli vizsga is elsősorban pszichológiai, avagy stratégiai szabályszerűségeket követ, s ezt a megfigyelést jócskán volt módom alkalmazni a signout ceremóniák alatt később.
Szeptemberben persze én az asztal másik oldalán ültem, szorgalmasan jegyzetelve hallgattam, hogy a rezidens hogyan kinvallat másokat. Utóbbi fő eszköze az volt, hogy megpróbálja összezavarni a beszámoló internt, s azt minél több feladat elvégzésére igyekszik rábirni. Ez persze az én érdekemnek is megfelelt, hiszen éjszaka köztudomásúlag mindent nehéz volt megszervezni, bármilyen laborvizsgálat, vagy más eljárás lassabban ment.
A signout után tehát átnéztük azokat a betegeket, akikről a rezidens úgy gondolta, hogy problémát jelenthetnek az éjszaka folyamán, majd a rezidens kiadott néhány utasitást,

aztán elment aludni. Elvileg egy ilyen "night float" hónap alatt meg kellett tanulnunk nappal aludni, mondjuk reggel kilenctől délután ötig. Csakhogy ehhez nehéz a szervezetnek hozzászoknia, s igy az éjszakai alvásigényt nehéz tökéletesen kiiktatni. Szerencsére az éjszakai új felvételekkel egy másodéves rezidens volt megbizva, igy nekünk csak az osztályos, vagy -egy hétig- az intenziv osztályos ellátás maradt, utóbbi persze jóval összetettebb és munkaigényesebb.
Az igazi probléma azonban nem itt volt, hanem egy egészen más területen.
Az otthonról elszakadt, teljesen idegen környezetben pályakezdő nagy intenzitással dolgozó fiatal orvos elsősorban ismeretségre, barátságokra vágyik. Az éjszakai műszak alatt nagyon kevés a kommunikációs lehetőség, nehéz új kapcsolatot létesiteni. A televizió elviselhetetlenül idegen, maradnak tehát a könyvek és a telefon.
Este általában tettem egy sétát a Central Parkban, csaknem minden nap, ebben a hónapban ráadásul *minden* szombat szabad volt, s egy szombaton elutaztam az óceán partjára, egy Long Island-beli kisvárosba, szintén egyedül. Nagy megkönnyebbülés volt már csak az is, hogy a helyi betonrengetegből egy természetesebb környezetbe kerültem, ki a nagyvárosból, a tenger frissebb levegőjű partjára.
A magány ereje e hónapban volt a legszembetűnőbb. Elkezdtem tehát a decemberben leteendő újabb vizsgára való felkészülést, mely egyébiránt mindössze annyiban különbözött a diplomahonositó vizsgától, hogy jóval több gyakorlati, klinikai tapasztalatot feltételező kérdést foglalt magába. A vizsgához szükséges okmányok beszerzése miatt egy egész nap intézkednem kellett, s csak délután háromkor tudtam aludni térni, s hajnal fél háromkor ébredtem fel.
Minden nap, mielőtt a kórházi osztályra megérkeztem volna, felvettem egy kötelező mosolyt és elkészültem a legrosszabbra. Úgy éreztem magam, mint az első sorban lépegető katona, aki mondjuk egy francia katonai dal ritmusára megy szembe az angol puskatűzzel. Ezen az éjszakán azonban kitört rajtam a pánik: iskolai éveim alatt kinosan ügyeltem arra, hogy sohase késsek el, s most ime egy új munkahely s én hiányzom. Szerencsére intern társam, egy haiti-beli pszihiáternövendék, Montrose doktor, aki háromszor bukta el azt a vizsgát, melyre én akkor készültem- baráti, emberi szavakkal nyugtatott meg: egyszer mindenkivel előfordul, mindnyájan megértjük, ő már mindent egyébként is elintézett, s itt a varázsszó: nem jelentenek a feljebbvalóknak. Egy olyan rendszerben, ahol a feljelentés, bejelentés, árulkodás olyan gyakori, ahol a mindenáron asszimilálódni kivánó interneket erre külön biztatják, az emberi szolidaritás ilyen spontán megnyilvánulása szinte csodaszámba ment. Ez volt a hónap legfontosab élménye.
Októberben kiderült, hogy Goldmann doktor nem jön vissza. Máig sem tudom, hogy pontosan mi történt vele, de az világos lett, hogy legnagyobb pártfogómat elvesztettem, s ezt először onnan éreztem meg, hogy Susanne Minkowitz egyre terhesebbnek érezte, ha Susanne-nak szólitom, s egyáltalán közvetlen hangon beszélek vele. A novemberi új szakorvos egészen amerikaias nyiltsággal fogalmazta meg:
"Lewis, your luck has run out" (Lajos, szerencsédnek vége!)- s minden diszkrét jelzéssel ezt a hónap folyamán igyekezett is értésemre adni. Ham doktor koreai volt, s éreztem benne valami ellenérzést azért, mert rikitóan európaiasan viselkedtem. Gábor már megint ugyanebbe a csoportba került, láthatólag még mindig kételyek voltak angol tudásával kapcsoltaban. Gábor azonban könnyebben beidomult a -mi tagadás- igen mostoha környezetbe. Nodehát ő idősebb volt, s börtönorvosként működött, mig én egyszerűen szebb élethez voltam szokva és kulturáltabb viszonyokhoz, Skóciában Liszt egy

zongoraversenyét hallgattam egy komolyzenei koncerten, Milánóban a konzervatóriumba hivtak meg barátaim...nekem itt minden nyers volt és jobbára érthetetlen. Amikor Ham doktor a latin betűket angol betűknek titulálta, én az ilyen pongyolaságot akkor még kijavitottam nem értve a helyi hierarchikus viszonyok merevségét.
Verne Gyula könyveit tucatszámra olvastam gyermekkoromban, s ő egy fejezetben elmeséli, hogy egy ausztrál tehetséges bennszülött fiút, aki földrajzból nagydijat nyert, egy jobbára francia társaság kikérdezi Európát illető tudásáról. A fiú meg van győződve affelől, hogy az egész világon csakis Anglia uralkodik, s igy Európában is minden ország Angliának van alárendelve- hallott ugyan egy viszonylag független Párizs városállamról, de ez mindössze egy elenyésző kivétel. A francia társaság természetesen megrökönyödik mindezen, s konstatálja, hogy az angolok oktatási rendszere milyen propagandafogásokkal neveli engedelmességre exotikus alatvalóit. Nos a történet számomra Ham doktor világképében, s általában a fülöpszigeteki rezidensek világnézetében mintegy valósággá vált. Ezek az európai kultúra vivmányait, beleértve a latin ábécét, vagy az akkortályt igen népszerű pizzát, kifejezetten angol eredetűnek tartották, s meg voltak győződve arról, hogy elenyésző francia és német tudóst leszámitva az európai természettudomány úgyszintén *lényegében* angol, s hogy Európa (mint a Fülöp Szigetek) nagyrészben amerikai uralom alatt áll. Mig engem az ilyesfajta nézetkülönbség kielemzése érdekelt, Gábort az ilyes hiedelmek teljesen hidegen hagyták, ehhelyett azzal foglalkozott, hogy jól kitanulja, hogyan lehet az adott kórházi viszonyok között a lehető legkényelmesebben megélni. Ezutóbbi igen nehéz és összetett kérdés volt, ahol a kulcsszó a "rutin". Sereny doktor, reagálva egy biokémiai tárgyú kérdésemre egyszer megjegyezte:
"Lewis, academic merits do not count here" (Lajos, itt a tudományos, elméleti érdemek nem számitanak).
Holott a kórház hivatalosan oktatói intézmény volt, ezt láthatólag nem mindenki vette komolyan, s Ham doktort, bárha viszonylag fiatal volt és mellesleg nagyon kövér és jólöltözött, inkább értékelte a gyors és problémamentes munka, mint azt a lehetőség, hogy egy más földrészről ideszakadt internnel tudományos, vagy kulturális eszmecserét folytasson.
"My priority is discharge" (A legfontosabb: a beteget minél hamarabb hazaküldeni)
-adta ki a slogan-t mindjárt a hónap elején. A ragyogóan öltözködő, hatalmas aranypecsétgyűrűs, Ham doktor nagyra értékelte Gábort:
„He is getting smarter every day” (Ez a fiú minden nap okosabb!)
mondogatta, s evvel a jelzővel azt a jellegzetesen amerikai asszociációt használta, mely egybeköti a „rendszerben jól beleillő”, „szemfüles”, „magát feltaláló” ügyességet az intelligencia homályos képzetével.
Nekem inkább az orvoskutatói állást ajánlotta, mert megjegyezte, hogy jól adok elő. Ezek után őrá mint a szegedi Kassai Ferenc tanár úr újabb reinkarnációjára tekintettem. Ham doktor mindemmellett igazi úriemberként hatott, igyekezett egyfajta angolos gentleman modort felvenni egy sajátos amerikai izzel. Mindezt képzeljük el egy egészen különös koreaias kiejtéssel, mely minden mássalhangzó után olyan erős hehezetet hallatott, hogy az azt a benyomást keltette, mintha minden pillanatban köpni próbálna a beszélő.
Ham doktor a hónap végén meghivott magához vacsorázni. Hogy a szakorvos vacsorázni vigye rezidensét és internjeit, nos ez hagyomány volt minden hónap végén. Ham doktor azonban *otthonába* hivta meg októberi csoportját és ez unikumnak számitott. Méregdrága

manhattani bérelt lakása egy huszonegynéhányemeletes ház szép, az East River folyóra tekintő, hatalmas ablakokkal teli oldalán a tizenegynéhányadik emeleten feltétlenül impozáns volt. Saját portás irányitott minket a hatalmas épület halljában, a végtelenül hosszú utat megtevő felvonó diszes, minden ajtó többszörös és diszes lakattal zárt. Felesége jellegzetesen koreai, különben igen izletes ételeket főzött, de nem állta meg megjegyezni, hogy nevem koreai nyelven a szú szóra emlékeztet, mely valamelyest gyerekes kiszólásnak hatott, különösen az észak-olaszos, franciás, angolos tapintathoz szokott fülnek.
Az október vége legfontosabb eseménye mégsem ez volt, hanem: Hitomi.
Hitomi egy japán származású dietetikus nővér, s itt néhány szót a dietician magyar forditásáról és az amerikai nővérekről általában. Mind a dietician, aki a betegeket a helyes, az orvosok által kiirt diétára oktatja, illetve a diéta összeállitásában részt vesz, mind a nővér, aki a legkülönbözőbb szakterületekre szakosodik nagyon magasan képzett, jobbára egyetemet végzett munkaerő. A magyar viszonyokhoz képest ezért utóbbiak jóval önállóbbak, melyre az itteni rendszerben szükség is van, hiszen itt az orvos nagyon nagy számú beteganyag ellátását kell elvégezze, s gyakran lát el betegeket több egészségügyi intézményben egyszerre. Ez különösen igaz egyszerűbb eszközös beavatkozások elvégzésekor, amelyeket Magyarországon jobbára orvosok végeznek, itt pedig a nővér. Éppen ebben kivétel néhány new york-i városi kórház. Egyébiránt amikor Sereny doktor megjegyezte, hogy "New York városállam nem Amerika", s később egy orvosi konferencián hallottam, hogy "konferenciánkon amerikai, európai orvosok is részt vesznek, sőt néhányan *New Yorkból is érkeztek"* még nem nagyon értettem, miről beszélnek: azóta jórészt világossá vált, hogy New York és Amerika nagyon sokban különböznek, s e jelenségnek nagyon kicsiny része néhány helyi városi kórház az amerikai normától eltérő szokásrendszere.
Egyelőre vigyük végig a Waterloo hasonlatot. Tehát az orvosszállótól a kórházig nagyjából három percet igénybevevő gyalogút közepette szól a francia katonai induló, felkészülendő újabb és újabb kellemetlen meglepetésekre, melyek olyan triviális dolgoktól (melyek még csak nem is tudatosulnak, mindössze szokatlanság-bizonytalanságérzést keltenek mintegy Kaffkailag) nevezetesen hogy a kilincseket tekerni kell és nem billenteni, hogy a tejnek és a paradicsomnak egészen más ize van itt, mintha nem is tej, vagy paradicsom lenne, hogy itt a kórházakban a betegek sokkal súlyosabbnak látszanak, mit otthon, hogy majd mindenkit intravénás antibiotikumok kombinációival kezelnek egészen odáig terjednek, hogy az enyhe asztma kezelésekor is rutin az egyébként gyakran az internek által elvégzendő légzésterápia, melynek külön elméletét hirtelen kötelező volt elsajátitani, vagy hogy a tej, vagy a gyakori étkezés a gyomorfekély kezelésében újabb kutatások szerint ártalmas: tehát amikor az ágyútűzbe lépdelő első sorban menetelő katona példáján érezzük át, hogy mindenre fel kell készülnünk, a meglepetések mindennaposak, a bizonytalanság metsző, akkor vigyük végig a militáris hasonlatot és értsük meg, hogy az általunk megszokott európaiasan kinéző női lények hiánya éppoly éles volt, mint egy katonai kaszárnyában. Ez a negyedik hónapban abban jelent meg, hogy *ugyanazok* a női lények, akik júliusban még nem tűntek túlságosan vonzónak, most hirtelen megszépültek: ez a kaffkai átváltozás nyilvánvalóan a szemlélő lelkületében zajlott, mintsem a minderről mit sem tudó nővérekben, dietetikusokban, vagy más a kórházban egyéb területeken dolgozó hölgyekben. Istvánon kivül és Dimót beleértve a magyarok valahányan egyedül érkeztek ebbe az elszigetelt, idegen

környezetbe, s minden stressz és kórházi nehézség ellenére hamar megérezték a bennsőség ezen hiányát.
A nyolcadik emeleten volt egy jó harmincas, nyilvánvalóan spanyol és katólikus, helyes és igen élénk nővér, akinek családja volt, s próbált vigyázni magára, ellenben mi sem kelthette fel jobban érdeklődését, minthogy számára érdekesnek tűnő "kombinációkat" hozzon létre. Felfigyelt hát arra, hogy amint megtudtam, hogy a nyolcadik emeleti dietetikus japán, odamentem hozzá és megkérdeztem tőle, használva egyetlen mondatra szoritkozó japán tudásomat, melyet a Japánt megjárt egyetemi szobatársamtól tanultam, hogy:
"Kono ringo wa- ikuradeszka?" (Mennyibe kerül az alma?)
a választ persze nem értettem. Másnap két gyönyörű alma várt munkahelyemen, a szállón pedig egy csomag inyenc sütemény, majd -megint a munkahelyemen- a spanyol nővér elkezdte firtatni, hogy
"Do you like oriental women?" (Tetszenek a távolkeleti nők?)
Hitomi különös keveréke volt a fegyelmezett japán nőtipusnak és a new york-i elengedettségnek, s hatalmas erkölcsi traumának élte meg gyermektelen házassága nemrégi felbomlását. Néhány nap alatt kiderült, hogy Hitomi mennyire vágyik valamilyen bizonyosságra, biztonságra életében, s nagyon zavarta, hogy kiderült: hét évvel idősebb nálam. Azt a lemondó realizmust éreztem benne, mint Gáborban, mint aki több mint egy értelemben van túl az első csalódásokon, s aki a második esélyt keresve már sérülékeny és nagyon érzékeny, akiben a gyakorlati érzéket az első hűtlenségi élmény gyanakvássá és előitéletté változtatta át, s aki mindenekelőtt a bizalmat keresi, a megértést, a hihető rajongást. Megérezte hamar,hogy én egy teljes életfázissal mögötte járok, s azt az élményt, mely az ő viselkedését mélyen meghatározta még csak ezután élem majd át. Igy is történt éppen hét évvel ezután.
Az a néhány fáradt délután, melyet eggyütt töltöttünk mégis mélyen tudatositotta bennem, hogy ebben a rideg, szakadatlan munkával teli, ismeretlenekkel és folytonos szokatlansággal terhelt világban *mennyire* hiányzik egy barát, egy szövetséges, vagy bajtárs.
A munkahelyen leginkább Tulloch volt az, akivel jó európai módra kielemeztük helyzetünket érzelmi szinten is. Tulloch jóval fiatalabb és műveltebb volt, mint Gábor. Jamaikai otthonában jó családi háttere és kiterjedt baráti köre volt, s ez telefonszámlája rovására ment, mely meghaladta az akkor nagyon jelentős összegnek számitó havi kétszáz dollárt. Vele az utcán találkozva is szivesen és hosszan beszélgettem, de ez ritkán fordult elő. A délutánok és esték ugyanis mostmár a vizsgafelkészülés jegyében zajlottak, őszi délutánokon a Central Park kis tava partjánál napozva olvastam, tanultam szakadatlanul, dacolva a munkahely miatti fáradtsággal.
A ritka szabadnapokon pedig újabb élmény, hihetetlen felfedezés volt (mint strassbougi gyakorlatom idején a rádió, úgy most) a kerékpár. Igy könyebb volt New York-ot felfedezni, ezer kisebb zugát végigjárni. Sőt kibicigliztem a Brooklyn Bridge-en keresztül Brooklynba, végig egy hatalmas parkon, s aztán vissza, végig az őszi napfényben fürdő Manhattan-en, keresztül ezer kis terén, elhaladva a Gandhi szobor mellett, majd végig a hihetetlenül hosszú és forgatagos sugárutakon. A kerékpárt a szobámban kellett tartanom az ajtó mögött. A forgalmas utakon aztán úgy jártam az autók között, mintha akadályversenyen lennék. Baleset mégsem itt ért, hanem Queens-ben, s jellemző módon. Október utolsó hétvégéjén történt, hogy bejártam Queens azon részét, ahonnan a legszebb

kilátás nyilt Manhattan felhőkarcolóinak impozáns együttesére. Ekkoriban éppen ez a monumentalitás és dinamizmus nyűgözött le, s gyakran álmondtam olyasféléket, hogy Európába visszalátogatva lekéstem az amerikai gépet- akkor ez a különös új világ még izgalmasnak hatott, melyről nem szerettem volna lekésni, s ezt az érzést megerősitett épp egy ilyen impozáns látvány. Miközben ilyesféléket gondoltam egy lejtőn kerekezve lefelé nem vettem észre egy nagy gödröt, hibát az aszfaltban, mely elforditotta a kormányt úgy, hogy annak hegyes fele megütött, sértve két bordát. Napokig tartott a jelentős fájdalom, s egy éjszaka arra ébredtem, hogy annyira izzadok, mintha magas lázam lenne. Aztán eszembe jutott, hogy itt nem lehetek beteg, mert senki sincs, aki ápoljon, nem fordulhatok sehová sem. Szerencsére olyan fiatal voltam, s olyan nagy stressz alatt, hogy bármi bajom volt néhány nap alatt kihevertem. S erre szükségem is volt, mert a következő hónapban Ham doktor mellé új rezidens került: Delcastillo doktor. Hangzatos spanyol neve elárulja, hogy az apró termetű, fiúsra vágott hajú, katonásan merev, örökké sietö doktornő, az előző tanévben az "Év (értsd: legjobb) Internje", a kiválóságát környezete megvetésével ötvöző kis emberke fülöpszigeteki volt, bár én, az anatómiaintézetben látottak után inkább "kis porosz tábornok"-nak neveztem, avagy röviden igy: the General.
Mint később kiderült, intern korában sokat szenvedett István miatt, aki addig dolgoztatta (mint a hónapban fölé rendelt rezidens erre bőségesen volt módja), hogy Delcastillo doktor állitólag több kilót fogyott, s ezt Istvánnal való minden különbözőségünk ellenére láthatólag rajtam kivánta megbosszulni.
Katonás észjárása hamar megérezte rajtam a fáradtságot és erőlködést. Október végén, s éppen lábadozva balesetem után nagyon erős volt a beteganyag, s Gáborral, s sok mással ellentétben én kezdő orvos voltam, kevés tapasztalattal. A többiek több év praxis után láttak neki az amerikai vizsgának, s átlagban legalább két, Gábor esetében öt-hat évvel idősebbek voltak nálam. Ez ilyenkor, a kezdeteknél nagyon sokat számitott.
A katonai észjárás tehát hajlamos a nehézségeket gyengeséggel azonositani, s ilyenkor támad. A General nem is tett másként. Ebben a hónapban kezdtem el azon gondolkodni, hogy a stressz egy bizonyos ponton túl mennyire csökkenti az általános szellemi funkciót. A túlzott öszpontositás eredményeként azt figyeltem meg, hogy komoly gondot okozott még az aritmetika is, holott számolásban mindig sokkal gyorsabb voltam társaimnál. Ebből arra következtettem, hogy fáradok. Az egyszerűbb feladatokat tovább nehezitette az a körülmény, hogy a General -meggyőződve arról, hogy szorosabban kell ellenőrizzen- csökkentette önállóságomat, s ezzel elbizonytalanitott.Valójában éppen az ellenkező hatást érte el, ha valóban azt szerette volna, hogy a betegellátás hatékonyságát emelje. A túlzott ellenőrzés rontotta a hangulatot, s a hatékonyságot semmi sem hátráltatja jobban egy csoportban, mint ez. Akkor, a stressz alatt, mint elbizonytalanodott intern csak éreztem azt, amit most tudok, hogy az orvosok milyen sokszor követnek el elementáris emberismereti hibákat. A humanizmus hiánya ehhez még kevés volna: másról van itt szó, tudniillik a lélektani ismeretek igen alacsony voltáról. A General egyszerűen rossz vezető volt, aki nem diagnosztizált helyesen egy problémát. Mint ezt Buzzati fentebb emlitett novellájából megtanultam, az orvosnál a tudományos tudás kiválósága csupán alapkövetelmény, ennél sokkal fontosabb a betegekkel és az orvostársakkal való kommunikáció.
Mindenesetre a hónap feszült légkörű, negativ hangulatú volt, mely paradox módon nagyon felerősitette és önbizalomba hozta Gábort, aki egyre fellengzősebben beszélt, s mind nagyobb távolságot tartott. Előnyt érzett velem szemben a helyi hierarchiában, s ezt

jócskán próbálta viselkedésével mintegy tovább erősiteni.
Mindennek folyamányaképpen megerősödött bennem az az elhatározás, melyet még akkor hoztam meg, amikor Kiran mondata és más információk alapján beláttam, hogy ez a kórház az amerikai mércével alacsony szinvonalú. Jobb helyre kerülni, jobb, mélyebb szakmai oktatásba belépni: ez vált e fő céllá. Tehát számos más kórházba jelentkeztem, melyek közül négy mutatott érdeklődést irányomban, sőt a felvételi interjúk idejét is kitűzték: kettő január végén, kettő február közepén. Ezutóbbiak megszervezése igen nehéz volt,hiszen a nagy munkaintenzitás miatt a hiányzásokat nagyon komolyan vették itt, s nagyon érzékenyek voltak arra, ha valaki más állásba kivánkozott, a munkaerő ugyanis nagyonis kellett ebben a programban. Következő kérdés volt az ajánlásoké, tudniillik minden új munkahely kérni fogja az előző véleményét, s ha itt nem szivesen engednek el, az ronthatja az ajánlásokat. Ezzel kapcsolatban különös véletlen ért novemberben. A kedvesebbik titkárnőt megkértem, hogy hadd használjam a számitógépét egy a New York állam orvosi engedélyéhez szükséges pályázói levél megirásához. Öt óra után a titkárnő hazament, s én egyedül találtam magam az irodában. Amikor a levelet befejeztem akkor vettem észre az ajtótól jobbra egy számos fiókból álló irattartó szekrényt, melyen az a felirat szerepelt, hogy "internek". Az internekről való havi jelentéseket itt tárolták. Szabály szerint ezeket az illető internnek meg kellett volna mutatni, hogy az intern mintegy lássa, hogyan vélekednek róla feljebbvalói. Ezt az oktatói programokat felügyelő amerikai ügynökség adta ki, mint általános szabályt. Kinyitva a rólam szóló dossziét azt láttam, hogy havi érdemjegyeim az átlagosnál valamivel jobbak voltak ugyan, de nem kiválóak. Ez nagyon szokatlan volt nekem, hiszen az egyetemen és a középiskolában nagyon jó tanuló voltam. Természetesen ezek a jegyek és kommentárok teljesen szubjektivek voltak, mindössze a feljebbvalók benyomásait sugallták. Egy idegen világban azonban minden sokkal félelmetesebbnek tűnt, mert még nehéz volt felmérni az egyes dolgok *jelentőségét.* Ezért az újonnan jött gyakran igyekszik túlbiztositani magát. Ebből a szempontból egy ilyen átlagon alig felüli kezdés elfogadhatatlannak tűnt. Tiszta lappal akartam kezdeni tehát, s ennek eszközének láttam egy magasabb szinvonalú oktatói intézménybe átkerülés lehetőségét.
November végére nagyon magassá vált a betegszám, Tulloch, aki általában a hatodik emeleten dolgozott, például egymaga tizenhat beteget kezelt. Tekintve, hogy a nővéri és más kisegitői személyzet által elvégzendő munkát is nekünk kellett ellátni, ez hihetetlen terhelést és stresszet jelentett. Mellesleg az utóbbi úgy volt nekünk beállitva, hogy nekünk kellett felelnünk azért, hogy egy adott vizsgálat megtörténjen, s aztán nagy realisztikus arccal tudatta velünk rezidensünk, hogy "egy beteghordót nem lehet számon kérni, jobb ha *te* önmagad csinálod meg" az illető alantas munkát. A csel sikerült, bár néhány okosabb beteg rájött erre, s néha külön kérték, hogy az illető szakszemélyzet vegyen tőlük vért, amely persze gyorsabban ment annak, akinek elvileg csak ez volt a munkája, már tudniillik hogy vért vegyen: az egyik beteg különösen okosan fogalmazta meg nekem ezt az okos kivánságát:
"You know you are good but you are *overqualified* to do this" (körülbelül: "Doktor úr, tudom, hogy ez önnek semmiség, de az ön szakképesitése túl magas ehhez"). Az ilyesfajta vérvétel egyébként nem kis kockkázatot jelentett. Ha ugyanis a beteg egy váratlan mozdulatott tett, s a túlhjtott intern csak egy kicsit nem figyelt oda, megszúrhatta magát véletlenül, mely akár életébe is kerülhetett. A betegek mintegy feléről tudtuk, hogy AIDS-es. A másik feléből is többen lehettek azok. Igyhát tudtam, hogy az életemmel

játszom, minden nap.
Bizonyos internek néha rájátszottak arra, hogy a betegek –bizalmatlanságuk, vagy türelmetlenségük okán (többen közülük drogosak voltak, akikre a követelőzés és az arogáns viselkedés nagyonis jellemző)- sokszor nem engedték, hogy az orvos elvégezzen egy-egy vizsgálati eljárást. Külön kifejezés alakult ki a cselre:
"Do it or have the patient refuse it" ("vagy csináld meg, vagy utasittasd vissza a beteggel").
Ha ugyanis a kórlapba, mely ugye dokumentumnak számitott, bejegyeztük, hogy a beteg nem hajlandó az illető vérvételre, vagy más eljárásra, akkor a felelősség rá, a betegre hárult. Tekintve a helyi viszonyokat, ahol az orvos-beteg viszony sokszor feszült volt, s tekintve New York igen agressziv, civakodó légkörét, ez volt a legjobb megoldás orvosi perek elkerülését biztositandó. Ilyen körülmények között bizonyos ügyeskedésre rá volt kényszeritve az intern, akinek teljes viselkedése lassan megváltozott-ingerlékennyé vált az előzékenység, opportunizmussá a lelkesedés. A röntgenképeket például meg kellett *szerezni* a reggeli beszámolóhoz. Elvileg azokat nem szabadott elvinni a radiológiáról addig, amig a radiológus nem irta le róluk a véleményét. Nagyon sokszor ezért filmek egyszerűen *eltűntek*, néha aztán egy-egy orvosi szobából kerültek elő *véletlenül*.
A radiológiai osztályról jut eszembe egy másik fontos kérdéskör, mely nélkül bármely new york-i beszámoló hiányos lenne.
A túlzsúfolt, mindenféle-fajta emberekből összeverődött New York-Alexandria-Babilon extrémen gyors és kegyetlen versenyre kényszeriti, s hihetetlenül agresszivvá és bizalmatlanná teszi az átlag new yorkit. Az ügyvédek paradicsoma ez a folyton civakodó metropolisz. A kórházban, de az utcán, még a boltokban is gyakori az igen arogáns, felemelt szemöldökű és emelthangú beszéd. A kórházon belül az egyébként igen alázatos fülöpszigetekbeliek és az agressziv helyi szerecsenek kölcsönhatása érdekes volt, mindenesetre kis perpatvarra gyakran sor került, a drogosok elvonási tüneteitől hangos kórtermekben néha ez volt a legdrámaibb érdekesség. A drogosok mellesleg sokszor azért kerültek be a kórházba, mert elfogyott a pénzük, s ilyenkor ingyen gyógyszet, az enyhe drognak számitó Methadont kaptak elvonási tüneteik gyógyitására. Máskülönben a drogoktól való hirtelen leállás iszonyatos szenvedést tudott okozni.
Sehol nem lehet elbújni jobban, mint a sokaságban. A legfőbb érv: mások is ezt csinálják. Az egyik legfeltűnőbb New Yorkban egy fiatal európainak a homoszexualitás teljes nyiltsága. Utóbbiról mondott minden minősitéstől menten egyszerűen a szokatlanság elbizonytalanitó érzését fokozta ez az ismét rikitóan meghökkentő jelenség. Hogy a filozófikus esti meditációs sétákon a Central Parkban két lányt láttam kézenfogva, vagy a metrókocsiban egymást ölelgetve,az mindössze kölönös volt. Az olyan szituáció, amikor az egyik fertőzőosztálybeli szakorvos, egy meglett, őszes szakállas, de nagyon mozgékony, sőt fiatalos, értelmes szakember a karácsonyi partira elhozta svéd partnerét: enyhén kinos. Amikor azonban az egyik radiológus a betegem CT leletét magyarázva csak enyhén túl barátságos kezdett lenni, az viszont ijesztő. Különös módon eladdig sohasem tudtam beleélni magam egy nő helyzetébe: amikor kiolvassa tekintetemből, hogy tetszik nekem, s ez mondjuk Daphné módon megijeszti. Ha egyébként tisztel, becsül, felnéz rám valamiért, az különösen kellemetlen lehet. Ilyen ijedséget, tartást éreztem ebben a helyzetben, amikor egy késődélutáni órában egy helyi szerecsen radiológussal egy teremben maradtam egyedül. Nagyon rokonszenves volt az illető orvos, de egy ösztönös félelem ráirányitotta a figyelmem arra, hogy milyen irányban van az ajtó.

A menekülésvágy ereje szinte fizikailag érezhetővé vált, szerencsére az érzékeny és értelmes orvos ezt idejében megérezte. Incidensre nem került sor, az orvossal mindigis jó kollegiális viszonyban maradtam ezután.
A radiológiáról különben meg kell jegyezni, hogy a fertőzéstan és a tüdőgyógyászat mellett a legmagasabb szinten oktatott szaktárgyak között volt ebben a kórházban. A reggeli "képvizitek" kifejezetten hasznosak voltak. Egy alkalommal, amikor mint szokásos reggel kilenckor összegyűlt az internek és rezidensek jelentős része, s néhányónkat kihivtak egy-egy röntgenfelvételt elemezni, mely egyébiránt nehéz és nagyon kellemetlen feleléshangulatú is volt néha, a röntgenorvos elkövette azt a hibát, hogy az egyik fiatalabb fertőzőszakorvost próbálta kikérdezni, azt hivén, hogy rezidens. A kikérdezés olyan volt, mint egy iskolai felelet, az idegen és akcentusos intern nagyon nagy feszültséggel várta a lesújtó kardként fenyegető kérdést. Most a fiatal, egyébként feltűnően csinos, szemlátomást indiai doktornő arcán a méltatlanság és a dac olyan módon keveredett, hogy ez mégcsak vonzóbbá tette.
„I am an attending" (Én szakorvos vagyok!)-vágta ki magát.
Jelen esetben, minthogy a doktornő igen csinos volt, a radiológus tovább forszirozta a dolgot. Az indiai doktornő azonban szinte lányos makacssággal utasitotta el, hogy szakmai presztizsét ilyen feleltetéssel lejárassák, a dolog néhány percen belül elült. Mindenesetre azt hamar megtanultam, hogy az a korábbi tévhitem, hogy Amerikában a rangok nem poroszosan betartottak, csupán az angol nyelv látszólagos közvetlenségéből ered, de korántsem állja a tapasztalat próbáját. A rang, a presztizs, nem is beszélve a bőrszinről, vagy arról a sejtésről, hogy egy illetőnek mennyi pénze lehet, bármely helyi közösségben a viszonyokat nagyonis hierarchikussá teszi. Van azonban egy érdekes kivétel erre. Ha valaki a munkájában feltűnően jó, ha ügyesen kommunikál és egyáltalán szemfüles, azt sokszor minden szokásos előitélet ellenére is elismerik. Ezen a megfigyelésn alapult a szakmaisággal kapcsolatos optimizmusom és az a véleményem, hogy a szakmaiság tekintetében Amerika bizony fair-ebb, igazságosabb, mint az öreg kontinens. Itt az, ha valaki valamit nagyon akar, igen kemény munkával ugyan, de szabadon érvényesülhet. S az intézményrendszer erre az elvre épül rá. Szabadabb, flexibilisebb a szakmai út, sok benne a választási lehetőség, a variáció, mint azt az otthoni képzésben megfigyeltem.
Mellesleg amikor először láttam indiaiakat, rögtön feltűnt, hogy milyen feltűnően hasonlitanak a magyar falusi romákhoz. Szinte vártam, hogy magyarul szólaljanak meg, ehelyett természetesen különös angol nyelvet beszéltek, melyet sokan New Yorkban régen megszoktak. Nekem kellett néhány nap, hogy megértsem azokat a szabályokat, mellyekkel az indiai angolt megérthettem, azután sohasem volt problémám akcentusukkal. A "kulturális", a viselkedésbeli különbözőségüket eleinte fel sem fedeztem igazán, jóval később éreztem rá, hogy ez mennyire érthetetlen lehet –helyenként- egy közép-európainak.
November végén, és teljesen kifáradva, szinte megváltásként érintett a hir, hogy kapunk néhány nap szünetet azért, hogy az orvosi engedélyhez szükséges vizsgát letegyük. Ez volt az első utam Pennsylvaniába.

11. Az első tél

Minden intern-t azzal ijesztgettek az első félév folyamán, hogy "az igazi mégcsak ezután jön", mondván, hogy télen sokkal nagyobb a beteganyag. Az érzékenyebbek közülünk tartottak is ettől. A new york-i időjárás minden óceánközelisége mellett gyakran enged sarkvidéki hideget és hózáporokat decembertől márciusig, s ilyenkor a hontalanok szivesen húzódnak meg a városi kórházakban, s gyógyitatják máskor elhanyagolt ezerféle betegségüket. A hontalanok sokan vannak, s érthetően követelőznek, s többnyire igazuk is van, hiszen a nyomor olyan fokán állnak, melyet akkor Magyarországon még nem nagyon láttam, hacsaknem középiskolai, s egyébiránt kommunista propagandának lenézett földrajzi olvasmányainkban.
A rideg valóság nem kevesebb, hanem több és borzalmasabb volt, mint a kommunista propaganda. A magyar rádióban hallottam ezt a mondatot jóval később:
"Tudod, a kommunisták azt akarták velünk elhitetni, hogy a Coca Cola mámorában örjöngő amerikai fiatalság.... ahh szamárság,...*szamárság!*".
Jónéhány évvel ezután, amikor egy nagyon csinos gyógyszerügynöknő megkinált Coca Cola-val, s elmondtam, hogy én inkább ásványvizet szeretnék, az illető hölgy őszintén meglepődött és igy fejezte ki megdöbbenését:
"Én mindig úgy tudtam, hogy csak a kommunisták nem szeretik a Coca Colát!"
A Coca Cola fogyasztás a helyiek körében teljesen megdöbbentő mértékű. Mintha a helyi valóság egy erős koffein dózis nélkül elképzelhetetlen volna. A koffein, a rengeteg cukor, a televiziós szórakoztatóipar, a túlevés mintha valóban elfogadott, általánosan fogyasztott drogokként üzemelnének, melyek tompitják egy nagyonis durva, rideg valóság fájdalmát. New Yorkban a melankólia ellen, az extrém stressz idején én is kivételt tettem néha, s ez az alapvető amerikai árucikk egy szelet csokoládéval reggeli helyett kiválóan funkcionált egy-egy fáradt, álmos reggelen. Holott annak idején, otthon, a kertből szedett friss zöldséget és az édesanyám által frissen sütött kenyeret ettem reggel, itt a friss reggelit valahogy nem kivánta a szervezet, a stresszben összeszorult gyomor, az arrogáns versenyben megpróbált agy. Cukor és koffein: ez kellett, ez segitett a túlélésben nap mint nap.
A következő vigasz és illúzióvilág, mint már mondtam, a televizió volt, melyet egyébként csupán nyelvtanulásra használtam eddig. Node az itteni televiziót rendkivül nyersnek, vulgárisnak, visszataszitónak találtam, s annál inkább meglepett, amikor egyik, környezetéhez képest szokatlanul jólöltözött betegem elmondta, hogy számára minden máson felül egy a "tévé előtt eltöltött délután" ér fel a legmagasabb elképzelhető boldog állapottal. Ezt akkor vallotta meg, amikor barátságos beszélgetésünk alkalmával megjegyeztem, mennyire szeretek utazni, s a világ mennyi szépsége rejtett még előttem. „Áááá, dehogy kell nekem Ausztrália....egy doboz sör és egy jó műsor....ez az igazi!”- mondta, s kajánul mosolygott, a megelégedettség kiült az arcára még a gondolatra is. Itt, New York legnyomorultabb negyedében ez nagyonis magas, sokszor elérhetetlen állapotnak tűnt: egy fűtött lakás kábeltévével, sör.....álom ez, mely betegeim nagyrészének egyszerűen nem volt megfizethető. Maradt a heroin, a kokain, a fagyos utca, a kórházi ambulancia, az orvosokkal való veszekedés.
A tél közelgett, s nekem néhány nap pihenővel indult, egy fesztelen pennsylvaniai utazással. New York várost általában nagyon szépnek találtam, de nagyonis agresszivnak

légkörét, s egyszer, még Ruff doktornak igy fejeztem ki eziránt való megdöbbenésemet: "This is the wild west!" (Ez itt: igazi vadnyugat!)
Pennsylvaniában viszont olyan embereket láttam, akik küllemüket tekintve a skótokra emlékeztettek, s viselkedésük is nyugodtabbnak, kiegyensúlyozottabbnak tűnt. Ez mindjárt jó érzéssel töltött el, hiszen skóciai útjaim alkalmával magával ragadott ennek a népnek az alapvető kedvessége, emberiessége. Ennek illusztrálására hadd mondjak néhány szót June-ról.
Második egyetemi évem után, amikor nem csupán a legnehezebb orvosi vizsgáimon kellett túljutnom, hanem meg voltam győződve affelől, hogy majdani kutatásaimra felkészülendő rendszeresen foglalkoznom kell a felsőbb matematikával, elméleti fizikával, s amikor először kezdtem el olaszul és angolul könyveket olvasni, s a Gyakorlati Ész Kritikáját Kant-tól, szobatársam hatására még a német és francia nyelvtannal is megpróbáltam megbirkózni: nos ezután a nagyonis feladatdús év után a nyaramat is igen zsúfolttá tette számos program, melyeknek egyike a Nemzetközi Agykutató Szervezet (IBRO) kongresszusán való részvétel volt. Amint a kongresszusnak vége lett, a vonaton -Budapest és Cegléd között- kinn állva a folyosón, mint szokásom volt gimnáziumi éveim óta, igyekeztem végiggondolni a hamarosan kezdődő új tanév feladatait, majd Cegléd után visszaültem a helyemre, s egy amerikai élettan könyvet kezdtem el olvasgatni. Később valamivel egy az ablaknál ülő, őszeshajú, sovány ember megszólitott, s elmondta, hogy az a tankönyvi ábra, amelyet éppen akkor tanulmányoztam, az ő kutatásainak terméke. Boyd professzor a glasgow-i egyetem élettan fakultásának volt egy érdemes tagja, s arról is nevezetes volt, hogy fel kivánt épiteni egy kis privát kollégiumot ("Boyd Center") tehetséges külföldi diákok számára. Kecskemétig tartó beszélgetésünk végül meggyőzte arról, hogy meghivjon magához a következő nyáron, s ezt én mint a szerencse váratlan mosolyát szinte mitikusan fontos alkalomnak láttam, hogy az élettan, s az oly impressziv angol élettani tudományos kutatás iránti rajongásomat kiéljem. Néhány hónap multán irtam egy levelet Boyd professzornak, melyre felesége, June felelt egy hosszú és meginditó irással. Ebben elmondta, hogy férje egy nemrégi tengerparti hétvégi útjuk alkalmával sétálni ment, s sohasem tért vissza. Mint később kiderült, szivinfarktust kapott ott, a tengerparti hétvégi pihenése alkalmával, s meghalt még mielőtt orvos láthatta volna.
June valaha művészettörténetet tanitott egy glasgow-i középiskolában, s Boyd professzor gyermekkori pajtása volt. A tehetséges ifjú teljesen kutatásainak kivánt élni, hamar felhagyott orvosi praxisával, s az izomműködés rejtelmeit igen előrehaladott technikával vizsgálta, melyet illusztrálandó a glasgow-i élettani intézetben a következő nyáron tett látogatásom alkalmával bemutatták, hogyan lehet egy videóra felvett képsort, például az arcizmaimról, digitálisan manipulálni, mely akkor nekem még varázslatnak tűnt. Mindenesetre Boyd professzor olyannyira munkájának és az oktatásnak élt, hogy nem nősült meg ötven éves koráig, mikoris visszatalált gyermekkori játszópajtásához, June-hoz. June egy angolosan kimért, nagyonis racionálisan, logikusan viselkedő, mégis rejtetten igen érzelmes nő volt. Édesanyja angol, édesapja temperamentumos skót. June felkarolta az ügyemet, de csupán annyit tehetett, minthogy a Boyd Center még igazából fel sem épült, hogy megszervezzen egy kéthetes tanulmányutat az élettan intézetben, s egy Glasgow-tól jó órányi buszútra festői környezetben, egy kis skót faluban elhelyezkedő házában szálásolt el. Mint nevelőszülő nevelt két gyermeket, de ezek akkorra már elszálltak hazulról, igy az idős hölgy egyedül élt, szinte fiaként fogadott.

Sokat beszélgettünk June-nal, s amikor megtudta, milyen hévvel olvasok történelem könyveket, rendelkezésemre bocsátotta kis könyvtárát, s sok a skót történelemmel kapcsolatos helyi kiállításra is elvitt. Egyszer találkoztam egyik nevelt mostoha gyermekével, s meglepett milyen távolság volt kettejük között, mint azt az angolokról egyébiránt hihetné is az ember. Velem azonban skót közvetlenséggel beszélt. Egy alkalommal elvitt egy a komolyzenét népszerűsitő, közismert darabokat műsorra tűző koncertre, mely mint kiderült egy egész éves rendezvénysorozat része volt. A koncert vége tréfás zenei játékba torkollott, s váratlanul ismert skót népdalokat szólaltattak meg, mire a közönség extázisba került, s felállva, egymás karját fogva sorokban ringani kezdett. Szomszédom, egy családapa kinézetű skót, miután a dalnak vége lett, ránézett nyilvánvalóan nem skótos arcomra, s ismeretlenül olyan barátian mosolygott, hogy az örökre eljegyzett a skót kultúrával.
Betérve az úton Pittsubrgh felé egy-egy étterembe a Pennsylvania-i úgymondott "pennsylvania dutch" pincéreket tehát, akiket itt hollandnak neveznek ugyan, de valójában (mint általában az amerikai fehérek jó része) német származásúak, én skótnak néztem, s otthon éreztem magam velük.
Nos ezt az utat a pakisztáni mókamester, egyébiránt másodéves rezidens, Aref szervezte meg. Minthogy többen, első és másodévesek, készültünk a vizsgát letenni, egy kis mikrobuszt béreltünk, s azzal indultunk Pittsburgh-be. Persze az út csaknem teljes folyamán a hangulatot Aref jelenléte határozta meg, s igy az igen oldott, felszabadult volt. Ekkor történt az a kis incidens, mely helyi népszerűségemet megalapozta, s utóbbinak kétségtelen nagy hasznát vettem később. Egy szerény és szokatlanul kultúrált fülöpszigeteki doktornő rögtön magára hivta figyelmemet, mert csodálatos módon komolyan, sőt szinte szerényen beszélt, mely egy öt hónapos new york-i kiképzés után unikumnak számitott. Cynthia azokra az európai lányokra hasonlitott, akik jó családból származnak, regényeket olvasnak, s családjukkal sokat járnak kirándulni hétvégeken. Úgy beszéltem vele, mintha tiz éve ismerném, s középiskolai osztálytársam lett volna. A novemberi hányódtatásaimról szólva megemlitettem milyen sok nézeteltérésem volt a *general*-lal. Tapintatosan meg sem kérdezte, hogy kit titulálok ilyen militáris néven, mignem Aref oda nem hallgatott halkszavú beszélgetésünkre, s éles, mókás eszével nem látta meg a csodálatos lehetőséget, hogy ebből az év viccét faragja ki. Nem is tett másként.
A társaság többi tagja, jobbára fülöpszigetekiek, de volt ott egy indiai doktornő is, ezután még csak jobban mulattak, s reggelizni is együtt jártunk Pittsburghbe, nevezetesen egy McDonald’s étterembe, ami olcsó és gyors volt, s az egyszerű nép körében igen népszerű. Este viszont exkluziv kinai éttermekbe jártunk, ahol a kommerz ál-kinai éttermekkel ellentétben *valódi* kinai kosztot kaptunk, mely egy fülöpszigetekinek azt jelenthette, mint Anikónak a magyar péksütemény. Az ételeket családiasan közös tálakban kaptuk, s nekem nem tűntek rossznak, bár árukat igencsak sokalltam.
A vizsga maga nem sokban különbözött a budapestitől, bár valóban több esettanulmányt tartalmazott. Az egyik ebédszünetben váratlanul egy tőlem egy évvel feljebb járó budapesti ismerősömet láttam meg, a kimért, távolságot tartó, zárkózott Tibort. Az orvosi egyetemen csak látásból ismertem, csak annyit tudtam róla, hogy jó tanuló. Itt elmondta, hogy a detroit-i Henry Ford kórházban intern, s megemlitette az ottani program néhány előnyét és hátrányát. Nem emlitettem neki ekkor még, de egyik pályázatom éppen ebbe a kórházba küldtem el, melyről nagyon szép prospektust kaptam a postán. "egyetemi

szellem, rezidens szálló, saját úszoda", hirdete a szines prospektus. Nem hangzott rosszul. Decemberben máskülönben az első intenziv osztályos hónapomat töltöttem, s ez kétségkivül jóval érdekesebb volt a belgyógyászati osztályok melankólikus hétköznapjainál. Az intenziv osztályon jóval kevesebb beteg jutott egy orvosra, ellenben ezek a betegek igen súlyos problémákkal küszködtek, s ennek megfelelően jónéhány új eszközös beavatkozást kellett elsajátitanunk, melyek közül néhány a magyar intenziv osztályokon látottaknak megfelelt, néhány azonban teljesen új volt. Utóbbiak közé tartozott a légzésterápia mechanikai méréseinek sajátkezű elsajátitása, s a szeptikus betegek metabolikus és keringési paramétereinek sajátkezű kiszámitása, melyet persze jobb helyeken a nővérek végeznek el, előrehaladottabb számitógépes programok segitségével. A beteganyag, néhány exotikus betegségtől eltekintve nagyjából két csoportra volt osztható: a súlyos fertőzéses megbetegedések (szepszis) itt gyakran az AIDS által súlyosbitva komplex terápiás eljárásokkat tettek szükségessé. A másik csoport az asztmás és más súlyos légúti és tüdőmegbetegedésekkel általában a puerto rico-i nemzetiség köréből került ki. Ezeket a betegeket az illető hónapban soros intenziv osztályos (az intenziv osztályt rendesen angol röviditésével ICU-nak mondtuk) rezidens *fogadta el*, mely nagy hatalmat adott neki. Ha egy belgyógyászati osztályos rezidens úgy itélte meg, hogy betege intenzives ellátásra szorul, vagyis az eset ehhez elégségesen *súlyos*, nos erről *meg kellett győznie* a sokszor helyhiánnyal küszködő ICU-t. Minthogy a mi ICU-nknak nem volt felelős fellow-ja (vagyis olyan rezidenciát megjárt orvos, aki az ICU ellátásra specializálódik, s az ICU szakorvos alatt tanul), ezek a döntések kizárólag az ICU rezidensre hárultak, akinek mindezt aztán tálalni kellett az ICU szakorvos elé, hogy utóbbi a döntést jóváhagyja. Hasonlóan széles körű döntési joga volt az ICU rezidensnek éjszaka, amikor az ICU szakorvost saját belátása szerint hivhatta egy-egy nehezebb döntés meghozatalakor és ebben mind személyisége, mind szakmai tudása és gyakorlata igen nagy szerepet játszott. Az internek szoros ellenőrzés alatt álltak az ICU-n, s rengeteket tudtunk tanulni, hiszen a betegellátás körültekintőbb és behatóbb volt, az élettani tudást a klinikai tudással a legmesszemenőbben szintetizálni kellett tudni. Emmellett az osztály életére nagyon nagy befolyást gyakorolt az ICU szakorvos, Chokas doktor. Nevében és származásából itélve görög ugyan, de beszédmodorát és viselkedését tekintve kifejezetten észak-európai, egy különösen kifacsart, de amerikai akcentusú apró őszhajú emberke.

Chokas úr hivta fel a figyelmünket a jogi beperelések aspektusára, melyről -nagy helyi jelentőségére tekintettel- külön szólnom kell. Amerikában a kezdetektől, tehát a tizenhetedik század derekától fogva a hangsúly nem főként a vallásos üldöztetés miatt idemenekült szegény brittek megtelepedésén volt, mint ezt az átideologizált történelmi legenda állitja, hanem egy olyan gazdasági egység felépitésén, amely az anyaországnak, a hihetetlenül agressziv gyarmati hatalomnak, Angliának bevételt biztositott folytonos háborúi folytatásához. Ez a gazdasági hangsúly a kezdetektől fogva vonzotta a jogi szakértőket és ügyvédeket. Mint tudjuk, már az első francia polgári parlament tagjainak is nagyon jelentős része ügyvéd volt. Nemigen csodálatos, hogy Amerikában az ügyvédek nagy befolyásra tettek szert már igen korán. Az orvosokkal ellentétben az ügyvédek szervezettek voltak és mélyen átlátták azt a lehetőséget, melyet az orvos éredekképviseletek gyengesége jelentett. Igy történhetett, hogy Amerikában az a gyakorlat alakult ki, hogy orvosi műhibákat (Indiana államot, s néhány másikat leszámitva) nem orvosi testületek, hanem jogi szakértők birálnak el. Minthogy a jogászok

egyenesen reklámozzák eziránti szakértelmüket, s mesés jutalmat kinálnak a sokszor amúgy szegény betegeknek, természetesen egy jókora részesedést levonva, nem csoda, hogy sokan próbálkoznak meg orvosi beperelésekkel. Utóbbihoz két pikantéria is társul, nevezetesen, hogy az orvosokat sokszor mint opulens és gőgös embereket a nagyközönség részben irigyli, részben a gazdag és szipolyozó felső réteg közé sorolja, s igy mintegy ludasmatyis elégtétel néhányukat a vádlottak padján látni. Másrészt az igaztalan beperelések esetén a vádlónak sokszor még a perköltségeket sem kell fizetnie, s az orvos elvesztegetett idejét és perköltségét sem. Az orvosok igy sokszor rettegnek és arra számitanak, hogy ezt a hatalmas traumát egyénileg megússzák, s hogy erre az esélyt csökkentsék gyakran hizelegnek a betegnek, mely egyébiránt ritkán áll arányban a kezelés minőségével. Az egyik extrém beperelési eset, melyről a pletyka szólt mégcsak nem is orvosi jellegű volt: egy fiatal nő a gyorsétteremben vett forró kávéval leöntötte a lábát, s mivel "nem tudta" milyen forrón szolgálták fel a kávét, úgy gondolta, hogy az égési sérülésekért a gyorséttermet terheli a felelősség. Állitólag hatalmas pénzösszegeket *nyert* ezen, s azóta valamennyi kávéházban bejelentik: "vigyázzon, a kávé forró!"
Chokas doktor kimerithetetlen tárháza volt hasonló eseteknek, melyeket általában azzal nyugtázott, hogy
"Aztán csak egy marad hátra: irány Brazilia!"-kiáltott nevetve, majd józanabb, kimért hangon:
"Nem tudom miért mindig Braziliába szöknek"...(a beperelt orvosok)
Chokas úr nagyon óvatos volt, s megjegyezte:
"Vagy jól dokumentálsz a kórlapba, vagy legyen rossz a kézirásod!"- s még hogy:
"Ne feledd, hogy csak az történt meg, ami a kórlapból kiolvasható".
Egyszer aztán, amikor a tüdőgyógyászati (pulmonológiai) fellow valami Chokas által nem kellően óvatos bejegyzést tett a kórlapba, ott mindnyájunk előtt a viziten felhivta a pulmonológus szakorvost, majd határozott hangnemben ezt tudatta vele:
"Kedves doktor, megkérlek, hogy ne küldd többé ezt a fellow-t az osztályomra. Kérlek mond meg neki, hogy úgy vélem, ő hülye (stupid) és nem akarom többet az ICU-n látni."
Mindezek hallatán az érzékeny internlelkek elrettentek, hiszen a "pulmo fellow" számunkra *nagy ember* volt, s meglepődve vettük tudomásul, hogy velünk szemben Chokas doktor meglehetősen kedves volt, hacsaknem ilyen ódivatú szellemességekkel nem fordult hozzánk, mint
"Látom nagyon jól pihentél"
ha egyikőnk havi három szabadnapja egyikéről megtért. Egyszer láttam Chokas doktort nagyon dühösnek egy rezidenssel, s az eset tanulságos.
Történt egyszer, hogy egy emfizémás szerecsent felvettek az ICU-ra légzési elégtelenséggel. Itt intenziv légzésterápiát kapott, s kezdett javulni, olyannyira, hogy -minthogy mindig szerettem elcsevegni betegeimmel- beszélni is tudtam vele, s e néhány beszélgetésből az a benyomásom alakult ki róla, hogy a new york-i átlagtól elütően nagyon kedves, jószivű ember. Ahogy a napok teltek egyre inkább megkedveltem, s több időt töltöttem vele. Megemlitettem neki, hogy a hétvégén talán, ha hullámzó állapota tartósan jobbra fordul, visszaküldhetjük a belgyógyászatra. Mikor hétvégi szabadnapomról visszatértem, a hétfő reggeli vizit előtt a general-t látom könnyek között, amint láthatólag Chokasnak adott reggeli beszámolóját követően magábaomolva ül az orvosi szobában.
"Nem akartam, hogy meghaljon az a szegény beteg"- hajtogatta maga elé, mintegy

önmagának igazolva saját magát.
Később tudtam meg, hogy amikor szerecsen betegem kissé rosszabbul lett, s való igaz, hogy vérgáz laborleletei hihetetlenül ijesztőek voltak még akkor is, amikor *nyilvánvalóan javulóban volt* (az úgynevezett széndioxid szintje a normális *két és félszerese* volt), nos a general, valószinűleg szokásos mondatait hajtogatva
"Bunch of idiots do not know what to do" (egy rakás idióta, nem tudják mit kezdjenek) stb úgy döntött vasárnap este, hogy a beteget lélegeztető berendezésre teszi. Mint a tankönyvet folytonosan búvó eminens rezidens, a General nem tudhatta, hogy a hétköznapi praxisban kimondatlanul is érvényes szabály az, hogy súlyos emfizémás betegeknél a lélegeztetőberendezés elkerülendő, hiszen nagyon nehéz arról leszoktatni őket, s mint jelen esetben, sokan életük végéig géphez kötve maradnak. Nem is történt másként ez alkalommal sem. Ebből az esetből megtanultam azt, hogy a vérvételi leleteket csak a betegség általános menetének megértésével összhangban vegyem figyelembe, s csupán egy kiugró lelet alapján létfontosságú döntéseket meghozni: ez túl tankönyvizű egy jó orvosi gyakorlathoz képest.
Mindennél még nagyobb vihart kavart fel, amikor Rachel, a nagyon helyes fülöpszigeteki rezidens megszúrta magát egy AIDS-es beteg vérével szennyezett tűvel. Mivel az internek túl voltak terhelve, s mivel a vérvételeket is velünk végeztették el, az erre való esélyünk nagyon magas volt. Emlékszem egy nagyon agressziv betegre, aki amikor vért vettem tőle úgy hadonászott, mint egy kisgyerek, s megkarcoltam az ujjam hegyét a tűvel. Holott tudtam, hogy ilyen esetben a fertőződés esélye minimális, azért emlékszem néhány álmatlan éjszakára, s arra a felfedezésre, hogy az arogáns és tiszteletlen, a fájdalmat a heroinhoz szokottság miatt elviselni minimumokban sem tudó AIDS-es betegek esetében egy túlhajtott ügyelet utáni figyelmetlen vérvétel az *életembe* kerülhet. Akkor az AIDS-nek még nem volt ellenszere. S amikor elgondoltam, mit jelentene -az AIDS pánik és következetes társadalmi diszkrimináció csúcsán- AIDS-esen hazamenni, nos akkor elkezdtem gondolkodni arról, hogy mit is keresek én New Yorkban. Karácsony előtt nagy hóvihar tört ki New York-ban, s órákig áramszünet volt. A hatalmas város, pompázó fényeivel egy pillanatra nyugodni tért. Számomra mi sem jelenthetett volna ennél nagyobb megnyugvást. Kezdtem vágyni a beláthatatlanul nagy városi környezetből kifelé, s utóbbit még csak erősitette az első magányos karácsony, mikor megértettem a különbséget az otthoni családi biztonság, a gyermeki izgalom és biztonságérzés, melyet a karácsonyi gyertyagyújtásnál éreztem, s a fagyos és magányos new york-i séta között, mely egytelen karácsonyi élményem volt, s mely az eltévedt new york-i életekre emlékeztetett, amelyeket betegeim jó része folytatott. Mindebből a melankóliából Claudette segitett kievickélni.

12. Interjúk és "dating"

Mire az új év beköszöntött, már valamennyi gyakorlati rutinra szert tettem, s jobban megértettem azt, hogy milyen fortélyok szükségesek egy nagyobb betegszám viteléhez. Ebben mind az ICU hónap segitett, mind pedig főleg az, hogy az ICU minden nehézsége ellenére kiragadott a belgyógyászati osztály monoton környezetéből, s helyzetemet jobban át tudtam látni. Ilyen apró dolgok, mint áttekinteni az ambulancia felvételi nyilvántartását, s megbecsülni, mennyi időm van a következő betegfelvételig, hatalmas segitséget nyújtottak egy olyan környezetben, ahol minden túlterhelésre egy válasz volt: "Prioritize and organize!" (Súlypontozz és szervezz!")
A januári szakorvos egy kövér, nagyonis angolos nevű és kinézetű késő negyvenéves doktornő volt, aki hosszú ideig "nursing home"-okban teljesitett szolgálatot. A nursing home magyar megfelelőjével otthon nem találkoztam, talán egy egészségügyi profilú szociális otthonként lehetne leforditani, ahová olyan többnyire idősebb betegek kerülnek, akik képtelenek magukat ellátni. Az amerikai családi kötelékek általában a Magyarországon szokásostól olyannyira különböznek, hogy erről később külön szót kell ejteni, egyelőre csak egy példa: minthogy az amerikaiak gyakran költöznek, a család a földrésznyi ország legkülönbözőbb pontján szóródik széjjel, igyaztán a családi összetartozásnak gyakorlati akadályai is vannak. A nursing home sokszor szükséges szegények számára, akik esetleg saját rehabilitációjukat meg sem tudják fizetni. Nos egy ilyen nursing home-ban dolgozó orvos nemigen tartozik az orvosi oktatás elitjébe, s igy a januári hónapom nemigen az elméleti oktatás, sokkalinkább a gyakorlati fortélyok elsajátitása irányába tendált.
Otthon a kollégiumokban -mind az egyetemen, mind a középiskolában- olykor megkértünk lányokat egy-egy szivességre, például segitettek minket egy-egy szebb inget kivasalni, volt arra is példa, hogy egyikük levágta a hajamat. Még az intenziv osztályon találkoztam Claudette-tel, aki egy alacsony, törékeny termetű fülöpszigetek-i lány volt, s aki kedvesebb, s közvetlenebb volt a fülöpszigeteki átlagnál. Váratlanul, amikor megjegyezte, hogy milyen gyorsan nő a hajam, szinte tréfásan megkértem, hogy vágja le. Legnagyobb megdöbbenésemre felrendelt annak az orvosszállói emelet egyik halljába, ahol az ő szobája volt, s meglehetősen ügyesen állt neki a feladatnak, holott hazájában igen ritka lehet a hullámos haj, s nemigen hinném, hogy nagy tapasztalata lehetett a fodrászatban.
Visszatekintve erre az incidensre szinte megszeppenek naivságom miatt, hiszen Hitomival való ártatlan kalandom ellenére még évekig nem értettem meg, hogy mit jelent az amerikai tipusú úgynevezett *"dating"* s ez az itteni viszonyok megértéséhez annyira fontos, hogy muszáj elidőzni ezen a mosolygásra késztető tárgykörön kissé.
Nos Európában az ember, ha megfelelő korba érkezik, néha még előbb- szerelmes lesz. Évezredek lirája, trubadúrköltészete, ceremóniái határozzák meg azokat a formákat, melyek egy magyar polgár szerelmi viselkedését jellemzik. Nos, ha az ember indiainak, vagy muszlimnak születet, a dolog általában egészen másként zajlik. Többnyire szülők mutatnak be egy eladósorban lévő lánynak egy-egy jelöltet, akik közül aztán a lány - ideális esetben- válogathat. Amerikában egy harmadik forma uralkodik, mely nagyonis emlékeztet a szakmai interjúkra. Nagyjából ez úgy zajlik, hogy miután -a munkahelyen, vagy másutt- egy vonzó másiknembelit meglát valaki, azt meghivja vacsorázni, s ott

igyekszik kilesni azt, hasonlóan a szakmai interjúhoz, hogy a másik beállitottsága, jelleme, viszonyai és szándékai szerint a kapcsolatnak milyen esélyei lehetnek. Nos nekem, aki a lassan alakuló szerelem, a szokásos finom jelzések, s szenvedélyes érzelmek kultúrájában nőttem fel, mindez tökéletesen érthetetlen volt. Claudette tetszett ugyan, de egyelőre csak baráti szándékkal kértem meg a fentebb emlitett szivességre, s tekintve, milyen közvetlen baráti viszonyban nőttem fel magyar kollégista lányokkal, számomra ez semmiképpen nem tűnt "nagy dolognak". Ugyanakkor a csinos kis Claudette a Távolkeleten nőtt fel, ahol a fiúkkal való viszonyát egy régi értelemben vett katólikus közvetettség jellemezte, s ismerve az amerikai szokásokat, kifejezetten úgy érthette, hogy ez a találkozás egy első *date*.

Claudette igen életvidám, csinos és meglehetősen intelligens, fekete hosszúhajú vékony, nőies alkatú lány volt, s környezetéhez képest szemérmes és szerény. Már első beszélgetéseinkből kiderült a legfontosabb: Claudette jószivű és őszinte volt, minderre persze rárakódott az az élelmes gyakorlatiasság melynélkül New York-ban nemigen lehetne megélni.

Két dolgot figyeltem meg Claudette-ben, amely valamelyest érthetetlennek tűnt számomra, aki eleddig csak európai kultúrkörben mozgott. Nos ahhoz képest, hogy tudtam Claudette komolyan vesz, szokatlanul közvetett és tartózkodó volt. Ezt valamennyire megértettem, elkönyvelve, hogy talán az ő országában és katólikusok között ezt diktálja egy tőlünk eltérő szokásrendszer. Ami inkább érthetetlen volt számomra, az az európai kultúra ismeretének szinte teljes hiánya volt. Racionálisan felfogva a kérdést persze meggondolhattam volna, hogy ami nekem, Európában felnőtt embernek természetesnek tűnt: Beethoven zenei nagysága, vagy Puskin költészete, az egy fülöpszigetekbeli nézőpontjából eltörpülhet egy helyi nagyság, netán egy kinai filozófus nimbusza mögött. Mégis, amikor elvittem egy könyvesboltba, ahol őt csak az angol uralkodó ház magánélete érdekelte, nos bennem ez egyszerűen idegen érzést keltett, egy olyan különbséget, melyet sohasem tudtam igazán feldolgozni. Igy Claudette-re mint kistestvéremre, vagy unokatestvéremre tekintettem, s legtöbbször csak a kórházzal kapcsolatos témákat érintettük. Másfelől végre volt egy emberi lény, akivel barátilag lehetett beszélni, s ő -ha nem is úgy tekintettem rá- Tulloch-kal szemben mégis nő volt, s ez mindenképp érdekesebbé tette a vele való értekezést.

Hogy januárban két interjúra készültem: ezt csak neki árultam el. Az első interjú a connecticut-beli Bridgeportban volt, mely egy Atlanti óceánhoz közel eső, nem túlságosan vonzó kisváros. A kórház enyhén jobb benyomást keltett, mint a new york-i, a programigazgató viszont nem tanúsitott nagy megértést, amikor megtudta, hogy feletteseimnek nem árultam el interjúm tényét. Ezzel egyébként egyedül volt. Amikor bárhol máshol, ahol interjún megjelentem megtudták, hogy New York egyik városi kórházában dolgozom, nem firtatták az ügyet tovább. Egyikük még meg is jegyezte: "Szörnyű, mit művelnek a rezidensekkel *ott New Yorkban*"

Az interjún az egyik kellemetlenebb meglepetés az volt, hogy megjelent Gábor egyik volt barátnője, akivel még mindig valamiféle kapcsolatban álltak. Mindenesetre megkértem, hogy erről ne tegyen említést, s tudomásom szerint állta is a szavát.

Mondom, a kórházunkban nagyon érzékenyen reagáltak arra az egyébiránt meglehetősen gyakori hirre, ha egy intern máshová pályázott el. Én úgy döntöttem, hogy kihasználom a szabályzat azon pontját, hogy még egy intern-nek is van három betegnapja évente. Mint kiderült másnap, a betegséget minden nap be kell jelenteni, s Minkowitz egyébként is

gyanakodott, hogy valószinűleg elhagytam a várost.
Igy is volt: másnap egy pennsylvániai kisvárosban egy pazar hotelben találtam magam (melyet természetesen a helyi kórház fizetett), s az itteni interjú sokkal jobban ment. Elősziris a hosszú vonatút kellemes emlékeket idézett, másodszor Pennsylvania hegy-völgyeinek hava kellemesen nyugtató hatást keltett. A kicsi, de gyönyörűen csillogó kórház, a kellemesen vidékies, kedves emberek, a programigazgató, aki azt sejtette, hogy "Lewis, you can be a star here" (Lajos, itt sztár lehetsz!), s ajánlata, miszerint hároméves programjukat nem kellene újrakezdeni, hanem hat hónapot a new york-i évemből beszámitanak: mindez meggyőzött, hogy egy ilyen kisebb és nyugodtabb helyen többre érhetek, mint New York forgatagában. Előzetesen meg is egyeztünk, s igy bizonyos háttérbiztonsággal jelenhettem meg a kórházban másnap. Minkowitz nem volt kedves. Világosan értésemre adta, hogy arra gyanakszik, hogy betegség helyett interjún voltam, de szerencsére nem tette fel a kérdést. Az az időszak, amikor még Susanne-nak szólitottam már mitikus ködbe veszett. Én, a jó tanuló, aki sohasem jártam az iskola mellé, mindenesetre igen rosszul viseltem a látható feszültséget, s rögtön összekapcsoltam novemberi nehézségeimmel, s mindezt csak úgy tudtam elfelejteni, hogy a rengeteg munkába belefeledkeztem.
Sereny doktor felajánlotta operabérletét megvételre nekem, s ezt mint az opera szerelmese borsos ára ellenére sem tudtam visszautasitani. Igy történt azután, hogy a hires Metropolitan Opera három Wagner előadását sikerült megnéznem. A Ring cilkus első operáját (Rheingold) elmulasztottam ugyan, a következő hármat azonban sikerült megnéznem a következőképpen. Mindenáron azon voltam, hogy minden rizikó ellenére munkámat ötkor befejeztem, ezután vissza a szállóba, ahol átöltöztem, majd már öltönyben rohantam le az utcasarokra, leintve egy new york-i sárga taxit. A Wagner operák hosszúak, s általában ötkor kezdődnek, igy az első felvonásról rendszeresen elkéstem, s ilyenkor a közönséget csak a felvonás utáni szünetben engedik be a nézőtérre. Igyhát vettem egy szendvicset, s a külön erre kijelölt teremben néztem az első felvonás végét televiziós közvetitésben. A második felvonást már nem túlságosan előkelő emeleti helyemről követhettem végig, s csaknem félálomban, a fáradtságtól szédülve hallgatva kedvenc dallamaimat. Minden fáradtságra gyógyir volt az, hogy február első két hetét szabadságnak kaptam meg. Minhogy júliusban két héttel később kezdtem, a szokásos egy hónap helyett két hét volt ezévi szabadságom, melyből egy hetet hazautaztam, majd a következő hetet a hátralévő két interjúmra szántam.
Most egészen más volt hazamenni Magyarországra, mint annak idején júliusban, s általában mintha egy világ változott volna meg azóta. Mostmár New Yorkból vettem az oda-vissza jegyet, s a német Lufthansa igen jó benyomást tett rám. Hazaérve Budapestre édesapám fogadott a repülőtéren, s a buszon azt latolgattuk vajon milyen következményei lehetnek majd kétnapos hiányzásomnak. Hideg, havas napok voltak, s otthon hitetlenkedő barátaimnak sokat meséltem New York-beli szolgaságomról s arról az elhatározásról, hogy a pennsylvaniai kisvárosban talán emberibb környezetben tudok majd felkészülni korai belgyógyászat szakvizsgámra. Utóbbihoz Magyarországon öt, mig Amerikában mindössze három, bár nagyon intenziv évre volt szükség. Nemcsak időt és tapasztalatot, hanem főként szakmai presztizst nyerhetek ezzel- gondoltam akkor, a huszonöt éves ember vidám naivságával.
Otthon, Szegeden és Budapesten minden kicsinek és lassúnak tűnt. Nagyon felpergetett, gyors életmódhoz szoktam, s a hazamenetel valamelyest dezorientált. Minden

mozdulatom gyors volt, megszoktam az események és a váratlan fordulatok nehézségeit, hozzászoktam a világvárosi pergő élethez.
Azt mindenesetre elhatároztam, hogy a három évet mostmár Amerikában letöltöm, s a belgyógyászat szakvizsgát is ott teszem majd le.
Miután visszatértem New Yorkba, elég kipihent voltam ahhoz, a két hosszú repülőút ellenére is, hogy észrevegyem, mennyire megszépült Claudette. Európaias, szinte klasszikus vonalú egybeszabott lányruhában várt. Sokat nem tudtam vele beszélni, mert már másnap utaznom kellett Cleveland-be, egy újabb interjúra.

13. Cleveland

Ez a vonatút, melyet a vadregényesen szép New York államon keresztül egy havas februári reggelen kezdtem, nagy változást hozott amerikai életemben, s a legfontosabb eseményeket hozta, melyek meghatározták a következő jónéhány év folyását. Amikor fiatalon és szokott rutinnal a vonatablakon keresztül a tájat figyelve elgondolkoztam a következő két interjúm jelentőségéről, még nem sejthettem milyen mértékű változás előtt álltam. Azt tudtam, hogy sebezhető vagyok és akkor fiatalabbnak éreztem magam koromnál. Mint álmomban magyaráztam magamnak:
"Tizenöt éves koromban érettebb voltam mint most. Ezt sokminden magyarázza, de semmi sem *magyarázhatja meg*"- s ez az akkori álombeli érvelésem még mindig fülembe cseng. Tizenöt éves koromban mindent a biztonság és stabilitás ereje hatott át, most viszont minden szokatlan és új volt.
Fiatalnak éreztem magam, mert felfrissitett az ennyire nagymértékben új környezet, a folytonos meglepetések keltette fiatalos identitásvédelemmel kapcsolatos dac, a kalandok szele. S megéreztem, hogy a clevelandi és detroiti interjúk (már a pennsylvaniai lehetőség meglétének biztonságával) nagyot lendithetnek sorsomon. Mind a két helyen számos magyar rezidens dolgozott, már nem voltam egyedül.
Igyhát bizonyos optimizmussal néztem először a cleveland-i interjúm elé, már annál is inkább, mert itt egyenest Istvánékhoz mentem. Ezt feleségével, Andreával beszéltem még meg. Ez nem a new york-i István volt, hanem az a fiú még a budapesti évfolyamtársaim közül, aki annak idején a diplomahonositó vizsgámhoz a könyveket adta kölcsön másfél évvel azelőtt. Ő volt az az István, aki egy önkormányzati ülésen (a kommunizmusból szabadulón az egyetemi diákok a KISZ helyett ilyen önkormányzatokat alakitottak maguknak, a friss szabadság reményével, ennek az új testületnek István is, én is tagjai voltunk) ezt mondta igen nagy csodálatomra:
„Elvégre a család mégiscsak az első!”- sajnos abban az időben pedig nemigen a család elsőbbségét hirdette a közgondolkodás. István energikus, alacsony, sötéthajú fiataember volt, élénkbeszédű, barátságos. Hamar vállaltak gyereket feleségével, s az egész család együtt költözött most Cleveland-be.
Felesége nagyon kedves volt, s érthető módon őt tudtam inkább elérni telefonon már

cleveland-i lakásukon, hiszen István, mint intern, persze folyvást dolgozott. Két kis gyermekük volt, s annak idején másfél éve az egyik adott nekem egy kis amerikai zászlót, melyről azt hittem, talán szerencsét hozhat, hiszen gyermektől kaptam. Nos már Cleveland felé a vonaton elkezdtem hallgatni azt a régi francia magnókazettát, melyet az egyik Haiti-beli lány, egy komoly és tekintélyes harmadéves rezidens, akivel szeptemberben az ICU-n dolgoztam együtt a nightfloat alatt másolt le nekem, s mely nagyonis romantikus, valamelyest szerelmesen szentimentális volt, s mellesleg franciául is kiválóan lehetett tanulni belőle.
Noshát megérkeztem Cleveland-be, s itt a kicsiny vonatállomásról felhivtam Andreát, aki azt tanácsolta, hogy hivjak egy taxit a kórházig, mely sokkal közelebb van, majd István hazahoz. Az interjúm másnap volt, a legfontosabb, gondoltam, az, hogy egy egész napi vonatozás után kipihenjem magam.
A taxisofőr egy számomra teljesen szokatlanul, érthetetlenül kedves, európai kinézetű és nem-kövér amerikai, szivesen elbeszélgetett velem, s amig a városközponton vezetett végig, elmesélt néhány fontos eseményt Cleveland történetéből, különös hangsúlyt fektetve az úgynevezett "white flight"-ra. Utóbbinak az volt a lényege, hogy amikor a szerecsenek által kezdeményezett polgárjogi mozgalom eredményeképpen az amerikai „Apartheid” (a fehérek és feketék kényszeritett elkülönitése az élet minden szinterén) -a hatvanas évek végén- legalábbis látszatra a végéhez közeledett, s a szép belvárosi negyedek egy-egy kisebb, szerényebb lakókörzetébe beköltözött egy-egy szerecsen, nos akkor a "fehérek" úgy megijedtek az előbbiektől való eggyüttlakás gondolatától, hogy pánikszerűen eladták házaikat, s a külvárosok mesterkélt, falansztervilágába költöztek ki. (Hiába: a felülről jött, magas szinten elfogadott poitikai kompromisszum távolról sem rezonált az egyszerű emberek túlnyomó többségének érzéseivel. Történelmi érdeklődésű lévén a politikai döntésről tudtam, az ilyet,mint a háborúkat is a történelem hirül adja. A közemberek viselkedéséről és érzéseiről a történelem viszont annál ritkábban beszél.)
Igy aztán a belvárosi negyedek elnéptelenedtek, az árak leestek, egyre több szerecsen költözött be, s a korábbi neves intézmények egyszeriben egy elszegényedett és bűnözéssel súlytott úgynevezett "indigent" lakosság ellátásában találták felelősnek magukat. S igy az egyetemi kórházak, s igy Washingtontól Clevelandig, Detroittól Chicago-ig, beleértve hires intézményeket. Amikor aztán ezeket a hires intézményeket is elérte az egészségügy elüzletiesedése a nyolcvanas években (természetesen a hatékonyság és a takarékosság bevezetésének nemes jelszavával...), akkor azok egyre inkább pénzügyi problémákkal kezdtek küszködni, hiszen bennszülött „fogyasztóiknak” legtöbbször semmilyen privátbiztositása nem volt (e szomorú sorsot *negyvenmillió (*!) amerikai osztja jelenleg is), gyakran ingyen kellett ellátni legalább a sürgősségi eseteket. Amikor megemlitettem, hogy melyik kórházba készülök, akkor óvatosan és cinkosan jelezte, hogy ez egy "bad neighborhood" (rossz szomszédság, kerület) közepén áll, s hogy mikor egyik rokonát a mentő odaszállitotta, első gondolatuk az volt, hogyan vigyék át az illetőt egy *másik kórházba.*
Mindebből arra a következtetésre jutottam, hogy ez a "fehérek" által elkerült "fekete" kórház valószinűleg majd nem jut amerikai rezidensekhez, s igy szivesen látnak majd egy európait a belgyógyászat természetesen "fehér" főnökei, s hogy mindez akármilyen visszás, mégis: gyakorlati tény, mely *segiti* felvételi esélyeimet.Talán nem lesz ez másként Detroitban sem. A szerecsenek ellátásában volt már tapasztalatom, bárha ez New Yorkban sokszor sok negativ benyomással párosult, hiszen ott –a puerto ricoiakkal

ellentétben- általában éppen a szerecsenek voltak követelőzőek, visszautasitóak és általában hangosak. Node ezt jórészt helyi körülményeiknek (melyek magyar szemmel nézve elképesztően szánalmasak voltak) tudtam be.
A kórházba érve annak épületét meglepően szépnek és újnak találtam, bár a mi new york-i kaszárnyánkhoz képest ez sokkal kisebbnek tűnt. Általában a kórházak hatalmas méretei és csillogása, a hotelek fényűzése magyar kisvárosokhoz és a budapesti bérházak fakó szineihez szokott szememnek megdöbbentően új élményt jelentett. Bizonyosfajta megilletődést, bámulatot éreztem ekkor, s ezt még inkább tetézte az a benyomás, hogy a tekintélyes dimenziójú amerikai intézmények általában igen jól szervezettek, mint általában az amerikai társadalom középosztályával kapcsolatban az élet szinte minden területe. Ez a „németes" precizség, a technika gyors és hatékony alkalmazása: ezek voltak azok a tényezők, melyek az amerikai szakmai élet iránti bámulatomat meghatározták az első időkben. Ez az ámulat határozta meg viselkedésemet a szakmai interjúkon is.
Istvánt hamar megtaláltam, s itt az a meglepetés fogadott, hogy egy Miklós nevű évfolyamtársam, egy budapesti mérnök tehetséges, de igen nagyhangú fia, aki egy csinos évfolyamtársamat vette feleségül, nos hogy ez a Miklós szintén itt intern, sőt ketten együtt fogadtak s egy rövid beszélgetés után beraktak egy az ügyeletes orvosoknak fenntartott szobába, majd közölték, hogy néhány óra múlva hazavisznek, addig végigmutatják a kórházat, vagy pihenhetek. Igen különös módon jobbára *angolul* beszélt egymással ez a két magyar, hogy úgymond gyakoroljanak. Én a pihenést választottam, elvégre másnap az interjún úgyis minden kiderül majd, s nemigen akartam fáradtan mutatkozni egy hosszú vonatút után.
Délután öt óra felé aztán hazatértünk Istvánékhoz, ahol megtudtam néhány fontosabb információt a kórházról. Valóban, a beteganyag szinte száz százaléka szerecsen, a rezidensek szinte száz százaléka külföldi, a két magyaron kivül románok, arabok, s az elmaradhatatlan indiaiak és pakisztániak. A románokkal meglepően jó viszonyban voltak, s általában volt egy bizonyos kollégialitás a rezidensek között, akik láthatólag megértették, hogy ez egy kicsiny, de nem rossz program, túl közel földrajzilag a nagyhirű Cleveland Clinic-hez ahhoz, hogy igazán alacsony szinvonalú legyen. A programigazgató igen "rámenős, akaratos figura", ellenben a magyarokkal kedves, s nyilván "számit az, ha az ember Európából jött". Ezenkivül a két magyar, akik már az egyetemen is jó tanulók voltak, igen jó nevet vivtak ki maguknak a rezidensek között. Volt egy olyan benyomásom, hogy minthogy engem nem ismertek szakmailag, tartottak tőle, István és Miklós, hogy eme kivivott tekintélyüket, mint szintén magyar, le ne rontsam. S nyilván mint minden messziről jött ember, sajátos imázst alakitottak ki a magyarokról általában, amiből én sem lóghatok ki majd. Aztán azt is megjegyezték, ha régi magyar főnököm sugallatára hallgatva szivgyógyász szakorvos, kardiológus szeretnék lenni, úgy ez túlságosan kicsiny program, ehhez Detroit alkalmasabb lehet.
Az interjú másnap egy igen merev fellépésű endokrinológus professzorral való beszélgetéssel kezdődött, aki azzal inditott, hogy belekötött a frissen áttekintett élatrajzom angolságába. Ez megdöbbentett, hiszen nem tudtam addig például azt, hogy az általunk tanult britt angollal ellentétben sok rendhagyó igei forma az amerikai angolban nem rendhagyó, igy például a "tanult" szó britt angol megfelelője learnt, mig az amerikai angolé learned. Ezt aztán a friss felismerés lelkesedésével elmagyaráztam neki. Ő nem lelkesedett. Akkor sem, amikor megemlitettem, hogy az a tény, hogy hány különböző országban töltöttem orvosi gyakorlatot segitheti az itteni viszonyokhoz való

hozzászokást- láttam, hogy minden nem-amerikai képzés számára közömbös, s egy-egy idegen nyelv megtanulását, vagy idegen környezet kiismerését nem veszi komoly teljesitménynek. Az ő szempontjából én egyszerűen egy *nem-amerikai* voltam, akinek majd bele *kell* idomulnia a helyi viszonyok közé. Számára én annak voltam a jelképe, hogy ő egy olyan kórházban dolgozik, ahol *kénytelenek* külföldi orvosok alkalmazásáig lealacsonyodni. Láthatólag ezt a tényt nem tudta mindezidáig feldolgozni.
Amikor azzal hozakodott elő, hogy milyen fontos a pontosság például a vérnyomásmérés során, melyet illik számszerűen pontosan megadni, mint például 142 per 76, nem kerekitve, mint 145 per 75, akkor majdnem kinevettem, merthiszen azt hallottam magyar főnökömtől, hogy utóbbi hiba, hiszen az egyes egységek fel nem kerekitése azt az illúziót szüli, mintha a vérnyomásmérés metodikai reproducibilitása, vagyis a tőle elvárható pontosság valóban egységnyi lenne, pedig köztudottan ennél az pontatlanabb. De nem is a pontosság volt a lényeg, mint ösztönösen megértettem, hanem a pontosság igényének kinyilvánitása. Később megértettem, hogy Amerikában nagyon sok minden többet mond, mint ami. A leghatástalanabb köhögéselleni gyógyszer is azt hirdeti maáról, hogy „a világon egyedúláló találmány, mely a köhögést azonnal megszűnteti. S ezt itt annyira megszokták, hogy ez vált viszonyitási alappá. Bár ezt akkor még nem láttam át, természetesen nem nevettem. Véleményét nyugtáztam. Megmutatta könyvtárát, s azt mondta, hogy a „Cardiology Clinics of North America" nevű tudományos folyóiratot illenék ismernem, ha szivgyógyásznak készülök. Az azóta eltelt évek alatt erről a folyóiratról nem hallottam mástól. Akkor azonban, mint mit sem sejtő intern, kötelességszerűen elszégyelltem magam. Szivgyógyásznak készülök és mégsem ismerem a legfontosabb újságokat- szemében ez a *következetlenség* jele volt.
„Ezek a külföldiek olyan tudatlanok."- gondolta magában talán kimenetelem után, s megcsóválta a fejét.
A következő szakorvos oldottabb hangulatban beszélt velem, sőt felütött előttem egy helyi telefonkönyvet, hogy mutassa, milyen sok Tóth és Kovács él Cleveland-ben. Ez a belgyógyász egy igen élénk mozgású, sötétbarna hajú, kissé kövérkés középkorú amerikai volt, a helyi átlaghoz képest nagyobb temperamentummal, hangja szinte olaszosan szines és angolosan udvarias. Ez jelenet már az egyik belgyógyászati osztály nővéri pultjánál, a nurses station-nél történt, amely egy nyilt tér, az osztály kellős közepén, innen ágazik két folyosó a betegek szobáival. Itt láttam három rezidenst ülni, (ritka látvány ez New York után) mindhárom csinos lány (ez még ritkább) egyikük kifejezetten szép. Éppen ehhez vezetett a kedves szakorvos, mondván, hogy ő mint rezidens talán más szemszögből is be tudja mutatni a kórházi programot, végigvezet a belgyógyászati osztályon, sőt....
"Tudod mit, Dina, vizsgáljatok meg egy beteget együtt."
"Ez valami vizsga?"-gondoltam volna, ha nem döbbentett volna meg ennek a hosszú, enyhén hullámos fetkete hajú, tüzes barna szemű, gyönyörűen sudár, klasszikusan nőies alakú fiatal doktornőnek a rendkivüli szépsége.
"Hi, how are you?"- kérdezte mosolyogva és kissé hamiskásan.
"Hi, my name is Lajos"-feleltem, s indultunk a belgyógyászati osztályt, s egy szép új világot felfedező utunkra.
Dina nem lepődött meg a feladaton, magát kihúzva, biztos tartással vitt végig a hosszú folyosón s teljes biztonsággal és gyakorlati érzékkel mutatta be az osztályt, mintha saját cégét mutatná be. Határozottan és kimérten, de kedves hangon, s egyfajta franciásan

finom, szinte gyerekesen lágy akcentussal beszélt, szinesen, kifejezően, néhány apró nyelvtani hibával. Bevitt egy beteghez, s a szégyenlősség legkisebb megnyilvánulása nélkül és rutinosan végezte munkáját, kikérdezve a beteget, elvégezve a fizikális vizsgálatot, majd elvitt a noon conference-re, a déli oktatásra, ahol a rezidensek egy szakorvossal együtt egy érdekesebb beteget ismertettek. Mint szokásos, a noon conference ebéddel volt egybekötött, valamiféle keleti saláta, mely friss volt, s nem volt rossz. Dina mellettem ült, s egyáltalán nem volt megijedve, holott nehéz kérdéseket tett fel a szakorvos, s mi sem lett volna borzalmasabb, mintha engem kezdenek kikérdezni egy olyan betegségről, melyben kevés tapasztalatom volt. A magyarok nagyon jó válaszokat adtak, s Dina is jól szerepelt, s az egész légkör jóval oldottabbnak tűnt a new york-inál. Dina attól kezdve, hogy a belgyógyász hozzám vezette szintje pártfogoltjának érzett, a noon conference alatt is ő kinált étellel, elmagyarázott egy-egy helyi szokást, sajátosságot. Hanglejtése, intonációja olyan kifejező erőt sugallt még néhány rövid, közömbös mondat alatt is, hogy ez a hang megmaradt bennem minden igyekezetem ellenére, hogy összpontositsak az interjúmegfigyelési és alkufeladataira.
A noon conference (déli betegreferáló) után a programigazgatóval töltött óra következett, mely természetesen a döntést volt hivatott meghozni. West doktor jelleme teljesen másként tűnt fel, mint amilyennek előző napi beszélgetésünkben azt István és Miklós leirták. Kövéres, őszeshajú szélesmosolyú fehér amerikai.
"Ez az ember egy alkudozó piaci kereskedő"-gondoltam, amikor arról beszélt, hogy "Detroitról nem nyilatkozhatom, de Cleveland-hez képest a pennsylvániai kórház, avagy bridgeport-i úgy irható le, mint az orvosi oktatás perifériái"-utalt előző interjúimra.
"Természetesen nem igérek semmit, de vagy úgy két hét múlva hivjon fel és...kérek egy ajánlólevelet a programigazgatójától. Amennyiben az megfelelő, úgy komolyan érdekel a jelentkezése"-fejezte be ravasz mosollyal, melyből én azt vettem ki akkor, hogy valójában fel akar venni, csupán nehezebbé akarja tenni a feladatot, hogy mintegy azt sugallja, milyen nagy dolog is a csodálatos Cleveland e kórházába bejutni. Majd pedig a bók és kihivás:
"Steve and Nick are doing very well here. If you are anything like them you won't have any problems" (*Steve és Nick*-értsd István és Miklós itt jól beilleszkedtek. Ha Önnek is igy sikerülnek a dolgok, akkor jó élete lesz itt).
Ebben maradtunk. Ugyan nyilt volt a helyzet, mégis biztató, s még egy interjú hátravan, egy biztos lehetőségem pedig már van Pennsylvania-ban. Kisváros, de mindig tudtam magam tanulni, ha jószándékú emberekkel voltam körülvéve. Este Dináról kérdeztem Istvánt. Miklós mutatkozott készségesnek inkább Dinát dicsérni, sőt felesége pajkosan megjegyezte, hogy Dina egyedülálló, s egy ilyen helyzetben, idegenben, egy nő úgymond "mindenre kapható lehet". Ezen sokat mosolyogtam, azt viszon nem tudtam hová tenni, mikor István közölte, hogy Dina sziriai. Sziriának csak ősi történelméről tudtam sokat, a modern országról alig valamit. Mindenesetre kétségtelenül több fogalmam volt róla, mint a Fülöp szigetekről, vagy akár Amerikáról, gondoltam akkor, naivan és végzetesen.
Dina telefonszámát Miklóstól tudtam meg, de aznap este nem értem el. Egészen későn viszont igen, s amikor megemlitettem neki, hogy rövid detroit-i interjúm után még két napot Cleveland-ben töltök majd, meghivott vacsorázni. Ő.
Másnap a vonaton olyan mély optimizmus fogott el, olyan váratlan lendület, mely mintha minden nemrégi katasztrófa és nehézség fáradtságát egyszeriben elmosta volna, nem volt new york-i "culture shock", nem volt a szakadatlan és nehéz munka, nem az ezernyi

veszély és nehézség, mely rám leselkedett. West doktor, az endokrinológus, Steve és Nick elvárásai, szakmai kihivás...mit számitanak ezek a *külső* problémák, ha ilyen fiatalos lendület, ilyen természetes erő dolgozik bennem *itt belül*? A fülhallgatóból szóló naiv francia dalok, a bennem frissen visszaéledt fiatalos energia olyan szint adott a környező levegőnek, amelyet azóta sem felejtettem el.
Sokórai vonatozás és egy problémás átszállás után frissen érkeztem Detroit belvárosába, ahol naivan sétáltam egy pizzát keresve a pazar, a detroiti Henry Ford kórház által fizetett hotel körül. Ezen a tájékon én voltam aze egyetlen nem-szerecsen. A hotel maga a belváros egyik modern épületegyüttesének volt a része, a Renaissance Center-nek, ahol a szállodákon kivül éttermek, filmszinház, a kanadai konzulátus mellett több más üzlet is helyet kapott. Kanada, a Detroit River (detroit francia szó, szorost jelent: tudnivaló, hogy az Egyesült Államok középső rész, s igy Detroit is eredetileg francia gyarmat volt, amig Napóleon császár azt el nem adta a baráti amerikai kormánynak a tizenkilencedik század első éveiben- a river angol szó és folyót jelent, bár a Detroit River igazából kettőt köt össze a nagy tavak közül) másik partján, tisztán látszott. Egy Windsor nevű kisvárosa szinte egybeépült az amerikai Detroit-tal.
A Henry Ford kórház nem egy épület, hanem egy egész épületkomplex volt, Detroit azon részén, melyet Új Városközpontnak (New Center Area) neveztek. Két nagy autópálya kereszteződéséhez volt közel, könnyen megközelithető volt. Maga Detroit elképesztően leromlott városképével a rendetlenség képzetét keltette, bár a Renaissance Center és a Henry Ford-ot körülvevő rész ebből, mint két kis sziget, kiemelkedni látszott. Az egyetemi épületegyütteshez hasonlóan a kórházat körülvevő kis területet, s magát az épületkomlexumot együtt itt is (mint az egyetemeken) a *campus* szóval jelölték. A campus egy nagy, s még huszadikszázadelejien klasszikus kórházépületből, egy kisebb, de hasonlóan szép kórházi épületből (ez volt a Clara Ford Pavilion: eredetileg nővérszálló, később átalakitoták ambuláns rendelések és a vesetanszék számára), egy modern és magas kutatóintézetből, az orvosi szálló a komplexumtól vagy ötven méterre különálló épületéből, valamint két hatalmas emeletes garázsépületből, s néhány más gazdasági részlegből állt. A fő épülettömb mögött egy nagy teniszpálya, s a transzplant veséket szállitó helikopterek számára épitett platform.
Az interjú tökéletesen eltérő benyomást keltett minden addigitól. A rezidensek száma maga megdöbbentő volt. Láthatóan egy sokkal nagyobb és sokkal jobban felszerelt programról volt itt szó, mint például Cleveland-ben. Az egyik Chief Resident egyenesen szerecsen volt, feltűnően korrekt és kedves, névkártyát is adott, melyet a megbecsülés jegyének gondoltam akkor. A kórházi betegek körülbelül fele volt szerecsen, a többi európai kinézetű amerikai. A rezidensek kedvesek, de komolyabbak voltak, a programigazgatóhelyettes pedig igen kedves és közvetlen amerikai zsidó volt, aki nem rejtette véka alá, hogy örül nekem, s mindjárt komoly ajánlattal állt elő: mint másodéves vesz át július elsejétől, két hónapig mint intern dolgozom majd, hogy lemérjék a tudásom, melyet ha kielégitőnek találnak, úgy a két hónapot beszámitják a második évembe, tehát a három éves program bevégeztével mindenki mással egyetemben graduálhatok.
Holott szinte ösztönszerűen két hét gondolkodási időt kértem, tudtam már akkor, hogy ez messze a legjobb lehetőség.
Amikor Cleveland-be visszafelé kiderült, hogy vonatpótló buszon kell utaznom, melyen szerecsenektől úgy voltam körülvéve, mint egy kakukktojás, nem lepődtem meg különösebben, s az igazság valószinűleg az, hogy kevés olyan helyzet, probléma érhetett

volna akkor, mely el tudott volna keseriteni. Az oly hosszú alagút után az első fény, oly sok kellemetlen meglepetés után egy új kezdet reménye, a sok szin, a felfelé ivelés s a bennem friss erővel buzgó fiatalság olyan kamaszkorba vitt, melyet annak rendes idején, beosztott, filozófikus, tornázós napok közepette meg sem éltem.
Cleveland-ben Miklóséknál szálltam meg, de első gondolatom a telefonhoz vezetett, s a szép új világ reményét jelentő vacsorához: Dinával.

14. Dina

Amikor kicsiny, s nyilvánvalóan másodkézből vett autójával megjelent Dina, úgy üdvözölt, mint régi barátját. Elmondta, hogy egy olyan filmet adnak az egyik filmszinházban, melyet szeretne megnézni. Egy a kor szinvonalához képest valamelyest művészi film volt ez, mely egy california-i művészkolónia életéről szólt, s mely különös megfigyelésre adott alkalmat. Dina minden kis mozdulata, minden halk mosoly, mellyel a filmre reagált, mintha fejezeteket mondana egy új, egy igazi, egy nekem szóló regényből. Ott, a nézőtéren egymás mellett ülve keresetlenül és menthetetlenül kialakult közöttünk egy olyan nyelv, melyben a legkisebb mozdulatnak és rezzenésnek mély és rejtélyesen egyértelmű jelentése volt, s mely azt az érzést látszott elmélyiteni, hogy ez az új nyelv nagyonis gördülékeny, s mint ahogy a Koránról tartja az ősi fáma: öröktől fogva létezett. Ettől kezdve úgy éreztem, mintha Dinával úgy lennék, mint egyik kéz a másikával, mely nem kérdez magyarázatot, nem vár el semmit, mert tudja, hogy együvé tartozik. Ha akkor józanul végig tudtam volna mérni azt, hogy családtól, baráttól, hazától, egyáltalán gyerekek látványától messze: mennyire hiányzott egy barát, egy szövetséges, aki érti fordítás nélkül, hogy ki vagyok, aki nem lep meg áthatolhatatlan tradicionális gátakkal, akivel eggyütt úgy érzem, hogy az egész világ részévé válhatok...Dina minden meggondolás nélkül, s a természetesség erejével győzött meg arról, hogy nekem ő ez a barát, ez a szövetséges, s ez nem is lehet másként. Olyan volt ez, mintmiről azt mondták egykor: a holdkóros biztonsága.
A vacsora közben minden szó másodlagos volt, a "dating" nem sikerült, nem is sikerülhetett, hiszen azok az információk, melyeket ilyenkor igyekeznek kitudakolni, szánalmasan másodlagosnak tűntek. A nyilvánvalóan adódó ellentmondás, mely további kapcsolatunk teljes lehetetlensége, s az együvétartozás új élménye között feszült nem mint probléma jelent meg, hanem mint ötlet. Nem kellett sokat gondolkodnom ahhoz, hogy eszembe jusson a Niagara vizesés, nagyon jól tudtam, hogy a világ minden filozófiáján, vallásán és tudományos rendszerén felül ez a legmélyebb igazság, ez az igaz akarat, ez a leghelyénvalóbb folytatás. Homályosan sejtettem, hogy olyan vonaton haladok, mely túlságosan magas hegyek között jár, de a napba néztem, s először vettem észre igazán, hogy létezik.
Dina, bármilyen biztonsággal lépett fel, láttam, hogy habozik, s ez mulattatott, mert úgy tűnt ez, mint a legősibb és legtermészetesebb lányos reakció. Aznap este felhivtam, s megigérte, hogy másnap felvesz autójával megint.

Különösen hideg, napfényes februári reggel indultam négyórás autóútra egy cleveland-i doktornővel a Niagara vizeséshez, akinek kék, hosszú kabátja, ráomló hullámos fekete haja, s kissé tartózkodó, feszes arcán néha már átszűrődő mosolya ismét valamelyest idegennek tűnt. Valentin napja volt. Különös hangzású, keleti zenét hallgattunk, melyet választékosan elemzett exotikus, kissé a gyermek gügyögésére emlékeztetően lágy akcentussal, mely olyan nyilvánvalóan nem volt angolos, mint kedvenc dallamai. Ez az akcentus, mely franciásan meglágyitott minden angol j-t és g-t, mely olaszosan betoldott egy magánhangzót minden két kemény mássalhangzó közé egy nagyon különös angolsággal társult, mely kissé irodalmiasan fejezte ki magát, melyen látszott, hogy nem a hétköznapok forgatagában, hanem az iskolák emelkedettségében tanulták. Ez engem külön mulattatott, hiszen irodalomtanár édesapám és gyermekkori olvasmányaim éppen egy ehhez hasonlóan iskolás, irodalmi nyelvet szerettettek meg velem már hat-hétéves koromban. Zenei bemutatkozásunk második része Beethoventől Rahmanyinovig a XIX. századi európai klasszikusokat és romantikusokat érintette, s olyan bennsőséget teremtett közöttünk, hogy a kinti hideg hóesés Holle anyós melegséggel megszemélyesedettnek és mosolygósnak tűnt, s vitt szárnyaival a természet egyik csodájától a másikig.
A Niagara vizesés mellett egy hatalmas parkot jártunk be, a fagyos téli napon, s nem mondhatom, hogy egyedül voltunk: túristák százai fordultak meg itt az év valószinűleg minden napján. Amikor a vizesést magát megpillantottuk egy kitekintőnél, Dina megállt és ezt mondta:
"This is really beautiful!" (Ez valóban szép)
Tartózkodóan viselkedett, melynek titkon örültem, mert azt olvastam ki belőle, hogy komolyan vesz. Az úton hazafelé eszünkbe kellett jusson, hogy aznap este indul a vonatom a távoli New York-ba, ő pedig itt marad egy országrésznyi távolságban tőlem: de éppen ez a távolság látszott erősiteni kettőnk közelségét, mint oly sokszor ha egy férfi és egy nő egymástól távol él. Visszafelé azt számolgattuk, van-e még időnk egy pittsburgh-i kirándulásra, s már úton is voltunk, amikor beláttuk, hogy túl szoros lenne a vonat indulásáig. Az állomáson vidáman, de kissé megilletődve néztünk egymásra, melletünk néhányan németes kiejtéssel beszélgettek, valami Musikverein-ról München-ben, a hideg egyre dermesztőbb volt, s mégcsak közelebb vont minket egymáshoz. Amikor a vonat megérkezett, Dina szinte lemondóan mondta:
„C'est la vie.” (francia: ilyen az élet) -ha a hideg csontig, ez a mondás szinte velőig hatolt.
A vonaton visszafelé ez a borongós hangulat szinte azonnal eloszlott, s átadta a helyét egy sokkal józanabb gondolkodásnak, mely mintegy visszacsapásként jelentkezett olyan nyilvánvalóan és idegenül érzelmes nap után, mint ez. Ennek az elgondolkodásnak volt a gyümölcse az a Diario-beli irásom, mely sorra vette a Cleveland-Detroit út tanulságait, kitért rá, hogy a Detroit lehetőség elsőbbsége nem jelentheti egyelőre Cleveland feladását, hogy mindent tüzetesen át kell gondolni, s Dináról úgy szólt tartózkodóan, hogy "a jelenlegi helyzet nem ad lehetőséget komoly kapcsolatra", egy komolyan leterhelt new york-i intern-nek erre egyszerűen nem lehet módja. Ez azt a hasonlatot szülte, mintha az internség egy bezárt és merev, civilizálatlan börtönvilágra hasonlitana, főként ha az ember külföldi s ezért környezetéről tudatlan, magányos, s ezért kiszolgáltatott. Olyan volt ez, int egy idegenlégiós regény. Figyelni kell, s az éberség minden pillanatban életet menthet.
Február második fele egyébként úgynevezett "elective" volt, mely azt jelentette, hogy megválasztható volt a havi rotáció témája. Ilyenkor az intern egy-egy neki tetsző

szakterület orvosait követte nap mint nap, ambuláns rendeléseken segitett, s a légkör sokkal oldottabb volt, a szinvonal magasabb. A mi kórházunkban általában csak másod- és harmadévesek kaptak elective hónapokat, de Mago doktor -tekintve hogy csak két hét volt a szabadságom- ezt február másik felére kijárta nekem. A szivgyógyászattól, ahogy azt a mi kórházunkban művelték, nem voltam elragadtatva. Sokat mondott már az is, hogy a fellow jelölt Aref volt, akinél -mint a déli konferenciákon ez kiderült- e téren többet tudtam. Magyarországi főnököm sokmindenre megtanitott, sőt kardiológiai konferenciákon is szerepeltetett már kezdő koromban is, ahonnan az elhatározás, hogy a továbbiakban majd erre szakosodom. Ezutóbbi érdekében a Henry Fordban kaphattam igazán esélyt.
A másik nagy újdonság a belgyógyászati rendelésem elkezdése volt. Az internek tananyagában ez mint fontos rész szerepelt, s az csak kórházunk specialitása volt, hogy ezzel hét hónapot vártak. Az ambulancián jóval oldottabb volt a légkör, s a domináns személyiség, Ayala doktornő, nyilván nem volt tisztában a kórház bennfentesebb osztályain uralkodó viszonyokkal, s nem tudva, vagy nem akarva tudni, hogy általában milyen alacsony becsben tartották általában az interneket, egészen különlegesen emberi elbánásban részesitett minket. Ayala puerto rico-i volt, mint a betegek jórésze is, s érthetetlen okból még néhány szót olaszul is beszélt. Cynthia és én egymás melletti szobában vizsgáltuk a betegeket, s sokszor egymás után számoltunk be Ayala doktornőnek nehezebb eseteinkről s "két beteg között" egymással is tudtunk néhány szót váltani. Úgy éreztem, hogy az ambulancia egy kis sziget ebben az örvényes óceánban, ahol valamennyire emberszámba vesznek, s szivesen jelentem meg itt heti egy rendelésem alkalmával még a szivgyógyászat gyakorlat idején is.
Dinával hetente többször beszéltünk telefonon. Szinte rutinná kezdett válni, hogy minden este, úgy fél kilenc felé beszélgetni kezdtünk, s telefonon keresztül még hajlamosabb az ember őszinteségre. A televiziónézés helyett, s az éjjeli Durant, vagy másféle történelmi-filozófiai-irodalmi olvasás előtt ez volt a fő eseménye csaknem minden estének. Két hét alatt, mire a február lepergett, a kapcsolat szinte olyassá vált, mint egy kollégisták közötti kamaszbarátság, közelivé, emberivé. Hosszú beszélgetéseinket szinte versbe foglaltuk, természeti képek, szimbólikus történetek, idilli hangulatok jelentek meg, melyek olyannak tűntek, mint egy szines festmény egy ódon börtöncella kopottas falán. Ahogy körbenéztem a szinte csak a térképpel diszitett szobám kietlen falain, a mindenféle irattal és más, a szekrénybe el sem férő használati holmival beteritett ócska kőpadlón, a rozsdásodó szobai csapon, ahogy kinéztem az East River két oldalán terjeszkedő betonerdő kopár egyhangúságán, úgy megint eszembejutott, hogy minden fakóságot átszinezhet egy kifejezéstől duzzadó, fiatal erőtől élénk hang, s a még eleven, még szárnyaló fiatalos képzelőerő. S minden tagomban éreztem valami olyan lendületet, melyet egy kisgyerek érez, amikor hosszú alvás után felébred egy szép nyári reggelen. Marjorie-nek, Cynthián keresztül, akinek lelkesedésem teljes erejével meséltem Dináról, fülébe jutott mindez, s félrehivott, s azt tanácsolta, hogy "most, tavasz kezdetén, amikor a szerelem a levegőben van, jobb ha *hosszan* elbeszélgetsz Claudette-tel." s tettem ezt mindjárt, amint tudtam. Kistestvérem értésemre adta csalódottságát affelől, hogy "valaki, akihez hozzá akartam menni egy napon Cleveland-ben másba lesz szerelmes"- s megfogta a kezem, s azt mondta érthetetlenül:
"Holding hands is fine with me" (nem bánom, ha megfogod a kezem).
Most döbbentem csak meg vakságom miatt, de ez korántsem gátolt meg abban, hogy

Tulloch és Cynthia mellett ne Claudette maradjon a legjobb barátom New York-ban, s ez nagyon sokat segitett a későbbi viharok és szélvészek alatt.
Márciusban ismét egy nehéz belgyógyászati hónap kezdődött, méghozzá egészen különleges személyi összetétellel. Szakorvosunk egy gasztroenterológus specialista volt, olyannyira szakosodott, hogy a legritkább esetben vállalt belgyógyászati kórházi munkát, s ezért ugyanolyan humánus volt, mint Ayala. Mulattatott, hogy kis barna sipkát tűzött a hajába, mint egy középkori rabbi, s kiejtése is egészen különlegesen "brooklyn-i" volt. A helyi, new york-beli zsidók között (New Yorkban a szerecsenek és a spanyol-indián vérű latin-amerikaiak mellett hatalmas zsidó kisebbség is él) sok volt olyan, akik ilyen feltűnő módon fejezték ki vallásosságukat. Ez a gasztroenterológus pedig olyan közvetlen, könnyed és vidám természetű volt, hogy sipkája nélkül el nem hittem volna, hogy a világ bármely ortodox vallásához tartozhat. A rezidens Kiran volt, aki januárban kezdte másodévét. Új poziciójában még esetlen volt, s nehéz volt megszoknom, hogy most egy fokkal felettem van, s engem irányit. Másfelől az ideiglenes programigazgató, Montuori fölé kineveztek egy belgyógyászati osztályvezetőt, Farid doktort, egy nagyonis marcona és valamelyest türelmetlen embert, aki elhatározta, hogy minden héten elkisér vizitre valamely belgyógyászati csoportot, ahol módja nyilt az interneket kellő szigorúsággal kivallatni. Farid doktor pulmonológus volt, s igy aztán arról hires, hogy összetett tüdőgyógyászati kérdéseket volt hajlamos feltenni. Kiran eléggé bennfentes volt ahhoz, hogy tudja, mikor várható a professzori nagyvizit, s milyen kérdéseket tesz általában fel doctor Farid, de ezeket nemigen árulta el nekem, annál is inkább nem, mivel Kiran, mint új rezidens, egy olyan internnel szemben, akivel nemrég maga is mint intern dolgozott együtt, görcsösen igyekezett távolságot tartani. Volt azonban ennek egy másik oka is. Kiran-t ugyanis roppant kényelmetlenül érintette az a tény, hogy én, mint európai, mintegy "kiváltságos fehér"-nek számithatok, ahogy ezt ő gondolta. Erre elég sokszor utalt ezév folyamán, s bár igyekezett valamennyire leplezni érzését, ez teljességgel nyilvánvaló volt. Az indiai sznob kisebbségérzés európaiakkal szemben benne szokatlanul erősen volt jelen, bár bizonyos bizonytalansággal affelől, hogy vajon itt a nem-angol (avagy az angolok örökösének számító fehéramerikai) *fehér* is felsőbbrendűnek számit-e, vagy sem. Ezen aztán sokat gondolkodott. Mindezt még tetézte az, hogy mig ő szenvedve várta, hogy szülei végre küldjenek neki egy menyasszonyt, én im "csak úgy" szerelembe esek. Tétovázva, mit gondoljon az érthetetlen európai szerelmi kultúráról, nevezetesen azt, hogy -minthogy türelmetlenül, nem szülői elvárás szerint enged párt választani- naiv és szertelen, vagy hogy inkább beismerje magának, mennyire türelmetlenül szeretné ő ugyanezt, a hirt szerelembe esésemről kissé hitetlenül és ambivalens módon fogadta. Mindezeket a bizonytalanság és belső konfliktus okozta rossz érzéseit egyre inkább felém sugározta ki, néha szinte egészen gyerekes formában. Kiran nem véletlenül volt bennfentes, a róla való vélekedés a szakorvosi karban kiváló volt. Kimeritett mindent, amit elvártak. Szorgalmas volt, szakmailag önálló, de elméletileg közepes és emberi érettségben, általános gondolkodásban bizonytalan. Éppen olyan, mint egy jó munkaerőnek lennie illik.
Farid doktorral való első találkozásom meglepetésszerűen ért és nem is sikerült jól. Tény, hogy az elméleti tudástól elmaradva, a környezetbe indomulón, egyre inkább a gyakorlati betegellátás felé orientálódtam, s tény, hogy váratlanul értek előrehaladott, a légzésmechanikáról szóló kérdései.
Másodéven az egyetemen egyszer az anatómia oktatónk nem jelent meg egy szokásos

boncolásos gyakorlaton. Péter, oktatónk, egyébiránt fül-orr-gége szakorvos volt, mindig parfümtől ázottan, s igen ápoltan láttam, s valahogy egész jelenléte mintha nem lett volna helyén ebben a szigorúságtól zengő anatómia intézetben Mi tagadás látszott, hogy szakmai állása valamely kényszerpálya eredménye kellett legyen. Az egyetemi csoportunkban mérsékelt szorgalommal volt megáldott az orvostanhallgatók többsége, s bizony sokszor csodálkoztam azon, hogy mig akár a később Cleveland-be vándorolt Miklós, akár egyetemi kollégiumi szobatársam, akár Tibor feleségének csoportjában több nagyon jó tanuló is volt, nálunk szinte csak egyetlen. Az anatómiát ráadásul nem szerettem: sokkal közelebb állt hozzám az élettan, a biokémia, a szervezet működéséről szóló tudományok nem az élettelen, a leiró alaktan. Pétert helyettesitendő egy ódivatú professzor lépett be, akit mondjuk akár egy régi porosz iskola emlékkönyvéből vághattak volna ki, korrektül szétválasztott hajjal, kerek szemüveggel, s minden tekintélyes karizmát meghazudtoló agressziv hozzáállással. Minden különösebb szózat helyett rögtön kérdezgetni kezdett, akkurátusan végigvéve minden jelenlevőt. Kérdései nehezek voltak talán, de a lényeges esetleg nem is ez volt. Sokkalinkább az a pánikérzés, mely mint Waterloo-nál a poroszokat egy kritikus pillanatban meglátó hadsereg sorai között a végső bomláshoz vezetett. Ebben a pánikban nem csupán a tananyag valamiféle nehézsége, vagy szárazsága, hanem az oktatónk iránti bizalmatlanság, az az érzés, hogy valami itt nincs rendjén, hogy a dolgok a csoport oktatásában mintegy "nem mentek jól"-voltak főként jelen.

A csoport egy félig mókás, felületesen vallásos, népszerű embere a kikérdezés után mintegy beismerőleg és naivan megkérte a professzort, hogy ugyan térjen be hozzánk máskor is, mert a "csoportban talán nem vagyok egyedül, amikor azt gondolom", hogy "ezen a gyakorlaton tanultunk a legtöbbet"-igy Zoli. A professzor dörmögött valamit, majd gyorsan távozott. Éppen a később Cleveland-be vetődött Miklóstól tudtuk meg, hogy szemtanúja volt, amikor az öreg professzor jegyeket diktált be a nyilvántartásba. A csoport valamennyi tagja elégtelent kapott, mig rólam megjegyezte: "ez tudott valamit, legyen ez közepes". Miklós gratulált nekem.

"Egy közepesért?"-kérdeztem kételkedve.

"Nem. Te voltál a legkobb a csoportban."

Nos erre a történetre emlékeztetett Farid doktor megjelenése, s rossz érzéseket keltett, melyet valamennyire ellensúlyozott az az imét igen jól sikerült előadás melyet szakorvosunk némi közreműködésével a rezidenseknek tartottam egy nagyon érdekes esetről. Tagadhatatlan, hogy New Yorkban igen exotikus betegségek (moya-moya, malária, eosinophilic gastroenteritis) is előfordultak, s ezeket nagyon sokszor *fel is ismerték*. Az oktatás bármi szinvonala ellenére ez és általában az igen nagy és változatos betegséganyag nagy tapasztalatot nyújtott. Nagyon sokat tanltam intern évem alatt a gyakorlati orvoslásból.

Ekkor történt, az is hogy Montuori doktortól kihallgatást kértem, a Cleveland-be, s a biztos ami biztos, Detroit-ba küldendő ajánlólevelek ügyében. Most volt az ideje őszintén felfedni szándékaimat, s Montuori lemondólag be kellett ismerje, hogy egy magyarnak, vagy ahogy ezt szokásos amerikai nagyvonalúsággal veszik, "egy kelet-európainak" ez a környezet bizony "nagyon nehéz", s igy aztán minden szótól és magyarázattól menten rögtön segitséget igért. Ezt be is tartotta. Később volt módom személyesen olvasni akkori ajánlólevelét, s az a várttal ellentétben igen hizelgő volt.

A kátyúból tehát kikerültem, s gyorsan -egyik Central Park-beli sétám alatt- döntést

hoztam arról, hogy Detroit-ot választom, s eldöntöttem minjárt azt is hogy a lehető legnagyobb mértékben próbálom -olvasással, tanulással- áthidalni a két kórház közötti szinvonalbeli különbséget még az elkövetkezendő két hónap folyamán. Farid doktor morconasága ellenére tehát kezdtem mérsékelten optimista lenni, s Kirant lépten-nyomon kérdezgettem gyakorlati szakmai kérdésekről, s kérdeztem volna szakorvosunkat is, de ő sajnos nagyon sokat nem volt jelen, különféle endoszkópiás beavatkozásokat kellett folyton végeznie, mint a gasztroenterológusoknak általában.
Dinával folytatott telefonbeszélgetéseink jellege eközben változni kezdett. Egyre többet és egyre hosszabban beszéltünk, s lehetetlen volt nem észrevenni, hogy minden némileg hiányos angol szókincs ellenére átsütött minden nehézségen egy olyanfajta temperamentumbeli, beállitottságbeli közösség, mely akkor tudatosodott bennem *igazán*, amikor Dina egy-egy filmet mesélt el. Nem a cselemény ágait-bogait vette sorba, hanem minden lényegesebb mozzanatot mintegy érzelmileg átélt, átminősitett a maga sajátos szempontjából. Erről ezt szokás mondani: volt mondanivalója. Olyan erős érzelmi, intuitiv érzékenysége volt, mely a legközönségesebből is drámait tudott varázsolni, s az izgalmas. Vagy lirait, s az szinte ellenállhatatlan.
Nehéz egzisztenciális helyzetem mellett különösen jól meghatározott hosszútávú céljaim voltak az okai, hogy a Diario makacs fenntartásokkal kezelte egy bárminemű "érzelmi ellágyulás" tüneteit. S bizony eszembe rivalltak a tolsztoji gondolatok, melyek a Háború és Béke Andrej hercegének szavaival óvtak minden korai elkötelezéstől. Másfelől egyre inkább az a mély intuició vett rajtam erőt, hogy Dina nem csupán nő, hanem társ, szövetséges, aki mint Joséphine Napóleont mintegy támogat ebben a vadnyugati, szürreális világban, aki az érthetőség az érthetetlenben, szin a szürkeségben, rokon az ismeretlenek között, egy falat igazi kenyér a minden vitamintól és rostanyagtól megfosztott, kihipózott itteni piritósok között.
Beszélgetéseink éjszakába kezdtek nyúlni, s valóságosan az irói fantázia próbakövévé váltak. Mint valaha a beduinok, vagy a nomád magyarok a tábortűzeknél régi idők történeteit elevenitették föl, s az ilyen történeteknek, s a nyelvi megfogalmazásnak varázsereje volt, úgy most egy alapvető érzés minden éjjel más formába változott, más képek cikáztak, gyakran természetiek, szimbolikusak, idilliek. Annál nagyobb volt a meglepetés, amikor már levelezni is kezdtünk. Mint kiderült én nehezen olvastam nyelvtanilag nem mindig helyes mondatait, ő az én elvontabb gondolataimat, s magyaros kézirásomat. Irni jóformán csak esszéket szoktam, jobbára a Diario-ba. Valamikor gimnazista koromban, mikor az első irodalom órák egyikén az a nevezetes jelenet lejátszódott, hogy az első felmérés után a tanárnő a legjobb elemzéseket szerzőjükkel az egész osztály előtt felolvastatta, s miután ennek vége volt, akkor ezt mondta:
"No dehát a legérettebb és a legjobb"....s ezután az én felolvasásom. Ugyanez az irodalomtanárnőm ugyanakkor figyelmeztetett, hogy műelemzéseken kivül mással ne nagyon próbálkozzak. Az egyetemen szociológiai, vagy pszichiátriai esettanulmányok kapcsán elismeréseket kaptam: mindezek azoban megintcsak elemzések, esszék voltak. Hajlamos voltam ilyen formát adni Dinának küldött leveleimnek is. Dina ezt nem értette, s ritkán leveleztünk ezután. Én pedig újabb adalékot kaptam affelől, hogy az iskolai elismerések a mindennapi életben milyen kevéssé fontosak.
Március elején aztán kiderült, hogy Dina egy hét szabadságra megy, s egyik éjjel ezzel lepett meg:
"Guess what....I am gonna visit you" (Nem találod ki.....meglátogatlak.)

A kifejezést nem ismertem, de megtanultam, hogy az ő szájából a „guess what” mindig egy *kellemes* meglepetést vezet be.
Ekkor kezdődött második betegségem, méghozzá egy nagyon fájdalmas innytályog, mely nem hagyott éjszaka aludni. A fogorvosok, igy az akkori fáma, műszerei félő, hogy egy-egy esetben az AIDS virusát terjeszthetik, igy hozzájuk nem mertem fordulni. Szerencsére mint intern-nek, könnyű bejárásom volt az orvosi raktárakba. Bevittem az ICU fürdőszobájába minden általam fontosnak itélt kelléket, s a tályogot magam nyitottam fel. Néhány napi lokális kezelés és penicillin elmúlasztotta a gyulladást. Ez az eset már nem a kiszolgáltatottság érzését növelte, hanem az önállóság diadala volt, s erősitett.
Néhány nappal ezután, egy hófúvásos new york-i estén érkezett meg Dina.
Az esti new york-i metrón egy enyhén erotikus Herman Hesse könyvet olvastam olaszul két fiatal szerzetesről, melyek közül az egyik világi útra tért. A repülőtér, mint már emlitettem, nagyon messze volt, s hatalmas. Itt aztán hamar kiderült, hogy semmiféle cleveland-i járat nem volt várható a megadott időpontban, bármennyire kérdezősködtem is. Otthon, az orvosszállón rögtön szólt a telefon, mégpedig a portáról, hogy keresnek. Mint kiderült, New York-nak két repülőtere is van, s ez a cleveland-i járat Newark-ba érkezett, mely egyenesen egy másik város. Innen aztán Dina egy késő esti taxival érkezett. Ez nem kevéssé kockázatos vállalkozás ezen a tájon. Dinával egyszeriben megváltozott a new york-i lét, mert bár keményen dolgozni kellett napközben, este együtt fedeztük fel New York-ot, s a felfedezés izgalma megtizszerezte huszonötéves energiánkat. Egy este az opera előtt egy ember odajött hozzánk, eladni próbálva két jegyet az aznap esti előadásra. Verdi Traviata-ját játszották. Bár romantikus amerikai filmekben gyakran szerepeltek olasz operák akkoriban, éppen a La Traviata egyszerűen több volt, mint csupán romantikus. La Traviata Verditől: ez gimnazista korom félig fatalista szimbolikus vezérmotivumnyelvén a könnyedség, a szerelem, a szépség jelképe volt, egyben az eltérülésé, a veszélyé, a kalandé is. Nem nagyon biztam abban, hogy a jegyek igaziak, túlságosan egyszerűnek találtam bejutni igy váratlanul a Metropolitan operába és éppen a Traviata-ra! Nem biztam benne, túl könnyű, túl egyszerű volt. Az illető belement, hogy a jegyszedők ellenőrizzék a jegyet, mely valóban aznapra szólt, az erkélyen két közepes, vagy inkább olcsó helyre.
Életem egyik legboldogabb élménye volt ez a Traviata. Paradox módon Dina mellett ülve úgy éreztem, mintha utam egy eltérülés után most egyenesedett volna ki (traviare olaszul annyit jelent, mint „eltérülni”). Minden nappali meglepetés, viszontagság, érthetetlenség után mintha saját váramba érkeztem volna haza a munka után, egy várba, mely többé nem volt üres, ahol már nem csupán a múlt élt, hanem a jelen, sőt: talán a jövő. Makacsul azt kezdtem el hinni, hogy Dina valami olyan rejtett energiát *hoz ki belőlem*, mint egykor az elmerengő séták, tornák, később a mélyen megélt utazásélmények. Dina mintha Donata lett volna (donata olaszul: isteni adomány), mely nekem mintegy felülről adatott.
Amikor láttam, hogy Dina szinte egy egész háztartásnyi ruhával érkezett, valami módon azt kezdtem hinni, hogy mintegy szimbolikusan ez annyit jelent, mintha hozzám költözne, mintha ő is úgy érezné, hogy hozzám tartozik. Másnap gyűrűt vettem neki, melynek láthatóan örült, de nem hatódott meg, mintha ez természetes menetébe tartozott volna egy olyan folyamatnak, melynek igazi megértése kettőnk *felett áll*, mely nem is történhet másként, mely meggondolásra nem is szorulhat, hiszen tudja az ember -mélyen és rejtélyesen-, hogy ennek igy kell lennie. A hét, mintha egy pillanat lett volna, elszállt.

Olyan pillanat volt ez, mely meghatározó erejűnek tűnt, olyan felismeréseké, amiért érdemes élni. Furcsamód egyre gondoltunk Dina és én: most, hogy minden természetes, helyes mederben folyik, többé mindegy, mi jön, jöhet akár a halál is, hiszen még a halál is lehet szép, ha helyes mederben éri az embert. Egy ilyen lelkiállapotban történt egy olyan esemény, mely úgy hatott, mint egy Sztravinszkij akkord egy Bach szonátában, mely érthetetlen volt és mely -bárha csupán egy egyszeri villanás- egy egészen újfajta küzdelem előhirnöke lett.

15. Kétségek

Első belgyógyászati gyakorlatomon, kissé megilletődve a feladattól, még harmadéves egyetemista koromban, igyekeztem a lehető legjobban szerepelni. Tudtam, hogy elsősorban a biokémia, az élettan, tehát az elméleti tárgyak érdekelnek, s mindig az elméleti, iskolás dolgokban voltam otthon -ez most valamiféle új helyzet volt, az első hirnöke annak, hogy mostmár nem izgalmas elméleteket, elegáns magyarázatokat tanulunk majd, hanem tényleg szakmát: innen a hirtlenen megilletődés. Azt a feladatot kaptam, hogy kérdezzek ki egy tüdőbetegséggel küszködő beteget. Amikor az egyetemi belgyógyász oktató és néhány csoporttársam előtt előadtam a betegtől felvett anamnézist, csoporttársaim, akik erre a pillanatra talán már évek óta vártak, végre megérezték, hogy egy olyan terület ez, ahol nyilvánvalóan nem voltam otthon. Kárörvendően néztek néhányan, s jót mulattak rajtam, megjegyezve, hogy úgy adom elő a beteg panaszait, mintha az egy riporter tudósitása lett volna. Ekkor történt a váratlan esemény, mely későbbi orvosi praxisomat nagyban meghatározta. A nyilvánvalóan szemfüles, s igen jóindulatú oktató, egy apró termetű doktornő kissé mosolyogott, majd hirtelen megkomolyodva megjegyezte:
"Igen, de a Lajos *alapos."*
Sok jót és rosszat elmondtak már rólam, csak azt nem, hogy alapos lennék. Senki sem lepődött meg nálam jobban ezen, de az ómennek nagy ereje van. Az alaposság ezután odáig fejlődött, hogy későbbi magánpraxisomban a legtöbb nővérnek feltűnt ez, mint az a jellemvonás, amelyben a leginkább eltért praxisom a környező orvosokétól. Ilyen sokat jelenthet egy jó egyetemi oktató elejtett biztató szava. Egy másik, sokkal baljóslatúbb ómen volt az, amikor gimnazista koromban egy kollégiumi tanárommal folytatott sakkparti közepette elnéztem egy csapdát, s elveszitettem egy tisztet. Ezekután, már jobban odafigyelve szinte lehetetlen körülmények között próbáltam védekezni, s a parti várt gyors befejezése bizony elmaradt. Az egyébiránt meglehetősen száraz modorú tanárom némileg elismerőleg, némiképp csodálkozva megjegyezte:
"Úgy védekezel, mint a németek".
Most igyekeztem alaposan átgondolni helyzetemet és akár fanatikus makacssággal ellenállni egy olyan ütközetben, mely szinte reménytelen: előttem állt egy kétforontos háború. Karácsonykor egyedül tettem meditációs sétát a hideg new york-i utcán, egy szokatlan világban, meglepetések, csalódások és egy lehetetlen munkaóraszám

nehézségeitől meglepve. Tudtam, hogy van visszaút, visszavonulási lehetőség, hiszen itt, Amerikában én csupán ideiglenesen, tapasztalatszerzés céljából töltök néhány évet, mint az űrhajósok az űrállomáson. Otthon, Magyarországon van egy stabil család, volt munkahelyi elismerés. Egy elfogadható és sokkal logikusabb, ráadásul biztonságosabb, melegebb és szinesebb élet vár vissza bármely percben. De -akkor úgy gondoltam- ez vereség volna. Túl könnyű, túl egyszerű, megengedhetetlen. Éppen mert idegen és nehéz, éppen ezért kell jobban megértenem, kiismernem ezt az idegen világot, s itt is elismerést kivivnom még tapasztalatlanul, gyökértelenül, s ami ennél fontosabb: az egyetemi vizsgákon és feleltetéseken, az irodalmi dolgozatok alkalmával kipróbált nyelvi kifejezés nélkül is. Akcentussal és akadozó nyelvvel, a nagy munkaóraszám és a szakadatlan meglepetések által letörve mindaz a nyelvi és kultúrális szin, amit hazai olvasmányaimból és európai utazásaimból, vagy középikolai társaim közeli és szakadatlan megfigyelése által felszedtem: most foszladozni kezdett. Itt csak egy segitett, s az az elszántság volt. Karácsony óta egy új lehetőség tárult fel Detroitban, s egy álomszép új világ Dinával. Most minden mintegy igazolódni látszott. S a váratlan pozitiv fordulat első öröme ekkor kapott jeges zuhanyt a new jersey-i repülőtéren. Először fel sem fogtam igazán, hogy mit is jelent, mikor szinte az utolsó pillanatban Dina közölte velem, hogy

"Nem viselhetem a gyűrűdet."

S magyarázni kezdte, hogy szülői és nagycsaládi beleegyezés nélkül kapcsolatunknak nem lehet jövője, s hogy mig ezt kiharcolja, még nagyon rögös az út, s jobb, ha csendben várunk. Első reakcióm, mint az azelőtti hónapokban oly sokszor, a teljes meglepetettség volt. Otthon, abban az európai kultúrában, ahol felnőttem, az egyéni önállóságot, a saját mérlegelésű döntést és az ésszerűséget hallottam dicsőiteni mindenfelől, s nem sok fogalmam volt arról, hogy ezeknek az eszméknek hol van a határuk. Amint első meglepetésemből felocsúdtam, tettem azt, amit tehettem: igyekeztem mintegy tudományosan felmérni a probléma jelentőségét. Hol van a baj? Vajon Dinában-e, vagy valóban van egy olyan "objektiv" probléma, egy olyan kultúrális, tradicionális társadalmi különbség közöttünk, amely ennyire nehézzé és veszélyessé teszi két nyilvánvalóan egymásnak való ember kapcsolatát? Miközben ezt igyekeztem megérteni, megrémültem a "kétfrontos háború"-tól, melyet a Háború és Béke olvasása óta jócskán észben tartottam. Ilyen kemény szakmai terhelés mellett ugyan mit jelent egy újabb felmérhetetlenül nehéz probléma, egy bizonytalan háttér? Hogy tudom egyszerre felverekedni magam az amerikai szakmai világ ismeretlenül nagyon magasnak vélt ormaiig, s ugyanakkor küzdenem olyan mélyen gyökerező tradiciók ellen, amelyet mégcsak nem is ismerek? Két beszélgetés segitett valamelyest megérteni, hogy miről is volt igazából szó. Az egyik, a nagyonis becsületes és korrekt Carry Siao-val folytatott, megfontolásra intett. Carry elmondta ugyanis, hogy egymásba szerettek egy helyi, puerto rico-i fiúval, mely bizony ellentmond egy évezredes hazai tradiciónak, melyszerint kinai lány csak kinaihoz mehet férjhez. Mit tegyen? Szülei szinte bizonyosan nem értik majd meg, legalábbis időbe telik, mig meggyőződnek arról, hogy ilyen esetben a természet fontosabb, mint a tradiciók. Nekem, akinek gyermekkorában azt tanitották, hogy a világ folyton változik, s hogy a modern, úgynevezett felvilágosult világban a régi tradiciók újabb meggondolásoknak adnak helyt, s hogy a józan ész mindig a legbiztosabb vezérfonal, mindez teljességgel érthetetlen volt. Carry-t azonban jól ismertem, tudtam, hogy nem könnyelmű, tudtam, hogy becsületes, tudtam, hogy bizom benne. S mostmár két, Ázsia két átellenes végéből

származó lánytól hallom ugyanazt. Carry-nek nem nagyon tudtam segiteni, mint egykoron hasonlóan érzelmi szinezetű problémák esetén középiskolai osztálytársaimnak. Tudtam, hogy itt egy olyan problémáról van szó, amiről egyszerűen keveset tudok. S egyszeriben elkezdett derengeni bennem ifjúkori regénykisérletem főhősének alapélménye: talán mindaz, amit otthon tanultam csak otthoni szemszögből érvényes, talán vannak más szempontok is, talán a megoldás a magasabb, szélesebb, alaposabb, sok nézőpontot összehasonlitó tudás. Talán igaz, hogy a világ nem ismerhető meg könyvekből és helyi hiedelmeket általánosnak elfogadva, s hogy minél többet tapasztal valaki minél több dimenzióban, mindez annál inkább lesz nyilvánvaló.
Marhaba-val való, a kórházi ebédlőbeli beszélgetésem mindenesetre nem sokat lenditett az ügyön. Marhaba, akinek őszintén elmondtam a teljes Dina történetet, szokott, fiatalosan optimista, s többnyire a szakmai tudás erejét tükröző önbizalomteli mosolygásától kisérve eleinte tréfálkozott, egy maróan gunyoros kijelentéssel kezdte: "Sziriai? Az különben is mind terrorista...." -majd komolyra forditotta mondandóját, s láthatóan jóindulattal, szokott racionális, tényszerű modorában igy folytatta:
"Lewis, nem akarlak lebeszélni semmiről, de ez egy nagyon nehéz kérdés. Nálunk, Libanonban éppúgy, mint Sziriában az idegenekkel való házasságot nagyon rossz szemmel nézik, s különösen igy van ez, ha a férfi az idegen. A tradició alappillére a férfi, igy aztán ha egy férfi hoz haza asszonyt idegenből, az a kisebbik baj. De forditva.....az jóval nehezebb."
Ez világos beszéd volt, tárgyilagos, s egy olyan ember mondta, aki nem csupán a helyzetet ismerte, hanem meg tudta érteni azt is, hogy hogyan beszéljen egy más, egy európai kultúrkörhöz tartozó emberrel. Churchill emlékirataiban szinte az örömtől sirva irta le:
"Tudtuk, hogy még rögös út áll előttünk, de már nem voltunk egyedül." –most át tudtam érezni, mit akart ezzel kifejezni. Én sem voltam már egyedül, voltak ismerőseim, barátaim és volt Dina. Másfelől volt egy kétfrontos háború, mindkettő ismeretlen terepen, s szinte elképzelhetetlen nehézségeket igérőn. Itt cselekedni kellett, s mindenekelőtt jobban megérteni az „objektiv” helyzetet. Dinával való hosszú beszélgetéseink egyikén ráböktem ujjal a térképre félúton Cleveland és New York között, egy olyan helyen, ahol a vonat megáll. Személyesen kell beszélnünk, találkoznunk kell.
Eközben március végéhez közeledett. A betegszám még mindig magas volt, a munka igen igénybevevő. A betegek, különösen a szerecsenek, nagyonis eltérően viselkedtek minden Európában szokásostól. A legfontosabb vonásuk talán az *eleve való* bizalmatlanság, az hogy nemcsak a "ki tudja honnan jött és miféle" idegen orvosban nem biztak, bár ők is érezték az amerikai *bőrszin-akcentus-pénz* szokásos megitélés erejét, amely valahogy úgy csapódott le, hogy a módosabb betegeknek fehérbőrű, amerikai, jólmenő orvosok járnak, nekik viszont ezek a jöttmentek. Többről volt szó. Egyszerűen a *rendszerben* nem biztak.
Emlékszem, hogy később egy amerikai könyvben ezt olvastam: "talán meglepődik az Amerikába látogató, hogy a feketék közül milyen sok fut be karriert, s mennyien közülük töltenek be vezető állást". Én ezen a leiráson megdöbbentem, hiszen én akkor még azt gondoltam, hogy minden, amit az iskolában tanultunk Amerikáról hamis, hiszen az "csak a kommunista propaganda" terméke lehet, s hogy a rasszizmus jelenlétét Amerikában *eltúlozták.* Én azon döbbentem meg, hogy -legalábbis itt, Harlem szélén- a betegek egy jelentős része mennyire bizalmatlan a rendszerrel szemben általában és hogy engem is

úgy tekint, mint a *rendszer* egyik képviselőjét. Később aztán megtanultam, hogy ez miért is van igy nem csupán New York-ban, hanem másutt is, s a maga helyén erről részletesebben szólnom kell majd. Egyelőre annyit, hogy a betegek bizalmatlansága nagyonis bántott, s amikor első szavuktól kezdve durvák és ellenségesek voltak, akkor nemigen láttam be, hogy ez nem nekem szól, hanem annak a sorsnak, amelybe születtek. Nem értettem, hogy ez lecsapódása annak a rejtett gyűlöletnek, amelyet egy olyan világ ellen éreztek, amely hajlamos őket életük során legalább egyszer börtönbe vetni, mely alkonyatkor ellenőrzi őket, ha kilépnek az utcára, mely orvosi kisérleteket végzett rajtuk, mely még az Isten-t is fehérnek látja. Utóbbival kapcsolatban el kell mesélnem azt a bizarr esetet, melyet fentebb már hozzávetőlegesen emlitettem, s melyet ezen a helyen részleteznem kell, mert jól szemlélteti a betegekkel való problémák jellegét. Mondom, ezek a dolgok egyszerűen extrémnek tűntek nekem akkoriban, s koránsem általánositottam azokat, inkábbcsak egy harlemi, egy primitiv környezetre vonatkoztattam őket, node lássuk a konkrét példát.

Még azokban a napokban, amikor Dinát várva enyhén felcsinositandó igen rideg, mindössze térképekkel, s filozófiai jelmondatokkal ékesitett szobámat, betértem egy helyi áruházba, s onnan felpakolva kiléptem, észrevettem, hogy lelakatolt kerékpáromnak nincs nyoma sem, s azóta sem láttam ismét. Nos ezek után megint gyalog jártam Manhattan-t, hiszen egy újabb kerékpár Detroitba költöztetése majd bajos lehet- úgymond.

Nos egy szombaton a hires-neves Time square-en, a Broadway körüli szinházak között központi helyen elhelyezkedő hosszúkás, nagy téren, ahol annak idején Németország (és utolsó szövetségese) legyőzését frenetikus tömeg ünnepelte a hires történelmi képeken megörökitetten, nos itt a Time square-en a szokásos tömeg hullámzott, s mi tagadás, a tér hatalmas és szines reklámjaival, nomeg óriási, egy nagyobb ház falára magasan rögzitett képernyőjével, a világ sok nemzetét képviselő tömegének sokszinű tarkaságával- igencsak impozánsnak tűnt.

A tér közepén, a hatalmas képernyő alatt volt egy kisebb üres térség, melyet ezúttal egy rendkivüli látvány tett érdekessé. Egy képzelt szinpad négy sarkában hagyományos afrikai öltözetnek látszó ruházattal diszitett őrök álltak, s közöttük egy kicsiny és valóságos szinpadon, hatalmas hangfalakkal, néhány szépséges és exotikusan felöltözött nő társaságában egy igen élénken gesztikuláló kis szerecsen ember mutogatott egy képre, mely egy szokatlanul észak-európai formában ábrázolta Jézust, ragyogó *kék* szemmel, magas, egyenes homlokkal, szőkés hajjal és harcias tekintettel, mely inkább emlékeztetett az ősgermán Wotan-ra, mint a jóságos palesztinai tanitóra (az angol god, isten szó az ősgermán mitológia hadistenének, Wotan-nak a nevéből származik- pontosan ugyanúgy, mint a héber Jahve is eredetileg állitólag törzsi hadisten volt- mig a latin deus a görög egek urának, a Világosság-nak, Zeusz-nak a nevéből, s azt ugye értjük mit jelentett ez az ősi különbség az északi (lovagi, puritán, harcias) illetve a mediterrán (misztikus, művészi) népek viszonylatában és általában Európa két felének vallásgyakorlatában). Ez a Jézus kép valamelyest különleges volt, hiszen két hatalmas szarvat viselt a hullámos hajjal diszitett fejen. A kép, egy tömeggyártott termék, láthatóan Amerika-szerte igen népszerű volt (természetesen szarv nélkül), valószinűleg talán azért, mert jól jelképezte azt, *ahogy* itt Jézust elképzelték. Jelen formájában azonban megdöbbentően hatott, s igen nagy mérete miatt messziről is jól látható volt, vonzotta a tekintetet. A kis szerecsen férfi olyasmit beszélt, hogy Isten nem fehér, s hogy *az az Isten, melyet fehérnek ábrázolnak* valójában nem más, mint az ördög.

Mint olyan sokminden Amerikában, nekem ez az esemény is hivalkodónak és vulgárisnak tűnt. Azóta viszont megértettem, hogy ha talán méltatlanul is, de egy valóságos és itt lényeges problémát, s egy általam megszokott, valójában viszont hasonlóan bizarr nézetet kontrasztosit, emel ki, mutat meg. Sokan, akikkel később találkoztam valóban elhiszik, hogy a személyes Isten éppen őket szemelte ki a másokkal szembeni uralkodásra, s hogy ennek a különleges kegynek a fehér bőrszin, az amerikai akcentus és a pénztárca vastagsága fontos *jelei:* hogy a világi sikeresség egy személyes Isten kegyelmének mintegy szimbóluma. De vajon melyik az extrém nézet: a wotanos, fehérbőrű, evilági sikerben hivő jézusimádóké, vagy azoké, akik erre a képre szarvat festenek? Az általában „igaznak hitt" nézet nem csupán az, amit többször és hangosabb hangszóróból: televizióból, rádióból, iskolában- hallunk?
Ha ez igy van, akkor ennek némi igazságát mi sem mutatná jobban, mint a teleevangelizmus jelentősége, melyről nem állhatom meg, hogy itt ne ejtsek néhány szót. Ennek lényege az, hogy bizonyos televiziós csatornák felbérelnek egy jólöltözött, kövér, többnyire komolynak és csillogó fehérnek kinéző középkorú férfit, vajsárga öltönyben aki egy nagy tömeg előtt, mint egy demagóg szónok, kövér testét himbálva, a szinpadon ide-oda futkosva hangos szóval hirdeti "Isten és Izrael" dicsőségét, s arról próbálja meggyőzni a már nyilvánvalóan amúgy is mefőzött halgatóságát, sűrűn idézve a Bibliát, hogy Isten Amerikát (értsd: az amerikai államot, intézményrendszert) és Izraelt (értsd: a modern palesztinai Izrael államot és intézményrendszert) választotta arra a szent hivatásra, hogy a világ erkölcsein őrködjön, akár katonai erővel is. A tömeg hangosan és elismerőleg mordul egyet-egyet, vadul tapsolnak, a képernyőn megjelenik a számlaszám, ahol adakozni lehet az e célt felkaroló szervezeteknek. Vajon mi teszi elfogadhatóbbá ezt a mindennapos jelenséget, mint a Times téren lejátszódó eseményt? A televiziós kamerák, a vajszinű öltöny, a csillogás, az evilági intézményrendszer hatalma és léte, melyelőtt az ilyen szónoklat leborul? Valóban isteni kegy lenne az eredete az evilági sikernek és hatalomnak? Milyen protestantizmus az, amely a *világi intézmények* szentségét hirdeti? Sok amerikai templomban -mint később volt alkalmam megfigyelni- az amerikai nemzeti zászló az oltár és a szószék közvetlen szomszédságában ott leng. Pedig az „Isten kegyelméből az Amerikai Egyesült Államok elnöke" (divine right) koncepciójától még jó tiz évre voltunk ekkor. Egyszer Szegeden, egy magyar drámában azt hallottam, hogy a történelem nem oldja meg, mindössze túlhaladja problémáit. Nos ezek a problémák, úgy látszik, megoldatlanságukkal együtt periodikusan visszatérnek. A népi igazságok viszont örökké érvényesek, itt van egy: nincs új a nap alatt.
A szerecsenek elkeseredett bizalmatlanságával kapcsolatban hadd emlitsek két másik jelenet. Egy csinos amerikai szerecsen nő került kórházunkba azzal, hogy vérzékeny. A beteg előrehaladott AIDS-ben szenvedett, s ennek ellenére tagadhatatlanul egészségesnek nézett ki néhány kisebb vérömlenytől eltekintve, mely főleg lábán mutatkozott. Az eset tragikus, egyben azonban érdekes is volt, hiszen az AIDS által okozott vérzékenység szokatlan, új jelenségnek számitott akkor még. Ezenkivül ez a csinos fiatal nő, mi tagadás, szánalmat keltett bennem, hiszen tudtam, hogy az AIDS akkori terápiás lehetőségei mellett csak hónapok vannak hátra életéből, bármennyire jól is néz ki. Ezért aztán igyekeztem jóságos lenni vele, s valahányszor a szobájába léptem, igen hálásan nézett rám. Ez valamiképpen jogos is volt részéről, hiszen az eset nagyon munkaigényes volt. Minden egyes nap le kellett mennem a transzfúziós állomásra, ahonnan tiz kis zacskóban különleges vérkészitményt kellett felvennem, azt egy nagyobb zacskóba

átönteni, majd ezzel a beteget transzfundálni. Ez az egész procedúra vagy egy órát vett el amúgy is igen nehéz munkanapomból.
Nos minden jól ment egészen addig, mig meg nem jelent a férje. Amint meglátta, hogy milyen hálával és csodálattal néz rám előrehaladott AIDS-ben szenvedő felesége, olyan ellenségessé vált, hogy kiabálni kezdett velem, s azt mondta, hogy "meg ne lássam mégegyszer, megtiltom még azt is, hogy a feleségem ágytálát kivigye. Egy ágytálat sem, érti?"- Kiabálta feldühödve, olyan eltorzult arccal, mely megijesztett. Természetesen megkértem Montuori-t, hogy helyezze át a beteget egy másik internhez, s igy is történt: a januárban idekerült sovány és jóságos, az itteniekhez képest igen jótanuló pakisztáni intern, Allam kapta meg a beteget, s a vele járó igen kemény munkát. Allam ezután egy-egy Montuori látogatás alkalmával panaszkodott, hogy mennyire sok időt vesz el a beteggel kapcsolatos napi művelet, de a halkszavú Montuori-t ez nem nagyon hatotta meg, tudniillik egy intern, bármilyen nehéz a munkája, mindent meg kell oldjon jobb szervezéssel, s panaszkodnia azt jelenti, hogy lázadásra hajlamos, vagy hogy ügyetlen. Nincs kegyelem, a fegyelmet meg kell tartani.
A másik jelenet egy asztmás szerecsennel volt kapcsolatos, akivel elvesztettem türelmemet, s ezért az feljelentett Montuori-nál. A szerecsen beteg modorát még a helyi körülmények között is igen arrogánsnak és szemtelennek tartottam, s egy szóváltás során határozott hangon azt mondtam neki, hogy betegsége olyan komoly, hogy ha nem engedi elvégezni a megfelelő vizsgálatokat, könnyen meg is halhat, s hogy ezért ajánlatos neki vagy más orvoshoz fordulnia, vagy jobban eggyüttműködnie velem. Mi tagadás, mindezt türelmetlenül és szinte fenyegetően mondtam el neki. Mindez azonban úgy jutott Montuori és Minkowitz fülébe, mintha azt mondtam volna:
"Nem érdekel mit csinál, úgysincs sok hátra az életéből".
Amikor a kihallgatásra megjelentem, ez a vád ösztönösen megmosolyogtatott, s nem éreztem, hogy védekeznem kell, hiszen nyilvánvaló volt -gondoltam- alaptalansága. A kihallgatásból azt vettem ki, hogy Montuori és főleg Minkowitz nem feltétlenül hisznek nekem, de hogy az eset elkenése érdekükben áll, igy aztán még ellenőrzőbeli beirás sem lett belőle. Ez azt a benyomást szülte, mintha ez a probléma nem lenne szokatlan, s az ilyen esetek elkenése rutin esemény volna.
Az mindenesetre világos volt előttem, hogy még az igen jámbor Tulloch és Allam is türelmetlenné, sőt arrogánssá vált néhány hónap alatt, a környezet és a stressz hatására. Ez a *benyomás* igen mélyen rögzült bennem, s az a könyvből olvasott elvet, melyszerint a személyiségstruktúrára egy erős környezeti hatás igen lényeges hatással lehet, s utóbbi legalább ideiglenesen látványosan megváltozhat ez megerősiteni látszott.
Ezalól nyilvánvalóan kivétel volt Gábor. Gábor -bár ahogy hiányos angolja némiképp javult, s ahogy egyre jobban bennfentes lett a kórházban (elsősorban Dimó révén) egyre magabiztosabb és távolságtartóbb lett- koránsem változtatott stilusán a megpróbáló hónapok alatt. Velem szemben mérsékelten bizalmas maradt, hiszen elvégre mégiscsak magyar vagyok, s édes volt neki előttem dicsekednie sikereivel, mintmilyen a hitelkártya korai megszerzése, vagy zsidó lányokkal való kalandjai, vagy új albérlet megszerzése voltak.... Gábor nyomatékosan megkért arra is, hogy nehogy bajuszt növesszek, mert ez magyarságunk (t.i. az ázsiai elemekkel szembeni) *európaiságát* vonná kétségbe.
"Nem való, hogy ilyenekkel (értsd ázsiaiakkal) soroljuk egy helyre magunkat" -tette hozzá komolyan.
Dinával kapcsolatos problémáimra sajátos válasza volt:

"Amig jó, addig csináld. Ha már nem jó, akkor tedd azt, amit én tettem egy barátnőmmel. Szárazon közöltem vele: 'Na kicsim, hivtam egy taxit, itt áll a lakás előtt. Most pakolj össze és menj'. Igy kell ezt csinálni. Különben még jó is igy. Én mindig jobban szerettem a férjezetteket, mert azokat nem kellett feleségül venni. Ahogy látom a te Dinád nem férjezett, mégsem kell feleségül venned. Ideális szituáció." -mintha nagyonis élvezte volna saját meglátását mégegyszer ismételte: "Ideális!"
Közben két haláleset történt, mely felkavarta az általános hangulatot. Helyesebben mondva az egyik csak igérkező, de szörnyű halálhir volt. Farid doktor már egy ideje nem jelentkezett, s megtudtuk, hogy nyelőcsődaganattal operálják. A másik még megdöbbentőbb volt, tudniillik a kis ciprusi ideggyógyásszal volt kapcsolatos, akit az első napon ismertem meg. Mint kiderült egyszer különösen későn végezte el kórházi munkáját, s indult haza albérletébe. Egy veszélyesebb kereszteződésben leállitotta egy rendőr, hogy igazoltassa. Hogy ezután mi történt, az nem világos, s mindössze egy apró, helyi újságban megjelent cikkecske adta hirül. Minthogy „fenyegetően viselkedett", a rendőr „önvédelemből" lelőtte -igy a cikk. Nos tudom, mit jelent egy nehéz nap itt, New York egy városi kórházában, s este könnyen válhat az ember türelmetlenné. Node a kis ciprusi mint fenyegető, veszélyes ember? Ezt *nagyon* nehéz volt elhinni.
Utóbbit később saját bőrömön tapasztalhattam, amikor egy rendőr megállitott egy péntek esti hosszú vezetés közben Pennsylvania-ba menet. Pennsylvania-i utaim közül az első kettőt vonaton tettem meg. Olyan volt ez az utazás, mint annak idején szüleimhez való hazautazás egy szegedi nehéz időszak után a gimnáziumi időkben. Ki a nehéz, szürrealista városi környezetből vidékre, a természetbe, hegyek közé. A new york-i környezet nekem olyannak tűnt, mint Kaffka egy-egy irása, vagy a milánói hercegi palota-beli monumentális, a szürrealista festészetet bemutató kiállitás. Annak idején szüleim meglátogatása a gimnáziumi, vagy az egyetemi évek alatt (ki a nagyvárosból vidékre, a Földhöz közeli világba) szinte mágikus erőt adott, mint a kétvállra fektetett titánnak, akinek a Föld érintése megsokszorozta erejét valahányszor. Most ugyanezt az érzés vett elő a pennsylvania-i hegyek között a kisvárosban, ahol Dinával elhatároztuk, hogy minden tökéletes nehézség ellenére, akár az egész világ ellenében mi egy olyan erős szövetséget teremtünk majd, mely örökké tart, s megtart, jöjjön bármi is. Dina akkoriban nagyon komolynak tűnt, melyből két kivétel lógott ki, s ezek közül az egyik igen nagy problémát okozott május végefelé. Az irreális, vagy ha úgy tetszik szürreális környezetből kinövő szerelmünk, melyet én úgy fogtam fel, mint egyfajta világforradalmat a tradició *túlzásaival* szemben, nos ennek a szerelmnek fő éltető ereje az egymásban való hit és bizalom volt, s az az emelkedett komolyság, mely felfogja a nehézség *mértékét,* a helyzet komolyságát éppen úgy, mint amikor az orvosi egyetem legnehezebb évében nem átallottam a lagnagyobb eretnekséget elkövetni és az anatómia mellett a matematika, elméleti fizika, az olasz, angol, francia, német nyelvek és természetesen a filozófia tanulmányait is folytatni, kockáztatva vizsgáim sikerét, s igy szakmai jövőm biztonságát. Dina hangsúlyozta, hogy
"Mit tegyek? Ez a törvény kőbe vésett, érted? Vannak homokba irt és vannak kőbe vésett szabályok. Ez a szabály kőbe vésett!"
Az én neveltetésem, filozófiám, lelkületem számára csak egyetlen felelet volt erre a szituációra. A szituáció komolyan vétele, mélyebb megértése, ugyanakkor a totális meggyőződéssel vivott küzdelem is. Ime ismét, mint Coriolanusnak, az egész világ ellen fordulva akár küzdeni kell egy szebb jövőért.

Ehhez komolyság és emelkedettség kell és türelem. Dinában azonban megfigyeltem, mintha nem venné eléggé komolyan a feladat nagyságát. Sokszor olyan benyomást tett bennem, hogy Dina könnyelmű. Ez egy kellemetlen tónust adott egy egyébként harmónikus, egészséges kapcsolatnak. Huszonöt éves voltam, s kész bármilyen szintű, vagy nehézségű küzdelemre, mint az a fiatalember, aki nem ismeri az emberi lét határait. Itt egy nehéz, szinte lehetetlen feladatot láttam, melyet sehogyan sem kerülhetek meg. A Diario-beli bejegyzések márciusban és áprilisban nagyonis szkeptikusak, de fokozatosan várakozással egyre inkább teliek lettek. A manhattani séták alatti meditációs gondolatok abból indultak ki, hogy én, mint egy fiatal emberi egyén szerelembe estem, holott legfontosabb feladatom a Diario-ban lassan felnövő gondolati rendszer továbbvitele lenne. Mégis, minden a szerelemmel és a házassággal szembeni megilletődésem és félelmeim ellenére úgy kezdtem gondolni, hogy egy ilyen erejű új érzelem az élet jobb megismerése és megértése szempontjából is fontos, esetleg döntően az, s mint ilyen, fontos része lehet amerikai utamnak, melynek feladata egyébként is az élet mélyebb megismerése. Annak ellenére is, hogy Nietsche azt mondta, az apai érzés által letaglózott filozófus gyanús. Én viszont azt kezdtem hinni, hogy bár minden igyekezetem ellenére a Dina szerelem kimenetele nagyonis kétséges az, ahogy akkor fogalmaztam, *autentikus,* mert *valódi érzés* az alapja. Egy valós életérzést legfeljebb letagadni lehetne, amelyet egy filozófus nem tehet- igyaztán, bárha megilletődve, szinte pánikban vallottam be magamnak, hogy a
"Gondolati rendszer mélyebb szempontjai átadták a helyüket egy huszonötéves fiatalember egyéni boldogságának"- ez a szerelem mégis mélyebb, s belsőleg elfogadott létalapot nyert.

16. Finálé New Yorkban

Áprilisban már megint belgyógyászati osztályon dolgoztam, viszont a betegszám csökkenőben volt, s beköszöntött a szép idő. Central Park-beli sétáim egyre inkább a new york-i egy év élményinek rendszerezésével, összegzésével voltak elfoglalva, s a könyvesboltban felfedeztem Durant egy újabb könyvét, melyben Róma történetét művészet- és vallástörténettel, a római irodalom, filozófia, gondolkodásának részletes bemutatásával ötvözte, s melynek cime ez volt: Cézár és Krisztus. E könyvnek hasznát vettem, amikor egy fiatalember a kereszténységnek lelkemet megmentendő, ismeretlenül megszólított a Central Park kilátójának lábánál a tó melletti kis sziklán ülve, s amikor látta, hogy im Krisztusról olvasok, mégis békén hagyott. Az ilyen incidensek később is gyakran értek: ismeretlenül megszólítottak, bekopogtak a házamba, hogy megtéritsenek, megmentsék lelkemet. Vajon honnan gondolják az efféle téritők, hogy többet tudnak az általuk megszólított ismeretlennél? Friss olvasmányom csak még mélyitette a vágyat az "őserdei" kulturálatlanság eme vadnyugati szedett-vetettségéből egy stabil, akár rómaiasan konzervativ család, rend, átlátható, világos és természetes élet, s (a sok-tizkilométeres átmérőjű kőrengetegen túli) természeti környezet iránt.

A detroit-i jó iskola reménye, a majdani magyar társak, egyáltalán az újrakezdés lehetősége, az, hogy megtudtam: vizsgám decemberben sikeres volt, hogy e hónapban a betegszám csökkenése lehetővé tette a rendszeres tanulás újrakezdését, hogy az operában két szakállas olasz elmélyült beszélgetése, egy francia pár csicsergése, egy-egy német mondat eszembe jutatta, hogy a drogosan örjöngő, ambulancián meztelen testükkel szemérmetlenül játszadozó betegek, a kulturálisan inert társak, az állandó bizarr meglepetések felett milyen az a világ, ahonnan eredetileg származom: nos mindez reményt adott, hogy a bizarr kórházat itthagyva ez a világ Detroitban esetleg visszatérjen. Májusban azonban két újabb csapás érte ezeket a reményeket, melyek közül az első a szivbetegeknek fenntartott intenziv osztály, melyet CICU-nak röviditettek, igen gyatra szinvonala volt. A szivgyógyász szakorvos és a fellow két igen különös szerzet volt.
A szakorvos igy mutatta be magát:
"Dr Mirrer-like the mirror on the wall but with an e" (Mirrer doktor,vagyok, úgy, mint a tükör -angolul mirror- a falon, csak e-vel).
Kedvenc mondása ez volt:
"Gee, I don't know..." (Jé, fogalmam sincs)- mintha elkápráztatná saját szerénysége, s az illető eset bonyolultságának kellő felismerése. A fellow egy sokkal élelmesebb és bátrabb ember volt, aki merőben találgatni látszott nehezebb esetekben, mert szemlátomást tanulni nemigen szeretett. Érdekes módon gyakran Mirrer ellenében más eljárást javasolva Mirrer neki adott igazat, elmagyarázva, hogy mivel ezt meg azt nem tudhatjuk biztosan akár ezt és amazt meg is próbálhatjuk-s ez az ez és amaz volt az, amit a fellow javasolt. Ez a bizarr bizonytalanság néha kihozott a sodromból, hiszen a sok bonyolult probléma között világos útmutatást kellett volna kapjak a feletteseimtől, ez azonban nem mindig történt meg az általam elvárt szinvonalon. Igy aztán kénytelen voltam bizonyos esetekben önállósitani magam, mely nehezen ment, hiszen az intern lét igen erőszakosan szoktatott le a felettesek nélküli, önálló gondolkodásról. Ez a rossz környezet miatti önállósitás sok siker és sok bosszúság okává vált később.
A másik probléma egy Dinával való kisebb összeveszés volt, mely abból a benyomásomból született, hogy könnyelmű. Mikor egyszer-egyszer éreztettem vele ezirányú olykori bizalmatlanságomat, azt érthetően zokon vette. Ez az ideiglenes, s igazán jelentéktelen összeveszés mindenesetre igen mély benyomást tett rám. Amikor hirtelen arra gondoltam, hogy milyen lenne Dina nélkül kezdeni Detroitban, egyszerűen azt éreztem, mint Akhilleusz, amikor Patroklosz halálhirét hozták. Amikor Rivéra doktorral, a másodéves rezidenssel együtt ebédeltem a kórházi ebédlőben, s az azt látta, hogy evés közben egyszerre könnyek fakadnak ki a szememből, ez számomra éppolyan lehetetlenül bizarrnak hatott, mint számára. A postára menet aznap olyan hihetetlen fájdalmat éreztem, amelyet addig még nagyon ritkán. Akkor nemigen értettem, hogy miért. Ebben a válságban Claudette segitett ki, aki eljött velem egy sétahajózásra New York körül. Azzal segitett, hogy meghallgatott.
Másnap egy igen különös telefonhivást kaptam. A CICU diétás nővére, egy igen csinos amerikai lány arról volt nevezetes, hogy szeretett olvasni, s bár igen unalmasnak tartotta, mégis ő ajánlotta nekem Durant civilizációtörténetét, melynek a Cézár és Krisztus csak egy része volt, s mely az emberi történelem kezdeteitől egészen Napóleonig részletesen tárgyalta az emberiség kultúrtörténetét, persze erős európai hangsúllyal. Nos Lilly emlitette, hogy Hitomi Ausztráliában élő szüleihez visszaköltözendő, itthagyta állását, s útban hazafelé épp Kaliforniában tartózkodik egy rövidke időt. Hitomi felhivott, rémülten

ecsetelve, hogy egy barátjának gombafertőzése van a nyelvén, s azt kérdezte, mit tegyen. Naivan azt mondtam, hogy barátja készittessen egy AIDS tesztet, hiszen ez lehet az alapprobléma. Később kezdett derengeni, hogy Hitomi "barátja" talán Hitomi maga volt.
Egy nehezebb ügyelet után, egy péntek este valami egészen újra vállalkoztam: autót béreltem. Igaz, Kirannal egyszer tettünk már egy autókölcsönzéses utat egy kis pennsylnániai városba, ahol ő életében először látott fürdőruhára vetkőzött nőket. Hiába ecseteltem, hogy ez itt ne számit könnyelműségnek, s hogy ez a szokás ereje, neki ez botrányos, de különleges látvány volt. Mindenesetre -ez még augusztusban történt- az egyik vizicsúzdáról lecsúszva egy pillanatig a viz alatt maradtam, mintegy játékból, s egy úszómesterlány rámugrott, átölelt, s úgy vitt ki a partra. Ez már nekem is sok volt, s egy pillanatra komolyan azt gondoltam, hogy képzelődöm, vagy hogy baleset ért, s valamiféle menyországba kerültem. Az mindenképpen hamar kijózanitott, hogy vetzetni nemigen tudtam akkor még, s igencsak keményen kellett összpontositanom a new york-i forgalomban.
Most, májusban, egy ügyelet után és fáradtan egyenesen a csúcsforgalomban kellett helyt állnom Manhattan-ből kifelé tartva, igen kevés vezetésbeli tudással, s két óráig tartott, mire a hatalmas soron átvergődve átjutottam a Washington hidon a szigetről a szárazföldre, s arra már nemigen ügyeltem, hogy a sebességóra nem kilométer per órát, hanem mérföld per órát jelent, igy nyolcvanöttel menni igen tekintélyes sebességátlépést jelentett. Amikor egy rendőr kezdett villogni mögöttem, egyszerűen későn fogtam fel az esemény jelentőségét, hiszen sohasem állitottak még meg, s nem tudtam, hogy ez hogyan megy. A rendőr mindenképpen drogot keresett nálam, s csak nagy üggyel-bajjal tudtam megértetni vele, hogy szokatlan viselkedésem nem drog, hanem egyszerűen tapasztalatlanságom következménye egy idegen környezetben. Azt próbáltam ecsetelni neki, hogy egy javarészt ismeretlen, idegen nyelvi környezetben a konvencionális viselkedés egyszerű alapelemei is viszonylag nehézségekbe ütközhetnek. Ezt nem nagyon értette, annyi sikert mindenesetre elértem, hogy megbüntetett ugyan, de -ciprusi kollegámal ellentétben- engem nem lőtt le. A filozófikus fejtegetések, hiába, olykor életet menthetnek.
Még hat órát kellett vezetnem, mire Pennsylvániába értem, s máig sem értem, hogyan éltem túl. Nodehát egy huszonötéves embernek nagyon kevés a lehetetlen. Dinával ismét komolyan beszélgettünk. Megkértem tőle, mit tehetek, beszéljek-e családjával. Azt mondta, adjak időt, mig ő érteti meg velük a helyzetet. Egy kis egyetemi városba vitt, mely külön az egyetem köré épült, s mely roppant tetszett nekem. Akkor jegyezte meg, mennyire tetszhet majd nekem a Detroit melletti Ann Arbor, a michigan-i egyetem székvárosa. Csodálatos módon a hazavezetés minden komolyabb baleset nélkül telt, s túléltem első autóbérlésem. Visszatekintve valóságos csodának tűnik.
Júniusban, ismét belgyógyászaton, már vidámabb volt az élet, ekkor már nevettem arra a kis kinai emberkére is, aki egy hangot nem beszélt angolul, s akivel igy aztán nagyon nehéz volt kommunikálnom. Veseproblémája volt, igy gyakran emlegettünk egy olyan kifejezést, mely homályosan úgy hangzott, mint
„Sao-pin, sao-pin”- állitólag talán mandarin-kinai nyelven vizeletet jelent.
A new york-i egy év mérlegét (mint kifáradt huszonöt éves filozófus) igy vontam meg:
1. Egy fiatalember, egy szegény ország alsó középosztályából származó kisvárosi tanárszülők gyermeke egy izolált és merev társadalmi rendszer keretei között egy kicsiny városkában felnőve, arról álmodik, hogy a világban szélesebb kitekintést nyerjen. Igy egy

perifériku s környezetből az emberi világ egyik etnogeográfiai értelemben vett központjába kerül, hogy közvetlenül tapasztalja meg a saját kultúrkörétől idegen, de sokat reklámozott technokrata-modern "fejlett" társadalom működését. Mindezt teszi viszont egy városi szegénykórházban, ahol nagyjából csak hontalan külföldiekkel, vagy kitaszitott etnikumokkal találkozott. S bár nyugtalan, drogon nőtt, olcsó ipari termékeken táplált, kilátásnélküli életeket látott, mely bizonyosan (gondoltam ekkor) nem jellemző e "fejlettebb" társadalom "fővonalára", mindez mindenesetre egy igen hasznos, a tisztánlátást elősegitő *közvetlen tapasztalat* volt. Számos más kultúrkörből származó emberi egyénnel tudtam közvetlenül kommunikálni (otthon hogyan tudtam volna meg, hogy *malájul* telima kasszé azt jelenti: köszönöm szépen) és azok indittatásából valamit megismerni, bár ezek az emberek valamelyest már *amerikanizáltak,* saját tradicióiukat már nem tisztán, saját környezetükben figyelhettem meg.
Nos itt meg kell állnunk, s meg kell emlékeznünk egy magyar akadémikusról s az általam direkt átvett kultúrperiféria elméletéről, mert enélkül a fentebbi mondatok értelmét lehetetlen volna kibogozni. Az illető akadémikus neve Kosáry Domokos, akinek a XVIII. századi magyar művelődéstörténetéről szóló szakmunkáját tizenhat éves koromban olvastam, egy komoly nyáron, amikor a magyar történelemmel behatóbban foglalkoztam. Ennek bevezetőjében azt fejtegeti a szerző, hogy Magyarországra kultúrális tekintetben e korban úgy lehetett tekinteni, mint a (nyugat-) európai kultúrkörnyezet egy *perifériájára,* amennyiben a magyar nézőpontból kifelé Nyugat-Európa *kultúrálisan fejlettebbnek tűnt,* s igy aztán számos nyugat európai eszme, mint modern és követendő, Magyarországon hivekre talált. Szent Istvántól a "Vigyázó szemetek Párizsra vessétek" mondaton át Ady-ig és főleg azután. Nos, amikor new york-i beszámolómat irtam, akkor Kosáry tanár úr modelljét különleges értelemben alkalmaztam, s kötöttem egybe édesapám elvével, mely óva intett nagyapám példáját követni, aki a "kályha mellett olvasva csak könyvekből ismerte a világot", vagyis másodkézből, a könyvek szerzői által torzitva.
A nyugat-európai kultúrkör szerepét pedig most (az azt nemrégiben legyőző) Amerika vette át. Hiszen még Durant is azt irta, hogy az Ókori Keletről Görögországba, majd Rómába, majd Észak-Európába, majd Amerika felé vándorolt a civilizáció *súlypontja*, úgymond....Egy huszonöt éves ember hajlamos elhinni efféle leegyszerűsitéseket.
2. Szakmai szempontból a fejlődés kétségtelenül igen intenziv volt, hiszen a légzésterápiától a legkülönfélébb fertőző betegségekig, az intenziv osztályos keringési mechanika és mesterséges táplálás legapróbb részletéig számos új élmény ért, s főleg a beteganyag volt olyan nagyszámú és változatos, hogy a nagy munkaóraszámban óhatatlanul is sok ragadt az emberre. Tudományos kutatást ilyen terhelés mellett lehetetlen volt folytatni, sőt: elméleti tanulással foglalkozni is csak az utánanézegetések erejéig lehetett. A sok, a napi legalább egy oktató konferencia, a néhány szakterületen meglehetősen magas szinvonalú oktatás ellenében más szakterületek bizony gyengébbek voltak. Maga az oktatási szisztéma viszont igen rendszeres, havi gyakorlataival, jól meghatározott elosztásával az egyes szakterületeknek. A kórház maga, bár egy jónevű orvosegyetem oktató kórháza volt, nem tartozott a magas szinvonalú intézmények közé, s ez, tudtam, majd nehézségeket jelenthet Detroitban, vagy másutt. Mégis, a kórház része volt egy magasan organizált oktatási rendszernek, mely megkövetelte a mindennapi praxis minden apró részletére kiható előirások legalább alapszintű betartását. Ezeket az előirásokat egy primitiv, periférikus, illúzióromboló csatatéri helyzetben sem lehetett teljesen mellőzni. Mint egy gyarmati hadseregben az általános szolgálati szabályzat,

melyben benne van az anyaország gondolkodása- a központiság, a centralitás fegyelmező ereje még itt is jelen volt.
3. Az amerikaiakkal való érintkezésem minimális volt, "Amerika" megismerése szempontjából ez a környezet korántsem volt tipikus. Inkább a külföldiek érdekes egymásra hatását figyeltem meg egy nagyonis stresszdús, szinte szolgai környezetben. Tartós barátságok helyett inkább időleges bajtársi kapcsolatok fejlődtek itt, melyből az egyetlen kivétel Dina volt. Ezek a bajtársi kapcsolatok, mint az első világháborús katonák a történelemkönyvekben megénekelt szolidaritása, azt hangsúlyozták, hogy különféle indittatású emberek mennyire hasonlóvá válnak egy monoton és stresszdús munkakörnyezetben. Mintahogy Orwell főhőse mondja az "1984"-ben, a társadalom mesterségességét, a monoton stresszet, a szolgai létet csak egyetlen egy kapcsolat oldhatta itt: egy szerelmi, egy mély érzelmi kapcsolat, mely nem sorozatgyártott elemekből, s nem az azokat propagáló racionális esélylatolgatásokból épitkezik. Mely bizonyos mértékben ellentmond a racionalitásnak, de egy olyan racionalitásnak, mely kegyetlen és szinte őrült világot eredményez, egy természetellenes, rideg falanszterbe való behódolást (G. B. Shaw mondja Szent Johannájában: "Őrületre van szükségünk, nézd hova vezetett a józan ész").
4. Az év feltétlenül egészségrongáló volt, hiszen a túlzott munkaóraszám, a nagyvárosi környezet, a mindenféle súlyos fertőzések kockázata és az emberi nyomorúság, elkeseredett dac, agresszivitás, hitevesztett agóniák látása miatti antidepressziós kompenzációk mint: televiziónézés, iparilag tartósitott élelem, hosszú meleg fürdők, másfelől a természetes környezetben való hosszú séták *hiánya*- mindezek az egészséget és a morált bizony kikezdték. A huszonötéves egészséges szervezet, a szerelem, az új környezet Detroitban- ezek reménye mellett csak a legfanatikusabb csatatéri dac segithetett át ilyen a nehézségeken, amikor tudtam, hogy egy visszavonulás Magyarországra lehetséges, sőt logikus is lett volna.
5. A rengeteg új élmény belső, filozófikus feldolgozására kevés idő és energia maradt. A hihetetlenül magas intenzitású új információáramlás, a felpörgetett mindennapi inenzitás, sebesség (a szakmán belül és kivül) nagy veszélyt keltett: tudniillik hogy destabilizáljon egy nyiladozó, de rendszeres belső gondolkodást. Ez talán a Magyarországon maradt barátaim számára érthetetlen, pedig igy van. Bármely következetes gondolkodás valamilyen mértékben makaccsá kell váljon akkor, ha olyannyira új környezetbe kerül, ahol alapvetőnek tűnő hiedelmek közül sok egyszerűen irrelevánsá, érvénytelenné válik, ahol a szemlélet, s az arra épülő érték- és intézményrendszer olyannyira és olyan váratlanul más mint az előre vetitett, hogy az identitásvédelem központi elemévé válik a magunkalhozott szemléleti elemek akár mesterséges hangsúlyozása. Ez a jelenség persze függ az illető egyén érzékenységétől is. Az érzékeny elme egy nagymértékben váratlan világban még könnyebben elbizonytalanodhat.
Ahogy a jezsuita misszionáriusok elváltak a központi dogmáktól kinai működésük alatt, úgy nekem is meg kellett értenem, hogy például a "nekem izlik a paradicsom" alapigazság itt érvénytelen, hiszen az itteni viasszal megkent éretlen, ipari zöldségnek itt *általában* más az ize. Az itteni paradicsom egyszerűen nem izlik. Sőt: ha a paradicsomnak az ize a paradicsom fogalmának *lényeges* eleme, akkor az itt kapható paradicsomot félrevezető egyszerűen csak paradicsomnak nevezni. Ez itt egy olyan (amerikai) paradicsom, *amely általában más izű, mint az európai*. Új, más nevet érdemel. Ha az amerikai paradicsomot csak „paradicsomnak” nevezem, akkor megtévesztem a

hallgatóságomat, mert nem érthető, hogy az *lényegében* más, mint az európai. A hallgatóságom ezt nem tudja, sőt általában nem is feltételezi, hogy igy lehet. Az ember hajlamos arra, hogy a távoli világokra kiterjessze a kis, mindennapi környezetében megfigyelt tapasztalati életszabályokat. Ebből aztán nagyon sok, esetleg tragikus félreértés adódhat. S ez a jelenség az élet minden rétegében jelen van. Node nem volt idő és energia ezt mélyebben átgondolni, menni kellett tovább.
Júniusban még két szimbólikus értékű esemény történt. Az egyik egy jó harmincas szerecsen beteggel való élményem, aki már hónapok óta ágyban feküdt, egyáltalán nem szólalt meg, s nem lehetett hazaküldeni a kórházból, mert nem volt otthona, nem volt hova mennie. A krónikus beteg aztán egyre gyengült, s eljutottunk a gyomorszondás étkeztetés stádiumáig, ezt az orron át a gyomorba vezető tápláló csövet természetesen nekem kellett behelyeznem. Nehezen ment. A hónapok óta néma beteg váratlanul megszólalt:
"Go home and hug your wife". (Menj haza és öleld meg a feleséged.)
Igy beszél egy new york-i ha ideges, még akkor is, ha egyébként máskor meg sem szólal. A másik oldalát New Yorknak elutazásom előtti este tapasztaltam, amikor utolsó meditativ sétámat tettem Manhattan hosszú kilométerein végig a parkig, ahonnan a Szabadságszobor volt látható. Visszafelé jövet felfigyeltem arra, hogy hatalmas tömeg gyűlt össze a Central Park-ban, s olasz zászlók lengenek és klasszikus zene szól. Mint kiderült Luciano Pavarotti tartott ingyenkoncertet, kedvenc operaáriáimat megszólaltatva. New York szineit elhagytam Detroit szürkébb világáért. Folytatva európai utazásaim hagyományait, mindössze két bőrönddel távoztam, ugyanazokkal, amelyekkel jöttem. Még az utcán talált kinai nyelvtankönyvet, egy olasz kollégiumból elhozott egyetemi cégjelzéses nagy fehér törülközőt és görög pólómat is itt kellett hagynom, s sok mást, a beépitett szekrényben, az új lakó örömére. Ezúttal összegző hangulatban, bizonyosfokú emelkedettséggel, s klasszikus olasz operák előző este felelevenitett dallamaival fülemben repültem új életem felé. A barátaimtól való búcsú az ifjúi újatkezdés optimizmusával volt telt, s megtudtam: Alam is jó helyet talált magának valahol Philadelphiában, Tullochot elkápráztatta, hogy Michiganba megyek, mely mennyire előrehaladottabb és gazdagabb, mint New York, úgymond- Claudette némileg szomorúan nézett rám, de biztatóan. Susanne Minkowitz, aki Szilveszterkor megjegyezte "Egy újabb év, s mi még mindig itt vagyunk", mintegy magát ostorozva, hogy nincs vállalkozókedve jobb helyre költözni, most mosolygós ellenérzéssel nézett rám, szinte féltékenyen. Gábor viszont kifejezetten rideg volt. Felsőbbséges, bennfentes távolságtartása összeomlott, szavait franciásan feszesen ejtette. Dimó már fellowship jelentkezésével volt elfoglalva, Istvánnal nem találkoztam. Marhaba és Mago gratuláltak, láthatólag őszintén. Carry kapcsolata a puerto rico-i fiúval kezdett elhidegülni, nekem sok szerencsét kivánt. Cynthia lemondóan és rezignáltan nézett. Csu doktor éppúgy mosolygott, mint amikor először láttam. Marjory pedig -mosolyogva és csinosan, eljegyzését követően láthatólag boldogan- igy szólt végül:
"Jean-Louis, amikor majd nagy professzor leszel emlékezz majd a kis Marjory-ra"
Mindezt franciául mondta (ez különös bizalom és közvetlenség jele volt), s szeme komoly bizalomtól csillogott. Che Dio ti benedica (Az Isten megáldjon) -gondoltam én olaszul, mert franciául alig értettem.
A detroiti repülőtér korántsem volt a new york-i JFK-hez fogható, de azért hatalmas, forgalmas és nehezen átlátható. Az első élményem Detroitban ismét egy taxiutazás, mely

ezúttal teljesen más volt, mint a hőtartó new york-i betonrengetegbeli. Először is nagyon meglepő volt az a tény, hogy a többsávos úton, mely jó harminöt percig tartott az orvosszállóig, külvárosok között zöld füvet láttam és teret, szabad teret, mely New Yorkban egyedül a Central Parkban létezett. Másodszor, a szerecsen taxisofőr kellemesen és *választékosabb angolsággal* beszélt, egész megjelenése gyökeresen különbözni látszott a manhattani szokásos nemtörődöm aroganciától. Akármennyire hihetetlenül hangzik, már ekkor elkezdtem homályosan sejteni, hogy itt egy teljesen más világ ajtaján kezdtem kopogtatni, minden rozsdáskék felüljáró, s a belvárosi épületek minden rendezetlensége és lerobbantsága ellenére. Egy olyan világba, amely évekig éltetett, s melytől a szegedihez hasonlóan alig voltam képes elválni azután. Mi volt ebben az ipar-metropoliszban, szakbarbár hatalmas intézményrendszerben, kegyetlen téli hidegben megrepedt betonrengetegben ilyen fatálisan megkapó? Hogyan lehet összehasonlitani az unalmas, hideg, ipari nagyvárost New York minden izgalmával, szineivel, örökösen mozgolódó és "sosem alvó" dinamizmusával?
Volt valami a levegőben azon az első napon, mely egy új és egy szebb élet reményét igérte, egy tisztább levegő, egy emberibb hang, egy nyiltabb tér. Egy évvel Amerikába jövetelem után, most *tényleg* valami új kezdődött, amihez képest az első év mindössze szerény bevezetés lehetett.

MÁSODIK RÉSZ: DETROIT

1. Berendezkedés

Az orvosszállóban, mint ezt telefonon megbeszéltük, Gyuri lakásának kulcsát megkaptam a portástól. Gyuri egy hétig szabadságra ment, tudniillik itt az volt a szokás, hogy az új internek egy héttel korábban kezdenek azért, hogy a végzős inernek egy héten át kipihenhessék a nehéz első év fáradalmait. Elvileg én úgyszintén másodéves voltam már, igy az első néhány nap nekem sem kellett dolgoznom. Ezt aztán arra használtam fel, hogy rendesen berendezkedjek: minthogy az orvosszállóban nem volt szabad lakás, egy lakásközvetitő irodával léptem kapcsolatba, a lakáskeresés volt a legfontosabb első vázlatpont. Ezenfelül michigani jogositványt kellett szereznem, addig mindössze egy ideiglenes nemzetközi jogositványom volt, amit persze itt tartósan nem ismertek el. A jogositvány a személyazonosság igazolványa is, amelyre új lakáscimemet is rávezették majd. Mielőtt a Dina által Cleveland-ben vett használt autóm megérkezett volna, autót kellet bérelnem és más ezer apró papirügy és regisztrációs teendő volt esedékes.
Új lakásom Detroit egy elővárosában, a történelméről nevezetes Dearbornban, annak hivatali negyede peremén, a Ford vállalat "Világközpontjától" nem messze egy "luxus apartmankomplexben" helyezkedett el. Dearborn-ról részletesebben kell szólnom, mert egy magyar olvasó számára az itteni viszonyok teljességgel elképzelhetetlennek, mintegy holdbélien különösnek tűnhetnek.
Detroit történelmének utóhatásait hamarosan saját bőrömön tapasztaltam, ezért nagyon elnagyoltan bár, de ezzel kell kezdenem Dearborn viszonyainak leirását. A "Szép Új Világ", az angol Aldous Huxley ezen klasszikus utópiaregénye, szorosan öszekapcsolódik Henry Ford alakjával, aki ott az ipari falanszter szimbolikus vezére, sőt istene. A történelmi Henry Ford valóban igen sokban meghatározta legalábbis Detroit, valószinűleg egész Amerika, sőt a "nyugati világ" történelmét. Ezt valahogy a magyar történelemkönyvek nem veszik kellően figyelembe. Az automobil tömeggyártása (mass production), melynek egyik korai hőse éppen Henry Ford volt, aki elhatározta, hogy a tömegközlekedés korábbi módját, a vasútat felváltja az automobillal- az amerikai városok szerkezetét, az amerikai emberek életvitelét, életstilusát és gondolkodását, családi kötelékeik transzformációját erősen befolyásolta, s ennek bizonyos pozitiv kicsengéseit éppen itt figyeltem meg, Dearbornban. Lakásomtól néhány kilométerre helyezkedett el a hires Henry Ford Museum, amely lefesti nem csupán a gépkocsi és a technika fejlődését és hatását, de szól Henry Ford filantróp működéséről, a munkásainak felépitett iskolákról, telepekről, kedvezményekről, melyek idevonzották a déli szerecsenek jobbjait, s gazdaggá tették egy egész rétegét az ideözönlő európaiaknak. A hatvanas évek polgárjogi mozgalmai idején az öntudatosodó szerecsenek itt forradalmian összeütköztek az európaiakkal, s ezután a belvárost nagyjából megszállták: a legszebb épületek, a város szive igy fokozatosan lerobbant, s egymillió, jobbára szerecsenekből álló város alakult ki Amerika leggazdagabb külvárosainak kellős közepén. Dearborn külváros különösen

fajgyűlölő polgármestere állitólag kiüldözte városrészéből a szerecseneket, helyükbe aztán beköltöztek a libanoni és palesztinai arabok, mely Dearbornt félig arabbá (ezt a tényt később egy helyi zsidó származású doktornő alig leplezetten mint nyilvánvaló tragédiát ecsetelte) tette.
Detroit fontos intézményei, például a Henry Ford által alapitott, s hőskorában igen neves, s még mindig patinás Henry Ford Hospital mindenesetre a belvárosban maradtak, igyaztán az európai fehérek felépitették a belváros szivébe és az új városközpontba (New Center Area) vezető sztrádák egész sorát, s kialakult az első tömegingázás az igen tehetős külvárosok és a leromlott Szerecsenvárosból szigetként kiemelkedő neves intézmények között. Dearborn nem tartozott a tehetős külvárosok közé, viszont itt maradtak a legfontosabb vállalatok adminisztrációs központjai: hatalmas szabad terek és parkok által körülvett óriási poszt-modern, csillogó felhőkarcolók képében. Az egyik ilyen tágas parkkal és igen szépen kialakitott irodaterülettel szemben -egy hotel és egy iskola között, egy igen szellősen beépitett helyen épitették fel fiatal értelmiségiek számára (egy fás kis terület közepén) azt a vagy huszonöt házból, százötven lakásból, két miniuszodából, kis terekből, két kis tornateremből (pezsgőfürdőkkel, szaunával), két kis közösségi épületből és szabadparkolóhelyekből álló luxusapartman-komplexumot, melyet igen szépen tartottak karban a magáncég tulajdonosai, s ahová én is beköltöztem.
A havi lakbér fizetésem ötödét tette ki, s ez elfogadhatónak tűnt. Ezért cserébe egy kétszobás kicsiny lakrészt kaptam, ahol amerikai módra a konyha és a nappali egybe volt épitve, a nappaliból aztán kis terasz nyilt, a másik oldalon pedig kis hálószoba, fürdőszoba, minden csillogóan új, nagyon jól karbantartott és felszerelt. A lakásajtóról kis tér nyilt, ahol a szabad ég alatt szomszédaim autói között két perc gyalogút vezetett a konditerembe, vagy a szabadtéri kis medencéhez, egy egész kis szabadidőközponttal. Jobbra a házak mögött kis erdős terület, aztán két teniszpálya, a lakáskomplexum körül kis füves hosszú mesterséges domb, melyen túl családi házak és egy nagy bevásárlóközpont. A szabadidőkozponton túl, az út másik oldalán nagy parkolón keresztül az irodaházakat övező park és hatalmas füves terület. Emmellett vezetett a Ford út, mely végülis a 94-es jelzésű, a belvárost Chicago-val összekötő sztrádába csatlakozott. Utóbbiról a 10-es sztrádára áttérve a második kijárat már a kórház. A nagy forgalom miatt mindez nagyjából huszonöt percbe került és igen nagy figyelmet követelt, különösen az, hogy a 10-es úton rövid távolságon belül három sávot kellett váltani a baloldali kijárathoz. A kórházi parkolóházban az újabb megpróbáltatás: meredeken felfelé a parkolóház emeletei között a sor el-elakadt, igy kézifékes indulás, mely télen a nagyon csúszós útón még veszélyesebb volt, különösen automata sebességváltó nélkül, mellyel másokétól eltérően az én kis autóm nem volt felszerelve. Végeredményben tehát az amerikai multicégek világközpontjai, központi irodaépületei mellett egy kicsiny, de rendkivül szépen karbantartott luxustelepen éltem itt egy évig, naponta sétálva az amerikai kapitalizmus egyik fellegvárát körülvevő kis parkot, s mellette egy még szabadonmaradt, beépitetlen füves területet.
A kórház maga szépen karbantartott, csillogóbb, nagyobb épület volt, s mint már emlitettem, a klasszikus stilusú kórházépülettel egybe volt épitve a modern kutatóközpont, a csupaüvegfalú ebédlővel, előtte a teniszpálya, a helikopterstand, aztán jobbról a parkolóépületek, balról az orvosszálló. Körös-körül lerobbant, egykor szépnek épült házak, göröngyös utak, lerobant városkép. A kórház épületcsoportját és kis saját füves területét hivatalosan igy nevezték: Henry Ford Hospital Campus. A magyarok

közül néhányan igy: gettó.
A kórházépület majdnem félkör alakú volt, négy szárnyra tagoltan. A szárnyakat az enyhén dadogó *amerikai* harmadéves rezidens igy mutatta be az elsőéveseknek s a két hónapig velük dolgozó három "próbamásodévesnek", akik közé én is tartoztam: "Remember this: *I h*ave a *b*lue *F*errari" (Van egy kék Ferrari autóm.)
Ez a négy kezdőbetű adta ki a négy kórházi szárny nevét, I, H, B, F. Hiába, Detroitban vagyunk, az autógyártás fellegvárában. Lehetünk akár stilusosak is, akárha egy olasz sportkocsival.
Első hónapom igen illusztris csoportban kezdődött. A belgyógyász szakorvos nem más volt, mint a hires-neves Petrozzi doktor, dél-amerikai olasz és zsidószülők gyermeke, aki enyhén spanyolos akcentusával ötvözte európaias professzormentalitását. Petrozzi doktor évek óta minden év végén megkapta a "legjobb rezidensoktató" érdemérmet, s láthatóan tökéletesen otthon volt a legmodernebb belgyógyászati kutatások *minden* nüanszában, s ez kisugárzott belőle, igyaztán a rezidensek bálványává vált. Előttem is világossá vált az első napok után, hogy ez a legenda ezúttal nem alap nélküli. Petrozzi doktor rögtön fennakadt magyaros akcentusomon, holott a később idekerült magyarok között is az én nyelvtudásom volt az egyik legelőrehaladottabb. Ez eleinte elbátortalanitott, később kezdtem sejteni ennek a valódi okát, nevezetesen, hogy Petrozzi doktor hamarosan észrevette, hogy filozófikus-művelt image-ére veszélyes rivális érkezett, akit ajánlólevelében később úgy jellemzett, mint egy "európai voltához képest is szokatlanul sokat olvasott diák"-ot. A másodéves rezidensem egy kissé forrófejű, de kétségtelenül (a new yorki-akhoz képest különösen) jótanuló sziriai belgyógyásznövendék volt, aki eleinte nem nagyon értette meg, hogy én teljes egy évet letöltöttem, s igy jelentős *gyakorlati* tudással rendelkezem. Az egyik Chief Resident, egy sznob-finom dél-amerikai, szintén a csoportba tartozott, mint kezdő szakorvos. Neki viszont sokat köszönhettem, mert megtetszett neki szisztematikus hozzáállásom bonyolult problémákhoz, mely az itteni rezidensektől valamelyest elmaradott elméleti tárgyi tudásomon is átütött. Egyik indiai interntársam mint gyermekgyógyász kezdte első évét, majd meggondolta magát, s mint belgyógyász kezdte újra. Vijaya az egyik legintelligensebb női lény volt, akivel valaha találkoztam. Mint sokan a Henry Fordban, ő is dél-indiai volt, de más sötétbőrű dél-indiaival ellentétben kövérkés, s igy nem igazán vonzó. Ezzel ellentétben megcsapta az embert nyilvánvalóan sugárzóan intelligens esze, mely élénk, enyhén szarkasztikus mosolyán csillogott leginkább. Nem csodálkoztam rajta, hogy még nem volt férjnél. Mondom, Vijaya nem volt csúnya, de veszélyesen értelmes volt, s ezt ráadásul alig tudta leplezni, ez pedig általában elrettenti a férfiakat. Vijaya mint nő nem, egyébiránt viszont mély benyomást tett rám még akkor is, ha úgy hatott helyzetemre, mint istencsapás. Nekem azt kellett bizonyitanom, hogy elég magas a tudásom ahhoz, hogy szeptemberben másodévesként elsőéveseket irányitsak. Itt, az igen szorgalmas és értelmes Vijaya mellett, akinek nyilván több energiája maradt az elméleti tanulásra, mint az extrém new york-i környezetben nekem, aki ráadásul, mint indiai, gyerekkorától kezdve angolul tanult – nos mindez mindjárt az első pillanattól kezdve magasra emelte a lécet. Vijaya természetesen hamar Petrozzi kedvence lett, folyton dicsérte tudását és pontosságát. Nekem egy mód volt (a legújabb tudományos cikkeket még nem mindig ismerve és angolul még nem tökéletesen tudva) hátrányaimmal szembehelyezkedni: fokozott figyelem, éles logika és stratégiai gondolkodás kellettek ide, nomeg hihetetlen energiabefektetés és elszántság. Egyszerűbben fogalmazva:

iparkodás, igyekezet.
Mindjárt a kezdetektől kezdve beosztottak hozzám egy orvostanhallgatót, aki egy kövér, szőkehajú amerikai lány volt, s a hozzánk *affiliált* cleveland-i egyetem helyett a tőlünk független ann arbor-i Michigan Egyetemen tanult. Az orvostanhallgatók közül azok jöttek gyakorlatra a Henry Ford-ba, akiket az orvosi gyakorlat jobban érdekelt, mint a kutatás. Ezt nyilvánvalóan nem bánták meg. Az egyetemi orvosok ugyanis nagyonis szakosak, egy nagyon kis területre koncentrálnak kutatói igényességgel. Nem igy Petrozzi. Petrozzi tudása, ahogy akkor én ezt meg tudtam itélni, a belgyógyászat teljes területén tekintélyes volt. Hasonlóan, a rezidensek, de különösen az indiaiak és az arabok, néha megdöbbentően előrehaladott tárgyi tudással rendelkeztek, s általában évekkel idősebbek és tapasztaltabbak voltak nálam, mert hazájukban több év gyakorlat után vállalkoztak az itteni rezidenciára. Az a benyomásom kezdett kialakulni az első konferenciák után, hogy a fertőzőbetegségek és a tüdőgyógyászat részterületeit leszámitva az *általános* szakmai szinvonal itt lényegesen magasabb, mint New Yorkban, s ezért nekem nagyon igyekeznem kell- másfelől ez egy olyan jó szakiskola, amilyenben nekem még sohasem volt részem életem folyamán. Ez az érzés idővel egyre erősödött. Tudtam, hogy ez nagyon jelentős erőfeszitéseket követel majd, ugyanakkor némi biztonságérzést is okozott. Végre egy jó szakmai helyen, nagyjából elrendezve az alapvető dolgokat egy jó tanévnek nézünk elébe. Új volt az életmód is, saját autó, saját lakás, nagy távolságok, szabadabb tér.
Hogy ez az új világ sokkal magasabbra emel, mint a new york-i, nos ezt a benyomást még erősitette az első hétvége, amikor kis autómmal megjelent Dina. Születésnapomra nagy dobozt hozott, melyből Durant fent emlitett "egyetemes" művelődéstörténetének teljes tizenegy kötete, talán hétezer oldala bontakozott ki. A teraszon egy kis tortát ettünk együtt. Egy szempillantás erejéig úgy tűnt, hogy -egy év szenvedés, extremitás, irreális harctéri világ után- "minden" stabilizálódik, nyugodt mederbe térhet. Az időjárás szinte ugyanolyan volt, mint az ilyenkor Magyarországon szokásos, talán valamivel enyhébb, tiszta, derűs idő. Ilyen szépen kezdődött amerikai utam második, talán legterhesebb éve. S már-már úgy éreztem, hogy itt befejeződik New York vadnyugati aroganciája, a feszültség, a drogoktól átitatott légkör, a nagyváros minden szennye itt legalább jobban eloszlik. Most újrakezdődhet egy szélesebb léptékű, ugyanakkor mégis diákos, egyetemi tanuló-világ, melyben korábban mindig otthon éreztem magam, melyben mindig sikerek értek, ahol úgy tudtam beszélni és érintkezni idegen diákokkal, mintha testvéreim volnának, mégha...mégha kinaiak voltak is.

2. Második kitérő: Korinthosz

Amikor azon a mesés nyáron, amely Germanus Gyula exotikus keleti kalandjainak olvasásával kezdődött, az áprilisi fagyos estéken egyedül a magányos családi házban ezerkilencszáznyolcvankilenc a változásoktól áthatott levegőjében szüleimmel hosszú évek óta először egy hosszabb kirándulást tettünk Görögországba, akkor a felfedezés, a

kalandkeresés élménye a nyelvtanulás vágyával együtt jelentkezett, s ennek két igen fontos következménye volt később. Egy magyar olvasónak talán nehéz megérteni azt, hogy mit jelent az életet úgy tanulni, hogy a még hiányos idegen nyelvi tudás kiszolgáltatottságával, bizonytalanságával is szembe kell nézni a szakmai tapasztalatlanság, s az első szerelem hányódtatásain felül, s hogy mindez milyen hatást kelt egy ifjú elmében. Ezt nekem volt alkalmam kitapasztalni, megfigyelve Detroitba került orvoskollegáim reakcióit. Persze gyermekkorunktól mérgezték lelkünket a televizióban látott illúziófilmek, amelyben valamely filmrendező az extrém környezetbe került emberek reakcióit ábrázolja egy-egy katasztrófafilm, vagy második világháborús fiktiv történet keretei között. A televizió és Hollywood mint mindenben, úgy ebben is túloz és csal. Nos hogyan reagál egy fiatal orvos az extrém megpróbáltatásokra a *valóságban?* A reakciók nagyon széles skálája fordul elő ilyenkor, s ez az érzelmi reakció döntő az illető beilleszkedése szempontjából. Az alapélmény mégis ez: a *bizonytalanság*. Alaposan próbára teszi mindez a magunkkalhozott szemléletet és hitet, s a belénkrögzött szokásrendszert és belénknevelt világnézeti beidegződéseket elkülöniti a valódi meggyőződéstől. Mindez talán világosabb lesz, ha mindennek az ellentétét is számba vesszük, amikor azt érezzük, hogy mennyire hasonlóak vagyunk tőlünk eltérő környezetben felnőtt embertársainkkal, mely érzés leginkább fiatalkorunkban fordul elő. Ezt leginkább a korinthoszi kalandom szemlélteti Görögországban.

Vissza tehát huszonkétéves korunkba, amikor közvetlenül a júliusi milánói utunk után szüleimmel Görögországba vonatozunk s itt jócskán kamatoztatni tudtam angol tudásom, mintegy kalauzolva szüleimet Görögország nevezetességein keresztül. Ennek részeként az ősi Korinthoszban, a vonatállomással szemben elhelyezkedő kis szállodában, mely magánkézben volt, egy kis tizenéves görög lány és én forditottunk a szállodatulajdonos görög édesapa, s szüleim között. Korinthosz városa két részből áll. A kicsiny modern Korinthoszt egy autópálya köti össze a régi romvárossal, Ókorinthosszal, ahol a Romkert melleti buszállomástól szerpentin út vezet fel a törökök által épitett fellegvárba. Egy kis szabadságot kapva szüleimtől sétálni kezdtem, felfedezve a modern Korinthosz szűk utcáit, ahol elértem az Ókorinthoszba vezető buszmegállót, s ott megismerkedtem egy fiatalasszonnyal, aki jól beszélt franciául. A Homérosz által megénekelt hires mondatra rimelően szokatlan kérdést tett fel nekem, nevezetesen hogy bizom-e a görögökben? Mikor igenlően válaszoltam, "kölcsönözött" nekem néhányszáz drachmát, mely az Ókorinthoszba menő busz menetjegyre éppen elég volt. Amikor Párizsban betértem egy teljesen ismeretlen irodahelységbe, s bejelentettem, hogy egy szállodát keresve eltévedtem, s ott egy kis térképet nyomtattak ki nekem, bejelölve az útvonalat, vagy amikor Berlinben egy fiatal nő nekem ajándékozta napi metróbérletét teljesen ismeretlenül, mondván, hogy neki már nincs szüksége rá, s most Korinthoszban újabb tanújelét tapasztaltam az emberi kedvességnek, akkor úgy éreztem, hogy az a rengeteg szorongás, nehézség, rosszul sikerült reakció, infantilizálóan egyszerű szövegolvasás, kényszerű filmnézés, a *bizonytalanság* minden stressze, melyen egy idegennyelvtanuló keresztül kell menjen, nos hogy mindez búsásan megtérülő befektetés. Az emberi jóság spontán megnyilatkozásai mély és maradandó benyomást tettek rám. Nemcsak a rossz, hanem az emberi jóság is fertőz.

A pályaudvartól elindultam gyalog a magas szerpentinúton fel a fellegvárba, mely mi tagadás, némileg kockázatos vállalkozás volt, minthogy jó esélyem volt rá, hogy a Korinthoszba visszamenő utolsó buszt lekésem majd. Ezért aztán nagy örömöre szolgált,

amikor egy kicsiny német rendszámú autó felvett. Egy kinai édesapa és két lánya, akik Hamburgban tanultak, felvittek a fellegvár közelében elhelyezkedő étteremig. Innen még egy kis hegymászásnyira voltunk magától a vártól, amelyre az idősebb kinai nem, a két lány és én viszont szivesen vállalkoztunk. A magasabb bástya romjaiból való kilátás, a szemközti Parnasszus heggyel, mi tagadás meginditó volt, s úgy beszélgettünk a két kinai lánnyal angolul, mintha már sok éve ismernénk egymást. Az utolsó buszt lekéstem, s a kinaiak másfelé mentek, igy aztán a sztráda mellett bandukolva esteledett rám két város között. Szerencsémre ismét, egy jószivű és bátor görög kamionos a sötétség dacára, s annak ellenére is elvitt Korinthoszba, hogy semmilyen közös nyelven sem tudtunk érintkezni, igy aztán nemigen tudtam volna vele megértetni, hogy a vonatállomással szemközti szállodába igyekszem, ha bele nem szólt volna ebbe a gyarmati történelem. Mint ismeretes, Rhodosz szigete és néhány másik sziget egy ideig olasz megszállás alatt volt az ipari átalakulás idején, igy a görög nyelv a vonat szót az olaszból vette át. Amikor kétségbeesetten magyaráztam minden elképzelhető nyelven azt a szót, hogy vonat, s a kamionos egyszerre mosolyogni kezdett az olasz *treno* hallatára: ezt akkor értettem meg. Igy korinthoszi kalandom.

Detroitban nem voltam már vendég, itt állásom és beosztásom volt, s a nagydarab szőke orvostanhallgató sokszor javitott ki, ha egy-egy szó kiejtésében bizonytalan voltam. Mindennek ellenére, ha a helyieknek hellyel-közzel sokszor erősen összpontositaniuk kellett is, hogy még mindig magyaros kiejtésemben megértsenek egy-egy ritkábban használt szót (aki Magyarországon kiválóan beszél angolul, az Amerikában jön rá, hogy kiválósága relativ), azt hamar észrevettem, hogy a félig öntudatlan, félig félrebeszélő betegek is világosan megértettek. Ebből azt a következtetést szűrtem le, hogy orvostanhallgatóm időnkénti kijavitásai ellenére az, aki akart, könnyen meg kellett, hogy értsen. Voltak azonban olyanok is, akik nem szivesen hallgattak, s nem *akartak* megérteni. A magyar kollegáim közül pedig nyelvi tapasztalatban csupán Zsolt volt velem egy szinvonalon, a többiek valamelyest kevésbé jól beszéltek angolul. A nyelvi bizonytalanság pedig igen sok frusztráció forrása lett sokunknak, melyeket szakmai kiválóságunk csak részben kompenzált. Az öt magyar rezidens közül csak egy volt házas, Tibor. Tibor, mint fentebb emlitettem, egy nagyon érzékeny, némileg visszavonult, komoly fiú volt, rendkivül jó tanuló. Angolul kiejtését nagyon nehezen értettem meg. Mind őt, mind feleségét rendkivül megviselte az idegen környezet, a barátoktól való elszakadás, az elszigeteltség, mely a magyar rezidensek számának lassú növekedésével csak lassan oldódott. Tiborral ritkán találkoztunk eleinte, valamelyest többet beszéltem Gyurival, aki bemutatott néhány ismerősének, egy jamaikai, igen életvidám és temperamentumos feketebőrű lánynak, s egy vékony és mosolygós orosz zsidó fiúnak, Iljának. Ezek a barátságok azonban nem pótolták igazán a bennsőséges kapcsolatok hiányát, a szülők, a rokonok, az igazán nekivaló barátnő hiányzottak, s Gyurit nagyon nyugtalannak láttam.

Hasonlónak éreztem Bála helyzetét, aki egy debreceni luteránus családból származott, s aki rögtön az első hetekben összekülönbözött szobatársával, Zsolttal. Vele ezekután szivesen, de ritkán találkoztam. Annál többet láttam Zsoltból, aki a formálódó kis magyar orvosközösség egyik központi figurájává nőtte ki magát. Mint a három másodéves közül kettő, a két elsőéves, Béla és Zsolt is, két kórházunkbeli orvos által rendezett budapesti felvételi vizsgán keresztül került a Henry Ford kórházba. A két orvos közül az egyik Lesch doktor volt, a belgyógyászati program formális igazgatója, egy belgyógyászati és

szivgyógyászati berkekben igen nagyra tartott, lengyel zsidó családból származó kiváló kardiológus. A másik egy vesegyógyász szakorvos, a kövérkés és mosolygós, németes külsejű jó ötvenes Dunfee doktor, aki minden év koratavaszán elkisérte Lesch-t Budapestre, hogy magyar rezidensjelölteket toborozzon. Az ideológia emmögött az volt, hogy a rezidensek között, akiknek zömét indiaiak, pakisztániak, peruiak és arabok tették ki, "megfelelő sokféleség" legyen, úgymond "kultúrális változatosság", mely elég gyanúsan hangzott. Mi inkább úgy gondoltuk, hogy mivel az európai orvosok fehérbőrűek voltak, ez a tény emelte rangjukat a sötétebb-bőrű indiaiakkal szemben, s ez sok sznob fehér beteg szempontjából emelte a kórház presztizsét is. Nem mintha ezzel bármelyikünk egyetértett volna, de ez volt a tény: a valóság, az *aktuális helyzet*.
A két elsős közül Zsoltot már korábbról ismertem. Olyan fiú volt, akit itt, Amerikában igy jellemeztek: *hyper* (értsd hiperaktiv). Amikor élettan szakkört vezettem harmadéves koromban, vagy olaszt tanitottam, rövidebb ideig tanitványom is volt. Hihetetlenül energikus, szinte az éretlenségig élénk, ugyanakkor nagyon ügyes és alkalmazkodóképes fiú volt, aki roppant élvezte a hagyományos társadalmi kötelékektől való helyi elszakadást. Egyszer valakit igy jellemzett:
"Biztosan azért ilyen nyugtalan, mert még nem merte magának bevallani, hogy homoszexuális"-mi tagadás néha homályosan azt sejtettem, hogy talán akkor kicsit önmagáról is beszélt. Ha ebben volt valami igazság, akkor ezt a hajlandóságát nagyon jól leplezte, s semmi olyan esetről nem tudok, mely emmellett szólt volna. Mégis, gesztusai, nőiesen izléses lakberendezése, főzőcskéi, csevegései bizarr ellentétet képeztek folytonosan tanuló és sportoló elementáris élénkségével, agresszivitásával, melynek példájaként három próbahónapja alatt sikerült keményen összevesznie az egyik legnevesebb másodéves indiai rezidenssel, a szorgalmáról és domináns közösségi helyzetéről ismert Shivkumar doktorral, s ezután *valamennyi* indiaival szemben igen feltűnő bizalmatlanságot mutatott (később megértettem, hogy ez eléggé általános jelenség az európai orvosok körében). Zsoltot láthatóan igen zavarta a magyarok kisebbségi helyzete, s ezért más kelet-európaiakkal egyetemben próbált egy kis magyar és kelet-európai közösséget teremteni. Érthetetlen módon különösen velem volt jóban. Folyton kijárt hozzám teniszezni, futni, úszni, s mi tagadás mindez igen alaposan kifárasztott engem, aki Zsolttal ellentétben már egy kemény intern éven estem túl New Yorkban. Zsolt volt az egyetlen, aki a nagy megpróbáltatások és izoláció ellenére *élvezte* Detroitot, s ebben nyilvánvalóan szerepet játszhatott az, hogy valami elől menekült otthonról, talán egy családi probléma, kellemetlen élmény, hagyományos életszemlélet...nem világos. Itt mindenesetre elemében volt, s hatalmas optimizmusa nyilt kihivás volt nekem, akit a new york-i élmények némileg -a fent emlitett pozitiv élmények szöges ellentéteként- gyanakvóvá tettek. Zsolt gunyorosan beszélt arról, hogy mennyien depressziósak a magyarok közül s feltétlenül próbált bennfentesnek látszani, naponta hangsúlyozva, hogy "a legjobb védekezés a támadás".
Júliusban mégsem Zsolt bennfentességben tetszelgő monológjaira hallgattam, hanem arra próbáltam összpontositani, hogy Petrozzi és Estrada befogadjanak, s ezt kemény odafigyeléssel és még keményebb napi munkával fokozatosan sikerült is elérnem. Bár Petrozzi még mindig gyanakvóan hallgatta magyaros kiejtésű beszámolóimat, melyek megtanitottak arra, hogy a zavar, vagy bárminemű érzelmi bizonytalanság 8nem beszélve az átalvatlan, ügyeleti éjszakákról) *rontja* az ember idegennyelvű kiejtését, Estrada kezdett megkedvelni olyannyira, hogy kijárta, hogy augusztusban is ugyanebben a

csoportban maradhassak. Hétvégente pedig mostmár volt hova mennem. A manhattani sétákat a cleveland-i kirándulások váltották fel.

3. Baleset

Emlitettem már, hogy hirtelen szakadt rám a forgalmas utakon való vezetés mindennapos terhe. Amerikában gépkocsi nélkül létezni egyenesen lehetetlen, hiszen tömegközlekedés -néhány nagyvároson kivül- gyakorlatilag nem létezik. Mindenki saját autójával jár be többnyire távoli munkahelyére, mely egy olyan történelmi tendencia eredménye, amelyben nagy szerepe volt éppen Henry Fordnak, aki megegyezett a kezdetleges légi forgalom irányitó cégeivel, hogy Amerikában a közlekedés fő eleme éppen ez a két közlekedési forma legyen, s ezzel jórészt leköröZte nem csupán a vonaton történő személyszállitás konkurrenciáját, hanem a tömegközlekedés *elvét* is. Mindenkinek saját autója van: nem minden családnak, hanem minden egyénnek. A környezetszennyezésről még nem gondolkoztak sokan ekkor. Az amerikai város igy az autós közlekedés premisszáira épült, s mint emlitettem ez és a "white flight" növelte a munkahely és a külvárosi falansztervilág közötti földrajzi távolságot, s gyengitette a családi és a kis közösségi kötelékek érzelmi szálait. Az autó lehetett egy új, egy szabadabb élet előhirnöke, de a felszakadt érzelmi kapcsolatok, a felhigult, az anyaföldtől elszakadt identitás okozójává is vált, nem is beszélve elképzelhetetlen környezetromboló erejéről. Mindennek én pozitiv oldalát vettem észre akkor, amikor egy-egy júliusi hétvégén az extrém stresszből kiszakadni vágyón Cleveland felé vettem az irányt. Olyasforma volt ez, mint amikor gimnazista koromban, csaknem minden második hétvégén, hazamentem szüleimhez. Minden a túlfokozott munkával, a kamaszkori esetlen lélek által traumaként megélt osztálybeli kapcsolati válsággal együttjáró nyugtalanságom szinte abban a másodpercben, amikor a budapesti gyorsra felültem, s átadtam magam egy-egy sokszor saját magam által komponált komolyzenei motivumnak, vagy filozófikus merengésnek- egyszeriben alábbhagyott. Legszebb olvasmányaim közül sokat a vonaton olvastam, vagy a vonaton is. Az autóút Cleveland egyik túlsó, keleti városrészébe sokkal bonyolultabb feladat volt és tagadhatatlanul fárasztó. Itt Dina albérletben lakott egy idős, mélyen vallásos és súlyosan szivbeteg amerikai asszonynál. Mary megértően és kedvesen fogadott. Gyermeke nem volt, de jóságos volt, mintha megértené a gyermekeket. Még ebédet is főzött nekünk sokszor, s éppenúgy, mint amikor a vasárnapi ebéd után szüleimtől búcsúztam a hosszú szegedi vonatút előtt, most is röviddel egy *vasárnapi ebéd* után indultam visszafelé Detroitba, egy "proper", egy valódi ebéd után, amelyet régi hagyományok szerint, tehát türelemmel és gondoskodással főztek meg. Dina bemutatta nekem Cleveland nevezetességeit, elvitt amerikai életútjának első állomásaira, beszélt szüleiről, testvéreiről, s elsősorban kórházi élményeinket osztottuk meg. Cleveland közelében van egy nagyon bájos, ódivatú kisváros, Chagrin Falls. Egy kis középkori, európai hagyományosság fér meg kis, rendezetten és izlésesen megkomponált házaiban, a rajta átfolyó kis patakot övező parkjain, régi emlékeket idéző főterén. Gyakran ide jártunk el, mint két hányatatott, akik egy gyöngyszemet találtak az örvényes óceánban. Dina szinesen, érdekesen és jól beszélt. Ez átsütött nyilvánvaló angol nyelvi

hiányosságain, még erős, s szinte babaszerűen lágy idegen akcentusán is, mely olyként hatott, mint egy izes tájszólás. Puszta jelenléte felfokozta Chagrin Falls nyári szineit, éreztem benne azt az élénk élnivágyást, melyről édesapám beszélt akkor, amikor elmesélte, milyen erősen csimpaszkodtam csecsemőkoromban a nyakába. Másfelől Dina egy évvel többet töltött itt, Amerikában, hogy tanulja a nyelvet, kiismerje a helyi szokásokat. Ez rengeteg előnyt jelentett számára velem szemben, akinek erre nem volt sem pénze, sem türelme. Megdöbbentő, hogy mennyi gyakorlati ismeretre volt szükség a csekkfüzet beállításától kezdve az autóbiztositásig és a nagyonis különböző amerikai viselkedési normák megértéséig, amelyek megismerésétől a harlemi világban én el voltam zárva. Detroit és Cleveland már az "igazi" Amerikát képviselték, egy teljesen más érték- és szokásrendszert, melynek először csupán kereteibe, gyakorlati nehézségeibe ütköztem bele. Dina nagy önbizalommal, sokszor és készségesen segitett éppen ezekben a gyakorlati problémákban is. Másfelől és ismét, a helyi, sokszor rádióból felvett szerelmes dalok, egy-egy romantikus filmélmény, Dina szinessége és életereje és Chagrin Falls környezete egyszerűen elvarázsolt, egy tündérkert volt detroiti viszontagságaim közepette. Dina születésnapját Mary-vel együtt ünnepeltük meg. A Henry Ford kórházzal szemben vettem egy hatalmas csokor virágot, mellyel Dina büszkén lefényképeztette magát Mary egyik szobájában. Arcán őszinte boldogság sugárzott- legalábbis igy láttam én akkor még.

Augusztus első nagy élménye Ann Arbor felfedezése volt. Ann Arbor, mint fentebb már emlitettem, egyike Amerika kozmopolita, meglepően kultúrált és sokszinű egyetemi kisvárosainak. Július végén és augusztus elején egy hatalmas iparművészeti vásárt tartanak itt minden évben, melyben a művészfotóktól lakberendezési tárgyakig és az indián művészetig sokminden képviseltetve van. Dina ezen a hétvégén éppen ügyeletes volt, igy Zsoltral fedeztük fel a várost először. Ann Arbor a Michigan Egyetemnek adott otthont, mely egyszerűen hatalmas, a város különböző részeiben kis egységekből és egy fő "campus"-ból álló épületegyüttes számos könyvtárral, oxfordi mintára épült, nagy parkok, szökőkutak, füves terek és millió kis kávéház által övezett tanszéképületekkel. Mint egy kis paradicsom, olyan volt az egyetem tágas főtere, egy óriási óra és harang az egyik épületen, a fűvön a legexotikusabb kombinációja diákcsoportoknak és pároknak, mindenféle bőrszin és faji jelleg, öltözet és más kultúrális jegy egybekavarodott, a diákok júliusban is tanultak, a kis kávéházak megteltek velük, könyveikkel, jegyzeteikkel, sárga kiemeléseikkel a tankönyv szövegein.

A kávéházak a legkülönfélébb nemzeti ételeket kináltak, s itt sokszor órákat töltöttek egy szendvics, vagy nyers gyümölcslé, tea mellett a diákok csevegve, vagy könyveiket olvasva. Eljátszottam a gondolattal, milyen volna itt valamely keleti idegen nyelvet, matematikát, kinai irodalmat tanulni. Vizumom azonban korlátos volt orvosi tanulmányaimra, megtakaritott new york-i pénzem kivételesen kemény takarékoskodásom ellenére is csak magyar szemmel volt jelentős összeg, igy ez mindössze csak álom maradt. De a környezet felemelő ereje nem. Ann Arbor ezután kedvenc hétvégi kirándulóhelyemmé vált.

Augusztusban ugyanazon a belgyógyászati osztályon és jórészt ugyanazokkal a felettesekkel dolgoztam, s komolyan haladni kezdtem belgyógyászati tanulmányaimban. Az ügyeleti beosztás itt valamelyest könnyebb volt, bár minden negyedik nap az éjszaka teljes folyamán benn kellett maradnunk, mert a night float rendszer nem volt annyira kiterjedt, mint előző munkahelyemen.

Esténként kiültem az úszómedence mellé, s két úszóhossz között Durant művelődéstörténetének a Római Birodalom bukásától Dante-ig az európai és iszlám történelmet számbavevő fejezeteit olvasgattam. Durant viszonylag kevésbé volt telt a szokásos európa-központú ideológiával, s bár ezen ezer év bemutatásában csupán erre a két kultúrkörre koncentrált (India és a Távol Kelet történelmét egy külön, egy ázsiai történelemre összpontositó kötetben irta le), ezen belül legalább valamelyest eltért azoktól a szokásosan erős részrehajlásoktól, mesterséges beállitásoktól, érzelmi elferditésektől, melyek úgynevezett történelmi szakkönyveinket általában jellemzik. Ez különösen az iszlám korai felvirágzásának bemutatásakor szúrt szemet. Megdöbbenve vettem tudomásul, hogy a rómaiakhoz képest (nem is beszélve a középkori nyugat-európai kultúráról, melynek állitólag mi perifériái voltunk...) az arabok és perzsák (nem is beszélve a kinaiakról) milyen mély irodalmi, filozófiai, tudományos és kultúrális életet alakitottak ki birodalmukban, mennyire nagyobb léptékű, sokszinűbb, tudományosabb, gazdagabb volt az utóbbi kultúra (arab-perzsa-görög) az előzőhöz (középkori latin-germán) képest. Erre az időszakra esett a Ch'an Buddhizmus filozófiai virágzása is Kinában: hol lehet itt „sötét középkor"-ról beszélni a *világtörténelemben?* Mint a történelem fiatal kutatója- hogyan nem láttam meg ezt a nyilvánvaló tényt eddig? A legnagyobb hazugság talán nem éppen az elhallgatás, vagy egy sajátos szempontú átsúlypontozás? Amit mi sötét középkornak hivunk, az az emberi kultúrtörténet egyik legjelesebb időszakaként tűnt most fel- ha nem is éppen a házunk táján. Ez Durant kötetéből nyilvánvaló felismerésnek látszott, de nemcsak abból. Ilyes megdöbbenéseim hatása alatt ugyanis elhatároztam, hogy utánajárok annak, hogy hogyan fordulhattak elő ilyen szarvashibák történelmi szemléletemben. A következő néhány évben végigolvastam az arab, indiai, kinai, amerikai történelemről irott néhány nagyobb tanulmányt. Ennek másik vázlatpontjaként mind Dinát, mind Nabilt, az új alszakorvos rezidensemet faggatni kezdtem az arab nyelvről és történelemről úgy, mint annak idején idősebb magyar embereket a huszadik század háborúiról. Sajnos azonban megintcsak azt találtam, hogy az orvostanhallgatók és orvosok történelmi és kultúrális ismeretei itt gyakran hiányosak, s évekbe tellett, mire ki tudtam bogozni valamit arab, indiai, perui, távolkeleti munkatársaimból kultúrális és vallási téren.

Nabil kövérkés, szemüveges, nem feltűnően értelmes, de hihetetlenül jóakaratú libanoni arab volt, aki társait gyakran szólitotta a kedvelt habibi szóval. Habibi nem magyaros, erős h-val annyit jelent, mint "szeretett, kedves". Ezt ez a libanoni emberbarát-Pierre (értsd Pierre Bezuhov Tolsztoj Háború és Béké-jéből) nyilvánvalóan szó szerint értette. Nabil és a valamelyest agressziv, cérnavékony, tudálékos másodéves rezidensem egymás ellenpontjai voltak, s folyton szakmai vitákkal töltötték az időt, melyeket kiegyensúlyozott Nabil nagyobb gyakorlati tapasztalata és a másik nagyobb elméleti olvasottsága. Mint tudjuk egy vita akkor igazán parázs, ha kiegyensúlyozottak az erőviszonyok. Nos ezekből a vitákból én nagyon sokat tanultam szakmailag, egyben láttam azt is, hogy mennyire sokkal több szakcikket olvastak a helyi rezidensek legjobbjai itt, mint New Yorkban én. Amikor hazamentem a munkából, nekem mégis a Durant olvasás maradt, mert egyszerűen annyira kifárasztott a felfokozott figyelem, mellyel nyilvánvaló elméleti elmaradásaimat voltam kénytelen ellensúlyozni, hogy szakmai elméleti tanulásra nem maradt elég energiám. Egy alkalommal egy betegem késő délután lett rosszul, s mire rendesen elláttuk őt, s végre úgy este hét óra felé haza tudtam indulni, akkor észrevettem, hogy útépités miatt a sztrádafeljáró le van zárva. Alternativ

utat keresve elvetődtem egy lakótelepre, melyet igy neveztek: the Projects (project: terv, vállalkozás). A Projects egy helyi idealista politikus halvaszületett ötlete volt, hogy fehéreket és feketéket egy lakótelepre költöztessenek. 1993 nyarán a Projects Detroit egyik "bad neighborhood"-ja, elkerülendő kerülete volt, mint ezt nagyon hamar volt alkalmam saját bőrömön tapasztalni.
Történt ugyanis, hogy kissé idegesen és gyorsan haladva nem vettem észre, hogy valaki a kétsávos út külső sávjából balra kanyarodik, mint Amerikában népszokás, mindennemű irányjelzés nélkül. Minthogy a belső sávban haladtam és már nem tudtam megállni, nagyon enyhén összeütköztem vele. Megállva láttam, hogy az illető és kocsija az enyhe összeütközés után rendben van, de nagyon fenyegetően nézett, lerongyolódott és talán félig drogos szerecsen volt, olyan, akiket New Yorkban láttam. Mi tagadás, egy ismeretlen helyen, elcsigázva a fáradtságtól félni kezdtem és nem mertem bevárni. Az illető láthatóan jól volt, mert visszaült kocsijába és *üldözőbe vett*. Fáradt és ideges voltam, tudtam, hogy az életemért küzdök, s ez megsokszorozta gyenge autóvezetői tudásomat, de nem pótolta a helyismeretem hiányát. Miután szószerint zsákutcába kerültem és hátratolatva egy villanyoszlopba tört az autóm hátsó tengelye, ellenfelem beért, egy fémrúddal betörte ablakaimat és kikényszeritett belőlem egy csekket, melyet persze másnap letiltottam a bankomban. Egy készséges, ki tudja honnan odatermett vontatókocsi a kórházba vitt nagy felár ellenében, s itt a kórházi rendőrség jegyzőkönyvet vett fel. Másnap Scher doktor, az alprogramigazgató személyesen hivott fel, kifejezve reményét, hogy az incidens ellenére nem csalódom Detroitban. Az eset egyetlen maradandó következménye az lett, hogy néhány hónapig gyanakodva néztem a helyi szerecsenekre, még akkor is, ha látszott, hogy a kórházbeli szerecsenek között nagyon sok a kultúráltan, barátságosan viselkedő, akik minden izükben eltértek a new york-i átlagtól. Ez a jelentős trauma nem járt egyedül. Augusztusban kiderült az is, hogy mind Dina, mind én szeptemberben szabadságra megyünk, s annyi hónap intenziv munkája után fellélegezve talán éppen eggyütt utazhatunk mondjuk Magyarországra, s egy kis európai körútra. Miután hosszan tervezgettük a közös utat, kiderült, hogy Dina ilyen rövid idő alatt nem tudja beszerezni a megfelelő vizumokat, s inkább szüleihez megy haza Sziriába. Egy havi távollét -ez nagyon nehéznek tűnt még akkor is, ha én is nagyon erősen vágytam haza szüleimhez. A már félig megtervezett kis európai körútra szerencsére új jelenkező akadt: édesapám.

4. "Europareise"

Amikor egy nehéz, szinte börtönszerűen elviselhetetlen, magányos, képtelen, állandó megfeszitett figyelemmel telt időszak után egyszerre megszűnik a nyomás egy hónapra és fellélegzik az ember, akkor olyasmit érez, mint aki rémálom után azt kérdezi magától: mennyi volt ebből a valóság? Otthon, szüleimmel a kisvárosi kertben mintha nem találtam volna a helyem azért, mert *megszoktam* az állandó veszélyt. Nem mintha hiányzott volna a csatatéren az első sorban menetelni a sortűzzel szemben. Belépni egy szobába és nem találni a villanykapcsolót. Meglepődni, amikor egy vizcsap *balra*

tekeredik, hogy csavarni és nem billenteni kell a kilincset. A nyomor, a drogok, az elkeseredés, az addikciók, az AIDS világát látni nap mint nap tizenkét-tizenhat órán át. Elkeseredett, erőszakos, agressziv betegeken saját maguk ellenére is segiteni próbálni. Nem *hiányzott* ez, mégis: a friss gyümölcsök (nem a viasszal csillogó fényes, de izetlen, *hirtelenérett* nagyvárosiak), a tiszta levegő, egy hagyományosabb, egy *rendezettebb* életmód, egy rendesen és *gonddal,* netán *anyai gonddal* megfőzött étel- mindez elképzelhetetlenül szokatlan volt és efféle gondolatokat szült:
" Approximationes:
I Beethoven a legnagyobb zeneszerző.
II. A tej finomabb, mint a Coca Cola.
III.A Louvre-ban, a potsdami kastélyban eltöltött egy nap szebb a legjobb new york-i luxusszállodabelinél.
IV. A kertben szebbek a *reggelek*, mint a nagyvárosi *esték.*
V. A pénz szükséges *rossz.*
VI: Az otthon biztosabb, mint bármely bankszámla.
VII. A legjobb filmnél is jobb egy klasszikus regény.*"* (Diario VI)
No persze mindez csupán késő kamaszos reakció egy nehéz év után -gondoltam ismét, s arra figyeltem, hogy az a vidékies frissesség és földszagú energia, mely a görög mitológiából ismert titánt újraéleszti valahányszor a földhöz ér, áthasson, s újrainditson. S amikor édesapámmal bejártam a régi szép kirándulóhelyeket Európa nyugati felében, akkor azt az évezredes hagyományt kerestem mindenütt, melynek hiánya New Yorkban olyannyira megviselt.
Amikor Velencében szállást kerestünk, s azt találtuk, hogy a kis szálló még a főszezon után is túl sokba kerül, a tulajdonos, látva meglepődésemet, beismerőleg mondta: "valljuk be *é troppo caro"* (túl drága)- nos akkor nem egy üzletembert láttam magamelőtt, akinek egy érdeke van: a profit, hanem egy embert, aki észreveszi, hogy mit gondolok. Közelebb éreztem magamhoz még ezt a helyi üzletasszonyt is, mint New Yorkban eddig bárki helybelit. Ismét otthon éreztem magam Európában.
Franciaország déli részén, Nizzában mindennek más oldalával is találkoztunk.
Történt, hogy olyan helyen parkoltunk osztrák rendszámú bérelt autónkkal, amely már-már mintegy belelógott egy útkereszteződésbe, s meglepődve vettük tudomásul, hogy -visszatérve- autónk nem indul. Mint kiderült a kereket egy arrajáró rendőr leblokkolta, s el kellett mennünk a helyi rendőrörsre, hogy -a tilos parkolási büntetés befizetése után- a rendőr e blokkoló féket levegye a hátsó kerékről. Gyenge, de világos franciaságommal értésére adtam a rendőrnek, hogy a büntetés vitatható, mire csupán ennyit válaszolt: "Menjen vissza Ausztriába!"
Hiába magyaráztuk neki, hogy nem vagyunk osztrákok, eddig már nem terjedt ki a figyelme. Számára egy osztrák rendszámtábla olyan szörnyűséges jelenség volt itt Nizzában, annyira *nem Franciaországba való*, hogy nemigen volt kiváncsi részletekre.
Cannes-ból Chambéry felé -Genf felé menet- némi frusztrációval vettem tudomásul, hogy az út, sok kis városon keresztül, körforgalommal lépten-nyomon megtűzdelve, igen lassan folydogál. Nem úgy, mint New York és Pennsylvania között az autósztráda, egyenesen és vitathatatlanul. Egyszercsak táblát láttam, mely büszkén hirdette, hogy ez az út a "Route Napoléon", ahol a császár vezette kicsiny hadseregét a "száz nap" alatt, hogy puskalövés nélkül visszahóditsa Franciaországot. A meghökkentően szép út egyik állomása egy kis város volt, mely egy fontos olvasmányomból volt nevezetes. Még

strassboug-i szivgyógyászati gyakorlatom folyamán, ahol gyenge franciaságom ellenére mind az orvostanhallgatók, mind egy-egy francia orvos olyannyira emberien bánt velem, az egyik városi könyvtárban találkoztam a hires mondattal:
"Parlant toutes les langues il entrait toutes les ames" (Minden nyelven beszélve mindenki szivébe fogadta).
Aztán egy new york-i francia könyvesboltban vettem meg, s Dearborn-ban kezdtem el olvasni Victor Hugo hires munkáját, mely éppen ebben a kis városban is játszódik.
Digne, ez a festői kis francia város, a *Nyomorultak* első fejezeteiből, sokunknak ismerős.
Chambéry, Genf, Montreux- ezeket a városokat nem csupán a táj szépsége teszi vonzóvá, hanem Rousseau (aki ezeken a vidékeken gyalogolt valaha) ifjúkoromból ismerős irásai, a *Les Conféssions* egy budapesti könyvtárban olvasott fejezete.
Ehhez képest Pennsylvania szépsége meginditó, de üres: idegen. Nen ismerek egy olyan embert sem, aki Pennsylvaniában az életről mélyebben elgondolkodott volna, s ezt néhány leirt gondolat erejéig megosztotta volna velem. Nem tudok kötni Philadelphiához, mint Velencéhez, vagy Genf-hez semmilyen gondolati, kulturális, vagy emberi élményt. Olyan, mintha a Hold másik felén terülne el.
Amerikába úgy mentem vissza, hogy eltökéltem: itt csupán orvosi tanulmányaimra kell figyelnem, s aztán a "fellowship" után mint szivgyógyász szakorvos térek majd haza. Mégis, amikor Svájc meredek szerpentinútjain tériszonyom támadt, eszembejutott, hogy mi minden köt az élethez. S ezek között volt valami új és -akkor úgy tűnt- nagyon fontos, aki Amerikában várt rám: Dina.
Néhány nappal visszaérkezésem után Cleveland-be vezetett az utam ismét, a repülőtérre, ahová Dina érkezett vissza Damaszkuszból. Amikor tarka nyári ruhájában megláttam, ismét úgy éreztem, mintha egy csöpp otthont hozott volna magával ebbe az idegen világba. Pedig tudnom kellett volna, hogy ez lesz a kemény döntések ideje, olyan döntéseké, amelyek képtelenül nehezek, melyek egy otthoni, egy kényelmesebb, védettebb világban esetleg fel sem merülhetnek. S ezen képtelenül nehéz döntés kényszere egy háromhetes pihenés után, egy egyéves szürreális világ nyomása alól épphogy szabadulón szokatlanul élesen vetődött fel, úgy hogy az a legképtelenül éles fájdalmakat okozta, szinte drámai harcot, két összeegyeztethető, mégis alapvetően más szemlélet között.
Dina -most vettem észre igazán- feltűnően hasonlitott idősebbik nővéremre. Mint a legidősebb a Karamazovok közül, ő is erős, szenvedélyes, szinte magyar-parasztosan makacs, egyéni hangú, és élettel, élan-nal teli csupaszin üstökös volt, s emmellett ragyogóan szép, fekete haja és szeme úgy csillogtak, mint valami forró, fekete, folyékony arany. Az én rendhez, hagyományhoz, filozófikus rezignációhoz hajló ragaszkodásom ehhez képest talán gyengeség is volt, egyfajta inercia, a bizonyosság keresése, a stabilitás utáni vak vágy, mint Kálviné a *Csillag a máglyán* -ban.
A valóságban viszont éppen ellenkezően ő tűnt gyengének, most szinte mély depresszióba süllyedt. Tiz év után, mint orvos, belátom, hogy talán életem egyik legnagyobb diagnosztikus tévedését követtem el akkor, amikor ezt a depressziót a személyiség gyengesége jelének véltem, bár gyanitom, hogy a fiatal férfiak jelentős hányada ugyanezt tette volna, s talán tette is, mióta a világ világ.
Amikor Melinda Erkel operájában koloratúr szopránjával azt énekli:
"Ölj meg engem Bánk, ó ölj meg
Áldom én ha lesújt hős karod"

nos az azt az örök női érzést fejezi ki, azt a kiszolgáltatottságot, azt a konfúziót, mely belőlünk, szerelmes férfiakból valami ősi védőösztönt hiv elő, gondoskodást, figyelmet, melynek ereje jelentősebb annál, mint amit bevallani hajlamosak vagyunk. Másfelől van talán általában a női lélekben, de mindenképpen Dinában egy olyan ösztönös valóságérzés, mely mindezen a látszólagos gyengeség- és konfúzióérzéseken túl világosan és erősen vezeti őket a gyakorlati megoldás felé. Olyan valóságérzés ez, amely túl van egy szerelmes férfi felfogóképességén, s az mindegy, mennyire filozófikusnak képzeli magát ez a férfi. Amikor Dina egyre élesebb hangulatváltásaira és depressziójára tehát egyre nagyobb védelemmel és melegséggel válaszoltam, az csupán olaj volt a tűzre. Minél melegebb és érzelmesebb voltam, Dina annál kiszámlálhatatlanabbá és érthetetlenebbé vált. Végül, mint mindig, ha nem találtam a helyem, megszólalt bennem az önvédelem. Magamat látszólag megfegyelmezve és legyőzve bonapartei hangon elmondtam Dinának, hogy a helyzet világos: az én célom az, hogy maximum öt év után visszatérjek Magyarországra és ott nem csupán orvosi munkával, de folytonos tanulással kivánok foglalkozni. A tanulás fonosabb minden boldogságnál. Ahhoz ugyanis biztos háttér és stabilitás, biztos otthon kell. Minthogy ő sem Magyarországon, sem kisvárosi környezetben nem lehetne otthon, s minthogy ő nem Mrs Durant (későbbi éveiben a fentebb emlitett történész-filozófus könyveinek megirásához nagyban támaszkodott felesége segitségére), nem látom, hogyan folytathatjuk tovább kapcsolatunkat. Hosszú és drámai beszélgetések után végül sikerült meggyőznöm arról, hogy ez igy nem mehet tovább. Október elején tehát, mikor Dinától elváltunk, azt gondoltam, életem legnagyobb érzelmi kapcsolatának vége szakadt. Én pedig belevetettem magam a tanulásba, történelmi és irodalmi tanulmányaimba és egy hatalmas új project-be, mely abban az időben a lehető legnehezebb volt: a szivgyógyászati fellowship állásjelentkezésébe. Ideálisnak tűnt, hogy októberben sok időm volt, tudniillik ismét szivgyógyászati elective hónapot töltöttem, s egyik első dolgom volt a szivgyógyász professzorral, Rosman doktorral személyesen beszélgetni, mely az amerikai lélekkel kapcsolatos megfigyeléseim egyik első tanulságos esetévé vált.

Rosman doktor egy előzékeny, melegszivűnek látszó michigani zsidócsaládból származó "gentleman" volt. Udvariasan fogadott, sőt kifejezte csodálatát, hogy a rólam szóló havi jelentésekből megitélhetően milyen gyorsan sikerült "jó nevet kivivnom magamnak". Ez kellemes meglepetés volt, hiszen csak ezután fedeztem fel, hogy ezeket a jelentéseket -New Yorkkal ellentétben- itt valóban szabadon elolvashattam, s az első két havi működésemmel kapcsolatban tényleg jó jegyeket kaptam. Rosman doktor elmondta, hogy jelentkezésemet a fellowship-re komolyan fogják venni, különösen ha sikerül valamilyen szivgyógyászattal kapcsolatos kutatást kezdeményeznem. Engem nem nagyon kellett erre biztatni. Felhivtam egykori magyar főnökömet, aki rögvest ajánlott egy témakört és némi segitséget. Ez remekül indul- gondoltam. Mint kiéhezett oroszlán láttam neki a kutatás -egyébiránt igen bonyolult- szervezési munkálatainak.

5. Szivgyógyászat és "ICU"

Az 1993/94-es tanévben a szivgyógyászat különös népszerűségnek örvendett. Ez a népszerűség, mely a fellowship programokra való sokszoros túljelentkezésben jelentkezett, ráadásul éppen ebben a tanévben tetőzött. A Harvard Egyetemről kapott válasz ezt szemléletesen fogalmazta meg, amikor azt irta: "the competition is fierce" (a verseny vad). Ennek megfelelően aztán a jelöltek igyekeztek valamely friss kutatási eredménnyel előállni, hogy igy azt a reményt keltsék, hogy majdani fellowship állásukban szintén jeles kisérletekkel öregbitik majd az intézmény hirnevét.
Később szaklapok cikkeztek arról, hogy milyen "áltanulmányok" jelentek meg az ezt követő években, fiktiv eredményekkel, könnyen megkérdőjelezhető módszerekkel. Ez még egy az orvosi kollégiumra való naiv vitánkra emlékeztetett, s arra igen jól mintegy "rimelt".
Történt ugyanis, hogy a nyolcvanas évek derekán a budapesti orvosi egyetem egyik nővérszállóját, néhány ambiciózus fiatalember kereszteshadjárata eredményeként, úgynevezett szakkollégiummá, tehetséges vidéki diákok nem csupán szállóhelyévé, de közös és intenziv tanulmányi munkájának székhelyévé alakitották át, saját szakkörökkel, önképzőkörökkel, diáktanáccsal. Az átalakitással kapcsolatos harcok egyik központi figurája, Tamás, egy igen jóképű, magas, németes külsejű mezőségi fiú volt, éppúgy tanárszülők gyermeke, mint én. Tamás (éppúgy mint én) nagyon büszke volt humán műveltségére, irodalomtanár édesapjára és alsóközéposztálybeli, vidéki indittatására, ő azonban nem a kutatás, az angol nyelv, az utazások szinte képtelen, háttér és lehetőség nélküli tanulmányozásánba ölte energiáit, hanem a helyi, a budapesti akklimatizáció nagymesterévé vált. Helyi karrierjének gerincét képezte az a Caesar-i vonás, hogy Tamás kifejezetten ügyesen tudta barátnőit alkalmasan megválasztani, s ebben nem volt hátrány az a momentum, hogy az általam száraznak és holtnak tekintett anatómiát kiválóan megtanulta, s aztán nagy benyomást keltően tudta azt magyarázni a riadt fiatal elsőéveseknek. Tamás ragyogó érzékkel teremtett meg egy kis zárt, saját, szinte idejétmúltan őskommunista ideológiájától besugárzott közösséget a szakkolégiumon belül, melybe minden évben új tagokat felvételi vizsga által toborzott.
Abban az időben, amikor a kommunizmus már világosan letűnőben volt, új, vakitóan bizarr jelenség jelent meg a budapesti egyetemi közélet szinpadán: egy Jancsó filmek és a régi Nékosz-os hagyományok által ihletett belterjes és zárt közösség, mely célul tűzte ki nem csupán az orvosi tudományok, hanem egy szélesebb műveltség ébren tartását is. Egy közösség, amely igen idealista és naiv módon, mint egy kis holt-tengeri közösség-sejt, folyton ülésezett, magát közösségi szinten próbálta nevelni, saját törvényeket és ceremóniákat teremtett, s nem átallotta ebben a szakértelem, vagyonszerzés, egyéni vállalkozások és angolszász felsőbbrendűség által fémjelzett korban azt a dalt himnusszá emelni, hogy:
"Sej, a mi lobogónkat fényes szellők fújják
Sej, az van arra irva, éljen a *szabadság*".
Nos eleinte ez a mozgalom engem mintegy magába fogadott, főként azért, mert Tamás megsejtette, hogy presztizsének valahogy jót tehet, ha engem, mint olvasottságáról ismert jótanulót, felvesz kollégiumába. Életem egyik nagy meglepetése volt, hogy ebben a szakkolégiumban meghallgatták marathoni, jóháromésfélórás filozófiatörténeti

előadásomat, mely valószinűleg igen keveseket érdekelt, nodehát a közösség szelleme és ereje annyira erős volt még, hogy legtöbben mindezt zokszó nélkül tűrték. Tamásra ekkoriban mint Mecaenas-ra tekintettem, aki karrierjének előmenetele mintegy melléktermékeként egy idealista szigetet teremtett még egy szakos és business orientált, készülődő „Szép új világban” is. Túlzott befolyása, vezetőszerepe, lányok közötti népszerűsége engem nem zavart különösebben, másokat annál inkább. Mintegy két éven belül Tamást eltávolitották saját szakkollégiumából, a forradalom ismét felfalta saját gyermekét. S tették ezt igen kifinomult eszközökkel Tamáshoz hasonlóan ambiciózus, de a korszellemtől kevésbé eltérő újkeletű tagok. A fentiekre csak mintegy megfigyelői semlegességgel tekintettem, mert sejtettem, hogy ez előbb-utóbb meg kell történjen. Tamás természetesen talpra esett megint, a szakkollégiumból kivehető előnyöket ekkoriban már jórészt elcsente (mint ez a forradalmárok szokása), s az anatómiaoktatásból faragott új, s igen jövedelmező üzletet, sűrűn emlegetve a vizsgázók hiányos humán műveltsége iránti fájdalmát. A szakkollégiumból kivehető legfőbb előnyt mindenesetre nekem is sikerült elérnem, s ez nem volt más, mint a vietnamiak éjféli főzőegyleteitől mentes nyugodt éjjeli alvás, melyeket a nap-naputáni közösségi gyűlések sem zavartak már.

Tamás belterjes közösségének lebontása időszakában a szakkollégium új, már modernebb szemléletű igazgatója megkérdezett valamennyiünket, mi a véleményünk új kezdeményezéséről, hogy a kollégiumi bennmaradás egyik feltételeként tudományos diákköri munkát követeljünk meg *valamennyi* tagtól. Nem sokan osztották naiv álláspontomat, melyszerint "a tudományos munkát egyszerűen nem lehet követelménnyé emelni. Valakiben vagy van erre késztetés, vagy nincs. Ha olyan embereket késztetünk tudományos kutatás végzésére, akikben ilyen belső ihlet nincs, úgy a tudomány felhigul, s áltudománnyá válik." Sokan valószinűleg kimondatlanul nevettek ezen.

Nos a szivgyógyászat korabeli népszerűsége és a leendő fellow-k áltudományos csalásai mögött 1993 táján valószinűleg az állt, hogy akkoriban a népesség körében egyik leggyakrabban előforduló megbetegedést, tudniillik a koszorúsérszűkület okozta szivrohamot egyre inkább eszközös beavatkozásokkal kezdték kezelni, s utóbbiak mindig nagy jövedelemforrásnak bizonyultak, jelen esetben a szivgyógyásznak. Ahol a pénz, ott a korrupció. Ahol a korrupció, ott a felhigult, ipari léptékű köz- és áltudomány. Minderről én mit se tudtam. Az egyetlen célom tehetséges egykori magyar főnököm példáját és tanácsát követve ezen a Magyarországon viszonylag újnak számító szakterületen elindulni (már ami a koszorúsérproblémák újszerű kezelési módjait illeti). Az egyetlen "bennfentes", akivel a helyi viszonyokról elbeszélgethettem az elsőéves Zsolt volt, s a szivgyógyászati felowship kérdésébe ő nemigen látott bele. Ami a kutatást illeti, utólag látom, hogy egy másodéves rezidensnek *támogató nélkül* egy komoly kutatási protokollt kidolgozni, mint tettem én ekkor- ez szinte reménytelen vállalkozás volt az adott viszonyok között. A tudatlan ember bátorságával mégis összeállitottam egy jó húszoldalas tervezetet kihasználva azt, hogy a Henry Ford kórházban számos olyan tudományos szakember volt elérhető, akik ismeretlenül is nyújtottak némi segitséget, különösen miután megtudták, hogy tanulmányom csatlakozni próbál egy már elinditott és kiterjedt kutatási project-hez, az indiai Khwaja doktoréhoz. Utóbbit a szivgyógyászati intenziv osztály (CICU) különös lelkületű főnöke ajánlotta nekem, nevezetesen Borzak doktor, egy nagyonis fiatalos, vékonyarcú, barna göndör hajú california-i zsidó családból származó amerikai, aki viszonylag fiatalon kapta meg a CICU vezetői tisztjét, s aki

érthető módon nagyon tartózkodóan bánt egy ismeretlen és támogatók nélküli ambiciózus fiatalemberrel.
A Khwaja doktor project-jéhez való csatlakozás valóban logikus volt, hiszen némi gyakorlati szintű, protokollbeli hasonlóság valóban volt a project és az én kisérleti felállásom között. Borzak doktor azonban "elfelejtett" emliteni két nagyon fontos momentumot, mely nemcsak tanulmányomat tette lehetetlenné, de komoly problémát okozott később Khwaja doktorral való viszonyomban is. Az egyik akkor derült ki, amikor a kutatási tervezetet megirtam és benyújtottam, abba rengeteg munkát és időt befektetve. A dolog lényege az volt, hogy amikor "principal investigator"-ként, tehát a tanulmányban résztvevő kutatók közül elsőszámúként a magam nevét tűntettem fel, automatikusan lehetetlenné tettem a kutatás kórház általi finanszirozását, ugyanis kutatási pénzt rezidensnek nem utalhattak át. Másfelől a különféle szakemberekkel való tanácskozásom, mint *utólag kiderült* szintén pénzbe került, s ezért a számlát néhány hónap múlva Khwaja doktor kapta meg. Érthetően nem volt különösebben boldog.
Miért mondam el ezt a technikai részletet? Azért, mert ez eléggé komoly kijózanodást eredményezett bennem a kutatás etikájával kapcsolatban s rájöttem, hogy kutatást nemigen kezdhetek befolyásos támogatók nélkül sem itt, sem másutt. Ez különösen rimelt arra a fiatalkori olvasmányomra, mely azt mesélte el, hogy a Nobel dijasok nagy része között igen szoros kapcsolat mutatható ki, intézményes, vérségi vagy más szociális szinten.
Október mindennek ellenére az első olyan hónap volt, amikor jelentős mennyiségű szabadidőm volt, sőt maradt energiám valamelyest a Zsolttal való teniszezésre is, melyeken némileg zavart az, hogy mennyire energikusabb ő magamnál, aki New York-ban és a sok éjszakai ügyelet miatt némileg már megfáradtam. Dearbornban az ősz tagadhatatlanul sokkal szebb volt, mint New York betontengerében, autómmal eljártam a város hatalmas parkjainak egyikébe, mely igazából Dearborn-tól egy óra vezetésre egy hatalmas tó körül kirándulóhelyek egész sora volt, ahogy Dina később megfogalmazta "a little piece of Heaven" (földbéli paradicsom). Kennsington park tava körül kerékpár-,si- és csónakkölcsönző, nyolc-tiz kialakitott piknik-kirándulóterület, s egy sokkilométeres kerékpárút tündökölt, s mindenekelőtt szépen karbantartott fásitott füves terület, a tó körül szinte bejárhatatlan végtelenségben. Először egy délután alatt próbáltam megkerülni a tavat, de három óra multán beláttam, hogy túl hosszú ez gyalogútnak, bárha lenyűgözően szép.Kennsingtonbeli sétáim magánya nagyon hathatós relaxációs gyakorlat volt, sokszor emelt ki később is nehézségekből. Ekkor mégis éreztem valami lehengerlően erős hiányt mindebből a kis menyországból, s egyre határozott kontúrokban kezdett megjelenni előttem, egy éles fájdalomérzéstől kisérve, Dina alakja és hangja. Esténként a lakótelepi közösségi centrumban a forróvizes pezsgőmedencében Victor Hugo-t olvastam, majd Durant ázsiai kultúrtörténetét, vagy Zsolttal teniszeztünk, egyszer-egyszer Gyurival találkoztam, aki később egy közeli lakásba költözött be. Gyuri egyre kevésbé találta a helyét, s elhatározta, hogy aneszteziológiára jelentkezik a jövő évtől kezdve.
Mindebből a kis megpihenésből, őszi nyugalomból durva felébredést jelentett amikor november második hetében megérkezett a michigani tél. Hirtelen Napóleon 1812-es hadjáratának közkatonái jutottak eszembe, akik idegenben fagylódtak a messzi orosz pusztákon. De nemigen maradt idő efféle elmélkedésekre, mert a detroiti szinvonal -a szivgyógyászati elective-hez képest- meredeken felfelé kezdett ivelni, amikor első

intenzivosztályos hónapomat kezdtem az MICU-ban november elején.
Ez a Medical Intensive Care Unit (orvosi intenzivosztály) mindössze egy volt az intenzivosztályok közül, illetve szorosan tekintve három. Az F5-ön volt egy ideggyógyászati, a hatodik emeleten *három* sebészeti ICU, itt, az ötödiken két nagy orvosi intenzivosztály és egy úgynevezett stepdown, vagyis a már némileg jobban lévő betegek számára fenntartott félintenziv, az utóbbi három egységes vezetés alatt. Ezt a vezetést a tősgyökeres michigani családból származó Popovich doktor képviselte, aki meglehetősen elütött a többi belgyógyászati alosztály szakmailag kiváló, de joviálisabb, többnyire zsidó származású vezetőitől, s ezen az osztályon némileg merevebb fegyelmet tartott. Mint Hyzy doktor, az intenzives orvos, akivel e hónapban együtt dolgoztam, s aki Popovich helyettese volt, hangsúlyozta: "kimutatható, hogy a szakmai kiválóság legfontosabb kellékei között kiemelt a team munka, a nővérek, orvosok, gyógyszerészek, légzésterapeuták és más szakemberek közötti szoros kommunikáció". Mindez ezen az osztályon tagadhatatlanul példásan működött.
Feltűnő volt az intenzives nővérek, a légzésterápiás szakemberek (respiratory therapist, röviditve RT) és a gyógyszerészek naprakész és igen magas szintű szaktudása is. Rögtön felfogtam azt, hogy éppen ezektől tanulhatok a legtöbbet, s ezért aztán próbáltam jó kapcsolatot kialakitani akivel csak lehetett. Utóbbi nem volt könnyű. A kiváló szakmai tudással eggyütt járt ugyanis egyfajta büszkeség, s minden formában igyekeztek -különösen a nővérek- megértetni velünk, rezidensekkel azt, hogy minden rangbeli különbség ellenére itt mi rezidens orvosok és nem ők, intenzives szaknővérek vagyunk kiszolgáltatott helyzetben. Ez természetesen még inkább igaz volt a külföldi rezidensekkel kapcsolatban. Ha egy nővérnek valami nem tetszett, nos könnyen odament a chief resident-hez, akár olyan triviális dologgal, minthogy egy-egy rezidens túlságosan izzad. Vagy, extrém esetben, egy-egy nővér a rezidens idegenes akcentusára hivatkozva nem hajtott végre egy-egy feladatot. Emmellé jöttek még az intenzives szakorvos többnyire igen magas szakmai szintű elvárásai, a részletes kidolgozott szakmai útmutatók, protokollok, szabályrendszer, mely sok esetben mankót jelentett, de melynek elsajátitása mégis sok időt és energiát igényelt. Az olykor extrém betegterhelés, az igen magas óraszám, s az a tény, hogy itt nem mondtak le a világosan kritikus, már-már reménytelen állapotú betegről sem, akiknek nem kettő-három, hanem hat-nyolc *komoly* problémája is volt, még tovább fokozta az egy hónapra idevetődött orvosgyakornok amúgy is tekintélyes nehézségeit.
Életem során először éreztem azt, hogy a szakmai elvárások már-már túl magasak előképzettségemhez képest. Bizony a new york-i ICU szintje elmaradt az ittenitől. Ez nekem, mint eleddig végig eminens tanulónak, egy teljesen új és nehezen feldolgozható érzés volt, s nemigen segitett a nagyon kemény és korai detroiti tél hirtelen beköszönte, amelyben gépjárművezetői tapasztalatlanságom igen megnehezitette már a puszta bejárást is. Mintha mindez még nem lett volna elég, két további nehézség tette keservessé ezt a hónapot. Az egyik egy kissé tapasztalatlan, s mindenképpen bizonyitani akaró fellow, aki egy hét után váltotta az igen tehetséges másodéves ICU fellow-nkat, akivel az első héten jól együttdolgoztam. Érthetően az elsőéves ICU fellow, a helyi zsidó családból származó Roland doktor, aki tavaly éppen kórházunkban volt chief resident, szigorúbb volt minden kis tévedéssel szemben, s ezt még csak fokozta amúgyis morcona alaptermészete. Ő volt közvetlen főnököm, minekután Hyzy elég jelentős önállóságot engedett neki, nopersze néha megfeddve egy-egy tévedéséért, melyet Roland doktor nem

túlságosan nagy türelemmel vett tudomásul, s melyek mögött igyekezett a rezidensek mulasztásait felfedezni. Ha Roland doktor megnehezitette a hónapomat, nos akkor Berry doktor, rezidenstársam, egyenesen a katasztrófa szélére sodort.
Történt, hogy egy baráti csevegésünk alkalmával figyelmetlenül kritikusan illettem a helyi viszonyokat, megemlitve tudományos kutatással kapcsolatos szervezési tapasztalataimat. Amikor olyasmit mondtam neki, hogy a kutatói etikett talán még itt, Amerikában sincs rendjén teljesen, nos akkor igen különös reakciót figyeltem meg, melyet eleinte meg sem értettem igazán. Hirtelen barátilag kezet nyújtott nekem, mintegy részvétnyilvánitóan, majd szárazon kijelentette:
"I agree, America sucks" (Egyetértek, Amerika bűzlik).
Utóbbi mondatán roppantmód elcsodálkoztam, ennek jelentését azonban volt módom alaposan megfigyelni a következő hónapokban, mert ettől a naptól kezdve megváltozott körülöttem a világ. Nem csupán Roland doktor lett hirtelen ellenségesebb, hanem Scher doktor és sokan mások is, Berry pedig egyenesen hadatüzent nekem. Rosman hirtelen sokat volt elfoglalt, amikor beszélni szerettem volna vele. Borzakot egyenesen lehetetlen volt elérni. Pedig ekkor kezdtem megkapni az első válaszokat más kórházak szivgyógyászati programjaiból. Vagy ötven jelentkezésem közül hat talált érdemesnek interjúra. Ezek között neves intézmények is előfordultak, mint a pittsburghi egyetem, New York egyik nevesebb kórháza, a hirneves saint louis-i Washington egyetem egyik gyakorló kórháza...Mint utóbb kiderült, mindezt főként programigazgatónk, a neves Lesch doktor ajánlólevelének köszönhettem.
December elején teljesen kifáradva kezdtem el a CICU hónapot, amikor pedig bizonyitanom kellett, hiszen elvileg hivatalos jelölt voltam a helyi szivgyógyászati fellow poziciók egyikére. Amikor egy elsőéves intern, akivel a hónapban együtt dolgoztam, megkért, hogy tanitsam meg egy az intenziv osztályon gyakori eszközös beavatkozásra, s igen hálás volt, amiért olyan nagy türelemmel tanitgattam, még nem tudtam, hogy éppen ő teszi majd igazán nehézzé ezt a bizonyitást. A rendkivül intelligens Rajiv, egy bombay-i jólmenő ügyvéd ezen tehetséges sarja ugyanis detroiti internsége előtt már kétéves szivgyógyászati gyakorlatot végzett Indiában, igyaztán nagyon magasra emelte a mércét. Ezt az előnyt legnagyobb igyekezetem ellenére sem tudtam ledolgozni vele szemben néhány hét alatt. Pedig Rajiv mégcsak nem is akart szivgyógyászatra jelentkezni, neki az általános belgyógyászat tetszett akkoriban, s ezt tagadhatatlanul igen magas szinvonalon művelte. Bárha Rajiv volt az, aki életemet igen megnehezitette ebben a hónapban, ennek ellenére nagyon szépen összebarátkoztunk, melynek elsősorban az volt az oka, hogy Rajivnak volt valami fogalma a nekem izgalmasnak tűnő indiai történelemről. Amikor vállalkozott arra, hogy karácsonyi másfélnapos utamhoz a repülőtérre kivigyen, olyannyira belefeledkeztünk utóbbi taglalásába, hogy az utat eltévesztve csaknem lekéstük a gépet.
Még szeptemberben a repülőgépen Detroitba visszafelé megismerkedtem egy amerikai magyar lánnyal, akinek apja egy kis Illinois-i városkában volt körzeti orvos. A lány kövér volt és nem volt vonzó, ellenben barátságos, s váltottunk néhány levelet szeptember óta. Mint kiderült, Amerikában szokás karácsonyra meghivni olyan ismerősöket, akik családjuktól távol egyébiránt egyedül kellene töltsék a Szentestét. Igy szülei meghivtak magukhoz, mint egyedül kallódó magyar fiatalembert, 1993 karácsonyára.
Tagadhatatlanul holtfáradtan érkeztem hozzájuk, s nem keltettem különösen jó benyomást. Amikor megemlitettem, hogy már csaknem két hónapja dolgozom intenziv

osztályon, apja igy szólt (angolul, hiszen magyarul már igen keveset beszélt):
"Az igazi nehézségek majd csak ezután következnek. Nem értem, hogy mennyire elkényeztetik a mostani rezidenseket. Én például, mint körzeti orvos, minden éjjel ügyeletes vegyok, s az utóbbi öt évben csak egyszer voltam szabadságon, az is csak egy hétig tartott."
Amikor a lány feddőleg megemlitette, mennyire fáradtnak nézek ki, megkértem, hadd feküdjek le kicsit szokatlanul *korán.* A lány csalódottan vitt ki másnap délután a repülőtérre, láthatólag tervei lettek volna velem. Dicsekedett, hogy mennyire olcsó áron vette *saját mikrobuszát*, mely impozáns és új volt. Éppigy az *saját*, hatalmas családi háza. Szemlátomást értett hozzá, hogy prioritásait egyszerűen világossá tegye. Szépen megköszöntem neki a vendéglátást. Többet nem láttam aztán.
Az újévet már Gyurival együtt töltöttük, s ez abból állt, hogy videón megnéztünk egy kikölcsönzött művészfilmet. A film ihletetadóan jó volt, egy amerikai családról szólt, akik egy kis karibtengeri szigeten kezdenek egy ipari társadalomtól távoli, természetesebb új életet. Éjfél után, már álmomból ébresztett a telefon, mely egy rettenetes háromhavi rémálomnak véget vetett.

6. Michigan-i tél

Januárban, a szibériaian fagyos michigan-i hajnalokon percekig járatni kellett a motort, s sokat csúszkáltam (szó szerint) Detroit sugárútjain, hogy reggel hétre eljussak az intenziv osztályra ismét. A parkolóház sokadik emeletére gépjárművezetési tapasztalat nélkül nagy stressznek számitott. A minusz húsz-harminc fok reggel hat óra felé kegyetlen iskola volt. A január hónap hagyományosan a legnagyobb betegforgalommal terhelt, s nem volt ez másképp 1994-ben sem. Új intenzives szakorvosunk, Basha doktor, igen energikus volt, s arról nevezetes, hogy minden kijelentését szakcikkekkel támasztotta alá, melyek cimét és származási helyét fejből tudta és skandálta. Fellow-m ismét egy tapasztalatlan elsőéves, helyi, michigan-beli doktornő, Dr Allenspach, Rolandnál még bizonytalanabb volt, s alig kedvesebb. Ezúttal azonban rezidenstársaim kellemesebb társaságnak bizonyultak, egyikük éppen az augusztusban még ifjú szakorvosként szereplő Nabil, akinek- mint kiderült- egyik orvosi pályázatához még egy intenzives hónapra volt szüksége. Nabil egyébiránt éppen akkor ismerkedett meg egy szépséges algériai lánnyal, akiről úgy hirlett, hogy kiváló orvostanhallgató volt, s hogy a következő esztendőben aztán majd éppen hozzánk kerül majd a belgyógyászati rezidens programba. Érthetően Nabil nagyon feldobottan viselkedett, s oldotta a légkört maga körül, már amennyire ezt az intenziv osztályon egyáltalán lehetett. Egyszer például megemlitette Nabil, hogy az éppen akkor kinevezett amerikai külügyminiszternek idegen akcentusa van. Nevetve válaszoltam, hogy Napóleon már császár volt, amikor még mindig korzikai olasz akcentussal beszélt. Komolyan meglepődött, s valamennyire megilletődött, hiszen vele ellentétben, aki itt, Dearbornban nőtt föl, én természetesen magyaros akcentussal beszéltem, különösen, ha fáradt voltam, vagy érzelmes. Mindig is csodálkoztam a

gyermekkoromban látott kémfilmeken, hiszen megértettem, hogy a tanult idegen nyelv magas agyi funkció, melyet egy erős érzelem, vagy fáradtság gyakran megzavar. Hogy nem leplezte le e kémeket egy különös fáradtság, vagy meghökkenés? Dinához is néha magyarul beszéltem. Először ezen úgy meglepődött, hogy őszintén megkérdezett: „Who are you talking to?" (Kihez beszélsz?)
Nos Nabil sem kerülhette el azt, amit itt röviden úgy fejeztek ki: "has a problem" (problémája van). Utóbbi baljóslatú kifejezés elvileg azt jelentette, hogy valaki "nem megfelelően teljesit", "nem elvárható szinvonalon", "nem megfelelő felkészültséggel" kezel betegeket, mely egy-egy nehezebb helyzetben mintegy "kibukik". Érthető, hogy egy kiválóságáról hires osztályban ez mintegy halálos itélet, s szinte hallani a sugallt, ki nem mondott folytatást: "sokan örülnének a lehetőségnek, hogy itt dolgozzanak, sokan, akik szakmai felkészültsége és képességei jobbak". Kétségtelen, hogy az egyszerűbb rezidensek által "fotografikus memóriájú"-nak leirt ötvenesévek-szerűen agressziv és fanatikus Basha doktor, s a bizonytalanságait poziciójából eredő hatalmi helyzetével kompenzáló Allenspach köreiben egy-egy szakmai kérdésen (különösen ha az egy kurrens, a pulmonológusok körében éppen divatos szakmai vitával kapcsolatos, melyben Basha doktor természetesen élesen és fanatikusan foglalt állást) könnyen el lehetett bukni. Ha valaki mondjuk Basha doktor egyik ilyen képviselt nézete ellenében tett valamit éjszakai ügyelet alatt, annak jaj volt a másnapi vizit alkalmával. Basha doktornak pedig sok ilyen "erős véleménye" volt. Még az előző hónapban a CICU egyik vezető orvosa, Smith doktor, aki a klasszikus orvosképnek megfelelően kimért, pedáns, szabatos volt, a lehető legszabályosabb öltözettel, a Henry Ford kórház fémjelzésű fehér köppenye mindig kifogástalanul ránctalan, alatta fehér ing és *hosszú* nyakkendő arany nyakkendőtűvel- nos ez a Smith doktor úgy nyilatkozott, hogy
-A medicinának egyik legnagyobb problémája az, hogy sokaknak van *erős* (értsd megingathatatlan) nézete, amelyet nem tud aztán kellő mennyiségű tudományos adattal alátámasztani.
Nos Basha doktor igen hires volt arról, hogy, mint emlitettem, minden állitását szakcikkekk sorával támasztotta alá, mely különösen hatott, valahogy igy:
"Mostmár egyértelmű, hogy az adott esetben dobutamin használata a szivizom "meghajtására" (az eredeti angol kifejezés: to whip the heart, a szivet ostorozni) hibás nézet. Lásd K... cikkét a Journal of Intensive Therapy 1992 novemberi számában, vagy Z.... cikkét a Chest 1993 októberi számában".
Mindezzel nemcsak állitását támasztotta alá, hanem mintegy azt is sugallta, hogy az illető álmos, az éjszakai megerőltetéstől szinte félholt, absztrakt gondolkodásra jórészt képtelen rezidensnek a fenti cikkeket számba kellett volna vennie, vagy...netán nem is olvasta őket? S itt a lelkiismeretfurdalás, hiszen természetesen a rezidens túlságosan fáradt és sebezhető volt, s nem tudta racionálisan számba venni, hogy nem lehetett valamennyi szakterület cikkeit végigolvasni egy nehéz rezidensév alatt, sőt én például csak a második nyáron kezdtem el szakcikkek rendszeresebb olvasását. Az anyag azonban potenciálisan végtelen volt, s a szakorvosok előnye velünk szemben ezen a szinten szinte felmérhetetlenül hatalmas. S éppen ebből a felmérhetetlenségből adódott a magunkkal szemben való örök kielégitetetlenségérzés, melyet Dina igy fogalmazott meg:
"I cannot take this eternal feeling of insufficiency..." (Nem tudom elviselni az elégtelenség folytonos érzését...)
Erre az érzésre aztán mindenki saját indittatása szerint, másként reagált. Nabil, mint

érzékeny, de életével alapvetően megelégedett ember kicsit megszégyellte magát, s aztán Basha doktor előtt meghajolva elismerte "bűnét". Hasonló esetben én viszont totális kifáradásig tartó olvasásba kezdtem, migaztán beláttam, hogy egy ilyen kifáradás túlságosan kockázatos. Mint amikor először olvastam idegen nyelven könyvet, s rájöttem arra, hogy a folyamatos olvasást egy-egy idegen szó, kifejezés nem akaszthatja meg, tovább kell haladni, sőt, ahogy magamnak lelkesitően megfogalmaztam:
"A legjobb szótár a következő mondat, vagy bekezdés"
s igy persze megértettem, hogy a Magyarországon tanuló csinos kelet német lány, akit mikor patológia gyakorlaton megkérdeztek, hogy ismeri-e a "végzet" magyar szót, miért válaszolta: igen, s amikor tovább kérdezték, mi a szó német forditása, nem találta meg a megfelelő kifejezést saját anyanyelvén, hanem csak annyit mondott: "a szövegkörnyezetből értem, a forditás nem jut eszembe". Nos éppigy én sem értem rá mindig "szótározni", mert tovább kellett olvasnom ezt az olyannyira nehéz és traumatikus idegen "szöveget". Az intenziv osztályon, a szibériaian kemény michigan-i télben, meg *kellett* őriznem agyam frissességét, összpontositanom kellett munkámra, s inkább kevesebb tárgyi tudással, de meg kellett figyelnem mindent az osztályon, az RT-k barátságos mondataitól a nővérek büszke rutinjáig, s minden megalázó szituáción keresztül tanulnom kellett. Minden percben óvakodni kellett attól, hogy az ember túl sokat beszéljen, vagy kérdezzen, mert túlságosan könnyen kialakalhatott a tájékozatlanság bélyege, márpedig nagyon keveset tudtam még akkor abból a rutinból, ami ezen az osztályon szükséges volt. Életbiztositásom ez volt: a végletekig megfeszitett figyelem, fanatikusan megőrzött agyi frissesség. S mi tagadás Berry doktor minden igyekezete és Roland, Allenspach minden antipátiája ellenére a nagyobb problémákat elkerültem, olyanokat, amelyeket Nabil, vagy akár Tibor megélt, amikor valahogy "nem jó benyomás" alakult ki róluk egy-egy intenziv osztályos hónap után. Utóbbi egyébként igen különös eset, hiszen Tibor igen jó tudással rendelkező, nagyonis lelkiismeretes, kiváló rezidens volt, s máig sem értem, Popovich-csal eltöltött szakmai gyakorlata során milyen gondjai akadhattak. Ez azt az érzést erősitette bennem, hogy ez a szakorvosokban kialakitott benyomás esetleg nem mindig következetes, s csak még kinosabban ügyeltem a rossz benyomás elkerülésére. Ennek ellenére mégis behivatott Scher doktor magához, amikor januárban megkapta Ronald doktor által irt jellemzésemet még novemberi munkámról. Itt már nem jóindulatú, de legalább tárgyilagos formában beszélte meg velem azt a problémát, amit "jelentettek neki", nevezetesen, hogy "gyakran van különvéleménye, amelyhez makacsul ragaszkodik", ahogy ezt ő megfogalmazta. Én utóbbit nem találtam jogosnak, s szerencsémre a file-omba tárgyilagosan dokumentálta Scher doktor később:
"A rezidens tagadja, hogy jelen lenne benne egy ilyen tendencia. A probléma részletes tárgyalása után a rezidens igéretet tett, hogy fokozottan odafigyel a kérdésre."
Általában véve az ilyen helyzetekből azt a gondolati modellt, hasonlatot épitettem ki magamban, hogy az orvosi társadalom itt, Amerikában olyan, mint egy hadsereg. Az orvos egy tiszt, a nővérek altisztek, a beteg a közlegény, az ellenség elvileg a betegség, az ügyvédek és az üzletemberek pedig a hadsereget felügyelő politikusok és diplomaták. Nem véletlenül nevezik az orvosgyakornokokat igy: house officer (házi tiszt)....
Az ilyen hadseregben a helyezkedés, a stratégia döntően fontos, s igazából nem főleg a külső ellenség legyőzésére, hanem főleg a hadseregen belüli helyezkedésre. Mint később tapasztaltam minél korruptabb és elmaradottabb egy kórház, ez annál inkább érvényesül.

Végül a külső ellenség szinte egyáltalán nem fontos már. A fő figyelem a hadseregen belüli csatározásokra, kényelem és rang iránti versengésre összpontosul.
Basha, viszonylag magas rangja ellenére néha meglehetősen meglepően emberséges volt, például akkor, amikor egy igazán nehéz éjszakai ügyelet utáni viziten.....hadd mondjak többet erről az éjszakáról. Nos minden intenziv osztályos hónapban egy hétig egy-egy rezidens éjszaka volt ügyeletes. Ez abból állt, hogy az egyik ICU osztály és a stepdown betegek feléért este hét és reggel hét között ő volt a felelős. Minden új beteget az osztályra szintén neki kellett felvennie és ellátnia. A másik ICU team egy rezidense a másik ICU betegeiért és a stepdown betegeinek másik feléért felelt. Azon héten, amikor az éjszakai műszak nekem jutott, a másik rezidens éppen a már idősebb, valamikor az egyik pesti klinikán nagy elismertségnek örvendő kiváló endokrinológus szakorvos, a bolgár származású, magyarul kiválóan beszélő Orlin volt. Orlin meglehetősen kényelmes, de igen tapasztalt és értelmes, jóharmincas, magas szemüveges férfi volt, széles, megelégedett mosollyal. A hét jórészén nem sokat láttam belőle, mignem egy éjszaka, amikor odakint minusz húszonötfokos hideg volt, s autóm szokatlanul erősen csúszkált a jégpályaszerűen átfagyott detroit-i utakon, nos ezen az éjszakán szokatlanul sok, nevezetesen öt új beteget kellett felvennem, ráadásul igen sok eszközös beavatkozást kellett elvégeznem, s igen kritikus betegeim voltak. Minthogy csak néhány hónapja tettem meg a nagy ugrást a feladatokat elvégző, önálló gondolkodásról leszoktatott, de állandó fáradtság miatt jórészt képtelen intern szerep és a másodéves rezidensség között, ekkor ettől a magasabb rangtól, s az ezzel kapcsolatos magasabb elvárásoktól még nagyon féltem, különösen egy új kórházban és természetesen egy idegen nyelvi környezetben. Olyan volt ez, mint egy nem-francia idegenlégiósnak a sivatagban, akire rábiznak egy különösen nehéz feladatot. Márpedig ezek az éjszakák kegyetlenül kemények voltak. Most például szinte percenként hivtak a nővérek, s a lélegeztető berendezés apró nüanszaitól az anyagcsere élettanával, vagy a keringésmechanika legkifinomultabb részleteivel kapcsolatos döntéseket nekem kellett meghoznom még nagyon minimális tapasztalattal. Tudtam, hogy másnp reggel az ellenőrzés részletes és kérlelhetetlen lesz, a fellow-t azonban nem hivhattam minden percben, akkor ugyanis határozatlannak, gyengének, döntésképtelennek irt volna le jelentéseiben. Ezen az estén az új felvételeken kivül négy betegem állapota fordult válságosra. Itt, a Henry Ford kórház intenziv osztályán a végstádiumú betegekről sem mondtunk le, hanem igen intenziven kezeltük őket a legújabb élettani elméletek alapján. Az út ezen végén, amikor a szervezet fél lábbal már a másvilág kapuját érte, a helyrehozandó élettani változók Megsokasodtak, mint egy sakkparti középjátékában, s majdnem percenként próbálkoztunk ilyen, vagy olyan aktiv beavatkozással. Volt ebben valami hátborzongatóan izgalmas, s persze sok sikerélmény is érte az embert. De a tét nagyon nagy volt. A beteg élet-halál között lebegve nagyon könnyen belecsúszhatott egy halálos örvénybe, akár egyetlen rossz döntés eredményeképp, vagy bármilyen döntés ellenére. Egy lelkiismeretes, de még jórészt tapasztalatlan fiatal orvos idegeit ez nagyon megviselhette. A csatatér ezen borzalmaiból néha az intenziven kivüli illemhely ragadott ki, ahol idegeimet egy-egy percre megpihentettem. Ez most üres volt, ide nem ért el a csatazaj. Mennyi háborús filmet megnéztem, mennyi háborús könyvet elolvastam gyerekkoromban! Nos nekem úgy tűnt, hogy még az ilyen jelképes háború is sokszorosan keményebb idegi megterhelést jelent, mint akár azt a legrealistább háborús filmekben, vagy könyvekben leirják. Az ilyen idealista művészeti ábrázolások nem igazak. A háború

jóval iszonyúbb, mint a legborzalmasabb leirása akár. Aki ilyen keménységeket megél egy idegen környezetben, barátok, jóakarók nélkül a michigan-i hidegben, az ezután más emberré lesz. A folyamat pedig visszafordithatatlan. A veszélyekhez szokott katona nem vonul vissza egykönnyen. A feladatot végig kell csinálni, bármi történjék. Detroitból, Amerikából, a belgyógyász rezidenciából nincs visszavonulás, nincs kiugrás, nincs mentség, nincs más kiút, mint a győzelem, vagy a halál. S sokszor úgy tűnt, hogy a kettő közül az utóbbi lenne a könnyebb és igy megvetendőbb.

A telefon másik felén elérhető fellow tehát szerencsémre úgy döntött, hogy Orlint megkéri, hogy a különösen egyenlőtlen betegterhelés miatt segitsen ki. Ez megmentett az összeomlástól, azért azonban a másnapi viziten reggel hét órakor, amikor a nagyvizit előtt Bashának és Allenspachnak be kellett számolnom az éjszaka történtekről, Basha látta, hogy teljesen ki vagyok merülve, s hihetetlenül szokatlan lépésre szánta rá magát: *megengedte, hogy beszámolóm közben leüljek.* Ezt gyanakodva fogadtam. Vajon ez azt fogja jelenteni, hogy gyenge, kritikus helyzetben hamar összezavarodó rezidensként fognak-e jellemezni majd? Bár egyik beteggel való stratégiámat kritikával illette, hihetetlen módon (a kritikus éjszaka után, amikor a nehézségek olyan szintre értek, hogy szinte képtelen voltam az események tárgyilagos összefoglalására), nem történt jelentősebb mulasztás, s Allenspach későbbi jellemzésében sem volt más negativum, minthogy "néhány területen" tárgyi tudásomat gyengének találta, mig "más területeken tárgyi tudása előrehaladott" mondta. Paradox módon, mint emlékszem, ezen gyenge területeim a vesegyógyászattal, a nefrológiával voltak kapcsolatosak, melyben való alapos jártasságomra később olyan büszke lettem.

A detroit-i télben, az extrém hidegben, egyedül és elsőgenerációs magyarként törve az utat a *harmadik* intenzivosztályos hónapom vége felé jártam. Három intenzivosztályos hónap egymás után és ráadásul télen, amikor a betegszám a legmagasabb volt- ez nagyon kemény idegi és fizikai terhelést jelentett. A folytonos idegfeszültség, az átalvatlan éjszakák, a nagy koffeinadagok, a totális összpontositás bizony próbára tette a szervezetet. Node egy huszonhatéves ember tartalékai még kimerithetetlenek, s ezt csak az nem tudja, akit nem értek efféle élmények. Volt azért ezen intenzivosztályos életnek pozitiv oldala is. Holott a ipari és a szakmaiságra talán túlságosan nagy figyelmet forditó, a művészetekre, a szépségre, az irodalomra oly kevéssé odafigyelő detroit-iakkal csak a bolondozás, csak a legalapvetőbb emberi vonzalom szintjén tudtam kommunikálni, s a hétköznapi kultúrájukat márcsak azért sem ismertem, mert az úton hazafelé is csak a kanadai, inkább európaias rádiót hallgattam (melyből egyébiránt felvettem egy Hamlet előadást, s aztán azt hallgattam az esti magányos vacsorák közben: a magányos étkezések igen lehangolóak tudtak lenni, ezt kezelendő még televiziót is voltam kénytelen venni)- nos ezekkel a detroit-iakkal legalább a munkahelyen elbolondoztam egy kicsit. A görögös kiejtésű RT, Bill, kiváló alkalom volt a görögös kultúrával kapcsolatos ismereteim és nosztalgiáim felelevenitésére, nem is beszélve a két röntgenesnővérre, akik hodozható röntgengépükön eltoltak egyszer a sebész ICU-ra a helyiek nagy derültségére. Egyikük, egy nagyon széparcú, szőkehajú fiatal lány valamelyest még érdeklődött is irántam, de gondolataim ekkor még túlságosan Dina körül forogtak. Mégis, valamilyen alapvető szinten volt néhány olyan emberi lény, akik a legnehezebb óráimban befogadtak, akik miatt kicsit megmelegedhettem, s legalább úgy éreztem magam, mint egy katonatáborban a tábortűz körül. S ezt azóta, tizenegy év múltán sem felejtettem el nekik. A lövészárokban mély emberi vonzalmak alakulhatnak ki mindegy, hogy milyen hátterű,

kinézetű, bőrszinű, pénztárca-vastagságú emberek között is. Az ilyen mély emberi vonzalmakat erősiteni tudja a temperamentumbeli, a legmélyebb rétegű tudatalatti rokonság. Az emberek *nagyon* különbözőek kultúrájukban, szokásaikban, de van bennük mélyen valami alapvetően közös. Egy nekem fizikailag vonzónak elvileg nem tűnő közép-afrikai lányban (aki néhány hónapra érkezett ide gyakorlatra, s csak néhány kórházi beszélgetés erejéig találkoztam vele) fedeztem fel, hogy az alapvető rokonszenv mennyire nem függ származástól, küllemtől, vallási meggyőződéstől, faji előitéletektől, egyéni meghatározottságtól...Az emberiség egy törzs, egy család, mely egy alapvető ősnyelvet, őshitet fejleszt helyi változatokban s ezt az alapvető közösséget egy olyan nemzetközi lövészárokban, mint ez az ICU: könnyebben fel lehet fedezni. Ez persze nagyon szép.

A stepdown osztály közepén gyakran hallgattam rádiójukon a legújabb Disney film, az Ezeregy éjszaka ismert történetét sajátos amerikai twist-tel feldolgozó Aladdin rajzfilm aláfestő slágerét:

"A whole new world....new horizons I never knew" (Egy szép új világ, olyan horizontok, melyeket nem láttam meg eddig), mely az 1993-as év legnépszerűbb szerelmes dalainak egyike lett. Különös módon ezen népszerű, Disney kultúrát (nem is beszélve a Csillagok Háborúja amerikai hőseposzáról...) a helyiek komolyan vették. Mint emlitettem, európai szemmel az amerikaiak történelemmel, s más országokkal kapcsolatos tudása egészen megdöbbentően hiányos. Ennek megfelelően aztán meséik, filmjeik (mint például a régi görög világba kalauzoló Héraklész, vagy az "Ezeregy éjszaka" egy másik korabeli feldolgozása) egészen megdöbbentően és zavaróan keverték a különböző történelmi századok viszonyait. Egy az utóbbi örökzöld témát feldolgozó filmben például egy elvileg nyolcadik században játszódó történetben Konstantinápoly muszlim uralom alatt állt, holott ez köztudottan 1453 májusáig sohasem történt meg a valóságban (mi, magyarok erre különösen emlékszünk). A tévedés tehát "mindössze" hétszáz év. Tudjuk, hogy Héraklészt és Julius Caesar-t (máramennyiben elfogadjuk Héraklészt történelmi alaknak), úgy ezerháromszáz év választotta el egymástól, ennek ellenére az előbbi hősről szóló filmben az utóbbi kortársként szerepel. Az ilyen pontatlanságok nem tűnhetnek fel egy olyan közönségben akinek az érettségi vizsgára felkészitő történelemkönyve a világtörténelmet húsz oldalban tárgyalja, melynek nagyrésze az angolokról szól, s akiknek a hittanórákon a zsidóbibliát mint az egyedüli hiteles történelmi szakforrást tanitják.

Január végén (mint egy éve akkor), felvetődött bennem megint, a végső kifáradásban, hogy nem volna-e tanácsos mégis hazamenni Magyarországra. Ebben akkor három tényező akadályozott meg. Mindhárom tényező egyaránt fontos volt, s mint egy tabu, megdönthetetlen magasságba emelkedett. Az egyik a katonás hiúság fentebb emlitett daca volt. Olyan kihivás ért, különösen az utóbbi három hónap alatt, amelyből való elmenekülés megbocsáthatatlan gyengeség volna, melyet egy huszonhatéves fiatalember egyszerűen nem engedhet meg magának. A második a detroit-i szakmaiság és megszervezettség, technológia igen magas szinvonala iránti ámuló csodálat. Ilyesmit érezhetett a Bizáncba érkező követ a Hagia Sophiá-ban, vagy a császári palotában. A természettudományok, a technológia, a kiépitett modern intézményrendszer, az ésszerűségre, a felvilágosult, objektiv lemérhetőségre, a statisztikus nézőpontokra épült jól működő, kiválóan megszervezett és magas hatásfokú, részletes szakmai útmutatókra épülő michigan-i medicina (mint egy pozitiv utópia) elnyerte feltétlen csodálatomat.

Hiszen ez volt amerikai utam egyik fő premisszája is: a fejlett, modern, hozzáértésre, tudományos alapokra épülő társadalom megismerése.
A harmadik -és nem kevésbé fontos- tényező azzal a telefonhivással volt kapcsolatos, amelyet éjfél után kaptam, 1994 Újévének első órájában. Amikor az intenzivosztályon az új világról, új horizontokról szóló aladdini dalt hallgattam, akkor csaknem kicsordult a könnyem és azt gondoltam, hogy minden kitartás és minden tanulás csak akkor értelmes, ha mögötte egy olyan jövő áll, melyben egy biztos otthon, egy szilárd szövetséges vár, egy olyan, akit hozzám az az alapvető és olyannyira elementáris vonzalom köt, amelyről Orwell beszél 1984-ről szóló könyvében, mint az egyetlen olyan dologról, mely megdöntheti a Párt uralmát. Ez a primordiális érzés minden logikai képtelenség ellenére engem leginkább Dinához kötött.
Dina elkeseredett lépésre szánta el magát, amely homlokegyenest ellentétes volt minden logikával. Mint talán már emlitettem, rajtam kivül a legtöbb idegen származású rezidensnek feltett szándéka volt, hogy *Amerikában marad.* Ezt csak úgy lehetett megoldani, hogy az ember hiányszakmát választ, s igy aztán az állam engedélyt ad majd az Amerikában való letelepedésre. Ilyen hiányszakma volt az általános belgyógyászat és családi orvoslás. Gyurit például az aneszteziológia érdekelte, s mintegy fellázadt a belgyógyászat ellen, tudván tudva, hogy ez azt jelenti, hogy szabály szerint képzése befejezése után legalább két évig el kell majd hagynia Amerikát és Magyarországra kell hazamennie. Ez azonban a szabályt erősitő kivétel volt. A helyi külföldi orvosgyakornokok döntő többsége hajlandó volt legalább ideiglenesen belgyógyásznak tanulni, hogy a letelepedési engedélyt megszerezze. Aztán majd lesz valami.
Nos Dinát az ideggyógyászat, a neurológia érdekelte volna, mely nem volt hiányszakma. Holott eredeti terve az volt, hogy Amerikában telepedik le s egyelőre a belgyógyászaton kellett maradnia, akkori elkeseredésében egyszerűen nem érdekelte a jövő s interjúra jelentkezett egy hirneves bostoni egyetem ideggyógyász programjába. Ide mint neurológia rezidenst fel is vették. Ez természetesen elzárta útját az amerikai letelepedés felé. Most itt volt ideje meghozni a végső döntést, mely igen nehéznek igérkezett. Tehát felhivott engem.
Tudtam, hogy Dinával való kapcsolatom a józan ész ellenére van, hiszen céljaink teljesen ellentétesek voltak. Az én jövőképem a tanulás, a filozófia és a Magyarországra való hazamenetel, vidéki élet, családom, szüleim, testvéreim körül forgott. Az övé: Amerika, családja ide való áttelepitése, jó életszinvonal, nagyvárosi életforma. De ez nem a józan ész, a világos átgondolások időszaka volt. Csupán a legszélsőségesebb szorongás, szakmai és fizikai megterhelés tompitotta a Dinától való elválásom miatti éles és folyton, szinte hullámokban visszatérő fájdalmamat. Minden ellenállásom és filozófikus, józan elgondolkodásom ellenére ez a hihetetlenül erős fájdalom naponta visszatért, s szinte fizikai érzéssé fokozódott. Végül ellenállásom akkor tört meg, amikor Szilveszterkor egy ihlető vállalkozókészségről és bátorságról szóló filmet néztünk meg Gyurival. Mikor Dina felhivott, beláttam, hogy *ezt a problémát a józan ész nem képes megoldani*. Itt többre volt szükség, mint józan észre: ide merészség kellett, mely -mint Szent Johanna egykor- egy egész világ ellen, akár minden világos logika és elfogadott értékrendszer ellen a dantoni audace-t helyezi szembe, olyan forradalmi bátorság, mely Danton szerint Franciaország megmentésének akkor egyetlen záloga volt. Audace- ez vált jelszavammá, képzelőerő, mely egy teljesen új világot, egy teljesen új horizontot képes teremteni.
Frissen vett videómagnómhoz kikölcsönöztem egy Danton végnapjairól szóló francia

filmet. A film végén, mint a valóságban (és az Ember Tragédiájában) Danton feje porba hullhatott, de ez nem törte meg, inkább erősitette fanatikus elhatározásomat. Van az elkeseredésnek egy olyan küszöbe, melyen túl semmilyen logika és semmilyen következmény-latolgatás nem hat meg egy energikus huszonhatéves ifjút. Fejjel menni a falnak? Igen, ha ezt követeli egy képtelen helyzet, egy olyan szituáció, melyből a józan ész szerint nincsen kiút. A képzelőerő szava erősebb a józan észnél. A méltó halál elfogadhatóbb, mint egy elfogadhatatlan meghátrálás. Innen egy tapodtat sem vissza, mint Leonidasz katonáinak Thermopülénél, egyetlen lépést se hátra.
„Vándor, ki erre jársz, vidd hirül a lakedaimónoknak, hogy törvényeiknek engedelmeskedvén itt fekszünk."
"De l'audace, encore de l'audace, toujours l'audace-et la France est sauvée!" (Bátorság, megint bátorság, mindig bátorság, s Franciaország megmenekül). Egy huszonhatéves ember még végtelen belső erőt érez ereiben és nem ismeri az egyéni lét korlátait. A szövetek, az izmok, az erek, az idegsejtek (s valami homályos és végtelen kútfő mögöttük) buzognak az életerőtől, melyet nem irhat le semmiféle matematikai egyenlet. A józan ész csak a habja egy mély életóceánnak, nem mélysége. Egy fiatal elme még legyőzhetetlen. Dinával való mindennapos beszélgetéseink újrakezdődtek. Dina úgy döntött, hogy mégsem megy Bostonba, sőt: a harmadévre egy detroiti kórházba jelentkezik belgyógyásznak.
Amikor februárban a hematológia hónapomat megkezdtem, úgy éreztem magam, mint egy másnapos ember érezheti, bár ennek az érzésnek eredetijét nem volt alkalmam eleddig megtapasztalni. A februári terhelés tudniillik jóval könnyebb volt, mint a kegyetlen háromhavi ICU-beli. A folytonos extrém fáradtság, az állandó veszély, a kialvatlan éjszakák, a percenkénti fontos döntések és végsőkig feszitett figyelem után most a fordulatszám hirtelen lelassult. Két rezidenstársam, tudniillik Rama (egy helyes és értelmes indiai lány) és Gyuri, felüditően intelligensek és könnyedek voltak, s hematológus szakorvosunk, a palesztin Shurafa doktor filozófikusan és Petrozzi-szerűen nem szerette a direkt konfliktusokat. Pedig Shurafa jó és igényes szakember volt és általános bizalomnak örvendett, mint réges-régi Ford veterán. Szó se róla, mind Gyuri, mind a vele régóta barát indiai lány, Rama kedvesek voltak velem szemben, bár gyanitottam, hogy a hematológiáról többet tudtak, mint én, s ez valamennyire nyilvánvalóvá is vált, mert szokott éberségem jócskán alábbhagyott ebben a totális fáradtságban, s tudásbeli elmaradásaimat nem tudtam ezzel kompenzálni. Előnyüket mégsem éreztették bántóan. Gyuriban volt valamelyest egy különös magyaros báj, s megfigyeltem, hogy ragyogóan tudta palástolni mind azt, hogy valójában igen jóeszű és szorgalmas jótanuló, mind azt, hogy igencsak rosszul érzi magát minden belgyógyászat profilú osztályon. Ehelyett bizonyos könnyedséggel és visszafogott kedvességgel bánt társaival, akik között ezért aztán indokoltan népszerű is lett. Ehhez képest én érdes és esetlen voltam, némiképp kisugározva az előző hónapok viharait. Ebben a fáradt időszakban utaztam első fellowship interjúimra, elsőként mindjárt a hires pittsburgh-i egyetemre. Itt, amint világossá vált, hogy vizumos idegen vagyok, rejtett hátsó gondolatokkal dicsérték vállalkozókedvemet, hogy ilyen nehéz fába vágtam a fejszémet. Mind itt, mind a new york-i kórházban, interjúm közepesen ment. Az esélyek bizonytalanok, s a kilátások úgyszintén. Valentin napján aztán megint Cleveland felé indultam, s onnan tovább a Niagara vizeséshez.

7. La telefonata (telefonbeszélgetés)

-Amikor negyvenéves leszek...talán beleszeretsz majd egy fiatal húszéves lányba, s éppen olyan szépeket irsz neki majd, mint most nekem.
Nem lepett meg sem Dina új szeszélye, sem telefonhivása. Szinte megszoktam már, hogy a legváratlanabb kérdéseket teszi fel, s telefonhivása a legváratlanabb pillanatban érhet. Néha, még New Yorkban, amikor olcsó telefonkészülékem különös, magashangú csörgése felzavart halálosan fáradt, mély álmomból...néha úgy éreztem, nincs erőm felvenni a kagylót, s visszatalálni abba a mintegy "igen magas energiafokú, dinamikus állapotba" (ilyen megfogalmazásokkal illettem akkor azt a forradalmi és eksztatikus érzést, amelyet, mint minden mást életemben szerettem történelmi, vagy éppen atomfizikai, avagy enzimatikai metafórákkal leirni), amelyet Dina különösen, szinte franciásan csengő-bongó gyermekhangja kiváltott. Olyan volt ez, mint amikor a sok-kilométeres esti, szegedi futások előtt -egy-egy hideg téli estén- kicsit megrettentem az előttem közvetlenül álló feladat előtt.
Pedig ezúttal tudtam, miről beszél. Ikernovellámról, arról a két egymásbafolyó kis történetről, melyet első találkozásunk ihletett, s melyet most, csaknem egy évvel azután, hogy először megpillantottam, elküldtem Dinának.
"Mi az az erő, mely végigvon minket hihetetlen veszélyeken, elviselhetetlen szenvedéseken, mely halálig hajszol, s sohasem hagy minket nyugton, egy percig akár, egy szent pillanatig, melyben megcsodálhatnánk az Idő fennséges végtelenségét, a tér határtalanságát, az Élet megfoghatatlan gazdagságát, egy virág lélegzetállitó szépségét, vagy azt a misztikus rezgést, az alkotás azon izgalmát, mely minden élőt összefog, mely a legnagyobb hatalom, s összetartja az egész világot: a szerelmet?"
Ezzel az esetlen körmondattal kezdtem azt a túláradó irást, mely Dinát most a telefonhoz vezette. S még:
"Vak ösztön ez talán, valami magunkraerőltetett, ravasz gondoskodás, vagy talán csak attól való félelem, hogy az emberi élet árjából kisodródunk, talán ellentétes érdekek játéka, a siker mohó vágya, a versenyzés láza, a kiválóság maximalizmusa, mely vakul az Idő elleni harcba vezet minket, a Tér elleni küzdelembe saját természetünk és vágyaink ellenében, valamiféle fauszti igazságkeresésbe, aztán pénzért és presztizsért való harcba, túlórázva, a legkegyetlenebb hajszában, minden percben legyőzve természetes gondolatainkat, s a távoli jövő találgatásáig sodorva minket?"
Ezt a találgatást nem tudta most megállni Dina egy talán különösen nehéz nap után, mondjuk éppen azzal az endokrinológussal együttdolgozva, aki cleveland-i interjúm során olyan morconának mutatkozott.
-Hogyan szerethetnék bele valakibe, hiszen máris szerelmes vagyok.
-Node ha mégis megtörténne....mit is tehetnék, hogy megelőzzem?
-Hiszen máris mindent megtettél.
"Mint ahogy az emberek minden reményüket és hitüket, az élet és a világ szerelmét egy isteni megszemélyesitésben egyesitették, éppúgy minden vágyam és reményem megoldásra talált egy emberi lény hajában, mosolyában és szavaiban, abban a földrengésben, amelyről Kirkegaard beszél, amikor arról ir, hogy hirtelen megváltozott a világ körülötte, s bármilyen intelligens csilagokmögötti igazság hirtelen hús-vér

valósággá változott életében, mely kamaszos gondolatvilágát új és valóságos fénnyel ragyogta be. Ahogy ott láttam a nővérpultnál, fehér köppenyben, nyakában fonendoszkóppal, sötét hajában és mélybarna, rejtélyes, életrevalóságtól csillogó szemével amikor rámnézett, ez a valóság ragyogott át, hangolt újra, mint egy hosszú hallgatás után hangjára visszataláló hangszert"....
-Néha mégis olyan távolinak tűnsz....
-Veled eltűnik minden távolság, hiszen rád gondolok minden nap, mintha itt laknál a szivem felett.
-Szellemi társként?
-Társként minden értelemben.
-Amikor ilyeneket mondasz, attól félek, hogy tudod, hogy kell nőkkel beszélni, mitől hatódnak meg...tudod mit szeretnék igazán?
-Mit?
-Azt szeretném, ha hoznál egy kismagnót, s feljegyeznéd mindazokat a történeteket, amelyeket nekem meséltél. Hogy megmaradjanak nekem örökké, bármi történjék a jövőben.
-S te felvehetnéd azokat a szép dalokat, amelyeket nekem énekelni szoktál. Tudod, ami a holdról szól...
-Nahna-ul qmar zsiran...(a mi szomszédunk a hold)
-Igen azt.
-Te pedig azt az olasz dalt "lasciatemi cantare" (engedjetek énekelnem).....
-Mintha a hold és a nap énekelne egymásnak.
-Emlékszel, azt kérdezted egyszer, hogy van-e már ősz hajszálam?
-Igen, mert azt szeretném a legjobban. Valamikor adtál nekem egyet a hajszálaid közül, de az nem más, mint egy halott emlék, azóta minden nap a hajadra gondolok, de nem erre a halott hajszálra, hanem egy-egy igazira, minden este másra, s ha volna egy ősz közöttük, úgy az emlékeztetne leginkább arra, hogy az idő mégis örök, mert ahogy a hajszin változik, az érzelem mégis ugyanaz marad, s az felette áll az időnek....
"Beköszöntött a tél, én pedig, hat évtized mögöttem, még mindig türelmetlenül vártam a tavaszt. Nyugdijas koromra elértem azt, hogy elmehettem volna Egyiptomba, vagy Ausztráliába telelni, mégis leginkább ahhoz volt kedvem, hogy a természet megújulását saját kertemben éljem meg ismét, saját növényeinket figyelve, amint lassan megint meglódulnak, s virágozni és növekedni kezdenek, mint oly sok tavasszal ezelőtt...Közben pedig fáradhatatlanul dolgoztam, egy nagyobb munka kellős közepén: irtam. Mégis valami különös kielégitetlenségérzés vett elő, ahogy egyre türelmetlenebbül vártam, hogy megenyhüljön az idő, s kibújjanak az első rügyek. Aznap délután a nap különös erővel sütött, mintha rendhagyóan forró nyarat jövendölne. Naplementekor a szinek elmélyültek, aranyos árnyalatot kapott minden és ahogy az irásból felnéztem, ott ült a régi karosszékben Dina, sötétbarna szemével és ősz hajával, melyeket bearanyozott a napfény. A napsugarak, mint játszadozó kisgyerekek ott pajkoskodtak ősz hajszálain."
-Amikor azt kérdeztem tőled, mi volt előbb, a csirke, vagy a tojás azt mondtad, hogy a tojás, mert azt reggelire eszed, a csirkét pedig ebédre....
-Az időnek nincs kezdete, sem vége. Egy perc boldogságánál nem több egy évszázad szenvedése...
-Akkor mondd el, hova megyünk hétvégén? Miért kértél meg, hogy váltsak kanadai vizumot?

-Meglepetés...
-A múltkor elmesélted azt a magyar operát, amelyet a világ minden részén magyarul énekelnek, pedig a magyar kiejtést olyan nehéz utánozni...tudod, amelyben az Kékszakállú meghiv a kastélyába egy fiatal lányt... a kastély nagyonis sötét, s a lány világosságot szeretne, s ki akar nyitni minden titkos ajtót, s az első ajtó mögött mindenféle fegyvert látott, kardot, dárdát, pajzsot, a másodikban vérrel szennyezett kincseket... de az ötödik ajtó mögül fény áradt, s a zene olyan magas szárnyakra kapott, hogy a lány elbűvölve állt, s csak annyit mondott: 'Szép és nagy a te országod'...s akkor azt is mondtad, hogy te vagy az egyetlen ezen a földön, akinek minden ajtaja tárva-nyitva, akinek nincsenek titkai, aki mindent el tud mondani magáról, mindent, ami lehet unalmas, de tiszta és igaz...miért mondtad ezt?
"Azon a bearanyozott késő́téli délután, amikor ott láttam az őszhajú Dinát a karosszékben, ahogy felnéztem irásom és álmaim közül, ahogy leszálltam a földre egy valamiféle ötödik dimenzióból, mosolyogni kezdtem, mert hirtelen megértettem valamit. Félretettem irásomat és homályos gondolataimat, mint aki hirtelen megérzett valamit az örökkévalóság igéretéből. Odamentem hozzá, s fülébe súgtam valamit, egy titkot, amire most ugyanúgy csak rejtélyesen mosolygott,mint annyi évtizeddel ezelőtt. Hiszen megint Valentin napja volt."
-Tudod néha azt érzem, hogy ebben a valóságban nincs esélyem. De van egy másik világ, amelyet együtt teremtünk, amelyet csak a közös ihlet, s folytonos küszködés tarthat fenn, egy világ, mely nem jobb, mint amit valódinak neveznek, hanem egyszerűen csak más, egy rendkivüli valóság, amelyben együtt növekedhetünk, mint a gyerekek.
"A Realitás ezt mondta: két más világból származunk, két másik, távoli városban dolgozunk, nehéz foglalkozásunk csupán hétköznapi hősökké tehet minket, szüleink meg sem értenék egymás szavát... Évezredek ellenségeskedése, meg nem értése, egymás meg sem hallgatása áll közöttünk, s távolit el minket, mint az a mondat, mely a cleveland-i állomáson még mélyebbre hatolt, mint a csontig érő hideg:
-C'est la vie.
A tények azt kiáltották az állomáson, hogy a hideg elnyelhet minden ihletet. S a megváltása a hidegnek nem lehet bármiféle gondolat, hanem csakis a vonat meleg érkezése. A vonaté, mely elválaszt. Ugyan Rómeó és Júlia, az a dologtalan pár....ugyan miért nem kezdtek tisztességes munkába álmok helyett?
Énmagam, amikor a Szépművészeti Múzeumban, Budapesten, sok-sok évvel azelőtt két képet láttam egymás mellett: az egyik egy elbűvölő lány ártatlan szépségét, másik George Washington méltóságteljes alakját abrázolta, úgy éreztem magam, mint Héraklész, akinek fiatalkorában két út között kellett választania. Az egyik szép volt, a másik nehéz. Nehéz szivvel és hangos sóhajjal választottam a második utat, azt hive, hogy rendkivüli dolgot cselekedtem. Mégis milliók tolongtak a választott úton. Vajon mi tévesztett meg? Valami könyvben olvasott tündérmese...de vajon léteznek-e tündérmesék a könyveken kivül? Valaha, igen, az emberek romantikusak voltak és haszontalanok. Most minden ésszerű és pozitiv, hasznos és méretreszabott. A hideg realitása: ez irányitja most a földi életet. Pedig a mondatnak volt folytatása, melyet nem értettem meg akkor még.
-C'est la vie.Valaha élt egy tábornok, aki, látva katonái bizonytalanságát, felgyújtotta a hajókat, melyekkel Afrikából Hispániába kelt át.
„Mostmár nincsen visszaút. Vagy meghóditjátok ezt a földet, vagy ittpusztultok. Ilyen az élet.”

A vonat jött, s egy tündérmesének vége szakadt. Amikor harminc év múltán visszalátogattam a Szépművészeti Múzeumba, a szépséges lány képe már nem volt meg. Washingtoné még mindig ott volt, s vonzotta a fiatal kamaszok tekintetét. De ezúttal már nem volt szabad a választás. Ahogy az évek múlnak, projectek és túlórák között egy-egy szerelem jön s megy. Az Élet pedig meg sem hallgatja világmegváltó gondolatainkat s olyan könnyű léptekkel halad el melletünk, s olyan légiesen, hogy néha azt gondolhatnánk, mintha életünk pillanatnyi álom lett volna, melyet tündérmesékből és valóságból gyúrtak össze."
-Néha félek, tudom-e követni ezt a sajátos valóságot...
-De hiszen te magad is olyan különleges vagy.
-Különleges? Miért?
-Mondcsak, milyenek a sziriai nők?
-Tudod, nálunk hamar férjhezmennek, mondjuk tizennyolc éves korukban, aztán csak gyerekeikkel foglalkoznak.
-Te is, mintha tizenhét éves lennél! Annyi benned az életenergia és a vállalkozókedv. Egyedül jöttél egy idegen kontinensre, mint gyámoltalan nő, mindent magad szerveztél meg, most ideggyógyásznak készülsz és még karatézni is eljársz. Jövőre mintha tizennyolc lennél, akkorára talán már gyereked is lesz.
-Csupa feketehajú, feketeszemű...
-És életteli, virgonc, aki saját maga találja ki játékait. Node mostmár menj aludni, mert holnap indulunk.
-Még mindig nem árultad el, hogy hova.....
-Mondtam, hogy meglepetés.
-Addig úgysem tudok elaludni, mig nem érzem, hogy szorosan a karodban tartasz.
"Harminc év múltán, egy-egy éjszakai ügyelet után, amikor nagyon mély álomba zuhanok a gyötrő fáradtságtól, Róla álmodom. Fehér ruhában, mint egy kis tündér, énekel, kissé elfogódottan, de mindig szemem közé nézve, hogy 'Nahna-ul qmar zsiran'. Ilyenkor mindig frissen és boldogan ébredek fel. Oly sok éve nem láttam, s néha úgy gondoltam, hogy az Idő már-már elhomályositotta alakját, mosolyát, különösen édes, gügyögően franciás kiejtését. Hiszen örök igazságainkat befedi a jég, s az Idő emlékeztet bennünket, hogy e világban igazán semmi, de semmi és semmi sem örök, csak az Idő maga. De amikor a múzsa elhagyta a Földet ott, a cleveland-i állomáson, amikor a kishit úgy uralta a lelkem, mint a testemet az átható hideg, amikor az a francia hamisság és féligazság realitásnak látszott: akkor felfedeztem, hogy létezik egy harmadik út, melyen Héraklész elindulhatott.
Megértettem, hogy valahol Petrarca, Abelard, Dante és Lucretius még mindig él és árnyaikban is emlékeztetnek arra, hogy van fény, mely beragyogja a végtelen sötétet, s olyan utat mutat, mely túl lemondásainkon, képzeletünk lustaságán elfeledteti magunk által képzelt behatároltságainkat, a *realitás képzelt béklyóit*.
Tudtam, hogy ezen az úton kell elindulnom egyszer, s majd elérkezek egy völgybe, ahol megtalálom barátaimat, Vergiliust és Schillert és visszahozom üzenetüket. Hogy a *realitás nem más, mint a kishitünk és lustaságunk által teremtett illúzió*. Valójában semmiféle 'Valóság' egyáltalán nem létezik teremtő képzelőerőnkön túl. A hideget, mint a szerelmet is, úgyszintén csak képzeletünk teremti. S akkor majd újra látom Dinát, azon a bearanyozott téli délután, amikor a napsugarak áldott arcán játszadoznak. S akkor félreteszem majd minden irásomat, s megtalálom azt a képet a Szépművészeti

Múzeumban, mely Dinát ábrázolja, minden szépségében, szemében az a rejtélyes mosoly...
S akkor majd megértem hirtelen. Az örökkévalóságig tartom karjaimban és sohasem hagyom el többé."
-Mondcsak, a két novella közül melyik lesz az igaz? Mi lesz majd, ha negyvenéves leszek? Vajon másnak irsz majd akkor, elhagyod-e szerelmünket?
- Miért gondolsz a jövőre? A jövő nem számit. Minden nap egy újabb hajszáladra gondolok, s ennyi nekem elég. Holnap újra látlak, s ez megállitja az időt.
-Akkor nyugodtan alhatom.
-Jó éjszakát.
Nagyon álmos voltam, amikor letettem a kagylót. Mégis kezembe vettem két novellámat, s rámondtam egy magnóra. Harminc év múlva újra meghallgatom-gondoltam, s megint úgy éreztem, mint mikor gyermekkoromban előre üzentem felnőttkori önmagamnak. Annyi álmomat sikerült beváltanom. Vajon igy lesz-e most is? Ez egy jóval nehezebb kérdés. Ő Capulet-én Montagú vagyok. Egy ilyen hideg télben, viszontagságok között....Vajon mi lesz harminc év múlva? Megszületik-e az a feketeszemű kisgyerek? Lesz-e erőm ehhez a világtagadáshoz, ehhez a forradalmi őrülethez?? Persze a francia forradalmakat is leverték, Danton feje lehullt, Szent Johannát elégették az angolok, az egyetlen *képtelen* forradalom, amely tartósan sikeres volt, vagy tizennégy évszázaddal ezelőtt történt. Milyen esély van egy ilyen képtelenségre most? Tudtam, hogy az egyetlen esély csakis bennem van: rajtam kivül egy olyan világ, melyben Dina és én egymáséi lehetünk egyszerűen nem létezhet. Fenntarthat-e egyedül hit és képzelőerő egy ilyen alternativ realitást? S ha igen: meddig? A fáradtságtól szinte lázasan aludtam el. Tudva, hogy másnap ismét látom majd Őt.

8. Autóvásárlás, Ramadan és Afrika Korps

1994 Valentin napján, a michigani tél kellős közepén, mely november második hete óta nem engedett egy pillanatra sem, amikor az autóm úgy átfagyott, hogy sohasem tudtam, elindul-e aznap, hosszú útra indultam megint. Hideg volt, mint csak az orosz télben lehet, bár úgy éreztem magam inkább, mint egy idegenlégiós Afrikában, aki a sivatagban kell életet teremtsen. Ahogy felkapcsoltam az ötödik sebességbe, s a megengedett sebességhatárt jóval meghaladva, tapasztalatlan vezetőként egy leélt gépkocsival elindultam Cleveland felé, a szibériai hideg és az idegenlégiós lét mit sem számitott már. Volt egy tűzhely, egy otthoni meleg, mely vonzott magához, mint Winston Smith-t egy üde lány szerelme az 1984-ben, vagy mint egy szögesdrót egy kis résén átsurranó palesztin párt vonzhatta a régi otthon emléke.
Cleveland-ben újabb meglepetés fogadott: Dina büszkén mutatta újonnan vásárolt új autóját, a nagy népszerűségnek örvendő új Toyota Camry-t, annak is legjobban sikerült, vadonatúj modelljét. A ragyogóan szép, s európai szemmel meglehetősen luxusszinezetű gépkocsi azt jutatta eszembe, hogy milyen nagy súlyt fektettem én magam arra a petőfis

gondolatra, hogy bárhol és bármikor kész legyek az utazásra csupán két bőröndre korlátozva minden holmimat, mint egy függetlenségét féltve őrző nomád magyar, vagy török, vagy sivatagi beduin. A Toyota Camry egy más irányt jelentett, s keverte az otthoni tűzhely melegét a helyi, a letelepedett, a kényelmes, a városi beolvadás benyomásával. Ez a benyomás a homályban maradt, mélyen- az úton ismét Fejrúzt hallgattuk, egy libanoni énekesnőt, aki különösen idomitotta a helyi, tradicionális dallamokat egy már modernebb hangszereléssel, s tette mindezt olyan finom művészi kidolgozással, hogy több ország egyik legkedveltebb énekese lett. A Niagara vizesés és Toronto együttes felfedezése most egy gyakorlati döntés meghozatalának szolgált hátteret. Dinának most választania kellett: Boston, magas szinvonalú neurológia, mely mindig igazán érdekelte- de létbizonytalanság és nagy távolság, vagy belgyógyászat és Detroit. A detroiti egyetem egyik oktató kórháza, élén a barátságos Sadik doktorral, tárt karokkal várta, s szivesen átvette volna, mint harmadéves rezidenst. Ekkor tudtam meg azt az igen fontos lehetőséget, mely sokónk számára olyan elhatározó szerepet kapott később.

Mint már emlitettem, Amerikában olyannyira szivesen látták a fiatal orvostanoncokat, hogy a világ legkülönbözőbb részein felállitották a diplomahonositó vizsgákat rendező szervezet, az ECFMG kirendeltségeit, s oda aztán sereglettek az Új Világ bámulatos lehetőségeiben hivő fiatal tehetséges orvosgyakornokok. Mindazok, akik sikerrel letéve a meglehetősen nehéz vizsgát Amerikában rezidens állást kaptak, aláirtak egy okmányt, melyszerint a rezidens képzés, vagy az azt elmélyitő ráépitett szakorvosi vizsga letétele után hazamennek legalább két évre, hogy "a szerzett tudást hazájukban hasznositsák". Az én esetmben például a rezidens képzés letétele után letehettem a belgyógyász szakvizsgát, majd a szivgyógyász szakképzés (fellowship) után mehettem haza Magyarországra.

A rezidens, vagy a fellow nehéz munkát nagy óraszámban végző, viszonylag alulfizetett orvosok, akikre -részben az idősebb szakorvosok esti nyugalma érdekében- mindig szükség van. Persze ez az alulfizetettség nagyonis megéri a szegényebb nemzetek fiainak, nem is beszélve arról az esélyről, hogy amennyiben igazolni tudják -képzésük bevégeztével- hogy Amerikában állást kaptak egy hiányszakmában egy olyan szegény, elmaradott területén az Egyesült Államoknak, ahová amerikai orvos nem szivesen megy, úgy Amerikában maradhatnak, akár tartósan is. Ez esetben viszont legalább két évet el kell tölteniük ezen hiányterületen.

Nos, a neurológia nem volt hiányterület. Ez elzárta volna Dina előtt az Amerikában maradás esélyét, s egyben lehetetlenné tette volna további kapcsolatunkat. Erről pedig most kellett dönteni.

Mint emlitettem, van az emberi lélekben, minden nevelés és mesterséges cicoma alatt egy olyan gyakorlatias természetesség, mely a problémákat néven nevezi akkor, amikor jönnek. Egy huszonhat éves ember tudja azt, hogy mit tegyen, ha mentőövet lát a süllyedő hajón. A fiatalság varázsos és szép. De ez a korszaka azoknak a döntéseknek, melyek éhesen születnek és az ebéd bizonyosságát hivatottak biztositani.

Node mit is keresett Dina Amerikában?

A "világ legősibb folyamatosan lakott városában", ahogy az útikönyvek hivják Damaszkuszt, született, s kis hiján nem született meg. Születésének évében, mondja a fáma, ezen ősi város első volt azon a listán, mely azt a harmadik atombomba áldozatává tehette volna. E város az Óvilág egyik legfejlettebb régiójának volt egyik legvirágzóbb centruma, nyolc évezredes történelmének utóbbi, elenyészően rövid, néhány évszázadát

leszámitva. Nyolc testvér közül a legidősebb, akik közül mindeniknek saját kezével épitett lakást édesapjuk, egy tekintélyes, olvasott, komoly és dolgos mérnökember, aki olyan jól beszélte az irodalmi nyelvet, hogy csudájára jártak ismerősei, s akit a költészetet és az ékesszólást szinte mitikusan tisztelő beduin hagyományos elismertsége kisért rokonai körében.
Ez a lány, aki olyannyira csodálta apját, talán hogy előtte bizonyitson, talán hogy kiváncsiságát és vállalkozókedvét próbára tegye huszonnégyéves korában, legjobb gyermekkori barátnőjével együtt Cleveland-be érkezett, hogy tanulja a nyelvet, aztán mindketten letették a diplomahonositó vizsgát, s elváltak: az aprótermetű, feketeszemű, kényelmesebb Theira Kansas City-be kórbonctani (patológia) gyakorlatra, az elevenebb, sziporkázóbb, merészebb Dina egy cleveland-i kórházba belgyógyász rezidensnek.
Emlékszem Dina kamaszkori képére, amelyen lehajtott fejjel, komolyan, gitárral a kezében, még kiforratlan szépséggel szenvedi a kamaszkor viszontagságait, keres új utakat merészen, talán meggondolatlanul. Mindig ezt a fényképét éreztem magamhoz a legközelebb. Amikor szobájában megpillantottam ezt a képet, megértettem, hogy van bennünk valami mélyen közös, túl szülőhelyünk távolságán, s ezer másodlagos és mesterséges különbségen. Úgy éreztem, ha a képen a legbizarabb arcú pápua ülne is: ez a közösség abban a tekintetben, abban a lemondó, mégis fogat összeszoritó és továbbmenő szellemben megvan kitörölhetetlenül és letagadhatatlanul. Erre mondta Dante:
"Gondoljatok az emberi erőre:
Nem születtünk tengni mint az állat,
Hanem tudni és haladni előre".
Node hogy fér meg itt a luxus, a Toyota Camry?
Vasárnap este tizre értünk vissza Torontóból Cleveland-be, s innen még csaknem három óra volt az út haza, Dearbornba, s nem volt éppen sima. Cleveland belvárosának útjait néhol felrepesztette a szibériai hideg, s egy szokatlanul erős rázkódás adta tudomásomra, hogy az aszfaltburkolatban helyenként nagy gödrök is vannak.
Minthogy valamiféle rockos, afrikai ütemű zenét hangosra vettem a rádión, hogy ébren tartson, nem vettem észre, hogy autóm haláltusáját vivja. Csak másnap derült ki, hogy elfolyott az olaj, s a motor kiégett. Új autót kellett vennem.
"Ezúttal újat, olcsót és *megbizhatót.* Ha kell hazaszállittatom Európába, vagy eladom".
Elvégre még egy év rezidencia, három év fellowship- tömegközlekedés nincs Detroitban, autó nélkül megélni nem lehet. A következő három hetet azzal töltöttem, hogy munkám után jártam a "dealer"-eket, s nagy-bizalmatlanul próbáltam eligazodni rábeszélő kedvességükön. Nagyon nagy aggodalommal tekintettem a feladat elé- egy ilyen nagy kockázat, mint autóvásárlás drága pénzen, amikor nem tudhatom, felvesznek-e fellowship-re, nem történik-e valami váratlan esemény, vajon nem adom-e fel nomád függetlenségemet ezzel méginkább?
Március elsején egy autókereskedő (dealer) megérezte bizonytalan aggodalmaimat, s látta, hogy úgy kell eljárnia, mint annak idején egy fiatal lánnyal:
-A legjobb ár, a kegkedvezőbb hitel, mindent megkapott. Nem értem, Uram, mit kivánhat még?
S ez az erély győzött meg, hogy egy valóban olcsó kis Toyota Corollát végül kifizessek.
Mikor hazafelé tartottam, a kanadai rádió az Ezeregyéjszaka egyik meséjét feldolgozó hangjátékot adott elő. Munkatársaim másnap gratuláltak, mint otthon szokás egy vizsga után. Hiába, itt mások a szokások, más a filozófia. Elérni egy új autót- ez itt egy

teljesitmény, az "amerikai álom" egyik lépcsője. Én mint féltett függetlenségem feladása felé tett első lépést értékeltem inkább.
Márciusban újabb interjúk, egy könnyű havi rotáció, s két fontos élmény. Az egyik egy érdekes kihivás: munkatársaim között sok muszlim volt, akik az épp erre a hónapra eső Ramadan böjtöt tartották meg. Úgy mondták, ennek az a lényege, hogy miközben napkeltétől napnyugtáig nem esznek egy holdhónapon át, megemlékeznek az éhező szegények szenvedéseiről, s megtisztitják testüket. Azt megfigyeltem én is, hogy az amerikai koszt nagyonis egészségtelen. Gyomrom New York minden zöldségkinálata ellenére is hamar megkivánt nem sebtében, hanem gonddal megfőzött, friss ételeket, s egyre többször főztem magamra, ha tehettem, mert éreztem, hogy árt a helyi magas zsirtartalmú koszt. Mint Tolsztoj és Gandhi csodálója, rögtön kaptam az ötleten, hogy a Ramadan böjtöt megtartsam, bizonyos módositással (csupán hétköznap, hétvégeken nem), de egyébként teljes szigorúsággal.
Nos egy ehhez nem szokott embert a feladat nagysága meglephet. Pedig milyen egyszerűen és kisszerűen hat: naplementéig nem enni semmit, nem inni semmit.
Pedig nem egyszerű. S éppezért roppant jó módszer, hogy az önfegyelmet fejlessze. Erre annál is inkább szükségem volt, mert a szigorú michigan-i tél nem engedett, mert az interjúk nem mentek elég jól, s mert a három intenzivosztályos hónap viszontagságaira még elevenen emlékeztem. Az ember ilyenkor nehézségek idején, ha otthon, saját kényelmi zónáján belül él, úgy régi kapcsolatai által újraerősödhet. Itt, barátoktól és rokonoktól távol, egy folyton új meglepetésekkel, nehéz választásokkal, a tapasztaltabb orvosokkal való versenyzéssel nehezitett szibériai télben kellett valami új ihlető erő. Ebben segitett a Ramadan böjt.
Az autóhoz képest elenyésző befektetés volt a videomagnó, s a helyi videotékákban találtam is érdekes filmeket, melyek közül egyik fontos élményt nyújtott ebben a böjtölő, hideg, zord hónapban. Ez pedig nem volt más, mint egy német dokumentumfilm 1941-ből. A korabeli német hadügyminisztérium megbizásából készült tudósitás némileg elfogult naivitással mutatta be az afrikai hadszintérre vezényelt, a legendás sivatagi róka által vezetett német Afrika Korps katonáinak nomád, tábori életét.
Mint fentebb emlitettem, egyetemista koromban mikrofilmen is olvastam a negyvenes évek britt lapjainak haditudósitásait, Churchill emlékiratai pedig valósággal revelációként hatottak a szovjet propaganda szemszögéből megtanult eseményeket új megvilágitásba helyezve. Most egy szörnyűséges gondolat futott át az agyamon: miért is van, hogy mig a szovjet propagandát olyan nyilvánvalóan hamisnak tituláltam, az angol szerzőnek olyan *feltétel nélkül* hittem? Hiszen semmit sem hallottam a másik, például a német oldalról. Vajon tényleg felteheti-e azt bármilyen felelős értékelő, hogy az egyik forrás *tökéletesen* igaz, mig a másik *tökéletesen* hamis? Nem vagyok persze hivatott ebben bármilyen véleményt nyilvánitani, nem is a tárgy a lényeges, hanem az elv. Hogyan lehetséges az, hogy valaminek az igazságáról olyan szilárdan meg vagyok győződve anélkül, hogy akár kisérletet tettem volna a másik fél legalább felületes meghallgatására? S ami még ennél súlyosabb: hogyan lehetséges az hogy erre sohasem gondoltam eddig? Huszonhat évesen, oldalak ezreit átolvasva hogyan nem jutott eszembe az az alapigazság, hogy nincs és nem is lehet valamely bonyolult dolognak valamiféle egyedül és tökéletesen helyes értékelése, merthiszen az elefánt, mintahogy a népszerű tudományos magazinok illusztrációin ezt gyakran ábrázolják, előlről teljesen másnak látszik, mint hátulról, felülről, alulról, vagy oldalról (gondoljuk csak el!).

Ki mondhatja el:
"Én tökéletesen jó vagyok, ellenfelem tökéletesen rossz. Amit én mondok, az tökéletesen igaz, amit ellenfelem mond az tökéletesen hamis."
S ha valaki ezt mondja- *abban vajon szabad-e bizni*?
Erről a problémáról egyelőre letettem, mert áprilisban új feladatok adódtak, olyanok, melyek nagy figyelmet és összpontositást követeltek. A böjtöt megtartottam, a tél a végefelé közeledett, a leveseimbe pedig egyre több -ugyan kemikáliáktól jócskán fertőzött, de az elérhető legjobb- zöldségfajtát főztem bele, s elkezdtem első kardiológia osztályos gyakorlatomat.

9. Egy kései tavasz

Március végén három interjún mentem keresztül, melyek közül mindegyik egy-egy jellegzetes tanulsággal járt. A detroit-i egyetemen egy magyar disszidenssel találkoztam, aki Majoros professzorhoz hasonlóan igencsak poroszos mentalitásról adott tanubizonyságot, s igen szigorúan bánt velem ismeretlenül is. Az egyetlen volt a velem elbeszélgető professzorok tucatjai közül valamennyi interjúm során, aki a különbözeti vizsgám pontszámaiból próbálta alkalmasságomat főként lemérni. Úgy vettem észre, hogy közös helyről származásunk mintha hátrány lenne a szemében- talán saját fiatalkori megaláztatásaira emlékeztettem, talán szégyellte, hogy nem amerikainak született, s én erre kinosan emlékeztettem, talán attól félt, hogy nem elég magas szinvonalon képviselem majd a magyar származást- nem tudom. Mindenesetre magatartása eltért a helyiekétől, akik főleg terveimről, tudományos munkám részleteiről, s kommunikációs készségemről akartak meggyőződni. Nos, ekkoriban elég félénkké tett az, hogy kezdtem megérteni a feladat nagyságát. S ha az ember érzelmileg elbizonytalanodik, akkor kevésbé tud odafigyelni kiejtésére, s az akcentus, mint emlitettem már, egy fontos tényező. Mint az egyetemi vizsgákkal kapcsolatban már elmondtam, a jó vizsgáztató ezenkivül tudja, hogy a tudását legjobban lemérni legtöbbször maga a vizsgázó tudja. Ha az elbizonytalanodást egy vizsgáztató megérzi, az ügy mindenképp vesztett. A másodéven való helytállás a Henry Fordban egy gyengébb intern-programból jőve egy olyan magas szakmai szinvonalon, melynek akkor például az intenziv osztályos munka tűnt egy ilyen kemény szakmai versenyben- ez pedig elbizonytalanitott. Merőben egy különösen jó formának köszönhettem, hogy például Amerika egyik leghiresebb egyetemének oktató kórházában, a saint louis-i Washington Egyetem Zsidókórháza programjában egyáltalán komolyan vettek. Itt szintén találkoztam (egy már kevésbé vérmes) magyar disszidenssel, aki -angolul- a lelkesedés fontosságára hivta fel a figyelmet. A témán -naivul- rajtakaptam, hiszen általában a lelkesedés, vagy ahogyan tudományosabban ezt megfogalmaznák, az érzelmi involváció hiánya volt nekem is a legszembetűnőbb ebben a rideg északi „angolszász" világban. Persze hamar megértettem, hogy interjún, vagy bármilyen szakmai helyzetben ilyesfajta általános gondolat kifejezése nem előnyös. Nyilván nekik egy jól szolgáló szakember kell, aki stabil, sokat dolgozik és nem nyilvánit véleményt: nem egy kelet-európai gondolkodó intellektüel. Igyaztán

félbehagytam a gondolatot, kissé sután, de illdomosan. A texasi Galvestonban egy öregedő kardiológus -jóvágású jellegzetesen angolos arcú amerikai- hamar felfogta, hogy kivel van dolga. Bizonyos szimpátiát éreztem benne, amikor vele beszéltem, s nem vettem még észre, hogy ez az emberi szimpátia most ellenem dolgozik.
-Yeah, a European intellectual...interesting....what do you know abot the South?
(Igen-igen egy európai értelmiségi....mit tud az amerikai Délről?)
Mint utóbb kiderült, ebben a kérdésben igazából annak a félelmének adott hangot, hogy egy törékeny európai netalán nem tudna kellően beilleszkedni egy olyan durva, vérmes déli államban, mint mondjuk Texas. Ezt nem értettem mindjárt meg. Sőt komolyan vettem igéretét, hogy hivjam fel később, s érdeklődjek interjúm eredményéről nála. Ennyire naiv voltam még akkor.
Végül sor került interjúmra a Henry Ford kórház szivgyógyász programjában is. Itt mindenki kedves volt, sőt a fellow-k eggyüttérzően mosolyogtak, pedig ekkorra már tudtam, hogy mindez csak show. Rosman most is kedves volt, de nem igért semmit. Régi bizató szavainak már nyoma sem volt.
Az áprilisi gyakorlat maga érdekes élmény volt, mert ekkor kerültem bele először az internekre felügyelő másodéves szerepébe. Volt néhány érdekes esetünk, s internjeim nem voltak se különösen jók, se túlságosan rosszak. Egyikük -egy a kötelező belgyógyászat gyakorlatát némiképp kelletlenül végző leendő szemész, kedves és viszonylag vidám természetű perzsaarcú amerikai- kifejezetten kellemes munkatárs volt. Másikuk egy ravaszul mosolygó sziriai arab, széles vállával és erős hangjával igazán erős egyéniség lett volna, ha nem idegenben, ráadásul különös hanglejtéssel beszélve, s csak közepes tudással megáldva ennyire erős szakmai versenybe lépett volna bele: saját kényelmi körében (comfort zone) bizonyosan kiugrott volna a tümegből és vezetővé válhatott volna. Itt némiképp visszásan hatott, amikor kereskedői mosolyával azt mondta egy-egy vita után:
-Sure, whatever you want....(Igen, amit parancsolsz), mondogatta Jarad fogát mereven összeszoritva (neve arabul körülbelül annyit jelent mint „Sáska"), s ebben benne volt annak éreztetése, hogy "most te vagy a főnök, de eljön még az én időm is". Egy erős ember reakciója volt ez, aki csak épp egy pillanatra hajol meg a külső hierarchia erejének, s ezt mindjárt világossá is teszi. Node ezt a pillanatot nem kerülhette meg. A "seniority", vagyis a több tapasztalattal, s elvileg több tudással rendelkező felettesség parancsát nem lehetett áthágni. A fegyelem benne volt a levegőben. Jarad máskülönben igen kifejező és nagyon direkt tudott lenni. Két jellegzetes kiszólása jellemző. Egy tisztázatlan okokból idevetődött német beteget igy jellemzett:
„He has a *huge* accent!" (*Óriási,* értsd nagon különös, akcentusa van.)
Rólam pedig ezt mondta egy különösen nehéz hét végefelé egy péntek délután:
„You look *terrible!" (Rémesen* nézel ki!)
A hónap alatt egy nagyon fiatal szerecsen szivgyógyász-szakorvossal dolgoztam együtt. Első felügyelő funkcióm közepesen jól ment, de ahhoz, hogy ez jelentősen előrevigye fellow jelentkezésem ügyét, ez nem lehetett elég. Pedig voltak érdekes esetek, például egy fiatal nő, akinek virusos megbetegedése előrehaladott szivelégtelenséghez vezetett. A beteg valamelyest javult, sajnos azonban ambuláns ellátásában már nem vehettem részt, mert a következő hónapban a fertőző osztályra kerültem át.
Májusra már tökéletesen feladtam a szivgyógyászati fellow-nak való jelentkezésem reményeit, s egyelőre csak azzal foglalkoztam, hogy általános belgyógyászati tudásom

tökéletesitsem, illetve hogy az élvonaltól való lemaradásomat, mely életem első ilyen természetű élménye volt szakmai téren, végre lefaragjam. Erre kiváló alkalmam nyilott, ugyanis a fertőző osztályon, hiszen ezen a szakterületen jócskán volt tapasztalatom New Yorkban. Itt nem éreztem semmiféle hátrányt. Szakorvosunk az első két héten igen jó szakember,egy Al Ujayli nevezetű libanoni doktor volt, aki biztatóan hallgatta betegismertetéseimet. Oly sokhavi bizonytalanság után végre leesett a kevés tapasztalat kiszolgáltatottság- és elégtelenségérzéshez vezető, állandóan tompán bántó terhe. Úgy éreztem, komolyan haladok. Intern társam, egy quebeqoise (kanadai francia lány), kellemes és vonzó fiatal nő volt, s ezt minden Dina iránti rajongásom ellenére sem lehetett nem észrevenni. Renée eredetileg gyógyszerész volt és kanadai állampolgár, igyaztán nem volt számára olyan létkérdés az állásokért való szakmai versengés, mely minden külsőség ellenére mélyen benne volt a levegőben, s meglehetősen rideggé tette a felületekben olyan mosolygósan udvarias és bajtársias viszonyt a rezidensek között. Épp az az érzés, hogy Renée nem volt versenytársunk, hogy mintegy kivül áll ezen az őrületen-ez tette őt erőssé.
Májusban már maradt elég energiám arra, hogy rendszeresen tornázni kezdjek és tudományos szakcikkek gyűjteményét hozzam létre a fertőző osztályon előforduló problémáknak a kórház egyébiránt kiváló könyvtárában nap mint nap mélyen utánanézve. Mindez valamiféle normalitás látszatát keltette. Ismét azt éreztem, hogy egyetemen vagyok, elfogadható környezetben, s hogy diákosan tanulok és haladok előre.
Az apartment complex -mint emlitettem- bérbevehető lakások, két szabadidőcentrum, teniszpályák és egy szépen erdősitett környezet együttese volt, ahol a lakbérben benne foglaltatott a szabadidőcentrumok, az úszoda, a teniszpályák, pezsgőfürdő stb használata is. Kicsit olyan volt ez, mint egy továbbfejlesztett egyetemi kollégium, s valóban nagyon sok pályakezdő fiatal pár, vagy család lakott itt. Szerencsémre a tornaterem délután nem volt zsúfolt. A napi torna, az esti tudományos cikkolvasás, a rendszeres és egészséges életmód és a végre megenyhülő idő végre lendületbe hozott.
Még két olyan esemény zajlott le ekkor, mely ezt a felfelé ivelést, minden téli nehézség és szivgyógyászati verseny ellenére még csak inkább kiteljesitette. Az egyik egy hagyományos évi rendezvény volt, melynek során a rezidensek a monumentális Kennsington parkban családostól egy szombat délután közös picknik-et rendeztek, s ezen kiderült, hogy délamerikai barátaink rendszeresen rendeznek football rangadókat, legtöbbször a régi, a kórház egyik melléképületémben elhelyezkedő tornateremben. Ez hihetetlen nagy lehetőségnek tűnt, hogy végre valamiféle emberi közelségbe kerüljek rezidenstársaim egy részével. Ettőlfogva egészen detroiti tartózkodásom legvégéig ez a heti egy-két footballozás a társasági élmények egyik fontos fejezetévé vált. Valójában ekkor annyira fontosnak éreztem ezt, s általában a rezidenstársaimhoz való közeledést, hogy elhatároztam: beköltözök a kórházi kollégiumba. Itt nem szobákban, hanem (amerikai módra) olcsón bérelhető lakásokban laktak a rezidensek, sőt a kedvezményes lakbérért még néhány bútordarab is járt. A kórház két percre volt gyalog. A sokemeletes épület földszintjén kis konditerem, előtte parkoló és teniszpálya. Az ablakok az egyik oldalon az elméleti tömbre néztek. Viszont még élelmiszerért is messzire kellet vezetni. A belváros "nem volt biztonságos" mint ezt mindegyikőnk tudta. Gyalog sétálni sehová sem lehetett. Innen származott a campus fentebb már emlitett magyar neve (t.i. gettó). Miután a dolgok igy rendeződni látszottak, még egy esemény hiányzott ahhoz, hogy a rezidensség harmadik évét végre elfogadható időszakká tegye. Dina megkapta

harmadéves belgyógyász rezidens állását a detroiti egyetem egyik oktatókórházában, s június első hétvégéjén Detroitba jött, hogy lakást keressen magának.
Detroit-tól északnyugatra van egy kedves kisváros, közel a michigan-i egyetem székhelyéhez, Ann Arborhoz. Ez a kisváros, Farmington, külön kis világ, mintegy a múltból fennmaradt kis hagyományos sziget, saját kis főterével, szépen karbantartott házaival, ódivatú filmszinházával. Mellette egy modernebb kerület, a dombokra épült Farmington Hills, ahol a Grand River sugárúton gyönyörűen parkositott kis apartment komplexek, üzletek sora, kis tavak, motelek szaporodtak el az utóbbi években. Farmington Hills gyorsan növekedni kezdett. Innen Detroit belvárosa úgy negyvenöt percnyi távolságban volt, egy autósztráda iv, mely Detroit északi külvárosait kötötte össze, vezetett el a tizes sztrádához, az pedig egészen a belváros szivébe. A sztrádákat övezően monumentális üzleti- és irodaépületek, szépen parkositott és kiépitett területek. Farmington Hills egy újabb negyedében a Grand River út mellett egy kisebb völgyben egy kis tó körüli dombokra épült a Muirwood telep, ahová Dina most beköltözött. Nemcsak Ann Arborhoz, hanem a Kennsington parkhoz is közel, egészen festői környezetben, Farmingtonhoz öt perc vezetésre, egy thaiföldi étteremmel szemben gondozott parkok között- kétségkivül megragadó volt ez a környék. A nagy tér a házak között, a szépen karbantartott füves területek, a kiváló úthálózat, mely közel hozott mindent, a hatalmas dimenziók- mindez egészen más volt, mint mondjuk Manhattan zsúfoltsága, betonrengetege, s a falai között megrekedt nyári levegő hője. Itt volt levegő. Dina elégedettnek látszott, amikor megkötve a lakbérleti szerződést először kirándultunk együtt Farmingtonba. Ez a vidámság szemet szúrt a helyieknek is, akik egy régimódi fagylaltosnál sorbanállva szivesen álltak velünk szóba -nagyon különös új élmény volt ez akkor nekünk-, s úgy tűnt, szivesen fogadtak minket, különös új jövevényeket. Dina elégedettségében valamiféle új árnyalat tűnt fel: a megállapodottság első fénysugaraié, melyeknek átadta a helyét a fiatalos szerelem forradalmi képtelenségének túlhevült első élménye.
Júniusban megismertem a kórházban még két olyan orvost, akikről említést kell tegyek. Az első egy ukrán nő volt, aki a "belgyógyászat szakkonzilium" nevű rotációmon a szakorvos volt. Nála éreztem először igazán azt a körzeti orvosok körében gyakorta fellépő tendenciát, hogy az orvoslást a szakújságokban közölt, a tudományos részterületek egy-egy rangos szakértőjéből összeálló testület (expert panel) által megirt részletes és leegyszerűsitett, algoritmusszerű szakmai útmutatók (guidelines) alapján, mintegy szakácskönyvszerűen végezte. Ekkor túl kevés tapasztalatom volt még, hogy igazán átlássam ennek hosszútávú következményeit.
A másik érdekes orvos rezidenstársam, egy libanoni keresztény arab, Nabil volt, aki sokban különbözött fentebb emlitett névrokonától. Nabil különösmód Kijevben töltött néhány évet egy ottani kórházban volt belgyógyász, s mire Amerikába jött, már évtizedes belgyógyászati tapasztalattal rendelkezett, s minthogy egyébként is szorgalmas volt, nemigen csoda, hogy vizsgáin országosan is igen kiválóan szerepelt. Ezeknek az évi rezidensvizsgáknak nem volt tétjük, de elvi szerepük mellett, hogy az ember lemérje saját tudását s ez útmutató legyen a belgyógyászati szakvizsgára való felkészülésben, főként presztizsjelentőségük volt. Mig én országos átlagban a közepesnél alig voltam jobb akkoriban ezeken a vizsgákon (mint eminens tanulónak ez hiúságomba belemart). Nabil és Tibor a legjobb tiz százalékban is benne szerepelt. Ezt a presztizst, s nagyobb tapasztalata miatti előnyét Nabil arra próbálta felhasználni, hogy ultraszektás keresztény

nézeteire téritsen meg, s naponta megjegyezze, hogy a Bibliát egyre többet kell olvasnom minden nap. Egyébként kiégettnek és elégedetlennek tűnt, s sokszor kioktatónak. E témában viszont elemében volt. Úgy gondolta, ha valaki nem *beszél* a vallásról akkor az nem is lehet vallásos. Agressziv téritése szinte nevetségesnek tűnt volna, ha nem lett volna ott szakmai tudásának presztizse. Igy csupán kellemetlen volt és talányos. Vajon az effajta misszionáriusok miért gondolják, hogy ők többet tudnak társaiknál? Vajon nem ők-e valójában a *kevésbé* vallásosak? Nem éppen ennek a tünete téritési vágyuk? Ránéztem Nabilra, s szemében láttam a választ. Pontosabban abban az ellentétben, amely szavai, s nyugtalan, elégedetlen, arrogáns tekintete között feszült.
Június utolsó hetében tudtam meg, hogy a szivgyógyászati állásokba -a túljelentkezés miatt- nem vettek fel. Zsolt adta azt az ötletet, hogy próbáljak meg a vesegyógyászat osztályon érdeklődni fellow állás után.
„A vesegyógyászok a legjobb szakemberek a belgyógyászok közül, s ez az osztály itt a legjobb az összes belosztály közül. Ha van egy ilyen lehetőség- miért ne próbálnád meg? Aztán majd meglátod". Aztán azt ecsetelte, hogy bizony ő is komolyan fontolgatta ezt az esélyt, de neki mégis inkább tetszett egy másik lehetőség. Az egyik legrangosabb egészségügyi intézmény, a National Intitute of Health (NIH), melyet talán Országos Orvoskutató Intézet-nek lehetne forditani, tehetséges diákok részére meghirdetett egy olyan orvoskutatói képzést, mely két év rezidencia után még két kutatói év során magas szinvonalú kutatásra tanitja az orvosokat a fővároshoz közeli Bethesda-beli központjában. A kutatást ilyen neves intézményben tanulni kiváló lehetőségnek *látszott*. Zsolt pedig tele volt energiával, s ontotta magából a tudományos esetismertetőket, sőt egyik kidolgozásába engem is belevont abban a reményben, hogy azt egy a michigan-i belgyógyászok éves értekezletén majd én előadom. Úgy tűnt, Zsolt nagyon jól halad. Azt is tőle tudtam meg, hogy a következő tanévben három magyar intern is érkezik, melyek közül kettőt még Budapestről személyesen ismertem, hiszen évfolyamtársaim voltak, sőt egyiküknek az volt felesége is. Valóságos magyar kolónia kezdett formálódni Detroitban. A harmadik amerikai év kezdetén nagy reményekkel kezdhettem el a tizenhárom hónappal későbbi belgyógyászati szakvizsgámra való felkészülést, melyet Magyarországon csak másfél évvel azután tehettem volna le. Most, ennek a lehetetlen évnek a legvégén a szivgyógyászati jelentkezésem füstbe menetele hasznos balsikernek látszott, s minden biztatóbb volt, mint bármikor eddig. S ebben a jó hangulatban kerestem fel a hires-neves Goldstein doktort, a veseosztály főnökét, hogy osztályára való jelentkezésemről tárgyaljak vele.

10. A harmadév kezdetén

A másodév végén egymagam búcsúztattam Gyurit, ezt a budapesti fiút, akinek fekete bőrdzsekije és kemény rock-kos izlése hiába emlékeztetett Gábor fanyar realizmusára, s akinek mondása, hogy "bizony többet jártam a mall-ba, mint az orvosi könyvtárakba" nem tudta elfedni szakmai kiválóságát éppúgy, mint öltözete, életmódja és beszédmódja

(az a nagyfiús tudniillik, melyet valamikor vagánynak neveztünk otthon). Mindez hamisan beszélt erről a jószivű, s belül talán törékenylelkű, de mindenképp jóakaratú fiatal orvosról. Gyuriban éppen azt a vidékies szégyenlősséget, s betyár-becsület érzést láttam, mint valamelyest Bélában is, s éppazt a helyet nem találást. Érdekesen kiszúrta magának az embertelen környezetben is embernek megmaradt, s ezért talán kissé kilógó, különös, némiképp félresodródott rezidenstársakat. A jóságos szemű Rama, nomeg a csupasziv, temperamentumos, nyúlánk és izmos jamaikai lány, vagy a vékony és fiúsarcú Ilja sorából mindenesetre kilógni látszott Ahmed, aki szintén apartment komplexumunk egyik lakását bérelte, egy szeleburdi szőke lánnyal lakott ott, valamiféle kisebb üzletet vezetett a kisvárosias, félig libanoni-lakta Dearborn-ban, gyakran szivott marijuana-t, s ettől aztán feldobott és nagyon barátságos lett, fesztelen. Ahmed ebben a júniusban gyakran meghivott lakásába minket, s ott úgy beszélt velünk, komolytalan, könnyű témákról, mint egy kamaszfiú. Mi tagadás, elnéztük neki marijuanás cigarettáit, bár rendesen én még a cigarettát és az alkoholt sem tudtam bárkiben elviselni, s igencsak örültem, hogy itt, Amerikában ezeket minden hivatalos, vagy közösségi helyszinről száműzték. S tettük ezt azért, mert láttuk, hogy milyen nehéz ebben a feszült, örökös mozgástól, versenytől, a versenytársak félszemről való figyelésétől feszült környezetben barátságosnak, fesztelennek lenni, s hiányzott a kamaszos szeleburdiság, ha csupán másban látjuk, s hacsak egy pillanatra is. Gyuri nem találta a helyét, ezért is költözött ki az orvosszállóból, ezért is változtatott pályát és készült New York-ba most. Node Zsolton kivül nem tudott igazán alkalmazkodni ehhez a válaszfalas-magányos, gépszerűen monoton és felfokozott ritmusú ipari környezethez igazán senki sem. Bélát alig láttam. Tudtam, hogy talán van valamiféle barátnője, s hogy egy olcsóbb Ford sportkocsival jár, de ezenkivül alig valamit. Tibor feleségestől jött, de ez magányérzetét nem sokban oldotta. Mint Zsolt mondta szokott gunyoros nevetésével
„Kettesben lehet csak igazán depressziósnak lenni...”
Különösmód a mélyen vallásos, lelkiismeretes, s bizonyos daccal-kiváló szakember Tibor valamelyest felnézett Zsoltra. Ez talán azért volt igy, mert meglátta Zsoltban a nehéz környezetbe való aktiv beidomulás képességét, az örökmozgó energiát, s ezt aztán becsülte. Tibor számomra mindig valamelyest misztikusan távoli volt, s a másodév folyamán nemigen láttam.
Node megemlitettem az amerikai varázsszót: mall, s ezt nem lehet egy szóval leforditani. Nos a mall nem más, mint egy igen szépen, belső szökőkutakkal, mesterséges sétánnyal kiképezett vásárcsarnok, egyfajta fedett plaza-komplex, ahol a piperecikktől a könyvekig bármit árulnak. A felületes néző rá sem jön talán, hogy nem más ez, mint egy hatalmas épületkomplexbe belezsúfolt monumentális piactér. Sokkalinkább tűnik ez egyfajta városközpontnak belső tereivel, kirakatával, éttermével, mozijával- közösségi centrum ez, ahol a szabadidőprogram csaknem vallásos szinezetet kap, a piaci eszme, a megfogható dolgok, a számokban kifejezhető értékek imádásán keresztül. Egy francia újságiró az amerikai mall-t a "piaci társadalom modern katedrálisá"-nak nevezte. Valóban, én kevés különbséget láttam egy amerikai mall és egy amerikai keresztény templom között. Ha az üres utcákról hiányzó népet látni akarja az ember, feltétlenül a mall-t keresse. S Detroit, ez az izig-vérig ipari nagyváros bővelkedett hatalmas mall-okban. Pontosabban Detroit külvárosai, hiszen Detroit milliós belvárosa, mint fentebb emlitettem, romokban hevert. A derborn-i mall-t meglátogattam én is, Gyuri vitt el oda. Tőlünk olyan tizenöt percnyi vezetésre volt. Rám mindössze az tett nagy benyomást, hogy itt láttam embereket. Az

utcán csak autók vannak. Az egyetlen ember, akit apartment komplexumunk körül sétálni láttam, az én magam voltam. Pedig Fairlane, Detroit ezen hivatali negyede rendkivül szépen kiképezett parkjaival, kis mesterséges tavaival, a hatalmas, ritkás felhőkarcolók között nagy füves területeivel engem sokkalinkább csalogatott, mint a mall. Itt, az apartment komplex körül sétálgattam legtöbbször magányosan, de a szabad levegőn. A fedett, a mesterséges városközpontban, emberek és üzletek között nem tudtam gondolkodni, s a csillogó-villogó kirakatok semmiféle hatást nem váltottak ki belőlem. Pedig nagyon hiányzott az utcán sétáló emberek megfigyelése, mely akár Szegeden, akár Budapesten, akár New York-ban megnyugtatott, mintegy támpontot adott. De hiába: itt (a mall-on kivül) ez *nem volt*.

Ahogy Gyuri elment, úgy jöttek az új magyar internek, három, közülük kettő mindjárt házaspár. Ez nagy változást hozott, hiszen a focicsapatnyi magyar mostmár egy kisebb kolóniát alkotott, egy kisebbséget, mellyel mostmár számolni kellett.

Rajtam kivül tehát maradt Béla, akit szinte sohasem láttunk, s Tibor, akit eléggé ritkán. Az újak: a jóképű, angolosarcú, finommodorú, fiús Zoli, a szintén fiús, focizni-szerető, mozgékony, becsületes Eszter,aki férjével jött egy kisebb magyar kórházból. A harmadik Balázs volt és felesége, az olvasott, intelligens, helyes szőke vidéki lány, Panni.

Zolit és Balázst jól ismertem az egyetemről. Zoli budapesti fiú volt, az egyetemi önkormányzat tagja, mint jómagam egykor, rendkivül sokat utazott, népszerű, különösen a lányok közelében az. Mint én, utazásai közben sokat volt vendég, s mint én Korinthoszban, Berlinben, Párizsban és másutt, ő is sokat látott az emberi jóságból, s a világ szépségéből. S most itt, a csúnya, ipari, gyorsléptű és embertelenül versenyző Detroitban.... meglátjuk.

Balázst egészen más fémből gyúrták- ez a magas és szőke, igen vékony oroszlányi fiú rendkivül éleseszű, roppant alkalmazkodóképes diák volt, a szakkolégiumban a vezetőség örökös tagja, egyfajta belső köré, mely engem a feudális Magyarország nemeseinek kiváltságos köreire emlékeztetett, s melyet ezért én meglehetősen rossz szemmel néztem egyetemista koromban. Balázsra ragadt minden új divat, igyekezett mindig naprakész, bennfentes lenni, amit itt, Amerikában úgy neveznek, hogy "smart". Balázs nemigen beszélt angolul jól. Ezért felvételét nagyonis csodálkozva fogadtam, azt viszon sokkal kevésbé, hogy a diplomahonositó vizsgán jó pontszámai voltak. Balázsnak éles esze volt, s nagyon jól tudott teszteket irni.

Valamennyi magyar -s igy én is- szállást kaptunk az orvosszállóban, s ez alkalmat adott több találkozásra, közös rendezvényekre. Mint emlitettem, ennek nagymestere Zsolt volt, aki egyre inkább elemében érezte magát, s egyre inkább kissé játékosan-szúrkálódó, néha egyenest túlfűtötten-arrogáns lett. Zsolt lakása zsúfolt volt a különlegesebbnél különlegesebb lakberendezési tárgyaktól, s általában csodálatott keltett izlésessége miatt, úgymond.

Itt gyűltünk össze először, valamennyi magyar egy afféle welcome partira- az új magyar internek még sugároztak a kipihentségtől, a hazai koszt és a hagyományos, európai világban még létező bennsőséges emberi kapcsolatok természetes erejétől, az újvárás minden naivságától. Balázs jóval kedvesebb volt, mint otthon. Bármely otthoni nézetkülönbséget mindjárt elfedett egy új környezet, egy új feladat, melynek nehézségét ő mégcsak sejthette.

Másnap mentem Goldstein-hoz, aki a Clara Ford Pavilion-beli, szép nagy iróasztallal, kis fali táblával, nagy könyvespolccal berendezett, diplomákkal és elismerésekkel

teliaggatott irodájában, melyek főleg oktatói tevékenységét dicsérték, minden várakoztatás nélkül, azonnal fogadott és igy:
„Örültem jelentkezésének. És tudja (s itt jellegzetesen szünetett tartott, mintha dadogna, valójában hogy jelentőséget adjon az ezután következőknek) éppen jókor jött, mert az egyik jövőévre felvett jelölt váratlanul visszamondta jelentkezését. Sok jót hallottam magáról. Ha jelentkezését komolyan gondolja az interjúra akár a napokban sor kerülhet. Mint tudja, a nefrológia program a Henry Fordban jóhirű....”
-itt összecsücsöritette apró száját és nagyot hunyoritott apró szemével ez az alacsony, őszesen göndör, igen vézna, nagyorrú, erős homlokú ember. Jó ötvenes lehetett, nyilvánvalóan jól tartotta magát. Várakozóan, de talán inkább megmérően nézett rám, mint az a világotmegjárt kereskedő, aki sok alkut megélt már, s rutinszerűen számol minden eshetőséggel.
„Igen, Goldstein doktor, ezt sokan mondják....”-feleltem annyira kimérten, amennyire meglepetésemből tudtam, mert valami egészen mást láttam itt, mint amit rezidenskoromban megszoktam. Goldstein csupa elevenség, csupa sokatsejtető, tekintélytparancsoló szögletes mosoly, csupa kihivás és összehúzott szemöldök- mintegy úgy nézett rám, mint a Hector nyakát méregető Achilles, aki lesi, hová döfhetné a dárdáját. Mindez azonban még homályos, múló benyomás volt, a valóság, úgy látszott, egy nyilvánvaló érdekközösségen nyugodott. Nekik kell egy ember, nekem: egy jó iskola végre, s két év haladék, hogy eldöntsem, mit is akarok kezdeni az orvosi pályán.
„No jó. Nálunk mind tudományos munkára, mind klinikai gyakorlatra bőven van lehetőség”- folytatta, mint a portékáját óvatosan, de határozottan dicsérő árus.
„Javaslom, hogy beszéljen Cortez és Bruce doktorokkal, úgy látom az önéletrajzából, hogy egyetemi hallgató korában már végzett kutató munkát....ha akarja, akár egy, vagy még akár két évet is a laboratóriumban tölthet, de ezt meglátja később...”
Az interjúból interjúk sorozata lett a következő napokban. Cortez, Bruce, Venkat, Kupin, Faber, Seigerwalt, Goggins, Bukowin...sorra ismertem meg az osztály számos nefrológusát, s az a meggyőződésem kezdett kialakulni, hogy a fellowship egy jóval magasabb szinvonalú, még a Petrozzi-félénél is jobb iskola lesz, olyan, amelyről mégcsak álmodni sem mertem eddig.
Közben pedig az újabb intenziv osztályos hónap már egészen másként zajlott, mint bármely előző.
Holott a szakorvos ismét maga az orvosi intenzivosztályok igazgatóhelyettese, Hyzy doktor volt (aki nem volt hajlandó nevem magyarosan ejteni, holott azt sok amerikainak megtanitottam már, s aki ismét sokszor beszélt velünk, alantas rezidensekkel csupán fellow-ján keresztül), csakhogy most egy az elődeinél jóval értelmesebb, érettebb fellow-val, nem mással, mint McDonald doktor, egy amerikai létére meghökkentően kiegyensúlyozott és bölcs tekintetű, őszhajú, de még fiatal, talán harmincnyolc éves, alacsonytermetű, zömök ember, aki arról volt nevezetes, hogy a Wayne State University, vagyis Detroit országos átlagban talán stabil közepes egyetemének egyik oktatókórházában, a Grace kórházban volt a belgyógyászat program igazgatóhelyettese, s váratlanul úgy döntött, hogy pályát változtat, s intenziv osztályos szakorvosnak tanul. Tekintve nagy rangját ez a döntése előttünk akkor megmagyarázhatatlannak tűnt, s azt megfigyeltem, hogy a fizikailag igénybevevő fellow munkabeosztás nagyonis a nehezére esett, már csupán koránál fogva. Később is láttam ilyen késöndöntő late bloomer (későn virágzó) orvosokat, akik a rezidensséget kezdték újra negyvenévesen egy-egy új szakon,

s ezeket minden nagy tapasztalatuk ellenére a fizikai munka igen megviselte. Az intenzivosztályon például volt olyan ügyelet, amely egyenest 25 óráig tartott, s ha a betegforgalom az átlagosnál csak kicsit volt rosszabb, úgy e huszonöt óra nagy részét egyfolytában, megfeszitett figyelemmel kellett ledolgozni, miközben a műszeres beavatkozások tucatjait kellett elvégezni két felvétel között, s a telefonvonal másik végén alvó mogorva és hatalomittas fellow segitségét csak ritkán lehetett igénybe venni egy teljes intenzivosztályos beteganyag teljes ellátásához. Ez esetenként embertelen megerőltetést jelentett, különösen egy még tapasztalatlan rezidensnek. Az én esetemben, mint fentebb emlitettem ez gyakran vezetett olyan mértékű fáradásokhoz, hogy sokszor aludtam el autóvezetés *közben* hazafelé. Hogy mennyire el tud változtatni egy embert egy új pozició, arra egy osztrák ortopéd rezidens volt a legjobb példa, aki néhány hónapot a belgyógyászaton kellett töltsön. A hegyi levegőről jöttek kedvessége, nyájassága néhány hét után a lehető legvadabb agresszív arroganciának adott helyet egy-egy nehéz ügyelet frusztrációi közepette. Ehhez képest McDonald doktor, akiben nevéből itélve lehetett valami a skót Magasföld (Highlands) eredendő jószivűségéből, hihetetlen ellenállást tanúsitott. Ugyanis igen kevéssé vette át az intenzivosztályos fellow-k rabszolgatartó arroganciáját, annak ellenére, hogy a rezidensekre való jobb odafigyelés nagy többletmunkát jelentett neki. Gyakrabban jött be éjszaka, hogy kisegitse beosztottjait, s láttam szeme szúrós és nedves tekintetéből, hogy teljesen kifárasztja magát. Ez azt a látszatot keltette, mintha gyengébb lenne, mint a többi, vérmesebb fellow. Valójában gyengesége csak itt szokatlan jóság volt, mely -mint mindig- jóval fárasztóbb és hálátlanabb, mint a pöffeteg tekintély. McDonald doktort igy egyre inkább becsülni kezdtem, s igy aztán mindent elkövettem, hogy a lehető legjobban kisegitsem. S no lám: egyszeriben Hyzy doktor hitvallása, miszerint egy osztály eredményességét a team munka, a beosztottak közötti kommunikáció szabja meg leginkább: új értelmet kapott. A dolgok jól mentek, az osztályon -minden betegterhelés ellenére- jó, könnyű levegőjű légkör alakult ki. Kisebb nyomás a fellow részéről, kevesebb rettegés és tekintély és intenzivebb, jobb, eredményesebb munka. Ez *érződött* a nővéreken, a rezidenseken, az egész kialakult ambiance-on. Az első vonalban harcoló, a nélkülözéseiket közkatonáikkal együtt viselő hadvezérek jutottak eszembe, Caesar és Napóleon. Mc Donald mellett valamelyest lelkesedéssel lépdeltem magam is.

Az általános jóhangulat másik záloga David volt. Ez a szintén skótosan kinéző fiatal amerikai rezidens arra a hihetetlen, amerikai rezidenshez nemigen méltó lépésre szánta el magát, hogy rezidenstársait meghivja esti teázásra saját lakásába. De különös volt már az is, hogy az orvosszállón lakott fiatal feleségével együtt. Itt általában inkább csak külföldi rezidensek fordultak elő. Ez a fiatal rezidens elmondta, hogy az ambulancia, az úgynevezett Emergency Room, melyet igy neveztünk: ER programja kórházunkban országos viszonylatban is hires, talán a második legjobb. Az amerikaiak közül nagyon sokan jelentkeztek ER szakorvosnak azért, mert szerették a beosztást. Ez szabad volt, tetszés szerint lehetett elosztani a műszakokat, hiszen a betegeket nem kellett hosszú ideig követni, csak akut eseteket láttak el itt. Mondjuk egy hét nagyon nehéz munka után egy hét szabad: aztán lehet menni a nagy tavak egy-egy közeli üdülőhelyére surf-özni, vagy sielni Colorado-ba, vagy egyáltalán családjukkal bárhová. Az ER programbeli rezidensek velünk együtt kellett töltsenek néhány hónapot a belgyógyászaton, mint volt ez javallt minden más úgynevezett kisszakma, vagyis ortopédia, szemészet, föl-orr-gége stb esetében is. Az ER rezidensnek természetszerűleg ezen kivül intenziv osztályos

tapasztalatra is szüksége volt.
Az amerikai belgyógyászrezidensekről általában az volt a vélemény, hogy kevésbé szorgalmasak, mint a külföldiek. Az ER rezidensek tudtak keményen dolgozni, de a belgyógyászat finom árnyalatait bizony nemigen értették. Az intenzivosztályon viszont gyakran voltak jók. David viszont egyenesen kiváló volt. Szinte könnyed volt a levegő körülötte. Pedig volt egy olyan nehéz esete, mely sokakat nagyon megviselt volna. Egy tizennyolcéves helyi szerecsenlány súlyos atipusos tüdőgyulladást kapott, s ez mindkét tüdejének csaknem teljes felületét érintette, s a lehető legmaximálisabb gépi lélegeztetéssel is alig lehetett fenntartani egy elégséges oxigénszintet a vérében. A legtöbb hasonlóan súlyos beteg napokon belül meghalt volna. Ez a tizennyolc éves lány viszont fiatal volt (good protoplasm: jó anyag, mondták), orvosa pedig nem adta fel egykönnyen. Három hét múlva a beteg bizony csaknem csodával határos módon talpra állt, méghozzá szó szerint. (Az ilyen betegeket általában hetekig kell újra tanitani járni.) De meghozta gyümölcsét új, vesegyógyászati tanulási programom is, sőt Hyzy doktor, aki korábban már egyszer kezet fogott velem, amikor bevallottam, hogy szintén hive vagyok az empirikus gyógymódnak (az empirikus, tehát az új eljárásokat felexibilisen bevezető kisérleti hozzáállás a túlszabályozott, részletes szakmai útmutatókra épülő intenziv ellátásban bizonyos merészséget és eredetiséget követelt)- ismét biztatóbban nézett rám, sőt McDonald-on keresztül azt is meg akarta tudakolni, hogy vajon nincs-e kedvem intenzives fellow-nak jelentkezni. Annyi nehézség és balszerencse között ez nagy sikernek hatott, az első igazinak a Henry Ford-ban, de természetesen ekkorra már eldöntöttem azt, hogy elfogadom Goldstein doktor ajánlatát, melyet jellemzően, s az autóeladóhoz hasonlatosan, igy tett meg:
„OK now..... do you want this job or not!?" (Noshát kell az állás vagy se!?)
Már hogyisne kellett volna. Bár Goldstein nekem nagyonis nyersnek tűnt, viszont neve hires volt, azt mondták róla, hogy a gazdag Ford egymillió dollárért igazolta le, mint egy tehetséges futballistát, s hogy országos hire van, mint a savbázis problémakör egyik szaktekintélyének. Másfelől a veseszakorvosok, avagy a latin (s igy angol) szóval *nefrológusok* sokesetben komolyabbnak, értelmesebbnek, érettebbnek tűntek, mint belgyógyász társaik, s minden azt sugallta, hogy ez egy hires-neves, nagy elismertségnek örvendő nefrológia program. Bizony iskoláim -néhány nagyszerű tanár áldásos tevékenységét leszámitva- eleddig nem voltak nagyon jók, sem Szegeden, sem Budapesten, s a fizika tanár, az élettan oktató, a southampton-i gyermekgyógyászat néhány orvosa, Petrozzi és néhány más oktató kivételével úgy éreztem, hogy mindig hozzá kellett tanulnom mintegy a tananyaghoz, mert az oktatás szinvonala nem volt elég. Autodidakta létemre most megörültem, hogy talán életemben először jó iskolába kerülhetek, olyanba, mely a maga kis területén a világon a legjobbak között van.
„Yes..."-feleltem valamiféle bizonytalansággal érezve a kérdésben bennefoglalt erélyt. Igyhát annyi év bizonytalanság és küszködés után szakmát választottam. Veseszakorvos, nefrológus lettem ezzel a rövid mondattal, s az út egy magyar kisvárosból Amerika egyik legjobb veseorvosi szakorvosképző programjáig- befejezéshez közeledett. Igy tűnt ez akkor. Hirtelen feléledő örömömben fel sem igazán fogtam azt, hogy mindennek a pozitiv fordulatnak egy alapja volt, szinte észrevétlen, melynélkül minden könnyen összeomolhatott volna, mint egy kártyavár. Node bármilyen fontos is legyen az, a viz értékét csak a sivatagban látjuk be igazán. Én sem értettem kellően, hogy mit jelentett számomra egy tisztavizű forrás, mely táplált és éltetett.

Ez a forrás most Farmington Hills-ben folydogált. Június utolsó hétvégéjén segitettem Dinának beköltözni szép új kétszobás lakásába. A Grand River, a Nagy Folyó sugárút, melynek eredője Detroit belvárosában olyannyira lerobbant, harmadikvilágbeli, afrikai külsejű volt, s olyannyira ijesztő, itt, miután áthaladt a kisvárosias Farmingtonon, kiszélesedett, s dombokon keresztül és egy üzletnegyeden át egy kis völgybe jutott, ahol egy kis mesterséges tó körül épitették ki azt a gyönyörűen parkositott apartment komplexet, ahová Dina beköltözött. A lakás maga ahhoz képest, hogy alig megszokható amerikai belső elrendezésű volt, meglepően jó elhelyezkedésű, mögötte füvesitett kis rét hatalmasra nőtt fákkal, kis erkélye a parkolóra nézett, két kicsiny szobája még nyersen üres. Miközben lapjára vett bútorait segitettem összeszerelni, szokatlan módon televiziót néztem, s ennek különös oka volt. A hetvenes évek közepére Magyarországra már bőven elért az a két járvány, mely olyannyira megváltoztatta az egyszerű, a szegény nép életét az elvileg civilizáltnak, avagy „szabad”-nak mondott világban, s minden kis családban megjelent csápjaival. Ezen két járvány (tudniillik a hivatásos sport és a televizió) egyik nagy egyesüléseként a négyévente megrendezett futballvilágbajnokság televiziós közvetitése nagy tömeget vonzott a képernyő elé, s egy-egy futball-esemény aztán elemzések és mindenfajta belemagyarázások forrása lett. Ugyan én akkor már nyolc éve nem követtem a futballeseményeket figyelemmel, s általában a televiziót csak mint idegennyelvi tananyagot használtam, ebben az évben különösen erősen emlékeztem arra, hogy gyermekkoromban a futballvilágbajnokságokat babonásan egyéni sorsom jövendölésére használtam, mint az ősi római augurok az állati belsőségeket.
Ebben az évben ugyanis különösen jó analógia nyilt arra, hogy egyéni sorsom alakulását a világbajnokságon történtekkel vonjam szimbólikusan párhuzamba. Mindezt Dina nemigen értette, holott volt ebben az irracionális babonában valami rejtett logika. Történt ugyanis, hogy a sziporkázó és esélyes brazil válogatott mellett a makacsul akaró és fanatikusan védekező, kevéssé esélyes olasz válogatott csapat, a tizenkét évvel azelőttiekhez hasonlóan beverekedte magát a mindent eldöntő zárómérkőzésig, s történt ez egy amerikai helyszinen. (Általában ezeket a világbajnokságokat vagy valahol Amerikában, vagy Európában rendezték. Sokszor az Amerikában rendezett világbajnokságot amerikai, az Európában rendezettet viszont európai csapat nyerte meg. A sok délamerikai helyszin után most először a mundiált az Egyesült Államokban rendezték meg.) Az esélytelen, de makacs akarattal rendelkező olasz csapatot nem tudták legyőzni. Újabb és újabb brazil rohamok 90 percen át, s minden hosszabbitás ellenére újra és újra fennakadtak a minden számitást meghazudtoló olasz elszántságon itt, az idegen Amerikában. Emlékeztem, hogy tizenkét évvel azelőtt az olasz csapat, akivel tizenöt évesen azonosultam, milyen váratlanul győzött Spanyolországban hasonló helyzetben. Most itt, Amerikában az olaszok nem engedtek idegenben sem. Ez az akarat szállt meg engem is. Nem mehetek addig haza innen, idegenből, amig nem verekedtem magam át a legnagyobb nehézségeken. Ilyen naiv voltam akkor, alig huszonhét évesen. Dina nem értette meg sem azt, hogyan tudok igy szimbolikusan belelátni valami sporteseménybe ilyen fatális dolgokat- különösen pedig azt nem látta be, hogy miért lenne olyan nagy és személyesen fontos dolog az esélytelen fél, a kicsi kitartása és győzelme. Pedig Damaszkusz alatt is megjelent hettita, asszir, babiloni, perzsa, görög, római, arab, keresztes, török, mongol, oszmán, francia, izraeli. S magyar földön: mongol, török, osztrák, német, orosz, amerikai. A világ legerősebb hadseregei saját korukban. S mindezt túlélték mind a sziriai, mind a magyar anyák, minden esélytelenségükkel,

akármely elnyomásban. Nodehát csak mi, magyarok vagyunk ennyire eljegyezve a múlttal, s történelmi keserveinkkel. Damaszkusz áll már tizezer éve. Minket azonban csak nemrégiben űztek ki legszebb városainkból, költöztetni kellett legszebb egyetemeinket, az egyiket éppen Szegedre. Sokszázezren voltak, akiknek el kellett hagyniuk ősi földjeiket ezer év után, csakúgy, mint a palesztin araboknak. S csupán ötven éve vesztettünk kétszázezer embert a legnagyobb magyar katonai katasztrófában. Már hogyisne néznénk rokonszenvvel az esélytelen makacs akaratát és egyenes derekát, túlélését még a futballpályán is akár? Azt megfigyeltem, hogy az amerikai filmek közül egyre kevesebb foglalkozott történelmi eseményekkel. Nagy többségük legfeljebb a második világháborúig ment vissza időben, s annak is csak egy témáját dolgozta fel és csak egy szempontból. A történelmi szemlélet, mely Európában olyannyira fontos volt, itt szinte tökéletesen hiányzott. Ezt megértettem, s beláttam, hogy ha bármilyes történelmi dologról beszélnék, az amerikaiak egyáltalán nem értenének meg. Ha ezt mégis megtettem, arra próbáltak kilyukadni, hogy a történelem mozgatórugója is csak a pénz, s ezután a pénzről beszéltek tovább.

Pedig ebben a júliusban nagyon sokat olvastam az amerikai Durant az indiai, kinai és japán történelmet részletező munkáját. Ismét megdöbbentett ezzel kapcsolatos mély tudatlanságom. India történelméről és a Buddhizmus tanairól mégcsak olvastam valamit H.G.Wells világtörténelméből, de vajmi kevés volt ez. Pedig már akkor is sejtettem, hogy a XIX. századi német filozófiában milyen erős volt az indiai hatás (v.ö. Schopenhauer,vagy Nietzsche és a Buddhizmus egyes alaptételei). Konfuciusztól szintén egy kelet-német filozófiai szemelvénygyűjteményből olvastam sajátmagam kezdetleges fordításában, amit másfél éves unokahúgom úgy ismételgetett, mint egy kis papagáj, de megint: vajmi keveset. Azt is tudtam, hogy a szanszkrit kései felfedezése milyen döntő behatást gyakorolt az európai történelemszemléletre mondjuk a XVIII. század végén. Node a hihetetlen gazdagság, amelyet az indiai, vagy a távolkeleti történelem e nagyon felületes átolvasása sejtetett mégis megigézett, egyben megdöbbentett. Mennyi mindent nem mondtak el eurócentrikus történelemkönyveink az emberiség *nagyobbik felének* évezredes kultúrájáról! Mit is tanultunk mi a japán regényről, a legjelentősebb kinai költőkről? Mit az indiai matematikusokról, vagy a palesztinai tömegvallásoktól olyannyira eltérő perzsa, vagy indiai vallási kultúráról? Az is megdöbbentett, hogy az emberszerető amerikai Durant (tiz évvel a persze váratlan, orv, előzmények nélküli, aljas, gonosz, provokálatlan, egyoldalú stb stb Pearl Harbor-i incidens előtt megirt munkájában) sajnálkozva megjósolta a Japán-Amerikai háború majdani kitörését, mint történelmi (és piaci) szükségszerűséget. Ezen akkor meglepődtem. Ma már nem lepődnék meg. Másik jóslata az volt, hogy a világ nemzetközi nyelve valamikor majd a kinai lesz. Ezen viszont nem lepődtem meg egyáltalán.

A hónap néhány szabadnapján az ann arbor-i Michigan University parkjában tanultam a nefrológiát, s néztem a mellettem elhaladó amerikai, arab, kinai, japán, indiai, perzsa, koreai, fülöpszigeteki, afrikai, délamerikai diákok vegyes tömegét, ahogy a fűben fekve tanultak orvostudományt, jogot, matematikát, nyelveket- és hirtelen otthon éreztem magam. Az az érzés fogott el, hogy magyar, de amellett perzsa, nepáli, üzbég, kongói, jemeni, szlovén, paraguay-i is vagyok és orvostudományt, de egyben idegen nyelvet, kultúrát, matematikát, elméleti fizikát és történelmet is tanulok. A kis Napóleon jutott eszembe, aki kora hangjaira hallgatva naiv büszkeséggel azt felelte tanárának, hogy ő egy Ember. Bárha meg tudta volna tartani fiatal naivsága ezen tiszta szavát! Mellesleg az

olasz válogatottat a brazil -tizenegyesrugások versenyében- mégiscsak legyőzte: most rajtam volt a sor...
Az intenzivosztályos hónap, július végén, átadta helyét egy könnyebb, egy ideggyógyászati gyakorlatnak. Ragyogó alkalom arra, hogy elkezdjük a belgyógyászati szakvizsgára való rendszeres felkészülést. A belgyógyászati szakvizsga ugyanis a következő év augusztusában volt esedékes. Kiváló alkalom arra, hogy rendszeresitsük a tárgyi tudást a belgyógyászaton belül, mely alapot ad majd a vesegyógyászati felkészüléshez. Ilyen szivesen ritkán tanultam belgyógyászatot eladdig. Szinte a michigani egyetem ann arbor-i diákjaként.

11. DVS és UST-1.

Ezt a két röviditést a Diario-ból csentem ide. Az egyik (DVS, Divine System) egy Diario-beli irást röviditett, a másik viszont (US Travel 1) a vadnyugat szó szerinti felfedezését, egy földrésznyi utazást, Amerika nyugati oldalának háromheti, autóval való bejárását jelentette.
A DVS elég világosan és kikerülhetetlenül leszögezte addigi amerikai tapasztalataimat egészen odáig, hogy részletesen elemezte ki az extrém stresszre való és a magányos, a bátoritó háttér nélküli lét miatti pszichológiai válaszreakciókat, méghozzá életmódszinten. Ehhez az kellett, hogy a DVS ismételten leszögezze, hogy nem az eredmény, a teljesitmény, vagy a boldogság számit az életben, hanem az élet *módja*. Semmiféle költői, vallásos, tudományos teljesitmény, eredmény, elismerés, felismerés, vagy siker nem feledtetheti azokat az egészségtelen életmódbeli válaszokat, reakciókat, melyeket a stressz és a magány előhivott (régi kamaszos jelmondatom szerint az ember az életével, értsd az életvezetésével, és nem teljesitményeivel, vagy sikerességével vall leginkább önmagáról).
Ilyenek válaszreakciók voltak például:
I. szenvedély-reakciók
1. televiziónézés- a mesterséges szép világok illúziója
2. túlevés- a stressz túlzott szénhidrátbevitellel, extra energiával kezelése
3. túlalvás- a stressz fizikai kipihentséggel való kezelése
II.regresszió-reakció
1. nosztalgia- menekülés a múltba
III. menekülés-reakciók
1. társaság- és emberkerülés
2. túlzott zenehallgatás
3. túlzott olvasás
IV. szomatizáció
1. gyomorfájdalmak
2. fáradtságérzés
3. elhizás
stb -s ilyenformán a következtetéseket egyszerűen lehetetlen volt elkerülni. Az első következtetés csak az lehetett, hogy az étkezést meg kell reformálni, mert nem csupán a

folytonos stressz, hanem az ebből eredő rossz koszt konkrétuma is felelős volt azért, hogy két éven belül hat kilogrammot hiztam. S a gyomorfájdalmak sűrűsödésének is részben ez az oka. Ekkor még csak kezdtem rájönni, hogy az ügyeletek idején magam ébrentartására használt fokozott étel- és főleg cukorbevitel mennyire ártalmas az emberi szervezetre.
Például a citromsavtartalmú, étvágycsináló és magas cukortartalmú üditőitalok, a túlzott húsevés, a mesterségesen cukrozott kenyerek, a csillogó-villogó, viasszal fényesitett, de rendkivül rosszizű és alacsony minőségű, mindenféle vegyi anyaggal szennyezett gyümölcsök- mindezek nem vezethetnek jóra.
A második probléma a szabad levegő hiánya, az állandó kórházi levegő, mesterséges világitás, magas óraszámú munka- olyan volt ez, mint egy falanszter, s bizony Rousseau, Tolsztoj és Gandhi nemigen tűrték volna el a mesterséges környezetben tartózkodás, a természettől való távolság ilyen magas fokát.
Rossz ételek, rossz levegő, stressz, állandó zajártalom- hogyan lehet az emberi gondolkodás egészséges egy ilyen környezetben?
Mi tehát a válasz? Rendszeres életmód: szabályos alvásciklus és napirend, a lehető legnagyobb mértékű kikapcsolódás parkokban, kint a városból, az ételek nyersen, frissen való fogyasztása amennyire csak lehet (a tartósitószerek, a túlzott só, cukor- és hústartalom kerülése). Csakhogy ezt egy kamaszembernek a gimnáziumban jóval egyszerűbb megvalósitania, mint egy túlterhelt amerikai rezidensnek. Kezdett felderengeni, hogy az az életmódreform még éveket vesz majd igénybe.
Korántsem szeretném itt végigkövetni a DVS hetvenegy oldalának úgynevezett gondolati összegzését, de annyit azért megjegyeznék, hogy „Ázsia" történelmének olvasóját, s a Michigan Egyetem képzelt hallgatóját nemigen hagyhatták befolyás nélkül a vitalista eszmék. Ennek ellenére természetesen a DVS olvasmányaim és élettapasztalataim huszonhét éves ötvözete volt, s az alábbi gondolatok nagymértékben, sőt: eretnek módon elrugaszkodtak közvetlen környezetem szemléletétől, neveltetésem természetétől, avagy bárki gondolkodásmódjától, akivel valaha is beszéltem addig életemben:
"life is its own end, cause and explanation"
"life has a single attribute: the life vector, expansion of organization"
"God is the sacred idea of the cooperation of living creatures"
"accepting all existing religions as variations of interpretation of the idea of God"
"the main value and only absolute value is vitality .....(that is) by definition positive and productive" no és persze
"No living creature, community or institution can be judged upon, challenged or alienated unless it interferes and in what it interferes with the growth and expansion of other systems. Otherwise any life entity is free and sovreign"
no és a csattanó:
"The Life System *denies* the theory of evolution of the European biological sciences. The process of evolution is *not* based on the fight for life (natural selection), its way is *not* competition. Any evolutionary system has as much chance as much is its (inner) diversity.....the individual varieties are *not* contradictory"
(Mindezek durva magyar forditása a következő:
Az élet célja, oka és magyarázata az élet maga. Az életnek egyetlen ismérve van- az életvektor, a szervezettség terjedésének iránya. Isten nem más, mint az élők eggyüttműködésének szent fogalma. Elfogadni minden létező vallást, mint Isten

magyarázatának helyi variációit. A legfőbb érték az életenergia, mely értelmezésétől fogva termékeny és pozitiv. Semmilyen élő, élők semmilyen közössége, vagy közülete nem megitélendő, támadható, vagy kisajátitható hacsaknem azok meggátolják és csak amennyiben meggátolják más élő rendszerek fejlődését. Egyébként minden élő szervezet szabad és elfogadott. Az Életrendszer tagadja az európai természettudomány és biológia evolúcióelméletét. Az evolúció folyamata nem lehet az életért való küzdelem, a természetes kiválasztódás, hiszen minden evolúciós rendszer a benne rejtező egyedi különbözőségek miatt gazdag. Ezek a különbségek viszont *nem mondanak egymásnak ellent.)*

Ennyi eretnekség mellett és körül folyt tovább amerikai tartózkodásom legszebb nyara. Ennek első vázlatpontjaként ott volt az ideggyógyászat gyakorlat, mely tőlem igen távol esett, s melyet csak nagyjából akartam megtanulni, hiszen nem volt szakterületem. Ebben Dina sokat segitett, hiszen őt az ideggyógyászat érdekelte, s jól tudta is azt. Különben Dina rögtön kiválóan felügyelte a rezidenseket, láthatóan a vezetőszerep igen jól illett hozzá. Dina a Grace kórház rezidensei között sokkal jobban szerepelt, mint annak idején Cleveland-ben. Akkor éppen nefrológia havi gyakorlatát töltötte, amiben viszont én segitettem, s egyenesen azt a szokást vezettük be, hogy elmentünk hétvégente egy Ann Arbor-beli kávéházba, s ott együtt tanultunk. A kávéház azonban nem jó fordítás, hiszen ezek a helyiségek a kávé, vagy én esetemben a tea felszolgálása mellett kifejezetten a halk beszélgetésre, vagy méginkább az elmélyült tanulásra specializálódtak, igyaztán egészen kis tanulóműhelyekké váltak. Alkoholt ilyen helyeken nem volt szokás felszolgálni, csak kávét, teát, könyebb szendvicseket, péksüteményt. Dina és én különben amúgy sem ittunk alkoholt.

A szomszédasztalnál valaki jogot tanult. Megint egy másik anatómiát. No és persze: dohányzás tilos, mint a legtöbb ilyen diákkávézóban. Forditsuk tehát igy: kávézó. Augusztus folyamán egy igen nehéz ügyeletet kellett letöltenem, amelynek rettegett neve ez volt: MINES D. Nos a MINES D leirásakor képzeljünk el mondjuk egy idegenlégiós regényt. Egy könyebb, elective hónap alatt egy vagy két alkalommal kellett ezt a rettenetet elviselni, melynek a lényege az volt, hogy este 5 órától reggel nyolcig egy rezidens ellátott egymaga egy belgyógyászati osztályt és vezette a kórházbeli sürgősségi csoportot (innen a név: medical inhouse emergency system). Ha bármelyik belgyógyászati osztályon valaki váratlanul rosszul lett, akkor ezt egy az éjszakai rezidensekből, intenzives nővérekből, respiratory therapist (RT) és más specializált személyzetből álló sürgősségi csoport élén a MINES D kellett ellása addig, amig a beteg az intenzivosztályra *szállithatóvá* vált. Mondani sem kell, hogy sokszor nehéz volt minden osztályos munkát otthagyni, rohanni egy másik osztályra, helytállni egy kritikus helyzetben egy csoport tevékenységét vezetve, majd mintha mi sem történt volna folytatni az osztályos betegfelvételeket, orvosi eszközös beavatkozásokat és egyéb osztályos teendőket. A MINES D-nek, tehát a B1 belgyógyászati osztály és a MINES sürgősségi csoport munkáját irányitó D jelzésű rezidensnek, nem volt intern segédje. Mindent magának kellett megoldania az osztályán. Ez úgy volt megvalósitható, hogy három csipogtatót (beeper, vagy pager) viselt: az egyik sajátja, a másik a B1 osztályé, amin a nővérek hivhatták, vagy az ER szakorvos az ambulanciáról, betegfelvétel ügyében. De beteg jöhetett más kórházból is, esetleg délután egy ambuláns rendelésről. A harmadik beeper a MINES csoport D jelzésűje volt a sürgősségi esetek számára. Ezen kivül a hangszóróba is bemondták a sürgősségi esetet igy:

„Blue Alert! Blue Alert, B2 bed 22!” (Kék Riadó! Kék Riadó békettő-huszonkettes ágy!) s aztán ugyanez a MINES beeper-ből, amit nadrágövünkön csatolva viseltünk. Különben a Metropolitan-ben oly hires sign out, vagy betegátadás itt jóval egyszerűbb volt. A problémákat délután kis papirra leirták, s azt kifüggesztették egy kis táblára. Ez nyilvánvalóan a rezidensek egymásban való nagyobb bizalmának jele volt. Másnap reggel a MINES D viszont végig kellett referálja új, vagy problémás betegeit a friss szakorvosnak.
A nővérek általában a belgyógyászati osztályokon nagyon jók, az intenzivosztályokon viszont egészen kiválóak voltak. Ezenkivül hihetetlen segitséget jelentettek a nap huszonnégy órájában elérhető, készséges és igen értelmes gyógyszerészek. Ezek bármi ritkán használt gyógyszer dózisát, mellékhatásait a legapróbb részletekig és teljesen naprakészen el tudták mondani, s hasonlóan nagy segitséget jelentettek gyógyszermérgezések esetén is. A szakorvost éjszaka nem illett zavarni, bár elvileg a telefonvonal végén elérhető volt. Mulasztást viszont nem lehetett elkövetni, mert az ellenőrzés másnap kora reggel igen szoros volt.
A MINES D minden elszántságom ellenére általában fizikailag és szellemileg is igen megviselt. Úgy éreztem, hogy négy-öt betegfelvétel és egy sürgősségi eset után annyira elfáradok, hogy egyszerűen nem birok száz százalékban összpontositani ezután. Mivel mással nem illett ilyes nehézségekről beszélni, a finomabb lelkű rezidensekben az a kép alakulhatott ki, hogy csak ők a gyengék, s az állóképesség ezen gyengesége súlyos szorongásokat szült. Másfelől egy-egy reggeli vizit a szakorvossal esetenként igen próbára tehette a rezidens naprakész tudását, ez persze függött a rezidens és a szakorvos tudásának különbsége mellett attól is, hogy a rezidens milyen fáradt volt fizikailag. Emlitettem már, hogy a fizikai fáradtság nagyon erősen leronthatja az összpontositást, sőt a kommunikációs, vagy matematikai képességeket is. Ezenkivül ronthatja az akcentust. Az én esetemben ez azzal súlyosbodott, hogy esetenként nehezemre esett kifejezni magam bármilyen nyelven és fizikailag nehezen forgott a nyelvem, mintha részeg lettem volna (holott ezutóbbi áldásos állapotot még sohasem éltem át).
Különösen nehéz terhelés esetén nem tudtam meglenni koffeintartalmú italok nélkül, melyek közül a leginkább elérhető a Coca Cola, vagy a Pepsi voltak. Ezenkivül éjszaka rövid időre nyitva volt a kórházi menza is. Ezutóbbi mellesleg az orvosszállóra néző és csupaablak, hatalmas és világos helység volt, ahol az étel teljesen megfelelt az amerikai kórházi átlagnak. A kórházi viszonyok között -ezt bármennyire tiltotta volna a DVS- a menza volt a legjobb étkezési forrás, melyre nem létezett alternativa. Az osztályt -ideiglenes és viszonylagos nyugalom esetén- el lehetett hagyni, a kórházat azonban egy MINES beeper-rel nem. Ha lett volna idő éjszakai alvásra, akkor az az ügyeleti szobában lett volna esedékes, s egy harmadéves rezidensnek már volt önálló szobája is. Kis fürdőszoba, két ágy, telefon, kis ablak. Sok belgyógyászati és Nietzsche könyvet elolvastam egy-egy szabad félórában ott.
Bár éjszaka egy-egy nővérrel néha elbeszélgettünk, néha az RT-vel és egy nővérsegéddel is, az orvosok és nővérek között bármiféle romantika éjszaka teljesen elképzelhetetlen volt. Ez nem csupán a nagy munkaterhelés miatt volt igy, hanem a szakmai légkör miatt. A Henry Fordban gyakran még a nővérsegédek is nagyon jól végezték munkájukat és beléjük volt nevelve a fegyelem és a munkahely tisztelete. Semmiféle incidensről nem hallottam teljes Henry Ford kórházbeli tartózkodásom folyamán. A kisegitő személyzetről (bár azon csak mosolyogni tudtam, ahogy az illemhelyek falára fel volt

vezetve:
„A helyiséget büszkeséggel kitakaritottuk -itt kis papirbetét- *augusztus 13-án kilenc órakor”*)
a véleményem a takaritónőkig elmenően igen jó volt. Jó szintű tisztaság és fegyelem volt mindenütt.
A sürgősségi esetek ellátásának kétévente leteendő külön vizsga volt a feltétele. Bár a vizsgát természetesen letettem egy évvel ezelőtt, a sok algoritmus, vagyis tipusos esetekre vonatkozó bonyolult szabályrendszer hajnali két órakkor egy-egy speciális esetben való alkalmazása nem volt egyszerű, pedig nem lehetett valamit nem biztosan tudni, mert ezt a nagy team tagjai azonnal megérezték volna. Határozottan és világosan kellett rendelkezéseket osztogatni, különben félő volt, hogy az embernek a nővérek körében rossz hire kel. Erre mindig kinosan vigyáztam, a nővérekre egyébként is mindig odafigyeltem, mert sokszor kisegitettek az ő konkrét megfigyeléseik, avagy gyakorlati tapasztalatuk, vagy egyszerűen megérzéseik. Nagyon sokat profitáltam később is abból, hogy szoros kapcsolatot tartottam a nővérekkel és a segédszemélyzettel. Emlitettem már a katonái között lépdelő Caesar és Napóleon példáját, nemhiába olvastam Caesar polgárháborúról szóló beszámolóját tizéves korom előtt.
Volt az éjszakai ügyeletnek némi romantikája is, hiszen este öt után, lettlégyen ez bármilyen félelmetes egy olyan világban, ahol nem lehetett tudni, hogy honnan leselkedik egy újabb hihetetlen meglepetés, váratlan új veszély- nos ellenére mindennek este öt után mégiscsak az enyém volt a birodalom, úgymond. A folyton akadékoskodó nagytudású hivatalnokfajta belgyógyászok hazamentek, s végre elsőkézből való tapasztalatszerzésre volt lehetőség, s arra, mit olyan szivesen és sikeresen végeztem mindig is- a betegekkel való közvetlen kommunikációra. Nagyon sok orvosról mondják, hogy "nem szereti a betegeket". Nos én különösmód az orvosokat nem szerettem, tudniillik feletteseimet. A nővéreket, a nővérsegédeket, gyógyszerészeket, RT-ket és a betegeket viszont igen. Az orvosok közül azt a néhányat úgyszintén, akiktől való kényszerű függésem keserveit, ebben a homályos és ezért senioritással való visszaélésre jócskán alkalmat adó mesterségben, elfeledtette tudásuk, esetleg (igen ritkán) emberi nagyságuk. A legtöbb orvosban utóbbinak sajnos még elenyésző nyomát sem láttam, holott képzelőerőm megvolt, s hamar rajongtam volna, ha erre alkalmat találok. Mindez persze akkor (homályosan és érthetetlenül) csak egy általános benyomás homályos része volt- mintha én képtelen volnék egy jól működő, tehát objektiv, tökéletes, emberfeletti világba beidomulni, s ez, s a fizikai állóképesség némely ideiglenes összeomlása hihetetlenül kemény lelkiismereti problémákat okozott. Ez olyan mértékig fokozódott néha, hogy az ember jóformán tökéletesen gyengének és haszontalannak érezte magát, s az önvád ilyes poklát még a legéteribb szerelem és ihlet sem tudta mindig eloszlatni. Mindez az önvád nem lehetett volna ilyen nagy mérvű a nagyszerűnek látott szakmai-társadalmi környezet és a megvetendőnek vélt belső egyéni gyengeség éles kontrasztja nélkül. Rettenetes erővel nyomott az az érzés, hogy minden hitem és energiám ilyen mértékben próbára tudta tenni egy-egy kicsinynek látszó gyakorlati feladat. Az ilyen nehézségeket csak Dinával tudtam megbeszélni, rezidenstársaimmal természetesen versenyhelyzetben voltam. A Dinával való bajtársiasság nagy erőforrás volt, másfelől egy olyan kapcsolatot, melyet csak a belső erő és az alternativ képzelőerő maximuma tarthatott fenn, minden gyengeségérzés közvetlenül fenyegetett. Egy-egy különösen nehéz szakmai megerőltetés után Dina sokszor magábaroskadt, s egy konok, ugyanakkor szenvedő vonást láttam

arcán, mintegy el akart bújni a világ elől, de elzárkózásában is erős maradt és: túlélt. Dina volt az egyetlen akit egy-egy nehéz órában meg tudtam figyelni, akinek reakcióit valamennyire értettem legalább. Amikor én voltam fáradt, az sokkal rosszabb volt, mint amikor őt kellett vigasztalnom. Amikor egy különösen nehéz, kilátástalannak látott helyzetben ezt mondta:
"Nem volnék képes egy gyermeket világrahozni egy *ilyen* világba"
akkor nekem kellett bennem tartanom a hitet, s ez minden másnál inkább tett erőssé engem. Ha viszont én voltam elkeseredett és fáradt, s megérezte rajtam a gyengeséget, azt nagyon nehezen viseltem. Valamiképp felelősnek éreztem magam iránta, mintha gyermekem lett volna Dina. Most azonban, a harmadik év nyarán, minden megfordulni látszott. Mintha végre felderengett volna egy távoli reményfoszlány. A MINES D ügyeletet leszámitva ez a nyár sokat igért- mostmár harmadévesek voltunk, végzősök, az első, a legváratlanabb meglepetések időszaka talán most majd lezárul.
Augusztus végén ismét eljövendő szabadságom foglalkoztatott, melyet most Amerika jobb felfedezésének szenteltem. Dina ezúttal velem tartott. Az utat -hogy minél többet lássunk és minél olcsóbban- részleteiben meg kellett szervezni, s ebben támaszkodtam a világjáró Zoli tapasztalataira, útikönyvek egész sorára és egy hatalmas Amerika térképre, mely most is itt tekint rám a falról rajta az egykori UST-1 útvonalának részletes tervei. Ez az UST-1 egy teljesen ismeretlen világba vezetett be, hiszen az már akkor is nyilvánvaló volt, hogy Amerika egyes részei igen nagy mértékben különböznek egymástól. E földrésznyi ország egy-egy vidékét más történelmi pillanatban másféle felfogású emberek telepitették be, s az egyes vidékeken ennek, s az ezt követő eltérő élettapasztalatoknak megfelelően más-más felfogás uralkodott el. Észak és Dél nagymérvű különbözőségének általam megtapasztalt gyakorlati vetületeiről majd később. 1994 nyarán a Chicago-tól nyugatra fekvő vidékekről szereztem benyomást.
Az utat, melyet előzőleg többször átgondoltam és részleteiben megszerveztem, a farmington-i autókölcsönzőben kezdtük. Itt béreltünk egy jókora Buick-ot, melyről azt gondoltuk, hogy jól birja majd az út fizikai viszontagságait. Ezenkivül nagy csomagtérre is szükségünk volt, az utat ugyanis camping-ekben kivántuk tölteni, s magunk akartunk főzni is. Ekkor a jókora terepjárók (SUV-k), az olajtársaságok eme megörvendeztetői, még nem voltak divatban.
A tömegtermelésnek és az iparnak a pozitiv hatásait egy hatalmas áruházban most tapasztaltuk igazán, hiszen itt olcsó áron vehettünk konzervektől a legkülönbözőbb, a nomád sátori élethez szükséges fogyasztási cikkekekig- sokmindent. A gyönyörű szeptemberi napsütésben a farmington hills-i kis lakást nagyon felszabadult, szinte diákos hangulatban hagytuk volna el, ha nem történik egy jelentéktelennek látszó esemény, mely a továbbiakban mégis olyan maradandó nyomot hagyott. Történt ugyanis, hogy Dina a félig fedett, garázsnak alig nevezhető parkolóhelyről való kiállás közben a visszapillantó tükörrel beleakadt az egyik fémrúdba, mely oszlopként a fedett parkolóhelyet tartotta, s ez csúnyán megsebezte saját új autóját. A kis baleset teljesen váratlan reakciót váltott ki belőle, tudniillik vigasztalhatatlanul zokogni kezdett. Ahogy magábaroskadva zokogott, mintha az édesanyja betegedett volna meg, próbáltam vigasztalni, de rámragadt szomorúsága, s ez azzal a pánikérzéssel párosult, amely akkor ér bennünket, ha egy gyermek érzelmi reakcióját nem vagyunk képesek uralni. Rögtön mozogni kezdtek bennem a gyermekkoromban belémnevelt előítéletek. Megfogalmazatlanul és ösztönösen arra kezdtem emlékezni, amit barátoktól, filmekből és egyéb határozatlan forrásból és

másodkézből a "déliekről" hallottam, hogy tudniillik "nem képesek érzelmieken uralkodni", hogy "szeszélyesek", hogy "képtelenek a pontos és konzekvens racionális meggondolásra", hogy "kiszámithatatlanok". Thomas Mann mélységes megvetése a "déliekről", az észak-európaiak által irt és interpretált úgynevezett "történelem" minden előítéletei ebben a teljesen jelentéktelen és egyedi esetben hirtelen előbújtak belőlem anélkül, hogy erre akkor rájöttem volna. S ez a jelenet bennemmaradt, mint "bizonyitéka" Dina szeszélyességének, s csak a legutóbbi időben jöttem rá, hogy mindez pusztán előítéleteim terméke volt, felületes és másodkézből átvett tapasztalatoké, melyet egy-egy élményeit mélyen át nem gondoló utazó szerezhetett egy múltszázadi gyarmaton.
Dina autóját a szerelőnél otthagytuk, mi pedig, már megjavult hangulatban elindultunk felfedezni egy új földrészt. Mindez kilenc évvel ezelőtt történt, mégis emlékszem, ahogy felszabadultan vezettem, hallgatva valamiféle könnyű muzsikát, át a szinte harmadik otthonommá válni kezdő Michigan-en, át Chicago-n, ahol úgy fordultunk rá az Iowa-felé vezető útra, mint a Hercules oszlopain "plus ultra" átlépő hajós, tele merészséggel, az új világot felfedezni vágyó kiváncsisággal. Illinois búzamezőire úgy néztem, mintha otthon az Alföldön vezetnék, s valóban: a táj jellege nagyon hasonlitott az otthonihoz. Miközben erről áradoztam Dinának, egyszerre feltette azt a teljesen érthetetlennek látszó kérdést, melyet másfél év alatt sohasem érintettünk eddig:
"*Who* made all of this?" (*Ki* teremtette mindezt?).
Ez a mondat, miközben félig a vitathatatlanul szép és végtelen táj és a tüzesen feketehajú Dina szépsége osztották meg a figyelmemet hosszú és különös vitát keltett, melyben nem csupán két ember, de két világ, két más világfelfogás, két más nézőpont, más élettapasztalat csapott össze barátian, de tüzesen.
Dina -mint beduin őseinek és rokonainak hosszú sora időtlen idők óta- azt próbálta bizonygatni, hogy ez a rend és szépség, ezek a végtelen sik mezők, ez a (hatalmas Buick ablakain áttetsző) végtelen tér, a szeptemberi enyhe napsütés és a ragyogóan tiszta égbolt ezen éltető ereje csakis egy Rendező Elme létének mindenható bizonyitéka lehet, melynek jótékonysága és ajándéka éppen ez a természeti szépség. Én viszont azt próbáltam bizonygatni (öntudatlanul követve a belémnevelt mediterrán szólamokat), hogy éppen ellenkezőleg, mindaz a szépség melyet az autó ablakain kivül és belül látok csakis annak a *belső* képzelőerőnek és érzékenységnek terméke, melynek *kivetitése* csupán az a mindenható jóság és rendező eszme, amelyet ő, Dina, mindebbe a *külső* természeti szépségbe *belelát*. S ami a rendet illeti, az pusztán az emberi elme rendszerező látásmódjának terméke, de korántsem sajátja, vagy ismérve egy valamiféle külső, „természeti” világnak. Különösmód Dina nem felelt módositott kant-i véleményemre másként, mint azzal, hogy újra és újra előadta ugyanazt a gondolatot, függetlenül bármely észérvemtől, pusztán belső érzéseinek kifejezéseként. S holott akkor azt könyveltem el, hogy Dina képtelen racionálisan megfogni ezt a kérdést, s pusztán követi a környezetében általánosan uralkodó véleményt, mostmár azt látom (kilenc év után visszaemlékezve erre a vitára), hogy Dina világában ez a vita nem -mint számomra- észérvek és filozófikus rendszerek összecsapása, ütközése, párharca volt -ő csupán benyomásait és érzéseit *fejezte ki*, melyek mélyebbek voltak annál, hogysem észérveim hathattak volna rájuk. Ekkor még nem értettem meg azt, hogy az, ami nekem akkor thomasmannilag úgy tűnt, mint " die ungeheure Naivität" (szörnyűséges naivitás), mely csakúgy, mint a déli klima "erregt wohl festliche Gefühle, sie gewährt Sorglosigkeit und sichere Unabhängigkeit von Wetterlaunen und Rückschlagen: aber ohne dass man sich anfangs Rechenschaft

davon gäbe, lässt die *tiefere, uneinfachere Bedürfnisse der nordischen Seele* auf verödende Weise unbefriedigt und flösst auf die Dauer etwas wie Verachtung ein" (a déli klima egyfajta ünnepi hangulatot teremt, egyfajta gondtalanságot, az időjárás viszontagságaival kapcsolatos nehézségektől megszabaditja az embert, de mintegy öntudatlanul ez nem elégiti ki az *északi lélek finomabb és mélyebb szükségleteit*, melyet igy -először anélkül, hogy ezt ő maga észrevenné- egyfajta megvetésérzés keriti hatalmába... ez hiányos német tudásom miatt biztosan pontatlan forditás) az valójában nem más, mint egy általam nehezen megérthető, *s meg nem értetten egyszerűnek látszó*(!) alternativ gondolkodás (ne felejtsük el, hogy minden csillag kicsinek látszik-*messziről*). S ha akkori benyomásaimra visszagondolok, elborzaszt az a naivitás és értetlenség, melyet akkor, mint a "szent vérfürdő" mámorában Te deum-ot éneklő, gyerekek vérében gázoló keresztes lovag (az első kereszteshadjárat jeruzsálemi „sikerére" utalok), vagy a bennszülött egyiptomiakat birodalmi fensőbbséggel lenéző angol bürokrata és orientalista tudós- öntudatlanul éreztem. Pedig nem hóditott meg Dina nézőpontja azóta sem. De azóta megértettem és becsülöm a *mélységét*.

Ez a hosszan tartó vita mindenesetre csupán egy csepp volt ezen eseménydús és a gondolatcserétől terhes nap tengerében. Omaha állam kicsiny fővárosában szálltunk meg először, kimerülten az egész napos vezetéstől. Pedig másnap korán kellett indulnunk, mert utunk első állomása, Denver még mindig messze volt: a préri másik felén, a Sziklás hegység lábainál.

Nehéz egy magyar embernek elképzelni azt, hogy mit jelent a préri végtelensége. Az Alföld pusztasága bármilyen végtelennek tűnik, azt meg-megszakitja egy gémeskút, falu, tanya....Itt minden olyan üres, hogy arra a zsúfolt Európa lakója értetlenül s szinte megigézetten tekint. Amerika nagyrésze bizony Európához képest csaknem lakatlan- szinte érthetetlen, hogy miért is nem vonzza még inkább a letelepedni vágyókat minden éghajlati viszontagságai ellenére. Ennek a végtelen prérinek a túlsó oldalán, a Sziklás hegység első vonulatának peremén terül el Denver városa, távol minden más nagy településtől, két világ mintegy határán. Holott Denver belvárosa éppúgy néz ki, mint bármely amerikai nagyváros, modern és egynemű felhőkarcolóival, szabályos utcaszerkezetével, az egyetemi városrész kellemesen kertvárosias, s a detroit-i lerombolt belvárosi egyetemi környezethez képest üditően kellemes benyomást kelt. Itt betérve egy orvosi könyvesboltba, s számos egyetemi hallgatóval találkozva úgy éreztük, hogy otthon vagyunk, egy olyan szakmai környezetben, mely befogad. Ezt az érzést erősitette a belvárostól nem messze fekvő nagy városi park, melynek kis tava körül volt egy sátraknak kijelölt terület, ahonnan messziről látszottak a Sziklás hegység hirtelen magasodó festői vonulatai. Itt vertük fel először a sátrunkat, mely előszörre nem is volt olyan egyszerű feladat, hiszen a tartórudakat különös logika alapján kellett összeszerelni. Szerencsére egy mellettünk megszálló fiatal amerikai pár segitőkésznek és ügyesnek mutatkozott, s együtt aztán mégiscsak sikerült megfejteni a szerkezet logikáját. Amikor esti séta gyanánt végigbarangoltuk a tó körüli területet, különös megelégedés lett bennem úrrá. Úgy éreztem, talán először igazán Amerikában, hogy ez a kis sátor igazi otthon, ahol úgy olvastam Rousseau Vallomásai-nak röviditett francia nyelvű változatát, mintha régi családi házunkban olvasnék gyermekkori kis lámpám fényében elalvás előtt.

Miután másnap a Sziklás hegység egyik nagy nemzeti parkját szeltük át, délután már a hegység belső vonulatain átvágó végtelen autópályán vezettünk tovább Glenwood Springs felé. Utunk ezen második állomása egy olyan termálfürdő, melyből Amerikában

bizony nagyon kevés létezik, s melynek természetes és kellemesen langyos medencéiből regényes kilátás nyilik a Sziklás hegység vonulataira. A strand magyar intézménye Amerikában nagyon ritka. Medencék helyett az emberek inkább úszodákban úsznak és az óceánokban fürdenek. Ez a termálvizű strand viszont emlékeztetett az otthoniakra, csak a látkép volt szokatlan, a magas, kopár, vöröses árnyalatú hegyekkel a medence körül.
Az őszi naplemente, ahogy a vörös nap lassan tűnt el az egyik hegyvonulat mögött, különösen regényes hangulatot keltett. Detroit és New York gondjai, a szolgai lét és a folytonos versenyzés kényszere fényévnyi távolságban voltak már. Másnap pedig egészen új és hihetetlenül különös benyomások vártak megint, mostmár Utah sivatagjai és hegyei között, egy belterjesen furcsa, holdszerű másvilágban.
Salt Lake City története nagyonis idevág, s némi részletet meg kell emlitenem, mert ezek szintén fontos és ihlető erejűek voltak, de előbb néhány szót az egyiptomi arab muzsikáról.
Mint fentebb már emlitettem, Fejrúz érzelmes és mélyebb dalai mellett Marokkótól Sziráig az egyiptomi szórakoztató zene túlsúlya jócskán érezhető. Ez a zene viszonylag természetesen ötvözi az alapvetően Afrikából származó modern "nyugati" rockzene hangszerelését és ritmusát a tradicionális arab tánczene hagyományaival. Nekünk, magyaroknak már eszünkbe sem jut az, hogy az Amerikából és Angliából minket a huszadik században elárasztó "modern" szórakoztató zene nagyrészben afrikai ihletésű, az európai tradicióktól igen távol állóan főként a ritmusra épül, s akkordokban, vagy dallamivekben nagyon szegényes. A két világháborúban győztes angolszász hatalmak zenéjének ezen divatalapú átvétele Közép-Európában a sors különös fintora, főként azért, mert ez az Amerikában született egyvelege az afrikai és angolszász zenei elemeknek nagyon nehezen illeszthető össze az eredeti magyar népizléssel. Ennek ellenére a mi nemzedékünk ezen a zenén nőtt fel. Négyéves koromban én magam is amerikai táncdalokra vertem ütemesen a kispárnát, melynek mégcsak szövegét sem érthettem. (Az adott esetben ez nem is volt fontos, négyéves korom kedvenc számának refrain-je ugyanis igy hangzott:
Churpy-churpy chip-chip churp").
Ezen alapvetően fontos momentumot nagyvonalúan el szoktuk hanyagolni, pedig ennek jelentősége döntő, hiszen ez a tömegszórakoztatásbeli idegen eredetű elárasztás a magyar szellemiség angolszász ideológiai függésében (melyet hazai intellektüel társaim észre sem nagyon vesznek) sokkal nagyobb szerepet játszik, mint ezt magunknak hajlamosak vagyunk bevallani. Amerikai zene, amerikai filmek- a szórakoztató ipar ezen monopóliuma igenis lényeges momentum, s innen az angol nyelv és szellemiség invaziv befolyása a magyar irodalmi, tudományos és filozófiai életre már csak egy lépés. Ezt mélyen átlátni Magyarországon persze lehetetlen. De Utah államban hallgatva az egyiptomi arab zenét erre bizony rádöbben az ember.
Nos az egyiptomi arab népszerű könnyűzene az európaival és a magyarral szemben szintén ritmusra épül, csakhogy sajátosan *arabos* ritmusra. Igyaztán a modern szórakoztató egyiptomi zene nem felejtette el a helyi egyiptomi arab tradiciókat. Az arab ember *általában* bizony jobban őrzi a népi hagyományait, mint a városias és kozmopolita, proteuszian nemtelen, valamiféle csehovilag egynemű-modernséget és „haladást" hirdető magyar urbánus intellektüel. Ez bizony kemény lecke volt nekem ott Utah-ban, de....ez még nemigen fogalmazódott meg bennem akkor, csak valami határozatlan formában *éreztem* ezt. A szórakoztató arab zene hallgatása az első volt azok

között a benyomások között, melyek a sajátos helyi hagyományok magasra értékelése irányába mutattak az uniformis és általános modern tömegkultúra globális egyneműségével szemben. Lassan és homályosan elkezdtem érezni (ott Utah-ban) azt, hogy én *magyar* vagyok.
Ezt az érzést mégcsak tovább erősitette a Salt Lake City várostörténet, méghozzá igen különös paradoxon formájában. Egyetemista koromban olvastam arról a tizenkilencedik század végén uralkodó, a viktoriánus Angol Világbirodalmat szentesiteni szándékozó elméletről, miszerint az angol nép valójában Izrael eltévedt törzse, éppen úgy, mintahogy már a rómaiak is a görög mitológiában megénekelt trójaiak leszármazottjainak tartották magukat. Noshát a Utah-ban uralkodó mormon vallást megalapitó egyszerű kis amerikai emberke különös párhuzammal épp az amerikaiakat tartotta Izrael eltévedt törzsének, s egészen új vallási szektát alapitott a bibliai történeteket egy sajátos amerikai fordulattal ilyenmód megtóditva. A dolog világos- a trójaiak leszármazottjai legyőzik a Földközi tenger nagyrészét uraló görögöket és (római) világbirodalmat alapitanak. Hasonlóan: az Izrael isteni kiválasztottságát öröklő Angol Világbirodalmat, majd Amerikai Világbirodalmat az eltévedt törzsek elmélete szentesiti úgyszintén. A történelem ideológiai oldala elvégre elképesztően egyszerű, nemdebár? Nopersze, az ideológiai kérdésekben nincs új a nap alatt.
Nos Salt Lake City egy lehetetlen holdbéli tájon, minden oázistól távol és minden logika ellenére ezen az elméleten nyugodva alapult. A nagy próféta azt mondja- itt legyen az új vallás fővárosa, s emberek ezrei vezetik az élethez szükséges vizet mérföldekről erre a valószinűtlen holdbéli tájra, s épitenek fel egy világvárost a sivatag közepén. Mint gyermek azt tanultam a történelem órán, hogy a történelemben logikai szabályszerűségek, tudományosan leirható jelenségek vannak. No igen. De ez a történelmi logika igen bizarr, és ezek a jelenségek nagyon különös törvényeket követnek, amely persze nemigen tűnik fel annak, aki a történelem *tipusosnak mondott,* előre gondosan kiválogatott részleteit tanulja csak meg.
Salt Lake City-ben pedig van valami bizarr szépség. Ez a hatalmas mesterséges oázis valószinűtlenül szép sétányaival és a térités lázában égő templomaival az emberi fanatizmus különös és tagadhatatlanul impresszív emlékműveként. Salt Lake City pedig még egy igen különös esemény szintere volt. Miután a helyi mormonokat, akik mindent megtettek, hogy a templomaikat látogató túristákat megtéritsék illendően meghallgattuk, ellátogattunk a mormon város felett uralkodó magas domb tetején elhelyezkedő kilátóhoz, s itt egy teljesen jelentéktelen részleten komolyan összeszólalkoztunk Dinával- a háromnapi eggyüttlét maga keltett valamiféle feszültséget két emberben, maga a közelség taszitó ereje, melyet már olyan sokszor megfigyeltem előző utazásaim folyamán. Az út további folyamán megfigyeltem, hogyan hullámzik ez a kölcsönhatás, a közelség és az eltávolodás ezen periodikus törvénye alapján- persze akkor csupán ösztönösen és minden alkalommal utólag értve ennek lényegét.
Másnap értük el California már sokkal inkább evilági, tudniillik zöldebb vidékeit, s mindjárt a kis gyöngyszemként a hegyek közül előbukkanó Tahoe tavat, fenyőerdeivel, kis üdülőhelyeivel, majd Yosemity park óriási mamutfenyőit (később olvastam, hogy az aranykeresés lázában az indián lakosságot bántalmazó európaiakra ontott szidalom indián nyelvű eredetijéből származik ennek a lélezetelállitóan szép nemzeti parknak a mai neve), végül pedig San Francisco városát, ahol először láttam meg a Csendes Óceánt. Mint Balboa, térdig belegázoltam az óceánba, s teljesitettem ezzel még egy gyermekkori

álmomat: képzeletben, mint a naiv spanyol annak idején, birtokba vettem ezt a távoli óceánt. Egy meredek szirten, az óceán egy kis öble felett volt a camping, melynek jellegzetessége az volt, hogy a hatalmas kiterjedése miatt a camping egyes sátorhelyei egymástól igen messze helyezkedtek el. Regényes és félelmetes volt az óceán zúgása este a tábortűzünk mellett. Talán nem sokan főztek magyaros ételeket szabadtűzön ezen a vidéken azóta sem.
Maga San Francisco, a liberalizmus és a felvilágosultság ezen modern fővárosa, igen jó benyomást keltett bennünk. Engem főként a japán városrész nagysága lepett meg akkor, s bizonyos kultúrális ereje. Az egyik helyi, az ázsiai történelmet bemutató múzeum és a mellette felállitott Buddha szobor tovább erősitette ezt a benyomást, mely olyan nagymértékben volt különböző a gyermekkoromban látott, San Francisco-ban játszódó szórakoztató filmek hangulatától. Itt, San Francisco-ban nem éreztem, hogy idegen, hogy külföldi vagyok, nem is Amerika volt ez, hanem egy más földrész, egy más világ, ahol megfért egy Buddha szobor, Beethoven és al-Farabi. Megfértek egymás mellett, anélkül, hogy egybeolvadtak volna.
San Francisco-ból az egyes számú úton, a mediterrán riviéra-szerűen hegyoldalakon az óceán mellett kanyargó végtelenül hosszú és mesésen szép útvonalon keresztül értünk le a modern világ egyik kultúrális fővárosáig, a Hollywood-ot magábanfoglaló L.A.-ig (ejtsd: eléj), melynek eredeti, spanyol nevét (Los Angeles, vagyis Az Angyalok) az amerikaiak nemigen használják. Itt szintén egy tengermelletti szirten helyezkedett el a camping, ahol egy német túristacsoport kellős közepén találtuk magunkat érdekes módon. Los Angeles-ben két nevezetességet látogattunk meg, azonkivül persze, hogy ennek a szétzilált, nagy területen rendsztertelenül felépitett városnak nagy villákkal ékesitett hegyeit-völgyeit bejártuk volna. Az első a város egyik óceánparti strandja volt, melyben volt alkalmam megtapasztalni, hogy a csendesnek nevezett óceán korántsem mindig az, legalábbis ezen a tájon nem. A folytonos hullámverés olyan erős volt, hogy úszni jóformán nem lehetett, s amikor ezt mégis megpróbáltam igen veszélyes helyzetben találtam magam, ugyanis az egyik erősebb és igen magas hullám csaknem egy percig teljesen elfedett és kifelé sodort. Mire a partra visszatértem, könyvemet és törölközőinket, melyet vagy jó húsz méterre a száraz homokos parton hagytunk, ellepett egy szokatlanul merész hullám. Igy egyik kedves könyvem máig őrzi a Csendetlen Óceán ezen emlékét.
Hollywood maga hires túristák által megtekinthető óriási stúdóiról, melyek közül egyet mi is meglátogattunk. Itt némi belátást nyertünk abba, hogy hogyan épitenek fel egy vadnyugati várost, egy történelmi diszletet a filmbeli illúziókhoz, hogyan veszik fel az árvizjeleneteket és más hasonló bolondságokat. Ezek a filmek és ezek a jelenetek mélyen ivódtak ifjúkori emlékeink közé, s öntudatlanul, mint egy vallás befolyásolták európaiak millióit gyermekkori fejlődésükben, észrevétlenül belelopva világszemléletüket, rejtett céljaikat a gyermeklelkekbe, miközben szófordulataikkal, jeleneteikkel, beállitásaikkal tudatalattinkba mélyen beépültek.
Ezután persze elkerülhetetlen volt Disneyland megtekintése, ahol túristák ezreivel együtt csodálhattuk meg egy teljes napon át a mesekastélyokat, a disneyfigurákat, a túristák kedvéért megelevenitett népszerű filmek környezetét, egy hatalmas, a legújabb rajzfilmpremier figuráit előrevetitő karnevált, a régi népszerű figurákat szökőkútakra vetitve megelevenedni láttuk a vizfüggönyökön, s megannyi szellemvasút, vásár és mindenféle könnyű élmény melyek közül kiemelkedett egy Kina szépségeit bemutató panorámafilm. Dina különösmód teljesen boldog volt ebben a meseszerű illúzióvilágban,

s ez a boldogsága félig-meddig rám is rámragadt, bár engem a túristák megfigyelése jóval inkább érdekelt, mint a mesevasútak. Hogy ez a kis bolondság ilyen hatalmas területen ilyen nagyra fejlődjön, s a földgolyóbis ennyi különféle népe ide zarándokoljon ezeket a meseillúziókat megcsodálni- ez az emberi nem játékos természete mellett a reklám mindenhatóságának is bizonyitéka- gondoltam akkor. Mindenesetre igen oldott hangulatban indultunk San Diego felé, mely már sokkalinkább spanyolos jellegű város, s fekvése is szebb -talán az egyik legszebb valamennyi észak-amerikai város közül, leszámitva természetesen a varázsos és feledhetetlen Vancouver-t.
San Diego az amerikai haditengerészet egykori központja, eredetileg kikötőváros, bár kis spanyol magja egy hegyoldalban, a kikötőtől néhány mérföldre keletre helyezkedik el. A modern belváros az igen szépen kiképzett kikötői sétányok és elmaradhatatlan üzletek mellett egészen más jellegű, itt, közvetlenül a tenger mellett helyezkedik el a repülőtér és a kongresszusi központ is. San Diego-nak van egyfajta mediterrán jellege túlméretezett modernsége és mesterséges légköre ellenére is, s növényvilága, a hegyoldali elhelyezkedése ezt mégcsak tovább erősiti. Itt található Amerika egyik legnagyobb óceánvidámparkja is, ahol betanitott bálnáktól kezdve fókashow-ig minden agyafúrt módon szórakoztatják és káprázтatják el a túristák tizezreit. A tengermelléki éttermekben cápahúst tálalnak fel no és persze kardhalat, s itt van Amerika egyik leggazdagabb állatkertje is. Egyszóval San Diego igazi túristaparadicsom, hétvégi repülős kirándulások szinhelye Amerika legkülönbözőbb pontjairól is.
Innen utunk Las Vegas-ba vezetett, amely a hétvégi túrizmus másik, de egészen más jellegű központja. Las Vegas először is szintén valószinűtlen helyen, a sivatag kellős közepén épült (mint Salt Lake City), de egészen más ideológiát követőleg. Ez a város a szórakoztatást igazi nagyüzemi szintre emeli. A hatalmas álszfinx, álrómai város, álkincses sziget mind egy-egy Casino-nak ad otthont. Engem igen szórakoztatott az a körülmény, hogy láttam a kövérkés idősebb amerikai párokat, ahogy nagy szenvedéllyel és őszinte boldogsággal szabadulnak meg dollárezreiktől, mig bennem a szerencsejáték iránti szenvedély legcsekélyebb jele sem támadt fel. Dinát azonban alig tudtam visszatartani, s ez igen meglepett. A római ruhába öltözött szép lányok után viszont az én gyengeségem fordult meg. Mindennek ellenére Las Vegas-t éppolyan felszabadultan és könnyed hangulatban hagytuk el, mint San Diego-t. Ismét tanultunk valamennyit saját gyengeségeinkről. S ha úgy, akkor az emberi erőről és a női tehetségről való leckék egyik legjelesbikét éltük meg másnap, melyet a Grand Canyon-nál töltöttünk, s mely életem egyik legtanulságos emlékeként vésődött emlékezetembe.

12. Grand Canyon

Egy késői reggeli után indultunk a Grand Canyon-hoz vezető egyik túristaúthoz, amely egy autóparkolón túl a gyalogos, vagy öszvérháton továbbinduló utast a sokezer méteres mélységbe vezette a Colorado folyó partjáig. Hatalmas hirdetőtábla jelezte a túristaút bejáratánál:
"Figyelem, veszély! Az utat nem lehet egy nap alatt megtenni! Semmiképp se próbálja

meg az utat egy nap alatt megtenni! Szerelje fel magát elegendő ivóvizzel és étellel és más túristakellékkel!"
Fél tizenegykor indultunk el, miután élénken magyaráztam Dinának, hogy a fenti figyelmeztetés mindössze a gyengébbeknek és az idősebbeknek szól. Dina jött utánam le a meredek ösvényen a hegyszirtről a magát évmilliók során a mélybe beleválló sebes Colorado folyóhoz.
Ez a forditott hegymászás, vagyis méterek ezrei a mélybe, majd vissza a magasba, kezdetben gyerekjátéknak tűnt. A képekről ismerős kopár, különösen bordós árnyalatú sziklák, a mellettünk lassan haladó öszvérek, a kezdetben még vidáman trécselő túristák egyfajta ál-vadnyugati, mintegy disney-s hangulatot keltettek. Pedig a szűk ösvény, az alattunk tátongó meredély, s a szeptemberi délelőtt forrósága valóságos volt, s hamarosan emlékeztetett minket arra, hogy az út hosszú és fáradságos. Fél tizenegykor indultunk és délután három óráig egyfolytában gyalogoltunk lefelé, négy és fél óra hosszat a tűző napon, a felforrósodott gránitsziklák közepette. Amikor leértünk a szinte fagyosan hideg folyóhoz, s elnéztük egy raft-os csoport rakodását, ahogy gumicsónakjaikra visszaszáltak egy kis pihenő után, s aztán megint indultak a sebes folyó kinálta kalandjaikra, élénkszinű mentőmellényeikkel feledve utuk nagyonis valóságos veszélyeit, megint elfeledtük, hogy mi áll előttünk-vissza a sziklaperemre a mélységből, melyet a folyó évmilliomokon át vájt, s melyet most egy délután alatt kellett megtennünk. A nap még mindig erősen tűzött, vizünk pedig már nemigen volt, ételünk sem. A folyóból nem mertünk inni. Délután fél négykor indultunk visszafelé, elnézve a másik irányba tartó hátizsákosokat, akik nyilvánvalóan a völgybeli táborba igyekeztek, hogy itt töltsék az éjszakát. Az ösvény felfelé jóval meredekebb volt, mint az, amelyen leszálltunk. Az út elején még láttunk egy-egy fiatal túristát, aki felfelé igyekezett, edzett fiatal férfiakat, akik könnyen megelőztek minket. Délután ötkor elfogyott a vizünk és Dina komolyan fáradni kezdett. Pedig az út negyedét sem tettük meg még. Felfelé a kanyargós túristaösvényen, miközben a nap rendületlenül és egyhangúan tűzött, hamar eszembejutott, hogy mit jelent a fáradt utazónak a viz. Dinának hagytam az utolsó cseppeket. Mostmár egyedül voltunk, s ahogy lestem, vajon nem mászik-e elő valamelyik fordulónál egy mérgeskigyó, kezemet nyújtottam Dinának, s úgy vontam felfelé. Este hét óra tájt találtunk egy kis kiépitett területet. Itt volt ivóviz, élelem viszont nem. Tudtuk, hogy a feleúton már túlvagyunk, s a viz hihetetlen erőt látszott adni nekünk, meg is pihentünk egy jó negyedórát. Fél kilenckor lassan esteledni kezdett. Egyedül voltunk már, csak Dina és én, aki egyre csökönyösebben kérte, hogy ne menjünk tovább, aludjunk itt, aztán lesz ami lesz. Tudtam, hogy amilyen forró a szeptemberi nap, olyan fagyos az éjszaka ezen a túristáktól és minden disney-s hangulatkeltéstől elvarázsolt, de valójában kietlen, szinte holdbéli tájon. Délelőtt tiz óra óta alig ettünk. Vajon milyen esélyünk lehet egyedül, ezen a divatos könyvek által megénekelt szépségű, de valójában kietlen és kegyetlen tájon, egyedül egy fáradt, kitikkadt lánnyal a mérgeskigyók közepette éjszaka? Mint a süllyedő luxushajó utasának, hirtelen eszembe jutott, hogy e hosszú kalandnak nagyon rossz vége is lehet. Nem volt mit gondolkozni pedig. Ahogy még szorosabbra fogtam már kelletlen kezét és minden erőmmel húztam fölfelé Dinát, elővett annak az állapotnak a kellemes érzése, mint mikor -sorsdöntő jelentőségűnek megélt- élettan vizsgám előtt róttam fel s alá a régi, múltszázadban épitett kutatóintézet ódivatú kövét a vizsgahelység előtt, arra gondolva, hogy mostmár minden egyszerű, a hosszú felkészülésnek és gondolkodásnak vége, itt már csak a harc jön, az ősi, az

egyszerű törvénye a túlélésnek. Az első tűzkeresztség félelme átadja magát a sorsszerűség átérzésének, amikor megértem, hogy a mindenség része vagyok, s maradok az élve, vagy holtan. Ahol a halál már nem számit, amikor tudom, hogy halhatatlanul vetem bele magam mindegy milyen veszélybe, mert kész vagyok minden harcra, bármi jöjjön is. Tiz óra tájt, efféle gondolatok közepette emberi hangokat hallottunk. Egy végsőkig kitikkadt embert vontak fel valamiféle segitők, s azt mondták neki, tartson ki, mert a sziklaperem már nagyon közel van. Igy új erővel biztattam a már szótlan Dinát, s húztam rendületlenül, mintha olyan energia támadt volna bennem, melynek létezését nemigen sejtettem eleddig. A sötétben lesve az ösvény újabb s újabb kanyarait, már-már megpillantottunk egy pislákoló kis fényt, a meredély felső széle már-már valóságos, felfogható távolságban volt, egy újabb, s újabb kanyar után mindinkább közelinek tűnt a cél. Éjszaka fél tizenegykor, csaknem tizenkét órai hegymászás után elértük a sziklaperemet. Egy kis padra ültünk, s ekkor vettem csak észre, hogy karjaim öntudatlanul és erősen remegnek, majd átragadt ez a minden érzelemtől ment, pusztán a fizikai fáradtság okozta remegés az egész testemre is. Most kezdtem érezni, hogy fáradt vagyok. Jó tiz perc múltán jutott először eszembe, hogy éhes is. Ahogy Dinára ránéztem a gyér mesterséges fényben, valami hihetetlenül szokátlan, váratlan érzés fogott el, először nem tudtam felfogni, hogy miért. Fáradtságomban egyszerűen nem tudatosult bennem más, minthogy valami nem rendjén való, valami szürreális, valami felfoghatatlan benyomás ért. Dina, aki esdeklően könyörgött, hogy ne menjünk tovább, aki az út végefelé végsőkig fáradtnak tűnt, akit csaknem a teljes úton vontam felfelé, megfeszitve utolsó erőmet- most a fáradás semmi jelét sem mutatta. Sőt: váratlanul felpattant a padról, kifejezte, hogy mennyire éhes, s bizonygatta, hogy még ezen az éjszakai órában is találunk majd valamit enni, mielőtt jóórás utunkat vissza a sátorhelyig megtennénk. Ahhoz túl kimerült voltam, hogy megérthettem volna, mi is történik velem. A meglepetés erejére viszont elevenen emlékszem. Mostmár nem csupán a "déliek"-kel kapcsolatos előitéleteim tértek vissza, hanem -és különösen- az a tolsztoji bizalmatlanság a szebbik nem felé, amelyet édesapámtól gyerekkoromban olyan sokszor elhallgattam. Hogy is van ez a női könnyekkel?

Nagyon hideg volt. A hideg, az éhség, a szomjúság érzete a hosszú erőfeszités és fáradás után eszembe jutatta azt, hogy az élet, mely a detroit-i városi környezetben, a versengés egész életemet átitató alapvető érzésében olyan hiábavalónak és szennyesnek tűnt vanitatum vanitas, a puskini felesleges emberi létezés gyanánt, most, a természettel farkasszemet nézve, a túlélés nagy feladatának átérzésekor milyen csodálatos is lehet. Aznap megértettem azt, hogy mit is jelent a DVS mondata, hogy "life is its own end, cause and explanation". Az életből ha kiveszik a túlélésért való küszködés, az élet kiürül, értelmetlenné válik. Értéke nyilvánvalóvá a megfeszitett erő, a túlélés, a peremre feljutás által válhat. Hát nem végtelenül egyszerű és világos ez? Tolsztoj Andrej hercegének végtelen ege az austerlitz-i csatatéren, az örök szépség, nyugalom? Szó sincs róla. A megfeszitett erő, a felfedezetlen belső energiák váratlan előbukkanása, a természettel való közvetlenebb és mélyebb és aktiv kapcsolódás- erre emlékeztetett engem ez a nap, s a női érthetetlenség apró mozzanata ehhez képest egy kicsiny feldolgozatlan élménynek látszott.

Másnap Santa Fe-be érkeztünk, mely egészen különös város, amennyiben központjának épitészete mutat valamit a hagyományos, a Grand Canyon sziklái szinét idéző, életlen, kerekszegélyű ősindián épületek stilusából, s mindenféle pszeudoantik indiániparművész

kirakodása exotikus hangulatot kelt. Mindenesetre ez mereven eltér az egy sablonra épült amerikai nagyvárosok standard felhőkarcolóitól. Santa Fe-től észak felé, Colorado állam magas hegyei között vezetett az út addig, mig rátértünk az amerikai préri szivén keresztülszelő hetvenes útra, végre keleti irányban. Három hét kalandozás elég volt. Vissza most Detroit felé. Kansas City-ben megálltunk, s itt láttam először Theira-t, az alacsony, feketehajú lányt, aki Dinával együtt kelt át az ócaánon 1991-ben, s aki most a helyi egyetemen volt patológus rezidens. Dina Theira-nál maradt szeptemberi szabadsága utolsó néhány napjára, igy én egyedül vágtam neki a földrésznyi útnak Kansastól Michiganig. Aznap tizenegy órát vezettem egyfolytában Kansas City és Detroit között. Késő este volt, amikor rátértem az Ann Arbor és Farmington Hills közöti tizennégyes útra, s úgy éreztem, hogy hazafelé tartok éppúgy, mint annak idején Milano Madre-ba.

13. A második michigan-i tél

Szeptember utolsó hetét pedig tanulással töltöttem. Havonta kiküldtek a belgyógyászati országos továbbképző programból egy a belgyógyászat egy-egy témakörével kapcsolatos feladatlapot, az úgynevezett MKSAP-et. Ez havonta egy-egy hosszú és igen alapos ismertető után egy-egy igen nehéz és naprakész tesztgyűjteményt tartalmazott. Amerikában az élet minden mozzanata a legalaposabb mértékig megszervezett, s ebből nem kivétel a belgyógyász továbbképzés sem. A hetet tehát az első két havi kötetek tanulásával töltöttem.
Mire az októberi rotációm elkezdődött, teljesen lendületbe jöttem. A fertőző osztályra kerültem, mint harmadéves, rangidős rezidens. Internjeim jók voltak, s szakorvosunk egy komoly és tehetséges ember, Kaatz doktor. (Ezt itt igy ejtették: Kéjc). A feltűnően kedves, szemüveges, élénkmozgású, vékony Kaatz különös módon egy-egy klinikai sikere után olyan diadalmas mozdulatot tett (kezével mintha gőzmozdonykürt madzagját húzná meg kétszer), melyet két filmben láttam: egy a Barbarossa hadjáratot bemutató hiradóban és egy ősi mikiegeres rajzfilmben...
Két érdekes eset maradt meg emlékezetemben ebből a hónapból. Mindkét beteg végstádiumú AIDS-es volt, s e betegséget még ekkor is a gyógyithatatlanság misztikuma övezte. Az egyik fiatal férfi volt, akinek családja még mindig hangoztatta, hogy milyen "országosan kiemelkedő" pontszámokkal tette le egyetemi vizsgáit, s hogy milyen kivételesen tehetséges ember volt. Miután az AIDS-et megkapta, utazgatni kezdett, legutóbb Egyiptomban járt, s családjától mintegy bujdokolt. Fiatal, csontig lesoványodott szőke férfi, arcán a tiszta értelem és a szomorúság keveréke, mintha azt akarná mondani: "it is just bad luck" (egyszerűen csak nem volt szerencsém).
A másik férfi egy szintén fiatal, lányosarcú beteg, akinek partnere emberien támogatta őt, s látogatta mindennap. Ez a szentimentalitásig érzelmes férfi egy virus okozta daganatos betegségben szenvedett, mely fokozatosan behálózta tüdejét és légzési elégtelenséget okozott. Mikor még tudott beszélni, megegyeztünk vele, hogy megkönnyitjük az utolsó

stádiumot azzal, hogy nem tesszük őt lélegeztető berendezésre, minthogy ez csak elodázná halálát és szenvedését. Partnerével, Kaatz doktorral és a nővérekkel ezt részletesen megtárgyaltuk. Mikor azonban rosszabbodott az állapota, már nem volt olyan biztos, mit tegyen. Arca teljes kétségbeesést sugallt, láttam rajta, hogy mennyire szeretne élni még. Miközben vigasztaltuk, újra és újra emlékeztettük arra, hogy a lélegeztető berendezés tartósan úgysem segithet, csak néhány nappal hosszabbithat meg egy szenvedéssel teli, elkerülhetetlen agóniát. Tüdővérzése aztán hirtelen légzési elégtelenségbe vitte, nagyon sok morfiumra volt szüksége, s még igy is kicsit küszködött azért a csepp levegőért, melyet nagy erőfeszitéssel az oxigénes maszkból ki tudott szivni. Fiatal lányos arca azt a hitetlenséget tükrözte, melyet egy fiatalember érez a halál előtt- "Én, én meghalhatok?" -kérdezte minden percben mindenkitől.
Lehetetlen volt nem sajnálni, de Kaatz doktor tudta, hogy itt más, mint az oxigén és a morfium nem segithet. Egy reggel végre aztán elérte a halál, s végre kisimult az arca, elszállt róla a kétségbeesés és a küszködés görcsös kifejezése, mely emlékeztetett mindannyiunkat arra, hogy a halál milyen jótékony lehet, s hogy mindent, amit az oda vezető út megkönnyitésére megtehetünk- alapvető emberi feladatunk minden pebereléstől és hozzátartozói trükktől, avagy *szentséges tekintélybe burkolózó embertelen általános elvtől* való félelmen túl. Kaatz doktor következetességét csak csodálni tudtam.
Meglepetésemre ebben a hónapban a "hónap rezidense" az egész kórházban én lettem. Ezt szintén Kaatz doktornak köszönhettem, aki láthatólag igencsak meg volt elégedve csoportunk munkájával.
Az MKSAP tesztjeinek átbeszélésére szintén Kaatz doktor szervezett a teljes tanéven át havonta egyszer összeülő, minden harmadéves rezidensre és sok szakorvosra kiterjedő szakvizsgaelőkészitő szakkört. Az első hónapokban még nagyon sokan eljöttek az érdekes kérdések megvitatására, majd legtöbben lemorzsolódtak, végül csak néhányan maradtunk. Pedig nagyon értékes volt ez a megbeszélés és nekem alkalmat adott ahhoz, hogy Tiborral többet találkozzam. Tibor ekkoriban nagy változáson ment keresztül. Ahogy felesége terhes lett első gyerekükkel, a túl-lelkiismeretes és elhúzódó Tibor egyre inkább leérni látszott, szivesebben oldódott fel, a versengés büszkeségét egyfajta mélyebb érettség váltotta fel benne.
Novemberben ismertem meg Faichney doktort. Ez az endokrinológus szakember a dearborn-i nagy és igen modern rendelőintézeben rendelt, mely a hatalmas Henry Ford kórház egyik helyi kirendeltsége gyanánt üzemelt. A Henry Ford Egészségügyi Intézményrendszer (Henry Ford Health System), eredetileg egy jótékonysági alapitvány jóvoltából jött létre. Mostanra ez a hatalmas szervezet behálózta Detroit külvárosait rendelőintézeteivel, s Amerika második legnagyobb egészségügyi-üzleti rendszerévé lépett elő. A Fairlane Clinic, vagyis a dearborn-i nagy rendelőintézet, endokrinológiai szakrendelésén találkoztam ezzel a jóötvenes és igen barátságos orvossal, akinek igencsak tetszett az, hogy "milyen biztossággal szabályozza a kamasz betegek inzulindózisát", ahogy azt velem kapcsolatban a betegek előtt kijelentette. Ez a kijelentése azt tükrözte, hogy még nem tudta biztosan eldönteni, hogy mi lesz akkor, ha egy köztudottan nehéz beteganyag, az orvosi rendelkezéseknek folytonosan ellenszegülő vércukorbeteg kamaszok inzulindózisait ilyen szorosan szabályozzuk. Ugyanakkor tetszett neki,hogy a saját fejük után menő és általában kezelhetetlenül magatartáshibás kamaszemberekkel szemben ilyen naiv bizodalmam van. Fauchney az amerikaiakhoz képest (akik általában szemérmesen kerülnek minden olyan témát, melyek nem a

szakmai, vagy üzleti, esetleg sportkérdésekkel voltak kapcsolatosak) nagyon közvetlen és jóságos volt. A kamaszokkal viszont lehet hogy sokat izzadt előttem, s ezért úgy nézett rám, mint az égből pottyant áldásra. Pedig éppen ebben az időben jelent meg az az országos tanulmány, mely kisérletileg kimutatta, hogy a vércukor szorosabb szabályozása hosszútávon micsoda nagy előnyökkel jár a beteg részére. Ezt egy egynapos endokrinológia továbbképzésen egy szerecsen előadó adta elő nekünk, rezidenseknek és néhány belgyógyász szakorvosnak. A szintén jelenlevő Zsolt hamiskásan megjegyezte, hogy nem vártan jó előadás volt ez egy "feketétől"....
Az országos tanulmányt egyébiránt országszerte úgy fogadták, mint a modernkor egyik legjobban végrehajtott orvosi kisérletét, holott a vércukor szoros szabályozását még ebben az agyonszervezett kisérletben is csak nagyon kevés beteg érte el.....Ekkor aztán kezdtem megérteni azt, hogy Faichney kamaszbetegei mindössze talán csak rosszabbul leplezik, mint a felnőtt vércukorbetegek közül sokan, hogy tudniillik otthon mennyire nem tartják be az orvos utasitásait.
Máskülönben az endokrinológia osztály egyik tekintélyes alakja, a kövér betegeket mint endokrinológiai betegséggel küszködőket is kezelő Wisgerhof doktor, aki alacsony, cérnavékony és minden tekintetben poroszosan feszes, kissé sztoikus arcélú, de valójában igen melegszivű ember volt egyszer szintén velem együtt dolgozott egy detroit-i szakrendelésen. Az egyik igen kövér betegnek poroszos rövidséggel igy adott tanácsot: "Eat less!" (Egyen kevesebbet!)
Ez persze a cérnavékony Wisgerhoftól meggyőzőbben hangzott, mint egy szintén igen kövér belgyógyásztól, de nem érintette a dolog lényegét. Az Amerikában egyre inkább teret nyerő extrém kövérség ugyanis korántsem a sok evéssel magyarázható csupán, hanem egy olyan életmóddal, melyet egy sajátosan extrém filozófiai rendszer térnyerése magyarázhat csak meg. Ezt akkoriban Detroitban még nem láttam olyan tisztán, mint később Délen, igy erről majd később.
Novemberben beköszöntött a második michigan-i tél. Miközben egyre jobban haladtam MKSAP tanulmányaimban, s a rezidencia is egyre kényelmesebbnek tűnt, ismét a római köztársasági eszmékről olvastam otthon, s amikor Dinával előkészitettünk egy kis összejövetelt a magyar interenek számára, s Panni naivul megjegyezte
"Köszönjük hogy felválalsz minket, szegény kelet-európaiakat",
akkor úgy éreztem, hogy valamiféle stabilitás van körülöttem, s hogy rangidős vagyok e kis utat törő, szerveződő magyar kolóniában legalább.
Mint ilyenkor szokásos sokakban, bennem is rögtön megerősödtek a középkorú középosztálybeli polgár konzervativ eszméi, a rómaias jómódú polgárei tudniillik, aki szentül hiszi, hogy kicsiny kiváltságait saját erőfeszitésének és érdemeinek köszönheti, s ezeket aztán makacsul védi. Igyhát én is elkezdtem polgárként és konzervativan gondolkodni. Magyarországon is a polgári eszmék kezdtek előretörni, a naiv középosztály büszke hangja hallatszott, aki hisz a haladásban, a modernségben, saját szorgalmának teremtő erejében.
Karácsonykor Zsolt nagyon elemében érezte magát. A magyar rezidensek legtöbbje megjelent karácsonyi partiján, melyet lakásán tartott. Ugyan utóbbit nem diszitette egy polgári háziasszony jelenléte, ezt ellensúlyozta Zsolt "izléses" lakberendezése és az ajándékozgatás, mellyel kihúzott nevek segitségével a magyar rezidensek egymásnak szereztek örömet. A magyar kolónia példásan összetartott, s Zsolt népszerűsége tovább nőtt. Szilveszterkor viszont Dinával Ann Arborba mentünk és ott *tanultunk* együtt egy

helyi kávézóban. 1994 tehát szépen búcsúzott.
Januárban viszont ismét nehéz hónap várt, az onkológiai osztály, leukémiás és rákos betegek. Az egyik itteni eset mélyen megmaradt bennem, s sok tanulsággal járt. A jónegyvenes fehér, rendezett külsejű férfi, akit vonzó felesége naponta látogatott kezdődő légzési elégtelenséggel került felvételre. Ezenkivül a betegnek elég jelentős fájdalmai voltak, hiszen prosztatarákjának már csontáttétjei is voltak, mely igen fájdalmassá válhat. Zsidó származású amerikai orvosa kemoterápiával és igen magas dózisú morfiummal kezelte. Tudtam, hogy előbbinek csak igen kétséges jótékony hatása lehet, s hogy a beteg végstádiumú. Ezzel a beteg láthatólag nem volt tisztában, a felesége is csak homályosan sejtette ezt. Mig Magyarországon a betegnek sokszor nem mondják meg, ha rákja van (ezt a szokást egyszerűen nem tudtam elfogadni otthon), itt Amerikában az orvos azt mondta neki, hogy a rákja van ugyan, de az kezelhető. A tipikus amerikai mindig az aktiv beavatkozást választja: a komoly mellékhatásokkal járó kemoterápiát is akár, mégha az esély minimális is, mert a naiv amerikai optimizmus és küzdőszellem ezt követeli. "Let us fight it" (Küzdjünk meg vele!)-ez a szokásos jelszó.
Ebben az esetben azonban az esély tényleg minimális volt, s ez az, amit a beteg nem látott tisztán. Amikor láttuk, hogy fájdalmait a morfium mostmár hihetetlenül magas dózisa sem képes csillapitani, egy éjszakai ügyelet alkalmával felhivtam saját orvosát, aki tanácstalannak bizonyult. Végül elhatároztam önhatalmúlag, hogy egy másfajta fájdalomcsillapitót adok neki, mely ideiglenesen megnyugtatta, legalább azon az éjszakán. Akkor elhatároztam, hogy komolyan beszélek vele és feleségével, s elmondom mi a véleményem. S csakúgy, mint amikor egy fiatal szerecsen fiú bejött végstádiumú AIDS-szel, s kérése ellenére nem tudtam eltitkolni családjától, hogy milyen komoly a betegsége, most is elhatároztam, hogy megmondom a betegnek, hogy mi az én véleményem, saját szakorvosával szemben is. A beteg és felesége velem együtt átbeszéltük a dolgot, s megegyeztünk, hogy csupán a fájdalom csillapitását vesszük célba ezután. Amikor a légzési elégtelenség akuttá vált, a még mindig határozatlan és bizonytalan beteggel úgy beszéltem, mint Kaatz doktor. A beteg akut légzési elégtelenségét mint utóbb kiderült kiterjedt herpes virusfertőzés és tüdőáttétek okozták. Menthetetlen volt. Amikor eldöntöttük, hogy nem tesszük lélegeztető berendezésre, s végül meghalt, úgy éreztem, hogy értelmetlen szenvedéseinek néhány napi megnyújtását megelőző megbeszélésünk érdemes volt. S ha akkor nem vagyok határozott, s nem mondom meg az igazságot, a beteg értelmetlenül szenved tovább. Pedig nagyon sok orvos nem merte volna megtenni ezt. Visszaemlékeztem Buzzati novellájára a hétemeletes kórház betegéről, akit orvosai félrevezetnek, hogy elkendőzzék a szomorú igazságot, s ettől a beteg, érezve az ibseni hamisságot, csak méginkább fél és szenved. A beteg pszichológiáját elemző műnek hasznát vettem később is. A beteg gyakran inkább támogatást és törődést igényel, nem elkendőzést és kegyes hazugságot. A beteggel világosan beszélni- ehhez persze bátorság kell és a kapcsolatteremtéshez fokozott figyelem. A betegeknek százalékos esélyekről mesélő tudományos szakembernek álcázott huszadikszázadi orvos pedig erre sokszor bizony képtelen.
Amikor a január vége felé közeledett Cripe doktor, Shurafa mellett a másik hematológus (aki e hónapban a szakorvosunk volt), meghivott bennünket, a hónap rezidenseit egy patinás régi étterembe. Ez mintegy felelevenitette azt a hagyományt, melyet New York-kal kapcsolatban már emlitettem, hogy tudniillik a hónap végén a szakorvos, a másod-, vagy harmadéves felügyelő rezidens és a két-három intern -a hónap feszültségeit

levezetendő- a kórház költségén elmennek egy étterembe vacsorázni, s végigbeszélik a hó tanulságait. Nos, Cripe doktor egyike volt azoknak, akikről érződött, hogy nem bennfentes henry ford-os úgymond, hiszen mindössze egy éve került ide, s még nem volt egészen beiktatódva a helyi vérkeringésbe. Mint minden nagyobb intézmény esetében, úgy a Henry Ford kórházban is kialakult egy kis mikrokozmosz, egy külön kis politikai egység, helyi erőviszonyokkal, tekintélyekkel, hatalmi vetélkedésekkel, s még mi, alantas rezidensek is sejtettük nagyjából, hogy ebben a hierarchiában ki hol áll, még akkor is, ha a rezidens kaszt egy különálló világ volt, némileg elszigetelve minden más csoporttól. A rezidens kaszton belül, különösen a külföldiek esetében, akik természetesen e detroit-belvárosi rezidenciaprogram orvosanyagának zömét alkották, a presztizshierarchia nagyjából két fontos alappilléren nyugodott. Az egyik fontos tényező az volt természetesen, hogy ki honnan érkezett Detroitba. Holott, mint emlitettem, a kelet-európaiakat - bőrszinük miatt- eredetileg előnyben részesitették, az hamar kiderült, hogy indiai, pakisztáni, dél-amerikai és filippino társainkkal szemben általában mi kevésbé beszélünk jól angolul, hiszen a volt, vagy jelen félgyarmatokon az angol sokesetben második nyelvként funkcionál, mig mi angolul alig tanultunk. Ennél még fontosabb az, hogy az indiai, avagy a spanyolos akcentust az amerikaiak megszokták, igy jobban értik. A magyaros akcentust viszont korántsem.

Másrészt ezen országok többségében olyan jelentős hagyománya van az Amerikába való kivándorlásnak, hogy az orvostanhallgató sokesetben már eleve erre készül, Amerikában élő barátai, rokonai jóelőre értesitik az amerikai rendszer és élet apró kis sajátságairól, mellyel kapcsolatban nekem az első fogódzót a maga is kezdő Dina jelentette ekkoriban. Néhány nagy orvosegyetemről pedig (ilyen az indiai Madras orvosegyeteme) a hallgatók egy jelentős része eleve Amerikába pályázik. Magyarországon az amerikai oktatási rendszer, az amerikai életforma, közgondolkodás csaknem teljesen ismeretlen volt, vagy ami ennél még rosszabb, arról hamis kép alakult ki, mely sokesetben aztán megütődésekhez, csalódásokhoz vezetett. Gyuri és Tibor például, akik velem szemben egy jól működő, magas szinvonalú kórházban kezdtek internként, nagyon nehezen viselték a hirtelen rájukszakadó kemény elvárásokat egy olyan környezetben, ahol a magyaros érzelmi reakciókat, viselkedési formákat, nyelvi fordulatokat a helyiek egyáltalán nem értik meg, s ehhez a magyarok, ellentétben például az indiaiakkal, még nemigen tudtak alkalmazkodni. Az indiai a megszokás rutinjával felvértezve és mosolyogva könyveli el az amerikaiak különös szokásait és hiedelmeit- egy az amerikai valóságra hirtelen rádöbbenő magyar ember azonban ugyanezen meghökken, egy-egy zavaró megnyilvánulás jelentőségét nem tudja mindjárt felmérni, s ez félelmet, bizonytalanságot, depresszív hangulatot kelt. Nos ezutóbbit oldhatta volna a magyarok összefogása, a komoly beilleszkedési zavarok közös feldolgozása. Node a lelkében mélyen öntudatlanul is keresztény magyar lélek hajlamos ehelyett magába fordulni, magában hibát keresni és csendben szenvedni. Ez pedig tökéletesen idegen és érthetetlen a minden problémát másban kereső, alapvetően öntudatos, naivan optimista és zsigerileg intézményeihez kutyahű detroiti amerikai mentalitás közepette.

Pedig éppen ezen intézményrendszerben való hitemet rengette meg például ez a vacsora Cripe doktorral. Azt láttam, hogy Detroitban milyen jól működnek az egészégügyi intézmények, milyen jól képzettek még a nővérsegédek is, s a technikai szinvonal, jó magyar szokásként varázsos hatással volt rám. Az mégis furcsa volt, hogy ez a nyilvánvalóan tehetséges ember, aki olyan világosan és összeszedetten tudott

elmagyarázni -minden különös rákészülés nélkül- bonyolult, összetett kérdéseket, s aki betegeivel olyan közvetlenül és érthetően beszélt- nos hogy ez az ember ilyen nehezen illeszkedjen be a Ford kórházba. Homályosan azt éreztem, hogy ez az ember több tekintélyt érdemelne, mint amit a helyi hire alapján kapni látszott. Vajon miért? Ahhoz túl kicsi voltam, hogy ebbe mélyen belelássak, s ezért is örültem a közelgő vacsorának. Egyben meglepett, hogy ez a nyilvánvalóan tudós beállitottságú szakember egyáltalán gondol arra, hogy eltöltsön egy órácskát mindenféle jöttment rezidenssel. Ráadásul az étterem a Henry Ford kórházhoz közel eső részen, a New Center Area egyik talán huszas években épült patinás épületében volt található. Mint emlitettem, Detroit a feketék beköltözése idejében hirtelen elnéptelenedett, s hires intézményei szigetekké váltak, melyeket külön intézményrendőrség biztositott és külön autópályák kötöttek össze a külvárosok egynemű falansztereivel- s körülöttük a bizalmatlanság, félelem, nyomor és egyre romló állagú épületek óceánja.

Nos egy ilyen "intezmény" volt ez a régi hires étterem is, s még néhány szinház, a detroiti múzeum, s egy bank körülötte. A huszas évek különösen vastag falai, sötétes, bordó és aranyszinű, mélykék diszitő elemei a huszadik század utopisztikus filmjeire emlékeztettek, s különösen borzongató, fantasztikus hangulatot keltettek. Egy szokatlanul nagy helységbe léptünk be most, Cripe doktor, jómagam, egy bajszos, kövérkés, fiatal görög intern, aki Amerikában nőtt fel, de ennek dacára görögül és németül is jól beszélt, s általában igen közvetlen sőt mosolygós volt, s Patel doktor, egy apró termetű, göndörös hajú, vékony indiai, akinek orvosi tudása szokatlanul erős volt, ennek ellenére igen engedelmesnek bizonyult, s össze tudta szoritani a fogát, bölcsen, ha éppen arra volt szükség. Patel doktor felterjesztettem a hónap internje cimre, de mint kiderült ezt nem kaphatta meg, mert nem a belgyógyász-, hanem a családorvosi program rezidense volt. A rezidenshierarchia másik fontos tényezője, a szakmai tudás, vagy méginkább a jólértesültség, vagy ahogy a DVS-ben megfogalmaztam "az egyén a csoport információdinamikájában elfoglalt helye" sokban függött attól, hogy az illetőnek ki segitett abban, hogy a legfontosabb áramlatokra, a legdivatosabb kutatási irányokra felhivja a figyelmét. Utóbbi segitség hiányát általános kemény szorgalommal valamennyire lehetett pótolni, s sok ilyen magányos hős teljesitett nagyon jól. Ennek mintegy tipusa volt Tibor, s ez a kis vézna indiai is.

A szokásos formalitások és etikett után a vacsora kellős közepén a beszélgetés megdöbbentően új, szokatlan, váratlan irányt vett. Ebbe belejátszhatott a kis görög szokásos közvetlensége, bizalmat megnyerő mosolygós kerek arca, jómagam komoly és örök érdeklődése, mely általában kiült arcomra, s melymiatt a tanárok tekintetét mindigis vonzottam általános iskolától kezdve, s Patel bölcsen összeszoritott foga. Mégis a fő mozgatórugó Cripe frusztrált, lemondóan szkeptikus kedélyállapota lehetett, mely utat talált magának, hogy kifejezést nyerjen ebben az egyébként rá méltatlan társaságban. Cripe elmondta ugyanis, hihetetlen őszinteséggel, s megtörve a varázst, miszerint amerikai nem kritizál amerikai intézményt külföldi előtt (és általában nem kritizál intézményt, amelyben többnyire vakon hisz), hogy az NIH-ben, vagyis abban az országos kutatóintézetben dolgozott sokáig, ahová most Zsolt készült. A Washington-bethesdai kutatóintézetben elvileg természetesen az orvoskutatók krémje végzett kiemelkedő szinvonalú kutatást. Csakhogy az európai gyakorlattal ellentétben a kutatók korántsem mintegy alanyi jogon kaptak hosszútávú támogatást, hanem csak egy-egy adott kutatási célkitűzést részletező pályázattervre, melyet a pénzügyi támogatók vagy elfogadtak, vagy

nem. A létbizonytalanság, a szakadatlan verseny elvileg természetesen a szinvonalas és tudományosan fontos kérdések kutatására ösztönözte folyton az orvoskutatót, a gyakorlatban viszont ez azt is jelentette, hogy fokozatosan azok kerültek fölénybe, akik megértették, hogy milyen tudományos témák tetszenek majd a pénzes birálóknak, s ezeket a korszellemnek megfelelően jól tudták tálalni. A szakmai kérdésekre koncentráló tudóstipus, az őszinte és értelmes Cripe törvényszerűen ábrándult ki a versenytudományból, s naivan elfogadta a Ford Alapitvány ajánlatát, melyben bennefoglaltatott az igéret, hogy itt „békén hagyják és minden körülményt biztositanak tudományos előrehaladása érdekében, saját laborral, megfelelő aszisztensekkel, műszerekkel stb". Nos nem arról van szó, hogy a Henry Ford kórházban ne lett volna meg a megfelelő felszerelés, pénz, vagy bármilyen más kellék magasfokú tudomány végzésére, sőt: a kórházzal egybeépült kutatóintézetben komoly kutatás folyt számos témakörben. A probléma ott állt inkább, hogy egyre több betegre volt szükség ahhoz, hogy a kórház veszteséges működését pénzügyileg ellensúlyozzák mintegy, hiszen a beteganyag magába foglalta a kórház körzetébe tartozó indigenseket, vagyis Detroit nyomornegyedeinek nincstelenjeit is. Szerencséjére a Ford ellátott a gazdag külvárosok közül is többet, ahol a beteganyag egészen másfajta volt. Mint emlitettem, a kórház számos, jó környezetben helyet foglaló hatalmas szakrendelője sok jómódú betegét szintén a kórházba referálta, utalta be. Cripe tehát furcsa módon olyan helyzetben találta magát, hogy a kutatásra egyszerűen nem maradt ideje. A rengeteg beteg, szakrendelés ebben, majd abban a külvárosi rendelőben.....a tehetséges orvoskutatóból tehát gyakorló orvos lett. Nem csoda, hogy Cripe fanyarul és elégedetlenségét nemigen leplezve beszélt. A meglepő az volt, hogy ezt nekünk, alantas külföldi rezidenseknek közvetlenül fejezze ki. Az energikus, őszinte, lelkes, emberszerető tudós gyermekkorunkban megtanult képe kezdett megelevenedni ebben a még fiatal, erős, magas, szemüveges, szőkehajú férfiban, aki olyannyira idegenül érezte magát ebben a fékevesztett versenyben, a mindenféle rejtett furfanggal megáldott, ügyes és pénzrenéző középszerűséggel telt iparvilágban. Különös aranysárga folt volt ez a helyi lucskos hóban.

Cripe doktorral a lehető legszögesebb ellentétben állt a februári allergia rotáció szakorvosa: a mexikói származású Rodriguez, ez a bajszos, kikölnizett, jólfésült, elegánsan öltözött középkorú úriember. Az „Amerikai Belgyógyászati Továbbképző Intézet Allergia és Immunológia szakdiplomása”-igy hirdette magát. Ez mindössze azt jelentette, hogy ez a belgyógyász szakorvos elvégzett egy szakképző fellowship-et ebben a kis szakágban éppúgy, mint én készültem ezt tenni a veseorvoslásban, s letette az ezzel kapcsolatos tesztvizsgát. De azonos teljesitményt némely orvos rendkivül szépen, mintegy hangzatos formában tudott tálalni. Később például láttam, hogy az indiaiak szakmai önéletrajzukban ugyanazt többféle szempontból más-más rubrikában ismét és ismét felsorolják, hogy sokszorozzák érdemeiket.

Rodriguez doktor jó szakmát választott, hiszen West Bloomfield, Detroit egyik elit-külvárosa teli volt igen jómódú és igen allergiás betegekkel. Rodriguez doktor betegeivel igen kedves volt és nagyon diplomatikus, mint az a külföldi, aki átérzi helyzetének különlegességét és iparkodik, hogy kiverekedett kis pénzes pozicióját (mint hispanikus, vagyis fajilag sokszor megvetett mexikói a west-bloomfield-i fehérek és európai zsidók között) mindenképp megtartsa. A hatalmas Mercédesszel közlekedő, s láthatólag maga is west bloomfield-i lakos (az itteni házárak olyan magasak voltak, hogy már ez a tény is nagy teljesitménynek számitott) Rodriguez világosan látta prioritásait: a fő, sőt egyetlen

cél az volt, hogy kliensei meg legyenek vele elégedve. Mint a csontszakorvos Rao ezt nekem elmondta az elmúlt év novemberében, ez különleges medert adott az orvosi működésnek- a figyelem nem arra irányult, hogy a beteg meggyógyuljon, hanem arra, hogy elégedett legyen az orvosi szolgáltatásokkal:
„Amerikában akarsz maradni?- kérdezte magától értetődő igenlő választ várva költőien doktor Rao, ez a feltűnően értelmes, fanyar, de alapjában jószándékú, igen sötétbarna bőrű és erős csontozatú kis dél-indiai szak-szakorvos.
„Nem, Rao doktor.” -tt mélyen megdöbbent, s a feldobott labdát nem tudta kellő hatással leütni, mégis rendületlenül és önirónával folytatta igy:
„Nos ha mégis itt maradnál, akkor meg kell tanulnod, hogy mit jelent a tender loving care (a gyengéd, érző ápolás).”
Mint kezdő rezidens, nem tudtam, hogy később a tender loving care-nek látszólag tökéletesen ellentmondóan direkt és borotvaéles beszédstilusom ellenére is utóbbiban nagy sikerem lesz, node erről majd később.
Rodriguez alig foglalkozott rezidenseivel, mégis alapvetően tetszett neki hogy rezidensek tanultak nála, hiszen ez betegei előtt növelte presztizsét. Arra azonban ügyelt, hogy kellő távolságot tartson tőlünk, nehogy kinosan nehéz kérdéseket tegyünk föl, különösen a beteg előtt. A dolog érdekessége az volt, hogy e hónapban szenvedtem el életem legsúlyosabb allergiás megfázását, az azonban meg sem fordult a fejemben, hogy hozzá forduljak. Sokkalinkább egyik aszisztensét kértem meg, hogy végezzen el rajtam légzésfunkciós vizsgálatot, mely szerencsére kizárta hogy asztmás lennék. Egy orvos, különösen egy rezidens különben sem lehet beteg. Ez nem illdomos, hiszen ez a rossz munkaetika jele, a gyengeségé, a lustaságé- a szakmai versenyben tartania kell az embernek magát. Nem is hiányoztam e hónapban egy napot sem. Pedig erre a hónapra esett Ramadan, s az éhezés most, általános levertségem miatt még nehezebben esett.
A hónap még a szokásosnál is hidegebb volt. Farmington Hills és West Bloomfield jégpáncélja és vastag hótakarója, széles utcái, luxusvillái, hatalmas üzletei és dombjai másvilági hangulatot keltettek Detroit sűrű és forgatagos belnegyedeihez képest. Az allergiás betegek ráadásul korántsem voltak olyan súlyosak, mint a végstádiumú rákosak az előző hónapban. Bizony könnyebb hónap volt ez, annak ellenére, hogy a nehezen kezelhető és krónikus allergiásokkal való bánásnak megvoltak a maga nehézségei. Mégis, amikor Dinával egyik hétvégén Dinával megnéztünk egy gyermekkoromra emlékeztető hetvenesévekbeli filmet, valahogy különösen otthon éreztem magam ebben a fagyott, ragyogóan fehér világban is, betegen, éhezve, átfagyottan. Felgyógyulásom és megerősödésem kulcskérdés volt, hiszen tudtam, hogy a következő hónapban vese (nefrológia) gyakorlatom lesz, ráadásul egy hires-neves vesegyógyásszal, aki nemrégen került ide Philadelphiából. Össze kellett szednem magam. Ebben segitett az, hogy Valentin napon Dinával együtt elvezettünk Chicago-ba, s ott megnéztük a helyi szépművészeti múzeumot, melynek impresszionista gyűjteménye visszavarázsolta az otthoni európai táj szépségét: a francia és a magyar vidéki táj igen hasonló, s a hangulat, a mentalitás, a filozófia -az amerikai különbözőséget tekintetbe véve- szintén nagyon közeli.
Chicago, ez a New York után egyik leginkább európai hangulatú amerikai nagyváros, bizony kivétel a túlságosan, sőt zavaróan új, hagyománytalan és jellegtelen, autóra épült amerikai nagyvárosok között. Itt, mint otthon is, emberek járnak az utcákon, nem csupán autók, s van valamelyes művészeti árnyalat, mely egyébiránt zavaróan hiányzik az

amerikai városok beton és fakockás falanszteri, praktikus, önizolált, hasznosságcentrikus rengetegéből, ahol nincs egy lebontatlan , régi épület, nincs egy felesleges, de megkülönböztető diszitőelem. Chicago szeles, fagyos, tómelletti központját szép és hatalmas park övezi, s még a hasábalakú felhőkarcolók összképében is van valami csaknem izléses megszerkesztettség, összeillés.
Miközben visszagondoltam az elmúlt Valentin napokra, az elsőre, mikor a hullámos feketehajú, sumérosan nagyszemű, sudár, nőies, exotikusarcú, minden pillanatban kifejező, csupaélet fiatal damaszkuszi doktornőt először megláttam, s elvittem a Niagara vizeséshez- vagy a másodikra, amikor Toronto-ban sétáltunk a tóparton, térdigérő hóban, a napra, s a hóra úgy nézve fel, mint barátainkra, akik mosolyogva könyvelik el a földi szerelem minden bolondságát, szépségét és reményeit, hihetetlen, új, nagyszerű világát. Akkor mennyire jó volt arra gondolni, hogy évmilliomok során mennyi sok ilyen boldogság született számtalan ilyen fiatal párban, s most éppen mi visszük tovább ezt a fáklyát, mely a lelkesedés, a természetes szépség, az emberi képzelőerő kimerithetetlenségének örökös fényével lobog tovább, talán időtlen időktől fogva és talán örökkön időkig. Ez a hihetetlen belső energia, életteli mozgás, élénkség most egy teljesen más állapotnak adta át a helyét: az otthon biztonságát, az összetartozás mérhetetlen tartalékát varázsolta vissza Chicago-ban minden: a magyarosan-francia művészet, az európaias utcakép, s egy emberien közvetlen és megbizható barát.
Chicago-ból visszatérve pedig allergiás megfázásomba menten visszaestem, s ezt csak súlyosbitotta a nyálkahártyákat kiszáritó padlófűtés. Amikor nehéz légzés és éhezés közepette elgondolkoztam, ilyesfélék jutottak eszembe:
"...a betegség mintegy kizökkent minket a mindennapok rozsdás kerékvágásából, hogy életünk nagyobb összefüggéseibe (esetleg másokéba az akármilyen veszélyes is egyébként) jobban belelássunk. Nehezebb hazudni amikor betegek vagyunk: szembesülünk önmagunkkal és Istennel, a társadalom maszkabáljából önmagunkat kirekesztve. Meztelenül, poziciónk póza nélkül azt látatja a tükör, amik valójában vagyunk- eszünkbejut, hogy mit is akarunk valójában. S hát mit is? Ez az ósdi, idejétmúlt ötlet: regényirás...de az idő nem érett még meg. Egy karrierregény, mely a társadalmi rétegeken átivelő életúton keresztül mutatja be a XX. század visszásságait... Death of Innocence (Az ártatlanság halála)- Darwin *antitézise* (azért Darwin antitézise, mert Nietzsche-vel egyetemben akkoriban úgy gondoltam, hogy a tömegversenyben nem a legkiválóbb és legéletrevalóbb, hanem a legátlagosabb és legeltökéltebb kap általában pálmát. A valódi tehetség sohasem akar a tömeg versenyében pálmát szerezni, mert más, új dimenziók foglalkoztatják inkább, mintsem a futóversenyzés a régi, fantáziátlan utakon). A zseni definiciója: aki saját módján (értsd: a saját maga teremtette új dimenziókban) sikeres. Aki a megszabott úton sikeres, napóleoni módra, az csupán okos (értsd: elismert, sikeres, pénzes, rodriguez-i)."
Mindezt egyébiránt egyszerre két nyelven irtam meg, bal oldalon angolul, jobbon magyarul. Gyakorlásként, betegen huszonhat évesen. Vajon mit tudtam akkor saját szavaim jelentéséből? A következő néhány hónap eseményei ezt világosan mutatják.

14. Az ártatlanság halála

Ezerkilencszázkilencvenöt márciusában, Detroitban, a Henry Ford campus-beli orvosszállóban, a sokadikemeleti meleg és csendes lakásban olvasva egy a nefrológia élettani alapjait részleteiben összefoglaló szakkönyvet- az élet valójában nem volt rossz. Mint egy kényelmesen berendezett, jól felszerelt tengeralattjáróban, a hihetetlen viztömeg védőburokként tornyosult felettem, s a hajóm összerendezetsége: a könyvtárszerűen berendezett kürházközeli lakás, a formálódó kis magyar kolónia, a délamerikaiakkal barátkozó futball-esték és a családias farmington hills-i menedék, a kiváló szakmai iskola és különösen a következő két évet garantáló aláirt szerződés- mindez bizonyos mértékben elfogadható élethelyzetnek tűnt, azzal az érzéssel, hogy a feldedezés hősi útjain járok, olyan mélységben, ahol nagyon ritka a forgalom. Ebből az életből márcsak három hónap volt hátra, ezt azonban akkor legszörnyűbb rémálmomban sem láthattam volna előre. S most március Bukowin doktorral, a világszerte ismert és nagytekintélyű orvoskutatóval együttdolgozva- bizony nem indult rosszul.
Csaknem tizenkét évvel az első nyár (tizenhatéves korom nagy elszánása) után tehát egy eredeti beállitottságomtól messze eső pályán, egy a hazai kultúrális hagyományoktól messze eső idegen civilizációban, elsőgenerációs orvosként, elsőgenerációs magyarként egy igen jó szinvonalú kórházban- először találkoztam egy világszerte ismert tudósklasszissal. Nem arról volt szó, mintha Bukowin doktor a Nobel dij várományosa lett volna, azt a szintet azonban már kezdtem túlhaladni, amikor az ember még azt hiszi, hogy a Nobel dij valamiféle nagyság egyértelmű fokmérője lenne. De itt egy olyan ember állt előttem, aki több mint százötven tudományos szakcikk szerzője, eredeti kutatási irány elinditója, két a művesekezeléssel kapcsolatos szakterület országos szinten elismert szakértője volt, aki könyveket irt szakterületén, s akinek neve volt. Másfelől én, mindenfajta vesegyógyászati tapasztalat nélkül, tökéletes kezdőként minden bennfentes kapcsolat és segitség nélkül idegen nyelven beszélve, társaimhoz képest túl fiatalon, mintegy (sportszaknyelven szólva) „idegenben” kellett helytálljak előtte.
Szerencsére betegségemből és az éhezésből felépültem és kipihent voltam, ezenkivül jól haladtam első vesegyógyászattal kapcsolatos könyvem olvasásában is. A kezdők bátorságával és derűlátásával indulnam neki a képtelenül nehéz feladatnak, s mint mindig hasonló helyzetben a kitartás és a megfeszitett figyelem hozott bizonyos kezdeti sikereket. Ennek egyik kulcsa az volt, hogy Bukowin doktoron erősen látszódott, hogy holott amerikai, van valami fogalma az európai lélekről. Ebben, mint jóval később kiderült, közbejátszott gyermekkora, melynek egy részét Ukrajnában, majd egy német kisvárosban töltötte a második világháború utolsó hónapjaiban. Édesapja mérnökember volt, s ő maga is mérnökként kezdte, melynek nagy hasznát vette később orvoskutatóként. Az amerikai orvosok feltűnően keveset értenek a matematikához, sőt általában az akár triviális számoláshoz. Az ebben és a kisérletfeldolgozás matematikai-statisztikai alapjaiban tájékozott mérnökember számára ez nagy lehetőség. Itt, a Henry Fordban, Bukowin hamar összebarátkozott két mérnök-technikussal, akiket a műveseosztály alkalmazott. Ebből a kapcsolatból fontos tudományos cikkek és összefoglalók születtek, s ettől a csoporttól (magam is matematikai érdeklődésű ember

lévén) én később sokat tanultam.
Hogy vajon miért változtatott pályát, az később sem vált világossá, mindenesetre orvosként is megőrizte azt, amely a legtöbb orvosból hiányozni látszott: a világos, logikus, szinte matematikaian pontos gondolkodás képességét. Cikkeinek tucatjait olvasva később ugyanazt a hamisitatalan tudományos elhivatottságot láttam, mint amit 1995 márciusának mindennapjaiban megfigyeltem. Ezen a sikamlós pályán egy ilyen konzekvens és tehetséges emberrel való együtt dolgozás ihletőleg hatott rám, még akkor is, ha Bukowin nyilvánvalóan látta a kettőnk közötti szakadékot, s értett hozzá, hogy az ennek megfelelő távolságot hiven betartsa. Mégis, volt benne valami távoli báj, mely európai gyermekkorából még homályosan visszamaradt, s ennek komikus kis részlete volt tudós-szórakozottsága. A jóötvenes Bukowin, aki nemrégiben költözött Detroitba, egyszerűen képtelen volt kitanulni a Henry Ford kórház épületegyüttesének térbeli felépitését és folytonosan eltévedt. Ezért, nomeg annak okán is, hogy pirosra festett botját, melynélkül csak néhány lépést tudott megtenni csipőizületi megbetegedése miatt, általában ottfelejtette valahol- rezidenseihez volt kötve. Ez némileg feledtette amúgy igen kemény szigorúságát, mely különösen a fellow-knak feltett kemény kérdéseiben és esetenkénti diszkrét, de határozott szemrehányásaiban mutatkozott meg. Bukowinnak való betegismertetéseim nem sikerültek jól ugyan, de túlságosan rosszul sem. Ezt persze a merev távolságtartás miatt akkor még nem tudtam felmérni, ezért aztán a szokásos belső feszültség és szorongás csak még élesebben jelentkezett a hónap folyamán. Az első védvonalban azonban nem én, hanem a a fellow-k voltak, akikkel Bukowin mint egy philadelphiai egyetemi programból frissen idekerült oktató, láthatóan nem volt megelégedve. Egyik rezidenstársam, egy másodéves kis délindiai, komoly tapasztalattal rendelkezett a nefrológia területén, tudniillik amerikai rezidens tanulmányait megelőzően Indiában már nefrológiai fellow volt egy évig, s igy velem szemben behozhatatlan volt az előnye. A nefrológia teamben ebben a hónapban *két* igazi fellowvett részt, az egyik egy spanyolosan beszélő igen kövér puerto rico-i, aki láthatólag nagyon erőlködött, hogy Bukowin folyamatos kihivásainak valamennyire is megfeleljen, de ez szemmelláthatóan nem viselte meg túlságosan lelkileg. Amolyan túlélő tipus volt ő, aki megtanulta a túlélés technikáját elvileg esélytelen helyzetben is. A másik -az egyébiránt igen nagy népszerűségnek örvendő- magas, cérnavékony, szemüveges, szegről-végről magyar származású gentleman, a michigan-i születésű, s meglepően melegszivű Bellovich doktor volt, akit a rezidensek nagyra néztek. Zsolt bennfentesen és nevetve egyenesen odáig ment, hogy
"A Bellovich több mint egy nefrológia fellow" -amivel természetesen Bellovich státuszát és elismertségét kivánta jellemezni, nem saját róla való benyomásait összegezni. Utóbbit Zsolt különben általában az előzőhöz igazitotta.
Én csupán annyit láttam Bellovich-ból, hogy értelmes és meglepően jószivű, de Bukowin mellett nagyonis izzadt. Másodéves fellow-ként különben alig várta, hogy a fellowship befejeződjék, s a saját lábára álljon. A nefrológia fellow-król való első benyomásom általában az volt, hogy sokkal inkább túlhajtottak, s jóval kevésbé gőgösek, mint az intenzivosztálybeli kollégáik, s egyébként kevésbé voltak szem előtt. Ez jórészt munkájuk természetéből is adódott, hiszen a vesebetegek általában némileg elkülönitve, saját osztályon feküdtek, s eleddig viszonylag kevés ilyen beteggel találkoztam. Azt persze már ekkor is tudtam, hogy a vesebetegek általában súlyosak és számos nehéz problémával küszködnek, mint milyen a cukorbetegség, magas vérnyomás,

szivelégtelenség és még sok más szervi baj.
Ahogy a hónap kinos lassúsággal haladt előre, a veseszakkönyv oldalainak százait olvastam el, megfeszitettem a figyelmemet és igyekeztem komolyabban belemélyedni a délamerikaiakkal való futbalozásba is, mely az erős lelki feszültség levezetésére kiváló alkalmat adott. A nagy tornaterem, mely egyben kosárlabdapálya is volt nem volt jól karbantartva, s csak némi megerőltetéssel volt átalakitható futbalpályává, de szerkezete, a falról visszapattanó labdákkal, a játékot igencsak felgyorsitotta, s a délamerikai-magyar örökrangadó alkalmával, melyek hetente egyszer akár két óráig is eltartottak az indulatok gyakran elszabadultak, az indulatok, melyeket a munkahelyi feszültség okozott, s melyek a mérkőzés végével azonnal elfelejtődtek. Márciusban, a megerőltetett figyelem és a szakmai szorongás bennem tovább erősitette a küzdőszellemet, s egy-egy ilyen mérkőzésbe igyekeztem mindent beleadni. Lelkesedésem kezdett átragadni a többiekre is. A levegő egyre inkább izzani kezdett a tornateremben, annak ellenére, hogy olykor a perui Marta és a magyar Eszter is részt vettek rangadóinkon. Ezeket az esti ceremóniákat nagyon fontosnak éreztem, hiszen a kis magyar ősközösség még embrióállapotban volt, s a délamerikaiakkal való szövetség emelte -ebben a kritikus időszakban- a biztonságérzetünket. Ezenkivül hihetetlenül hasznosnak éreztem, hogy embereket figyelhetek meg egy a szakmán kivül eső helyzetben is, távol a szakadatlan nyaktörő verseny gondjaitól. Harmadrészt ez a közös játék közelebbhozott Balázshoz, aki gyengécske angoltudása ellenére ismét politikai éleslátásról tett tanúbizonyságot felszedve a legfontosabb helyi és szakmai információkat, s ebben nálam, aki nálánál jóval jobban beszéltem angolul, csodálatos módon sokkal szemfülesebbnek mutatkozott. Kétségtelen, hogy Balázs olyan kombinációval birt, mely a lehető legalkalmasabb volt a detroit-beli túlélésre: éles esze volt, s hiányos műveltsége.
Eszter egyébként úgyszintén jól haladt, stabil, jó teljesitményt nyújtott, s igen keményen tudott dolgozni. Részben ennek is köszönhette azt a személyes tragédiát, melyen éppen most ment keresztül. Eszter alacsony, lányhoz képest izmos, vékony, sportos testalkatú, fiúsan rövidhajú, magyarosarcú lány volt, nálam hat évvel idősebb. Férje, aki velejött Amerikába, s akivel tőlem egy emelettel feljebb az orvoszszállóban laktak, nem dolgozott, hiszen az amerikai diplomahonositó vizsgának csak egyik részét tette még le. Otthon ült tehát és tanult. Nagyonis örült annak, hogy bevettük futbalcsapatunkba, s méginkább annak, mikor Eszter egyik barátnője, Ági, barátjával, Gézával együtt náluk töltött néhány hónapot. Ági éppen akkor tette le a diplomahonositó vizsgát, s mint megfigyelő részt vett néhány kórházi gyakorlaton, azzal a szándékkal, hogy júliustól kezdve egy rezidenciaprogramban elhelyezkedik, mint belgyógyász. Minthogy pénze nem volt, megkérte Esztert, hogy ideiglenesen a lakásukon lakhasson. Géza rendes fiú volt, nagytermetű, de nem orvos, Amerikában való elhelyezkedése nyilvánvalóan nagyon nehéz lett volna. Egyszercsak arra lettem figyelmes, hogy Géza hazamegy Magyarországra, Ági és Eszter férje pedig eltűnnek. A dolgot nem akartam nagyon firtatni, különösen azért nem, mert Eszter az elkövetkezendő válása körüli nyilvánvaló érzelmi nehézségeit nem mutatta ki. Vasból volt ez a lány. Pedig Ági egyáltalán nem volt csinos, s Eszter jámbornak látszó férjéről sem jósolhattam volna meg a dolog efféle kifejletét. Eszter pedig keményen dolgozott tovább, s mindinkább többet járt tornatermi rangadóinkra.
Az egyik ilyen mérkőzésen egy komolyabb sérülést szenvedve kellett folytatnom a nehéz hónapot, ráadásul a hó végén esedékes MINES D ügyelet különösen nehéznek bizonyult.

Az ügyelet alkalmával sikerült megmenteni egy akut lélegzési elégtelenségben szenvedőt, egy akut gyomorvérzőt, egy akut bélelzáródásos és egy akut veseelégtelenségben szenvedő beteget is, a rutin teendők mellett természetesen. Ez a pihenés nélkül végigdolgozott éjszaka négy napos utófáradtságot jelentett, s ezalatt nem tudtam szakmai tanulmányaimban lényegesen haladni. Szerencsére áprilisban a reumatológiai gyakorlat már könnyebbnek bizonyult, ráadásul szakorvosunk egy jóindulatú ausztrál, s rezidenstársam, egy svájci félolasz-félnémet fiú, kellemes társaságnak bizonyultak. Miközben rendületlenül olvastam a Durant oldalak ezreit, rátaláltam Montesqieu egy alkalmas mondatára:
"Nem tudok olyan bajt elképzelni, melyet egy egyórás olvasás meg ne gyógyitana."
Amikor április első felében az idő lassan melegedni kezdett, még nem tudhattam, hogy ez lesz jóideig az utolsó a szabadabb, könnyebb hónapjaim közül. Havonta összeültünk az MKSAP szakkörön, ilyenkor találkoztam az egyre kedélyesebb Tiborral, s Zsolt futni és teniszezni csábitott, egyszer (a ritkán látható Bélán és Tiboron kivül) az egész magyar társulattal elmentünk egy egynapos kirándulásra. Zsoltnak nemigen emlitettem Cripe-pal folytatott beszélgetésünk zavaró tanulságait, hiszen úgysem hitte volna azt el, ráadásul Zsolt bennfentességben felettem állt, s ezért sem igen adott volna súlyt egy ilyen tétova információnak. Mint kiderült, ő ugyanis már elnyerte a pályázatot az NIH-be, s erre nagyon büszke volt. Presztizse a magyarok között mégcsak emelkedett.
Ausztrál szakorvosunkat nagyon kellemesen megleptem félig nefrológiai, félig reumatológiai témájú kiselőadásommal, s általában úgy tűnt, hogy a hónap jól halad, pedig két fenyegető felleg kezdett megjelenni (mégcsak távol és alig kivehetően) a horizonton. Az egyik egy váratlan politikai esemény volt, melynek során valaki, vagy valakik ismeretlen okból felrobbantottak egy nagy közhivatalt Oklahoma City-ben, s ez -bár igaztalanul- elmélyitett az arabokkal szembeni bizonyos ellenérzéseket. Ez pedig, ha csak gyenge mértékben is, de átterjedt a minden "nem szokványos akcentusú" , vagyis külföldi származású egyénre. Szerencsére ezen a tragikus esemény által keltett tragikus tendencia hamar elszunnyadt, s minden látszólag visszatért a szokott kerékvágásba. A másik jelentős esemény első pillantásra korántsem tűnt ilyen tragikusnak: Dina bátyja, aki a következő évben le akarta tenni az amerikai különbözeti vizsgát, s egyébiránt aneszteziológusnak készült, váratlanul Detroitba érkezett. Nagy örömmel megismerkedtem volna vele, ezt a találkozót azonban Dina szinte észrevétlenül, de tényszerűen halogatta, sőt mostmár csak Ann Arborban találkozott velem. Egyébiránt Dina ugyanolyan kedves volt, mint eddig, eljött még a magyarok által szervezett kis kirándulásra is, s folytatódott közös felkészülésünk az az év augusztusában esedékes, s vészesen közelegni látszó belgyógyászati szakvizsgára. Valami azonban megváltozott, bár ezt nemigen tudtam felmérni akkor, a szakmai életben történt hirtelen változások miatt.
Ekkoriban a fő gondom az volt, hogy előre átlássam az igen terhesnek igérkező, zsúfolt munkával teli nyarat május elejétől szeptemberig. Dina azonban már régen mondogatta, hogy messzebbre kellene néznem, mint a belgyógyászati szakvizsga, vagy az egyes hónapok tanulmányi nehézségei, s mint általában, úgy most is olyan gyakorlati és fontos dolgokba avatott bele, amelyekre máskülönben alig terjedt ki a figyelmem. Mint eminens tanuló, aki fiatal szüleim elbeszéléseiből, s kezdeti tapasztalataimból gyermekkoromban azt a következtetést vontam le, hogy a matematikával kapcsolatos szakmai területen mindenképp, de a természettudományos területeken általában jórészt csak arra kell

ügyelnem, hogy "tehetségem" és szorgalmam összegével jó teljesitményt érjek el, s a "többi mintegy jön magától"- aki a poroszos oktatási rendszerben Budapesten és Napoleontól olvasmányaimon keresztül azt tanultam, hogy a társadalomnak való legfőbb kötelességem a *szakmai teljesitménnyel* kapcsolatos, s hogy mint ezt kora-kamaszkoromban, tizennégyévesen kesernyés és önkritikus hangon irtam "mostmár tudom, hogy az eredmény minden", nos valamiféleképp úgy hittem, hogy amennyiben belgyógyász szakvizsgám és fellowship-em mintegy "jól sikerül", nos akkor minden valamiféleképp magától elrendeződik majd. Mint oly sok fiatal európai, hittem a *rendszerben*. A szakmaiság nagyonis bonyolult tudományos összefüggéseit átlátni, s kétségtelen elmaradásomat (tőlem inkább tapasztalt szakemberektől, jobban értesült, mindenféle segitséget jól kihasználó társaimtól) lefaragni pusztán a megfeszitett figyelem, tehetség és fanatikus elszánás eszközeivel: ezt sugallta a gyermeki eltökéltség. S ami ennyire nehéz, annak valamiképp központi fontosságúnak kell lennie. Ha ez megoldódik, akkor aztán minden megy már a maga útján.

Pedig Dina egyre inkább erősködött, hogy figyeljek oda arra, ami közvetlenül exisztenciálisan fenyeget, s hogy adjam fel akár a nefrológiai fellowship-emet egyelőre, sürgősen követve az ő példáját. Történt ugyanis, hogy egy olyan amerikai intézmény, mely a belvárosi szegények egészségügyi ellátásával volt megbizva (az úgynevezett HUD) bekapcsolódott abba az elnök által frissen kihirdetett programba, mely cserébe azért, hogy egy külföldi rezidens elszerződik legalább két évig egy nyomornegyed körzeti orvosi funkcióit ellátni, a rezidensnek munkavállalási engedélyt, s végülis amerikai állampolgárságot nyújt. Az egész bevándorlási procedúra igyaztán mintegy öt év alatt le is zajlódik. Olyannyira be akarták biztositani magukat a hivatalos szervek, hogy kikötötték: amennyiben az illető rezidens felmondaná szerződését idő előtt, úgy hatalmas pénzbüntetést kell kifizetnie az illető rendelőintézetnek.

Dina, mint a legtöbb külföldi rezidens körülöttem (beleértve a magyarokat rajtam kivül csaknem egyöntetűen), már régen elhatározta, hogy végső célja az Amerikába való bevándorlás, s ennek a fent-részletezett volt a leglogikusabb útja. Igy tudniillik Detroitban maradhatott, s hosszú utánajárással sikerült is alkalmas szegénynegyedet, s abban egy tűrhető rendelőintézetet találnia, s még meg is mutatta nekem az előzetes szerződését. Úgy számolt, hogy a munkavállalási engedély már a következő év januárjára megérkezik, s akkor elkezdheti a kétéves munkát. Minden fellowship csak ezután jöhet. Dina felajánlotta, hogy kijárja nekem is, hogy ugyanebben a rendelőintézetben, Detroit északi részén, állást kapjak. Node az idő sürget. Amerikában minden a piac törvényei szerint történik. Most megvan ez a lehetőség, nagy szükség van itt ránk, külföldi orvosokra. Két év Detroit belvárosának egy legendásan ijesztő negyedében garantálja, hogy hat-nyolc hónapon belül meglesz a hires zöld kártya, mely tartós munkavállalásra ad lehetőséget Amerikában, s amerikai állampolgárság elnyeréséhez vezet öt, öt és fél éven belül. Visszagondoltam Szent Pálra, aki olyan hihetetlen büszkeséggel hangoztatta, hogy ő római állampolgár. Akkor Róma, most Amerika. No persze, nincs új a nap alatt. Csakhogy neveltetésem, gyermekkori álmaim, egész hitvallásom ellentétes volt ezzel a Pál apostol-féle megoldással. Miért legyek én amerikai állampolgár? Nem az volt a cél, hogy a kiváló amerikai szakmai képzés után Magyarországon helyezkedjem el? A természettudományos kutatás igézete, melyet mint vallást szivtam be a XX. századvégi Európában és különösen Magyarországon, ahol az eredeti tehetség, a zseniként való elismerés volt ambiciózusabb társaim legfőbb vágya és reménye, ahol hittünk Darwinnak,

Einsteinnek, Baconnek és legfőképpen -és öntudatlanul- Herbert Spencernek...ahol nem értettük se Nietzschét, se Buddhát, se Konfúciuszt.....hogyan tudnék választani Bukowin, Goldstein, oly sok év után egy igazi jó tudományos iskola és a detroiti szegénynegyed alacsony szinvonala között? Két év ilyen fiatalon, amikor Zsolt már az NIH-ben van, amikor oly sok évig tanultam autodidakta módon Rousseau-tól az atomfizikáig, a felsőbb matematikától a japán nyelvig oly sokmindent, amikor a szegedi biológiai kutatóintézet könyvtárában ábrándoztam arról, hogy egyszer majd én irom a tudományos cikkeket, én tartom a tudományos előadásokat párositva "az eredet tehetséget" az elszánt szorgalommal? Az ártatlanság még élt, még lüktetett bennem, az a sajátosan európai nyugtalanság, görögös izgés-mozgás, a sziporkázó zsenialitás igézete, mely egy kis magyar városkából gyermekien az égre nézve még olyan rejtélyesen varázsosnak tűnt. S ezen képzeteket erősitették Szeged kitűnő bizonyitványai, az orvosegyetemi sikerek, az önálló, koraérett és *eredetinek tűnő* saját filozófiai elgondolások, amelyek a nagy filozófusokat olvasva utólagosan megerősitést nyertek, no és persze a Diario ekkor már kétezerötszáz oldalának terjeszkedő, eredeti misztikuma. Nem tudtam elszakadni ártatlanságomtól, Darwintól, Einsteintől, Bukowintól, Goldsteintől, Montesquieu mondatától, s halogatva a döntést valójában döntöttem. Tettem ezt legbensőbb vonzalmaim ellenére, Joséphine-em, legfőbb barátom, szerelmem tanácsa ellenére is. Pedig a végső agónia, a nyomorult haldoklás sokkal közelebb volt, mint gondoltam. A kijózanodás kezdete váratlanul és eleven erővel ért. Ártatlanságom halálra volt itélve.

15. Utica és PAN

Éppen tiz évvel ezelőtt Szegeden, 1985 tavaszán, az orvosegyetemi felvételire készülve, nagyot változott a világ. S a világ nekünk akkor nagyjából a gimnáziumi osztály volt, mely zárt kis közösség gyanánt mintegy gyakorlóterepe látszott lenni a majdani felnőtt világnak. Mint egy hatalmas búra, vagy inkubátor, védett minket ez a kis közösség, határt szabott csapongásainknak, megmérette vágyainkat, s megtanitott minket mintegy együtt álmodozni. Ahogy Beppe megjegyezte bizonyos sejtelmes koraérett előrelátással: az a tény hogy az osztályban oly sokan, de legalábbis a hét barát, vagy ahogyan akkor neveztük ezt: a "hetes", ilyen jól együtt tud működni, s gondolkozásunk hogy ennyire közel áll- nos ez valóságos csoda, vagy legalábbis szerencsés és talán soha vissza nem térő véletlen. A kollégiumban és az osztályban sokakat nagyon közel éreztem magamhoz, szinte testvéreimnek fogadtam el őket, s ha néha elvonultam tőlük, hogy ambiciózus autodidakta tanulási programomat ébren tartsam, mindannyiszor úgy érkeztem vissza közéjük, mint a klán kunyhójába megtérő eszkimó vadász. Amikor azonban, a kor viszonyaira hallgatva, sokan közülünk az orvosegyetemi felvételire, s a biológia versenyre kezdtünk koncentrálni, ebbe a primordiális és természetes kis testvéri közösségbe kezdte fokozatosan beenni magát az egyéni boldogulás idegen, felnőttes, anyagias versenyszelleme, s az évek során felépitett kamaszközösség fokozatosan

bomlani kezdett. Egyre többet beszéltünk esélyekről, trendekről, s figyeltünk oda a magunk egyéni bajaira. Talán senkit sem viselt meg a közös kollégiumi-gimnazista otthon, testvéri szolidaritás ilyenfajta romlása, mint engem, akinek ambiciója, magával szemben felállitott elvárásai ekkor még határtalanok voltak- valahogy úgy éreztem, hogy ez a mesterséges, az egyéni boldogulással kapcsolatos ambició és tülekedés nem való, nem más ez, mint az isteni inspiráció anyagias paródiája....Valahogy úgy képzeltem, hogy a megfeszitett autodidakta munka csupán a legtehetségesebbeknek fenntartott szent feladat, az általam szeretett, de hétköznapi tehetségű embereknek mindez nem és hiábavaló. Ahogy a verseny megindult, társaim egyre határozottabban változni kezdtek, mindenki valamiképp gyakorlatiasabb, reálisabb gondolkodásmódról kezdett tanúbizonyságot tenni, beszélgetéseink közvetettebbekké váltak, mintha közénk állt volna valamiféle nemtelen versenyszellem. Látva mindezt kezdtem a korakamasz bennsőséget máshol keresni, talán egy szerelmi barátságban, talán egy fiatal lány tisztább lelkületében, úgymond.

Most, tiz év után, nagyot változott a világ. A bennsőség, az otthon, a barátság egyetlen emberi lényben egyesült- s ez a kapcsolat most egyre inkább veszélybe került, hiszen a rezidencia három éve, mely (mint a gimnáziumi négy) világos, egyértelmű, szakmacentrikus feladatokat adott: ez a világ végéhez közeledett, s a jövő csupa bizonytalanság, kicsinyes, exisztenciális, másodlagos problémákkal, sötét kavargással. Két év fellowship, de aztán hova tovább?

Ez a kritikus májusi hónap pedig korántsem indult rosszul. Először is a hónap megint night float volt, ami azt jelentette, hogy -mint 1992 szeptemberében- szintén este tiz órakkor kezdtem és másnap reggel nyolc óráig kellett dolgoznom, de most én voltam a rangidős. Mint mikor több család jön össze vendégségbe, s a gyerekeket egy külön asztalhoz ültetik, s a legidősebb gyerekként úgy érezni a kisasztalnál, hogy mienk a birodalom, nos efféle helyzet volt éjszakánként a Henry Fordban harmadéves rezidensnek lenni, s irányitani az interneket. A két közvetlenül alámrendelt intern-nel meglehetősen jó volt a kapcsolatom. Chuck egy igen jó szakmai tudású és rátermett, de ER rezidens volt, aki miután kielégitően elvégezte feladatát szivesen szóba elegyedett velem, beszélt számos hobbija közül egynehányról, különösen az ejtőernyős ugrás szépségeiről, s mindenáron meg akart tériteni engem is az illető sportnak. Éreztem ebben a michigani amerikaiban valamiféle alapvető értelmet és Cripe-os őszinteséget is.

A másik intern,Gabriel, szintén értelmesnek tetszett, bár szakmailag talán bizonytalanabb volt. Kedvességében odáig ment, hogy egyszer behozta és bemutatta nekem feleségét, egy párizsi francia zsidó lányt, aki szintén mosolygós és értelmes tekintetű volt. Gabriel ortodox zsidó családból származott, fején kis barna fejtető is hirdette ezt, s gyakran idézett a Bibliából, mely nézete szerint alapvetően egy zsidó (értsd: nem keresztény) könyv volt. Gabriel januárban kezdte az első évet, s ezért még többet kellett tanitgatnom, de szépen haladt a hó folyamán. Mindenesetre érdekes volt látni, amikor Gabriel bemutatott egy-egy esetet a reggeli úgynevezett morning report-on.

A morning report abból állt, hogy az egyik chief rezidens eltöltött velünk egy órát, melynek során az egyik intern előadott egy általa az előző éjszakán felvett esetet, s ezt aztán közösen kielemeztük. Nagyon hasznos, tanulságos volt egy-egy ilyen morning report, különösen amikor Shivkumar volt a chief rezidens, aki egyébiránt rengeteget olvasott és velem szemben (talán hogy korábbi, a szintén magyar Zsolttal történt összeveszését ellensúlyozza) igen jóindulatú volt. Shivkumar nagy politikus volt, s

különösen jó kapcsolatot kultivált az erős Goldstein-nal, akinek annak idején engem is beajánlott volt.
Egyszer azonban a chief rezidens helyett a programigazgató, Scher doktor jött be, mely valamelyest megilletődést keltett bennünk. Nem azonban az éppen soros előadó internben, Gabrielben. Ahogy Gabriel elkezdte az esetismertetését, úgy éreztem, hogy valamiféle szoros kapcsolat alakult ki közötte és Scher között, pedig eleddig még sohasem találkoztak. Ahogy egymásra néztek és beszéltek, azt éreztem, hogy van egy olyan kapocs a két ember között, amiből én kimaradok, amit nem érthetek meg. Amikor Dinának elmeséltem ezt az esetet nevetve igy szólt:
"Szóval feketének érezted magad...."- értsd afrikai szerecsennek fehérek között.
A májusi éjszakák minden nagyobb szakmai probléma nélkül, lassan haladtak. Bár jó társaságom volt, sőt még két nővérrel is el-elcsevegtünk néha, az egyik egy vékony termetű, szép, szinte macskatekintetű kanadai francia lány, másik egy nagytermetű szőke michigan-i, aki G.B. Shaw Szent Johannájára emlékeztetett- ennek ellenére bizony terhes volt a barátaimtól való elszakadás az éjszakai műszak teljes egy hónapja alatt, futbalozni is csak ritkán jártam el.
Az egyik magányos estén láttam egy amerikai filmet, melyben két szökött fegyenc egy monostorban rejtőzik el, s kettejük közül az egyik megtér kereszténynek- s ennek a filmnek az ihlete eszembejutatta annak a helyzetnek a visszásságát, mely a kórházi campus-t ilyen izolált szigetté teszi a környező nyomornegyedek miatti félelem óceánjában. A film ihlete odáig vitt, hogy sötétedés után bemerészkedtem ezekbe a tiltott negyedekbe, s láttam egy-egy csellengő szerecsent, egyebiránt azonban semmi mást. Kalandomat egy oyan veszélyzónában, ahol éjszaka olykor eldördültek lövések, egy amerikai sohasem kockáztatta volna meg. A félelem merev falakat emel a fehér gettó és a fekete negyedek közé.
A másik filmet Dinával együtt láttuk május végefelé egy hétvégén. A film egy fontos gondolatot adott, s azóta megnéztem -mi tagadás- többször is. A filmet magát mindazoknak dedikálták, akik "szökésben vannak", s röviden arról szól, hogy egy botcsinálta olasz katonatiszt és kis tengerészgyalogos különitménye a második világháború folyamán három évig egy elhagyatott kis görög szigeten reked, miután kis hajójukat az ellenség (angolok) elpusztitja. Itt rájönnek, hogy a helybeli görögök és jómaguk mennyire hasonlóan gondolkoznak, s mennyire hasonlóan gyűlölnek mindenféle háborút. Három év alatt az olasz katonák beidomulnak a helyi viszonyok közé, mignem a futbalt játszó, terepbeidomuló, lazán öltözött olasz "katonák" előtt megjelenik egy vakitó fehér ruhába öltözött, állig engedelmes és fegyelmezett angol tengerészgyalogos osztag, hogy az újonnan megtalált, s immár szövetséges olasz csapatot Olaszországba visszaszállitsa. A jelenet, amikor a katonaruhájuktól régen megszabadult olaszok és a rikitófehér profi angol katonák farkasszemet néznek egymással, megmaradt bennem, mélyen és kitörölhetetlenül. Mire a filmet legközelebb láttam, 1999. augusztusában, ez a "földközi tengeri" jelenet különös, új jelentéstartalmat kapott, de addig még négy végtelenül hosszú év hátravan.
S e négy év május huszonötödikén este kezdődött, a "tizenharmadik év" hajnalán, amikor egy különösen nehéz nap után elfáradva egy kis gépelt papirt kezdtem el olvasgatni a rezidensek postafiókjai között az én nevem alatt. A kis gépelt papir egy a kórház ellen való bepereléssel kapcsolatos értesités volt egy olyan beteg családjától, akinek kezelésében (még az első hónapban detroiti hónapban) én is részt vettem. Holott e

beperelés végül sohasem materializálódott, s az esetben én csupán nagyon kis mellékszereplő voltam, ezt akkor még nem láttam át. A bennem mozgó minden bizonytalanság, az éjszakai műszak elszigeteltsége és elfáradása, a beperelésektől való általános és páni félelem, s különösen a kiszolgáltatottság állandó érzete mintegy felszinre csapott most, egy különösen nehéz éjszakai ügyelet után, s mélyen elgondolkoztatott helyzetemről, jövőmről a következő hétvégén. A night float utolsó napjai alatt végre megkezdtem felmérni a helyzet komolyságát, a döntéseket, amelyeket halogattam,s elkezdtem újraelemezni a globális helyzetet- de tettem ezt fáradtan, szorongásokkal telve és hirtelen ráébredve azokra a nehézségekre, amelyek mellett addig elnéztem. Pedig pihenésről szó sem volt, sőt: a hétvégén helyettesitenem kellett az egyik beteg rezidenst, mint MINES D, s a következő hónap az ER-ban, szintén éjszakai műszakkal kezdődött. Azután pedig a fellowship, egy megemelkedett szinvonal új elvárásai, augusztusban pedig belgyógyászati szakvizsga....Tudtam, hogy a nyár ezúttal jóval terhesebb lesz minden előzőnél.
Ilyen körülmények között a beperéléstől való félelem irracionálisan naggyá nőtt, különösen azért, mert nem értettem annak részleteit és *jelentőségét*. Ennek a félelemnek az első negativ hatása egyfajta határozatlanság lett, egyfajta kapkodás, mely a MINES D ügyeletet most különösen nehézzé tette.
Pedig az ilyen terheléshez most hozzá voltam szokva. S mint mindig ilyenkor az ügyelet jól kezdődött. Egyfajta felpörgetett ütem, bizonyos biztonságérzés, a rutin biztossága, mely -tudtam- a nővérek számára mindig olyan hatásos. Hamarosan azonban erőt vett rajtam a fáradtság, melynek első jeleit megpróbáltam tagadni, majd küzdeni ellene. Hajnal négy óra tájban azonban már eszembe jutottak a Grand Armée az orosz télben visszavonuló katonái, egyértelmű jeleként, hogy itt van a "breaking point", ahol már túl hideg van, ahol már minden kitartás csaknem hiábavaló. Reggel nyolckor a szokásosnál is jobban kifáradva referáltam a betegeket a friss és fennsőségétől duzzadó szakorvosnak. Május utolsó napján, először és utoljára Detroitban- egy napra beteget jelentettem. Ekkor egy ilyen szabad nap még csodákat tudott tenni. Fiatal voltam, s amint kibújtam az önmagam elé állitott feladatok merev acélfala alól, a regeneráció, a felépülés menten megindult. S hogy ezt meggyorsitsam, a napot különös módon Detroit hatalmas parkokkal övezett strandján töltöttem. A strand maga, egy tóparton épült, tiszta, hatalmas tér, most szinte üres volt. Ahogy Thomas Mann novelláskötetét olvastam és járkáltam a parton, a még gyenge, ezen az északi tájon különösen szelid szinekkel ragyogó napsütésben, s elnéztem a tópart kis félszigetekkel tagolt rajzolatát, gyermekkorom fő öngyógyitó eszköze jutott eszembe, a KAESHO. S egészen különös módon akkor, ezen az igen kellemes májusvégi napon ez a gyermekkori álomvilág- évekig tartóan- visszatért.
Hét éves koromtól egészen addig, amig a versirós, koraérett, filozófikus korakamaszkor elindult tizenhárom éves koromban, minden stresszre, napi gondra, megerőltetésre a KAESHO volt a legvégső válasz. S még ráadásul el kell ismernem azt is, hogy ez a legvégső válasz még a legnehezebb helyzetekben is kiválóan működött, s legtöbbször épp igy oldottam meg a gyermekkor legmélyebb szorongásait, válságait. Később, már a gimnazista osztályban hallottam egy szobatársamtól, aki arról volt nevezetes, hogy három nap alatt olvasott el egy-egy könyvet, s azt aztán a lehető legizgalmasabb formában elő tudta adni éjszakánként (rendszeresen történeteire aludtunk el a kollégiumi szobában, én csaknem mindig legutoljára), nos ettől a magas, élénk észjárású embertől hallottam egy

angol szerzőről, aki egymagában talált ki egy "sajátosan angolszász" mitológiát, képzelt népekkel, mitikus alakokkal, térképekkel, kitalált nyelvekkel, művészeti irányzatokkal... Kezdetben izgalmasnak találtam ezt, hiszen jó hat éven át én is éppen ezt tettem gyermekkoromban, regényét mégis érdektelennek találtam, mert úgy véltem, az én felépitett "reálisabb" világomhoz képest emez túlontúl meseszerű. A KAESHO élő, lüktető erő volt, egy sajátos kultúrákkal, nyelvekkel, sokezeréves történelemmel, irókkal és művészekkel teli fiktiv világ, amelyet nap nap után épitettem gyermekkoromban, s ápoltam a hosszú és magányos úton az általános iskola és kis lakásunk között A kis város minden kicsiny részlete világnyi méretűvé nőtt, minden sarok egy megrajzolandó, egyedi várossá, a téglák felhőkarcolókká, a kis utcák hatalmas folyamokká. Versek, városképek, nyelvtani szabályok, különös történelmi események, nagy személyiségek, egy saját nyelv- minden olvasmányomat és minden művészi érzékenységemet beleszőttem ebbe a végtelenül duzzadó gyermeki világba, minden tanulmányi sikerem a KAESHO-beli győzelemmé vált, s igy aztán nagy jelentőségűvé és érdemessé. Minden, amit történelmi tanulmányaim alatt a világról tanultam, s melyet valahogy nem tudtam gyermeki ésszel elfogadni, itt más kifejletet kapott, s elégtételt. Érdemtelenül elbukott történelmi alakok és megcsonkitott nemzetek itt győztesen elevenedtek újjá. Mindez azonban függött iskolai jegyeimtől, a bennem ért valóságos benyomásoktól, melyeket mintegy leforditottam ennek a gyermeki álomvilágnak a nyelvére. Ennek a gyermeki világnak az újraelevenedése most mélyen elgondolkoztatott. Tudtam, hogy egy ilyen mértékű regresszió csak annak lehet a jele, hogy valami mélyen nincs rendjén, s próbáltam összeszedni ennek eredőit. Sötét, negativ gondolatok torlódtak a fejemben, ilyenek: Születésem előtt mindössze huszonkét évvel az a kontinens, ahol felnőttem, történelmének legszörnyűbb katasztrófáját élte át. Soktizmillió halott, egész városok romokban, egy kontinensnyi világhatalmi súlypont, s egy erre épülő egész világkép rendült meg. Ötven éven belül egy egész kontinens válik másodrendűvé, más, idegen kultúrát követővé, másokat utánzóvá, s elveszti önnön nagyságának eladdig olyan mélyen hitt misztikumát. Ezen belül olyan országban nőttem fel, mely hosszú történelmének egyik legmélyebb válságát élte éppen át. Egy évszázadon belül két vesztes háború, legszebb kultúrális centrumainak elvesztése, idegen megszállások sorozata...S mind ország-, mind kontinens szinten az elerőtlenedés, a súlyvesztés, az eljelentétlenedés ezen örvényét még felszabadulásként és győzelemként is kellett ünnepelnünk, s örülni kellett az idegen hóditóknak, akik *egyedül helyes* társadalmi rendszerüket és ideológiájukat erőltettek rá -üdvözitően és önzetlenül- egy egész földrészre (ráadásul megosztóan ketten kétfelől). A legfontosabb bajnak mégsem ezt a politikai szempontot éreztem, hanem azt, hogy olyan *szellemi* áramlatok járták át ezt az országot és ezt a földrészt, melyek idegenek voltak gondolkodásától, adottságaitól, jellegétől. Egy sokszázmilliós egység elvesztette önálló arculatát, sajátos identitását, s olyan értékeket és olyan esztétikát *importált* máshonnan, amely másokat dicsőitett, más élettapasztalatokból eredt, s más életmódot diktált. Filmek váltak divatossá, ahol a szereplők zöme egyfajtán nézett ki és nagyon másként, mint én, mint mi. A tudományban olyan áramlatok lettek úrrá, mely azt *a tömegtermeléshez kötötték*. A művészet, a közgondolkodás elvulgarizálódott, s házasságot kötött a kereskedelemmel és persze a mindenhatóvá lett üzletemberekkel. A nagyipar egyik világfővárosában, a Szép Új Világból ismert Ford cég székhelyén, s annak alkalmazottjaként dolgoztam én itt, mint egy romantikus és idealista kisvárosi tanárszülők gyermeke, aki korszerűtlen és divattalan gondolatokkal, klasszikus,

idejétmúlt értékekkel, másodrendű (mert idegen akcentusú, mert nem szőke-kékszemű, s legfőképpen nem pénzes) állampolgár volt, bizonytalan exisztenciával, pártfogók nélkül. Hogy is van ez? S most itt vagyok, egy nehéz hónappal csak egy emelkedett szinvonalú fellowship előtt, ahol a New Yorkban született, gazdag, kapcsolatokban dús tudósikonok előtt kell megállnom- miért is pontosan? Édesanyám azt szerette volna, ha még mint gyermek, mint egy új Gauss, elköteleztem volna magam a matematika mellett. Ennek akkor nem tudtam megfelelni. S most, mint első generációs orvos, idegenben, támogatók nélkül- mivel lesz könnyebb ez? Efféle sötét gondolatokat diktáltak a fáradtság, az éjjeli műszak elszigeteltsége, s az előttem tornyosuló feladatok, s a felméretlen jelentőségű beperelés fenyegetettsége. Márpedig a következő hónap még a májusinál is nehezebbnek igérkezett. Ezt még nemigen látva előre úgy tömöritettem be a tizenkét órás műszakokat, hogy a hó utolsó másfél hete szabad legyen. Két utazást is beterveztem- az egyik egy belgyógyász szakvizsgaelőkészitő tanfolyam volt San Antonio-ban, a másik pedig egy másfélhetes magyarországi hazamenetel. Igyaztán remény volt rá, hogy fellowship-em első havát legalább valamennyire kipihenten kezdjem.
Ez azonban hihetetlenül nehézzé tette június első három hetét. Az ER osztályra érkeztek be a sürgősségi esetek, ezenkivül bármilyen kisebb problémával bárki besétálhatott, akinek nem volt biztositása, s nem tudott egy ambuláns szakrendelést megfizetni. Itt kisebb sebek bevarrása, tályogok megnyitása is ránk volt bizva, holott ebben nekem semmiféle gyakorlatom nem volt, hiszen ilyen feladatokat általában a sebészeknek kellett elvégezniük. Jól emlékszem, hogy egy fiatal fiú kis kézsebét összevarrva váratlanul elveszett a csipogóm (beeper), melyet később a betegnél megtaláltak. Az ER túlzsúfolt volt, s sehogy sem találtam benne a helyem. A folyosókon hordágyakon fekvő hontalanok összevissza látványa, az alkoholgőzös, zavaros tekintetek, az elmérgesedett sebek tucatjai, a belgyógyászaton kivüleső szokatlan problémák, maga a hatalmas osztály úttalan útjai, ahol gyakran tévedtem el- engem megzavartak, dezorientáltak mintegy. Nem találtam a megszokott utakat, a rutint, minden szokatlanul mozgott, sehol egy ablak, csak hosszú és zsúfolt folyosók, mocskos és nyöszörgő emberi testek, állandóan hangos hangszórók, újabb és újabb sürgősségi esetek. Amikor egy esetről az egyik orvos említést tett, alig értettem miről beszél, nem találtam hol van a beteg, közben újabbak jöttek, sebek, tályogok, nemi fertőzések, folytonos eszközös beavatkozások, melyekben nem voltam otthon. Történt, hogy az eredeti beteghez csak órák múltán értem oda, s holott mint kiderült állapota stabil volt, a szakorvos maga sem nézett rá órákig, a nővér egyikünket sem hivott, s mindezért a szakorvos engem okolt, melyet nem is értettem tisztán, hiszen a beteg stabil, a nővér szólt volna, ha helyzete válságosra fordul, miért nem szakitott ő időt rá, hogy a betegre ránézzen, ha azt annyira sürgősnek érezte...Mégis minden fáradtság és bizonytalanság másnap reggel kirobbant belőlem s ismét a KAESHO-ra kezdtem gondolni, mintha azt egy szörnyű új csapás érte volna, egy nukleáris háború, s egy megalázó béke. Egy olyan, melyet a szembenálló fél provokált ki, melyet alantas eszközökkel megnyert, s végül, mint a békeszerződés egyik pontját, a kitételt el kellett fogadni, melyben a háború elkezdésének a bűnét ránkháritották. Egy megalázó szörnyű béke egy maximális áldozatokkal járó háború után, melyet minden áldozat ellenére elveszitünk, mely utódaink előtt dicsőiti és tisztáramossa a győztest és alantas eszközeit. Mely letagadja legnemesebb céljainkat és áldozatainkat, pellengérre állitja a hőseinket.....Erről szólt ez a végső fizikai fáradtságban kigondolt fantázia, a Pax Nova Anni Tredecemi, a PAN. A KAESHO romokban *fizikailag*, egyik városa, Utica,

egy nukleáris bombától egészen elpusztult, de ami ennél sokkal fontosabb, ez a világ *gondolatilag* is megrendülni látszott belül. Pedig a rezidencia ezen utolsó hava annak legszebb évét zárta le, s az utolsó felvonás gyanánt hátra volt még San Antonio, s aztán egy kései hazalátogatás.
Esténként, csaknem minden este az egyetlen hazai dallamot hallgattam, mely egy CD lemezen megvolt: Berlioz Rákóci indulója volt ez, mely másfél év idegenlét után különösen édesen hangzott. Egy hatalmas, elhagyatott külvárosi parkba jártam este elgondolkodni, mely különös módon annak a kisvárosnak a városszéli tájaira emlékeztetett, ahol felnőttem. A csillagos égre nézve, az elhagyott, hatalmas parkban egy detroiti külváros szélén a régi katonadal
„Csillagos ég merre van a magyar hazám
Merre sirat engem az édesanyám”
egészen közeli, igazi belső jelentést kapott. Hetek kihagyása után most pedig újra kellett kezdeni a belgyógyászati vizsga felkészülést, hiszen addig csupán másfél hónap volt hátra. San Antonio igy nagy jelentőséget kapott.

16. A tizenharmadik nyár

Nem tudtam akkor még, hogy San Antonio precedenst teremt: minden további tudományos továbbképzés, tanfolyam, kongresszus eszembejutatta amerikai tartózkodásom pozitiv oldalát, a tudományos képzés igen magas szinvonalát és jól szervezettségét, s igy bizonyos mértékben feledtette annak negativ oldalát. Másfelől ez az iskolai légkör, az elméleti, tudományos előadásokkal, legújabb eredményeket sokszempontból értékelő józan mérlegelésekkel, grafikonokkal, technikailag előrehaladott szines ábrákkal eszembe jutatta az iskolai hangulatot és iskolai sikereimet- az iskolai világban otthon voltam és elismert, eminens tanuló, az osztályban a legjelesebb nem egy tantárgyból, hanem egyszerre többből, s az a biztonság, melyet ez nyújt mintegy anyai módon ápolt, s segitett újjáélednem. A hotel messze volt a tanfolyam szinhelyétől, igy autót kellett bérelnem, s napi húsz percet bejárnom- ez azonban nem volt nagyon megterhelő. Szokatlan volt a trópusi nap melegen tűző, szinte metsző ereje, a meleg szinárnyalatok a légben, s a spanyolos épitészet: valójában San Antonio egy főleg mexikói-i város, itt megtekinthető a spanyol kormányzó ősi hangulatú háza, mely sugallta azt, hogy milyen lehetett háromszáz évvel ezelőtt az európai civilizációból ideragadt nemesnek a semmi közepén, ahol a legközelebbi magas épület földrésznyi távolságban volt, s ez a kis ház és néhány szoba, ódivatú udvar volt az egyetlen valamirevaló kőépület a templomon kivül. San Antonio eredetileg egy kis folyó kanyarulata mellett épült, melyet egy csatorna köt össze csaknem négyszöggé, s itt hangulatosan lehet sétahajókázni, körös-körül szines, hangulatos vendéglők, süllyesztett partmenti járdák- mindez igen hangulatos, s nagy tömeget vonz. Az Alamo, ez a kis erőd, melyet a mexikói hadseregnek ellenálló texasi szabadságharcosok legendája tesz hiressé, most szépen berendezett múzeum, s mint ilyen, San Antonio-t egyedülállóvá teszi a történelmi

emlékekben igencsak szegényes, csak vadonatúj épületeket eltűrő Amerikában. A külvárosok egyikében fekvő szálloda nagyon kényelmes egész kis studio (kicsiny apartman) lakrészében az első éjszaka, lefekvés előtt egy igaz történet feldolgozását láttam- egy filmet, mely egy család meghurcolásáról szól, mely magániskolát tartott fenn, s egy elmebeteg szülő nemi visszaéléssel vádolta meg őket a gyermekekkel szemben. Az igaztalan vádat a szenzációéhes média felkapta, s tisztázása évtizedekbe került. Az amerikai jogi rendszerrel szemben érzett bizalmatlanság-érzéseimet ez a film jócskán erősitette ezen a kritikus ponton.
Maga a tanfolyam viszont igen jó volt, s az egyes klinikai problémák átbeszélése az ország minden részéből idesereglett rezidensekkel bennem azt az érzést keltette, hogy rengeteget haladtam az utóbbi egy évben. Ez bizonyos büszkeséggel töltött el. A Henry Fordból itt egy indiai rezidens volt jelen kivülem, más rezidensek más tanfolyamokra jelentkeztek. Ramamurthi egy szerény, bár tehetséges fiatal orvos volt, s kellemesen lepett meg hajlandóságával, hogy együtt járjuk estefelé a város nevezetességeit. A kicsiny termetű bajszos indiai rezidens barátságos volt és érdeklődő. Valamiképp középiskolai és egyetemi barátságaimat idézte, közvetlenül, emberien. Ahogy visszafelé utaztam a repülőn, s Detroit felett a külvárosok mértanilag elrendezett szabályos fényei feltűntek, megint otthon éreztem magam. Egy napom volt a hazaindulásig, melyet Dinával arra szántunk, hogy családtagjaimnak ajándékokat vásároljunk. A kisgyerekeknek Disney figurákat vettünk, kis állatokat s miegyebet. Ahogy meghallgattuk az egyik zenélő kisdoboz verklidallamát, mely a disneys Aladdin feldolgozás legszebb dalát játszotta: "A whole new world...a wondrous place for you and me" (Egy nagyszerű, egy egész új világ neked és nekem)- újjáéledt az a mély ragaszkodás, a fiatal lendületnek az az eleven érzete, a szépségnek az az igézete, melyet csak Dina jelenthetett nekem. Ő búcsúztatott most azon a földrésznyi úton az óceán felett, melynek másik végén családom és édesanyám várt.
Pedig mindössze egy hetem volt most otthon. Három hosszú év után, s legutóbbi hazalátogatásom jó másfél évvel azelőtt volt, s két igen nehéz esztendő előtt szemernyi volt ez az otthontöltött idő. Mégis nagy erőt adott a föld szaga, a régi környezet éltető forrása. Otthon pedig új jövevény várt rám: unokaöcsém, aki már távollétem alatt született. Unokahúgaim gyorsan növekedtek távollétem másfél éve alatt. Bár nem éreztem magam idegennek mellettük, hiszen mélyen bennem maradt az otthonhoz és családomhoz való ragaszkodás, mégis túl sok volt ez a másfél év. Fiatalságom legszebb éveit öltem bele New York és Detroit elesett betegeinek ápolásába, a legmélyebb nyomort láttam meg, olyast, melyről otthon mégcsak képzetem sem lehetett. De nem engedett ez a hatalmas gépezet- a szakmai kihivások, az elérendő magaslatok, a "nagy léptékek" cikázó képei, s legfőképp az a tudat, hogy valahol vannak olyanok, akik többet tudnak, akik keményebbek, akik jobban birják. Úgy vont magához vissza Detroit, s aztán megint vissza szülőföldem, mint két veszekedő szülő. Most mégis világos volt a feladat: szakvizsga, s a fellowship kezdete.
Utóbbi meglehetősen szépen indult. Az első hónapban két-két hétig valamennyi új, elsőéves fellow a művesekezelés egy-egy módozatának technikai alapjait kellett elsajátitsa. Az első két héten a peritoneális dializist, vagy ahogy azt gyakran röviditették, a PD-t kellett megfigyelnem a PD rendelőben. Utóbbi jól felszerelt, napfényes kis részlege volt a nefrológia osztálynak, a Clara Ford Pavilion ötödik emeletének egy félreeső, déli végén. Mégis ami az általános derült hangulatot okozta, az nem a napfény,

nem a jól felszereltség, hanem sokkalinkább a nővérek, a social worker és a dietician csapatszelleme, mely érződött a rendelő minden kis zugában, s a betegek általános hangulatán. A PD főorvosa, az ortodox zsidó Faber doktor, fején a kis barna fejtetővel első látásra félelmetesnek és kevéssé közvetlennek tűnt, mégis hamar kiderült, hogy valójában egy igen jószivű, jóindulatú ember. Az osztály másik nefrológus szakorvosa azonban kifejezett népszerűségnek örvendett, s különös élénkséget és mosolyokat keltett maga körül a nővérek és más személyzet közül egynehányban. Spatoliatore doktor, mint az Amerikába kivándorolt olaszok jelentős hányada, valójában sziciliai volt, s mint utóbbiak közül sokaknak, arcán számos kelet-mediterrán vonás volt felfedezhető. Alacsony, fekete, szakállas férfi volt, akinek külseje helyett erős olaszos akcentusa, délies temperamentuma, s szinte állandóan széles mosolya lehetett megnyerő. A PD osztály fő motorja, éltető ereje mindenazonáltal Yona volt. Yona, egy szélesarcú, mosolygósszemű sötétbarnahajú középkorú nő abból az emberfajtából származott, aki kiválóan értett ahhoz, hogy akár a legridegebb környezetben is otthonos közösséget épitsen fel, biztatva, barátként kezelve, lendületbe hozva akár a körülötte talált legvalószinűtlenebb egyéniségű embereket is. Ez a lengyel zsidócsaládból származó melegszivű családanya valami okból megkedvelt mind engem, mind az olasz Spatoliatore-t, s minden szakmai feszültségen felül összetartott minket egyfajta családi, enyhén humoros légkörben, melynek hatása alól nehéz lett volna megszabadulni, még akkor is, ha ezt megpróbáltuk volna. Spatoliatore pedig igen nehéz családi problémákkal küszködött, tudniillik olasz feleségét és két kisgyerekét Firenzében hagyta, s másnaponként kapta a kellemetlen mobiltelefon hivásokat feleségétől akár a legalkalmatlanabb pillanatban. Holott jó orvos volt és kétségtelenül jólértesült a nefrológia legújabb felfedezéseit illetőleg, mindazonáltal olaszos érzelmessége és erős akcentusa mintegy rendellenes jelenséggé tette, aki sehogy sem illett bele Detroit szürke-merev ipari rendjébe. Minden new york-ias gesztusa (a szokott new york-i szófordulatok, vagy a köszöntés, melynek során jobb kezének hüvelyk- és mutatóujjából pisztolyt formált és ezt mintegy barátságosan rámirányitotta), ravaszkás mosolygása és tanult diplomáciai fogásai ellenére talán ő is érezte, hogy gondolkodása alapvetően más, mint amit Detroitban elvártak. Ennek legvilágosabb példáját szolgáltatta az az incidens, mely egyik szakmai megbeszélés szünetében történt a PD osztályon. Jómagamon és Spatoliatore-n kivül Yona, a rendkivül értelmes és jószivű szerecsen nővér, Mary, a feltűnően csinos michigani zsidó családból származó social worker, Rachel s a fülöpszigeti dietician, Diane vettünk részt az ülésen, melyen havonta egyszer átbeszéltük a PD betegek állapotát. Ezek az értekezletek, avagy beteg-konferenciák máskülönben igen hasznosak voltak, ilyenkor ugyanis mintegy közösen összegeztük a beteg havi előmenetelét, beleértve a családi és pszichikai szempontokat, melyek természetesen alapvetően befolyásolták azt, hogy a beteg milyen szorosan tartja magát az orvos utasitásaihoz. Nos Yona az órákig tartó megbeszélés szünetében kiosztotta a kórház vezetésétől származó öltözködési szabályzatot, mely előirta, hogy a kórház személyzete, takaritónőtől az orvosokig milyen szabályok szerint kell mosakodjon, öltözködjön, beleértve a reggeli fogmosást, az illatszerek használatát, a szoknyák rövidségét stb. Világosan kell látni azt, hogy ahol ilyen sokféle országból érkeztek orvosok és más személyzet, ott valamiféle normára szükség volt- a szabályzat rideg, hófehér angol tengerészgyalogos szelleme és nyelvezete azonban egy valósan demokratikus szellemben nevelkedett (tudniillik mediterrán) embert mindenesetre legalábbis meglepett. Mint emlitettem, benyomásom a mediterrán emberről (legyen az

olasz, görög, spanyol, vagy arab) általában véve az volt, hogy ezek, de különösen a görögök és olaszok, nemigen tűrnek semmiféle felsőbb szabályozást, főként olyan személyes dologban nem, mint hogy milyen inget viseljenek, vagy hogyan fésüljék a hajukat. Egy magyar embernek, mint jómagam, menten 1984 jutott eszembe, tudniillik Orwell negativ utópiája az állam mindenhatóságáról, mig egy amerikai, aki (minden hollywood-i álmodozás ellenére) sokszor vakon hisz feljebbvalói bölcsességében és főleg a szent amerikai intézményrendszerben, sokkal hajlamosabb ilyesfajta szabályok elfogadására. Nem történt ez most sem másként. Spatoliatore kinevette a szabályzatot, megjegyezve, hogy azt a nép Olaszországban menten megvétózná, én rémülten hallgattam, mig a többiek nemigen nyilvánitottak véleményt. A szabályzatról aztán nem hallottam többet. Máskülönben Rachel, ez a hosszú göndörhajú, széparcú, sötétszemű zsidó lány szintén különös folt volt Detroit ipari szürkeségében. Rachel napjában legalább három órát tornázott, melyben súlyemelő és más intenziv kondicionáló gyakorlatok is szerepeltek, s azután folytonosan panaszkodott izomfájdalmakra. Rachel választékos kifejezésekkel és a lehető legnagyobb komolysággal bizonygatta, hogy az általa frissen olvasott vámpirtörténeteknek milyen mély művészi értékük van, s egy váratlan pillantban eldemonstrálta intenziv tornájának a hasizmaira kifejtett hatását. Máskülönben Rachel barátságos és megbizható volt, s komolyan lehetett értekezni vele egy-egy beteg szociális, vagy pszichikai problémáitól (a social worker egyik feladata volt a pszichológiai tanácsadás) egészen a zsidó nép történetének egy-egy érdekesebb mozzanatáig sokmindenről. Ha Rachel munkájával meg voltam elégedve, akkor Diane egyenesen csodálatomat vivta ki. Nemcsak szakmailag volt csak kiváló, de - különösen tekintve fülöpszigeteki származását- figyelemreméltó volt tudása az európai kultúrtörténetről, s kiemelkedő műveltségről tett tanúbizonyságott különösen az európai zenetörténet területén. Diane és Yona különösen jó barátok voltak, s Yona rendszeresen meghivta őt, Spatoliatore-t és jómagamat családi zsidó ünnepségeire is, melyről majd a maga helyén. Mindenesetre Diane fontos döntésre inspirált saját diétámmal kapcsolatban. Meggyőzött arról, hogy a koleszterindús húsok fogyasztása milyen ártalmas általában, különösen pedig az érszűkületre igen hajlamos vesebetegek esetében. Azév augusztus elsejétől aztán elhatároztam, hogy elkerülök minden emlőshúst. Ehhez az elhatározáshoz azóta is tökéletesen hű maradtam.

Kéthetes PD gyakorlatom után nagy meglepetést keltett a hemodializis osztály. A hemodializis, röviden dializis, vagy HD a művesekezelés azon módozata, melynek során a beteg vérét egy szűrővel ellátott művesegépen áramoltatják át, s igy az megtisztul azoktól a salakanyagoktól, melyeket normálisan a vese a vizeletbe választana ki. A betegek általában egy nagy karosszékben, vénájukba vezető tűvel egy géphez kötve ülnek a kezelés ideje alatt, de a Henry Ford kórház alagsorában volt egy olyan speciális műveseosztály, ahol a betegek olyannyira elesettek voltak, hogy csak fekve lehetett őket dializálni. Tizenkét ágy a nagy, ablaktalan helység négy oldalában, középen nővérpult, körös-körül elesett, súlyos betegek- mindez sokkal vigasztalanabb képet nyújtott, mint a PD osztály jóállapotú, ápolt betegeinek járóbetegellátása. Az osztály főorvosa, Donaldson doktor, ez a szerecsen, nagyon kövér, s jókedélyű orvos, szivesen tanitgatott minket, elsőosztályos fellow-kat, különösen társamat, az amerikaiak szerint kimondhatatlan nevű Samarapungavan doktort. Utóbbi, kimondhatóbb előnevén: Dilip, Angliában már egy évig nefrológia növendék volt, s a mi fellowship programunkba már jelentős tudással érkezett, nagyon jelentősen megnehezitve helyzetemet. Dilip volt az öt elsőéves fellow

közül a második legfiatalabb, mindössze egy évvel volt idősebb nálam. Hamar kiderült, hogy különös, tudniillik britt angol akcentusa ellenére igen jól és választékosan beszél angolul, s hogy ezt szándékában volt velejéig kihasználni. Dilip rendkivül jól fejezte ki magát, képes volt a legbonyolultabb problémákat is világosan és precizen összefoglalni. Ez éppolyan előnyt szerzett neki, mint nekem hasonló adottságom valamikor az egyetemi vizsgákon, különösen pedig a gimnáziumban egykori kamaszbarátaim körében. Hogy egykori saját szerepemet most valaki más vette át, nagyonis zavart. Ez a domináns helyzete Dilipnek hamarosan általánossá vált még a déli referáló noon conference-ek esetében is, de különösen Spatoliatore és Donaldson esetében volt ez nyilvánvaló. Különben Dilip édesapja indiai mérnök, anyja orosz zsidó családból származó értelmiségi, ő maga pedig iskolái jórészét Angliában végezte, mégpedig igen neves intézményekben. Általános népszerűségét mindenesetre egy momentum csökkentette jelentős mértékben, nevezetesen az, hogy a bigott amerikaiak előtt nem csinált titkot ateista nézeteiből, mely jelzi, hogy mennyire félreismerte az amerikai társadalmat. Ezen stratégiai melléfogása ellenére Dilip valamennyi délben tartott nefrológia osztályos értekezleten igen aktiv volt, s hallatta hangját a "nagyok" között, a szakorvosokkal együtt a hatalmas asztal körül ült, mig sokónk a fal melletti székeken szorongtunk többnyire csendben. Pedig a másik három elsőéves fellow közül legalább kettő szintén már komoly tapasztalatok birtokában kezdte a fellowship programot. A pakisztáni Shuja különösen fáradhatatlanságával keltett feltűnést- mint ezt már pakisztáni nefrológus élete alatt megszokta, képes volt napjában akár tizenkét órát zokszó nélkül robotolni, s el sem igen tudta képzelni azt, hogy az orvosláson és a szakmai munkán kivül az életben mással is lehet foglalkozni. Minden esélye megvolt tehát, hogy példás ameriakivá váljon. Szerette is Goldstein nagyon. Mellesleg Goldstein –mint Dilip- szintén nem gyakorolta vallását, s mégha ezt tette volna is, nemigen akadt fenn olyen értelmetlenségeken, mint a helyi amerikaiaknak máskülönben olyan fontos vallási meggyőződés...Shujában sem embert, pláne nem muszlimot, hanem egyszerűen jó munkaerőt látott. Általában megfigyeltem, hogy a természetes emberi rokonszenv mindenféle kultúrális gátat képes legyőzni. Az értelmes Goldstein és a szolgálatkész Shuja egy jól működő kombinációnak bizonyult. Shujának volt három gyereke, akiket a fennmaradó igen kevés idejében, mint jó muszlim, példásan nevelt. Ilyen terhelés mellett folyton zaklatottnak látszott, melyből Dilip néha finoman tréfát űzött. (Ezt persze az egyszerű lelkű Shuja nem vette észre...) Kayode szintén szorgalmas és értelmes fellow, de egészen más fából faragták. Nefrológus volt már Nigériában- még mielőtt a Henry Fordban elkezdte volna a belgyógyász rezidens képzést. Kayode nyilvánvaló tehetsége mellett meggondoltabb, egyben azonban melegszivű ember is volt, s a fellowship folyamán egyik legjobb barátommá vált.
1995 augusztusa rendkivül forró volt Detroitban. Egy forró délután költöztem ki Detroit egyik olcsóbb külvárosába egy nagyon olcsó, mégis jó helyen fekvő kis lakásba, melynek kis emeleti terasza ismét egy nagy autóparkolóra nézett. Warren munkások-lakta kis házai szépen rendben voltak tartva, mellettünk egy általános iskola hatalmas futbalpályával, szemben egy kis kinai étterem, mellette videókölcsönző, amellett kis baptista templom. Jellegzetes, szinte otthonos amerikai kisvárosi hangulat, de hatalmas forgalom és rossz hőszigetelésű, gyengén légkondicionált lakások. Olcsó apartman komplexünk szépen volt parkositva, volt saját kis medencénk, kicsiny parkunk, közvetlenül az iskola mellett. Dina testvérével egy szomszédos városrészbe költözött, úgyszintén olcsóbb, munkahelyéhez közelebb eső kis lakásba. A naponta való bejárást

nehezitette a magyar szemmel elképzelhetetlen mértékű autóforgalom. Tudtam, hogy a jó tizenötperces út akár órányira nőhet, ha nem teszem meg reggel hét óra előtt.
Igyaztán korán kezdtem a munkát, hacsaknem a harmadmagammal elfoglalt kis fellow tanulószobában nem tanulgattam munkakezdés előtt egyedül. Itt arról álmodoztam, hogy a nefrológia magasab berkeibe (tapasztalat és összeköttetések hiján) azzal a sikerességgel tötök be, melyet a munkaszervezés általi igen magas minőség és hatékonyság garantál majd (ennek konkrét eredményeit jól jelképezik majd a továbbiak). Warrenben, ebben a kényelmes kis városkában életem hirtelen kényelmessé vált. A magyar társaság, a heti két futbaljáték, a videókölcsönző, ahol mostmár népszerű tömegfilmeket nézegettem, a kis kinai pár által fenntartott helyben népszerű étterem, a kellemes kis lakás és a meredek ivű szakmai fejlődés mintha elfogadható lett volna, a hétvégi kirándulásokkal parkokba, Ann Arbor könyvtáraiba egy a kilencvenes évek derekán stabilizálódni látszó „világszerte domináns" amerikai társadalom egyik ipari fellegvárában. Szinte észrevétlenül, napról napra, lépésről lépésre beleidomultam egy olyan helyzetbe, ahol ennek a jól működni látszó társadalomnak egy elégségesen asszimilált polgára lettem: ha másodrendű is, de *saját köreiben* elégedett. Az előttem álló két évben fokról fokra erősödött az az illúzió, hogy végre jó mederben és előre haladnak a dolgok, mintegy maguktól, mintegy bölcs felsőbb parancsra, lassan, de alapjában véve elfogadhatóan. S ennek a megelégedettségnek volt eredménye a szépen letett belgyógyászat szakvizsga, az augusztusbeli stabil fejlődés a PD osztályon, mely azt sejtette, hogy a fellowship minden hátrányom ellenére is jól indul. Dina vizumügyei miatt csak hónapok múltán foglalhatta el detroit-i állását, s addig ideiglenes munkát vállalt valahol messze északon néhány hónapig. Szeptemberben pedig nagy várakozással kezdtem el első igazán nehéz szakmai hónapomat, Goldstein és Shuja társaságában, vesegyógyász konzultánsként a kórházban.

17. Goldstein és Álom

Erre vágytam évek óta és ezért jöttem Detroitba. Ha nem is matematikából egy hirneves egyetemen, de orvosként legalább végre egy komoly szakterületen neves szakembertől tanulhattam. Általános iskolás korom csudabogár szakadatlan olvasása, gimnazista korom elhúzódó magányos tanulmányai, egyetemista korom nyugat- és dél-európai keresgélései, tudományos kisérletezgetései Széchenyi könyvtárbeli oldalezrei és biológiai kutatóbeli szakirodalmazása után először igazán jó iskolában, a jó egyetemeken járt Goldstein mellett, aki az amerikai veseszakorvosok társulatának, az ASN-nek a szakmai tovébbképzésért felelős tagozata országos elnöke volt, aki számos egyetemtől kapott elismerő oklevelet tanitó tevékenységéért, aki a savbázis témakör egyik nagy atyjaként volt „világhires"- s most vele együtt dolgozhattam a kórházban egy teljes hónapon át. Szeptember elsején tehát reggel nyolc órakor vettem át, Shuja-val egyetemben, a kórházi betegek listáját, melyen mindössze tiz beteg szerepelt, különböző osztályokon elszórva, akiknek csupán veseproblémáit kellett elemeznem, s ilyen szempontból kellett más

orvosaiknak tanácsot nyújtanom, mint szakértő. Az első meglepetés ekkor ért. Kiderült ugyanis, hogy Goldstein doktor csupán délután három órától hajlandó és csupán a bonyolult esetek közül néhányban segitséget nyújtani. Elvileg felhivhattam volna napközben is, hogy egy-egy nehezebb esetben tanácsával kisegitsen, ez azonban "nem illett", mert Goldstein doktor "roppant elfoglalt volt hivatali ügyei intézésében". Pedig nekem szinte semmiféle vesegyógyász szakismeretem nem volt még. Igy minden tudást, az első naptól kezdve, ott kellett összeszedegetnem, ahol éppen tudtam. Shuja, akivel versenyhelyzetben voltam, ugyan lényegesen több tapasztalattal rendelkezett, rögtön lefoglalt magának néhány bonyolultabb esetet, majd magárahagyott a többi beteggel. Nem segitett különösebben, hogy Nair doktor, a szivgyógyászatról ismert igen értelmes indiai rezidens szintén jelen volt, elvileg azért, hogy tőlem tanuljon. Hogy mindez a sok nehézség ne járjon egyedül, Dina -szinte teljes pánikban- felhivott azzal a hirrel, hogy öccse "jelentősen megbetegedett", s a Grace kórházban fekszik.
Nair, ellentétben azzal az időszakkal, amikor hálás volt, amiért nagy türelemmel tanitottam eszközös beavatkozásra a CCU-n, most nagyon harcias kedvében volt. Megsejtve kezdeti bizonytalanságaimat szinte állandóan csipkelődött, nehéz kérdésekben kérve ki a véleményemet, vitatkozva minden lényeges, vagy kevésbé fontos ponton. Délutáni összejöveteleinken Goldstein-nal a hangulat egészen fagyos volt. Goldstein tanitási módszere abban állt, hogy hihetetlenül részletes ismereteket követelt meg egy-egy új beteggel kapcsolatban, majd minden igyekezettel megpróbált össze nem illő részletekbe belekötni, nyilvánvalóvá téve a rezidens, avagy a fellow szakmai tudásának hiányát.
Shuja meglepően jól alkalmazkodott ehhez a kimeritő szakmai módszerhez. Nair, aki nyilvánvalóan valami okból nem szerette Goldstein-t, sorozatban (és magához nem illő harciassággal) vitatta egy-egy bonyolultabb eset belgyógyászati oldalát, hangsúlyozva, hogy az általános belgyógyászatban ő már évek óta otthon van, az neki „bread and butter”, a kisujjában van, úgymond. Az általában diplomatikus és visszafogottan értelmes Nair és az általában igen agressziv, de most visszafogott Goldstein között szabályosan egy egyetemi vizsgához hasonlatos párbajsor alakult ki napról napra, melynek végeredménye az volt, hogy Goldstein csak méginkább többet követelt tőlünk, fellow-któl, hangsúlyozandó saját megtépázott tekintélyét. A rezidensnek könnyebb szerepe volt, hiszen egész napot tölthetett el egy-két beteg vizsgálatával, mig a fellow-kat bármikor hivhatták új és új betegekkel kapcsolatban, az ő felelőssége volt a sürgősségi művesekezelések elvégzése és az ezzel kapcsolatos eszközös beavatkozás, mely esetenként komoly időt vett igénybe, s természetesen valamennyi beteg valamennyi kórházi adatának részletes ismerete, a napi kórlapbeli vesegyógyászati jegyzetek megfogalmazása és a rezidensek és orvostanhallgatók tanitása is. Az igazi baj azonban ott volt, hogy én voltam az egyetlen fellow, aki még eladdig sohasem részesült veseszakorvosi képzésben- fellow társaim, ha más országokban is, de már egy-két éves nefrológiai tapasztalattal érkeztek, s ez olyan szakmai szinvonalat teremtett, mely az én tudásom felett állt. Goldstein nem volt olyan ember, aki egy hasonló helyzetben segitséget nyújtott volna. Éppen ellenkezőleg, bármilyen bizonytalanságot még nagyobb követelmények felállitásával próbált mintegy kezelni. S minthogy az orvoslásban a tapasztalat igen fontos, s a tapasztalatbeli különbség gyakran nehezen áthidalható akár a legösszeszedettebb logikával, összpontositással is, egyetlen esély maradt a napi védelmemre, s ez: a stratégiai diplomácia. Éppenezért úgy intéztem, hogy a legnehezebb

eseteket Goldstein-nak éppen Nair doktor referálja, s általában a hozzám tartozó betegeket kiosztottam a rezidenseknek, akik azokat helyettem Goldstein-nak referálták. Igy a háború köztem és Goldstein doktor között közvetett, finomabb formát kapott, melyet a maróan gunyoros Goldstein doktor úgy jellemzett később, hogy engem a "csak semmi csetepaté" (no-skirmish) orvosnak titulált. E stratégiám győzelmet hozott. Ezzel a technikával ugyanis -a rezidenseket legjobb tudásom szerint kioktatva, melyet a dializis nővérektől, Spatoliatore-tól és más fellow-któl elcsent információkból állitottam össze szemfülesen- a nagyobb bajokat sikerült áthidalnom. Mint korábban eminens tanulónak, ez a szokatlanul nehéz helyzet nekem igencsak új volt, s az igen magas stressz elfeledtette velem azt, hogy *akármennyire is haladtam előre, tudásom legjava mindenki mástól származott inkább, mint Goldstein-tól*. Valójában a hirneves tanár a nefrológia szakterületének csak egyes ágazataiban volt otthon, melyeket természetesen halálra-hangsúlyozott. Hogy mi lett volna akkor, ha a mindennapi megkétszerezett munka folyamán elvétek egy akár kisebb hibát, azt Shuja egy esete világosan mutatta.Történt, hogy egy beteg akut veseelégtelenséggel a kórházba érkezett, s a konzultációt kérő orvos meggyőzte Shuja-t, hogy a beteg sürgősségi művesekezelésre szorul, mégmielőtt kizárható lett volna az, hogy húgyúti elzáródása van (melynek rutin kezelése az elzáródás áthidalása egy urológiai beavatkozással). Mikor ez másnap Goldstein fülébe jutott, Shuja eljárását Goldstein gunyoros humorával voltaire-ien kritizálta, feltűnően jól imitálva egy robot mozdulatait, mely automatikusan követi a neki szóló parancsokat, s hagsúlyozta, hogy a konzultációt kérő szakorvos véleményét Shujának felül kellett volna birálnia. Pedig az hamar kiderült, hogy Goldstein-nak nyilvánvalóan nagyon tetszett Shuja: talán éppen azért, mert ő általában roppant készséges és engedelmes volt, s hogy én, akinek néha volt *sajátos,* önálló véleménye talán *éppezért* nem tetszettem neki.
Amig végre ki nem derült, hogy Dina öccsének állapota korántsem olyan súlyos, mint ez néhány kilógó laborleletből eleinte látszott, Dina pánikhangulata és távolléte méginkább megviselt. Vigasztalódásként Zoli egyik kölcsönkért könyvét olvastam, egy orosz szerző művét, akinek főhőse Pontius Pilátusról akart novellát irni. Ezt alaposan megjegyeztem (lásd később...), s a könyv maga megnyugtatott. Ennél azonban még sokkal inkább megnyugtatott saját novellám, az "Álom" melyet szeptember tizedikén sajátmagam vigasztalására irtam egy magányos őszi borongós délután warren-i lakásomon. S hogyan vigasztalhatná magát egy Amerikába szakadt európai értelmiségi Detroit hűvös iparvilágában? Noshát persze igy:
"Ezerkilencszázkilencvenöt szeptember tizedikén történt. És egészen váratlanul. Lebegni kezdett a fejem körül ez a huszonnyolc zavaros ég-és lánnyá változott. Kislánnyá, mosolygóssá, könnyűvé, táncolt, ugrált, szökellt és mosolygott, körbetáncolt és rámnevetett."
Úgy tűnt, maga Athéné változott át egy táncoló,visitó, csengő-bongó hangú kislánnyá. Ahol az *értelem* túl rideggé vált, ott a *bölcsesség* szinesnek, kislányosan vidámnak, élénknek, frissnek kellett tűnjön. A képzelet az egyéni érdek egyszeregyén felül az egyéni szépségről és méltóságról álmodozott, s még a feltámadt Zarathustra is igy szólt: "Elfelejtetted-e, hogy az emberfeletti ember *táncol és mosolyog*? A nagy megvetésünk nem gyűlölködő türelmetlenség, de újfajta mosoly, egymás biztatása....meghalgattad-e ma már a fülemüle énekét? ....Ne feledd: aki megbékélt magával az istenné lehet"- s a Zarathustra körüli friss levegő „kimosta koponyámat belülről”...
Node minden vigasz ellenére most úgy tűnt: mind az orvosegyetemi felvétel, mind az

Amerikába jövetel, mind a nefrológia fellowship valamiképp *túl korai siker volt*, túl könnyű, mely olyan helyzetbe sodort, amikor egymagamnak, kellő tapasztalat és bármifajta külső segitség hiányában, csupán saját akaratom, értelmem, életerőm által felvértezve kellett túlélnem egy mostmár túl magas szintű szakmai iskolában, s hogy ez a túlélésért való taktikai küzdelem bizonytalan, sőt méltatlan állapot. Itt nem valószinű, hogy saját mércém szerint kiváló tudok lenni, itt sietnem és vesenyeznem kell folyton, s elveszthetem a bölcs ember táncos kedvét és független méltóságát. Ezt értettem most meg, s azt, hogy a világhires tanár minden világhire ellenére nem az, s hogy leginkább itt is csak magamtól tanulhatok. Pedig ezúttal a szakadatlan olvasás mellett voltak olyan forrásai a tanulásnak, melyekről korábban csupán álmodozhattam csak. A körülöttem levő egész rendszer ugyanis *jól működött*. A gyógyszerészek, a dializisnővérek, kollégák egész sora, előadások, szakmai értekezletek...gyors és hatékony volt ez a tanulás, ha az első hónapokban ez nem is volt mindjárt nyilvánvaló.
Októberben pedig egészen más oldaláról ismertem meg a nefrológiát: ebben a hónapban a dél-indiai Venkat doktorral dolgoztam együtt, aki Goldstein-től annyira messze állt, amennyire egy brooklyn-i ateista fenegyerektől csak egy hivő hindu bölcs állhat. Venkat magas, igen vékony, napbarnitott bőrű, tekintélyt parancsolóan komolyarcú középkorú férfi volt, akinek minden mozdulatából az alapvető emberi méltóság sugárzott. Venkat doktor nem ebédelt a kórházban, szoros vegetariánus diétához tartotta magát- én például sohasem láttam enni (nem gondoltam akkor, hogy néhány év múlva mindebben a szokásaiban követni fogom majd). A kicsiny, ingerlékeny, minden izében incselkedésre termett Goldstein-nal szemben igen visszafogottan viselkedett, mint valószinűleg hindu ősei viselkedhettek otthonukban egy-egy merevnyakú angol tiszttel szemben.
Türelmesen, mintha azt mondanák: most te vagy domináns helyzetben, ez azonban mit sem számit ebben a végtelen világban- megadom a tudatlan és gőgös császárnak azt, ami a császáré, egyébiránt az életem az enyém. Pedig Goldstein szeretett incselkedni Venkat-tel közvetlenül is, éppúgy, mint ezt a végtelenül vad és minden emberi szépséget, méltóságot, bölcsességet nélkülöző brooklyn-i utcákon megtanulta. Ezen hihetetlenül vad new york-i őserdőben (nekem akkor olyan benyomásom támadt), ahol mindenki csak magáért él, s ahol az élet lényege a nyers verseny és a harc- Darwin és Hitler folyton újra és újra feltámad és- örökké él.
Egy érzékeny pont, ahol Goldstein többnyire célt ért Venkat-tal való incselkedésében az a tény volt, hogy Venkat doktor amerikai állampolgárrá lett.
„Come on Venkat, you are *American* now....." (Ugyan Venkat, hiszen te is *amerikai* vagy...) -nos ez sok kényes szituációban elhangzott, s ilyenkor a hindu bölcs okosan visszavonult, mintegy behúzta a farkát. Sőt, volt egy olyan pont, amikor Venkat az árral ment, mint mindenki más. Ez az epizód, noha akkor ez még nem volt számomra világos, igen világossá leplezte le a mélyen fekvő indulatokat, azokat a domináns áramokat, melynek nagyon nehéz volt ellenében úszni. Történt ugyanis, hogy egy népszerű szerecsen sportsztár, aki még néhány humoros hollywood-i filmbeli szereplésig is vitte, s máskülönben egy szőke-kékszemű nőt vett feleségül, nemrégiben elvált feleségétől. Az a hir járta, hogy előzőleg rendszeresen verte a feleségét és többizben megfenyegette. Az asszonyt röviddel ezután meggyilkolták. Ez az ügy nagy port vert fel és felkavarta országszerte az indulatokat. Az amerikai "fehérek" meg voltak győződve, hogy a gyilkosságot a volt férj (fekete) követte el, mig a szerecsenek nagy többsége meg volt győződve, hogy ez a fehérek rágalma csupán. Amikor a volt sportsztárt végül felmentette

a bíróság, a "fehérek" fel voltak háborodva.
"Nem tudom hogyan tudok egy fekete szemébe nézni ezután" -mondta a haragtól elérzékenyülve az országos rádió egyik "fehér"-hangjából ítélve középkorú asszony-interjúalanya.
Goldstein egy déli tudományos értekezlet előtt becsukta a nefrológiai osztály tekintélyes konferenciatermének ajtaját és "megszavaztatta" a társulatot a volt sportsztár vélhető bűnösségének kérdésében. A "fehérekből" álló társulat döntő többsége elmarasztaló ítéletet hozott a "szerecsen gyilkosról", s ezzel együtt a negro fantomról, a leselkedő fekete-afrikai veszélyről. Egy különös alak bontakozott ki ebből a szavazásból- egyvalaki, aki tartózkodott a szavazástól, aki nem volt hajlandó az árammal úszni. Nem, nem a hindu bölcs: csak egy pezsgő hajdúvérű magyar kálvinista.
Októberben egy napig meglátogatta osztályunkat egy neves, veseátültetésre szakosodott veseszakorvos, melyet itt igy neveznek: transzplant nefrológus. Hunsicker doktor Iowa-ból érkezett, egy meglehetősen jó egyetemről, s egy luxusétteremben tartott nekünk vacsorával egybekötött előadást a veseátültetés néhány korszerű problémájáról. A "látogató professzorok" ezen intézménye népszerű szokás volt ekkoriban, s ez nekünk, veseorvostanoncoknak, különösen előnyünkre vált. Máskülönben az ilyen protokolvacsorák többnyire igen előkelő vendéglőkben zajlottak, persze egy-egy érdekelt gyógyszercég által sponzorálva. Szokásommal ellentétben valamelyest későn érkeztem, s csupán egyetlen hely maradt- éppen annál az asztalnál, ahol Venkat (maga is transzplant nefrológus), Goldstein, a középkorú, de még mindig csinos szőkehajú Steigerwalt (a magas vérnyomás egyik szakértője) s maga Hunsicker is ült. Láthatóan nagyon kinosan éreztem magam ebben a magas társaságban. Hunsicker, elegáns előadása után a vacsorához leülve nehezen találta fel magát. Váratlanul (nyilván megszánva feszengésemért) igy szólt:
"You still look so young....you really look like a good guy...."
(Milyen fiatalnak látszol még- biztosan nagyszerű fellow vagy...)
Válasz helyett Steigerwalt azt kezdte elemezni, hogy valószinűleg nagyon éhes lehetek, hiszen a többiekhez képest másfélszeres gyorsasággal végeztem a főfogással, majd elemezni kezdte az étel koleszterintartalmát. Illedelmesen elköszöntem, s hivatkozva arra, hogy aznap ügyeletes vagyok, felálltam az asztaltól. Úgy éreztem, bármennyire felnézek szakmai tudásukra, nem vagyok otthon ezek között az emberek között. Egy újabb merev hierarchia, szégyenlősen leplezett hatalmi viszonyok, okosan eltakart, de kötelező szabályok, melyek világossá válnak ha megszegve egy iratlan szabályt egy nem nekem illő asztalhoz ülök le...szerencsére az ilyes gondolatokat gyorsan elhesegette az ügyelet keménysége. Rezidenskoromhoz képest mostmár nem kellett a kórházban tartózkodnom éjszaka az ügyelet alatt: behivhatós ügyeletes voltam, mely annyit jelent, hogy amennyiben bármely a szakterületembe vágó akut, sürgősségi eset érkezett az ER-ba, úgy erről a csipogtatón keresztül értesitettek, s ilyenkor autómmal végig kellett vezetnem a detroit-i éjszakán, a göröngyös, a hihetetlen forgalom és a szibériai hideg által igencsak megviselt utakon és az ER-ban ellátnom a beteget. Szerencsére hétközben csak minden hetedik napon ügyeltem, bár ez felért akár két ügyelettel, hiszen beteganyagunk hatalmas volt, csupán a művesebetegek száma meghaladta az ezret. Egy hónapban két és fél hétvégén kellett dolgozni- ilyenkor a kórházi betegek egy-egy részét kellett ellátni, s csupán vesegyógyászati szempontból.
Októberben ismerkedtem meg az újabb magyar rezidensekkel is. Csaba (egy kedves

szőkehajú székely fiú) tehetségesnek és szerénynek (...) tűnt. Sz. Balázs Budapestről érkezett, s őt Panni már jóelőre bekonferálta. Sz. Balázs valószinűleg korábban nagyon jóban lehetett Pannival, aki valósággal áradozott arról, hogy milyen intelligens és tehetséges ez a magashomlokú, sötéthajú, szögletesen szemüveges, merevarcú, magas, komoly fiú. Sz. Balázs sokban emlékeztetett Venkat-ra, ami komolyságát és a méltóságos auráját illeti, nomeg kétségtelen, egészen nyilvánvaló intelligenciáját tekintve is. De Venkat-nek egy sajátosan magyar "kiadása" volt ez a fiú mégis- olyasvalaki, aki nagyon könnyen és szigorúan kritizált mindent és mindenkit, ami és aki nézete szerint nem "logikus és szabályszerű", s ebben az anatómiaoktatókhoz és a poroszos budapesti professzorokhoz hasonlitott, akik minden emberből annyit láttak, amit az magával hozott, s amit pontokban lemérhető teljesitménnyel lehet jellemezni. Sz. Balázzsal kezdetben nem sokat találkoztam, egy belgyógyászati előadáson kivül, ahol -s erre a részletre jól emlékszem- összekeverte a "contribute" (hozzájárul) és az "attribute" (neki tulajdonit) szavakat. Pedig Balázs máskülönben érezhetően és kinosan ügyelt arra, hogy szabatosan beszéljen angolul, s már-már elérte Zsolt és jómagam szinvonalát. Első beszélgetéseink során talán számitógépéről mesélt, s hogy egy repülő-szimulációs programot akart megvenni, vagy valami effélét. Szokásos kezdeti magyar szégyellőssége egy idegen környezetben még rokonszenvessé is tette előttem. Csaba viszont hollandiai kutatásairól mesélt, s arról, hogy ott őt mennyire megszerették. Bár bizalmas körben hosszan ecsetelte érdemeit, máskülönben a szerénység megtestesülésének tűnt és ez sokakat hamar megnyert, különösen párosulva jó szakmai felkészültségével. Minket, magyarokat főéeg felesége nyert meg, egy roppant nyájas pécsi lány, Dóra. Dóra és Panni gyorsan egymásrataláltak, mindkettő jóműveltségű, jóbeszédű, eleven fiatal nő volt tudniillik. Annál kevésbé illet közénk Krisztina, Sz. Balázs egyébként értelmes felesége, aki férjét mindenáron óvni akarta más női szemektől, s ennek érdekében még a magyar társaságtól is távol akarta tartani. Ez általábanvéve sikerült is neki- ezer szerencséje, hogy a magyar társaság oszlopa, Zsolt ekkor már Washingtonból küldte képeslapjait.

Venkat doktor, akinek precizitása és kiváló szakmai tudása nagyobbrészt a Henry Fordban eltöltött évtizedek terméke volt, nem csinált nagy problémát a nagyszámú beteg kórházi ellátásából. Néhány óra alatt reggel (és eggyütt!) elvégeztük a munka jelentős hányadát, s Goldstein-nal ellentétben sok gyakorlati fogásra tanitott meg. Venkat doktor egyszer később azt is megtette, hogy odajött hozzám egy óvatlan pillanatban, s mintegy "megsúgta", hogy másnap előad egy ritka esetet egy déli betegismertetőn, s hogy majd engem kérdez majd ki az illető ritka betegségről. Aznap este persze az egyik veseszakkönyből megtanultam az illető betegségről a fontosabb adatokat, s másnap kiválóan szerepeltem. A turpisságot talán még most sem sejti senki- én viszont elevenen emlékszem rá.

A hónapban érdekes felfedezést tettem warreni lakásomban: a szomszéd megrendelte kábeltelevizió valami módon bejött lakásomban is. A behivhatós ügyeletek alatt, amikor veseszakértőként kellett szerepelnem (mely igencsak próbáratette még éretlen tudásomat) arányérzékemet nagy kihivás érte: mig a velem együtt elvileg ügyelő igazi szakorvost nem volt illő tanácsokért zavarni, ráadásul gyakran a "szakorvos" inkább tudományos, mint klinikai munkát végzett, igy tudása olykor nem volt nálamnál jobb- nos az efféle stresszek idején nehéz volt az itélet, hogy kitől és mennyi segitséget kérjek. Általában az önállóság felé hajlottam, s ezt nem bántam meg később. Figyelemelterelés okán néha néztem televiziót, s csakhamar ismét rászoktam erre az univerzális amerikai drogra. Egy

film, mely Mussolini dicstelen haláláról szólt, elgondolkodásra kényszeritett- vajon milyen kompromisszumokat lehet megkötni a szakmai karrier érdekében?
"A (méltó) halál lehet szebb, mint egy méltatlan élet".
Ez a gondolat hamarosan fellowship-em egyik jelmondatává vált.

18. Das Boot,"Dönitz prinzip", Hawaii

Novemberben, egy különösen vérmes, jó kétóráig tartó futbalmeccsel, melynek végén rámmosolygott két dél-amerikai lány- ismét egy nehéz hónap kezdődött, s már megint Goldstein doktorral. Csakhogy most a Goldstein-Nair párbajok helyett egy egészen más hangulat lett úrrá a szokásos délutáni, halálig részletes betegismertető értekezleteken- s ennek oka egy csinos perzsa lány volt, harmadéves rezidens, aki különösen exotikus kiejtésével és szépségével mintegy lazitotta az egyébként pattanásig feszült légkört. Goldstein Sheida-val láthatólag nem volt megelégedve, de egy máskülönben tőle szokatlan gáláns elleganciával mégis majdnem lovagiasan bánt vele. Sheida, bár korántsem volt feltűnően intelligens, azért valahol mélyen jól megérezte helyzetét, s a nyilvánvalóan szép nő biztonságával nemigen zavartatta magát. Ahogy november második hetében menetrendszerűen megérkezett a sarkvidéki michigan-i tél, a betegek száma meredeken emelkedni kezdett. Detroit fagyos utcáiról a sok hontalan ismétcsak beköltözött a kórházba, mintegy téli álmát megkezdeni. Fellow társam most nem az örökmozgó, fáradhatatlan Shuja, hanem a másodéves és nevével egyezően bölcs Effendi, akit még első detroit-i interjúm idején láttam először és aki általában kedves volt, s az évek múltával egyre inkább az. Effendi néha cinkosan rámnézett, amikor Sheida egy-egy pontatlan, túl általános válaszát követően Goldstein enyhén, majdnem diplomatikusan gúnyos megjegyzését a szép perzsa lány elengedte a füle mellett. Láthatólag jól szórakozott, hogy ezúttal nem ő volt a célpont. Mellesleg a másodéves fellow-kat nem illett azért annyira bántani, bár Goldstein mellett sohasem lehetett biztos az ember. Mindazonáltal a hónap végefelé a betegszám emelkedése miatt a terhelés lassan növekedni kezdett, s nagy megkönnyebbüléssel vettük tudomásul, amikor Goldstein konferenciára ment el: az amerikai vesetársaság monumentális gyűlésére, melyet a következő évtől kezdve én is minden évben meglátogattam, s azóta is kivétel nélkül. Ideiglenes helyettese, Dunfee egy kövérségére meglepő élénkséggel rácáfoló gyorsléptű, elegáns, jóötvenes, erősen németes külsejű nagydarab férfi volt, a kórház műveseprogramjának főigazgatója. Dunfee privát praxisban dolgozta végig pályafutásának jelentős részét, s nyilvánvalóan mester volt a betegekkel való kommunikációnak. Nyájas modora mögött hihetetlen szakmai biztonság, naprakész tudás, a megdönthetetlen harmincéves rutin állt mintegy bonthatatlan falú erőd. Dunfee a rendelőbeli kis kosárból ki-kivett egy kis cukorka-, vagy csokoládédarabot, azt egy elegáns mozdulattal a hüvelyk és mutatóujja közé csippentette, s egy falatra lenyelte, majd ennyit mondva nagy szemdüllesztő mosollyal és egy bohócos kézmozdulattal „Hm...h-hmmm....” -s már ment is tovább viharsebesen, mintha mi sem történt volna.

Aztán csettintett egyet, s édesen dörmögött egyet, értékelve az édességet, mint egy hatalmas szalmaszőke medve a málnabokrát. A cérnavékony, ráncos, nagyorrú Goldstein-hoz képest, akinek kedvenc (s sokszor egyetlen) étele egy kis zacskó kalóriaszegény sós perec volt, Dunfee csaknem egy olaszos, napsugaras jelenség volt. Dunfee sohasem incselkedett senkivel, s minden feszültséget messziről kikerült. Nagy mercédeszemblémás poharából itta feketekávéját, kövér ujján hatalmas arany pecsétgyűrű. Mi tagadás: Goldstein feszült, belső szorongás miatt halálra-túlbiztositott kérdezgetéseivel szemben Dunfee modora és rutinja kétségtelenül kápráztató, sőt: megnyerő volt. Pedig úgy éreztem még ekkor, hogy Dunfee nem vesz észre, szinte elhalad mellettem, s csak márciusban történt egy olyan váratlan esemény mely összekötött minket, s Dunfee-t a legerősebb helyi pártfogómmá emelte. Ennek ekkor még hajnali árnyéka sem derengett.

November végére felfedeztem a videokölcsönzőt, s egy különösen hideg, borult este halálrafáradtan, jó negyvenötperces vezetés után egy kiadós vacsora közben egy feliratos német filmet néztem meg, mely egy német tengeralattjáró legénységének hihetetlen szenvedéseiről, s még inkább a háború -bármely háború- elképzelhetetlen borzalmainak állitott emléket. Másnap este Warren kis könyvtárában -különös egybeesésként- Dönitz, a német tengeralattjáróflotta főparancsnokának visszaemlékezése jutott kezemügyébe. Természetesen az elképzelhetetlenül esélytelen helyzetben való kitartás benyomását úgy szippantotta be elmém, mint a szivacs a tengervizet. A film ("Das Boot") és Dönitz neve ezután *az esélytelenek kitartó makacsságának vált mintegy szimbólumává* (Dönitz Prinzip) előttem. Mire tizenhatéveskorombeli, az orvosi szakmával kapcsolatos választásom tizenkétéves évfordulója elérkezett, megérett a helyzet arra, hogy letegyem a "módositott hippokratészi esküt", melynek megtartására egyetlen alternativa: csak a halál lehetett. Ennek lényege az volt, hogy a szakmai kiválóságot és a saját egyéniségem és életfilozófiám által jellemzett sajátos orvoslást saját magam előtt alapvető követelménnyé tettem, olyanná, melyet el *kellett* érnem- erre kellett koncentrálni akármely rendelkezésre álló energiát, s azt végig kellett vinni bármilyen mostoha körülmények között, ha bármi is történjék.

Igyaztán decembert igen elszántan kezdtem el, s a szakmai olvasmányaim és kalóriabevitelem jelentősen fokoztam. Pedig december még a szokott michigan-i télhez képest is igen nagy terheléssel indult: ezúttal a nefrológiai kórházi osztályon, ahol igen elesett, súlyos betegeket kellett nagy számban kezelnünk.

Az éjszakai ügyeletek hasonlóképpen keménnyé váltak- éjjel kettőkor az autót kifagyasztani és a veszélyes Detroit autóútjainak hatalmas gödreit kerülgetni- nem volt egyszerű feladat. A legnagyobb kihivást mindazonáltal a hozzámrendelt rezidensek okozták: a lengyel Pawel rendes fiúnak látszott, de könnyen felcsattant, s néha bizony nehéz volt kezelni. Az indiai Danish doktor viszont kifejezetten ellenséges volt, s mint mindenki, aki magában nem egészen biztos, túl sok segitséget várt el mástól: jelen esetben tőlem. A nefrológia osztályos munka nehézsége és a feszült hangulat még jobban megviselt, mint Goldstein.

December második hétvégéjén elvezettem Michigan egyik kisvárosába, hogy az ott helyettesitő Dinát meglátogassam.

"I have never seen you like this" (Még sohasem láttalak ilyennek).

Igy fogadott Dina, akit ebben a kis városban szinte istenségként tiszteltek.

Az álmos kis michigan-i városban orvoshiány volt, s már hónapok óta kerestek

maguknak belgyógyászt, s még eleddig nem találtak. Dinát ideiglenesen szerződtették, hiszen őt állása januártól kezdve majd ahhoz a detroit-i céghez kötöte, melynek joga volt a zöldkártya megszerzését sponzorálni. A helyi egyszerű emberek és a nővérek nagyon sokra becsülték a Detroit súlyos betegei között jó rutint szerzett, képzett belgyógyászt. Dina, akiben mindig volt hajlandóság a vezetői pozicióhoz, most roppantmód elemében érezte magát, s nemigen értette frusztrációmat és fáradtságomat. Lassan, s még alig érezhetően, de rólam való alapvető benyomása változni kezdett. Ez előttem akkor még nem volt nyilvánvaló, de lassan, hónapról hónapra a mélyben mintegy érezni kezdtem. S ez az érzés a mélyben csak még jobban (bár kezdetekben még öntudatlanul) kezdte alámosni alapjaimat.

Pedig Dina karácsonyra befejezte helyettesitő munkáját, s visszatért Detroitba. Mint kiderült, bátyja betegsége sem volt igazán komoly. Karácsonykor pedig mindketten szabadok voltunk, s meghivtunk magunkhoz néhányat a magyarok közül.

Amerikában a karácsonyfákat csak a többnyire műanyagból készült, tarka égődiszekkel ékesitették, s már a novemberi hálaadás ünnepe után felállitják. Igyaztán az egyik Warren-közepi kertészeti boltban december huszonnegyedikén ingyen jutottam egy szép, terebélyes fenyőfához. Dús fa volt, melyet hirtelen összevásárolt új diszekkel diszitettük fel nagy hirtelen- az első igazi amerikai karácsonyra felkészülve. Amikor erre a hirtelen lett tarkabarkaságra Dina rátekintett, őszinte komolysággal kérdezte meg:

"Do you consider this beautiful?" (Ezt valóban szépnek tartod?)

A havas parkolóra néző üvegajtós-nagyablakos nappaliban a dús fa úgy ragyogott, mint gyermekkoromban azok a csodafák, melyek minden ága kis zúg, kis meglepetések hordozója volt, egésze pedig egy megdönthetetlen fallal zárta körül azt a világot, melyet az apró lakásban a családi meleg teremtett. S most itt, a fagyos Detroitban, a "Motor City" ipari forgatagában újraéledt ez a világ és ismét erőt adott. Dina érdekes, kicsit bolondos játéknak tartotta ezt a karácsonyi ceremóniát, s szinte gyermekien csintalan mosollyal fényképeztette le magát a karácsonyfa alatt, bordó blúzában, melyre ráomlott dús, fekete, erős haja. A fénykép olyan egyedien és utánozhatatlanul ő, Dina, ez a tűzrőlpattant varázsos elevenség, hogy oly sok év után most is elevenen látom, kitörölhetetlenül.

A magyarok közül csak Zoli és Panni jelentek meg, a többiek nagy része ugyanis ügyeletes volt. Némi elismeréssel ették az általam főzött vacsorát, kedélyesen elbeszéltek velünk, mintha otthon lennénk Budapesten. Zoli nyugodt, hosszúszempillájú kék szeme és Panni szőke elevensége majdnem úgy hatott, mintha összeillene- pedig Zoli ekkorra már egy kétgyerekes elvált csinosszőke helyi lánynak udvarolt, Panni pedig nagyra becsülte férjét, Balázst, mely engem oly sokszor meglepett, hiszen ez a kis dunántúli iparvárosban felnőtt, modern-feketebőrdzsekis "streetboy" túl nyersnek tűnt az olvasott, finomizlésű erdélyi lány mellett.

Néhány nappal az első warren-i karácsony után, még mielőtt Dina munkábaállt volna új, detroit-i munkahelyén, elindultunk második nagy közös utunkra, ezúttal Hawaii-ba. Miért Hawaii? Nyugat-európai és kaliforniai felfedező útjaimnak főleg tanulmányi jellege volt -mit tanulhattam vajon Polynesia ezen exotikus tájain? A puritánnak indult, szervezett, beosztott életforma hogyan egyeztethető Hawaii trópusi melegével, ellazult tengerparti üdülő könnyedségével, túristás kirakatvilágával?

Hawaii őrült ötletében pedig volt logika- egyrészt messze volt a mélyen átfagyott, kegyetlenül rideg Detroittól, a szibériai jellegű hófúvásokban megrepedt aszfalt, elakadt

hatalmas kocsisor, az ellenséges környezettől állig védett süllyesztett autópályák (melyek a gazdagok külvárosi falansztervilágát és a belvárosi munkahelyeket az elnyomottak rémisztő afrikai nyomornegyedein keresztül összekötötték) s az ezt alig kompenzáló gyerekesen vidám rádióműsorok, majd a merev munkahelyi fegyelem és kegyetlen verseny világától. Másrészt Hawaii alkalmat adott arra, hogy a már hónapok óta távol tartózkodó Dinával ismét közelebb kerüljünk. Hawaii nekem pedig balatoni nyár is volt, gyermekkorom emléke, a tóparti strandolásoké, azé a gyermeki, szines, izgalmas életé, melytől végtelen távol kerültem nem csupán Detroit és Amerika túlhajtott versenyében, de már tizenhatéves, önjelölt zarathustra-i magányos vizsgaidőszakaimban és mereven beosztott, tanuló hétköznapjaimban is, s utóbbiakból leginkábbcsak az egyetem utazásai ragadtak ki kissé. Ebben az időben éppen ezeket az egyetemi utazásokat hibáztattam szakmai versenyben való elmaradásaimért, melyek bár segitették a nyelvtanulást és megismertettek velem sokmindent az európai világból, de melyek töredelmeikben is túl rendszertelenek, túl infantilizálóak voltak. Most azonban éppen az utóbbi volt a cél, rövidre kellett zárni ezt a túlfűtött, túlszabályozott rendszerességet.

Ennek a célnak Hawaii kiválóan megfelelt. Bár a veseszakkönyveket, a filozófiai Diario-t, sőt a tizenéveskoromban könyvnélkül felmondott olasz novellát is magammal vittem, Hawaii mégis a könnyű olvasmányok és felfedezőutak ideje lett.

Első állomásunk: Honululu repülőtere, nyitott folyosóival, az óceán, s a környező vulkanikus hegyek látképével mindjárt ezt a mediterrán, sőt balatonias hangulatot keltette. December vége volt, de itt, a napfény birodalmában az idő mosolyogva és lelassulóan szép, szinte simogatóan langyos, a tengeri levegő üde, majdnem friss. Waikiki Honululu üdülőnegyede, itt száltunk meg egy közepes szállodában, este elbarangoltunk a hatalmas szállodák övezte vizparton, kiváncsian néztük a túlnyomórészt japán túristák forgatagát, a fiatal, könnyeden mozgó, tarkaruhás, gyönyörű japán lányokat, az óceán szelid, ritmikus hullámait. Másnap egy kialudt vulkán kráteréhez kerékpároztunk el, ahonnan csodálatos látkép nyilott Honululu az óceán partján, vulkanikus hegyoldalakba is elérő nagy belvárosára, a végtelennek tetsző óceánra, s a sötétzöld erdőségekkel övezett termékeny, vulkanikus talajú hegyekre. Ahogy külön erre a célra vett videokamerájával lefilmeztem, Dina szebb volt, mint valaha. Ez a csupatűz lány most mintha klasszikus szépséggé érett volna, nyugodtan mosolygott, beleillett ebbe az ősi, eredendően nemes környezetbe. Pedig Honululu története nagyon szomorú, jelene pedig kétes. S a meseszép vulkánteteji látvány mögött ott rejtezett Pearl Harbor képe, mely negyvenöt évvel ezelőtt és majd öt évvel ezután halált és bombákat és mérhetetlen szenvedést jelképezett.

Hawaii-t a világtörténelem egyik legfigyelemreméltóbb népvándorlása népesitete be évszázadokkal, talán évezredekkel ezelőtt. Mint ezt a szép, hegyoldali villából átalakitott helytörténeti múzeumból megtanultam, a polinéziai lakosság eredetileg sokezer kilométerre délnyugatra, délkelet-ázsia őserdőiből származott, s innen vándorolt kis csónakjain szigetről szigetre, a tengeráram mentén, s jutott el végül ehhez a magányos szigetcsoporthoz is, mely minden más földdarabtól olyan messze van, mint London Isztambultól. Ebben a végtelen izolációban éltek a helyi törzsek, különös természetvallásuk szerint, végül egy a Maui szigeten elterülő Lahaina városra alapuló királyságban egyesülve. Az erős tradicióit buzgón ápoló, kiváló diétán élő Hawaii-beli embert végülis ugyanaz a szörnyű végzet érte el, amit az amerikai indián, a kinai kereskedő, az afrikai szerecsen, a japán paraszt, a palesztin beduin igy nevez: a tragédia.

Háború, dögvész, odanemvaló növények és állatok betelepitése, elnyomás, gyarmatositás- másnéven a modern, polgári, haladó, keresztény, demokratikus, civilizált, egyszóval a jó, a magasabbrendű, a nemes, a Wotan-hitű nyugat-európai ember érkezése. A tizenkilencedikszázad közepére Hawaii amerikai gyarmat, jóval később amerikai állam lett és teljesen elváltozott. Nopersze amint a katólikus egyház nem onthat vért, ezért aztán csupán máglyán égeti el ellenségeit, a gyarmatból avanzsált Amerika nem gyarmatosithat, igy Hawaii csakúgy, mint a közép- és dél-amerikai államok egész sora (és a Fülöp Szigetek) nem igazából gyarmattá, hanem a gonosz (értsd nem amerikai, sőt mégcsak nem is fehér és az egyedül-helyes vallásban és társadalmi rendszerben nem hivő, tehát elmaradott) emberek ellen való „protektorátus"-sá kellett váljon, majd később az amerikai haditengerészet és túristaipar egyik fellegvárává.
Az eredmény mindenesetre egy: Hawaii ültetvényrendszerré, ipari központtá süllyed, növény- és állatvilága pusztul, a helyi tradiciókat erőszakos hittéritők robbantják széjjel (mind a „keresztény”, mind a tudományos-technokrata-piaci „demokrácia” hitének Realpolitik-szerű terjesztői), az egyszerű és változatos helyi ételek helyett a drága-hizlaló koszt, a szivinfarktus, a kövérség terjed el, az évszázados öltözködési tradiciókat viktoriános prüdéria kényszeriti térdre, a járványokban elpusztult tizezreket a "magasabrendű és haladó" nyugat-európai bevándorló váltja fel. Nodehát nem megéri mindez? Hiszen a világosan és egyértelműen egyirányú, lineáris haladás, vagyis a modern civilizáció nagyszerű terjedése nemde megéri néhánymillió tévelygő eretnek vadember halálát, a sokszinű tradiciók pusztulását, a természet megmérgezését a tömegipar salakanyagaival, odanemillő haszonnövények és állatok elszaporodásával....Hiszen a barbár emberáldozatokat végző maja papságot, a kannibál vadembereket, Hawaii eretnek, sokistenhivő, nem-demokrata, tehát elmaradott lakóit bármi áron ki kell pusztitani az egy igaz Isten (Jahve-Wotan) dicsőségére, vagy ha nem is úgy, nodehát az erősebbnek (alkalmasabbnak) le kell győznie a gyengét. Ez törvényszerű. Ezutóbbit tanitotta velünk objektiv és univerzális, eleve-igaz természettudományos vallásunk egyik legnagyobb teológusa, a hihetetlen zseni Darwin is, aki fehér volt, ráadásul angol, tudósfamiliából származott és objektiv megfigyeléseit szakértelemmel irta le (mint tudjuk a nem-angolszász emberek képtelenek következetes gondolkodásra, még az athéni görögök tudományos szakcikkei sem elfogadhatóak, mert pontatlanok, jobb ha csak az angol, vagy amerikai tudósok eredményeit vesszük figyelembe még a mindennapi kórházi viziteken, vagy orvoskongresszusokon is, pedighát mi objektivek és liberálisok vagyunk, nodehát hiába csak a mi fajtánknak van adottsága a tudományos gondolkodásra, nemhiába vagyunk Isten kegyelt népe). Tehát nincs kétség. A tragédia meg kellett történjen a „civilizáció és szabadság”, valamint az „egyetlen igaz vallás” terjedése érdekében és nem is lehet ez másként. A siker, az eredmény mindent igazol (s bizonyitja az Isten általi kiválasztottság tényét....). A cél szentesiti az eszközt. Ez a dolgok objektiv, matematikai tételekkel, legalábbis statisztikai valószinűségekkel bizonyitható, tudományos kisérletekkel igazolható, megkérdőjelezhetetlen menetéből adódik. Hiszen ezt halljuk a televizióból, napjaink ezen szent és bálványozott vallási intézményéből (hiszen magatartásformáinkat és gondolatainkat nem a televizió alakitja leginkább- á nem...a televizió csupán eszköz, mi bölcsen ki tudjuk szűrni az objektiv magvat...), de a rádióból is, ezt olvassuk az újságban, erről szólnak a szakértők dolgozatai már több mint száz éve, ráadásul történelemkönyveink is igy tanitják. Tehát ennek igy kellett lennie.

A kezdeti felfordulást konszolidáció követte. Ugyan a hawaii ember elszegényedett kis nyomortanyákon él ma is, tradicióitól és szellémétől idegen vallásnak áldoz és környezetben él, viszont virágzik a túristaipar, az európai bevándorlók jól élnek és szép betonrengeteget épitettek fel a Szigeteken. Tehát minden jó, ha a vége jó, hiszen, mint tudjuk mi mindannyian Jézust szeretjük, node a legfontosabb mégiscsak a pénz, a civilizáció, az ipar és a haladás. De legalábbis a tudomány és a technika fejlődése.
A természeti és óceánmúzeumból jövet, az utcán egy kedves, tarka ruhába öltözött amerikai szólitott meg minket. Mindenféle nyalánkságot kinált ingyen, mindössze fel kellett iratkoznunk egy olyan előadásra, mely majd meggyőz minket arról, hogy abba a szuperüzletbe fogjunk bele, mely a legújabb divat Hawaii-ban.
"It is a must" (Ez szinte muszály) -vagyis túl jó ahhoz, hogy kihagyjuk. Az üzlet lényege abban áll, hogy egy jelentős összeggel felvásároljunk egy helyi üdülőtelep egy lakásának évenként néhányheti tulajdonjogát, amikoris a lakás a mienk. Ott üdülhetünk, vagy ha nem érünk rá kiadhatjuk, és mindez legális. Tiszta üzlet. Ez a legújabb trend és népszerű, tehát sietni kell és nem szabad kihagyni. Máskülönben is nekünk csak egy óráig ott kell lennünk egy előadáson mindenféle kötelezettség nélkül, s ezért mindenféle ingyen ajándékot is kapunk...miért ne.....
Nekünk mindez eszünk ágában sem volt. Szilveszterkor a nagyváros utcáin csatangoltunk, néztük a velünk hasonlatos, kalandvágyó túristák tarkaságát, a karneváli felvonulásokat, ellátogattunk egy thai étterembe, ahol hivatásos „királyi thai táncművészek” hagyományos thaiföldi táncokat adtak elő hihetetlenül hajlékony testükkel, félóránként cserélt, pazarul diszitett ruhákban, s másnap aztán átrepültünk utunk igazi végállomására, Maui szigetére.
Maui igazi túristaparadicsom. Az egész sziget úgy van elrendezve, hogy az egy átlagos túristának tessen. Ebben nincs kegyelem. Itt minden csak a legjobb lehet, a túristaipar ezen profi csúcsterületén nem eshet folt. Utólag ez bármilyen nyilvánvaló lehet, a maui napokban ezt csak homályosan éreztem még. Maui valóban sokat kinált. Lahaina városa, számos kis műcsarnokával, ahol a jellegzetesen élénkszinű hawaii festményektől a művészien exotikus iparcikkekig sokminden volt kapható, szépen csinositott utcáival, utcazenészeivel, rengeteg éttermével, a mall-ban ingyenkoncertekkel, melyeken helyi táncegyüttesek és zenészek tradicionális és mindenféle polinéziai nyelvű, szinte eposzi, elbeszélő táncokat adtak elő, a luau, amelynek során Új Zélandtól Hawaii-ig egy egész földrésznyi kultúra bemutatta sajátos öltözetei és táncait, ételeit show-szerűen...Hana, ez a félreeső kisváros, ahová a hosszú, az óceán mellett hegyoldalban kanyargó autóút vezet, teli vizesésekkel, tengerszemekkel, hatalmas arborétummal, kertészetekkel, feketeköves vizparttal... Volt valami ősi ebben a vulkánvilágban, valami időnek előtti, olyan, mely nem tartozhatott Detroit szép új világába, valami, melyet alig takart el a túristaipar műanyag felszine, a bérelt autók, a táncos szórakozások, a bennszülött show-k, a kirakatkertészetek jelmeze. Haleakala, a hatalmas vulkán, melynek pereméről illett a napfelkeltét megvárni, melynek itt egészen varázslatos szineit Wagner a feltörő nap eleven erejét szimbolizáló Ring-beli muzsikájával illusztráltam videofelvételünkön, az egésznapos yacht-túra, mely a Szigetek hihetetlen tengeralatti világát bemutató könnyűbúvárkodásban kulminálódott, ahol vizalatti kis fényképezővel fényképezhettük a szines halakat....A mintaültetvény, melynek hihetetlen szépségű elrendezésében egzotikus növényeket és gyümölcsöket természetes környezetükben figyelhettünk meg.....s az óceán, mely a kis strandöblökben langyos volt és élénkkék, esti meditációra kiválóan

alkalmas kis sziklás természetes medencéket alkotva a parton: a természet szépsége átütött minden rárakódáson, minden mesterséges jelmezen. A ki tudja hol tengődő bennszülöttekkel pedig ritkán találkoztunk. Hawaiiban ismét végigolvastam Huxley Szép Új Világát és most még jobban átéreztem mondanivalóját. Egy este, a túristák által végigzsongott Lahaina-beli főutcán, kellemes régi slágereket éneklő utcazenészek között sétálva megszólított minket egy fiatal nő. Valamiféle amerikai segélyszervezetnek kívánt adományokat gyűjteni, egy aláírás, egy csekk és már tiszta is a Lahaina-ban üdülő luxustúrista lelkiismerete. A gyónás legalkalmasabb módja mégiscsak a pénzadomány. Node mit keresek én itt, a világ másik felén vulkánok, fekete homokpart, exotikus növények és élénkszinű festmények közepette? Vissza Detroitba, felfrissülve, lebarnultan, egészségesen, kipihenve, s még mindig fiatalon.

19. Rivoluzione Romana. Vae Victis!

Detroitban ismét kegyetlenül hideg volt. A reggeli szél dermesztően ébresztett azon a napon is, amikor előadásomat kellett megtartanom a nefrológiaosztály szépművű konferenciatermében. Amikor a tenyérnyi vastag havas jeget meztelen ujjal kapartam a szélvédőről, még egyszer végiggontoltam a tudományos cikk legfontosabb gondolatait. Kis autóm nagyon nehezen melegedett. Éppcsak reggel hat óra után enyhe volt még a forgalom-le a Hoover utcán az északi autópályára (696), keresztül a jól begyakorolt útvonalon: Van Dyke, Mound Road, Dequindre, délfelé a 75-ösön, Nyolcmérföld út, Davison a 10-esre, onnan még két lámpa a kórházi garázsépületig. A csupanégyszögletes város lassan ébredt. Hét óra után ugyanez az út már kétszerannyi időbe került volna. A végeláthatatlan fémdobozsor a nagy gödröktől és repedésektől felszabdalt úttesten, hófúvás közepette a süllyesztett autópályán, napfelkelte után iszonyú látványt mutatott. Ezt megelőzni- ennyit megért a metsző hidegben szélvédőtakaritás, a sötétben csúszós utakon vezetés hat óra után alig valamivel.
Reggel a fellow szobában átnéztem még jegyzeteimet. Nem volt sok időm felkészülni. Előadásaim szinte mindig nagy tetszést arattak mindenütt. Fellowship-em során miért is lenne másképp. Előző este egy kávázóban néztem át a szakcikket, s elég részletesen, mig Dina valami mást tanult.
„Te jól adsz elő. Jól is beszélsz. Nem lehet baj."
Holott általában egy előttünk ismeretlen csoport tudományos munkájának egy ismert nefrológiai újságban közölt eredményeit adtuk elő egy ilyen munkahelyi kiselőadáson, mégis a kisérleti nehézségekkel kapcsolatos minden fenntartás a fellow elleni kritikává változhatott, ha egy-egy pongyolaságot a fellow nem kellően kritizált. Márpedig tudományos cikkeken gyakorta van elég birálnivaló. Sokszor nem világos, hogy vajon megfelelően válogatták-e ki a kutatás alanyait, elég egyértelmű-e a kisérleti felállás, nem hagytak-e ki egy rejtett, de fontos szempontot, alkalmas statisztikai tesztet használtak-e, világosan közlik-e eredményeiket, ábráikon nem megtévesztő-e a lépték, nem vonnak-e le túl messziremenő következtetéseket. A dolog igazi lényege persze az volt, hogy az

orvosokat nem képezték ki sem a tudományos kutatás igényes vitelére, sem az ezt mealapozó matematikai elvek következetes alkalmazására. Az amerikai orvosoknak mellesleg csodálatraméltóan alacsony volt a matematikai felkészültségük. Általában a vesegyógyászaton belül a szakorvosok könnyen meglátták viszont egy-egy kisérleti felállás alaposságának, vagy alkalmazhatóságának nehézségeit, mert ehhez elég volt a puszta rutin és egy kis szemfülesség: ezenfelül természetesen minden klinikai orvosi tanulmányt könnyű kritizálni, mert nagyon nehéz exact kisérleti felállást biztositani egy ennyire bonyolult, sokténye zős tárgyban, mint a nefrológiai betegellátás..... Az ezzel kapcsolatos kritikák nagymestere volt Goldstein és különösen a nálánál fiatalabb, romániai zsidó családból elszármazott Kupin doktor. Ő ma különösen elemében volt. Kupin igen eleven, cérnavékony, sűrűn erezett és idegzett csupaélet ember volt, kis szemüvege mögött arca még mindig csaknem fiatalos, göndör fekete haja és fekete szeme csupatűz. Kupin mindent szinte virtuóz ügyességgel, s nagyon gyorsan csinált, mintha zseni lett volna, szája szinte tajtékzott a mondaniakarástól, s minden hozzászólását azzal fejezte be, hogy
„and...and...” (és..és)
mintha sohasem akarna leállni, pedig már amúgy is eleget mondott.
Sokat olvasott, s általában nagyonis tájékozott volt a vesegyógyászat szinte minden területén, pedig főleg vesetranszplantációval foglalkozott Venkat-tal együtt. Ahogy egyszer elmagyarázta az amerikai filmipar magasabbrendűségét a "túl nehezen emészthető" európai művészfilmekkel szemben, szinte megvonaglott az arca a gúnytól, mintha azt mondaná: a jelen többet ér mint a múlt. Pedig igazán a jövőt szerette: a jövőt perfekt huszadik századi amerikai kiejtéssel ábrázoló tudományos fantasztikus mesefilmeket (amelyeket az amerikaiak nemzeti eposzaikként tartottak számon), vagy a Talmud a jövőt "egyértelműen és szinte matematikai pontossággal megjósoló" fejezeteit. Kupin láthatóan roppant nyeregben érezte magát az amerikai társadalomban és kultúrában, a Henry Ford kórház közösségében és rutinjában, a nefrológiai osztályon belül is és hihetetlen önbizalma alatt volt egy megvető és gunyoros vonás az elmaradott régiségekkel szemben, amelyek közé Európát is besorolta. Node már Lesch doktor is igy beszélt:
„A bécsi kastélyokban mindig a Habsburgokról van szó...ahol folyvást a múltról beszélnek, ott biztosan nagy baj lehet”. (Ezzel talán a bécsiek kissé túlbuzgóan alázatos tiszteletét próbálta jellemezni a pénzes amerikai túrista urak előtt, de nem tudhatom pontosan- mindenesetre évek múlva, amikor Bécsben mint már amerikai transzplant-veseorvos egy tudományos konferencián megjelentem én is nagyon fontosnak éreztem magam...)
Kupin ma hadarva, s szinte a kéjtől szenvedően, torzult arccal szólalt föl, s magyarázta a tudományos kisérlet hibáit, alig leplezetten támadva az előadót, aki mindezt „nem tárgyalta elég kritikus szemmel”....mignem Goldstein félbeszakitotta az előadást, mondván, hogy a cikkben közölt kisérlet nem kellően alapos, az előadás nem eléggé kritikus s hogy
„Máskor előre ellenőriznünk kell, hogy a fellow kellő szinvonalú tudományos cikket adjon elő”.
A liften találkoztam Bukowin-nal, aki sajnálkozva nézett rám.
„Kegyetlenek ezek....”
Mondta szinte apostoli együttérzéssel. Életem első sikertelen előadása persze váratlan

balsiker lehetett, de bennem valami egészen más forrott akkor. Az idegen lét, a kiszolgáltatottság, a folytonos meglepetések, a szakadatlan munka, az álmatlan éjszakák miatt zavarodott elme, hazám és földrészem kigúnyolása derengett fel bennem megint, a hároméves seb ismét felszakadt. Cromwellben és Dantonban forrhatott a vér igy egykor, a tehetetlen düh, a végső elkeseredés. Ime, bármennyire próbálkozom, nem fogad be a szép új világ, még rabszolgának is alig. Az iszonyatos különbség Goldstein és Kupin tudása és ereje és az én gyámoltalanságom között a galloktól rettegő fiatal rómaiak által felismert és megszenvedett tanulságot jutatta eszembe:
„Vae Victis! Vae Victis! Vae Victis! Jaj a legyőzőtteknek!”
Itt nincs választás. A puszta fennmaradáshoz is jelentős győzelmekre van szükség. Még a méltó halált is ki kell tudni érdemelni.
Mintha homályosan visszarémlett volna, amit tizenkilencéves éretlenségemben irtam:
"Olyan korba léptünk most, ahol ütőképes, nehézségeit erővel túlhaladó aktiv rendszernek kell jelenlennie. Olyan gondolati systemnek, mely a folytonos szélesedést lehetővé teszi magának. S ahhoz, hogy alkotni, akár száraz kenyéren és vizen megélve, akár nélkülözve mindent, de tenni, de nem a már rég megélt élveket felkutatni, de cselekedni lehessen- ehhez küzdelemre van szükség, ádáz, kemény csatára, ahol az erő és a bátorság teremti meg a mélység védelmét." s még
"Reménytelenség nincs. Egyszer talán áttörjük- megfelelő életmód beállitásával, aktiv tervezéssel- az elmaradottság korlátait, s felérünk oda, ahol minden kis trenden és tendencián és kategórán túl az élet, a lelkesedő szélesednivágyás, az optimizmus, a nyiltság: a tiszta, benign épitkezés foglalja el méltó helyét a szellem vezérletében. Minden látszólagos logikai kategórián győz az életerő általánosabb szava: alkotni, épiteni, teremteni mindig érdemes, s ezt konkrét mindennapos munkában kell bizonyitani-’tegnaptól kezdve’."
Node igy egy húszéves beszél. Detroitban, huszonnyolcévesen, az életerő vészesen fogyni látszott, az évek egyre gyorsabban illantak el, s a hatalmas gépezet kivetni látszott magából. Mostmár csupán egy éltetett: visszaszerezni, még ebben a képtelen helyzetben is, valamit fiatalabb magam alapvető és természetes méltóságából. És ha a halál jön, akkor legyen az a halálrafáradásé inkább, mint a megadásé. Vae Victis.
A harmadik Ramadan éhezés februárban kezdődött, amikor ismét a peritoneális dializis osztályon dolgoztam. S most kezdtem olvasni azt a témakört, mely öt évvel ezután leginkább felnyitotta a szemem. Ez a dializis kezelés adagolásával kapcsolatos kisérletek elemzése volt. Ez viszont olyannyira fontos, hogy később részletesen be kell számolnom róla. Most csak annyit, hogy az éhezés ellenére gyorsan és jól haladtam. Az elszántságom maximális volt.
(Mint egy ismerősömtől hallottam, Kupin doktor később -amikor a Henry Ford kórház anyagi nehézségekbe került- Floridába költözött el, s itt egy magánpraxisban kezdett dolgozni. Állitólag csak néhány napig birta. A megnövekedett munkaterhelés s az *ismerős háttértámogatottság hiánya* egy pillanat alatt összetörte. Állitólag szó szerint sirva mondott fel...itt egy másik latin idézet: *Hic transit gloria mundi*.)
A hó végén egyszer ellátogattam Dina munkahelyére. Meglehetősen nagy, kevésablakos épület volt ez Detroit egyik kevéssé vonzó negyedében. A nővérek kedvesen fogadtak, Dinának láthatólag meglehetősen jó hire volt. Minden beteg és minden nővér szerecsen volt itt, kövérek, kedélyesek. Dina két vizsgálószobában dolgozott, naponta húsz-huszonöt beteget nézett meg. Megfázás, enyhe tödőgyulladás, asztma... egészen más,

mint a belvárosi kórház extrém súlyos betegei. Dina sokkal jobban otthon érezte magát itt, egy "igazi állásban", a gyakorlatban, s ragyogóan tudott tekintélyt tartani. A tudományos felkészültség helyett itt pedig ennek volt nagy szerepe. Mintha egy más világ lett volna ez, melyre az iskolai kiválóság nemigen készitett fel bennünket. Az iskolában kiválók pedig kezdtek rájönni, hogy valami nincsen egészen rendjén. Zsolt Washingtonban sokat vesztett kezdeti lelkesedéséből. Fiatal éretlenségünkben még azt hihettük, hogy Zsolt tehetsége talán áttörhet minden akadályt –mégis a telefonon egyre inkább úgy beszélt, mint Cripe doktor egy évvel azelőtt. Hasonlóképpen hangzott Tibor, aki Iowa jóhirű egyetemén lett szintén nefrológia fellow.
"Mindenki közepesen műveli apró kis tudományos területét, ahol megingathatatlan-általános átlátásuk és orvosi működésük viszont jóval szerényebb".
A Henry Fordban viszont nagyon jó volt a szakmai szinvonal, ráadásul igen eltérő nézőpontok is helyet kaptak, mint Kupin-Goldstein aktivitása és agresszivan mindenbe avatkozó stilusa (bár a nefrológus elvileg csak tanácsadó, vagy úgymondott konzultáns, ők azonban betegek szinte teljes kezelési stratégiáját átvették az alapellátást éppen végző orvostól) és mondjuk Venkat bölcsebb, mérlegelőbb stilusa.
Márciusban két nagyon fontos esemény történt, melyek jócskán megváltoztatták a nefrológia osztályon való megitélésemet. Az egyik egy újabb, ezúttal egy nagyon nagy presztizsnek örvendő tudományos szaklapból választott tudományos cikkismertető előadásom, melynek előkészitésére csaknem egy teljes hónapot forditottam. A Journal of Clinical Investigation az orvostudománnyal kapcsolatos alapkutatás egyik legismertebb szaklapja, mely arról ismeretes, hogy a „peer review” mechanizmusa nagyon jól működik. Ez abból áll, hogy több ismert tudós átnézi a többnyire szorosabb szakterületéhez szorosan kapcsolódó megjelentetésre javasolt cikktervezeteket és a ezeket aztán szigorúan megszűrik. A megjelenő cikkek között csaknem minden hónapban van egy-egy nefrológiai vonatkozású. Ezek közül választottam ki egyet. Valamennyi a cikk által emlitett fontosabb hivatkozást (ez egy újabb tucat tudományos cikket tett ki) részletesen átnéztem. Ezen felül részletesen áttanulmányoztam nem csupán a cikk tudományos-élettani alapjait, de a kisérlet úgynevezett statisztikai elemzésének részleteit. Itt meg kell jegyeznem egy döntően fontos részletet, melyet nagyon sokan nem látnak tisztán többéves orvosi működés után sem, pedig ez döntű mértékben határozza meg a jelen orvoslás legfontosabb tendenciáit.
A gyakorló orvosok többsége tudását tudományos szaklapok cikkei áttanulmányozásából nyeri. A cikkek javarészt két osztályba sorolhatók. Az eredeti kisérleteket közlő cikkek és a véleményt közlő, elemző szerkesztőségi összefoglalók közül az utóbbiakat nyilván könyebb értelmezni. Az előzőek, vagyis a tudományos kisérleti leirások megértésése esetenként komoly jártasságot igényel a kisérletek statisztikai feldolgozásának ingoványos területén. Ez a jártasság tapasztalatom szerint a gyakorló orvosok nagy többségében nincs meg. Még azoknak, akik valamicskét értenek a statisztikához sincs mindig idejük arra, hogy egy-egy bonyolultabb felépitésű cikket mélyen átelemezzenek. Erre pedig nagyon nagy szükség volna, hiszen az orvostudományban a kisérleti felépités szubjektiv elemei és a vizsgált beteganyag egyedi sajátosságai döntően befolyásolják a kisérleti eredmények alkalmazhatóságát az illető orvos saját betegeire. Igyaztán legtöbbször a bonyolult és gyakran csak nagy vonalakban leirt kisérleti eredmények áttanulmányozása helyett az orvosok csupán a kutatók bevezetését és végkövetkeztetéseit olvassák el és abban reménykednek, hogy az újság kritikusai jól működtek és a főbb

hibákat kiszűrték, valamint abban, hogy az ő beteganyaguk hasonlatos a kisérletben vizsgált beteganyaghoz. Ez a reménykedés a legtöbb orvosban nem tudatosul. A legtöbben úgy gondolják ugyanis, hogy tudásuk sarkkövei „exakt tudományos alapokon állnak". Csakhogy ez mindössze a tudományos szakértők szavába vetett hiten alapul. Ha velemelyiküknek alkalomadtán van ideje és igénye egy-egy részterületet mélyebben elemezni, akkor ez a hit gyakran omladozni kezd. Valójában a hit ereje általában a tudományos szakértő és a gyakorló orvos az illető részterületre vonatkozó jártasságának, tapasztaltságának különbségével arányos. Ez a különbség akkor, elsőéves fellow-koromban még meglehetősen jelentős volt.
A szakcikk jól felépitett, igen bonyolult kisérletről szólt, s egy teljes havi elemzés után a róla szóló előadásom nagy tetszést aratott még Goldstein és Kupin előtt is. Méginkább tetszett ez a tudományos elemzés az életének javarészét gyakorlati orvoslásban eltöltő Dunfee-nak, aki hamarosan ezután felvetette, hogy működjünk közre egy kisebb tudományos project-ben, amit éppen akkor tervezett elkezdeni. A másik incidens, mely erősitette ezen első támogatómmal való viszonyomat egy sikamlósabb esemény volt. Történt ugyanis, hogy egyik jegyzetemre felrajzoltam egy lovagkeresztet, melynek meglátásakor a történelemben nemigen jártas Kupin megjegyezte, hogy csupán „egy elmebetegnek juthat eszébe ilyen poroszos jelvényeket rajzolni". Az incidenskor jelenlévő Dunfee hangosan felnevetett, s sokatmondóan legyintett, majd mintegy védőleg mellém állt. A mindig felvillanyozott Kupin ezen a merészségén a nála egyébiránt jóval rangidősebb Dunfee-nak, aki neki ellenében igy „megvéd" egy elsőéves fellow-t olyannyira megdöbbent, hogy láthatólag nem tudta mit tegyen. Akkor már három és fél éves amerikai tartózkodásom alatt ez volt az első alkalom, amikor a sorok nem zárkóztak előttem, s egy rést láttam a merev hierarchiában. Dunfee, aki természetesen luteránus volt és német származású, ezután néha áthágta velem a szokásos etikett távolságot és éreztette luteránus meggyőződésének erejét. Ez az anomália nagyon furcsán hatott ebben az igencsak vonalas társadalomban.

20. Passover Hagaddah

Az osztály orvosai között jelentős és igen befolyásos kisebbség volt a zsidó származásúak csoportja, melyazonban széles skálát mutatott. Faber doktor, mint ortodox zsidó Maimonides, a középkori andalúz zsidó-arab filozófus képét tette szobája falára és (hihetetlen módon) olvasott valamelyest régi filozófiai-teológiai könyveket. Ezutóbbi egy amerikaitól, akik általában csupán szakmai irodalmat, vagy bestsellereket olvasnak, elismerendő teljesitmény. Kupin ugyan hithű zsidóvallású volt, Maimonides-nél jóval inkább értékelte a tudományos-fantasztikus szórakoztató irodalmat, s a technológia és az ügyes új eljárások vak hive volt. Goldstein, aki Brooklyn túl kozmopolita és vad dzsungelében nőtt fel, egyáltalán nem látszott vallásosnak. Yona, a PD nővér inkább volt hagyománytisztelő, mint vallásos, s kedvesen és rendszeresen meghivott néhányunkat a családi vallásos ceremóniáikra saját otthonába. A legemlékezetesebb ezek közül a zsidó

passover családi ünnep volt 1996 áprilisában.
Yona, mint a zsidó értelmiségiek közül a közepesen tehetősek általában Detroit Southfield nevű külvárosában lakott egy közepes, magyar szemmel meglehetősen tágasnak tűnő házban. Mindhárom lánya iskoláskorú volt már, csinosak voltak és felszabadult-jókedvűek, szinte sugároztak az egészségtől, mint egyébként Yona maga. Yona férje talán valamiféle hivatalban dolgozhatott, vékony, csaknem vézna, sötétbarnahajú, sötétszemű feje talán szokatlanul kicsi volt, egy más korban talán Gogol és Tolsztoj róla mintázhatták volna a tipikus kishivatalnok alakját. Yona édesapja jóval túl lehetett a hetvenen, régóta özvegyember, kétségtelenül tekintélyparancsoló volt ősz, hosszú szakálával, szúrós prófétikus szemével, mélyfekete öltönyével és szabályos ódivatú kalapjával, melytől egy percig sem volt hajlandó megválni. Ráncos, meglepően hosszú arca ellenére hihetetlenül élénken beszélt, de nem gesztikulált, inkább hangja erejével és beszéde gyorsaságával és szinte zenei mélycsengésével adott nyomatékot szavainak. Utóbbiak között gyakran fordultak elő a yiddish- német, máskor az angol, olasz, francia, néhol lengyel jövevényszavak. (A yiddish egyébként még Detroitban is nagy sikk volt, a bennfentesnek látszani akaró indiaiak különösen ékeskedni akartak yiddish divatszavaikkal). Angolul meglepően jó akcentussal de korántsem tökéletesen tanult meg. Mindez engem rendkivül szórakoztatott, hiszen ezen nyelvek javarészéhez értettem valamelyest. Beszélgetésünk javarészt két témáról szólt -egyrészt fiatalkori kalandjairól mesélt a széles Európában, ahol valamiféle utazó-kereskedő lehetett, bár ez a pont homályos maradt szinte éneklően szép, de nyelvtanilag nem mindig tiszta, s ezért nem mindenhol érthető mondatai után. Sokkal meggyőzőbbnek tűnt, amikor a Talmud bölcsességéről beszélt, s a hagyományaik erejéről, melyek oly sok viszontagság ellenére, vagy talán éppen ezek következményeképp megtartó erejűek maradtak, s fenntartották a zsidó kommunák kohéziv egységét. Ezutóbbi márcsak azért is komoly benyomást tett bennem, mert az esti vacsora során ennek tanúja voltam.
Yona családjának minden tagja gyönyörűen felöltözött erre az alkalomra. A férfiak csupafeketében méltóságosak és komolyak voltak, a nők szinesebbek és üdébbek. A vacsora előtt kiosztottak nekünk, az olasz Spatoliatorénak, a fülöpszigeteki Diane-nak és nekem egy-egy fekete fejtetőt s egy kis kék-fehér könyvecskét, mely az ilyenkor alkalmas zsoltárokat és a ceremónia forgatókönyvét angolul és héberül egyaránt tudatta. A forgatókönyvből az utasitásokat és az imákat a családfő-patriarcha nagyapa olvasta föl szinte túlságosan gyors, zeneien csengő, mély, erősen skandáló hangon. Egy-egy ima között ünnepi kézmosás, kenyér-törés, keserű torma- és tojásevés, borivás volt hivatott emlékeztetni minket az Istennel kötött szövetségre, az egyiptomi viszontagságok, a menekülés egy-egy jelentősebb mozzanatára. Yonának -mint egyébiránt az amerikaiak egy nagyon jelentős részének- az volt a nézete, hogy a kereszténység a zsidó vallás egy szektája, s igy a ceremónián emlegetett események a keresztény hagyomány fontos részét is képezik. A bibliában leirt egyiptomi tiz csapás szimbolikus felelevenitése ennek különösen plasztikus példája volt. A vacsora alatt meglepett a zsidó étkezési szabályok ereje: bár vendég voltam és másvallású, a kedves Yona mindazonáltal tudatta velünk, hogy húst és tejtermékeket nem illdomos együtt enni, borból csak kóser állt rendelkezésre stb. Vacsora után hosszasan elbeszélgettem még Yona édesapjával, elemezve a zsidó történelem egy-egy mozzanatát. Utóbbiban kevésbé voltam otthon, mint az európai történelemben általában. Meglepett, hogy az idős rabbi a zsidó szentirásokban szereplő valamennyi eseményt szószerinti történelmi igazságnak tekint. Jóval később tudtam meg,

hogy ez az „nem-zsidó” amerikaiak jelentős részének is mélyen gyökerező meggyőződése.
Mikor Nietzsche megitéléséről kérdeztem, beszélgetésünkbe Yona is belekapcsolódott. Mindketten arról próbáltak meggyőzni, hogy Nietzsche antiszemita lett volna. Mikor Nietzsche a zsidókról való pozitiv feljegyzéseit idézve próbáltam ennek ellentmondani, úgy vettem észre, hogy egy olyan mélyen gyökerező véleménnyel állok szemben, melyet racionális vitában nem lehet korrigálni, s melyet nem egy egyén, hanem egy egész szoros közösség képvisel.
Ez a vacsora, s az ehhez hasonló későbbi Yona-féle családi vacsorák még hosszú ideig mindenesetre majdnem az egyetlen meghivást képviselték, melyet amerikaiak részéről kaptam. A vacsorák közül némely igen kötetlen hangulatúra sikeredett, egyszer Spatoliatore-vel együtt még olasz dallamokat is énekeltünk: Yona nagy tetszésére.
Áprilisban máskülönben az első transzplantációs hónapom alatt javarészt Kupin-nal dolgoztam együtt. Ez javarészt ambuláns betegek tucatjainak ellátásából állt. A vesetranszplantáción keresztülesett betegek egy egészen sajátos beteganyagot képviseltek. Ezek a betegek részint jóval aktivabb szerepet játszanak saját kezelésükben, másrészt viszont a velük való kapcsolattartás még évekkel a veseátültetés után is esetenként igen szoros. A betegek közül néhányan a legritkább tünetekkel is jelentkeznek, s ilyenkor erősen próbára teszik a fellow tudását. Kupin segitségére nagyon nagy szükségem volt.Holott Kupin mindent megtett, hogy zavarba hozzon folytonos szakmai kérdéseivel, a betegellátásban igen hatékony, gyors, egészében igen szinvonalas munkát végzett és nagyon ritkán jött zavarba. Általában véve a kettőnk tapasztalata között még hatalmas különbség volt. Ez Kupinnal szemben igen kiszolgáltatottá tett. A péntek délelőtti hatalmas transzplant referáló félelmetes esemény volt annak ellenére is, hogy ilyenkor egy terembe gyűlt össze az amerikai tartózkodásom alatt látott legszebb nők közül jónéhány.
A referáló abból állt, hogy egy nefrológia fellow, vagy transzplant sebész rezidens előadta a héten előfordult nehezebb eseteket, mind az ambuláns rendelésről, mind -és főleg- a kórházban kezelt betegek közül. A hangulat olyan volt, hogy a legkisebb tévedést erősen exponálták a rangidős nefrológusok és transzplant sebészek egyaránt. Pedig az esetek kórházi kezelésében néha olyan szakorvosok is részt vettek, akiknek ezzel a speciális beteganyaggal máskülönben ritkábban találkoztak. Természetesen hibák esetén nem a szakorvost, hanem a fellow-t vették elő. Szerencsére áprilisban minden viszonylag simán ment, a Kupin által számomra lemásoltatott szakcikkek egész kis tömegét olvasgattam Royal Oak kedves kis kávézóiban, Dinával, aki egy-egy érdekesebb esetnek nézett utána, amelyet a rendelőjében látott. Közben a harmadik detroit-i tél fagyos reggelei lassan megenyhültek-hétvégente eljártunk Stony Creek-be is, ahol a nagy tó kis öblei, dombjai, erdei tisztásai lassan zöldellni kezdtek, a túristautak lassan benépesültek, egy-egy szombat délután, a megenyhült napot köszöntve.
Április végén kezdődött az a majd kétéves időszak, amikor végre bejártam Amerikát. Montreal-tól Cancun-ig többet láttam e két év alatt, mint bármikor azelőtt, vagy azóta. Utazásaim egy bostoni kongresszussal kezdődtek, melyet a fellowship program sponzorált, s melyet Dilippel együtt tettünk meg, Kanada egy részén, a Niagara vizesésen keresztül egy Toyota Camry-val.

21. Boston, Kanada és Dilipism

A nyolc órás út Detroit-ból Bostonba szép tájakon vezet. Detroit, mint emlitettem, a nagy tavak közül kettő (a Huron és az Erie tavak) által közrefogott keskeny tó, a Detroit „folyó" partján terül el. Tőle északra, már csaknem a hatalmasan kiszélesedő Huron tó partján egy kis város, Port Huron hatalmas hidja vezet át Kanada félszigetszerű déli részébe. Az óriás hid impozáns látványt kelt ebben az északian tiszta, szinte wagnerien misztikus, éleskék szinű világban, mint egy alvó, a két part közé támaszkodó titán. Kanada ezen déli része, mint Amerika oly sok más tája, európai szemmel igen ritkán lakott- a végtelen földek látványa az éleslevegőjű boleáris ég alatt még egy nehéz ügyelettől másnaposan is megkapja az embert. Az úton, melyet a Niagara vizesésnél, pontosabban annak szebbik, kanadai oldalán egy kis motelben megszakitottunk, szinte végig Dilip beszélt. Tudálékos, erős britt kiejtéssel ékitett nyelvezete számomra könnyen érthető volt, s Indiában töltött éveiről mesélt, s az indiai kultúrtörténet alapjairól. Nem mélyebb történelmi kérdéseket feszegetett, sokkalinkább a jelenkori indiai közgondolkodás alapjait, melyben a brittek iránti ellenséges csodálat még elevenen élt. Olyasmiről beszélt, hogy az indiaiak hagyományos britt orientációja hogyan változott Amerika felé, s hogyan készülnek orvosok fiaikat eleve amerikai pályafutásra ösztökélni. Milyen egyenesnek, jól bejártnak tűnt ez az út a mienkhez képest: angol, mint második nyelv, egy kiépitett amerikai indiai társadalom, ahol egymásnak adják a feldolgozott információkat az amerikai rendszerről, értik kis útjait, mindennapi fortélyait. Mi, magyarok, elsőgenerációs tapogatózó úttörőként a közgondolkodás alapjait kezdjük csak ösztönszerűen tapogatni, kis közösségünk túlontúl gyenge még -egy más, egy idegen világban nincsenek szövetségeseink, pártfogóink. Dilip világosan jó nefrológiai nevelést kapott mind Indiában, mint később Angliában. A szakma és a rendszer fortélyait sokban ismerve, második anyanyelvén beszélve -gyorsan és választékosan- szinte árasztotta magából a kényelmes önbizalmat. Pedig Dilip a fanyar realisták azon fajtájából számitott, akik a Niagara vizesésre némi figyelemmel rálegyintenek és mennek tovább útjukon, még mielőtt én visszaemlékezhettem volna arra az első útra 1993-ban, amikor két otthonától messzire vetődött fiatal itt talált egymásra, mit se gondolva fortélyokról, társaságokról és nefrológiáról. Azóta három év telt el -a huszonéves kor derekán, amikor három év még végtelenül hosszú időnek tűnik. Bostonba másnap délután érkeztünk, s nem mondhatom, hogy Dilip különösen belefáradt volna szinte monologikus beszédjébe, melyből áradt a hit önmagában, az élet nagy kényelmében és a realitás szeretetében.

Dilip nem volt megelégedve bostoni, középszerű hotelunkkal és tengeri különlegességekben bővelkedő vacsoránkkal. Dilip realitásérzékének roppant fontos kelléke volt a kellő minőség mindenben -elvégrehát ő maga kellő minőség, elvárható környezetétől is, hogy az legyen. Pedig a hotel a belvárostól, sőt az egyetemi negyedtől sem volt messze. A kongresszus maga inkább tanfolyam volt, s annak igen intenziv. Egy-egy részterület neves, az ország számos egyeteméről ide meghivott szakértője adott elő egy-egy témát, egy nap akár nyolcat, rengeteg ábrával, szakcikkekre való hivatkozással, hihetetlen mennyiségű adattal. Nekem még nagyon sokminden új volt, s vagy ötven oldalt irtam tele a hatalmas és szépen berendezett hotel előadóteremben egymás után tartott előadások anyagából jegyzetelve, ügyelve hogy egy-egy fontos szót, hangsúlyt,

hivatkozási adatot el ne vétsek. Szinte annak a szentségét éreztem át, hogy öt napig legalább a Harvard orvosaitól tanulhatok, Bostonban, az orvosi szakmai tudás világfővárosában. Egy magyar kisvárosból idáig jutni- elámitott utam meredeksége és még nagyobb figyelemre, összpontositásra ösztökélt. Már-már arról álmodoztam, milyen lenne a Harvardra beiratkozni és diáknak lenni ismét....pedig mindez, akármennyire nem láttam át akkor, csupán az előadói honoráriumokról és a presztizsről szólt, hogy a tanokat egy belterjes kör a magánpraxisbeli orvosoknak és a fellow-knak átadja, rendezze gondolkodásukat, s átvegye pénzbeli jutalmát ezért. Az egyik neves nefrológus csöppet sem szégyellte saját számitógépes oktatási rendszerét reklámozni előadása alatt, melyből azóta biztosan meggazdagodott. Dilip ebben a szépen berendezett hotelvilágban (a tanfolyam egy álklasszikus és egészen pazarul berendezett hotel nagytermében került megrendezésre) nagyonis otthon érezte magát. Folytonosan kérdezett előadóktól, olyan nüanszokról, melyek észrevétele jelezték, milyen messze jár már az anyag megértésében. Gondolkodásmódja és beszédstilusa, erős britt akcentusa ellenére is beleillett ebbe a számomra oly idegen világba.
Két ismerős arcot láttam a teremben a közönség sorai között. Az egyik a General, a kis fülöpszigetek-beli rezidenslány még 1993 novemberéből, aki most nagyon szótlan volt, s arcán a szokásos megvető kifejezés most rideg belenyugvássá merevedett, mintha végre megértett volna valamit. A másik arc Dimóé volt, aki hamarosan csatlakozott hozzánk, s ezután bostoni esti sétáink némelyikén elkisért minket. Dimó semmit sem változott. Dél-afrikai kiejtése, bulgáros arcéle és budapesti diákviccei éppoly különös keverékét idézték a keleti csinovnyik és a nyugati kalandor világfiguráinak, mint New Yorkban egykor. Mi tagadás, most, amikor egy igen jó fellowship programban tanultam, s ő egy vidéki kicsinyben, sokkal több tisztelettel volt irántam, s különösen Dilip tetszett neki. Dimó olyasmiről csevegett, hogy hogyan is lehetne egy kisebb városban kényelmesen megélni mint nefrológus, s látható élvezettel kóstolgatta a neves belvárosi indiai étterem számos pikáns luxusfogását. Dimó, Dilip és én egy kis kört alkottunk itt, a Harvard egyetem árnyékában, olyan innen-onnan összevetődött emberek körét, akik nagyon fontolgatják karrierjük minden további kis lépését, s ezt igyekeznek komolyan megvitatni. Dilip egy este váratlanul filozófiai kérdéseket tett fel nekem, mint egy kamasz, hogy megtudja úgymond „hogyan működsz belül” de mintha megbánta volna rögtön félbeszakitott és másról beszélt. Egy pillanatnyi lapsus volt ez, amelyben kamaszosan kilépett egy más, egy olyan emberi sikra, mely kivül reked egyfajta hierarchiarendszeren, egyfajta meghatározott viszonyon, egy láthatatlan falán a bennfentességbeli különbség által fenntartott távolságnak, melyet harminc év körül két ennyire messziről jött embernek Amerikában illenék betartani. S megint a bennfentes és álfontos információk zuhataga. Bostonban betértem egy fodrászhoz, aki látható megvetéssel fogadott, hiszen akcentusom volt. A belváros hatalmas épületei között a gyorsbüfékbe siető jólöltözött embereket nézve, akik üres tekintetekkel majszolták az agyonvegyszerezett szendvicseket valami olyasfélét gondoltam, hogy „Boston, a szabatos és okos szakmai felkészültség, a poroszos agyonszervezettség-ezt meg akarom tanulni tőletek. De nem akarok olyanná válni, mint ti.” Az olasz negyedben vettem egy milánói napilapot, s irigyen gondoltam vissza olasz barátaimra. Ezen a konferencián találkoztam először a nagy vesegyógyász nevek viselői közül jónéhánnyal.
A hirneves Massachussets General Hospital orvosi könyvtárában készültem újabb detroiti előadásomra, s nagy örömmel érkeztem vissza kis warren-i lakásomba, a Henry Ford

Kórház megszokott környezetébe és: Dinához megint. Pedig az első évből maradt még két hét szabadságom, s ezt most egy magányos felfedezőútra szántam: Kanada francia része volt a célirány, Montreál, Québec városa, egy újabb, sajátos kultúra megismerése. Magányos felfedezőútjaim közül ez volt az utolsóelőtti. S mint az, sokmindenben idejét múlt, mégis nagyon szerencsés felfedezőút volt ez. Montreálban éppen akkor volt az év azon napja, amikor minden múzeum ingyenes volt, ráadásul a múzeumok között ingyenes járatok közlekedtek. A húszas évek Art Deco művészeti stilusától tizenhatodikszázadi olasz szerzők eredeti nyomású könyveiig sok mindent láttam, s itta be az agyam a hagyományos és általános kultúra a haszonelvű és jelencentrikus Detroit-ban alig jelenlevő nézőpontját. Montreál japán és kinai kertje tagadhatatlanul gyönyörű. Mintha megállt volna az idő, szinte a régi filozófusok harmóniáját éreztem minden finom virág- és térelrendezésben, a természetbe egészen beillő régies faépületekben, a kis tavak körül. Québec City szinte középkorias óvárosa egy tengermeeletti hegyoldalon, melyet az éles boreális levegő egészen különösen világos-ragyogóvá változtat a koramájusi napfényben, a hagyományörző régi utcakórusok, a levegőben élő történelem... itt egy kis régies fogadóban száltam meg és irni tudtam magányos, franciául rendelt vacsorám közben. Messze az élet sodrától, egy rendkivüli dimenzióban, szinte toniokrögeri utazásban, nagyon fáradtan egésznapi erőltetett gyaloglásoktól- fényévnyi távolságra éreztem magam a dilipi egyenes, mert egyszerű logikán nyugvó úttól, mely a kényelmen, a gyakorlati, a praktikus, a „kisebb ellenállás felé folyó" út, ahogy biofizika gyakorlatvezetőm mondta egykor, s melyet éppen ez a tendencia behatárol. Én boldog voltam a mellékutakon, melyek hosszabbak, girbe-gurbák, de szabadok.
Kanadában pedig arról gondolkodtam, hogy a tiszta gondolkodásnak az én esetemben mennyire előfeltétele a stabil környezet, a rutin. Ennek megteremtéséhez ismét felvetettem a néhány éven belüli hazamenetelt Magyarországra, mintha nem várt volna Detroit haza, s Dina. Pedig tudtam, s először jutott eszembe, hogy Detroit tizenhárom hónapon belül végetér, s a vizumkérdés miatt egyetemen, oktatói intézményben -először életemben- ha Amerikában szándékszom tartózkodni egyelőre- úgy nem maradhatok. Az iskola a minden volt nekem. Szüleim tanárok, minden sikeremet iskolákban szereztem, s kisgyerekkoromban is szerettem másokat tanitani. A Henry Ford jó iskola volt. S most belátható időn belül ennek vége.....Hidegen, de még mindig távolian fenyegetett ez a bizonytalanság azon a hűvös északi májusi estén.
Detroitba hazatérve volt még néhány szabadnapom. Ahogy a warreni iskola a lakásomtól néhányszáz méterre elhelyezkedő udvarán sétáltam, felfrissülve a kanadai-francia, szinte európaias légkötrtől és az északi levegőtől számot vetettem -egy hónappal vége előtt- amerikai tartózkodásom negyedik, szakmailag legnehezebb évéről.
A napfényes, iskolamelletti nyiltterű warreni lakáskörnyezet, a Dinával való kirándulások Stony Creek-be, a royal oak-i kávézók tanulásai, a simogatóan enyhe idő, az esti meccsek...mintha ideszoktam volna ebbe a világba, de annak egy speciális rétegébe, a külföldi, a magyar rezidensek, a nefrológiakönyvek, a közösen fogyasztott mindennapi filmek, kirándulások, kongresszusok kis fiókjába, vagy talán nagyobbacska fiókjába...pedig nem volt kapcsolatom a helyiekkel és az orvostudomány csak egy magas szinvonalú, de iskolás változatát ismertem meg. Vajon milyen lenne túllépni ezen a kis világon? Milyen volna elfogadni McDonald ajánlatát, s a Henry Ford egy kis kihelyezett kórházában mondjuk elfogadni extra ügyeleteket (ezt igy nevezték: moonlighting), ahol megismerkedhetnék egy közvetlenebb, egy szélesebb valósággal? Elvégre a vizumom

miatt itt kell hagynom az iskolát -egyelőre legalább. Júniusban tehát először vállaltam extra ügyeletet a Cottage kórházban, Detroit egyik legtehetősebb, szépen rendbetartott vidékén, ahol maga Goldstein is lakott. A magam gyártotta slogan ez volt: „involvement". Beilleszkedés egy gyakorlatibb, egy már nemiskolás valóságba *a helyiekkel*.

A Cottage kórház a detroit-i bázishoz képest igen kicsi, takaros, de jól felszerelt intézmény volt, helyi magánorvosokkal, rezidensek nélkül, ahol a jobb fellow-k esti ügyeletet vállaltak, s ezért azokat nagyon jól megfizették. Itt dolgozni egyfajta kiváltságnak számitott. A munka természete teljességgel belgyógyászati volt, s általában az önállóságunk szokatlan, hiszen itt a magánorvosokat ritkán kellett zavarnunk, azok láthatólag megbiztak bennünk. Megszűrt társaság voltunk, jól neveltek, egy olyan környezetben, ahol az iskolásan részletes és agressziv számonkérésen már túljutottunk. A munka, este öttől másnap reggel hétig, vagy hétvégente tovább, nem volt könnyű. A kis, de jól megszervezett intenziv osztályon is csak mi voltunk ügyeletesek. Olykor még eszközös beavatkozásokat is engedtek végeznem, egyszer még Perkinsmaker-t is helyeztem be. A nővérek, szinte kivétel nélkül helyiek, amerikaiak, másként néztek ránk, mint Detroitban.

Itt már nem látták azt, hogy valóságos, vagy vélt tévedéseinket hogyan javitják ki a „nagyok" -itt nem orvosnövendékek voltunk már, hanem valóságos orvosok. Magasan képzett, szakvizsgás, önálló orvosok. S ha némelyikőnk gyors és hatékony kezelése miatt egy beteg jobban lett, akkor többre néztek bennünket mintha Goldstein vagy Kupin legfurfangosabb kérdésére jó választ adva azok megelégedett mosolyáról itélték volna meg értékünket. Néhány önállóan végigdolgozott éjszaka után kezdtem -még homályosan, még bizonytalanul- azt érezni, mintha jobban menne minden, mint azt feletteseim rólam bármikor megjósolhatták volna. A betegeim javultak, a nővérek megbecsültek, szakmai gondolatmenetemnek belátható és lemérhető kimenetelét láttam kibontakozni a beteg állapotának változásában még egy-egy rövid éjszaka alatt is. Ki tudja. Talán igy dőlnek meg a birodalmak, a nagy hitek: amikor megátjuk azt, hogy másként is lehet, gyámkodások nélkül, a magunk eszével és erejével, lendületével és akaratával. A varázs megtörni látszott a negyedik év végefelé. De még nagyon sok minden kötött ebbe a világba, az Iskola, a követés, az érés rendszerébe, ahol másoktól vártam, hogy elmondják: mi a jó és mi az igaz. Még nagyon nehéz volt kilépni abból a világból, mely szegedi rajztanárunk szavaival „mint egy búra" védett, óvott, de be is határolt. Egy év még hátravolt ebből a már erőltetetten, de még mindig álomszerű, éteri iskolavilágból.

Harmadik Rész: az Átmenet

1. A tizennegyedik nyár, utazások Michigan-ben

Másfél évszázada Leó Tolsztoj, mint boldog ifjú házas, mint már elismert iró, gazdag, rangos földbirtokos, ki saját, ősi családi fészkében élt, nekikezdett megirni legbelső gondolatait egy monumentális, fiktiv világ keretében, eszmefuttatásait jól beágyazva a Háború és Béke mesterien fűzött cselekménye, leirásai, személyiségjellemzései közé, felidézve egy történelmi kor úgymondott nagy eseményeit. Mi a második világháborúról irhatnánk igy fél évszázados rálátással: de a történelmi elemzések romantikus ideje lejárt. A történelem mintha kiszakadt volna az egyén látköréből és az intézmények, a „szakterületek" martaléka lett. Nem maradt más történelem, mint saját életünk, nem maradt más, mint a rideg egyéni valóság, amelyben az elgyengült egyén, ez a magányos, meggyengült, megsebzett harcos egyre vonul vissza az intézmények, szervezetek, közületek, szakértő testületek össztüzében.
Detroit ezen utolsó éve pedig szépen kezdődött. Júliusban sokan a nefrológusok közül szabadságra mentek, s most egy fiatal indiai szakorvossal, Guptával dolgoztam együtt, aki kiritt környezetéből, s közelebb engedett magához. Az ősi nevet viselő Gupta doktor különös vegyüléke volt az orvoskutatónak és a klinikai orvosnak, a félig-meddig kiváló szakembernek, akinek még volt valamennyi klasszikus műveltsége. Gupta erős indiai akcentussal beszélt, s még harmincas évei végefelé járhatott csak, magas igen vékony, vastag szemüveges, bajszos indiai, csaknem egy jellegzetes tudóstipus, első ránézésre. Az intelligens Venkat, Nair, a józan Dilip ellenében csak ő és egy vékonyka, elevenszemű, csaknem fiúsarcú másodéves rezidens doktornő, Gokhale mutatott, vagy mutatott ki bármiféle érdeklődést a történelem, a civilizációtörténet, a nyelvek, vagy bármiféle humán kultúrális terület felé. Mint én latinul, ő valamicskét olvasott szanszkrit nyelven, s az együtt eltöltött ebédeknél összehasonlitgattunk egy-egy rokon szót a két nyelvből, melyről hallva Venkat új becenévvel illetett: „a nyelvész". Gupta kifejezetten kezdő, de impresszív tudományos munkájának köszönhette, hogy bekerült ebbe a klinikailag kiváló, neves intézménybe egy alabamai ismeretlen egyetemről. Gyakorlati orvosi tudása viszont sokszor volt bizonytalan és nagyon nehezen értette meg magát a betegekkel, vagy hozzátartozóikkal. Hétvégente- úgy adódot ebben a hónapban, hogy több hétvégém is szabad volt, melyért majd augusztusban kellett megdolgoznom- Michigan szebb tájait fedeztük fel Dinával. Michigan állam területe nagyjából egy kisebb európai országéhoz közelit, lakossága attól valamivel elmarad. A népsűrűség Amerika középső vidékein, távol a partoktól, általában véve messze az európai átlag mögött marad. Az amerikai államok közül Michigan pedig viszonylag népesebbnek számit, s ezt ezernyi tava, s (kemény telétől eltekintve) tájainak vonzó szépsége mellett elsősorban iparának fejlettsége magyarázza. Michigan-t általában véve észak-európai származású emberek lakják, s néprajza jobbára talán négy különböző vidékre oszlik. A délkeleti, Detroit környéki vidék nagyvárosias és kozmopolita, ahhoz a nagyvárosokhoz tartozik, melyet

igy neveznek: urbánus Amerika. Mint minden nagyvárosra, úgy Detroit-ra is a szabadabb, sokféle, tarka életmód jellemző, mely unalmas ipari szürkesége mellett is valamennyire hasonlit egy európai ipari nagyvároséra. Detroit mellett Ann Arbor, a michigan-i egyetem székhelye, s a körülöttük lévő területek jobbára ehhez az ismerősebb, urbánus világhoz tartoztak. Michigan nyugati felét, ekkor előttünk még ismeretlenül, egy egészen más életszemléletű, belterjesebb, vidéki nép lakja, mely ahhoz a nagyon széles, az amerikai kontinenst délről észak felé átszelő sávhoz tartozik és annak legészakibb csücskét alkotja, melyet igy neveznek: Bible belt (Bibliaöv), s melynek létezéséről nekem a legsekélyesebb ismeretem sem volt még meg, az iskolai földrajzoktatás jelentős hiányosságát bizonyitva. Ennek a területnek egy kis kuriózumára szinte véletlenül leltünk rá egy júliusi hétvégén: ez Grand Haven kis városa a Michigan tó partján.
Ezt a kisvárost holland telepesek alapitották egy hosszú, a tóba benyúló félsziget és a fő partvonal által közrefogott öböl mentén. Az öbölnek a belvárosi felén magányachtok tömege, mint egykor Liége-ben megfigyeltem Belgiumban, a belvárosi part tiszta, gyönyörűen berendezett park, benne egy szabadtéri szinpaddal, ahol egy esti koncerten a félsziget magas domboldalán rendezett tűzijátékot is látni lehetett- az efféle extravagáns, pazar látványosságok gyakran előfordulnak Amerikában. Az öböl szájánál hosszú, homokos part, a viz kellemes, kissé a hazai édesvizi tavak vizére emlékeztet, ment az óceánok magasan hullámzó, sós nyugtalanságától. Vasárnap egész Grand Haven leáll, mindenki a templomban, minden étterem be van zárva. A helyi kálvinisták mintha egy távoli múltban rekedtek volna meg minden technikai és gazdasági fejlettségük ellenére. Grand Haven-ban is ekkoriban vált tömegméretűvé a roller blade, ez az újkeletű görkorcsolya, melyet a hosszú parkbeli sétányon kiválóan lehetett gyakorolni. Detroit hatalmas, tókörüli, dimbes-dombos parkjaiban volt nagy divat ez a téli sielés mellett- a folyton gépkocsival közlekedő és túlhajtott amerikai átlagember szivesen kapcsolódik ki sportaktivitásban, s erre ez, ebben a szép természeti környezetben, kiváló alkalom. Grand Haven valami olyat nyújtott, melyet olyan ritkán látni a zsúfolt, ipari, nagyvárosi Amerikában: szépséget, ha nem is épitészeti, de legalább természeti szépséget. Detroitban csak a Cottage kórház körüli Gross Point, hatalmas tóparti sétányaival, hivalkodó, de szépen rendezett villáival, s a gazdag West Bloomfield, vagy a régies Farmington vetekedhetne távolról Grand Haven szépségével.
Második utunk egészen távol, messze, a kanadai határ mellett, Detroittól több óra vezetésre északon, a Huron tó egy kis szigetére vezetett. McKinac szigete egy kis mesebeli ország, ahonnan minden gépjármű ki van tiltva. Nekünk, huszadik századi kényelmes városlakóknak, szinte eszünkbe sem juhat, hogy milyen lehet egy olyan pontja a világnak, amelyet érintetlenül hagynak a gépmotorok zúgása és mérges gőzei. A kis szigeten közlekedni kerékpáron, vagy lóháton lehet. A kis kikötő feletti dombon egy régi erőd olyasféleképp áll őrt, mint Odüsszeusz Ithakájának királyi palotája tehette azt egykoron. A sziget hangulata, tiszta, virágos, korommentes utcáival, a világoskékvizű, hatalmas tó mosta kavicsos partjával, hatalmas parkjaival, friss elevenségével szinte múltbeli. Michigan szinte teljes északi része, a Michigan és a Huron tavak között, a megpihenés, a majdnem érintetlen tisztaság, a friss természethez való közelség érzetét kelti. Dunfee-nak valahol itt volt nyaralója, melyet többre értékelt, mint Florida nyugdijasokat hivogató tűzforró strandjait. Éppen a téli hideg csökkentette e gyönyörű vidék túlnépesedését, őrizte meg valamennyire primordiális tisztaságát.
Michigan negyedik területe, mint nagyban, az amerikai kontinensre is érvényes, a

központi, mely a tavaktól és kozmopolita nagyvárosoktól távoleső kisvárosok százainak ad helyet. Ebbe a világba nemigen fordul meg túrista, igyaztán mi sem ismerhettük meg és ki mély bugyrait. Néhány évvel később aztán, mint valami ősi vulkánból, új, pusztító energiák törtek fel ebből az ismeretlen önizolált, belterjes, magábafordult világból, olyanok, melyeket ezerkilencszázkilencvenhat nyarán még a legmerészebb rémálmunkban sem tudtunk volna elképzelni.
Ezek a hétvégi kirándulások, a detroit-i videótéka romantikus filmjei, a kávézók értelmiségi, diákos közönsége, a royal oak-i éttermek kedves hangulata, a parkok sportos fiatal párjai, az esti futbalmeccsek, a Durant oldalak újabb és újabb százai a felvilágosult francia,német, olasz, angol gondolkodók életéről, Dina örökké eleven, képzeleterőtől duzzadó tekintete, hangja, séták a régi helyeken.....mindez valami olyan éteri világgá kezdett összeállni, mely elfogadható volt, melyben haladni lehetett, mely szines volt és átlátható. Ennek a világnak a napjai meg voltak számlálva nem csupán a mi életünkben, de egy sokkal szélesebb értelemben is, sokkal kicsinyesebb formában, de jellegében mégis hasonlóan ahhoz, ahogy egy korrupt és ellentmondásokkal telt, mégis nagyjából elfogadható európai rend omlott össze mindössze nyolcvan évvel ezen esztendő előtt.
Detroit művészeti múzeuma, a DIA még megrendezett egy egyiptomi kiállitást, vagy egyet az alig ismert, pedig jelentős ősi Moche kultúra régészeti emlékeiről, mely az egykori budapesti kiállitások elgondolkodó, mély és nyugodtan értelmes légkörét idézték. Ezek voltak azok a tényezők, melyek középosztálybeli mivoltunkat méltóvá és elfogadhatóvá tették, mint egy századeleji francia polgári családét, bárha messzetávol a művészetek, a műveltség, a kultúra európai ormaitól, egy rideg, ipari, vadnyugati nagyvárosban.
Az álmos és szép július egy egészen másféle időszaknak adta át a helyét a tizennegyedik nyár augusztusában. Júliusban még megtehettem, hogy összegeztem filozófiai gondolataimat, s megkezdtem a vázlatát megirni egy új filozófiai tárgyú könyvnek, alapvető problémákat boncolgatva a kis első emeleti erkély napsütésében egy üres lakásban, amelyet csak Dina gyermeki elevensége viditott fel, vagy néha egy-egy magyar barát.
Augusztusban a történelem csatornán, a televizióban egy új esti sorozat indult. Hadtörténeti és elfogulatlanul technikai részletességgel elemezték ki a második világháború egy-egy nagy ütközetét, a fegyverminőségtől a stratégiai elgondolásokon át a hadvezérek pályafutásáig. Egy ilyen műsor után egy interjút mutattak be, mely a következő hét, sőt hónap nevét adta és jellegét fejezte ki.
Az idős német férfi, tört angolsággal, s angolos humorral mesélte:
„Hiába voltak a mi tankjaink jobbak, mint az oroszokéi. Ha egyet kilőttünk, ott volt a másik, ha tizet, ott termett újabb harminc. Ha repülőgépről támadtak minket, akkor.....az schlimm, akkor nincs mit tenni”.
Később az idős ember *elsirta magát*, s gyermekien kétségbeesett arccal törve az angol nyelvet:
„Sohasem felejtem el azokat a hangokat, amikor egy tankot kilőttek....a bajtársaink ott égtek benn.....schrecklich.....nem, nem tudják elképzelni azt, hogy *milyen* a háború...”

2. Panzerwoche

Detroiti, s amerikai pályafutásom egyik csúcsa, 1996 augusztusa -ötödik amerikai évem kezdetén- valóban nagyon kemény rajttal indult. Ennek lényege abban állt, hogy a Cottage kórházban több ügyeletet is vállaltam, köztük sokat hétvégeken, bárha amúgy is sok hétvégi és hétközi ügyelet jött össze ebben a hónapban. Az első héten igy ügyeletes voltam három napig egyfolytában a hétvégén, majd egy-két nap után megint a kórházban. Nem abból indultam ki, hogy vajon birom-e majd: sokkalinkább abból a megfontolásból, hogy amikor a vizumom miatti privátpraxis időm töltöm majd, akkor a helyzet *még ennél is sokkal rosszabb lesz*: tehát edzeni kell magam. Egy huszonéves fiatalember még nagyon tetszeni akar feljebbvalóinak: s magamnak is büszkélkedni akartam azzal, hogy mennyi munkát birok el, mennyi éjszakázást...rettenthetetlenül, feledve a másodéves rezidencia nehezen vett éjszakai intenziv osztályos ügyeleteinek, vagy MINES D éjszakáinak megtöretéseit. Nem tudtam akkor még, hogy épp ez a hiúság tart fogva egy olyan világban, mely mindvégig idegen marad nekem. Hogy a Cottage kórházbeli ügyeleteket jól megfizették az jó, bár tudtam, hogy ez harmadlagos tényező most, amikor minden idegszálammal egészen másfelé kell összpontositanom. Ez a hónap ráadásul ismét egy konzultációs rotáció Goldstein-nal, de amikor a szokásos két fellow helyett egymagam voltam a nyári szabadságolások miatt. Tudtam azt is, hogy most –másodéven- az elvárások csak még fokozódnak majd. Shuja, az örökmozgó folytondolgozó kövér kis pakisztáni felmondta fellowship állását, mert vizuma átváltásához ragyogó belgyógyász munkahelyet talált. Goldstein felajánlotta neki még azt is, hogy három év múltán jöjjön vissza másodévesként. Tetszett neki Shuja, e családos ember attitüdje, mely nagyjából abból állt, hogy rengeteget dolgozott, s értelmes művelődésről, sajátszerű gondolkodásról nem volt fogalma. Ideális beosztott volt, jól kiképzett pakisztáni, olyasfajta, akit a kényelmesebb amerikai fiatal orvosok nem szerettek, hiszen alacsony elvárásaival és ebszerű engedelmességével aláásta utóbbiak versenyképességét. Az új elsőéves fellow-k közül egy pedig éppen ilyen fiatal amerikai volt, Kaiser doktor, aki valahonnan Wisconsin-ból érkezett hozzánk- egy kényelmes, mosolygós afféle gentleman, aligha zavartatva magát, ha úgy tűnt, nemigen illik bele ebbe a durva ipari környezetbe. Különös módon ez a vidéki luteránus fiú csak közepesen jó viszonyba került Dunfee-val, s általában lassan, szépen haladt a következő egy évben a kezdeti ügyetlenségegkből egy közepes végkifejlet felé. A másik fellow-t egészen más fából faragták, mint ezt hamarosan meg is tapasztalhattam. Ravi olyasfajta figura volt, akit nem szivesen fedeztem volna fel az ellenséges táborban a harcmezőn (a sors különös fintora, hogy -évekkel ezután- igen jó kapcsolat alakult ki közöttünk). Mint sok más indiai, ő is túlságosan nehéznek találta az otthoni, gyakran a nepotizmus és más egyébfajta visszaélésektől tarkitott szakmai versenyt, s máshol próbált szerencsét. Először Szaúd Arábiábiá-ban dolgozott, mint belgyógyász. Itt kiválóan keresett, s az uralkodó törvények jóvoltából adómentesen, viszont hozzá kellett idomuljon egy ortodox vallási rendszer az indiai szokásoktól nagyonis idegen mindennapjaihoz. Holott munkahelye közelében volt egy kis indiai kolónia, mely az alkalmazkodást valamelyest megkönnyitette, mégis nehéz dolga volt ebben a sivatagos országban. Néhány év után végre rászánta magát, hogy letegye az amerikai különbözeti vizsgát, majd újrakezdje a belgyógyászati rezidens

képzést Amerikában, s végre eljutott a jobb képességű indiaiak egyik gyülekezőhelyére, a Henry Ford kórházba. Európai szemnek nagyonis különös sötétvonású arcán erősen látszottak az idegenben töltött évek keservei, az alkalmazkodás nehézsége, a verseny viszontagságai. Edzett, kemény ember volt, aki nem félt éreztetni társaival nehéz évei tapasztalatának értékét. Mellesleg az indiaiak közül sokan a szaúdi vallással kapcsolatosan igen vegyes érzéseket táplálnak. A mongol származású afgáni harcosok, akik e vallás nevében Indiát megtámadták a kereszténységgel szemben a hinduizmust nemigen tisztelték, sőt a szemükben a legrosszabbal: a bálványimádással vádolták...egészében túl sok hindu templomot romboltak le -miután India jórészét hatalmuk alá hajtották vagy négyszáz évvel ezelőtt-, hogy a helyi lakosság rokonszenvét kivivják. Ez a régi sérelem -sok jó (és toleráns, például a nagy Akbar császár) mogul uralkodó, a közös járom az angol megszállás idején, majd a közös harc a felszabadulásért, Gandhi s a Taj Mahal ellenére is- mélyen megmaradt, s az utóbbi hatvan évben időről időre a legszörnyűbb formákban felszinre tör. Néhány évvel azután, hogy Ravit először megismertem a két vallás hivei nukleáris fegyverekkel álltak egymással szemben. Ennél azonban fontosabb, hogy érezhető volt ez az ellentét (a felszin alatt persze, szépen takartan) a hétköznapokban is. A politikai történelem a jéghegy csúcsa: annak vektora a hétkönapi események végtelen összetevőiből adódik, mondaná például a fentebb idézett Tolsztoj.

Ezen a nyáron persze nemigen volt időm, vagy energiám mindezt átgondolni, sokkalinkább arra figyeltem, hogy -mint a mocsárban meghúzódó falunépe, aki megvárja, hogy elvonul a tatár- a következő másfél hetet egyáltalán túléljem.

A kórházban pedig egy egészen új felállás kezdett kialakulni, amikor megtudtam, hogy Goldstein e hónapban jócskán el volt foglalva egy nefrológiai továbbképző kongresszus megszervezésének nehézségeivel, s jócskán rámtámaszkodott, hogy mint már másodéves fellow, a kórházi munka oroszlánrészét tekintélyes önállósággal ellássam. Ez volt az a pont, amely az amerikai képzés és szakmaiság előnyét leginkább jelképezte a magyarral és az európaival szemben: itt egy villanásra, de később általában is, önálló tudtam lenni, s megértettem mintegy szakmai önmagam. Az istápolás hiánya rádöbbentett saját szakmai lehetőségeimre és értékeimre. Értékén tudtam kezelni már feljebbvalóim osztályzatait: láttam, hogy az önálló munka jobban megy, mint a segitséggel, támogatással végzett. Voltak azonban kemény gyakorlati nehézségek. Például hogy a heti ambuláns rendelésem és az ICU egymástól jó tiz perces sétára volt, s mindkettőt egyszerre kellett ellássam- Goldstein szemében nemigen számitott. Ráadásul az ICU-ban ugyanaz a fiús hajviseletű és acéltekintetű Allenspach volt mostmár a szakorvos, aki másodéves rezidenskoromban olyan keményen megdolgoztatott. Allenspach sokszor bizonytalan volt, s ezt a bizonytalanságot katonás szárazsággal tudta ellensúlyozni. Elsőéves indiai ICU fellow-ja által most is igyekezett megüzenni kemény elvárásait, de mostmár sokkal nehezebb dolga volt. Egy fiatal, nagyon kövér cukorbeteg szerecsen nő súlyos fertőzéssel, tüdőembőliával, vérző gyomorfekéllyel, akut veseelégtelenséggel és szivinfarktussal feküdt az osztályán, s valójában igen kevés esélye volt arra, hogy túlélje sok betegségének ezt a halálos kombinációját. A beteget dializálni kellett veseelégtelensége miatt. Az ICU orvosi csoport úgy itélte meg, hogy a beteget naponta kell majd dializálni, hogy a veseelégtelenség miatt felgyűlt vizet eltávolitsuk a szervezetéből, de hogy mennyit távolitsunk el ebből -nos ezt nagyon nehéz volt megitélni, ez általában is -a nefrológia és az ICU ellátás határterületén- az egyik legnehezebben megitélhető kérdés.

Allenspach és közöttem bizony vita támadt ebben a komoly és nagy jelentőségű kérdésben, melyet a kedves kis indiai ICU fellow kénytelen volt személyiségétől nyilvánvalóan idegen agresszivitással közvetiteni. Mikor javaslatomra megmérték a beteg tüdőereinek nyomását, mely egyértelműen jelezte, hogy a látszat ellenére a beteg további vizeltávolitásra már nem szorul- hogy az ICU csoport szakvéleményével szemben az enyém bizonyult helyesnek, nos valami olyan hihetetlen eseményként tűnt fel ez, mint amikor egy folyton győztes hadsereget megállitanak, s a legyőzhetetlenség nimbusza egyszeriben szertefoszlik. Nem csupán szakmai hiúság és a beteg érdeke, hanem az a kiváncsiság is hajtott, hogy vajon elismerik-e ezt ők maguk a száraz tények hatására? Node Detroitban még *fontos volt a szakmai tények figyelembevétele*. Hamarosan egy olyan vidékre és egy olyan korba léptem majd át, ahol a száraz tények sokkal kevésbé számitottak.
A beteg mellesleg összes bajából meggyógyult (nem utolsósorban azért, mert nem kárositottuk szervezetét túl sok folyadék eltávolitásával), s hamarosan megjelent nefrológiai szakrendelésemen. Ritkán, sőt majdnem sohasem fordult elő, hogy egy ennyire súlyos beteget -mi rezidensek és fellow-k, akik többnyire csak a kórházban dolgoztunk- a kórházon kivüli, oldottabb hangulatú szakrendelőben lássunk ismét. Robin, ez a fiatal cukorbeteg, pedig egy meglepően kedves, szeretetreméltó harmincas nő volt, aki látható ragaszkodással járt hozzám, hogy javuló vesefunkcióit kövessem. Bizonyos meghatódással váltunk el később, amikor Indiana államban lakó nővéréhez költözött. Tudtam, ha naponta dializáljuk az ICU-n annak idején, kevesebb esélye lett volna a veseelégtelenségből való felgyógyulására. Talán azóta sem tudja a félszemére vak, kedvesarcú szerecsen nő, mennyit köszönhet annak a bizonyos tüdővérnyomásmérésnek...god bless her (istenáldja!).
A másik nevezetes beteg egy holland származású michigan-i fiatalember, a tizenkilencéves Nathaniel, igen súlyos autoimmun vese- és tüdőelégtelenséggel érkezett hozzánk. A tüdővérzéssel és akut veseelégtelenséggel szenvedő beteget majd egy éven át kezeltem azután, mig végre csaknem tökéletesen felgyógyult. Egy alkalommal rá esett a választás, hogy nefrológiai szakrendelésemmel kapcsolatos kérdőiven azt minősitse. Bár nagyon jó osztályzatokat adott, keservesen panaszkodott, hogy milyen sokat kellett rám várnia. Nem tudhatta szegény, hogy mig ő a szakrendelésen rám várt, én az ICU-n végeztem akut dializist- ráadásul kórházunkban a folyamatos dializiskezeléssel (ez a művesekezelés egy speciális formája) kapcsolatos tapasztalatuk csekély volta miatt jócskán segiteni kellett az ICU nővéreket, s egy-egy ilyen kezelés nagyon sok időt vont el más feladataim elvégzésétől.
Ekkor figyeltem fel arra, hogy a számológéphez szokott amerikai orvosok és nővérek milyen nehezen fognak fel egyszerű számtani (aritmetikai) szabályokat. Bizony a kiválóan képzett, s erre hihetetlenül büszke ICU szaknővéreknek többször el kellett magyaráznom a folyamatos dializissel kapcsolatos egyszerű számitások menetét, s az ezzel kapcsolatos dokumentációs formanyomtatványokat is nekem kellet megterveznem. Bár még emlékeztek rám, mint tapasztalatlan rezidensre, mostmár más szemmel kezdtek rám nézni, s már-már a megbecsülés távoli nyomai is felfedezhetőek voltak egy-egy tétova tekintetben.
A Cottage kórházban a dolgok még jobban mentek, különösen az ICU-n. Itt éjszaka jócskán meg kellett dolgozni, s erre a jól motivált ICU nővérek hajlandóak is voltak. Egyikükkel néha beszédbe is elegyedtem, s az első néhány mondat után kiderült az a

jelentős kulturális különbség, amely közöttünk feszült. Amikor arról meséltem, mennyire sajnálom, hogy Detroitnak nincs önálló operatársulata, nemigen értett meg. Az opera szót ugyanis ő is, más nővér is hajlamos volt elérteni, s *a tudatukban jóvalinkább aktiv* „Oprah" fogalommal helyettesiteni. Oprah egy népszerű televiziós talk show riportere volt, akiről persze én mit sem tudthattam. Erről aztán hosszan beszélt.
A hónap minden szakmai nehézsége mellett a szakmai önállóság, a sikerélmények, a környezethez való lényegesen jobb alkalmazkodás jegyében telt. Nem messze Warrentől felfedeztünk egy nemzetközi élelmiszerboltot, ahol a szokásos cukrozott és papirizű amerikai kenyér helyett magyarosabb, frisebb péksüteményeket is árultak. S hazamenet egyszer Bartók operáját hallottam amerikai énekesek szájából magyarul a Michigan rádióban. Oly sok nehéz év után, amikor e hónap végén az amszterdami repülőtéren, hazafelé repülve visszagondoltam a nyár főbb eseményeire, végre úgy tűnt, hogy Detroit jól működik- hogy egy jó iskolában haladok egy magasszintű szakértelem felé. Végre valamiféle értelmes haladás és stabilitás évek nehézségei, túlerőltetései, szenvedései után.

3. Az öreg és „UST III"

Otthoni látogatásom legnagyobb élménye az volt, hogy jó négy éve nem látott rokonaimat látogattam végig. E látogatások közül a legtanulságosabb kilencvenötéves nagyapámmal való beszélgetésem volt. A találkozást, mely mint utólag kiderült, az utolsó volt ezzel a hajlotthátú, kék, de kunosszemű, szélesvállú emberrel azóta többször lejátszottam magam előtt, s nem győzök csodálkozni értetlenségemen: pedig huszonkilenc éves voltam már, s úgy gondoltam akkor, hogy máris elég sokat láttam, olvastam, gondolkoztam, szenvedtem végig.
Itt álltam én, mint ifjú, szakértelmére és érdemeire már-már büszke szakorvos, egy „modern" világ neves intézményének tagja, egészséges, lendületes fiatalember egy botjára támaszkodó, múltbatekintő, korszerűtlen nézeteket valló, régimódi nyelvezetet beszélő agg előtt, akinek jellemét és életét kevésbé értettem, mint Goldstein-ét, vagy Dináét akár. Ki ez az ember és miről beszél?
A kis, kerekarcú hajdúváros vidékies portáján, hűvös levegőjében, édesanyám szülőházában, melyet már négy éve nem láttam akkor, számos gyermekkori élmény éledt újra, szépek és keservesek, de mégis édes utóizűek.
A szomszéd kemencéjében sütött friss kenyér illata, melyet olyan nehéz volt összehasonlitani a futószalagon gyártott, fűrészporizű, papirállagú, cukrozott amerikaival...A nagyapám által faragott kis fakard, mely legkedvesebb játékaim egyike lett...Az édes tájszólással beszélő szomszéd kislány, akivel tréfásan hirbe hoztak nyolcéves koromban.
Nagyapám élete pedig telve volt azzal, amit úgy nevezünk: élő történelem. Nem az a kategórikus és agyonértelmezett valami, mely Tolsztoj és Voltaire megvetését kivivta, s a tankönyvekben még mindig olvasható: hanem az, ami valóban megélt, mely igazában megtapasztalt, mely letagadhatatlanul és közvetlenül igaz.
Az öreg egyszerű sorból származott, édesapja félig-meddig jómódú parasztgazda volt.

Gyerekkorát egészében ebben a kis vidéki városban töltötte, s beszivta magába a törököt, tatárt, németet megélt, független és adómentes kiváltságaikra büszke református hajdúember lokálpatrióta büszkeségét. Lassan, lépésről lépésre haladt elére, művelve kicsiny telkét, jogi doktori cimet szerezve, mignem egy szörnyű háború után néhány évvel elérte azt, hogy szerény köztisztviselői állásban alkalmazták szülővárosában, ahol ősei beláthatatlan nemzedéken át csupán szegény parasztgazdák lehettek. Kora szellemére figyelve olvasta H.G. Wells, Durant, Nietzsche, Kant, Szekfű Gyula könyveit, vidékies naivitással a jogi és irodalmi szaklapokat egy olyan időszakban, amikor Közép-Európa még mindig valamelyest fontos volt, számitott s még előtte volt legnagyobb keserveinek. Ez a magát művelő, jól sportoló puritán komótos vidéki ember csökönyös lassúsággal emelkedett ki ősei közül, mignem elérte őt is, együtt teljes környezetével az az apokaliptikus tragédia, melyet azóta sem tudott egészen kiheverni. Ez a szörnyű tragédia az úgynevezett második világháború volt. Akkor, mikor 1996 nyarán beszéltem vele, s terjedelmes önéletrajzirását mégcsak nem is olvastam el, még nem értettem, hogy mit is jelentett ez a katasztrófa. Nem csupán egy egész kontinens elszegényedését, meggyengülését, nem csak azt, hogy az angol gépek lebombázták a tejet adó tehéncsordát, vagy hogy az átvonuló német és orosz hadsereg milyen foglyokat ejtett és pusztitást okozott, hogy egy élet munkája hogyan omlott össze egy más beállitottságú politikai rendszer uralomrajutása nyomán. Az igazi tragédia jelentőségét mégcsak nem is önéletrajzirásából, vagy terjedelmes beszédeiből olvashattam volna ki, melyben leirta hogyan menekültek lovasszekéren a front elől Ausztriába, ahol végülis az amerikai hadsereg segitette őket haza...Hanem azok az elszabadult indulatok, frusztrált ellenséges érzések, etnikai feszültségek, el nem feledhető szörnyű élmények, melyeket egy háború és egy diktált béke teremt. S amelyek megmaradnak a mélyben, alkalomadtán felszinre törve, mint Indiában és Pakisztánban, úgy itthon is. Nagyapám egyszerű, naiv és utopisztikus verseit csaknem leszólva vitatkoztam az öreggel, akit sohasem értettem igazán, akire nem nagyon figyeltem, mert úgy hittem, elhaladt fölötte a világ. A gyermekien mosolygó ritkás sárgafogú öreg, aki minden istenhit nélkül (nekem úgy tűnt) úgy élt, mint a legkeresztényebb keresztény, folyton visszatért ars poetikájára, melyen akkor csak mosolyogtam.

„Nem is versek ezek, csak rimelő utópiák. Miért irsz ilyeneket? Ki figyel manapság ilyen ósdi gondolatokra?”- kérdeztem naivan és tiszteletlenül.

„Hogyhát ne legyen háború”....

„Dehát hol van most háború? Jó persze mindig vannak csetepaték valahol a harmadik világban, dehát nagyobb háborúk már nincsenek....egyáltalán ezek nyilvánvaló igazságok”.....

„Á, dehogy....háború mindig lesz....hirdetni kell az embereknek azt, hogy milyen szörnyűségeket hoz, mert elfelejtik....szörnyű dolog a háború!”

Mennnyire hittem akkor a szakértelemben, a felvilágosodott, racionalista belátásban, a tudományosságban, a „polgári demokráciák” kisebbségvédő jótékonyságában, a gazdasági stabilitásban, a technikában, s hogy elnéztem a gyerekesen mosolygó sárgafogú öregember felett, aki mint Kant alig lépett túl szülővárosának határain, s csupán könyvekből teremtett magának világot...Aki felolvastatott magának egy olasz novellát, s naivan megjegyezte, hogy az olasz nyelv sem hangzik szebben, mint a magyar...aki szándékkal nem tanult se oroszul, se németül, féltékenyen őrizte magyaros műveltségét, s folyton észben tartotta hunos eredetét őseinek...Mennyire meghaladottnak,

nem-relevánsnak, érthetetlennek hangzottak aggodalmai akkor, mikor végre haladtak nefrológiai tanulmányaim, s kezdtem kitüntetni magam egy jó iskolában egy nehéz szakterületen. S évek után, most, amikor sokadszor lejátszom magamnak ezt az utolsó beszélgetést nem győzök pirulni oktalanságom miatt. Hogy észrevettem az öreg elfogultságait, s elfelejtettem a magaméit! Hogy milyen keveset láttam akkor, megjárva a világot, s mennyivel nem volt ez több, mint ennek a hajlotthátú embernek elfogultsága, melyet szülővárosában letöltött egyszerű élete könnyeivel és tapasztalataival nyert! Pedig huszonegy éves koromban irtam figyelmeztetésül sajátmagamnak:
„ A gondolati tisztaság nagyobb tisztánlátást tesz lehetővé a mélyföldön is, mint amit a túlhajtott küzdelemmel megmászott zsúfolt hegytető nyújthat"-irtam egy huszonegy éves ember éretlenségével, s ezt még ráadásul ismételten leirtam –figyelmeztetésül- első amerikai utam előtt a Diario akkori kötetének első lapjára. Mennyire emlékeztem saját elveimből?
Igen, semmi sem nehezebb, mint elveket a mindennapokban következetesen alkalmazni.
A következetesség: isteni. Pedig még előtte voltam legfontosabb tapasztalataimnak, melyek elmélyitették egykori hangzatos gondolatom valóságát.
Kéthetes hazai tartózkodásom után két hetet ismét egy amerikai felfedezőútra szántam, melynek célja most az amerikai délvidék jobb megértése volt. Ez az úgynevezett UST-III (harmadik amerikai út) ezúttal számos déli államon keresztül egyenesen Floridába vezetett. Mint rendesen, úgy most is felkészültem az útra, utánaolvastam a meglátogatandó területek helyi sajátosságainak, s nagy gonddal választottam meg az útvonalat. Először Washingtonba, a már nagyonis déli fekvésű fővárosba vezetett utunk. Washington az ellentmondások városa. Középen, a parlament és a Fehér Ház között monumentális és hosszú-téglalap alakú park, melyeket a francia klasszikus izlésnek megfelelő oszlopcsarnokos álgörög épületek vesznek körül- azon a napon éppen egy hatalmas népünnepély otthona volt ez a parlament lépcsőiről jól belátható tér: egyszinű, élénkfestésű ruháikban pakisztániak ezrei gyűltek össze, valamiféle különösen idomuló dallamot hallgatva egy hatalmas hangszóróból. Micsoda arcok! Érdekesek, frissek, vonzóak, váratlanul és merészen ütnek el a belénkvert hollywoodi nordikus normafizionómia bálványától. Videókamerámmal nem győztem ezt a sok tarkaságot, élénkséget, új szint. Az egyik álgörög monumentális oszlopcsarnok mögött találtuk a Nemzeti Galériát, melynek vigyázatlan őrei elnézték azt, hogy a gazdag francia impresszionista kiállitás képeit lefilmezzem saját kommentáraimmal. A drezdai képcsarnok, a párizsi olasz-szótól hangos Orsey, a firenzei Ufizzi, a Louvre-beli, Chicago és Detroit, New York-ban talált képtárak méltó folytatásaként ihlető volt itt Washingtonban látni a francia (a magyarra oly sokban hasonlitó) vidék, s az adys párizsi nagyvárosi élet, a még klasszikus, az amerikanizmustól még jórészt mentes világháborúelőtti európai kormegelevenitéseit. Amikor a Fehér Ház előtt lefényképeztettem magam, még mit sem tudtam arról, hogy amit Ninivéről és Babylonról mondtak, itt is mennyire igaz: a szép főutcák mögött kezdődik a leirhatatlan nyomor, Észak Amerika legszegényebb és bűnözéstől leginkább súlytott közigazgatási területe, az igazi „Washington D.C.” (Kolumbusz Terület, Washington), mely méltán viseli a nevét. 1492 szörnyűséges tragédiája bizony ide is torkollott: a hangosan-büszke elnököket körüllakó (többnyire szerecsen) helóták nyomorába. Egy sziriai lánnyal és sok ünneplő pakisztánival körülvéve, a csillogó fehérházi kupolát fényképezve ezt bizony könnyű volt

nem észrevenni. Node a nyomort ritkán éneklik meg a krónikások. Az amerikai alkotmányt iró honatyák pedig megkapó naivsággal tartották birtokukon a szerecsen rabszolgákat, miközben az emberi jogokért, nomeg a frissen hóditott gyarmatok profitjáért vivták úgynevezett szabadságharcukat. Az emberi jogok közül a szerecsenekre és az indiánokra talán a hires „pursuit of happyness" úgy vonatkozott, hogy hallgatólagosan elismerték: ezek az idegen lények csak bilincseikben és rezervátumoikon belül lehetnek boldogok. Mint embertársaim jelentős része, minderről ekkor még nemigen vettem tudomást, s még félrevezetett Detroit szégyellős kisebbségvédelme, a problémák tetszetős elkendőzése a szakmai kiválóság és tudományos tényszerűség ezen fél-utopisztikus világában.

Másnap meglátogattuk Zsoltot, aki friss brazil feleségével szépen berendezkedett Bethesda-ban. A jó családból származó, vézna, értelmes, sápadt brazil lány meredeken elütött Zsolt örökmozgó élénkségétől. A különleges, sajátfőzésű vacsoránál már alig esett szó várt tudományos babérokról. A fő cél -váratlanul- egy gyerek, a vizum és a jó kereset lett, nomeg a szokásos sportolási lehetőségek és az érdekes lakberendezési tárgyak. Nem firtattam tovább az NIH körüli dolgokat. Van hogy az emberi félszavakból is megérti a helyzetet.

Virginiába átmenet a világ lassan változni kezd. Az autórádióban megszólalnak a country dallamok, ritkul a népsűrűség, lassúbbodik az élet, hajlanak a diftónusok, különös déli akcentussá idomulva, s bizonytalanabbul kezdenek nézni az idegen utazóra. Az Appalach hegység kis útjain eltévedve kezd feltárulni az általános szegénység, a tudatlanság, az elszigeteltség, a reménytelen elkeseredettség kisvárosias világa. A Blue Ridge Parkway, mely a keskeny hegygerincen sokszáz mérföldes távolságon át vezet, két oldalon nyújt festői látványt, s elvezet a korai vasútmágnás egyik franciásan festői, klasszikus és hatalmas palotájáról hires Ashville-be. Itt, a kastély többek között Napoléon sakk-készletétől és sokszáz más európai klasszikus diszitőelemtől gazdag belső szobáiban szinte Gross Point-ban éreztem magam, ahol a Ford család hasonló, Európából hozatott kövekből épitett rezidenciájában annak idején a klasszikus könyvtárteremben csodálkoztam el az arisztokratikus életmód vidéki, csendes, klasszikus légköréről.

Végre Floridába érkeztünk, ahol megint egy más világ tárult szemünk elé. Daytona strandja, a Kennedy űrhajókiállitás, s az elmaradhatatlan Disneyworld, ahová már megint túristák százezrei zarándokolnak, mint valami legújabbkori Mekkába, avagy Fort Lauderdale, vagy Miami végtelen homokos partja- ez egy nagyipari túristacentrum, a melegednivágyó nyugdijasok paradicsoma, telve a kommercializmus legkifinomultabb fortélyaival.

Ezutóbbiak közül egyik volt a Disney paradicsom részeként felépitett úgynvezetett World Showcase. Ennek lényege abban állt, hogy egy hatalmas tó körül hét kis művárost épitettek fel: Mexikó, Norvégia, Marokkó, Francia-, Német-, Olaszország, Anglia és Japán nevezetes épületeinek másával, nemzeti éttermeivel, shop-jaival, szellemvasutakkal. Ebből az élményből én sokat profitáltam, tudniillik „Japánban" volt egy rendkivül érdekes könyvesbolt, ahol némi buddhista irodalom is elérhető volt. Mint kiderült, az igazi Japánban valóban vannak buddhista misszionárius kiadványok, amelyek éppúgy elérhetőek angolul, mintahogy a világot behálózó amerikai misszionáriusok is a kereszténységről angolul irnak. A buddhizmus egy időben népszerű volt Amerikában is, s ennek nyomai még mindig ott voltak az amerikai népszerű köznyelvben: nopersze elsősorban az értelmiségiek között. Ez a divat ebben az időben már erősen hanyatlóban

volt. Más szelek kezdtek fújni: az ortodox monoteizmus teuton harciassága még csak kisvárosi szinten, de kezdett terjedni már-már észrevehetően. S ez az ortodoxia különösmód jól megfért a kereskedelmi-kommercializmus legextrémebb válfajával, ahol nincs kegyelem: mindennek szabott ára van, a templomok is versengenek a vevőkért, s a kórházak működésének is a profitszerzés válik fő mozgatórugójává.
A buddhizmus, ez az aktiv és kereső értelemnek szánt istenmentes vallásfilozófia pedig már nagyapám régi H.G.Wells történelemkönyvében is nagyon vonzónak tűnt. Mig Mohammed úgy tűnt, mint egy evilági közéleti vezető, aki az evilági emberi természetet és a vallási ideákat mesterien egybehangolva egy vallási *nemzetközösséget* alkotott, Jézus mint egy vidéki forradalmi tanitó, aki a kereskedőktől meg akarta tisztitani és láthatatlan falakkal újraépiteni a templomot, addig Gótáma Buddha egy klasszikus filozófusnak tetszett, aki az emberi természet aktiv, belülről fakadó értelmi meggondolások és testi fegyelem általi egyéni reformját látszott hirdetni. Mindez meglehetősen közel állt ahhoz, amit én tizenhárom nyárral azelőtt nagyonis gyakorlati és magfogható módon saját életemben próbáltam bevezetni, s amelyet az amerikai élményzuhatag olyannyira megzavart. Előttem a fentiek nem nagy emberek voltak, hanem egy kezdeményezés, egy új út, egy merészen új gondolat *jelképei*. A kereskedelmi-kommerz kultúra ezen földrajzi központjában, egy *disney-floridai* könyvesboltban a földön olvasva (a Disney cég kinai, éhbérért foglalkoztatott nyomorultak által gyártott figurái, műkastélyai, műanyag szinei között) egy könyv elragadott valamiféle nem-kommerz értelem és világosság felé. „Angliában" láttam egy a Gandhi-ról szóló filmeposz forgatási munkálatáról szóló könyvet, mely emlékeztetett ezen tolsztojánus óriás iránti csodálatomra. (Németh László Gandhiról szóló drámájával kapcsolatban erről majd szólok még.) Épitészetileg a legszebb mindazonáltal „Marokkó" volt, melyben az ősi Fez kicsinyitett és megtisztitott mását csodáltuk meg.
Utunk utolsó állomása az úgymondott „Florida Keys" volt. Utóbbi voltaképpen analóg a Blue Ridge Parkway-jel annyiban, hogy ezen a Florida legdélebbi csücskétől induló szigetcsoporton végigvezető úton is két oldalon festői képet látni: ezúttal a tengert, helyesebben balról az Atlanti óceánt, jobbról a Mexikói Öböl hatalmas viztömegét. Már mélyen a tengerben helyezkedik el a fősziget, az Egyesült Államok legdélebbi pontjával, melyet természetesen megint túristalátványossággá alakitottak. Key West városa többek között a rajta elhelyezkedő Hemingway otthonról hires, nomeg a homoszexualitással szembeni toleranciáról. Ha a buddhizmusról azt mondtam, hogy ez divat volt az értelmiségiek körében, nos akkor a homoszexualitás egyenesen mozgalommá duzzadt ebben a körben. Ennek Key West egy központja volt láthatólag. Mindazonáltal Key West hangulatos kisváros, s elég jómódú: történetileg állitólag a közelben hajótörést szenvedők nem egészen önzetlen kisegitéséből származott eredeti tőkéjének jó része. Ez persze lehet csupán legenda. Visszafelé csupán a georgiai Savannah városában néztünk körül. Valamikor, amikor a tizenkilencedik század derekán a gyapottermelés az amerikai dél fő gazdasági ágazata volt, Savannah kikötője mesésen meggazdagadott- ennek a polgárháború vetett véget, amikor az északi, állitólag a rabszolgafelszabaditás eszméjéért küzdő hadsereg bevonult a városba, s ezzel lényegében megbénitotta a kettészakadt Déli Konfederáció hátországának iparát. Ezután Savannah fejlődése javarészt megállt, az egykori gazdagság nyomai azonban néhol még láthatóak a belvárosban. Savannah-ból Detroitig a hosszú úton már csak éjszakára álltunk meg. Az úton Dosztojevszkij Karamazov testvérekről szóló regényének angol nevű változatát olvastam fel az irodalmi

angolban még bizonytalan Dinának. Körülöttünk West Virginia vadregényes tájai még elvarázsoltak- nem is sejtettem, hogy egykor épp ezek a hegyek szolgálnak hátteréül amerikai tartózkodásom egyik legtanulságosabb kalandjának. De ez akkor még a távoli jövő ködében rejtőzött.

5. Álláskeresés, NOAT

A nyári sikerek után az egyhónapos távollét gyilkos kimaradás volt, amikor a mindennapi rutint újra fel kellett építeni, mint egy régen nem gyakorolt nyelvben a beszédkészséget. Szerencsére ebben a hónapban a negyvenéves, temperamentumos német származású amerikai nefrológusnővel, az örökké kíváncsi és könnyen lobbanó Steigerwalt-tal dolgoztam együtt. Ez az életvidám, a második, hawaii-japán származású mérnökférjének negyvenévesen gyereket szülő nő különös anomália volt a Henry Fordban. A vele való együttműködés nagyonis könnnyű és hatékony volt, pedig a betegszám olykor veszedelmesen magas volt ebben a hónapban. Steigerwalt nem esett pánikba, s győzte a kemény munkát és megtartotta alapvető vidámságát a munka legnagyobb sűrűjében is. „You take a step back and take one thing at a time" (Megállsz, rendezed a soraidat, aztán szépen lassan egyenként...") -mondta egy különösen drámaian magas betegszámtól terhelt napon.
Nekem azonban újabb gondom akadt: mostmár október volt, nekem pedig fellowship-em kilenc hónapon belül végetér majd. Hova tovább? Az osztályon talált számítógépen keresni kezdtem (az akkor még újnak számító) interneten álláslehetőségek után, melyek ekkor meglehetősen gyér számban voltak meghirdetve. Lassan megérett bennem a félelem: Detroit biztonsága, vérrel és izzadtsággal felépitett világa után nincsen folytatás. Ilyen ez a világ: most szűnt meg Detroit egyetlen komolyzenét sugárzó rádiója, hatalmas cégek évtizedes múlttal megszűnhetnek hirtlenen, az emberek megszokták, hogy hatalmas országukba ide-oda költöznek, nincs szűkebb értelemben vett szülőföld, kis, állandó közösség, a család egy földrésznyi országban össze-vissza elszórva él, gyors egymásutánban változnak a divatok, a használati tárgyak, a tudományos felfogások és elméletek, minden. Mintha beválni látszana az a félelem, amit néhányszáz éve valaki úgy vetett fel, hogy ha a föld helyett a pénz válik a privilégiumok forrásává, úgy az élet majd sikamlósabbá, bizonytalanabbá lesz.
Goldstein nem volt segitőkész, nem volt az már senki sem. A kórházi munka egyre jobban ment, de mindennap ott állt a kérdés: mindennek mi értelme van? Hová vezet az út innen? Végre aztán az interneten kiderült, hogy az éves országos nefrológia ülésen lesz egy állásközvetitő szolgálat. Az American Society of Nephrology (ASN), az Amerikai Vesegyógyászati Társaság évente egyszer egy négynapos konferenciát tartott, melyet 1996-ban New Orleans-ban rendeztek meg. Mint másodéves fellow-nak, a nefrológia osztály kifizette utamat, a szállást, s a kongresszusi részvételi dijat. Az ASN ezen konferenciája nagyonis intenziv, egésznapos továbbképzési tanfolyam volt, afféle intenziv összefoglalása a sokezer nefrológus és tudós friss tudományos eredményeinek. Ezt a kongresszust olyannyira hasznosnak találtam, hogy azóta minden egyes évben részt vettem rajta, mely meglehetősen ritka egy gyakorló nefrológustól. A szakmai

kongresszusok világáról és New Orleans-ról magáról részletesebben szót kell ejtenem. Holott még a nefrológián belül is számos kongresszust tartanak évente a Föld számos pontján, ezek közül talán a legrangosabb, s kétségtelenül a legnagyobb az ASN éves kongresszusa. Egy-egy nagy amerikai város monumentális kongresszusi centrumában sokezer nefrológus gyakorló orvos, orvoskutató és egyetemi oktató gyűlik össze ilyenkor a világ minden pontjáról, hogy az amerikai orvosi elit által tartott diás előadások százait, vagy poszteres kutatási bemutatók ezreit megtekintse. A kongresszuson előadott program olyan változatos és gazdag, hogy egy-egy résztvevő orvos az egyidőben folyó számos program közül az őt éppen akkor érdeklő anyagot ki kell válassza, s amit elszalaszt, azt esetleg műsoros kazettán hallgathatja meg később, melyet jópénzért a kongresszus végén megvehet. A hatalmas intézménnyé nőtt ASN persze nem nélkülözheti az impozáns protokollt sem, hogy az orvosi és tudományos bennfentes elit a „mezei" gyakorló orvost kellően elkápráztassa. A számitógépen gyártott bonyolult és szines diapozitivek, a hatalmas hotel-előadócsarnokok, diszes csillárok, a pazaron megrakott tálak, s maga a sokezres tömeg megteszi a maga ájtatosságot keltő hatását. S érezni lehet a levegőben a bostoni, s más nagyvárosok egyetemeiről származó elit (hangszórók által felerősitett vagy jelképes) tekintélyét is. Ha sokminden változik is ebben a világban, az emberi gyengeség és korruptság megmarad öröknek.

Pedig az hamar nyilvánvalóvá vált a szemfüles hallgató előtt, hogy nincs minden egészen rendjén. Ebben az évben egy másik veseorvos társaság, a National Kidney Foundation, amelynek éves kongresszusát most egybekötötték az ASN-nel, első plenáris ülésén -az ismét ideiglenesen szobatársammá vált Dilippel együtt- mi is ott voltunk. A tudományos munkájáról ismert seattle-beli Couser doktor, a testület elnöke, bevezető beszédében sajnálatát fejezte ki aziránt, hogy a folytonosan növekvő vesebetegszám ellenében az amerikai orvosképzés nem tud kellő számú veseszakorvost kitanitani, s különösen hogy *az azévben végzett fellow-k többsége külföldi származású*. Pedig a kilencvenes években még az ilyen kijelentésekkel csinján kellett bánni, hiszen könnyen érhette az embert a rasszizmus bélyege- a faji diszkrimináció ekkor még nem volt éppen elismerten divatos jelenség, sőt: a jelszó a kisebbségek védelme és esélyegyenlősége volt. Couser doktor tehát megelőzte korát: néhány év múlva vált a fajelmélet csak még mindig burkoltan bár, de meghatározó filozófiává.

Meg kell hagyni azonban, hogy tényszerűen Couser doktornak igaza volt. A művesekezelésre szoruló betegek száma évről évre növekedett, mig a veseszakorvosoké ezt nem követte. Ezenkivül az egyetemeken tanitó nefrológusok csaknem fele volt javarészt indiai és pakisztáni, arab, vagy egyéb külföldi. S még a konferencián is évről évre erősödött az indiai akcentusok súlya. Az elit ennek ellenére túlnyomórészt amerikai és főleg amerikai zsidó származású volt, s javarészt északkeletről, vagy a nyugati partvidékről származott. Mindazonáltal -kétségkivül a hirneves Couser doktor nagy sajnálatára- még az elitben is meg-megjelent egy már amerikai születésű, de még indiai, vagy éppen arabnevű szakértő-előadó. Sőt: itt-ott még egy-egy spanyolos dél-amerikai akcentus is hallható volt a pódiumon. Mellesleg a kongresszuson előadott tudományos anyag nagyon jelentős része Európából származott, sőt: a résztvevők egy jelentős kisebbségét európai szakorvosok tették ki. S itt volt a dolog egy végletekig kinos, de még kellően leplezett pontja: az európai és a japán eredmények sokkal jobbak voltak az amerikaiaknál. Erről azonban később, hiszen ennek a hátteréről szakmai pályafutásom alatt jócskán módom volt közvetlen benyomásokat szerezni.

Egyelőre annyit, hogy reggel héttől este hatig buzgón jegyzeteltem három és fél napon át, s csak esténként tudtam New Orleans-ban körülnézni. New Orleans egészen bizarr történelmi hátterű város, ahol keverednek a francia, spanyol, britt, kreol kultúrális hatások, s ami az egészből összeáll, nos ez még egy röpke videófilmre felvett jellemzésem szintjén is egy tarkabarka egyveleg. Louisiana ezen mocsárközepén épült rosszlevegőjű központja felvirágzását párizsi és skót vállalkozók félig szélhámos financiális manipulációinak köszönheti. A francia gyarmatositás a tizennyolcadik század elején még meglehetősen nagy reményeket fűzött a Mississipi folyó körüli területek gazdasági kihasználásának jövőbeli bevételeiről, s megindult ezen régió rövidéletű fejlesztése. New Orleans a hatalmas Louisiana gyarmat közepén ideális kereskedelmi útnak számitó óriásfolyam: a Missisippi torkolatához közel fekszik, s hamar nagy jelentőségre tett szert. Belső, franciás (és franciásan erotikus árnyalatú) negyedei a város ezen korai felvirágzását idézik. Aztán jön egy rövid spanyol fennhatóság, majd a hires Louisiana Eladás, melynek során Napóleon a baráti érzelmű Egyesült Államoknak eladta a Michigan-től New Orleans-ig húzódó földrésznyi francia gyarmatot. Napóleon törvénykönyve, nomeg adminisztrativ és hadvezéri képességei legendásak lehetnek, de ezzel a tettével alighanem jobban befolyásolta a globális történelmet, mint austerlitz-i bravúrjával. Azelőtt Észak Amerika javarészt francia érdekeltség volt. Ezután ez a hihetetlen nyersanyaggazdagsággal megáldott földrész egy új, elképesztően gyorsan növekedő vállalkozócsoport kezébe került, amely tudta hogyan sajtoljon aranyat a legeldugottabb préribőI is. A Déli Konfederáció vereségével aztán New Orleans jelentősége csökkent az északkeleti kikötőkhöz képest. Louisiana kicsiny, elképesztően nyomorult, elmaradott amerikai állammá züllött. New York, az északi iparvidék viszont felvirágzott, s maga Detroit is világvárossá nőtt, a világkereskedelem főútjai az északi atlanti régió felé tolódtak el. Sokan itt úgy gondolják, a polgárháború tétje sokkalinkább volt ez, mint a szerecsen rabszolgák állitólagos felszabaditása, mely sokban abból állt, hogy a szétesett déli ültetvényiparról elkerült szerencsétlen munkások szakképzetlen munkanélküliekké váltak, s a társadalom perifériáján és minden jog, vagy oktatást hiján megtöltötték az északi városok nyomornegyedeit... hacsaknem találkoztak olyan filantrópokkal, akik legalább valami szánalmat mutattak irántuk, mint történt ez éppen Detroitban.

Ebből New Orleans előkelő éttermeiben persze mi sem látszott. New Orleans legpatinásabb éttermei a „Francia negyed”-ben foglaltak helyet, s az egyikbe meghivta a másodéves fellow-kat Goldstein. Az éttermi kiszolgálás Amerikában nagyonis kifinomult, s ennek a helyiek nagymesterei. Egy európai orvos azt mindenesetre megtanulta, hogy New Orleans belvárosa (Washington, Miami és Detroit mellett) az egyik legveszélyesebb terület Amerikában- egy rosszhelyre tévedt veseorvos friss halálhire intő példa volt sokónknak. New Orleans ezenkivül enyhén erotikus mulatóhelyeiről is hires. Mint sokminden más, Amerikában a prostitúció is szigorúan tiltott (Nevada államon kivül). Hogy földalatti prsostitúció van-e vagy sincs, nos erről nem tudok. Akárhogy álljon is a dolog, egy európai szakorvos erről a konferenciáról már sohasem tért vissza szeretteihez.

A kongresszuson kezdtem megismerni a nefrológián belüli legfontosabb szakterületek népszerű előadói és szakértői közül jónéhányat- nopersze csak névről és távolról. Különös érzés volt egy ilyen tekintélyes szervezet szerteágazó tudományos életében valamilyen szinten részt venni- olyan volt ez megint, mint egy hatalmas iskola, vagy

egyfajta céhszervezet, kialakult szokásokkal, sajátos viszonyokkal, állandó szereplőkkel. A csillogó-villogó szállodák, enyhe esték, pazar vacsorák, szines diák, végtelen jegyzetelések ezen világából a rideg Detroitba vissza aztán egy újabb hónapot kellett a transzplant rendelőbenmegkezdenem, s ezúttal már jobban haladtam ebben a nagyonis bonyolult, szövevényes szakágban.

Még a kongresszuson találkoztam néhány potenciális munkaadóval, akik közül egy érdeklődött irántam. December elején mentem első interjúmra Indiana állam egy kis városába, a Chicago közeli Munster-be. Ez volt az első izelitő abból, hogy hogyan is folyik a veseorvosi munka a „terepen" („in the real world"). Nos az első benyomás, mint Amerikában mindig, az elkáprázottságé. A Detroit és Munster közötti gépkocsival majd ötórás utat -leendő munkaadóm költségén- repülővel, majd egy hatalmas limuzinnal tettem meg, s a kisváros legjobb hoteljének óriási csarnoka (melynek egyfajta műtrópusi decor-ja első látásra valóban luxusszerűnek tűnt) jacuzzi-jában olvastam Durant civilizációtörténetének a tizennyolcadik-századeleji Franciaországot leiró kötetét.

„I'd call this a nice start for the morning" (Igy kell egy napot elkezdeni!)- szólt oda elismeréssel egy kedves hoteldolgozó, aki elmélyült relaxációmat meg akarta toldani egy biztató mondattal. Az itteni emberek nagyonis kedveseknek tűntek.

Másnap aztán már láttam izelitőt a „mindennapokból".

Aschbach doktor, ez a jóötvenes, megtermett, szélesderekú nefrológus doktor vitt be az irodahelységbe, ahol a nefrológia csoport lelke, egy aprótermetű, igen mozgékony sötétszemű adminisztrátor, Jack fogadott. Jack az amerikai üzletember igazi, vérbeli válfajából volt való, az a fajta, akiről itt azt mondják „no b.s. guy". Még New Yorkban hallottam ilyenfajta jellemzéseket orvosokról:

„He is a good guy he just does not like patients." (Jó fickó, csak a betegeket nem szereti.), vagy

„he does not take b.s." -(átlát a mellébeszélésen: erősen gyengitett forditás).

Jack esetében ezutóbbi nagyjából abban állt, hogy nem zavartatta magát túlságosan mellékes problémákkal, amennyiben a „bottom line" (nagyon szokásos amerikai üzleti kifejezés: a végső egyenleg a bevétel-kiadás jelentésen, vagyis a profit mértékét jelentő szám) rendben volt. Ezt kár volna úgy forditani, hogy nemigen voltak szociális gátlásai. Ez nem hangzana kellően hitelesen. Kezdeti benyomásom erről a szinte játékosan kedves emberről igen jó volt. Az a kellemesen „laza" stilus, a kötetlenség, a hajlékony ügyesség, ahogy hozzám beszélt jelezte, hogy szivesen és jól bánik emberekkel, hiszen lényegében ez volt a foglalkozása. Jack egy igazi, bár kisvárosi amerikai *üzletember* volt, olyas, akivel eleddig nemigen találkoztam Amerikában.

Jack nem volt körülövezve a nagytudású, sokszor ortodox zsidó szakember ki nem mondott, de annál hatásosabb nagypresztizsű, szokásos aurájával. Az ő zsidósága egy jó társasági kört jelentett, amelyhez tartozott, amelyből erőt meritett. Jack meglepően jó jövedelmű, szinte kifejezetten gazdag ember volt, s ez a gazdagság abból származott, hogy ő vezette ezen nefrológusok számláit. Itt meg kell emliteni néhány momentumot a gyakorlati orvoslás financiális oldaláról.

A hagyományos európai társadalmak alapvető hierarchiapiramisa nagyjából abból állt, hogy volt egy földműveléssel foglalkozó paraszti réteg, azután a polgárság (üzletemberek, orvosok, ügyvédek, helyi tisztségviselők), azután a papi-klerikális réteg, azután az arisztokrácia, azután pedig a király. A francia forradalommal azonban a király és az arisztokrácia eltűnt, Amerikában pedig ki sem nagyon alakult. Igy tehát a

társadalom csúcsán eleve az üzletemberek, az orvosok és főleg az ügyvédek jelentek meg. Minthogy aztán ezek formálták az új államot, az állam úgy alakult, hogy utóbbiak érdekeinek feleljen meg. Az orvosok például fenntartották maguknak azt a szabadságot, hogy minden állami beavatkozás nélkül, szabadon folytassák mesterségüket. Igyaztán állami társadalombiztositás nincs is, az orvosok és a magánbiztositások, valamint a gigantikus gyógyszercégek fölözik le az amerikai világ egyik legnagyobb volumenű üzletének, az egészségügynek a hasznát. Csakhogy az orvosokat és az orvostudósokat elfoglalják mesterségük nehézségei: éjszaka ők ügyelnek, ők operálnak, beszélnek aggódó hozzátartozókkal, dolgoznak szinte reménytelen eseteken. Éppezért munkájuk adminisztrativ és üzleti részét hivatásos üzletemberekre bizzák, mint amilyen Jack. Jack és a hozzá hasonlók aztán tudják, hogy hogyan épitsenek jól jövedelmező üzletet egy-egy orvosi praxisból. A magánorvosok mesésnek tűnő jövedelmeitől már csak az orvosokat menedzselő üzletemberek bevallatlan jövedelme a figyelemreméltóbb. Nem beszélve természetesen a gyógyszercégek, s a különféle orvosi műszereket, különösen a művese berendezéseket gyártó cégek profitjáról. Az ilyen cégek aztán felfogadnak orvoskutatókat, hogy számukra előnyös kutatási témákon dolgozzanak, például egy-egy általuk gyártott termék előnyeit kimutatandó. A kör igy bezárul. Az üzletember és orvos viszonya ráadásul még inkább eltolódott az előbbi javára a „gazdaságosság"- orientált új általános szemlélettel, mely az utóbbi huszonöt évben lett mindenható. Jack például nagyon világosan értésére adta az őt felfogadó orvosoknak a „fogtam törököt de nem enged" módjára, hogy mi a gazdaságos, s mi nem kellően jövedelmező. Az amerikai orvos három dologtól illetődik meg, illetve fél: a beperelésektől és az ügyvédektől, az aritmetikától és a statisztikusoktól, nomeg a gazdaságtudománytól és az üzlet-menedzserektől. Még egy napi ottlétem alatt is nyilvánvalóvá vált előttem, hogy milyen súlya van annak, amit Jack mond. Valahogy úgy nézett ki a dolog, mint a nagyvezir és a szultán viszonya. A nagyvezir volt kapcsolatban az üzleti világgal, ő tudta, hogy „mi történik a birodalomban". A szultán pedig hitt és aláirt. Az orvos és az ügyvéd viszonya ennél még sokkal figyelemreméltóbb. Sok ügyvéd kifejezetten az orvosi műhibák iránti vadászatból él meg. Ezt a televizióban és az útmenti plakátokon fennen hirdetik. A milliós „prémiummal" kecsegtető orvosi perekből az ügyvéd részesedést kap, a perköltségeket az orvos még akkor is viseli, ha ártatlan. A prémiumoknak gyakran nincs felső határa. Elvégre egy-egy ember élete több millió dollárt is megér, nemde? ....Az államok nagy hányadában a perekben képzetlen esküdtek mondják ki az utolsó szót, elvileg orvosi szakértők meghallgatása után. Node természetesen az ügyészek értenek ahhoz, hogy olyan oldalukról mutassák be az orvost, hogy a vele amúgy sem rokonszenvező, többnyire szegényekből összeválogatott esküdtek véleménye érdeküknek megfelelő legyen. Az, hogy az ilyen ügyészek is gazdag emberek, az nem jut az esküdtek eszébe. Az ügyész ilyenkor a gazdag embert elkapó hős, egyfajta Robin Hood. Az orvos a lelkiismeretlen pénzvadász. A per kimenetele tehát ritkán kétséges...nagy szerencsém, hogy ilyen élményben eleddig még nem volt részem, s mindezekről csak másodkézből hallottam.

Igyaztán az orvosok tartanak mind az ügyvédektől, mind a betegektől. No nem az ellátás szinvonaláról van itt szó, nem az a döntő: inkább a beteg megelégedettségének fokáról és a jó „dokumentációról". Ha a betegnek az a benyomása, hogy minden jól megy, akkor az úgy is van. Ami a kórlapban le van irva az úgy is van. Elvégre az ügyész a beteg benyomásaiból és a kórlapból dolgozik. A fentieknek külön neve is van: „defenziv

medicina". Mindent úgy tenni, ahogy tenni szokásos, vagy ahogy az országos szakmai előírások szószerinti alkalmazásának megfelel s úgy, hogy a beteg (a fogyasztó) mindezzel lehetőleg elégedett legyen. Ha mindez olykor a betegellátás szinvonalának rovására megy, sebaj. Elvégre az orvosnak joga, hogy védje magát.
Aschbach koránöregedett, teljesen ősz feje, kissé megkopott, a sokévi túlórákban megfáradt vonásai különös ellentétet képeztek hatalmas mikrobuszának csillogásával és fényűző voltával. A mikrobusz persze nem vállalati, hanem családi autó volt, s egyben státuszszimbólum, mely jelezte szakmai sikerének mértékét.
A magánpraxisnak volt hat hatalmas, bérelt helyiségekben elhelyezkedő, különböző kisvárosokban elszórt dializisosztályuk, ahol betegek tucatjai, mint a heringek, egymás melett hatalmas gépekhez kötve ültek óriási karosszékeikben. Az orvosvizit egy-egy betegre nézve körülbelül egy négy-ötperces beszélgetésből állt havonta egyszer. Ennek magvát nyájas, a páciens megelégedettségét célzó beszélgetés képezte. Az orvosi ellátás nagyrészét a szaknővérek végezték, az orvosigazgató által irt általános direktivák szerint. Az orvos csupán megmutatta magát, egy-egy váratlanabb, összetettebb problémát esetleg felvállalt, no és persze akkor már valóban kezelte a beteget, ha az a kórházba került. Ez a magánpraxis számos ilyenkórházban látott el vesegyógyászati szaktanácsadást. Ezek és a műveseosztályok között ingázva folyton az orvos bizony sokszáz mérföldet kellett megtegyen Pazar luxusautójával.
A kórház- és művesecentrumlátogatások közül kiemelkedett egy benyomás, mely némi aggodalmat keltett bennem. Ez a Gary-ben elhelyezkedő kórház meglátogatása volt. Egy hatalmas Mercédeszben egy nagyon kövér, bajszos indiai nefrológus, a csoport egyik fiatalabb, talán késő harmincas, de szintén korán őszülő tagja, vitt el a hatalmas gyárakkal körülvett kisvárosba. A Michigan tó partján vigasztalanul füstölgő gyárrengeteg olyasfajta ilyesztő látványt nyújtott, mint egy szürrealista kép, vagy egy Kaffka regény. Ami a legmegkapóbb volt, az az egész benyomás eleven valósága és mérete. Amerre a szem ellátott, mindenütt gyárak, elszürkült talaj, kormos levegő, gyér és fonnyadó növényzet (ez a december szokatlanul enyhe volt, s nem esett le még a hó), mérföldeken át, ridegen és kérlelhetetlenül. A szines reklámplakátok és a ragyogó Mercédesz kiváló légkondicionálása, a szines, soksávos sztrádán rohanó autóforgatag még valamelyest ellensúlyozta ezt a szürke világot egészen addig, amig a lerobbant kórházépületet, az elsavanyodott arcokat, az üres utcákat meg nem láttam ebben az amúgy kicsiny városkában, s be nem szippantottam a savanykás, füstszagú, koromtól nehéz levegőt. Ide kellettem tehát. Hiába bizonygatta az esti, pazar étteremben töltött vacsoránál Jack, aki hol volt feleségénél töltött estéjéről beszélt, hol fia házikigyójáról mesélt, (láthatólag szerette ezeket a pikáns témákat) s hogy ezutóbbi hogyan riogatja volt otthonában a vendégeket (különben -mint Aschbachnak- Jack-nek is négy gyereke volt, s mindkettő nemrégiben elvált feleségétől, mint az az egyszeri amerikai, aki a munkájába menekül diszfunkcionális otthoni kapcsolataiból, amig végre talál magának egy kellemesebb munkahelyi ismerettséget....). Nos hiába mondott Jack akármit arról, hogy Gary-ben már van ember, s hogy én egy másik kisvárosba fogok majd tartozni: alig hittem neki. Három év Gary-ben: hát ezért volt a nagyszerű iskola, áttanult hétvége, hónapokon át előkészitett szakmai tudományos előadás?
Találkoztam viszont egy nagyon rokonszenves amerikaival, aki vagy öt éve végzett a Henry Ford kórházban, s most elmondta, hogy ő azt szeretné, ha vele együtt dolgoznék egy másik, valamelyest rokonszenvesebb, bár sokkal nagyobb betegforgalmú

kisvárosban. Neki viszont jobban hittem. Elvégre ugyanabból a fellowship programból jöttünk, talán jobban megértjük egymást.
Egészében bizonyos óvatos optimizmussal érkeztem vissza Detroitba. Egy óra repülőút, autóval is csak négy óra. Nincs túlságosan messze. Chicago belvárosa Munster-ből mindösszecsak negyvenöt perc. „Otthon", Detroitban, az I szárny alagsori helységében a legelesettebb dializisbetegekhez voltam beosztva ebben a hónapban. A vigasztalan helységben, ahová éppcsak beszüremlett a kis, éppcsak a talajszinten felüli ablakokon némi fény, járni nem tudó, súlyosan sziv-, vagy tüdőbeteg, vagy előrehaladottan rákos betegeket kezeltünk művesegépeken. A legtöbbet itt a szaknővértől, Renautta-tól tanultam. Helyesarcú, mosolygós, nagyon kedves harmincas, lengyel származású amerikai szőkeség volt. A betegeket láthatólag nagy gonddal ápolta.

6. Bootwoche és Balázs. Bukowin és Detroit-Manifesto

Ezerkilencszázkilencvenhat karácsonyára érdekes üdvözlőlapot kaptam Goldstein-tól. Holott Goldstein természetesen zsidó vallású volt, karácsonyra mégis szokása volt veterán fellow-iról megemlékezni. Az üdvözlőlapon nem karácsonyi idill, hanem egy szürke farkas képe diszelgett. Mi tagadás, a fénykép kétségkivül eredeti volt és őszinte. A karácsonyt ismét a kis warren-i lakásban töltöttük. Ekkorára már beköszöntött a hideg, sőt: minusz huszonöt fokig ereszkedett le a hőmérő. A Cottage kórház parkolójában egyik éjjeli ügyeletem után a vastag jégpáncélt a szélvédőről csak úgy tudtam leolvasztani, hogy a műanyagüveg átlósan megrepedt. Majdnem szibériai hideg volt ez. Szilveszterkor, Royal Oak egy kis pizzériájában, tizenéves kamaszok között Dinával úgy beszéltünk, mintha biztos lenne a jövő. Január pedig ismét éhezéssel telt és-ezúttal- ismét kivételesen kemény munkával. Újabb konzultációs időszak Goldstein-nal. Most azonban a dolgok két fontos tényezővel bonyolódtak. Goldstein megint vérmes kedvében volt, s jobban ráért velünk foglalkozni, mint augusztusban. Az önállóság augusztusi dicsősége helyett tehát visszatértek a napi kemény vizsgáztatások. A másik fontos momentum az volt, hogy Sz. Balázs volt a havi beosztott rezidensem.
Balázs és Goldstein minden látszólagos különbözőségük ellenére nyomban egymásrataláltak. A budapesti tehetséges értelmiségi persze valahogy mélyebb benyomást keltett bennem, mint Brooklyn fenegyereke: valamiféle méltóságos komolyság, valami mélyen átgondolt értelem látszott rejtezni a magas homlok és tekintélyes szemüveg mögött. Balázsnak megvolt a képessége arra, hogy meglássa az esetekben azt, ami nehéz, ami vitatható, amelyet senki más nem képes kellő precizitással átgondolni, amelyre csak olyan mély eleme képes rávilágitani, mint ő. Rengeteg időt és energiát be tudott fektetni egy bonyolultabb esetbe, s aztán igy kezdte beszámolóját: „I have real difficulty presenting this case"....(Nem tudom hogyan prezentáljam ezt az esetet.), mellyel értelmesen kifejezte azt, hogy az esetet igazából nem is lehet prezentálni, hiszen nem volt konzekvens a kezelési, vagy akár a diagnosztikus stratégia, s

Goldstein természetesen csak tökéletes esetmeneteket hallhat, hiszen csak ilyet várhat el tőlünk ebben a magas szinvonalú szakintézményben, ahol mindennek illik a tudomány lehető legmodernebb vivmányait naprakészen követnie, s ha nem, úgy ez csakis és feltétlenül emberi mulasztás, hanyagság, vagy még gyakrabban: nem kellően konzekvens, tiszta gondolatmenet következménye lehet. Nos mindebben akkor teljes mértékben hittem, s feltétlenül értékeltem azt a precizitást és mélységet, amit Balázs hozott a csoportba, még akkor is, ha néha ez tovább erősitette Goldstein amúgy is kritikus kedvét, s olykor némi kimondatlan feszültségekhez vezetett. Mindazonáltal tudtam: ha valaha komolyabb segitségre volna szükségem, társra, barátra, akkor azt valahol máshol kellene keresnem: a minden izében intelligens budapesti fiú jól palástolt, de érzékenységem szintjén mégis felüli megvetéssel kezelt, mégha ezt talán még magának sem vallotta be. Januárban -a nagy hideg miatt- a betegek nagyobb számban és általában súlyosabb problémákkal jelentek meg. A hónap nagyon nehéz volt, az éhezés a szokottnál megterhelőbb, s ilyenkor a padlófűtéses lakások száraz levegője kikezdte az arcüregeket, mindenféle allergiás tüneteket okozva. Odakinn pedig hó, a bágyadt nap szürkén nézett le a nem kellően gondozott házakra, a millió gépre, melyeket automobilnak becézünk, s melyek ott kigyóztak kilométer hosszan a Detroitból kivezető sztrádákon. A metszően éles, hideg, északi szél, a fagytól megrepedezett, gödrös aszfalt, a szürkeség, a süllyesztett autósztrádák repedezett falai, a rozsdásodó felüljárók végtelennek tűnő sora menekülésbe hajtotta a gondolatot, s úgy emlékezett Hawaii-ra és Floridára, mint valamiféle elvesztett paradicsomra. Pedig a millió gép zaja és füstje még mindig megnyugtatóbb volt és kellemesebb, mint egy-egy kórházi nap, a folytonos túlterhelés, a lehetetlenül magas elvárások. Pedig Goldstein mostmár közvetlenebb volt. Egy-egy megbeszélésünk közben hanyagul ette ebédjét, tudniillik egy automatából vett sós perecet kis műanyagzacskóban, s még arra is megkért, hogy egy az ambuláns rendelésemen megjelent beteg esetét együtt publikáljuk. Dolgozatomat időnként úra és újra elkezdte javitani, de sohasem ért a végére. Néhány hét múlva újra szóbahozta az esetet, mintha mi sem történt volna, megint elkezdte javitani dolgozatom egy újabb változatát, s a ciklus igy ment tovább, s az esetet végül egyedül ő adta elő egy tudományos konferencián, melynek véletlenül épp tanúja voltam. Balázs mindenesetre hamar elhatározta, hogy miután két éven belül rezidens képzését befejezi, itt lesz nefrológia fellow Goldsteinnál- igy is történt aztán később.

Februárban aztán ismét a hirneves Bukowin-nal dolgoztam együtt, s mi tagadás, most nagyra értékelt, mint már tapasztalt végzős fellow-t, aki mostmár sokban segitett neki. Bukowin több tanulmány megirásával volt elfoglalva, sőt egyiket rám bizta, hogy irjam meg, hiszen az ő ideje erre már nem volt elég. Mindeközben Jack felhivott Munsterből s elmondta, hogy az állást felajánlották nekem, s a vizumügyek elintézésére már fel is fogadott egy ügyvédet Chicago-ban. A következő hétvégén tehát meglátogattam ezt az ügyvédet egy hatalmas, a huszas években épült akor hipermodern felhőkarcoló huszonegynehanyadik emeletén egy kis irodahelységben, Chicago belvárosának kellős közepén. A kövérkés hölgy nemigen értett a vizumügyekhez, még egyetlen ilyen esete sem volt. Jack ügyintézési képességeiben való hitem rengeni kezdett, s ezúttal arra kértem, hogy egy nekem előzőleg beajánlott new york-i ügyvédet fogadjon fel buzgón magyarázva, hogy a munkavégzői vizum megszerzése hosszadalmas és bonyolult feladat, s enélkül állásszerződésünk, melyet e hónapban irtam alá, nem működhet. A new york-i ügyvéd, mint minden ügyvéd, eleinte nagyon jól hangzott, később azonban sorra derültek

ki az újabb és újabb nehézségek, s Jack, mintha mi sem történne, egyre rendületlenebb pozitivizmusal és optimizmussal kezelte az ügyet, már a lakásbérletet intézte, s a számos kórház orvosi tagságának adminisztrativ részleteit: a vizumügyek azonban nehezen haladtak, s minden a lehető legnagyobb bizonytalanságban maradt a következő jónéhány hónapon át.
Ime tehát itt végzem életem legjobb iskoláját, Detroitban, anélkül, hogy tudnám, mi jön ezután. A bizonytalanság ezen kaffkai érzete egyre inkább uralkodott el az utolsó négy hónap alatt.
Négy hónap hiján öt évet töltöttem el Amerikában -egy nagy kórházban, kiváló orvosok között, a szakmát szinte mániákus odaadással űző szakemberek, dietetikusok, gyógyszerészek, ápolónők, szakápolók, orvosok, sebészek, patológusok, orvoskutatók, laborasszisztensek között egy egész különálló kis világba illeszkedtem be, számbavéve a legújabb tudományos eredményeket, a legmodernebb technológiát, a legmagasabb elvárásokat. Olyan szakmai rendszer volt ez, ahol minden működött, sőt jól működött. Egy magyar kisvárosi tanárgyerekből mintha jó szakember, elismert orvos kezdett volna formálódni itt, ebben a világ minden tájáról összesereglett csapatban- ez az illúzió kezdett formálódni bennem, miközben úgy véltem, hogy a szakmai haladás nagyon lassú, de folyamatos: több, mégha ebben a hierarchiában kezdő vagyok is, mégis egy bizonyos komfortérzés alakult ki körülöttem olyan sok átdolgozott éjszaka, áttanult hétvége, végigböjtölt hónap után. Március végén pedig egy újabb a felfedező utak közül. Holott az igazi viharfelhők a távolban már fenyegetően gyülekeztek, egyelőre még fényesen és forrón tűzött a nap -ezúttal Mexikóban. Időközben az örökké vállalkozó, életteltelt Dina business school-ba, egyfajta közgazdasági egyetemre iratkozott be, s az általam autodidakta módon megtanult felsőbb matematikai analizis példákat, melyek a tantervhez kapcsolódtak, együtt oldogattuk meg egy-egy kávézóbeli délután, vagy a katolikus kórházban, a Saint Mary-ben, ahová néha eljárt ügyelni. A Saint Mary kis, de jól felszerelt kórház volt Detroit Livonia nevezetű középpolgári külvárosában, s a szokásos kiváló detroiti kórházi szinvonal ide is átragadt. Dinát itt mint már belgyógyász szakorvost ismerték meg, s szemlátomást szerették. Mindemmellett arra is maradt ideje, hogy művészfotó tanfolyamra járjon, s együtt fedeztük fel Ann Arbor álgótikus épitészetét és kozmopolita forgatagát, mely a képek gyakori alanya volt. Mexikóba is együtt indultunk.

7. Mexikó

Bármi legyen is négy hónap múltán, a maja piramisokat még fel akartam fedezni Amerikában. Erre volt még másfél hét szabadságom. Holott az amerikaiak szabadsága általában nagyon kevés, ez a máskülönben nagyon keményen dolgozó fellow-kra nem igaz. A másodévben csaknem öt és fél hét szabadság járt, a ledolgozott szabadnapok miatt. Utazásra a megkeresett pénz feltétlenül elég volt, különösen mert Mexikóba csak a repülőjegy valamelyest drága: az ottani költségek általában sokkal kisebbek, mint Detroitban. A mexikói út célja kifejezetten a maja kultúremlékek meglátogatása és

áttanulmányozása volt. Mint minden úton, úgy ezalkalommal is jóval többet láttam, mint amelyre olvasmányaimból fel lettem volna készülve. Gyermekkoromban pedig olvastam a maja történelemről és nyelvről, a megfejtetlen hierogliofákról, a hatalmas romvárosokról, de mindez aligha volt elég. S épphogy volt elég igen szerény spanyol nyelvismeretem, melyet megint csupán könyvekből szedtem fel.
Az út első állomása még egy fél-amerikai kolónia, a modern hotelsorokkal, fényes sugárutakkal kiépitett, szépen elrendezett túristaparadicsom, Cancún. Ez az amerikai diákság egyik kedves kirándulóhelye, ahol távol a túlstresszelt ipari környezetből szabadon engedik magukat. Másfelől a monumentális méretű, a Miami Beach mintájára épült hotelekben a tehetősebb, napfényre, luxusellátásra és semmit-tevésre vágyakozó (amerikai) átlagpolgár is megtalálja számitását. Itt egyetlen napot sem töltöttem, sokkalinkább igyekeztem a bérelt gépkocsit egyenesen Chichen Itzá irányába elinditani. Első éves gimnazista koromban a „népszerű" és telthasú történelem tanárom nem túlságosan nagy lelkesedéssel nyugtázta, hogy a szokásos tankönyvi anyag mellett olykor olyan történelmi példákat is megemlitek, melyről ő eladdig sosem hallott. Pedig Chichen Itzá egy lényeges és jól ismert kultúra fontos kultikus központja volt, s még megmaradt romjai is impozánsak. Chichen Itzá, mint Pompeii, egy teljes város, melyet lakossága egyszerűen csak elhagyott. Hatalmas, fényjátékáról ismert lépcsőpiramisa, s másegyébb épületei lakatlanul maradtak évszázadokon át, de nem voltak eltemetve és elfeledve, mint a Közel Kelet, vagy Európa antik városai. Hogy miért hagyták el a maják ezeket a dzsungelből kinőtt hatalmas metropoliszokat, arra a régészek máig találgatják a választ.
A hatalmas romterület most nyüzsgött a túristáktól, s helyi egyetemisták óriási összegekért kináltak idegenvezetést- akár olaszul is. Szerencsénkre március végén megfigyelhettük a legnagyobb piramison, tudniillik a tollas kigyó, a fehérbőrű és szakállas isten, Quetzalcoatl piramisán azt a fényjelenséget, melynek során a napfény úgy esik a piramis oldalső szegletére, mintha egy fényből való kigyó kúszna föl lassan a piramis tetején elhelyezkedő kicsiny szentélybe. Hogy a piramisok csillagászati megfigyelésekhez voltak igazitva, az elég nyilvánvaló volt égtáji irányitottságukból, s a hasonló nevezetes fényjelenségekből. Chichen Itzá mellett van egy modern kisváros, ahová egy poros, gyalog megtehető útszakaszt követően busz visz el. Itt figyeltük meg, hogy mennyire megmaradt a mediterrán tipusú városrendezés a mexikói spanyol városokban: központi parkos tér árkádokkal, egyik oldalon templom, körben éttermek- ilyen lehetett a Forum és az Agora is valaha.
Uxmal (Usmal) már sokkal érdekesebb volt- itt szintén magasra hágott a kommercializmus és rengeteg volt a túrista, de a környező vidék mégis elhagyatottabb volt, s itt a romváros központján kivül egész kis kerületeket fedezhettünk fel még feltáratlanul, a bozótoktól még fel nem szabaditva. Amikor a Varázsló Piramisából (ezek csupán a modern kor fantázianevei) szétnézett az ember, frissen megmászva az apró lépcsőfokok százait a tűző trópusi napfényben, akkor lepődött meg igazán a város méretein. Egy-egy környező dombon még mindig ott látszottak a feltáratlan romok, s mindez a dzsungel közepén, távol a folyótól és messze a tengertől. Talán a majáknál a város egészen másként funkcionált, mint Európában. Ugyan miért is költözhettek ide a fürge maják, erre a teljesen valószinűtlen helyre, hacsaknem, mint a mormonokat Utah-ban, valamiféle mitikus idea vezette őket? Uxmal persze vonzotta a jelenkor misztikusait, s mindenféle szent meditálókat láttam a romantikusan Zárdának becézett, négyszögletes, hatalmas udvart körbefogó épület kis szentélyfülkéiben. Elsétáltam a dzsungelben,

keresve egy-egy elhagyatott romot, mely itt-ott elővillant a bozótok közül- ezek valaha talán templomok, villák lehettek, s ma a túristák sem igen látogatják őket, talán mérgeskigyóktól tartva, talán érdektelenség miatt. Uxmaltól Palenque felé az úton egy kisebb romterület, Kabah jutatta eszünkbe azt, hogy itt, a Yucatan félszigeten nagy számban fordulnak elő a maja városok- lépten-nyomon előbukkannak a dzsungelből nagy piramisaikkal, széles tereikkel. Kabahtól az út déli irányba vezetett,s itt láttuk meg (szinte fel sem figyeltünk rá eleinte), az igazi majákat. A maják ugyanis korántsem haltak ki. Most is úgy virulnak, mint bármikor, csakhogy hatalmas kőépületek helyett kicsiny, szinte sátorszerűen megépitett viskókban, ahol szinte csak néhány ember fekhelye férhet el- látnivalóan idejük döntő többségét odakinn töltik. A múlt század végén a maják még szabadságharcot is vivtak a Mexikói kormányzattal- ha elfeledtük is őket, mert a házaik kisebbek, a maják azért erősek, talán nem kevésbé, mint bármikor.
Palenque felé menet fegyveres őrök ellenőriztek minket- ez már Tabasco tartomány, még mindig friss a lázadás szellemétől. Innen délre, túl a félszigeten, a modern Chiapas már Guatemala-val határos. Az itteni hegyes-völgyes, zöldebb, mélyebb dzsungellel boritott tájon fekszik a maja őshaza, ahonnan a maják később -szintén ismeretlen okból- vándoroltak el Yucatan szárazabb, tengerközelibb vidékére. Palenque lényegében egy fennsikon fekszik, központi tornyából kiváló kilátás nyilik a környező vidékre. A mögötte elhelyekedő hegyekre támaszkodva a város jól védhető és festői elhelyezkedésű, ha ugyan ezek szempontok voltak a városalapitó majáknak. Itt piramisok egész sora fogadott minket, egyikben pedig egy még létező sirbolt erősithette azt a feltételezést, melyszerint a piramisok általában uralkodók sirhelyeként funkcionáltak (gyanitom, hogy ez az általánosan elfogadott tudományos elmélet valószinűleg nem egészen helytálló). A központi épületegyüttes egy nagy lépcsőplatformon áll, s benne kazamaták rendszere foglal helyet. A magas torony, Palenque mintegy jelképe, egészen egyedülálló az általam látott maja városok épületei között, ahol bármiféle toronyszerű alakzatnak még nyomát sem láttam- inkábbcsak massziv, reliefekkel és feliratokkal ékitett oszlopsoros épületeket. Felfelé a völgyben, s lenn a fennsik alatti dzsungelben újabb és újabb romok emlékeztetnek arra, hogy az általunk Palenque-nek ismert épületcsoport egy nagyobb város kicsiny központja lehetett csak. Az épületek megfigyelőhelyei természetesen ismét valamiféle csillagászati konstellációnak megfelelően voltak irányitva, s mindenütt hieroglifák sora hirdetett hiteket és ismereteket, melyeket mi most nem értünk egészen. Palenque romvárosa mellett létezik egy modern Palenque is, mely egy igazi jelenkori maja város. Itt az emberek döntő többsége legalábbis úgy néz ki, mint az épületek homlokzatán, bár spanyolul (is?) beszél és európaiasan öltözködik. A sült kukoricát egy chillis szószban és sajttal árulják ugyan, de most is ez fő ételük, mint ezer évvel ezelőtt. Villahermosa már modern (és spanyol) nagyváros, ahol a hotel-alkalmazott éppoly ékesszólóan provokálja a borravalót, mint bárhol másutt a világon. A spanyol kiejtés itt nehezen érthető, az arcok félig indiánosak, de nem maják már. Egy itteni múzeumban láttuk azokat a hires Olmék óriásfejeket, amelyek afrikai arcvonásukkal egy korai afrikai kultúrbehatás elméletéhez vezettek. Az elmélet hitelessége máig vitatott, az arcvonások azonban valóban afrikaiak: hatalmas, duzzadt száj, széles, lapos orr. Az indiánok egészen más fizionómiája eszembe jutattja, hogy egy németalföldi madonna általában szőke és hollandos kinézetű. Vajon ki állt modellt az Olmékoknak? Vajon mennyi mindent nem tudunk még Amerika ősi történelméről? Dél Amerikában hihetetlenül nagy és ősi civilizációk nyomaira akadtak Perutól az Amazonas völgyéig, amelyekről még nemigen

tanitottak az iskolában. Afrika és Amerika pedig közelebb van egymáshoz,mint Európa és Amerika. Piramisok Afrikában, Előázsiában és Közép Amerikában vannak. Vajon milyen titkok lappanganak a múzeumkertben felállitott monumentális fejek körül? Tulum, az egyetlen tengerparti maja város, ismét telis-tele volt túristákkal, s általában csodálatosan megmaradt. Mégis, az igazi régészeti élményt Cobá jelentette.
Cobá úgy harminc kilométerre Tulumtól, megint az őserdő mélyén helyezkedik el, Yucatan délkeleti oldalán. A romváros javarésze szinte teljesen feltáratlan. Hosszú kilométereken át bozót és erdő által benőtt épületcsoportok bukkannak elő egy poros túrista gyalogösvény-rendszer mentén. Egy helyi maja hivatlanul -és spanyolul- kezdett el magyarázni arról, hogy Cobá valaha a dzsungelből kivágott kereskedelmi utak gócpontja volt, s hogy milyen szinekkel voltak kifestve különböző épületei, s ezeknek milyen speciális kultikus jelentőségük volt. A földön elszórva felirásos kőtáblák sora, távolban ismét magas, ezúttal karcsú piramisok. Éppen olyan volt ez, mint egy időutazás. Cobá, csupán méreteiből itélve, hatalmas centrum lehetett valaha. Azóta jobblétre szenderült gimnáziumi történelemtanárom már sohasem tudja meg, hogy Cobá létezett.
Cancunból a detroiti télbe vissza- olyas volt ez az utazás, mint egy általános, egy univerzális kozmikus létből való visszatérés az adott, a kicsiny, a behatárolt jelenbe. Áprilisban lassan tavaszodni kezdett. Detroit átfagyott falai lassan felengedtek. A fellowship-ből már csupán szűk három hónap volt hátra, s utána a nagy bizonytalanság. Harminc éves koromra most, akaratlanul és szándékaimmal ellentétben, be kellett fejezni az iskolát, s legalább három évre magánpraxisban kellett dolgoznom távol minden akadémiától, minden tudományos igényességtől. S még azt sem igen tudtam, hogy ez melyik földrészen volt esedékes.

8. Az utolsó három hónap

Áprilisban ismét újat tanultam az amerikai történelemről. Meglepően részletes dokumentumfilmsorozatot vetitettek az egyik viszonylag kultúrálisabb szinezetű televiziós csatornán az amerikai szerecsenek felszabaditó mozgalmairól a hatvanas években. Egy alkalommal még Malcolm X egyik hatvanasévekbeli beszédét is volt alkalmam meghallgatni. Mi tagadás, ismét arról győzött meg mindez, hogy mennyi mindent nem tudok még azokról az eseményekről sem, amelyek születésem éve körül történtek. Pedig ezek az események igen tanulságosak, s nagymértékben meghatározták a körülöttem lévő világot. Röviden összefoglalva azt, amit ekkor megtanultam: az Afrikából a tizenhetedik és tizennyolcadik században idehozott szerecsenek zöme Nyugat Afrikából származott. Ezek jelentős része muszlim vallású volt, s csak rabszolgasorsuk alatt voltak kénytelenek átvenni uraik „keresztény” vallását, gondolom a cuius regio eius religio módositott elve alapján. Miközben más, sokszor ellenséges, vagy idegen törzsekből származó társaikkal együtt dolgoztatták őket az ültetvényeken generációk hosszú során keresztül- ezeket az embereket távol tartottak mindenféle kultúrbehatástól és neveléstől (utóbbi eredményét hamarosan tapasztaltam louisianai tartózkodásom

alatt...). Az úgynevezett rabszolgafelszabaditás után (a polgárháborút követően 1865-től) sokan elvándoroltak délről és nagyobb északi városokba költöztek, ahol lényegében gettót alkottak, hiszen az európaiak nem voltak hajlandóak közelükben lakni, velük egy járművön utazni, vagy egy köztéri illemhelységet használni, avagy velük egy iskolába járatni gyereküket. Nagyjából száz év kellett ahhoz, hogy ez a végletekig elnyomoritott sokféle népből lazán összeálló keverék végre alkosson egy olyan legalább félművelt középosztályréteget, amelynek legalább esélye lehetett a finesse-es, kifinomult „fehérekkel" szemben. Megpróbáltak ezek az emberek visszanyúlni gyökereikhez- nodehát hogyan tehették ezt kétszáz év gyökértelenség után? Sokan az iszlám valláshoz nyúltak vissza, igy például egy vidéki, tehetséges bokszoló-üzletember, aki igazi amerikaias nagyhangú naivsággal hirdette, hogy ő nem csupán kiváló sportember, hanem költő és művelt kultúrember is. Nos, ez a történelmi nevű Muhammad Ali egész karrierjét, mindent, aminek itt tekintették: sportemberi presztizsét, megélhetési forrását feláldozta elveiért, amikor megtagadta a vietnámi háborúba való besorozást, s eltiltották ezért a sportversenyektől. Ennek a naiv és tehetséges szerecsennek az áldozatát akkor értékelheti az ember igazán, amikor érzi, hogy őt magát sem alanyi jogon ismerik el Amerikában, nem mint ember számit, hanem mint szakmai funkció. Olyan ez, mint amikor egy feketebőrű sportolót, vagy popsztárt, aki abban a funkcióban népszerű, amit gyakorol, éltetik ugyan, de funkcióján kivül mégiscsak szerecsennek nézik- olyannak, akinek láttán körbenéznek a „fehérek" a gépkocsiajtón, hogy vajon biztosan le van-e zárva.

Mindazonáltal Malcolm X jóval nagyobb kaliberű közéleti embernek látszott, mint ez a hősies sportember. Malcolm X ugyanis kezdte átlátni, hogy amit ő Amerikában mint „európai fehér ember"-t ismert meg, az nem egészen igaz minden európaira, avagy nyugat-ázsiaira. Malcolm X joggal jellemezte az amerikai szerecsenek összességét, mint a térképen nem jelölt gyarmatot, s joggal mutatta meg, hogy az állitólag a polgárháborúban legyőzött déli rabszolgatartó mentalitás mennyire befolyásos száz évvel később, avagy hogy az amerikai „demokraták" kikre terjesztik ki a nép uralmát és *kikre nem*. Malcolm X túl felvilágosult volt és túl kellemetlen ahhoz, hogy engedjék túlélni. Ma óvatosan próbálják politikailag rehabilitálni, bár ez beláthatóan veszélyes. Ez volt az az ember, aki hirdette, hogy Amerikában igazából sohasem volt demokrácia. Ennek kitudódása túl sok érdeket sértene ma is.

Minden beható történelmi tanulmányom ellenére a ma is élő és nagyon ritkán hallható szerecsen vezetőtől, Farakhan-tól hallottam először hangsúlyosan azt a tudományos feltételezést, hogy az emberiség *egésze* Afrikából származna. Bár ez a feltételezés számomra akkor igen bizonytalannak tűnt, a későbbiekben mégiscsak észleltem olyan jelenségeket, amelyek támogatják ezt az elgondolást. A veseátültetés, transzplantáció témakörében ismert például az a tény, hogy az afrikaiak genetikus tarkasága jóval jelentősebb, mint az európaiaké,vagy ázsiaiaké. A nyelvészetben pedig köztudott, hogy a legtöbb nyelv, s a leggazdagabb nyelvi sokféleség szintén ezen a kontinensen található. Az elképzelés az, hogy az Afrikán kivüli *valamennyi* nyelv és törzs egy ágból fejlődött volna ki. A feltételezés túlságosan csábitó: az afrikai őshazából elszármazott egyik emberi törzs költözött Nyugat Ázsiába és ágazott el Európába, a Távol Kelet-re, s onnan Amerikába és Ausztráliába.

Farakhan sokkal kevesebb népszerűséget aratott azzal az összehasonlitásával, mellyel hangsúlyozta, hogy a *kis* zsidó kisebbség mennyire hatásosabban szervezett és mennyire

inkább befolyásos, mint a *nagy* szerecsen kisebbség. Természetesen sokan rögtön antiszemitizmus, vagy helyesebben a zsidóellenesség (a világon élő semiták túlnyomó többsége ma arab és muszlim: antiszemita igazából azt jelenti, hogy valaki nem rokonszenvezik a semitákkal- Farakhan természetesen muszlim, s igy technikailag valószinűtlen, hogy antiszemita lenne) vádjával illették, ami itt Amerikában az excommunicatio-val egyenértékű. Valaha a pápai kiátkozás a vallási közösségből történő kirekesztést jelentett: ma a sajtóból való elnémitást jelől. Farakhant nem sokat hallani mostanság én csupán egyszer láttam a televizióban, s ez éppen 1997 tavaszán történt.
Az utolsó három hónapban egyre világosabban fenyegetett annak a veszélye, hogy nem kapom meg a munkavállalói vizumot, s igy harminc éves koromban, huszonnégy év iskola után, s annak dacára, hogy Detroitban jó, mindenütt másutt pedig kiváló tanuló voltam, sőt általában osztályelső, most: munkanélkülivé válhatok. Hogyan is van ez? Ugyan a munkavállalói vizumot technikailag csak közorvosoknak adják, s nehéz úgy feltűntetni egy magát vesespecialistának nevező orvosi munkadócsoportot, hogy engem kizárólag közorvosnak alkalmazna, ez azonban merőben részletkérdés. Akárhogy van is, olvasva Platón *Köztársaság*-áról és a kinai évezredes állami vizsgarendszert figyelembevéve valahogy úgy gondolná az ember, hogy egy kiválóan képzett értelmiségi, eminens tanuló, aki az iskolában az elsők között volt, valamiképp szükséges része a társadalomnak. Valahogy most mégis úgy tűnt, hogy ez az iskolai és szakmai kiválóság senkit sem érdekel igazán. Ha igy, akkor kik azok, akik ezt, vagy bármely más országot vezetik és: minek alapján választják ki őket? Vajon én, aki az iskolai életben olyan elismert voltam: mit keresek legjobb esetben Gary-ben? S vajon kik vannak a Fehér Házban, vagy otthon az Országházban? S kik és minek alapján kapják a szakmai pozíciókat és dijakat? Nopersze ez igy túl egyszerűnek és naivnak hangzik, s inkább most jut eszembe ez, mint akkor.
Akkor még csak az iskolai viszonyokat ismertem, s nem tudtam, mi jön az „igazi", a szakmai gyakorlatban. Nos májusra, amikor ráadásul Dina hazautazott szüleihez két hónapra, a mélyben növekvő feszültség különös utat tört magának. Ugyanaz a fiatal, tehetséges, indiai orvoskutató, akivel elsőéves koromban együtt ebédeltem elemezve a latin és szanszkrit nyelvek rokonságát, most velem együtt a veseosztályra volt beosztva. Végzős fellow-ként már megláttam gyakorló orvosi bizonytalanságait, s azt, hogy mennyire lassan és a Dunfee-féle rutinos, praktikus, hatékony klinikai gyakorlattól távol dolgozik ő a mindennapokban- ez megnehezitette és lelassitotta a munkámat, s meglehetősen ingerelt. Mindez saját hibámból olyan méltatlan feszültséget teremtett közöttünk, hogy Dunfee lett megbizva azzal, hogy diplomatikusan elsimitsa a kis csetepatét. Dunfee szokásos biztos fellépésével elmondta, hogy ez csupán tünete annak, hogy klinikusok és orvoskutatók között miféle stiláris és gondolkodásbeli (no és persze tapasztalatbeli) különbségek fordulnak elő, s hogy az ilyen különbségeket mélyebb átgondolással és belátással át lehet hidalni stb....Az egészből az látszott, hogy bárha saját belátásom szerint a hiba az enyém volt, ő az én pártomon állt. Úgy éreztem magam, mint amikor egy kisebb autóbaleset után, Detroit belvárosában a szerecsen rendőr az én pártomat fogta egy detroiti szerecsennel szemben, pedig a balesetben jobbára én voltam a hibás. Dunfee-nak igaza volt, ez valóban tünete volt valaminek: a feszültségnek és csalódottságnak, amely egy nehéz, fáradságos munkával, négy év alatt felépitett kis Henry Ford-Detroit világ, szakmai presztizs, kiváló iskola, kis magyar kolónia, áttanult hétvégék, a pattanásig feszült figyelemre épülő szakmai fejlődés kényszerű feladásával

volt kapcsolatos.
A júniusi transzplant hónap már kifejezetten jól ment, még Kupinnal is. Sőt már egy-egy szaknővér, egy-egy amerikai nő érdeklődni is kezdett utánam. Steigerwalt, hogy a helyzetet megmentse állást ajánlott fel nekem a magas vérnyomásra specializálódott orvosi szakrendelésén ott, a nefrológia osztályon, s ehhez még Goldstein beleegyezését is kivivta. A szerződést a kezembe fogtam, amikor kiderült, hogy a vizumügyek miatt ezt az állást nem foglalhatom el. Amikor a new york-i ügyvéd megsúgta nekem, hogy az indiánai állásra nem valószinű, hogy megkapom a munkáltatói vizumot, akkor -immár július közepén- váratlan hivást kaptam egy állásügynöktől. Egy magánorvos Oklahomában évek óta keres magának egy megbizható társat. Ahogy megnéztem a térképet és igyekeztem előkeresni a memóriámban az oklahomaiakkal kapcsolatos sztereotipiákat, rögtön gyanitani kezdtem, hogy ide nem lesz semmiféle nehézség vizumot kapnom. Ahogy egy nagyon kedves budapesti lány megjegyezte, amikor megtudta, hogy Amerikába készülök:
„Te oda a prérire kellesz”
Igaza volt. A prérin kezdtem meg szakmai működésemet, harminc éves koromban, mint kiválóan képzett, művelt szakember. S ott, amiről Goldstein azt mondta:
„Onnan ha még egy lépést teszel leesel a térképről”-ott lettem orvos és felnőtt ember.

9. Búcsú Detroittól, System Analysis, interjú Oklahomában

Az utolsó munkanapon vettem egy monumentális tortát és azt behozattam a déli konferenciára. Ez többeket meglepett. Bukowin például igy somolygott magában:
„A végén válik el, hogy ki értékelt minket igazán”.
Még Goldstein is, a maga örökösen incselkedő modorában megpróbált kedves lenni. Inkább, mint a fellow avatáson, melyet jó két héttel azelőtt, pazar, Gross Point-beli, tóparton fekvő hatalmas házában tartott, ahol a diplomaosztás közben tartott beszédében elmondta, hogy a *legtöbb* fellow nagyszerű munkát végzett, s az mindenkire magára volt bizva, hogy besorolja-e magát ezen többségbe. Akkor Goldstein helyett egy japán orvoskutatóval, s titkárnőkkel, szaknővérekkel beszélgettem a diplomaosztást követő party-n. Goldsteint nem nagyon érdekelte az, hogy hova tudok állást kapni, avagy egyáltalán tudok-e.
Még hónapokig, mig vizumom intéződött, be-bejártam az osztályos előadásokra, márcsak azért is, mert Dunfee-val néha megbeszéléseket tartottunk az eljövendő, ezúttal San Antonio-ban rendezett ASN tudományos konferencián előadandó közös poszterünk ügyében. Dunfee még szállodai szobáját is felajánlotta a san antonio-i konferencia ideje alatt. Node ez majd később, tudniillik 1997 novemberében volt esedékes. Addigis ideiglenes vizumot kaptam, hogy a szintén novemberben esedékes veseszakorvosi vizsgámra felkészülhessek. Egyelőre maradtam Detroitban, állás nélkül, szabadon. A dializis nővérek még búcsúpartit is szerveztek külön az én tiszteletemre. Ezen én voltam az egyetlen diszvendég a végzős fellow-k közül. Ez volt a Detroitban kapott talán legnagyobb szakmai sikerem, talán még a „kiváló orvosegyetemista képzésért” kapott oklevelemen felül is. Goldstein, novemberben, amikor többszöri kérdésére végül

elmondtam, hogy Oklahomába fogok költözni, amely egy különös hely, a statisztikák szerint például a tizenéves terhesség az országban itt a legmagasabb- igy bocsátott el:
„Hohó, ez most csak még növekedni fog.....Csak egyre emlékezz: hidd el, az őszinteség (honesty) hosszútávon nem fizetődik ki”
-rosszallólag intett , a fejét egyszer megcsóválta:
„egyszerűen nem éri meg...”
s azzal a savanyúan gunyoros arccal intett -mintegy- búcsút. Azóta sokszor láttam az évek során, tudományos konferenciákon, néha köszöntünk egymásnak, de mintha meg lett volna rendezve, valaki rögvest megjelent, aki kimentette a velem való beszélgetés kényszere alól. Goldstein ma is az Amerikai Veseorvostársaság (ASN) Országos Orvostovábbképző Tagozatának főigazgatója. Tekintélyes, ismert ember, az ASN első tiszteletbeli tanácsosa (first honorary fellow of the American Society of Nephrology). Nyilván tudja, hogy működik az amerikai Rendszer.
Ezenközben én, 1997 júliusában a warreni apartment-complex kis úszómedencéje körül olvastam a francia felvilágosodás filozófusairól, s emlékeztem húszéves koromban irt maximámra, miszerint az általános és széles művelődés még akkor is megtartandó, ha ez csökkenti a szakmai karrier sikerét. Ismét próbáltam elgondolkodni azon, hogy itt, frissen végzett vesegyógyász szakorvosként, merőben a szakorvosi vizsgára készülve (egyébként pedig munka nélkül) mihez kezdek a következő néhány hónapban. Nehéz kifejezni, hogy a szakmai versenyre és az üzleti gondolkodásra épülő amerikai társadalomban mit jelent munkanélkülinek lenni. Vagy száztiz oldalt végigirva próbáltam elemezni helyzetemet, mostmár egészen más gondolatokkal, mint annak idején New York befejezésekor. Akkor még úgy gondoltam, hogy mint tudományokban érdemeket szerzett orvoskutató, függetlenül származási helyemtől és társadalmi meghatározottságaimtól messzire juthatok. Ennek a legegyszerűbb útja egy rangos észak-amerikai egyetem, ahol (javarészt éppen a hozzám hasonló bevándorolt orvosok munkájának eredményeként) a „világ” tudományos eredményének nagy hányada születik évről évre. Úgy hittem, fiatalon és naivan, hogy az általam ismert „szakmai és tudományos világnak” van egy centrifugális központja, ahová „kapott” tehetséggel és „szerzett” tudással, megfeszitett figyelemmel és maximális munkával: merőben saját érdemeim alapján eljuthatok, avagy inkább: ahová *bejuthatok*. A System Analysis Diario-beli oldalai, mint Robinson Crusoe-t saját naplója a szigetén, mélyebb elgondolkodásra késztettek. Igen, maximális erőmegfeszitéssel messzire lehet jutni, de milyen áron? Az állandó megfeszitett, egy pontra összpontositott figyelem behatárol- tizenöt éves koromban irtam korakamaszos pompázattal, hogy „nem faraghatok magamból elszánt tudóst az elbarbárosodás kockázata nélkül”. Nagyszerű orvoskutató, magasan specializált szakértő lehetek, de hogy jön ide a vizum, az alacsony bostoni fizetés, az áttanult éjszakák és a folytonos éjszakai ügyeletek miatti korai őszülés, a gyereket vállalni nem merő feszült szorongás?
Mit ér mindent tudni: semmiről? Áthágni, minden segitség, családi hagyomány, természettudományos légkörben felnövekedés, társadalmi összekötettés és anyagi tartalékbázis nélkül, hive egy mitikusan csodálatos tehetségben, s a saját egyéni erőben: kultúrális különbségeken, a sztereotipiák és előitéletek világának romlottságán, az esélytelenség lehetetlenségén -nos mindez lehet romantikus és felemelő. De az állandó feszültségnek és behatárolt figyelemnek súlyos ára van.
S ezt kezdtem érezni saját gondolkodásomon. Nem hasonulok túlságosan egy olyan rendszerhez, mely ugyan jól látszik működni, de belőlem -és másból is- csupán

statisztikai egységet, szakmai funkciót, tömegelemet gyárt? Egy mesterséges, szinezett italt ivó, kemikáliákkal izesitett ételt evő, tömegfilmekben vigasztalódó „jó fogyasztó", aki néhány tudományos cikkel, ha azok mégoly eredetiek és mérföldkőszerű fontosságúak legyenek is- hozzájárul azokhoz a cikk-tizezrekhez, amelyeket hónapról hónapra a nefrológiai szaklapok közölnek? Lemoshat-e egy ilyen mediokritást akár egy bálványozott Nobel dij fényes ceremóniája és presztizse? Csoda-e, hogy fogy a lelkesedés és az ihlet? Hogy ezt kellően végiggondoljam, ahhoz az általános helyzet túlontúl bizonytalan volt.
Ugyan tanultam és bejártam szakmai előadásokra, a fő hangsúly ekkor mégis egészségem lassú visszaépitése volt, az egészségtelen szakmai túlhajtás okozta korai öregedésből és súlygyarapodásból. Újabb állásom elfoglalásáig -ekkor még nem tudtam ezt- a vizumügyek elhúzódása miatt hét hónapom volt hátra 1997 július elejétől 1998 február 9-ig. Ez idő alatt sikerült egészségemet fokról fokra feljavitani, felerősödni és visszafiatalodni fizikailag. Erre feltétlenül szükség is volt, hiszen azt tudtam, milyen igénybevevő a magánpraxis- fizikailag is. Júliusban, a felszabadulás érzése elvitt a farmington hills-i YFMSA úszodába, ahol minden másnap intenziven tudtam tornázni és úszni. Július derekán került sor interjúmra az oklahomai kisváros veseszakorvos praxisában, a Muskogee Dialysis Centerben (Muskogee Művesecentrum).
Az egy indiántörzsről elnevezett Muskogee egy kis, alig negyvenezer lelket számláló város Oklahoma északnyugati részén, mely szebb napokat is megért régebben, amikor a felfedezett olaj miatt hirtelen meggazdagodott Oklahoma City-t megelőzően Oklahoma állam fővárosa volt. A részleteket később ismertem meg, első benyomásom a száraz, de afrikai intenzitású forróság volt. A repülőtéren Diane, a kicsiny vállalat business manager-e fogadott.
Amikor Diane megpillantott, egy hirtelen, szinte reflexszerű első pillantásából már láttam, hogy valamilyen módon egy másik világ fogad: Diane első reakciója ugyanis velejében más volt, mint amelyet Detroitban a legmerészebb álmomban elgondolhattam volna. Ez az elsuhanó kifejezés mintha azt mondta volna:
„Hm, nem olyan jóképű- node nem baj."
Detroitban Gisella Deuter, az igen kövér és igen németes arckifejezésű business manager megszokta, hogy a Homo Sapiens a világ mindenféle részéről érkezett változatával dolgozzon együtt a *cél érdekében*, amely, mint mindig, Detroitban a pénztermelés és a szakmai szinvonal egy félig-meddig egészséges keverékét jelentette. Ahogyan ez megjelenik a népszerű szintű mitológiában, a tudományos fantasztikus irodalom egyik klasszikus, Amerikában hihetetlenül kedvelt filmmitoszában, a Csillagok Háborújában: a nagyvilági űrvárosokban mindenféle furcsa *alakok* fordulnak elő..... igy az északi ember többnyire eredetileg német származású detroiti változata megszokta a lehető legkülönösebb arcalakzatokat, s noha a rassz-előitéletek erősen megmaradtak, azért az *érdem*, a cél irányában való együttműködés mégiscsak szent. Elvégre a régi római mondás szerint:
„A business-nek mennie kell" (Navigare necesse est).
Az amerikai érdemközpontú szemléletet csak bámulni és tisztelni lehet. Ha ez timokráciává változtatná a demokráciát, akkor a polgári szabadság s az amerikai álom szólamai közelebb lennének a valósághoz.
A hihetetlenül magasan fejlett michigan-i szakmai hatékonysághoz szokva mi sem volt szokatlanabb, mint efféle nem szakmai, vagy ahhogy itt nevezik *non-professional* reakció

mindjárt az első másodpercben. Diane churchill-esen angolos arca, szalmasárga, közepesen hosszú haja, közepesnél magasabb, koraharmincas alkata egyébiránt nem keltett rossz benyomást. El tudtam képzelni azt, hogy talán őt itt, Délen valamennyire vonzónak tartsák. Ahhoz, hogy igazán *Southern belle* lehessen, mégis hiányzott valami, amelyet az első pillanatban nem tudtam megfogalmazni magamnak.
Ebben az időben igen kipihent voltam, s inkább kilazult, mint amerikai tartózkodásom alatt csaknem bármikor. Három hete már, hogy az apartment komplex medencéje körül irtam a Diario eleddig leghosszabbra sikeredett elemzését, jártam egy Detroit másik felén elhelyezkedő úszodába és figyeltem oda fizikai egészségemre, melyet az egészségtelen ételek, a folytonos stressz, a kezdődő elhizás, az állandó fenyegetettség öt év alatt kikezdett. A hirtelen felszabadulás a detroit-i verseny állandó nyomásából már-már csaknem gyermekes kíváncsiságra és kalandvágyra csábitott. Egy ilyen kaland lehetett volna egy talán Detroithoz képest kevéssé stresszes, lassabb szakmai környezet, egy kisebb város- Diane pedig első pillnanatban felfogható volt egy ilyes világ képviselőjének.
A detroit-i repülőtér hatalmas kőrengetege alig volt hasonlitható a tulsa-i kisebb, csaknem Budapest-féle méreteihez, világosabb, napsütötte folyosóihoz. A tulsa-i repülőtéren kivül, a parkolóba menet hirtelen csapott meg a fentebb emlitett hihetetlenül erős, száraz hőség, melyhez a legcsekélyebb mértékben sem voltam hozzászokva. Diane a szokásos csevegést enyhén délies kiejtésével majdnem naiv könnyedséggel kezdte, s ebben volt valami nőies báj. Az első benyomás mégsem ez, hanem a közvetlenségé volt. Azt azonnal megértettem, hogy Diane-nak valóban kell egy új orvos, hogy idejövetelemet szeretné elérni. Öreg *Oldsmobile*-ja valamelyest meglepett. Detroitban egy business manager ebben az időben sokszor egy jókora japán autóval járt volna- mint ez nyilvánvaló volt Detroit utcáin, az amerikai gépkocsigyártás fellegvárában a leggyakoribb jelenség az olcsó és megbizható japán autó volt, melynek apotheozisa a kor kedvence, a Toyota Camry- ha valaki jobban adott magára ebben a tekintetben, akkor ehhelyett persze a német gyártású BMW-t, vagy Mercédeszt preferálta. Régi amerikai kocsija a kevésbé tehetőseknek volt. Az első útra Muskogee-ba nem nagyon emlékszem, hiszen figyelnem kellett arra, amit Diane mesél. Pedig nem mondott sokat. Inkább a városról beszélt, mint a műveseközpontról.
Muskogee, mint megtudtam, Oklahoma első fővárosa volt, s az állam két nagyvárosa, Tulsa és Oklahoma City csak az olajnak köszönheti, hogy hirtelen támadt gazdagságuk miatt elhagyták a fejlődésben. Az utóbbi két város mindegyike lélekszámát tekintve jóval meghaladta a félmilliót. A kis, harmincezres Muskogee inkább csak múltjával dicsekedhetett. Csak az utóbbi időben találták meg ezt az álmos déli várost a hatalmas üzletláncolatok. Utóbbira, mely többnyire óriási élelmiszerboltok, áruházak létesitését jelentette, Diane meglehetősen büszke volt. Máskülönben Muskogee első látásra nem keltett bennem semmiféle erős benyomást. Egyedül egy dolog fogott meg: a város nyugati részén egy nagyobb domb oldalában kialakitott nagy park, mely egy kis tavat övezett. Ez meglepően szép volt. Egyébként viszont jobbára a már Brooklyn-ban megszokott olcsó kis kockaépületek, nem túl fényes utcák: olyan volt ez, mint Detroit egy szegényebb negyede. Maga a műveseosztály szintén a város nyugati részén, a kórháztól nem messze, egy kis téglaépületben foglalt helyet. Mint egy kisvárosi üzlet, egészében véve fizikailag kicsi és fénytelen- a rendelő kifejezetten picinynek tűnt Detroithoz szokott szememnek. A művesegépekkel teli helység és a betegek viszont úgy

néztek ki, mint bárhol másutt. Első pillantásra nem volt semmi meglepő itt.
Ebédelni már az orvostulajdonos, Perkins doktor felesége vitt el, aki már férjétől külön élt, s válófélben volt. Perkins-né az újgazdagok könnyed, életvidám szertelenségével szinte meglepett, hizelgett nekem, feltűnően kedves volt. Tejfölszőke haja, kissé már megkopott üdesége, kényelmes alkata nem lett volna feltűnően vonzó pedig, mindezt azonban átvilágitotta egy „joie de vivre" lezser báj, nőies figyelmesség, későharmincéves korához szinte már nem illő fiatalos derű. Pazar kivitelű Jaguar sportkocsiját megkért, én vezessem, mely nekem hihetetlenül különösnek tűnt, nem különben viszont egészében kacér, szinte csábitó viselkedése. Diane és Suzanne az ebédnél szintén keveset beszéltek a vállalatról, talán csak annyit, hogy azt néhány év alatt a semmiből milyen szépen kiépitették, s hogy ez milyen nagy port vert fel ebben a kis városban. Suzanne ezután megmutatta az orvosok negyedét, ezt a luxusvillákból álló, kissé félreeső csaknem *városrészt*, hatalmas kertekkel, úszómedencékkel, magas, kivülről félklasszikus homlokzatú luxusépületekkel. Perkins doktort magát csak este láttam. Egy nagy, talán raktárépületből hangulatos étteremmé átvarázsolt helységben, Diane-nal szinte összefogóckodva valahogy úgy hatottak, mintha az igazi házaspár ők lennének, akik mintegy örökbefogadnának engem, fiatal pályakezdő orvost a messze idegenben, mintha majd ők akarnák egyengetni utamat. Perkins valami olyasfélét igért, hogy mintegy testvér, itt gondomat viseli majd. Ez a magas, kövér, feketehajú ember sokban emlékeztetett egyik nagybácsimra, még a Háború és Béke Pierre-jével is rezonált, s többen azt mondták, hogy hasonlitott rám. Lassú, kényelmes, szinte mosolygós alkata jó benyomást tett, pedig Diane megemlitette egyszer:
„Valamikor Perkins doktornak drogos problémája volt, ezt, azt hiszem, tudnia kell."
A kedves Diane, a kacér Suzanne, a melegszivű, bár kicsit meglassult Perkins, a lassú déli kisváros- mindez valami olyasféle érzést keltett, mintha a következő három évet át lehetne vészelni valamiféle menedékházban, a viharoktól távol, egy domboldalon meghúzódva. Mindenekfelett Diane meggyőzött arról, hogy az oklahoma city-beli jó kapcsolataik révén a vizum megszerzésével itt nem lehet probléma.
Igen, Indiana közel van Chicago-hoz és Detroithoz, de egészében bizonytalan, a sok munka, a meggyötört orvosarcok, a rossz levegő.....ez talán biztosabb, kényelmesebb, ha szakmailag kétségtelenül nagy visszalépés is.....eképpen gondolkoztam a repülőúton Detroitba hazamenet, s aztán a félig-meddig gyanakvó arcú Krisztáéknál Farmington Hills-beli lakásukban, egy vacsora mellett. Egyszer már csaknem egy kényelmesebb utat választottam Harrisburgben, még Detroit előtt. Akkor a szakmai fejlődés volt a mindenható. Most úgysem kerülhetnék komoly egyetemi, vagy ahhogy itt nevezik, *akadémiai* intézménybe, három évig, vizumom miatt. Annyi gyötrelem után miért ne fogjuk vissza a következő három évet?
Július hónap sokat gyógyitott rajtam, erőre kaptam fizikailag, hosszú séták alatt elemeztem helyzetemet, s augusztus elején hazajött Dina Sziriából. Most legalább remény volt rá, hogy lassan rendeződnek a dolgok, elkezdtem tudományos poszterem megirását, s a novemberben esedékes nefrológiai szakvizsgámra a felkészülést. Augusztus elején felmondtam lakásomat. Számitásaim szerint, ha ugyanis a Muskogee állást elfogadom, mintegy három hónapon belül elköltözhetem majd, a legtöbb lakásszerződés viszont hat hónapra, vagy egy évre szólt. Dina szivesen elvállalta, hogy erre az átmeneti időszakra ad egy szobát meglehetősen tágas, Troy-beli lakásában. Warrenhez képest Troy egészen más stilust és életmódot képviselt. A környéken már nem

az alsóbb, hanem inkább a közép középosztálybeliek, fiatal értelmiségiek laktak, s ez erősen látszott a külsőségeken. A lakások nagyobbak, több konforttal ellátottak voltak, nagy áltéglaépületekben, ahol a légkondicionáló is jobban működött, mellettünk szép nagy park, egy jobb iskola, s nem messze Detroit egyik legnagyobb, magyar szemmel szinte elképzelhetetlenül nagyméretű mall-ja (a Dearborn-nal kapcsolatos fejezetben már leirt vásárlóközpont-szórakoztató komplexum), melyet egy francia újságiró találóan a „modern kor katedrálisának" nevezett. Nos a dearborni és a Troy-beli mall-ok között egy klasszis különbség volt, nem elsősorban szinvonalban, hanem *méretben.* Nemhiába: a vásárlóképes kereslet több decimális pontra -és jóelőre- ki van számolva, s minden aztán erre szabódik.
Troy-ból a Henry Ford (csúcsforgalmi időtől eltekintve) mintegy huszonöt perc alatt elérhető volt, s még mindig sok előadásra jártam be, s a poszteremmel kapcsolatban Dunfee-val néhány megbeszélésre.
Augusztus elvileg arra volt szánva, hogy a novemberben esedékes szakvizsgámra tanuljak, s hogy egészségemet följavitsam. Arról álmodoztam, hogy a régi, csaknem spártai életmódomat visszaállitsam, s erre oly sok év óta végre volt időm. Most azonban, csaknem harminc éves korban, a körülmények megváltoztak. A legfontosabb probléma a létbizonytalanság volt. Detroitban, a magas szinvonalú fellowship alatt még remény volt arra, hogy komoly tudományos irányba indulhassak el. Most ettől, s általában az iskolai élettől el kellett válnom. Sokat haboztam a bizonytalan, de a nagyobb tudományos központokhoz közel eső Indiana és a bizonyosabb, s kényelmesebbnek látszó, de földrésznyi távolságra lévő oklahomai „kaland" között. Ez rezonált kamaszkorom nagy dilemmájával, mely az igen kemény mindennapi gyakorlati és tudományos munka és az eredetibb, szabadabb művészi-filozófiai elvonultság között feszült, s másfelől beláttam azt is, hogy Dinával való együttlétünk is ezzel válszút elé kerülhet. Hallottam azonban, hogy a vizumügyeket egyre merevebben kezelik, s Dinával hosszasan beszélve végül meggyőztük magunkat arról, hogy az egyetlen alternativa az ország két évre való elhagyása lenne, hogy Indiana bizonytalan és ezért elvetendő. Node nem volt könnyű a már aláirt szerződésből való kilépés és ez nagyon sok fejfájásra adott okot. Ebben a bizonytalan helyzetben már nem ment olyan jól a tanulás, s feszültségek támadtak a Dinával való viszonyunkban is. Holott sokszor eljártam Kennsingtonba, ahol a napsütésben vettem át a nefrológia egy-egy fejezetét, vagy délután Royal Oak egy-egy kávéházába, s holott a sportolás (úszás, futás, hosszú séták, roller blade) is intenziv volt, az állásszervezés és vizumszerzés napi számos, telefonon intézendő terhe, a rengeteg bonyodalom és előre nehezen látható akadály követelt valami olyan elemet, mely kikapcsol, még jobban, mint a sport. Ilyen körülmények között különös, új tendenciákat vettem észre magamon. Először úgy hallgattam Detroit új adójának kamaszosan népszerű könnyűzenéjét, mint egykor kisgyerekkoromban. Másodszor Dina frissen vett számitógépén felfedeztem a stratégiai játékok (város és országépitések) újdonságát, s azon vettem észre magam, hogy utóbbiak, mint egy érdekesebb matematikai feladat, órákig, sőt: kezdetben napokig eltartottak, s megfeszitett figyelmet és logikai gondolkodást követeltek. Egy érdekesebb szituáció alkalmával azt vettem észre, még a kezdetekkor, hogy egy teljes napom elszállt fölöttem evés nélkül. Hatásos kikapcsolódás, de sok időbe került. Másfelől az egyik városépitő játékban kidomborodtak a lakosságról való *gondoskodás* szempontjai, melyeknek aztán majd hasznát vettem később Muskogee-ben. A játékok másfelől edzették a figyelmemet, az összpontositás képességét, mégis túl

addiktivnek bizonyultak. Dina egy más, a nők körében igen népszerű fórumra használta számitógépes óráit: a számitógépes csevegésekre, mely számomra a hazugságok netovábbjának tűnt, s ezért ebbe sohasem csábultam bele. Az azonban, hogy Dina ilyesmivel foglalkozik, hogy ilyesmihez kedvet érez, engem mély csalódással töltött el s ezzel kapcsolatban a feszültségek még tovább fokozódtak. Pedig ezeket orvosolandó, minden reggel elmentünk futni a környező parkba, reggelit készitettem neki mindennap, s igyekeztem hozzá kedves lenni. A bizonytalan jövő azonban ott érződött minden pillanatban közöttünk, s ezzel élesebbé váltak már-már elfeledett kiszolgáltatottságérzéseink, de úgy, hogy ezalkalommal az ő helyzete jóval biztosabb volt, mint az enyém. Munka nélkül egy olyan társadalomban, ahol minden az állásdijazó anyagi elismerésen alapul- ez komoly kisebbségérzéseket jelent, s sokakat tört már meg. Én valamennyire ellenálltam, nem törtem meg, mert hátterem erős volt. Családom Magyarországról úgy állt mögöttem, mint egy távoli, de bevehetetlen bástya. Vajon mit érezhet egy bizonytalan hátterű amerikai, ha állása veszélyben forog? Talán azt, hogy főnökéhez jobban kell igazodnia. Minden hollywood-i lázadó hazugság ellenére biztosan azt. Senki nem mer kiközösitett lenni, s a család jellegzetes amerikai legyengülése miatt nekik ritkán van igazán biztos hátterük. A munkaadóval nem jó ujjat húzni.

Bár nem törtem meg, azért meggyengültem, s ez mind a tanulás intenzitását veszélyeztette, mind Dina előtt gyengébbnek mutatott. Utóbbit nehéz volt elviselni. Részben ezért is volt, hogy vizumra való kénytelen várakozásom alatt két nagyobb utazást is tettem. Az egyik az Appalache hegység Tennessee és North Carolina közötti hatalmas nemzeti parkjába, a Great Smoky Mountain-ba vitt, melynek magas hegyei, friss levegője és kedves déli túristái igen jó, s ami ekkor legfontosabb volt, felszabadult hangulatba hozott. A feszültségek érzése azonban Detroitba érkezésem pillanatában rögtön visszatért. Szeptember hónapban pedig nem csupán a szerződést kaptam meg Oklahomából, hanem a helyi egészségügyi osztály beleegyezését is, mely igen nagy lépés volt a vizum megszerzése felé. Az oklahomai orvosi engedély megszerzése jóval keményebb és hosszabb feladat volt. Először is egy szöveget rá kellett mondani egy magnókazettára, hogy meggyőződjenek angol kiejtésem érthetőségéről. Szerencsére ebben nagyon sokat segitett Renautta, még a Henry Fordból. Másodszor is számos helyi dialektusbeli kifejezést kellett értelmeznem, melyeket ő is alig-alig értett, s melyek furcsa módon mind a nemiség körül forogtak. Harmadszor egy orvosi működéssel kapcsolatos jogi szabályzatokat összefoglaló könyből kellett tesztet irni. Ebben megint meglepett a nemi visszaéléssel kapcsolatos törvények bőbeszédűsége, mely gyanút keltett. Az orvosi engedélyhez kitöltendő űrlap olyannyira komolyan kérdezett rá, hogy bűntetett előéletű-e a pályázó orvos, hogy emmögött megint csak rossz precedensek sorozatát sejtettem. Troy könyvtárában, ahol máskülönben felfedeztem néhány magyar könyvet, például Krúdy Gyulától, mégis türelmesen dolgoztam és vettem ezeket az akadályokat is. Ekkor hallottam a rádióban a felsőosztályok új divatjáról, hogy mostmár nem csupán saját pszichiátert, de saját filozófust is fogadnak maguk mellé. Node bizosan nem Oklahomában teszik ezt.

Végre haladni látszottak a dolgok, s október elején egy még elődjénél is hosszabb utazást tettem, melyről már érdemesebb némileg részletesebben beszámolnom.

10. Yellowstone. San Antonio.

Többször megfogadtam magamban, hogy amennyiben úgy hozza a sors, hogy Amerikából mennem kell, úgy még egyszer bejárom e hatalmas kontinens tágasabb, nyugati részét, ahol száz évvel ezelőtt még más hitvilágú, más életmódú, érdekes kultúrájú szabad emberek (az indiánok egyes törzsei) élték nomád életüket. Minden pillanatban készen voltam erre az utolsó útra arra a vidékre, amelynek még valami köze volt ahhoz az illúzióhoz, mely Amerikát és a szabad teret összekötötte. Ezerkilenczsázkilencvenhét október elsején indultam egy hatalmas Forddal erre a kontinensi utazásra: egyedül. A vezetés hosszú napjai alatt a New Orleans-beli ASN konferencia előadásait rögzitő hanganyagokat hallgattam, de Chicago után a végtelen szabad tér már ugyanazt a felszabadult érzést varázsolta elő, mint annak idején 1994 szeptemberében, amikor utoljára errefelé jártam. Most a helyzet sokkal roszabb volt és most egyedül voltam. Nem sejthettem még ekkor, hogy ezt a végtelen távolságban tűnő 1994-ben már megjárt útvonalat még egyszer be fogom majd járni, s hogy az még a mostaninál is sokkal sötétebb és bizonytalanabb lesz. Addig azonban még két év volt hátra. Az első állomás most Iowa City volt, ahol barátomat, Tibort látogattam meg. Iowa City egy azok közül a szigetek közül, amelyek az igazi, a valódi Amerika közepette mint tündérszigetek virágoznak, s amelyekkel való első találkozásom a pennszlvaniai State College-ban, vagy éppen Ann Arborban annyira megragadott. Gyermekkorom kedves emléke, szüleim munkahelye, a hatalmas méretű gyermekvédelmi intézet, mely mintegy önálló, s csaknem önellátó kis szigetként egy magyar kisvárosban saját ebédlővel, kerttel, szinpaddal, iskolával rendelkezett: éppen abban a fiatalos pezsgéssel körülvett hetvenesépekbeli épitészeti stilusban volt felépitve, mint a balatoni úttörőtábor is, s mint itt az egyetemek egy része. A fiatalság, a pezsgés, a szellemi feltörekvés, a szabadabban engedett képzelőerő körül azonban ott álltak -unalmasan és fenyegetően- a külvárosok és a kisvárosok falanszterházai, ahonnan a szigorú keretekbe fogott, s ezért keserves életek, a tudatlanság, a mindennapi izzadással erőszakosan elfojtott fantázia egy egészen más világot alkotott, mely benzingőzével és szorongásaiból, elfojtottságának feszültségéből kinövő erőszakos büszkeségével a világot lángba boritani fenyegette. Bizony Iowa City egyetemi épületei között sétálva Tiborral, feleségével, szőke unokatestvérével mintegy kis magyar mozgó sziget még úgy érezhettük, hogy egy testvéri világban, a nemzetközi tudomány egyik szent kegyhelyén fejlesztjük tudásunkat egy olyan munkahelyen, ahol hamarosan elérjük azt, hogy harmincéves korunk ellenére önállóan, minden öregesen ránkerőltetett vezetői utasitás nélkül saját szakmai működést, stilust alakitsunk ki- egy olyan álom volt ez, melyet hazánkban csak évtizedekkel később érhettünk volna el. Tehát előnyben éreztük magunkat velünk egykorú honfitársainkkal szemben, legalábbis szakmailag.

Tibor és felesége kellemes emlékeket keltett bennem: az egyetemen egy évfolyamba jártunk, s csaknem együtt álmodoztunk egy kitáguló világról, a hozzáértés, a jól működő szakmaiság utópiájáról. Szilvia különösen élénknek tűnt, s nagyonis otthon érezte magát

ebben az egyetemi kisvárosban két kicsiny gyermekével együtt. Fiatalos és energikus volt olyannyira, hogy kész volt belgyógyászati rezidensképzést kezdeni, holott otthon szemésznek készült. Szilvia feltűnő alkalmazkodóképessége elég élénk ellentétet képezett több detroiti magyar feleség a társasági élet tipikus amerikai hiánya miatti depressziójával. Panni például meglehetősen sokat panaszkodott Detroit sivárságára, Sz Balázs felesége már-már korai hazamenetelükről álmodozott. Mint hamar kiderült, amerikaiakkal nagyon nehéz volt barátkozni, nemcsak azért, mert egy frissen ideérkezett külföldinek előttük nem volt státusza, hanem azért, mert az amerikaiakat egyszerűen más érdekli, mint bármely más országbelit. Ez még a hétköznapi társasági csevegésekből is kitűnik. Újszerű gondolatok, művészetek, más országok, kultúrális események- ezeknél itt érdekesebbek a tőzsde, az új divatok, árkedvezmények, sport, szakmai lehetőségek, a hollywood-i filmsikerek, vagy egy helyi popzenekar: mindig az adott, a helyi, a praktikus, a „cool", a kommerz. Az amerikaiakról azt vettem észre, hogy nagyonis behatárolt a létük: kizárólag a jelenben és egy erősen korlátozott helyi világban élnek legalábbis azok az alsó-, vagy közép-középosztálybeli emberek, akikkel kapcsolatba kerülhettem.

Különösen a gyerrmeknevelés lehetett nehéz pedig itt, szülőktől és rokonoktól távol, szinte kirekesztettként egy az európai világtól és szellemiségtől olyannyira idegen világban, olyan emberektől körülvéve, akiket ennyire más dolgok érdekelnek és akik annnyira megközelithetetlenek minden felületes nyájasságuk ellenére. Szilviának szerencséje volt: Tibor fiatal unokatestvére, aki angol tanulás és tanulmányainak esetleges későbbi helyi folytatása miatt töltött velük időt Iowa Cityben, sokat segitett neki. Ez a fiatal szőkehajú lány, aki frissen érkezett otthonról, még telve volt egy gazdagabb, szinesebb élet friss zamatával, s ártatlan beszélgetéseink alkalmával elkápráztatott naiv lendületével, visszahozta a honi világ már-már homályosult emlékeit. Amikor arról beszélt, hogy máris tetszik egy amerikai fiúnak, csupán nevettem rajta: nem tudhatta még ő, hogy ez mi mindent jelent. Pedig akkor még én sem tudtam igazán, hogy az Iowa City féle Amerika *mennyire* messze áll az amerikai valóságtól.

Erre utaló első figyelmeztetés volt pedig a másnap reggel Buzzati egyik novelláját idéző benyomása. A végtelen, s engem valamelyest az Alföldre emlékeztető iowai pusztaságon keresztül Dél-Dakota felé vezetve egy benzinkútépületbe betérve találkoztam néhány helyi farmerrel, akik mintha egy hollywoodi filmből léptek volna ki- az általunk filmekből megszokott északi vágású arcukkal, fehér bőrükkel, szőke hajukkal és „rendes, becsületes" amerikai akcentusukkal olyannak tűntek nekem, mint három szabványtojás. Amikor beléptem a kisvárosi benzinkút füstös kis termébe, mintha megfagyott volna körülöttem a levegő. Úgy éreztem, mintha bűnös lennék, s láthatatlan csápok tapogatnák végig enyhén keleties vágású arcomat és sötét hajamat. Ez a fagy kifejezett ellenséges pillantások össztűzévé változott, mihelyt megszólaltam, s szokatlan akcentusomat meghallották. Először éreztem, hogy nagy bűnöm van- a bűn nem az hogy másképp gondolkodom, vagy viselkedem, hanem hogy másképp nézek ki és másként beszélek, mint a helyiek. Ennek a bűnnek pedig csak kétfajta vezeklése lehet: vagy ha szolgájukká leszek, vagy ha elmegyek. Fiatal, s kipihent lábaim fürgén vittek ki a teremből, miután fizettem. Persze, a dollárt még egy ilyentől is szivesen elfogadták. Sőt: csak azt fogadták volna el.

Dél-Dakota pedig az Emberi Méltóság, a Szabadság jelképének látott amerikai Eszme egyik legjelesebb emlékművével dicsekedik: ez a Mount Rushmore National Monument.

Azon hegyek egyikének oldalára, amelyekről valaha a szabad, az emberiség nagy szellemét tisztelő indiánokat űzték el vagy irtották ki a Szabadság és Testvériség nevében, a Szabadság és Testvériség nagy eszméit képviselő négy Nagy Fehér Főnök képét faragták ki, mint a Lenin szobrok egy óriási és plurális változatát. Az első Nagyfőnök nem más, mint egy tábornokból lett államfő, aki „népének szabadsága" érdekében háborút folytatott a gonosz gyarmattartó brittek ellen, s megalapitotta azt az államot, ahol mindenki, aki hasonlóan néz ki és akinek egy bizonyos vastagsági fokot elér az erszénye- szabad lehet a mások földjén. Az utolsó Nagyfőnök viszont az, aki azért vivott háborút, hogy a másképp kinézők, a sötétarcúak is „szabadok" lehessenek, vagyishogy szabadon éhezzenek azokon a nyomortanyákon, melyeket ma is mindennap módom van látni. Máskülönben az amerikai világban a szabadság fogalma egy kicsit más, vulgárisabb jelentéstartalmat kapott, legalábbis alegalső osztályok szemében, akikkel ma is mindennap találkozom. Szabadság: Thoreau és nagyon sokan mások ezt úgy értelmezték, mint a fölösleges kiszolgáltatottság hiányát, mint a belső igényekből való kigyomlálását annak, ami fölösleges, mely az egyént szervezetekhez feleslegesen, csábitás-szinten köti: főleg gazdasági-fogyasztói értelemben. Itt: a szabadság fogalom vulgáris formája az a jog, hogy valaki tiszteletlen legyen és ésszerűtlenül viselkedjék. S ezt még a gyorséttermek reklámjai is igy hirdetik. Mindezen dicsőséges eszmék e nagyszerű emlékműve mellesleg gyönyörű természeti környezetben áll és igen impozáns képet nyújt. Egyszer visszatértem még erre a helyre, alig két év múltán- most nem töltöttem sok időt itt, inkább siettem utam fő célja felé, mely sokszáz mérföldre innen nyugati irányban várt.

Dél-Dakota egyik rádióállomása a tradicionális amerikai indián sámánéneklésnek szentelte az alkonyat óráit, s a Ford hatalmas ablakain kivül a végtelen és lakatlan préri mintha egy beteljesült igéretet idézne: itt van tér, s most -egy pillanat idejéig- van szabad idő, s itt van végre a szakmai önállóság igérete. Detroitban pedig még mindig van hátország, s még nem messze, Iowa Cityben is egy megbizható barát. Hallgatva a tudományos előadásokat az autó kazettásmagnóján, s este elolvasva egy-egy fejezetet a veseátültetés szakmai részleteiről úgy éreztem, hogy az áhitott egyetemi tanulóévek egy pillanatra visszatértek. Másnap pedig az útszélen még egy meglepetés: a gyermekkoromban még csak fényképen megcsodált Ördögtorony, ez a magányosan meredező hatalmas, oszlopszerűen lepusztult hegy, mely úgy áll Wyoming pusztájának közepén, mint egy hatalmas erdőségből megmaradt utolsó fa. Innen még mindig országrésznyi utat kellett megtennem a többnyire néptelen utakon, mig elérkeztem Amerika legnagyobb nemzeti parkjához, mely úticélom volt. Meglehetősen szerencsés voltam, hiszen a már hűvös, s borús idő sokakat elriasztott az amúgy igen népszerű túristalátványosság megtekintésétől. Igyaztán úgy nézett ki a Yellowstone, amint kinéznie illett: magányosnak és misztikusnak. A Yellowstone területe igen gazdag a mélyből előtörő, kénes, forróvizű gejzirekben, s néhol egyenesen túlvilaginak tűnik a négyzetkilométernyi nagyságú területeken sorban következő kisebb-nagyobb gőzölgő vizoszlopokkal, melyeknek kénes illata, sárgásbarna szine és tábortűzszerűen melegitő hője egy teljesen más világot idézett, mint amelyet Detroit ipari és szabványokkal telt szabályai akár elképzelni engedhettek. Ahhoz segitett Yellowstone, amit kerestem ebben a bizonytalan, esélylatolgató helyzetben: mélyebb meggondolásokhoz, alapvetőbb érzésekhez, melyek túlmutattak egyéni meghatározottságaimon, vágyaimon, kisivű meglátásaimon, mindennapokból kivetitett látkörömön. A gejzirektől távolabb, egy

nagyobb tó mögött előtörő hegyek, s a mellettük kinyiló még végtelennek tűnő lakatlan puszta látványa új érzést és reményt hivott elő: az Ural mentén bolyongó ősökét, akik ahogy a Jégkor páncélja lassan visszavonult, új földek és új horizontok végtelen látványától részegedtek éppúgy, mint én is valaha New Yorkban öt végtelen hosszú évvel azelőtt, amikor minden megszokott dimenzió hirtelen kitágult, mint egy belső hőtől fűtött, végtelen energiától duzzadó világegyetem teréé. A jégkorszakvégi szibériai pusztákon a természeti elemekkel dacoló ember képe áthatotta csontjaimat, mert erre a kietlen vidékre szokatlanul hamar érkezett meg a téli sarkvidéki hideg. Egy nyári kabátban, mint az orosz hadjáratban fagylódó szerencsétlen kiskatona próbáltam kiűzni magamból mindent, amit most mint civilizációs ártalmat láttam meg utóbbi éveimben. Az olcsó éttermi tömegételek uniform ize, a warren-i romantikus filmvigjátékok meleg kényelme, a szabványtartó szakmai versenyzés, az adott esélyeket latolgató fantáziátlan szakmai pálya, a Goldstein-nak tetszeni akaró intelligens, konvenciótartó viselkedés úgy peregtek le rólam, mint egykor egyetemi magányomban a régi, lakaltlan családi házban. Újra akartam indulni, saját utakon, függetlenül és csakis a magam erejéből. Annyi tanulóév és szolgálat után végre saját elképzeléseim szerint. A yellowstone-i faházban egy kisebb betegség ezt akadályozni tudta még s úgy indultam az utah-i sivatag felé, mint egy lélekben felfrissült, de testben meggyöngült magányos felfedező.
Utah most nem Salt Lake City hittérítő szépségeit, hanem egy ismét túlvilági csodákban gazdag Nemzeti Park vad természeti csodáit jelentette. Az Arches Nemzeti Park hatalmas, boltivszerűen lepusztult hegyei és szikláinak bordós-sárgás szinei és sima, pusztafalú felülete egy világnyi távolságra voltak a yellowstone-i fenyőerdőktől. Itt egy michigan-i pár szólított meg kis autóm kék michigan-i rendszámtáblája miatt, s úgy köszöntöttek csaknem, mint honfitársukat.
Innen a Colorado állam másik felében elhelyezkedő ősi indián faluba, Mesa Verde-be indultam. Mesa Verde Észak Amerika egyik legősibb indián kultúrájának régészeti paradicsoma, melynek sziklábavájt pueblói évszázadokon át megmaradtak, majdnem úgy, mint Pompeii ősi falai. Miután valamennyit tanulmányoztam a pueblo kultúra régészeti emlékeit, másfél napon át tartó, nagyon magas hegyeken, szerpentinutakon ivelő, igen igénybevevő földrésznyi vezetéssel átszeltem Észak Amerikát és visszaérkeztem Detroiba.
Itt Dina fogadott, s ismét ugyanaz a meghatározatlan helyzet, amit egy bő héttel ezelőtt itthagytam. Tudtam, hogy az oklahomai állás hamarosan megindulhat, s hogy Dinától meghatározatlan időre, talán három évre meg kell majd válnom. Pedig ez nem volt szokatlan: az indiai lány, aki kölcsönadta egyik szobáját még első new york-i érkezésemkor, férjétől földrésznyi távolságban dolgozott. S nem ő volt az egyetlen. Közben egy újabb magyar partin megismerkedtem egy esztergomi lánnyal, aki néhány jóképű indiai rezidens iránt lelkendezett. Csupán hetekre voltam oklahomai elköltözésemtől. Dinával reggelenként a már téliesen hideg parkban úgy futottunk, mintha mindez annak a legnagyobb és örök rendnek lenne része, melyről csupán négy évvel azelőtt olyan meghitten álmodoztunk. Napokkal ezután indultam San Antonio-ba, a második ASN éves gyűlésre, ahol Dunfee doktorral poszterünket adtuk elő. Ahogy a toronymagas Hilton szálló tetején lévő úszómedencéből végignéztem a várost, lassan kezdtem megérteni, hogy most olyan megerőltetés vár rám, mely sohasem ért még eddig. Szigorúan tartanom kell a napi rendet és saját ritmusomat ki kell alapitanom, s attól nem tágitanom bármilyen csábító hatás ellenére sem: erre emlékezve vettem meg új, fekete

öltönykabátomat, mely a fehér orvosi köpenyek szinének ellentéteképpen egy igen sajátos szint hozott orvosi működésembe. Egy *egyéni* szint. San Antonio őszi melege és az újabb detroiti orvosi szakvizsga hideg megpróbáltatása után végre megérkezett a kamion, mely egy egészen új életszakasz kezdetét jelezte. Amikor ez a kamion elvitte bútoraimat és autómat, s egy magyar párokat vendégüllátó búcsúparti után Dina kivitt az állomásra, egy különös tompultság, zsibbadt érzés vett úrrá rajtam. Vannak olyan helyzetek, amikor az emberi lélek igy védi magát egy-egy igazán drámai váltás idején. Dinától szinte el sem búcsúztam. December eleje volt, s tudtam, hogy hamarosan, talán már karácsonykor visszalátogatok hozzá Detroiba. Mint egy 1914-ben vonatra lépő katona, indultam a frontra. Kész voltam minden akut fájdalomra, de mint ilyenkor szokásos, nem volt fogalmam arról, hogy mibe vágom a fejszém. Ha akkor tudom, mi vár rám majd Oklahomában, talán minden másképp alakult volna, talán nem. Talán jobban felkészültem volna, talán el sem indulok. De nem futhattam el sorsom elől. Ezerkilencszázkilencvenhét decemberének első hetében elindultam azon az elképzelhetetlen nehézségekkel és fájdalommal kikövezett úton, mely jó diákból igazi orvossá érlelt- a világ végén is.

Második Könyv

Első Rész: Muskogee, Oklahoma

1. Berendezkedés: az alapok

Az az érzelmi zsibbadás, amelyet még a detroiti repülőtéren éreztem a Dinától való ideiglenes búcsúzáskor, szinte nyomban elpárolgott Muskogee-be való második érkezésem alkalmával. Úgy éreztem, mintha a rettegett háború végre elindult volna. Mert olyan nehéznek tűnt, mint egy háború egy idegen, egy provinciális világba a „cutthroat competition" (toroknyeső verseny- helyi kifejezés) business-harcosai közé beverekednem magam egyedül, támogatók, ismerősök, barátok, család nélkül. Mostmár kikerülhetetlen a harc, mint a thermopülei szorosban egykor. Mostmár minden képlet tiszta, a felek egymással szemben felálltak, itt nincs mit tenni: *itt most harcolni kell*. S túlélni: három végtelennek tűnő börtönévet számolva vissza akár a napokat, s elviselve bármit: üzleti bukást, bepereléseket, megaláztatásokat, sikertelenséget, egyedüllétet és fizikai kiégést a nap-naputáni meghajtott, nehéz, stresszes, éjszakába nyúló munka után.. Minden bizonytalanságot legyőz a megvilágító parancs, mely világos, akár a nap. Az életet védeni kell minden körülmények között. Nincs vivódás, nincs vita. Most dologhoz kell látni, kezdve a lehető leggyakorlatibb alapoktól.
Szeged, Budapest, New York és Detroit után már nagyjából tudtam, hogy hogyan kell egy új életszakaszt beállitani. Most azonban ez lényegesen nehezebbnek bizonyult, elsősorban azért, mert egy önálló szakmai működést kellett beinditanom ahelyett, hogy egy oktatási programba kapcsolódtam volna bele. Az első vázlatpont természetesen a lakásbérlés volt, új szempontok alapján. Ha az itteni három év bötrönszerű és ideiglenes, úgy a lakásbérlés szempontjai ugyanazok, mint majd négy évvel ezelőtt az autóvásárláséi: olcsó és megbizható helyet kell találnom, ahol csendben és zavartalanul pihenhetek. Ebben Diane tanácsa segitett: az Oaks Apartments egyik kicsiny, másfélszobás lakása a város a Honor Heights nevezetű kertvárosi kerületének peremén, a kórháztól és a műveseosztálytól alig öt perc vezetésnyire, a Honor Heights parktól gyalog mindössze tiz percre, egy nagyobb főúttól néhány lakóháznyira volt, s ezt mindössze háromszázharminc dolláros havi dijért sikerült kivennem, mely Detroitban elképzelhetetlenül olcsónak számitott volna. A társasház egy kissé vigasztalanabb volt, mint a Detroitban szokásosak és kisebb is, de jól felszerelt s egy viszonylag igénytelen férfiember alapszintű igényeinek nagyjából megfelelt. Az apartment komplex egyik legbelsőbb háza volt ez, egy parkoló és két sor kisebb ház választotta el a komplex irodájától, mely a nagy Okmulgee útra nézett. Az iroda melett volt egy piciny úszómedence és egy piciny parkocska. Az út másik oldalán egy kis élelmiszerbolt, s melette a város jónéhány tucat templomának egyike egy kis füves területtel. Itt kezdődött aztán a Honor Heights kertváros az azonosnevű dombra vezető kis utcával, mely az Okmulgee úttól

derékszögben nyilt s közepes kis porták melett egy nagy játszótéren keresztül a Veteránkórházhoz vezetett, majd onnan a domb másik oldalán elhelyezkedő, már emlitett Honor Heights Parkba.
Az Okmulgee út kelet felé a kórház mellett vezetett el- a kórházzal szemben kicsiny utcácska vitt északra egy rendelőkomplexum felé, melynek a dializisközpont is része volt. Innen egy tömbnyire keletre vezetett a nagyjából észak-déli irányú 69-es út, mely délre Dallas irányába, északra pedig Oklahoma északi vidékei felé vezetett. Ennek túlsó, keleti oldalán helyezkedett el Muskogee kicsiny belvárosa, majd attól északra az új üzletközpontokkal határolt Shawnee bypass út. Mint emlitettem, Muskogee egésze Detroit szegényebb külvárosaival is alig-alig ért fel mind méreteiben, mind egész megjelenésével. A városnak talán egyetlen vonzó területe a gyönyörűen rendben tartott tágas Honor Heights Park volt. Nagy megelégedéssel nyugtáztam, hogy ezutóbbi a lakásomtól egy tiz-tizenöt perces kellemes sétával volt elérhető. Ez a séta csaknem mindennapos szertartássá vált, szinte az első napoktól kezdve. A park még ilyenkor, december elején is kellemes látványt nyújtott. A veteránkórház parkolójából széles kanyart vett az út, körbe a dombon, feltárva a környező sik táj szépségét. Ilyenkor, december elején a nap még koraőszi melegséggel ragyogott, a levegő friss, a fű még itt-ott zöld, a magas fák lombja még megőrzött valamit nyári ékeiből. A domb másik oldalán az út meredeken kanyargott lefelé, magas fák és virágágyások között. Az egyik kanyar fordulójánál, egy nagyon szépen kialakitott, kis patakot övező ereszkedő virágágyást koronázó kis fapavilon, ahonnan széles kilátás nyilott a park egészére. Balfelé, egészen lent, a domb lábánál szürkésszinű tó, nyugodtan és néptelenül heverészett egy őt gyűrűalakban körülvevő még lombos sétány által ölelve. Jobbfelé egy kisebb tavacska, körös-körül virágágyással, lejjebb tiszta és szabad füves terület, melette egy kis arborétum, s egy teniszpálya, mely éppoly eleganciával volt kialakitva, mint a Henry Ford campus kellős közepebeli, ahol futbalmeccseinket játszottuk.
A szépségnek ez a talán szebb korból visszamaradt kicsiny szigete távolról emlékeztetett Kennsington és Stony Creek jóval monumentálisabb természeti szépségeire- az északi friss kontrasztok és metsző levegő kékesfehér szépsége helyett itt egy barnás és virágosan tarka, szervesebb föld vett körül, amikor a fapavilon meletti, két magas fától közrefogott, szélespanorámájú padra először leültem, s olvasni kezdtem arról, hogy a halhúsfogyasztás hogyan előzheti meg az agyvérzést. A park szinte kisértetiesen üres volt ilyenkor késődélelőtt, munkanapon- minden konvenciótól, elkötelezéstől még szabadon, szinte kamaszos újrakezdés lehetősége előtt minden bizonytalanság ellenére is végtelenül szabadnak éreztem magam, s fiatalnak megint. Detroitban 1993 őszén nagy füves terekkel és égbeszökő épületektől övezve még egy hatalmasivű új világ, egy magasdimenziójú széles, hires-neves intézmény noviciátusát kezdtem. Itt hamar nyilvánvalóvá lett, hogy egy névennevezhető orvosi intézményt *nekem kellett felépitenem* majdnem ugyanúgy, mint Troy számitógépes magányában egy lakható várost, *gondoskodva* lakóinak szükségeiről. Ennek megvolt a maga romantikája. Nemcsak szabadnak, de fontosnak is kezdtem érezni magam.
A lakásberendezés ismét a legszükségesebbekre szoritkozott: a detroiti bútorokat csupán itt-ott kellett kiegésziteni, vagy lecserélni. Vendégek fogadására mindez csak alig-alig lett volna elég. Node ez a lakás számomra olyan volt, mint egy nyári szállás, mint egy lakhatóra felpofozott szibériai menhely, amely csupán a száműzetés három évére kell elég legyen. Ezt az ideiglenességet máskülönben is lépten-nyomon igyekeztem

hangsúlyozni magam előtt. Nem akartam beleszokni semmiféle itteni kényelembe, három év múltán vissza akartam téni egy igényesebb és szélesebb világba, a szakmai kiválóság magas ormai és vélt „tűzközeli" központjai felé. A lakáskomplexum irodájában mindenesetre gondosan utánamnyomoztak: volt-e valami gondja velem előző háztulajdonosoknak, rendesen fizettem-e a lakbért stb. Ez a fajta bizalmatlanság, mint már az orvosi engedély pályázásánál tapasztaltam, nyilván keserű precedensek következménye volt, s ez bennem gyanút keltett. Csakúgy, mint az a kis incidens, amely a jogositványkiadó hivatalban ért. Michigan-i jogositványomat ugyanis oklahomaira kellett átváltanom, s ezért egy erre szakosodott hivatalban kellett jelentkeznem. Itt találkoztam egy középkorú úrral, aki lejárófélben lévő jogositványát megújitandó velem együtt várt a polaroid kameránál formálódó rövid sorban. Eleinte felületes kedvességgel kérdezősködött arról, hogyan kerültem ebbe a meglehetősen zárt, belvidéki közösségbe, majd amikor megérezte, hogy ez nem egészen saját választásom szerint történt, azt tanácsolta: „miért nem megy haza? Nem való magának ez a hely." A michiganiek általában ennél lényegesen diplomatikusabbak voltak.
Itt, Oklahomában mintha megállt volna az idő. Az utakon feltűnően sok volt az amerikai gyártmányú autó, mely rögtön eszembejutatta azt az autószerelőt, akinek haragját egyszer még Detroitban azzal hivtam ki, hogy a hálaadás napján vettem igénybe szolgáltatásait, amikor (nyilván nem saját választásából) éppen ügyeletes volt. Ő megjegyezte rábökve a Toyota márkajelzésre:
„Én sohasem vennék idegen gyártmányú autót!"
„Node sok idegen autót amerikaiak gyártanak itt, Michigan-ben, mig az amerikai cégek külföldre települnek az olcsó munkaerőt kihasználandó...."
„Az mindegy. Aki Amerikában él, az járjon amerikai autóval."
„Ez a Toyota amerikai munkásoknak ad kenyeret-ez nem számit?"
„Nem. Idegen cég. Nem *amerikai*."
Nesze neked szabad verseny és piac! S most itt, Amerika belső bugyorában nem éppen e „hazafias" felfogással leszek-e körülvéve? Szerencsére Kohli doktor, helyi szivgyógyász szakorvos, majd Jumian doktor, hematológus hamar meghivtak egy-egy éttermi ebédre, amint megtudták, hogy a városban vagyok. A szakorvosok megélhetése attól függ, hány beteget referálnak nekik. Én pedig mind mint veseorvos, mind mint körzeti orvos egy potenciális referálóbázissal rendelkeztem- fontos volt, hogy jó benyomást tegyenek nálam, s én náluk. Kohli indiai volt, akit hamar megkapott az indiai történelemmel kapcsolatos, pedig még szerény műveltségem.
„Én ilyen orvost szeretnék, ha megbetegszem!"-kiáltott föl első meglepetésében nyilván arra gondolva, ha ilyen sokat olvas valaki egy területről, úgy valószinűleg hasonlóképp tájékozott lehet szakmai kérdésekben is. Kohli doktornak kezdett igaza lenni. Paradox módon az amerikai nefrológusok átlagánál csak kevéssel jobban sikerült szakvizsgám *után*, a helyi magányban nagyon szisztematikusan hozzáláttam a még Detroitban kigyűjtött szakcikkek és szakújságok mélyebb átnézésének, mégpedig célzatosan, témakörök szerint s ebben csodálatos módon sokkal jobban haladtam, mint a vizsgám előtt, vagy eddig bármikor. Most nem vizsgára, hanem az igazi életre, s elképzelt majdani gyakorlati helyzetekre készültem akkor, amikor tudtam, hogy senkitől sem kérhetek szaktanácsot, amikor nincs mellettem Dunfee vagy Goldstein biztos, de egyre inkább kinosan szoros szakmai tanácsadása. Ez jobban motivált, mint a vizsgapontszámban elérhető kétes babérok.

Jumian jordániai szakorvos volt, aki azzal dicsekedett, hogy valahol Wisconsinban a jordániai királyt magát is kezelte. Azt mindenesetre megtudtam tőle, hogy a külföldi orvosokhoz az utóbbi időben kezd hozzászokni Muskogee kisvárosi-paraszti betegközönsége, s talán azt is látni kezdik már, hogy sok jól képzett szakember jön erre a kietlen helyre vagy vizumkérdését megoldandó, vagy egyéb megélhetési nehézség miatt, s a betegek közül az értelmesebbek ezt kezdik szerencséjüknek tekinteni.
A következő vázlatpont irodám *sajátkezű* berendezése volt. Utóbbi szó szerint értendő. Ebben az időben Perkins doktorral nem sokat érintkeztem. Azt hamar megtudtam, hogy ő késő este, vagy éjjel vizitel, nappal viszont jobbára alszik. „Micsoda szerencse!"-gondoltam naivan ekkor még. Mindenesetre ez azt jelentette, hogy Perkins helyett jobbára csak Diane-nel beszéltem, vagy a titkárnő és nővérsegéd Anne-nel, egy környező kisvárosból származó középkorú családanyával, egyszerű teremtéssel, aki távol állt a Henry Ford titkárnő-városi dámáitól. Utóbbiak szivességből úgy elvégezték az általam nekik adott feladatokat, mintha én is a szakorvosok egyike lennék, s nem egy tanonc fellow. Anne segitett ugyan, de kicsit lassúbb volt munkatempója, s lényegesen kevésbé szervezett. Anne kis odúja stratégiai elhelyezkedésű volt. A művese cég a kórháztól egy háztömbbel északra, egy kisebb utcán helyezkedett el egy olyan épületben, melyet az egyik körzeti orvos, helyi kongresszusi képviselő, a neves helyi családból származó Coburn doktor adott ki bérletbe más orvosoknak. A nagy kiterjedésű, szépen karbantartott egyszintes épület a művesecentrum mellett még Jumian, Kohli és Kyger doktorok rendelőinek is otthont adott. Az épület másik felében különböző hivatalok és üzletek működtek, köztük egy fánkos, melyben néha el-elkaptunk egy-egy művesebeteget (az amerikai fánk nagyon zsiros és erősen cukrozott, cukorbetegeinknek természetesen nem való). Maga a művesecentrum, avagy ahogy itt hivják: dializis center az épület főfolyosójának két oldalán, rögtön az utcafronton helyezkedett el. Ennek megfelelően a centrum két részre tagolódott. Jobb oldalon az utca felől egy kis váró, majd nővérhelységek és konyha, egészen jobbra Perkins doktor kicsiny főirodája. Beljebb, szintén jobbra a tiz dializisgéppel, a hatalmas karosszékekkel, egy központi nővérpulttal az ablaktalan, mégis viszonylag csinosan berendezett művese kezelőterem. A kezelőterem sürgés-forgása, az ide-oda rohanó nővérek és nővéraszisztensek, a gépek időnkénti riasztó csipogása, a műveseszerelékek ide-oda kanyargó kuszasága egyfajta kaotikus benyomást keltett, mint egy fűrészportól és fémszikrától élénk műhelyben. Ehhez képest a centrum másik, baloldali fele, a folyosó másik oldalán, a hatalmas akváriummal diszitett kis váróterem, Anne kórlapokkal körülrakott kis felvevőhelysége, Diane ebből nyiló irodája, s egy félreeső szoba, ahol az én irodám volt kialakitandó: egyfajta nyugalmat árasztott. A művesebetegeket napjában két turnusban fogadták a jobb oldalon hétfőtől szombatig. A bal oldalon Perkins doktor csak hétfő és csütörtök délután fogadott néhány belgyógyászati, vagy idült vesebeteget. Csupáncsak annyit, hogy orvosi engedélyét fönntartsa. Fő bevételi forrása a művesekezelésből származott. Egyébiránt a baloldali rendelő nyugodt és csöndes volt, az egyetlen zajforrás Anne rádiója, mely rendszerint helyi népszerű country zenét sugárzott. Irodám, ez a félreeső, ablaktalan, de Perkins piciny odújához képest tekintélyes szobanagyságú helység, mostmég teljesen üres. Diane elfojtott mosollyal megkérdezte, hogy melyek a *nélkülözhetetlen* berendezési tárgyak, vagyis az erre forditott szerény keretből megengedhető minimális irodabútordarabok. Néhány napon belül meg is érkezett a minimumberendezés: egy nagyobb szekrény, ahová a dobozokból végre kirakhattam Detroitban összegyűjtött

szakkönyveimet és újságjaimat, egy fiókosszekrény egyéb iratok számára, majd egy óriási, bordólapú és feketetetejű tekintélyes iróasztal, rajta mindenféle irodai kellékkel. Erre kitettem Detroitban a ballagásomon a kórháztól kapott, dedikált pennatartót- de mielőtt minderre sor kerülhetett volna, saját magamnak kellett összeszerelnem az iróasztalt kicsiny alkatrészekből. Ez nem volt kis munka és durván egy teljes napomba került. Most legalább volt szerszámom, nemúgy mintmikor Detroitban egy késsel kellett egy teljes fiókosszekrényt összeraknom hálószobámban.
Annak ellenére, hogy vizumügyeim hivatali intézése még mindig húzódott, egy berendezett iroda és szakmai irodalmi kellékeim elrendezése egyfajta biztonságérzetet adott. December harmadik hetének végéig naponta bejártam irodámba, bár ahelyett, hogy a kórlapokat átnéztem volna, melyre Diane mindennap unszolt, inkább a szakirodalmat olvasgattam. Soha azelőtt ilyen mélyen és részletesen nem tanultam orvosi anyagot. Teljesen ráálltam erre- olyan élmény volt ez, mely ritkán fordul elő egy folyton elfoglalt orvossal. Olyan élmény, mely csaknem behozhatatlan előnyt jelentett kollegáimmal szemben, bár ezt csak sok évvel ezután láttam be. Olyan előny, melyet csak egy nem mindennapi helyzet teremthetett.
Este Diane számitógépén játszottam számitógépes játékomat, épitettem egy várost- s ez a játék felébresztett, élénkké tette felfogásomat, megtanitott hosszú ideig megfeszitetten figyelni egyszerre több dologra és: stratégiailag gondolkodni. Erre nemsokára nagy szükségem lett aztán. Mindez meglehetősen kifárasztott, s amikor megtudtam, hogy minden hivatali ügyintézés szünetel a karácsony és újév közti héten, elhatároztam, hogy visszalátogatok Detroitba.

2. Detroit viaggio-I

Első utam Muskogee-ből vissza a „bázisba” meglehetősen regényesre sikerült. Mint utóbb kiderült, az általam bérbevett hatalmas Buick meglehetősen rosszul karbantartott, öreg autó volt, sőt tulajdonosa utánamszólt az irodámba, hogy egy olajcserét még elfelejtett megoldani, de már nem ért el. A havas, jó tizenegy órányi utazás Amerika szivén keresztül végtelenül hosszan vezetett, emlékeztetve arra, hogy *mennyire* messze vagyok Észak fejlettebb tájaitól. Oklahoma végtelen, fakóbarna, hófoltos pusztaságaiból csupán negyvenpercnyi távolságban a büszke, Glasgow-formán kipucolt olajváros, Tulsa emelkedett ki. Máskülönben elfeledett pioneer- és indiánföldek ezek, melyeken jobbára csak (hetvenöt mérfölddel óránként) végigzúg a tapasztalt utazó. Missouri hegy-völgyei, majd az ebből váratlanul kiemelkedő St. Louis már sokkal izgalmasabb volt- innen indultak valaha a vadnyugat még meghóditatlan földjeire a kalandorok. Most Észak kapuja volt ez, a gigantikus folyóparti boltives emlékművel, melyet a Nyugat szimbolikus kapujaként emeltek nem messze a világhires Washington egyetemtől, ahol valaha én is megjelentem egy felvételi interjún. Számomra Észak, egy fejlettebb vidék és kor kapuja volt ez, s vezetett Illinois, majd Indiana pusztaságaira, melyek végtelenségét már vastagon boritotta az egynemű hólepel. Indianapolis után már gyakoribbá váltak a lakott

területek, s egy váratlan fordulónál, egy hatalmas kamionpihenő előtt ott állt a szines tábla:
„Welcome to Michigan!" (Üdvözöljük Michigan-ben!)
Az alig kétéves, mégis végtelenül távoli emlékekkel telt Coldwater után nemsokkal jobbrafordultam a kilencvennégyesen, s Ann Arbort délfelől megkerülve este tizóra felé, csupán a hangos rádiózenétől ébren visszatértem Detroit hatalmas metropoliszába. Itt meg sem álltam Warren egyik olcsó moteljáig, mely egykori lakásomtól csupán néhány mérföldre, szinte „otthoni terepen" helyezkedett el. Nem is éreztem magam másként Warrenben, mint ahogy otthon szokás. A sarkvidéki hidegben ugyanúgy sétáltam szokásos „meditációs sétámat" egykori lakásomtól az iskolán és a környező kertváros negyedein át, mint hat hónapja a júliusi melegben. Akkor rettegve gondolkoztam arról, hogy milyen lesz a jó iskolai intézmények egyenesvonalú útjáról letérni, ahol megszoktam a szakértői szellemi függőséget, ahol elhittem azt, hogy van egy olyan kiválósági rangsor, ahova befurakodni az egyetlen értelmes úticél lehet. Most, hat havi munkanélküliség után nem csupán visszafiatalodtam koraöregségemből egy egészséges és erős harmincéves férfiember testébe, hanem kivetkőztem abból az illúzióból, mely mindent egyenesvonalúnak és hierarchikusnak látott- de csupán ösztönszerűen, korántsem tudatosan. Tudatom felszinén még hittem Detroit iparias, szakmai kiválóságában, teuton jólszervezettségében, gigantikus és jól működő modern intézményrendszerében, sebesen működő szakértői világában. Még mindig Detroit diákja voltam, s egy szélesebb értelemben a modern nyugati világé, hivő zelóta, a tudomány és szakértelem vallásának hitbuzgó kádere. De már megérintett egy tágasabb, egy szabadabb világ szele. Hat hónap kényszerpihenő kiforditott saját meghatározottságom kategoriáiból, megforditotta a sorsomat. Kezdtem rájönni, hogy miről beszél Nietzsche a budavári Széchenyi könyvtár borús délutánjain olvasott soraival, amikor a tevekorszakból az oroszlánkorba való átmenetről beszél. Egy helyi arabnál átkonvertáltattam a hazulról karácsonyi ajándékba kapott magyar filmet az amerikai videókódra. Ez a honfoglalásról szólt, s dalával szivszoritóan hivott hazafelé. Pedig tudtam: az idő nem érett még meg erre.
Stony Creek sarkvidéki fagyában sétálva a tó vastag páncélján, egyedül, éhezve megint egész nap, szinte a megpróbáltatás önkivületében: megint erősnek éreztem magam. A magányos erdő ereje ez, a sarkvidéki szélé- az éhező bizonyossága. Az éhező tudja, hogy a világon egy alapigazság létezik minden dekadens hazugságon és hamis teórián túl s az ez: ha éhes vagyok, akkor ennem kell. Az a kényelembenszületett nyugati „demokrata" polgár, aki sohasem volt igazán éhes egész életében, aki sohasem mert vállalni egy erejét megfeszitő igazi feladatot, az sohasem érezhet rá erre. Pedig ez a legnagyobb szentség, az egészséges elme nagy titka és: hazugság minden más. Hogyan is tudhatok másnak szolgálni és másnak életet adni, ha én magam haldoklom?
Erő kell tehát, élet itt, mélyen belül: s én ezt szivtam magamba ezen a kietlen és magányos tájon. Enni nem ettem, mert nem testem volt éhes. S valamely súlybéli fogyás, mi tagadás igencsak rámfért. Warren egykori fizikai kényelme még kisértett.
Dina könnyed volt és vidám. A szilvesztert ismét együtt töltöttük. Sokat dolgozott én pedig tanultam, sőt: ismét megtanultam és felmondtam Buzzati olasznyelvű novelláját, amely a beteg örök kiszolgáltatottságáról beszél. Amikor visszafelé indultam Oklahoma világvégi pusztaságai és farmerei felé, akkor nagy erőben éreztem magam és készen a földrésznyi útra. Dina pedig gondolkodni kezdett azon, hogy utánamjöjjön Oklahomába.

Megint felcsillant egy reménysugár.
Diane azzal a hirrel fogadott, hogy az oklahomai orvosi engedélyt kiadó bizottság egy héten belül összeül. Cinkosan mosolygott rám, amikor megkérdeztem, hajlandóak lennének-e még egy detroiti orvost körzetiorvosi állásban alkalmazni. Nem zárkózott el. Néhány nap múlva került sor első utamra Tulsába, majd Oklahoma City-be. Úgy éreztem, fontos a helyi egyetemi orvosi csoportokkal tartani a kapcsolatot. A drámának, mely mint egy viharfelhő gyűlekezett Muskogee ege felett, mindkét városbeliek fontos résztvevői lettek később. Tulsában a Saint John kórház veseorvoscsoportjának egy tudományos ülésén először ezen a havas januáreleji héten vettem részt. Negyedévente ezen öt orvosból álló orvoscsoport tagjai összeültek a helyi patológussal, hogy az érdekesebb vesebiopszia eseteiket közösen megbeszéljék. Az orvoscsoport vezetője a kövér, szőkehajú, nagy fémkeretes szemüvegével és szögletes teutonarcával igen tekintélyesen fellépő mélyhangú Medlock doktor volt. Magas homloka, nyugodt tekintete és összehúzott szigorú szája a budapesti anatómiaintézet összeszoritottfogú professzoraira emlékeztetett. Majd meghaltam ijedtemben, amikor megkérdezte milyen tudományos munkát végeztem fellow-koromban. Mint emlitettem, a Henry Ford program igen kiváló volt klinikai orvosi képzésének szinvonalát tekintve, de akkor én ezt még nem tudtam. Tudományos eredményeim viszont minimálisak voltak. Tudtam, hogy nem erre, hanem a gyakorlati tudásra kell koncentrálnom, s a Dunfee doktorral együtt megirt poszterünk is kizárólag klinikai megfigyelésekre szoritkozott. Hogy visszakérdezzek- nem volt merszem még. Annál jobban szerepeltem az esetismertetések alkalmával, s ez egy kezdeti önbizalmat adott még akkor is, ha jó válaszaim ellenére csupán jóindulatúan mosolyogtak, még nem a megbecsülés, hanem a kezdőnek kijáró együttérzés mosolyával a többiek. Ebben a csoportban pedig két újdonc is kezdett csak hónapokkal előttem. Egyikük egy ann arbori, a hires-neves michigani egyetem frissenvégzett fellow-ja, amerikai, mosolygós, barátságos, még valamennyire bizonytalan. Másikuk egy még fiatal, de már sokat tapasztalt indiai, aki e csoportban, sőt talán az egész környéken egyedülállóan komolyan kutatott még ebben a jóhirű, de nem tudományos eredményeiről hires privátkórházban is. Nem tudásom érdekelte őket, hanem kiszolgáltatott helyzetemet látták. Homályosan már megemlitették, hogy Perkins doktort, aki valaha Tulsában kezdett éppen e csoportban, s később éppen tőlük vált le Muskogee-ban, hosszú ideig éppen ők patronálták, nem is olyan régen még. S amikor Perkins doktor „beteg volt” (újabb cinkos mosolygás, különösen Medlock szalmaszőke veje, a pajkostekintetű filigrán Harrel doktor részéről) akkor ők vitték tovább a praxist, amig Perkins doktor „fel nem gyógyult”. Nem volt nehéz kitalálni, hogy itt valami sötét titok lappang.
Egészében tulsai benyomásom vegyes volt, különösen azért, mert az ülés szinvonala valamelyest elmaradt a Henry Fordban megszokott esetismertetésektől, melyutóbbiak minden részletre kiterjedően, a szemfüles és igen kegyetlen kritikai tekintetektől (különösen a héjaszerűen figyelő Goldstein és Kupin részéről) tartva nagyonis óvatosan félórákig formálódtak. Itt néhány perc volt a betegismertetés, s alig valamivel több a szövettani metszetek elemzése. Oklahoma City-ben megint egy teljesen más légkörű csoporttal ismerkedtem meg. S tettem ezt először egy fogadáson, ahol egészen váratlanul kedvesen fogadtak mint egy ismeretlen és fiatal, kipihent és élénkszemű orvost. A fogadáson szintén jelenlevő McCauly, a csontosarcú, még valamennyire fiatalabb, kissé visszahúzódóbb, ám feszesarcú tulsai doktor, szintén a Saint John kórházi csoport tagja, irigyen látta, hogy zöldfülűként milyen váratlanul jó benyomást keltek konstruktiv, ügyes

megjegyzéseimmel, frissen-olvasott szakmai idézeteimmel. McCauly ezen kezdeti féltékenysége ezután meghúzódott a mélyben, de érezhető volt később is. Talán annyit most is elárulhatok, hogy későbbiekben kiderült: az általam ismert tulsai orvosok közül egyedül ő érkezett el hasonló szakmai szinvonalra mint én. Értelmes, de féltékeny arca mögött egy egyvonalon fejlődött elme rejtőzött, mely jelenség itt Amerikában oly általános.
Az első biopsziakonferencia alkalmával itt, Oklahoma City-ben az volt a benyomásom, hogy mig a veseorvosi esetismertetés szintje jóval elmaradt a detroitban tapasztalttól, addig a patológusok messze lekörözték a henry ford-belieket. A következő három évben amikor csak tehettem mindig megjelentem az oklahomai egyetem ezen biopsziakonferenciáján, ahol egészen rokonszenves, sőt igen oldott légkör uralkodott, mintha mind a jelenlevő egyetemi orvosok és fellow-k, mind a helyi magánorvosok jól ismernék egymást s egyfajta magángolfklubbot formálnának, melybe megfigyelő vendégként mintegy jótékonysági alapon engem is bevennének. Az egyetlen fenyegetően feszesarcú figura Peterson doktor volt, a művesekezelés helyi nagyöregje, de róla majd később. Egyelőre tehát az előjelek, ami az oklahoma city-beli „frontot" illeti igen, sőt váratlanul pozitivak.
Közben rendithetetlenül haladtam szakmai utánaolvasásaimban, sőt: felfedeztem egy kisebb orvosi egyetem tulsai orvosi könyvtárát is, mely csupán negyvenöt perc vezetésre volt munkahelyemtől. Amerikában két különböző orvosi oktatási rendszer van. A jóval nagyobb és tekintélyesebb standard rendszer mellett, alternativaként, van egy úgynevezett „oszteopata" egyetemi rendszer is, mely valamennyivel rövidebb és praktikusabb képzést jelent. A könyvtáruk Tulsában jó helyen, a belvárosban, a folyó mellett épült, s viszonylag jól fel volt szerelve belgyógyászati és veseorvosi szaklapokkal. Szinte minden szombaton megjelentem ebben az egyetemistáktól nyüzsgő kényelmes, sokablakos földszinti könyvtárban. Az Iskola hangulata még kellett, s ezt hetente magamba tudtam szivni itt.
Hétvégente máskülönben el-elkirándultam a helyi parkok és természetvédelmi körzetek valamelyikébe. Ezek közül az egyik legszebb volt Talequah város és környéke. Ez egy miniegyetem indiánlakta székhelye, piciny egyetemének épületeggyüttese szépen rendezett, könyvtára és úszodája tekintélyes. A várostól délre levő indiánkörzetben egy nagyobb tengerszem, melynek pakja szépen rendezett és rendbentartott. Néhány vitorlás és motorcsónak a későjanuári napsütésben az utolsó volt munkakezdésemet megelőző magányos kirándulásaim között. Február nyolcadikán Diane mosolygós arccal bejelentette, hogy megérkezett a munkavállalási vizumom. Másnap kezdhetem a munkát.

3. Az első munkanap

Ezerkilencszázkilencvennyolc február kilencedikén reggel kezdtem hároméves szakmai működésemet Muskogee-ban. Saját munkatervet alakitottam ki teljesen saját izlés szerint.

Munkaidőm teljes mértékben kötetlen volt, azt csináltam, amit akartam. A praxis valamennyi betegének teljes ellátása hétfőtől csütörtökig négy éjszaka ügyeleti óráinak kivételével és minden második hétvégén péntek reggeltől hétfő estig, valamint akkor, mikor Perkins doktor szabadságra megy elvileg évente hét hétig terjedően. Igazán egyszerű. A rutin hamar beállt körülbelül ilyesformán. Hétfő reggel fél nyockor vizit a műveseosztályon, majd a kórházban. Délben ismét a műveseosztály, majd a második kórházi vizit. Kedden ugyanez és még járóbetegrendelés délelőtt és délután. Szerdán kórházi és járóbetegrendelés. Csütörtökön csupán a két kórházi vizit- könnyebb nap. Pénteken a két kórházi vizit között egy művesevizit egy kisebb, Muskogee-től negyven mérföldnyire délre elhelyezkedő kisváros, Eufaula műveseosztályán. Hétvégén csupán kórházi vizit naponta egyszer. Ha új beteg jött, akkor ismételt kórházi vizit a hétvége folyamán bármikor.
A legelső nap, miután Perkins doktor már vizitelt előző nap éjszaka a kórházban, a műveseosztályunkon kezdtem, a kórlapok átnézésével és a betegek kezdeti vizsgálatával. Hétfő reggel, hét óra. Az első turnus nyolc betege már reggel hat óra óta ott ül, ki-ki saját hatalmas karosszékében, álmosan, fejükön néha fülhallgatóval, olykor csak pihenéssel próbálkozva lehunyt szemmel, vagy csüggedten maguk elé nézve. Mindenféle népség, mely első látásra nemigen különbözött a michiganitől. A betegek javarészt a szokásos angol, vagy németesnevű, észak-európaias arcélű amerikai többségből kerültek ki, előfordult néhány szerecsen, de megjelent itt egy-egy indián arcél, a szokott erős, jellegzetes sasorral, fekete sima, dús haj, erős járomcsont. Detroit magas szinvonalú kórházaiban rendet tanultam. Először a kórlapban leirt kórtörténeti adatokat néztem át, s rögtön szemet szúrt két jellegzetesség. Általában a betegek nagy többségénél a veseelégtelenség oka nem volt jól dokumentálva. A betegeket megkérdezve sorban, általában nem tudták veseelégtelenségük okát és az ezzel kapcsolatos diagnosztikus vizsgálatok szinte valamennyi betegnél hiányoztak. Ez homályos gyanút keltett bennem, s egy a veseorvosok által nem szokásos úton inditott el, tudniillik lemértem sorban valamennyi beteg vesefunkcióit, mely néha meglepő eredményekre vezetett. Még ennél is lényegesebb volt az, hogy a kórlapokban nem találtam rendszeres orvosi bejegyzést, amely a betegek állapotának folyamatos leirását szolgálná. A legutóbbi orvosi bejegyzés például november hóból származott, s azelőtt nagyon rendszertelenül, két-háromhavonta egyszer fordult elő néhány mondat. Ez teljesen megdöbbentett, sőt szinte pánikot ébresztett bennem. A kellemetlen meglepetések közül csupán az első volt ez pedig. Hamar meghoztam a döntést arról, hogy mindent újonnan kezdek, a kórtörténeti visszanyomozástól egészen az adott, az átvételi állapot részletes rögzitéséig minden egyes betegnél. Igy a munkám majd inkább mérhető lesz. Vegyük például Donna esetét. Ez a kedves, koraötvenes, szőke festett hajú, intelligens, angolos arcélű, jólöltözött nő igen kedvesen fogadott és szivesen válaszolt kimeritően részletes kérdéssoromra kórtörténetével, s jelenlegi állapotával kapcsolatban. Donna a betegek közül egészen nyilvánvalóan a legértelmesebbek közé tartozott. Mint a legtöbbjük, ő is egyszerre több krónikus betegséggel küzdött, melyek közül több alapja a vércukorbetegség- igy a szivelégtelenség, rossz vérkeringés, magas vérnyomás és veseelégtelenség is. Ezen felül asztmában és nyelőcső-refluxban is szenvedett, utóbbi a nyelőcső és a gyomor közötti izomgyűrű nem kellő záródásából eredő gyomorégéssel járó idült betegség. Ehhez járultak hozzá az idült veseelégtelenségből eredő szokásos problémák, nevezetesen a vérszegénység, a csontritkulás, szivmegvastagodás (bal kamra hypertrophia) az

alultápláltság és gyakori fertőzések. Mindezen kórképek az adott, a betegátvétel pillanatában fenálló állapotát világosan rögzitenem kellett márcsak azért is, mert ezek közül több vagy régi, kevésbé hatékony gyógyszerrel volt kezelve, vagy egyáltalán nagyon el volt hanyagolva. Igy a Donnával kapcsolatos első vizsgálat dokumentációja, melyet egy kismagnóra való diktálást követően egy erre szerződtetett gépirónő gépelt le, több oldalra rúgott. A rengeteg probléma részletes átvétele és annak érzete, hogy ezek többségén tudok segiteni modernebb, jobb gyógyszerekkel és más eljárásokkal azt is jelentette, hogy Donna és minden más beteg igen bonyolult kórtörténetét igen hamar mintegy könyv nélkül megtanultam- s mivel tudtam, hogy az orvosi klinikákon uralkodó rendszer ellenében, amely mint fentebb emlitettem havi rotációkra épül, itt három éven át nekem kell Donnáról és a többiekről folyamatosan gondoskodnom, ez feltétlenül jó befektetésnek tűnt. Mindezek mellett a havi betegkonferenciákon részletesen és a külön erre a célra általam szerkesztett nyomtatvány szerint a veseelégtelenséggel kapcsolatos fenti és egyéb problémákat a nővérek, a dietician, a social worker jelenlétében külön szisztematikusan átbeszéltük, s ilyenkor fény derült a beteg családi viszonyaira, életkörülményeire, diétás szokásaira, nővérekkel való viszonyára- ez még inkább segitette a beteg állapotának egy mélyebb, perspektivikus megértését. Hamarosan rájöttem arra, hogy a betegek ilyen mély ismerete és huzamos követése úgy aránylik detroiti munkámhoz, mint egy tudományos kisérletről való olvasás, vagy annak elvégzése, mint egy hir olvasása, vagy saját szemmel látása. A betegek közül az értelmesebbek hamar rájöttek arra, hogy ez az új és igen alapos kezelés javukat szolgálja és meredeken emeli a betegellátás szinvonalát. Donna, aki azok közé az értelmiségi nők közé tartozott, akik minden intelligenciájukon túl erősen támaszkodtak női intuiciójukra, ezt szinte az első alkalommal *megérezte*, s az ebből adódó hajlandóságot éreztem az első kérdéseimre adott válaszaiban.

Paula egy negyvenéves, még vonzó nő azon kevesek közé tartozott, akik veseelégtelenségét vesebiopsziával, vagyis veseszöveti vizsgálattal is megerősitették, persze mint minden viszonylag bonyolultabb vizsgálatot, ezt sem helyileg, hanem Tulsában végezték el. Paula, mint szenvedő nő, felvett egykedvűséggel nyugtázta állapotát, mely könnyen javitható lett volna egy egyszerű fogással. Paula ugyanis igen vérszegény volt, amit általában egy erythropoetin nevezetű hormonnal szokás kezelni a művesekezelés alatt. Paula azonban igényeihez képest egyszerűen túl kevés hormont kapott. Ezért aztán gyengének és fáradtnak érezte magát, amelybe láthatólag beletörődött, sőt abba is, hogy a gyakori vértranszfúziók miatt le kellett mondani a veseátültetés lehetőségéről is, mely praktikusan arra itélte őt, hogy egész életében művesekezelésre szoruljon. Amikor a hormon emelését rendeltem el, akkor ért a következő meglepetés. Minden beteg azonos, nem saját igényükre szabott hormonkezelést kapott. Ez körülbelül olyan, mintha minden cukorbeteg, vércukorszintjétől függetlenül azonos dózisú inzulint kapna avagy mindenki igényeitől függetlenül egyfajta ételadagot. Ez a megdöbbentő és illogikus kezelési mód gyanút keltett bennem, s mindjárt az első nap elbeszélgettem a főnővérrel, Kathy-vel erről a problémáról.

Kathy szemüveges, viszonylag, amerikaiakhoz szokott szemmel vékonyabb arca, s egész gondterhelt megjelenése detroiti szakma- és ügycentrikus szemléletem szemszögéből igen rokonszenvesnek tűnt, mintha nem tolultak volna agyamba Diane megjegyzései arról, hogy Kathy hogyan „játszott orvost", hogyan „próbálta átvenni a hatalmat" a cégen belül, s általában mennyire klikkes szemléletű, aki „maga mellé állitotta a nővérek nagy

részét” stb...
Minden propaganda ellenére láttam, hogy Kathy jó szakember a maga szintjén, s próbál segiteni a betegeken, amennyire *egy igazi orvos hiányában* ezt egyáltalán lehet. Nos: nem lehetett. Kathy, aki már évek óta arra kényszerült, hogy a műveseorvosi munkát a szinte állandóan hiányzó Perkins doktor helyett ellássa, aki egymaga nézte át a betegek adatait hónapról hónapra- olyan benyomást keltett, mint az egyik modernkori amerikai elnök, aki próbált feladatához felnőni és láthatólag jószándék vezette volna, mégis: szakértelme hiányzott a feladathoz, s ezért szörnyű és tömeggyilkos hibákat vétett. Kathy egészében világosan jószándékúan, s egy bizonyos szempontból következetesen kezelte a betegeket mint főnővér. Mint orvos azonban nem szerepelt jól. Diane folytonosan azt hangoztatta, ezt a szerepet Kathy-nek nem szabadott volna válalnia. Node mit tehetett? Azt hiszem, Kathy amint meglátott, felfogta, hogy itt nem csupán politikai szempontból kell vigyáznia, hanem hogy itt egy új erő jelentkezik, melynek ha akarna sem tudna ellenállni. Ami engem meggyőzött Kathy értékeiről mint szakember az az volt, hogy semmi ambiciója nem volt arra, hogy magyarázza bizonyitványát, s amikor feltettem neki egy kérdést, a dolgot úgy mondta el, ahogy volt. Az első perctől fogva láttam, hogy ezzel az emberrel együtt lehet dolgozni, pedig tudtam már, hogy napjai meg vannak számlálva. Diane stratégiai feladatnak tűzte ki, hogy Kathy helyett új főnővérként egy kicsiny arkansas-i műveseosztályon dolgozó barátnőjét vegye fel. Ahhoz Diane túl nagy taktikai győzelmet aratott (nevezetesen éppen azzal, hogy saját kezdeményezésére meggyőzte Perkins-t, hogy fogadjon fel egy új orvost mint befektetést: egy olyat, aki rendben tarja a dolgokat és nevével új betegeket hoz a praxisba) ,hogy egy új főnővér kinevezését ne tudja kieszközölni Perkins-nél. Kathy utolsó napjai alatt néhány háttérinformációt szinte akarata ellenére is tudatott velem, márcsak azért is, mert az első napok alatt én nagyon sok időt töltöttem el a műveseosztályon és mindenre rákérdeztem. Igy tudtam meg például azt is, hogy az erythropoetin hormont gyártó vállalat számláján a művesecentrumnak olyan hátralékai vannak, hogy a vállalat a jövendő megrendeléseket csak a kézbesitéskor való azonnali fizetés esetén vállalja. A dolog paradox volta akkor vált világossá, amikor megtudtam azt, hogy a legtöbb művesecentrum fő bevételi forrása éppen az erythropoetin hormon kiadásával kapcsolatos. Röviden már megemlitem azt a később részletezendő tényt, hogy a hormon hihetetlen drága, s fontosságának erőteljes hangsúlyozása sokszor más, alternativ gyógymódok felett az igen erős gyártó vállalat erőteljes reklámtevékenységének köszönhető. A művesecentrumok aztán a következőképpen számláztatják a terméket az állami biztositónál: a kis üvegből nyert adott dózis után fennmaradó maradékot úgy tüntetik fel, mintha azt kidobták volna, holott ezt az egyébként steril maradékot fel lehet használni a következő betegnél. Ezzel a kis trükkel, mely egyébiránt a betegre nézve teljesen veszélytelen, az állami biztositótól megnyerik a maradék igen jelentős árát. A művesecentrumoknak nyújtott biztositási pénzek folytonos csökkenése ezt az ártatlan trükköt valamennyire menti. Minthogy ez a dolog általános gyakorlat, igen csodálkoztam rajta, hogy itt nem alkalmazzák. Ehelyett a betegek hormonadagját csökkentették le azért, hogy a művesekezelésre egy adott alkalommal befektetett összeg csökkenjen. Kathy magyarázatát leplezetlen elképedéssel fogadtam, majd elmagyaráztam neki, hogy szakmai szempontból ez a tényállás teljesen elfogadhatatlan, mire Kathy ártatlanul, de világosan közölte velem, hogy mint gyakorló orvosnak természetesen jogom van az egyes betegek dózisait növelni, ezt azonban az adott készlet fedezni nem tudja, ahhoz, hogy az kivihető legyen, Diane-nél kell

közbenjárnom.
Még aznap délután sor került arra a megbeszélésre, mely kezdte megvilágitani a dolgok valódi állását. Diane mosolyogva, s egyre világosabb könnyed erőfölénnyel közölte velem, hogy Perkins doktor nagyon elfoglalt és nappal egyébként aludni szokott. Perkins doktor *elvárja* tőlem, hogy a a praxisra vonatkozó *teljes* munkát napközben saját belátásom szerint ellássam, s ő maga szeretne szakmailag egyre inkább visszavonulni. Amennyiben valami kérdésem van, szivesen *továbbitja* azt Perkins doktornak.
Arra azonban megkért Diane, hogy Perkins doktort közvetlenül ne nagyon zaklassam. Perkins doktor magánélete most igen terhes, elhúzódnak felesége anyagi követelései miatt a vállással kapcsolatos jogi procedúrák, s ez lelkileg Perkins doktort igen megviseli. Éppezért elvárható tőlem, hogy *a munka oroszlánrészét átválaljam*, s hagyjam őt pihenni. Máskülönben viszont ő, Diane mindent megtesz azért, hogy a dolgok minél inkább javuljanak, s már az, hogy Perkins doktor új orvost fogadjon fel is csakis az ő kezdeményezésére történt.
A dolgokat még inkább megkönnyiti majd, amikor az új főnővér megérkezik, hiszen majd együttes erővel léphetünk fel a szakmai szinvonal erősitése érdekében. Kathy túlságosan hozzászokott ahhoz, hogy elfogadjon olyan kompromisszumokat, melyek a jelenlegi viszonyok kialakulásához vezettek. A nővérek összejátszanak vele, s általában most senkinek nem érdeke az, hogy bármi is megváltozzék. Ha igazán arra törekszem, hogy a betegek ellátása magasabb szinvonalú legyen, nos ehhez az ő pártfogása szükséges és az, hogy az új főnővér is a változások pártján álljon. Vickie felvétele természetesen nem történik meg jóváhagyásom nélkül, sőt ő, Diane máris megkérte egykori barátnőjét, hogy látogasson el műveseosztályunkra másnap délután, amikor személyesen is elbeszélgethetek vele. Meglátom majd, hogy Vickie milyen lelkiismeretes és nagy szaktudással rendelkező nővér, s emmellett természetesen kedves és alkalmazkodó személy, aki mindig a beteg pártján áll. Amikor megemlitettem Diane-nek, hogy a kórlapokban milyen feltűnő hiányokat és általános rendetlenséget találtam, akkor Diane azt kezdte hangsúlyozni, hogy mennyire szükség van egy olyan főnővérre, aki jártas a betegek adatainak pontosabb kezelésében, s hogy első nagyobb project-je majd éppen ez lesz.
A beszélgetést rövidre szabta az, hogy a kórházba kellett mennem vizitelni, s át kellett vennem nyolc beteget egy teljesen ismeretlen intézményben, ahol nem ismertem a szokásokat, a rendet, egyáltalán a személyzetet, s a betegeknek a problémáit Perkins doktor csak egy rövid, néhányszavas signout során ismertette.
Kórházba lépve először is volt néhány kellemes meglepetésben részem. Egészen azóta, amikor a budapesti klinikákon és akár a milánói policlinica gyermekgyógyászati gyakorlatán az ódon, a tizenkilencedikszázad végén épitett, de rosszul karbantartott intézetekben, ahol olyannnyira fülledt volt a levegő, ahol olyan merev a hatalmi struktúra, olyan magasak az alig elnyomott indulatok, az előadás közben terjengett a kisérleti állatszag, a lutherien korlátolt és erőszakos beszédű anatómusok elrettentettek a vastag falak, az omladozó vakolatok és a zsebben ökölbeszoritott kezek ezen ósdi világától.....az egyik belgyógyászat gyakorlatvezető, aki a budapesti klinikákon őszintén és emberien, de szinte sirva és csaknem egy óráig mesélte a jelen állapotok visszásságát már-már a mániás depresszió küszöbén túlnan....nos ezóta a budapesti Kisérleti Orvostudományi Kutatóintézet világosabb, könnyebbszerkezetes, valahogy egészségesebb, haladóbb és átláthatóbb szerkezete megszerettette velem a világos

folyosókat, a szabadabb belső tereket, a levegő által jobban átjárt, modernebb, világosabbfestésű kórházépületeket. Első amerikai interjúim idején ilyes légkört sejtettem még a lenyűgözően fényes és hihetetlenül magas pittsburgh-i, detroit-i, St Louis-i egyetemi kórházak forgalmas belsejében is. Most egy nyugodtabb, sokkal kisebb, de szélesen, s csupán két szinten terpeszkedő nagyablakos kórházban találtam magam, hosszú folyosóin hamar ki tudtam igazodni, s jól átlátható szerkezetét néhány nap alatt megtanultam. A közepesen nagy ambulancia mögött jobbra hosszú folyosó vezetett az intenziv osztály A,B és C betűkkel jelzett három tágas termébe. Az ambulanciától egy másik irányban helyezkedtek el az első szinten a sebészeti osztályok A, C, a pszichiátria B folyosói, felettük a belgyógyászati osztályok A,B és C folyosói, jobbra fel a második emeleten egy elfekvő osztály, lenn az alagsorban a rehabilitációs osztály. Nemsokkal a sebészeti folyosóktól innen a nagy kórházi menza, mögötte egy elzárt helység: az orvosi konferenciaszoba. Az ambulancia mellett a röntgenosztály, mellette kis orvosi szoba, szemben a kórlapokat nyilvántartó Medical Records, néhány adminisztrációs helység. S ennyi az egész. A detroit-i monstrumokhoz képest szerény, alig százötvenágyas kórház. A szobák egy-vagy kétágyasak voltak, a kórlapok kis lehajtható fali szekrényben kivül a szobaajtók mellett. A folyosókon mosolygós nővérek, bakancsos farmerek, közepesen és lazán öltözött városi polgárok. Az egész légkör valahogy oldottabb és főleg lassabb volt mint Detroitban. Megfigyeltem már Tulsában vezetve: mintha lasitott filmet néznék, *minden* lassabb itt, még az autók mozgása is. Ahogy a még Detroitban is igen tekintélyes sebességgel gyalogolok az ambulancia melletti orvosi bejárat és az intenzivosztály között vadonatúj *fekete* öltönykabátomban, klasszikus szinekben pompázó hosszú nyakkendőben, fekete, tiszta, jóltalpalt cipőben, fehér ingben, nyakamon fekete fonendoszkóp, tekintetemben bizonyos tartás, bizonyos elhivatottság- pihent arc és gyors, pihent mozdulatok....az emberek összenéztek: ki lehet ez? Valami szokatlan, valami nem egészen idevaló, rikitó szinárnyalat, túl harsány, idomtalan, mint egy túlfűtött ósdi gőzmozdony. A muskogee-i kisvárosi polgárok, farmerek, szegénysorú nővérek azonban nem hozhatók ki könnyen egyensúlyi helyzetükből. No jó, majd meglátjuk.
Első állomás a „C" intenziv. Itt egy nagyon fiatal, talánha huszonhárméves, igen csinos, szerecsen fiatalasszony, aki első művesekezelésén éppcsak esett át. Ozetta kis ilyedséggel, de megelőlegezett bizalommal néz rám. Jobb, mint Ed, a késöötvenes floridai, aki egy fontos állásból vonult nyugdijba ide az oklahomai vidékre, s nagy hangon hirdeti, hogy nem én, hanem Perkins doktor az ő igazi orvosa....Node Ozetta bonyolultabb eset. A kórtörténetet felvéve látom már, hogy valószinűleg egy lupusnak nevezett autóimmun betegsége van, amely az itteni szerecsenek között sajnos nem olyan ritka. Megértettem, hogy ő, de különösen szülei, akivel nagyon jó kapcsolatot tart fenn, s élettársa, akit szülei nem fogadnak el tökéletesen, nagyon aggódnak. Művesekezelés ilyen fiatal korban...hogy is van ez? Magam megyek a röntgenosztályra, s hosszan elbeszélgetek az egyik senior röntgenszakorvossal. Felvetem neki a problémát, méghozzá nagyon világosan- tudom, hogy első ilyes konzultációm, ráadásul személyesen megkérve, egyben szakmai bemutatkozás is. Node pihent vagyok és merész. Összeszedetten, különösen idegen akcentussal, de érezhetően választékosan és jól beszélek.
„Tudja ez egy kényes eset. Ozetta fiatal, s lupus betegsége jórészt ártalmatlan bőrkiütésekben jelentkezett eleddig, s az is csak ritkán. Vesebetegsége, melyet egy rutin vérvétel tárt fel, amikor fejfájással és magas vérnyomással jelentkezett az ambulancián, nagyon előrehaladottnak tűnik. Nehéz elhinnie, hogy gyógyszeres kezeléssel ne lenne

megfordítható. A betegek általában tünetmentesek idült, hosszú lejáratú vesebetegség esetén, s amikor a tünetek váratlanul megjelennek, nemigen hiszik el, hogy vesebetegségük már évek óta tart, s az elhegesedett vese már menthetetlen. Nehéz meggyőzni őket arról, hogy művesekezelésre szorulnak tartósan is. Ha azonban tovább várunk művesekezelés nélkül, a kockázat akár halálos szövődményre igen magas. Vizsgálatom alapján úgy látom, hogy itt valóban idült, hosszúlejáratú vesebetegséggel állunk szemben. A döntő bizonyiték mégis a veseultrahang. Hegesedett, kisméretű-e a vese? Mi az Ön tapasztalata a helyi lakosságra nézve- Ön itt mit tart kis, hegesedett vesének?"
A középkorú, magát meglehetősen jól tartó, sőt: jó megjelenésű röntgenorvos, látom, komolyan veszi kérdésemet. Világosan kifejti véleményét. Az általa látott felnőtt vesék általában 10 cm-nél nagyobb hosszúságúak és sötét árnyalatúak. A jelen esetben kis, erősen hegesedett veséket lát stb. Erősen figyelek, nem itélhetek Ozetta fiatal sorsáról elhamarkodottan. Vajon milyen mély a tapasztalata ennek az orvosnak ebben a témában? Logikusan, átláthatóan, koherensen érvel-e? Bizonytalan-e vajon ebben az adott esetben? Jól leirja-e ezt az ultrahangképet? Benyomásom erről a szakorvosról egészében kiváló. Később kiderül: ő a röntgenosztály vezető szakorvosa. Meggyőzött arról, hogy Ozetta veséje valóban lehegesedett, gyógyszerekkel már nem menthető. Ez egybevág vizsgálatom tanulságaival. Ozettához nyomban visszamegyek, biztonsággal elmondom neki véleményemet, egyenesen, minden szépités és kertelés nélkül. Végre belátta, hogy művesekezelésre valóban szüksége van. Bizik bennem. Néhány hét múlva majd beutalom a tulsaiakhoz, hogy eldöntsék: mikor kaphat a beteg átültetett vesét. Ozettáról később még szó lesz, most csak annyit, hogy művesekezelése jól megy itt a kórházban, s eldöntöm: másnap hazamehet. Detroittal ellentétben itt saját betegeimet mind a kórházban, mind a kórházon kivül én magam láthatom el. Ez hatalmas előny, hiszen igy folyamatos a kezelési stratégia, emlékszem mi történt velük a kórházban, milyen változásokat kellett meghoznom művesekezelésük módozatában...sima az átmenet.
A következő beteg a sebészeti C osztályon kapott helyet, mert a belgyógyászati osztályokon nincs üres ágy. Azt mondják a kezdeti benyomások igen fontosak. Nos ez az eset igen nagymértékben befolyásolta további helyi szakmai működésemet. George egy környező kisvárosban élő helyi nyugdijas, középosztálybeli, mosolygós, kedves ember, akit már kétszer dializáltak,vagyis részesitettek művesekezelésben, előrehaladott vesebetegség miatt. Wilson doktor, a helyi sebészek egyike már meg volt hivva sebészeti konziliumba, hogy a további művesekezelések érdekében operálja meg a beteg karját, s ültessen be műeret. Mielőtt erre sor kerülne, elbeszélgetek George-dzsal. Megtudom, hogy gyomorfájdalmai miatt húsz-harminc kalciumkarbonát tablettát szedett be az utóbbi napokban, s mint kiderült, gyomorfekélye van. Perkins megemlitette signout-jában, hogy ez hozzájárulhatott vesebetegsége kialakulásához, hiszen magas a vérkálcium szintje. Nodehát ha ez igy van, akkor néhány művesekezeléssel az egész probléma megoldható. Veseultrahang: negativ. Minek akkor sebészkonzilium? Felhivom Wilson doktort. Wilson, ájtatos, délies kiejtésével, hirtelen mondataival nem tett rám túlságosan jó benyomást. Biztos vagyok én ebben? Node majd ő beszél Perkins doktorral, majd meglátjuk....A beteg két nap alatt teljesen felépült, hazabocsátása után egyszer láttam még felülvizsgálatra az ambuláns rendelőmben. Mint kiderült, a beteg vadászni szokott, s az erre használt ijhoz fontos volt mindkét kezének ereje. A műér beépitése nagy tragédia lett volna életében. Vesebetegségéből teljesen felépült. Útravalóul megkértem, hogy

kerülje a bezinkútnál megvásárolható olcsó gyógyszereket, igy a kálcium karbonátot is. Láthatóan megfogadta tanácsomat, mert azóta sem jelentkezett semmilyen vesegyógyászati panasszal. Talán azóta is vadászik minden márciusban.
Ez a két eset azt sugallta, hogy a betegszám fenntartásában érdekelt Perkins és más vesegyógyászok esetleg nem kellően elővigyázatosak abban, hogy az akut, megfordítható, vagy az idült, végstádiumú veseelégtelenséget kellő vigyázattal elkülönitsék. Ez kockázatot jelent: néha egy beteg esetleg feleslegesen kap tartós művesekezelést, mely az életminőség meredek romlása mellett más szövődményekkel is járhat. Ettől való félelmem vezetett oda, hogy az idültnek mondott vesebetegek vesefunkcióit lemértem két művesekezelés között egy huszonnégyórás vizeletgyűjtéssel is, s innen jutottam nyitjára olyan titkoknak, melyek alapjában rengették meg szakmai világképemet....node ne vágjunk a dolgok elébe. Ozetta igen, George nem, másnap ismét a műveseosztályon, majd interjú Vickie-vel.
Nos, *a Diane által bekonferált Vickie-t* nagyon nehéz volt belelátni ebbe az apró, szinte betegesen sovány, cassiusian gyomorfekélyesarcú, sokat és gyorsan beszélő jónegyvenes nővérbe. Ha összegeznem kellett volna azt a benyomást, amit első néhány mondata keltett bennem, amikor erősen délies tájszólásában szakmai terveiről beszélt szinte érzelemtől vibráló tekintetével, melyet nem annnyira a kirobbanó energia, hanem valami beteges leszoritottság, évezredek női elnyomottsága, elégedetlensége és kielégitetlensége okozott, mely néha a pajzsmirigymegbetegedés gyanúját kelti a tudományosan képzett, de az embert nem ismerő tömegorvosokban, akik saját tudományukra jobban figyelnek, mint betegeikre....nos valami olyasmi volt ez a benyomás, mint az a car sticker, autósmatrica, melyet a helyi lelkésznek mindent eleve elhivő helyi farmer rak ki a lőkésháritóra, vagy a hátsó ablakra, s mely messze hirdeti, hogy
„Az én főnököm egy zsidó ács!”
„Muskogee Oklahoma: fantasztikus lakóhely!” tehát ez:
helyi, magábaforduló.
Másfelől meggyőzött Vickie arról, hogy lelkiismeretes és valószinűleg, amennyire értelmi képességei engedik, jó munkaerő. Tudtam, hogy Diane-nek még nem mondhatok ellen, igy csak annyit jegyeztem meg, hogy Vickie „nem kifejezetten vezető tipus”, de valószinűleg jó munkaerő. Azonnal észrevettem, hogy Kathy felváltása Vickie-vel már eldöntött tény, a nálamnál Perkins-szel jóval többet és közvetlenül érintkező Diane mindössze udvariasságból kérdez meg engem. Az is világos volt, hogy ezen a „fantasztikus lakóhelyen” nem terem minden bokorban egy jó nővér, Kathy pedig érezte már, hogy a szelek ellene fordultak, s máris állást szerzett magának Tulsában. Ezt Diane-nak érdeke volt tudatni velem. Igy aztán a fait accompli-t elfogadtam, mint Chamberlain és Daladier 1938-ban. Éreztem, hogy ebben az átpolitizált osztályon politikai tényező vagyok, de még nem önálló. Én Diane által hozott embere vagyok, akinek nem illik vele összetűznöm. Mondjuk úgy, hogy még túl keveset ismertem a helyi történetből. Ráadásul nekem nem volt sem időm, sem energiám, sem kedvem ebbe a hatalmi helyezkedésbe belemenni. Perkins eltűnt, a betegek és nehéz esetek viszont itt voltak a nyakamon. Másnap délután elhivnak a műveseosztályról- az egyik beteggel baj van a kórházban.

4. Egy igazi keresztény orvos

A skótok egyetemista koromban nagyon jó benyomással voltak rám. Kedves, melegszivű, nagyszerű emberek. Misszisz Boyd, June, aki engem humanistaként elfogadott, mely tőle, mint művésztanártól nem kis bóknak volt tekinthető, adott nekem egy Újtestamentumot angolul, méghozzá ilyes szavakkal:
-Remélem, nem sértelek meg, ha ajándékba adom neked kedves gyermekkori könyvemet....látod itt vannak még belső boritóján gyermekkori rajzaim...s mosolygott kedvesen ez az istenáldott asszony.
Nos ott olvastam valami affélét, hogy a képmutatóak, amikor koplalnak, savanyú arcot vágnak, hogy mindenki lássa, milyen áldozatot hoznak Istenért, milyen vallásosak....De ti mosolyogjatok, ha éheztek Istenért és örvendezzetek....Nos ez igen mélyen belevágott az elmémbe. Csakugyan, ha éhezek, úgy ezt örömmel tegyem és mindegy ki mit gondol arról, hogy vallásos vagyok-e. Másfelől ha valaki valamit fennen hirdet, talán éppen azért teszi, mert még nem győzte meg önmagát sem igazán. Ezért mindigis tartózkodóan fogadtam, amikor egy-egy beteg ilyet mondott:
-Nem az orvosokban, hanem egyedül csak Jézusban hiszek. Majd Ő meggyógyit. Ön, doktor úr, csak egyet mondjon nekem: hisz-e Ön abban, hogy Jézus a mi megváltónk, aki az egész világot kormányozza?
Pedig ilyet bizony sokat hallottam Muskogee-ban. Mindenféle kuruzslókról és csodafüvekről éppúgy. Node vissza ehhez a szerda délutánhoz, ezerkilencszázkilencvennyolc február tizenegyedikéhez alig ebéd után.
Új voltam még itt, s az első benyomások sokat számitanak. Rohantam kis autómhoz, vele a kórházba, ott a sebészeti folyosóra, onnan abba a terembe, ahol néhány beteg a műtétre várt. Itt nagy sürgés-forgás fogadott Ed nevű betegem körül, aki tegnap fennhéjázva kiabálta, hogy ő nem az én betegem, hanem Perkins doktoré. Nem volt nehéz kitalálni, hogy a beteg a hasába vérzik. Alacsony vérnyomás, szivritmuszavarok, kihülő végtagok, alacsony vörösvértestszám. Nosza munkára. Elvileg a beteg a sebész, Wilson doktor kezelése alatt áll, aki azért vette fel a beteget, hogy a karjában bealvadt műeret megoperálja. Wilson doktor azonban „elfoglalt volt”, s ezért a nővérek által üzenve „megkért”: szivességből, amig ő ide nem ér a beteget akutan lássam el. Kemény munka volt. Vérátömlesztés- a betegnek ritka vércsoportja van, rohammentő hozzon vért egy másik transzfúziós állomásról (mikor Wilson doktor megtudta, hogy ilyen extra munkát adok a személyzetének megkérdezte telefonon, hogy szerintem jogos-e igy felfújni a dolgot?), intravénás dopamin, infúzió, elektomos sokk- másfél óra alatt a beteg csodával határos módon, vagy inkább az igen intenziv, a helyi sebészi váróterem nővéreinek szokatlan hevességű ellátás hatására javulni kezdett. Felesége megjelent eközben, s egy szabad percemben elmagyaráztam: a beteg akutan vérzik, s minekutánna gyógyszerekkel és vérkészitményekkel stabilizáljuk állapotát, műtét mentheti meg életét. Amint meggyőződünk arról, hogy a beteg stabil, Wilson doktor vinni fogja a műtőbe. A beteg mostmár tudatát is visszanyerte, még álmatagon széttekintett, nem értve az izgatott sürgés-forgást, mely nélkül már egy órája halott lett volna. A beteg igen jól öltözött, széparcú felesége megértően, s majdnem hitetlenül nézte ifjúian túlfütött arcomat, s nem értette igazán, mi történik. Pedig a beteg már-már túl volt a veszélyen, saját és felesége hitetlensége ellenére is. Akármilyen új és fiatal doktornak néztek is, akármennyire nem

hittek nekem, a beteg szivműködése helyreállt, vérnyomása rendeződött, már-már vadul nézett rám, mert már csaknem felismert. Már majdnem volt arra is energiája hogy gyűlöljön.
„Hogyan meri életem megmenteni ez a gyüttment, ez az idegen akcentusú fiatal akárki, amikor én Perkins doktor saját megkülönböztetett betege vagyok, akinek Floridában nem is olyan rég saját üzlete volt? Milyen fontosnak érzi magát ez a sörgőforgó alárendelt....” Gondolhatta, mert volt már vérnyomása ezt gondolni.
A már-már kezdeti csodálattal rámnéző nővérek, akik maguk is alig hitték, hogy *innen* vissza lehet hozni egy beteget az életbe, hivták Wilson doktort. A beteg stabil, a műtő kész, tolhatják-e hordágyat a műtőbe?
Wilson doktor, a helyi, déli akcentusú, mélykeresztény sebész, akit mindenki már régről ismert, aki minden vasárnap alázattal halgatta az istentiszteletet Muskogee számtalan temploma közül az egyikben, s éppoly alázattal vezetett haza luxusautóján luxusházába azután- végre megjelent saját fontossága minden tudatában és diszével.
„Tudod, a legutóbbi tanulmányok azt mutatják, hogy ilyen esetben az akut műtét helyett csak a belgyógyászati kezelés az egyetlen esély....”
„Wilson doktor-ellenkeztem az új, a helyileg még nem bizonyitott fiatal orvos félénk óvatosságával- a beteg akutan vérzik. Hogyan lehet egy akutan vérzőt belgyógyászatilag kezelni?
-Innen majd én átveszem a kezelést!
A szabály az szabály. A beteg az ő neve alatt, az ő kezében volt, mint utóbb megtudtam engem hivatalosan még konziliumba sem hivott.
Az ijedtségtől és meglepetéstől bénultan néztem arcába, mint aki kigyót lát a bokor alól kibújni. Döbbenten néztem a főnővérre, aki maga sem volt biztos, mit mondjon. Wilson doktor érthetetlen rendelkezéseket adott ki, mig mintha kábult bénultságomban csőlátásom lett volna, csak egyre figyeltem, néztem a beteg hasát, mely lassan megtelt, nyilvánvalóan vérzett, vérnyomása csökkenni kezdett, a gyógyszerek egyre hatástalanabbakká kezdtek válni, Wilson doktor pedig behivatta a beteg feleségét egy kis terembe velem együtt, majd mindhárman leültünk egy asztal mellé. Wilson doktor komoly és ájtatos arckifejezéssel, szinte prófétai hangon kezdett beszélni arról, hogy mindannyian Isten kezében vagyunk, hogy az Úr mindannnyiunkért üzen, s eljön egy pillanat...Wilson kis, gnóm alkata egészen másként mutatott a nagy, barna asztal mögött, a patyolattiszta fehér köppenyben, kövér ujjain hatalmas aranygyűrű, nyakában jólláthatő szinarany kereszt. Méltóságos aurája hihetővé tette őt, mint hihetővé tehet egy washingtoni trónra ültetett ostobát, megfelelő szögből fényképezve, egy profi hollywood-i cameraman.
A feleség megértően szipogta:
-Igen, megértem... miközben szorongatta a doktor úr jóságos keresztény kezét.
A teremben én levegő voltam csupán, aki nem ért valamit, mert nem érthet valamit, hiszen idegen, nem az Amerikai Fehér Isten kiválasztott kegyeltje, csak szolgának termett, akinek az Úr nem világosithatta fel elméjét, s aki igy azt hihette, hogy visszahozhatja az életbe a beteget, aki már az Úr trónusa felé készül.....
Mire visszamentem a beteghez, már halott volt, hasa hatalmasra nőtt, hasfala megfeszült a vértől. A feleség és Wilson doktor kegyeletteljesen néztek Ed-re.
Mikor elmentek eretnek módon megjegyeztem a főnővérnek:
„Ez az ember még élhetett volna egy darabig”

Évek múltán Wilson doktor váratlanul felhivott egyszer. Vajon hogyan tudott elérni? Már más városban dolgoztam, végtelenül messze Muskogee-tól.
„Isten megjelent előttem álmomban- mondta kegyeletteljesen a telefonon -hogy bocsánatot kérjek Öntől azért, mert néhány betegét nem kellő alapossággal láttam el. Megbocsát?"
Mit mondhattam volna? Tudtam, hogy bármit felelek, aznap ő tiszta lelkiismerettel fekszik le aludni, mert meggyónta bűneit az Amerikai Istennek. Én nem voltam fontos, elvégre a kiválasztott mégiscsak ő. Egy igazi amerikai keresztény orvos....
Amint kábult meglepetésemből felocsúdtam, nyomozni kezdtem: kik a sebészek a városban? A nővéreimnek pedig halkan megjegyeztem: ha sebészeti konziliumot kell hivnunk próbáljuk meg Robison doktort.
-Node doktor úr mi általában Wilson doktort szoktuk.....Perkins doktor nem lesz megelégedve....
-No igen, de azért *ez alkalommal* mégiscsak próbáljuk meg Robison doktort...
Wilson doktor csodálkozva vette észre néhány hónap múltán, hogy egyre kevesebb új vesebeteget lát.
„Hiába, uborkaszezon...-gondolhatta-van ilyen. Nodehát legyen meg Isten akarata. A kiválasztottság bizony nagy, jónási teher....." s kényelmesen elterült aranyozott-csapú forróvizes házi medencéjének pezsgővizű fürdőjében.

5. **Eufaula, Iowa, Melissa**

Pénteken reggel, miután a szokásos kórházi vizitem kilenc óra körül befejeztem, kis Corollámmal elindultam délnek, a hatvankilences úton, Dallas felé. Az út igencsak göröngyös, a michigani állapotokhoz képest rosszul karbantartott, de széles, négysávos főút volt, emelkedő dombok között, jobbára vidékies tájon, még bágyadt, de rendületlen napsütésben, északon szinte meglepően szerénynek számító forgalommal. Munkaidőben is, amikor még kezdetleges mobiltelefonon meg kellett válaszolni a kórházi nővérek, vagy a művesés nővérek bármely hivását, s a figyelem igazából sohasem ernyedhetett el, a vezetés ezen a végtelen dombos tájon mégis egyfajta kikapcsolódást jelentett. Eufaula, ez a múltból visszamaradt kis vadnyugati város, egy mesterséges, de nem annak látszó gigantikus tó partján nyugodtan terpeszkedve- szinte üdülőhelynek tűnt Muskogee-hez képest. Kis utcák, alig forgalmas belváros, embernyi méretek, alacsony épületek, megbújva a főúttól egy-két mérföldnyire a tó mellett. Műveseközpontunk itt egy kis irodaépületben foglalt helyet, melynek másik fele ügyvédi irodaként funkcionált. Egy kis szoba egy piciny konyhával- voltaképpen ennyi volt az egész. Csupán négy művesegép, négy hatalmas karosszék, ahol egyszerre négy beteg ült reggel hattól tizig, majd fél tizenegytől megint négy kettő-félháromig. Családias, nyugodt, meleghangulatú kis üzlet volt ez, a betegek szinte valamennyien egyszerű vidéki polgárok hatvanas-hetvenes, nyugdijas éveikben. A betegeket itt két nővér látta el, már régről barátnők. Az egyik, Jennifer, barna, göndöörhajú, helyesarcú, de igencsak telt alkatú, talán huszonegy éves.

Jennifer kiválóan beleillett Eufaula kényelmes, tóparti, kedélyes hangulatába, sokat mosolygott, ritka szeszélyeitől eltekintve pontosan és jól végezte munkáját. Jennifer és általában Eufaula éteri hangulatából igencsak kilógott a helyi főnővér, a szintén teltalakú, de igen gyorsmozgású, élénktekintetű, fekete, hosszú göndörhajú Melissa. Melissa huszonnyolcéves korára már csak sejtette velem, hogy valamikor, három gyerekkel fiatalabban igen vonzó fiatal lány lehetett.
Melissa kétségkivül rendet tartott az osztályon. Az első pillanattól fogva világos volt előttem, hogy ez itt egy kis független, külön világ, ahová Diane csak nagyon ritkán látogat el, ahova alig ér el a központi adminisztráció hideg keze. Node azért nehezen kezelhető betegből akadt itt is. Hildebrandt asszony világosan megszabta, hogy mi az amit hajlandó elfogadni az orvostól, mint szakmai tanácsot, mi az, amit nem. Két és fél óra művesekezelésnél, ha törik, ha szakad, ő ugyan többet egy perccel sem. Ennyi és annyi gyógyszernél többet szintén nem. Melissa jól megjegyezte magának, hogy ezzel az igen nehéz beteggel sem hagyom annnyiban. Egy óráig is elbeszéltem vele, felvetve a legújabb tudományos tanulmányok alapján ezen és ezen gyógymódok visszautasitásának kockázatait és azt oldalakon át részleteztem a kórlapban is. Nem menekülhetett meg az igen magas, nyugdijas létére még mindig munkaruhában járó Perry sem, akinek magas vérfoszforszintjét csak megfelelő diétával lehetett helyrehozni. Amikor Melissától megtudtam, hogy a dietician ide csak havonta, s csak nagyon rövid időre jár, akkor rögtön átvettem a dietician szerepét és hosszan magyaráztam a mogyorókrém, a bab, a csokoládé, a tejtermékek magas foszfortartalmáról. Szerencsére -mint kiderült- Melissa, mielőtt ki tudja hogyan Perkins doktor vállalatába csábitotta, intenzives nővér volt, s igy lényegesen nagyobb tudással és főleg érdeklődéssel rendelkezett, mint a nővérek általában. Fürge értelme és női intuiciója rögtön megragadta a dolog velejét, s odavágó kérdéseket tett fel nekem, aki nemrégiben oldalak százait olvastam végig a művesekezelés lagapróbb részleteiről is. Pedig Melissa Texas állam elképesztően nyers, nyugati részén nőtt föl, egy western filmek által talán idealizált, de valójában rosszlevegőjű, poros, világtól-elzárt, kigyómászta vidéken, a dohánytól, alkoholszagtól és tudatlanságtól átjárt, durvalelkű cowboyok között. Hogy ezeket az embereket hogyan tudta valójukból kiforgatni a hollywoodi álomipar, s beállitani nemes és férfias, pláne őszinte és becsületes hősöknek, nos az legmélyebb csodálatom tárgya. Melissa ugyan mexikói származású volt, de nem sokat tudott spanyolul. S azon kivül, hogy Amerikán kivül *minden* más ország szegény és elmaradott, általában nem sokat tudott a világról. Ezzel azonban nemigen lógott ki a texasiak közül. Azzal jóval inkább, hogy igen szegény családból származva is képes volt kitanulni, s jó szakmát és jó szakmai tudást szerezni, mint intenzives szaknővér.
Korán férjhez ment, s már két gyermekes családanya volt, amikor férje, aki egyébiránt egy kisebb üzletet vezetett, otthagyta egy frissen felvett fiatal lány alkalmazottjával. Melissa, akinek igencsak férfiasan kemény fellépése volt, s általában olyan meggyőzőereje, hogy egy helyes homoszexuális férfitől is gyereke tudott születni, nos Melissa a válást nemigen viselte jól. Mint ezt a műveseosztály kicsiny konyhájában, egy hozatott sültcsirke mellett a két betegturnus között Jennifernek és nekem egyszer elmondta:
„Még rosszabb ez, mintha a férjem meghalt volna. Tudom, hogy valahol ott él, s nem engedi meg, hogy láthassam”- s ezt a szentimentális önsajnáltatás szokásos gesztusai nélkül, majdnem mint objektiv tényt adta elő, de tudtam, hogy ez nála mit jelentett. A

kitárulkozás nem volt Melissa sajátja. Inkább, mint sok sérült ember a szakmai dolgokra figyelt oda, ebben ügyes volt. S mint sok sérült ember az életmódjától messze eső, s ezért idealizált úgynevezett konzervativ értékekről álmodozott, s ezeket hangoztatta fennen. Általában véve viszont ezek a péntek déli ebédek igen konstruktivak voltak, tudniillik végigbeszéltünk egy-egy gyakorlati, a művesekezelés, vagy különösen a betegek nevelésével, vagy hozzáállásuk javitásával kapcsolatos ötletet, s jórészt ezek nyomán a Eufaula osztály rendje egyre inkább erősődni kezdett, heteken belül a kezelési mutatók lassan elkezdtek felfelé ivelni. Péntek megkülönböztetett, majdnem ünnepnap volt a szakmai héten belül, Hildebrandt asszony minden makacssága ellenére is.
Az első eufaula-i út tehát viszonylag kedvező benyomást gyakorolt rám, s viszonylag pihenten kezdtem második kórházi vizitem péntek délután.
Az első hétvégén nem voltam ügyeletes. A sok újdonság és a még végeláthatatlannak tűnő bonyolult problémák, a kórlapok rendezetlensége, a nővérek és betegek fegyelmezetlensége, Diane politikai-hatalmi harcai, Perkins elhúzódása, az esti, fáradt hazaérkezések egy teljesen üres, sötét, kicsiny-kis lakásba, a magány csöndje és lassúsága...mindez kirobbanóan követelt valamiféle akár ideiglenes menekülést, vissza egy természetesebb, átláthatóbb, rendezettebb és szinesebb világba.
Dina ezen a hétvégén barátnőjével, Theira-val együtt Iowa-ba készült, hogy egy modern és klasszikus zene ötvözetéből sajátos stilust összefaragó görög zenész koncertjét megtekintsék. A feladat nekem nem kevesebb volt, mint megjárni egy földrésznyi távolságot oda és vissza egy röpke hétvége alatt egy kicsiny autóval- node többet is áldoztak már egy kedves látásáért az emberi történelem folyamán. Az autóút pedig éppen azt a villon-i vándor romantikát adta, melyet egy túlstresszelt és kiváncsi elme ezen monumentális földrészen kereshet. Valóban: Oklahoma téli barnasága, a végtelen, alig dimbes-dombos, alig-lakott pusztaság monotóniája, a merev egyformaság aszfalt-szürkesége, melyet egy-egy mamutvállalat némely lilás-rózsaszin büszkesége (a világ egyik legnagyobb McDonalds étterme) szakitott meg, közben a Detroitban fölvett rádióműsorok hangulata, a kicsiny gyorséttermek és motelok idegensége...mindez nemcsak az utazó idegenségét, de kötetlen szabadságát is hangsúlyozta, megszabaditotta az elmét a vastag budapesti klinikafalak, a helyi kicsinyes hierarchiák és a nagy forgalom gátjaitól, szabadon szárnyalhatott, egyénien, kötetlenül, majdnem forradalmian. Missouri dombjai és St Louis terjengős negyedei öt-hat óra vezetésnyi távolban voltak még száznegyvennel egyenletesen haladva is, s innen még a fele útnál is több volt hátra. A fantázia szárnyalása közepette viszonylag kijózanitó erejű volt az a tény, hogy három alkalommal állitottak meg forgalmi rendőrök, akiket nemigen hatott meg feladatom nemessége, vagy nagysága. A sebességkorlátozást, mint a százezer más szabályt és törvényt, mely az amerikai ember életét folytogatja az élet minden piciny részterületén-itt mereven és kérlelhetetlenül betartják, s akár börtönbüntetéssel is büntethetik. Ha valakinek sietős, jó ha repülővel utazik. Az elv logikus, nem is kell hozzá más, csak jónéhányszáz dollár, vagy egy magánrepülő. Világos: a szabadság, mint minden más, pénzzel megvásárolható. Aki a túlszabályozott tömegéletből kiválni akar, az fizesse meg azt.
A koncert Iowa-ban egy szinze elképzelhetetlenül nagy, modern szinházépületben zajlott le, s felidézte a hetvenes évek magyar rockkoncertjeinek élményét, mely gyermekkorom egyetlen olyan élménye volt, amikor emberek ilyen hatalmas tömegét láttam magam körül lelkesedni. A májuselsejei felvonulások szinei és forgataga, a léggömbök, olcsó

ligeti búcsúk, az először megnyiló strandok szabadoneresztettségérzete felett az embertömegek sajátos létét számomra csak ezek a könnyűzenei koncertek, vagy nagyníha egy-egy sportesemény jelentették. A zene maga inkább Dina számára volt lelkesitő, engem, mint annak idején a gimnáziumi tanórák végtelen lassúsága közepette, amikor osztálytársaim arcát vizsgáltam a tanári beszéd helyett, inkább a közönség reakciója érdekelt. Negyedikes gimnazista koromban, egy rosszulsikerült történelemóra közepette gondoltam végig a fizika tanár azon mondatát, miszerint a statisztikus fizika „egy más szemszögből vizsgálja a gázok viselkedését. A kinetikában az egyes anyagi pontok mozgása érdekelt bennünket, most viszont a sokaságé. A sokaság mozgásának leirásához más törvényszerűségek megfejtésére van szükség". Bár igen jó tanuló voltam, az általában lassúléptű tananyagból ez az a *ritka* fejezet volt, mely igazán megihletett. A mechanikai, a tizennyolcadik századi, a lineárisan felfogott világ egyszerű képzetét segitett ez finomitani. Tehát ahogy a gimnazista osztálytársaim viselkedését figyeltem meg egy-egy unalmas, már általam rég megértett anyagot leadó szegedi tanórán, úgy most is a közönség végtelen sorain néztem végig. Nem a new york-beli Metropolitan opera közönsége volt ez....nem a félig európai, felsőbb-érdeklődésű kultúrális elit, hanem az utca kövérkés, dohányos, rendezetlenül viselkedő, átgondolatlanul kommunikáló, egymással könnyen összevesző, egyszerűen vidám, televizió-imádó, olcsó tömegételeket evő, igen könnyen manipulálható átlagemberéé. Kisgyerekkoromban egy olcsó keresztrejtvény megfejtéséből tanultam Goethe egy akkor még nemigen értett mondatát: „Aki semmit nem tud, annak mindent el kell hinnie". Minthogy nem értettem ezt a gondolatot, megjegyeztem inkább, elraktároztam, hogy érettebb koromban eméssszem meg később. Mi is alkalmasabb pillanat erre, mint a mostani?
Itt van körülöttem a felséges nép, aki a sajtó, a divatok, a történelemkönyvek végtelenül leegyszerűsitett általánositásait elhiszi, mert nem ismeri a tények bonyolult rendszerét, aki a televiziókamerán keresztül mások csőlátását fogadja el tényeknek- mit tudhat, kire bizhatja önmagát és mit hisz el? Milyen büszkeség az a könnyen manipulálhatóak millióiban, mely már hároméveskorától az olcsó magáncsoportok által pénzelt, átdoktrinált kereskedelmi televizióból meriti életismeretét? A közvéleménykutatások vajon mennyi átgondolásban, mérlegelésben, konstruktiv véleménycserében, *megemésztett megfigyelésben* gazdag véleményt, s mennyi felületesen átvett, agyonhangsúlyozott, virusként letöltött sablon-gondolatot mérnek fel? S ha úgy, akkor mit jelentenek a sokaság szavazóinak súlyozatlan voksai, mennyit ér a tudatlanok, a csecsemőkoruktól orruknál fogva vezetett tömegek ezen demokráciája, mely minden mélyebb vizsgálódást, az élet felszinei mögé kerülést eleve kizár, s amely a szakértelem szűk keretei közé tereli és egyszerűen túldolgoztatja még tehetségesebb tagjait is, hogy elnémitsa szavukat...vagy egyszerűen elnyomja azt az egyetgondoló-átmanipuláltak milliós többségével. A Diario nemrégiben feltette a kérdést: „mennyiben hihető a manipulált józan ész?", az egyoldalúan, csupán racionálisan felfogott elkülönültnek látszó személyi, csoport, társadalmi gazdasági érdek? Mennyit ér a tudatlanságban tartott sokaság demokráciája, a csorda Nietzsche által megénekelt szelleme...Ugyan hányan olvasták itt, Iowa-ban, Rousseau Társadalmi Szerződését, melyben a képviseleti demokrácia alapelveit elemzi végig a kora politikai gondolkodásában oly befolyásos szerző? Rousseau azt mondja, hogy az ideális köztársaság az, melynek területe elfér egy tölgyfa árnyéka alatt. Igen, ha tagjai közül legalább a többség nem tudatlan és többszörösen átmanipulált, hanem szuverén, sokféle, eredeti gondolkodó. Különben a

többség a hangszóró nézeteit menten átveszi és a hangosabb hangszóró véleménye lesz a törvény. Otthon, Európában persze ezt valamennyire árnyalja a hagyományos kultúra, a tradició eredeti ereje. Itt azonban csak a hangerő a szent. Aki hangosabban beszél, az az elfogadott, alig számit, hogy mit is mond. A milliószorosan eladott cikk a kiválóság definiciója, szinte mindegy, ha bóvli is. Bármely áruházban ott látom a kemikáliákkal átszinezett, rosszizű, viasszal csillogó, de éretlen földiepret, melynek fő vonzereje a kiváló reklám csupán. Statisztikus demokrácia ez tömegizléssel, tömegtermékekkel, tömegzenével, melynek fő erénye egyneműsége és hangereje.
A zene pedig nem volt annyira rossz, még voltak megkapó pillanatai is, mint amikor egy fiatal szerecsen szólóhegedűs kezdő virtuozitását megtapsolták, s a lány elsirta magát meghatottságában a szinpadon. Dina, akit valaha a Metropolitan operában magam mellett éreztem öt évvel ezelőtt, aki sugárzó szemekkel, átszellemülten, teli élettel, Verdi dallamaitól és egy új élet kezdésétől ihletetten, duzzadó, forró keblekkel olyan volt, mint egy földreszállt angyal, erős szivverésben, forró hőben megtisztult isteni lény, most mintha egybeolvadt volna környezetével, egy csillogó pont lenne ezen emberi csillagköd végtelenjében, átjárva egy alacsonyabb energiaszint, egy meglassúbbodott kövület tompább szineitől. De mellettem volt és bajtársam volt a lövészárokban, a reménytelenségben, a kilátástalanságban. Ebben a végtelenül idegen sablonvilágban csak ő volt az egyetlen ismerős, az igazi barát, az egyneműségből még valamennyire kiváló, még teljesen be nem olvadt, még valamennyire eredeti pont.
Aznap este meglátogattuk Theira egyik barátnőjét, aki egy kis környező lakónegyed kényelmesen terjedelmes sablonlakásában lakott férjével és kicsiny gyermekével. A göndör, hosszúhajú kisfiú -helyes, életteli, virgonc kölyök- egészen elkápráztatott, talán azért is, mert a gyermek, ez a szabad, energiadús, kirobbanó energiájú emberi lény a kórházak és a warren-i magányosság egynemű, kategórikus, monokromatikus tömeg-világától fényévnyi távolságban volt. Elkápráztam az elevenség, a járomba-nem-fogottság ezen kedves jelenségétől, s szemem egy pillanatra nem vettem le erről az angol szavakat képekről tanuló három-négyéves fiúról.
„You do not have to watch him all the time” (Miért bámulod ennyire?)
-kérdezte feddőleg és kezdetleges angolsággal Theira, meglepetten, mint akit zavar, hogy valamit nem ért. Theira, akinek a neve annyit jelentett, mint „forradalom”, ez a tüzesszemű kicsiny palesztin lány Dinától sokban különbözött, elsősorban kiszámithatóságával- s nevével dacolva nemigen szerette, ha valami nem a megszokott mederben zajlik körülötte. Most egy fiatal helyi amerikaival „járt”, akinek átlagos, szinte vérszegény külseje, gyenge, fakószőke túlfésült haja, bőrtokban, az övén hordott mobiltelefonja annyira hasonlitott a tinédzsershow-kban látott „nerd”, a véznatestű jótanuló szabványkarakteréhez, hogy úgy gondoltam, ezt a kapcsolatot csak a szükség szülhette. Ettől a pillanattól fogva tartottam Theirától. Éreztem, hogy Dina sárgán, néha rikitóan csillogó eredetiségét rombolja gyakorlati, túl egyszerű gondolkodásával, aki most nem érthet meg egy igazán eredeti érzelmet, aki elfogadja környezetét úgy, ahogy az adatott. A realistáról azt mondtam valaha, hogy az az ember, aki nem figyel saját képzelőereje, tettvágya, bátorsága, eredetisége lehetőségeire.
Vasárnap délben indultam vissza Oklahomába, mely vagy tiz és félórás vezetésnyi út távolában várt. Szerencsére tiszta időben, élményektől frissen, az országút végtelenségében újra és újra felidéztem a gondolatot, hogy száműzetésemben, melyből egy hét hiján még három év hátra van, van hátterem, van szövetségesem. Családom a

távoli hazában, s egy hű barát a távoli Detroitban.

5. Sharon, Kyger, Megfigyelések, Chicago

A műveseosztályon egy újabb probléma fogadott, s ez egy hatvanas, igen jól öltözött, élesszavú hölgybeteggel volt kapcsolatos. Jo (Josephine- amerikai szokás, hogy röviditik, vagy kifacsarják a klasszikus neveket, utóbbit többnyire úgy, hogy szabálytalanul, fonetikusan átirják azokat) esete nem volt éppen mindennapi, s a következő egy hét energiáit jórészt rá kellett forditanom, tanúsitva azt a szabályt, hogy egy problémás beteg néha több munkát ad, mint húsz másik. Jo, aki már jónéhány hónapja művesekezelésre szorult, azok közé a betegek közé tartozott, akik nem érezték magukat egy sorban a többi vesebeteggel, s ennek az ő esetében két oka volt. Egyrészt valamennyire még működött a veséje, s igy a többiekkel ellentétben csak kétszer dializáltuk hetente, mig a betegek nagy többsége heti három kezelésre szorult. Másodszor, s ez szemében nagyon fontos volt, Jo jómódú polgári családból származott, fia, Michael saját üzletet vezetett, mégha ez csupán egy bor- és csemegekereskedés volt is. (Egy másik betegnek szintén volt -egyfajta jelképes értelemben- saját üzlete, az igen nemesarcú, de magára annál kevéssé vigyázó, cukorbeteg, negyvenévesen külsőleg még magát jól tartó, veseátültetésre váró Crazy Horse (Megvadult Ló) Nakormsey indián művész volt ez, akinek sajátkészitésű indiánmotivumú ingjeit ma is hordom. A vesebetegek túlnyomó része egyébként viszont a szegényebb osztályokból került ki, mely tény, mint az „objektiv tudományos szakmaiságon" felnőtt, Amerikában dolgozó fiatal orvosnak, eleinte fel sem tűnt nekem.) Jo jónéhány évvel ezelőtti hólyagbeültetéses műtétje olyan szövődményeket okozott, hogy havonta akár kétszer is vesefertőzést kapott, melyet aztán antibiotikummal kellett kezelni. Ez sokszor vénás antibiotikus kezelést jelentett a kórházban. Ennek ellenére büszke volt arra, hogy veséje még mindig működött valamelyest, hogy ő „nem is *igazán* művesebeteg", s ezt éreztette a nővérekkel is....ő ugyan nem hajlandó betartani a szabályzatot, a vérnyomásméréseket sem engedte meg a vérnyomásingadozást általában kiváltó művesekezelés alatt, sőt a pulzusát is csak egyszer mérhettük meg. Ed-del kapcsolatos tapasztalatom tanulságai miatt azt keményen megköveteltem a szeszélyes Jo-tól, hogy engedje vérnyomását és pulzusát szabály szerint mérni, de máskülönben nagyon nehéz volt rábirnom a szabályzat más elemeinek betartására. Menetrendszerűen érkező vesegyulladása e héten kezdődött megint, fel is kellett vennem a kórházba, s a dializiskezelést ott kellett folytatnunk. Itt nagy segitségemre volt a kórházban dolgozó egyetlen dializisnővér, a feketehajú, élénkszemű Sharon. Sharon elég jó megjelenésű, nálam vagy tizenkét évvel idősebb, vitára mindig kész, könnyen panaszkodó, de nagyon dolgos és tapasztalt szaknővér volt, számazására tekintve texasi. Ez a félig ir, egyébiránt francia és indián keverék nő egészen más vidékéről származott Texasnak, mint a félmexikói Melissa. Kisvárosi, sokgyerekes, büszke vadnyugati apától, erősen férfias , kemény anyától származott, bátyja után második legidősebb egy sokgyermekes családban. Ehhez a vadnyugati nyers inditatáshoz jött még két vállás, kemény tulsai kórházi munka, Okinawa-ra beosztott katona férj (akitől már elvált), mindenféle

hányódtatás, majd -ki tudja hogyan- idekerült ezen világvégi és rendezetlen művesecéghez. Mindenesetre itt ő számitott barátnője, Kathy mellett, a dializis nagy öregjének. Diane vele nem tudott mit csinálni, hiszen Sharon pótolhatatlan volt. A kórházban a súlyos betegek akut művesekezeléséhez csak ő értett. Sharon kellő eréllyel bánt még Jo-val is, s általában, miután elmondta, hogy már két éve minden egyes nap és minden egyes éjszaka csakis ő az ügyeletes kórházi dializisnővér, s fájós, autóbalesetet szenvedett, műtött gerincével egyedül kell tolnia a súlyos művesegépet az egyik beteg szobájától a másikig...tehát miután tudatta velem saját jelentőségét és áldozatainak mérvét, hamar és igen intelligensen felfogta hogy velem jobb lesz szakmai kérdésekben nem vitatkoznia. Sharon gyakorlati tudása igen jó volt, s nem hiányzott belőle a rutinos műveseszaknővérek szokásos, a veseorvosokat feleségféleképp való irányitásának vágya...ugyanakkor amikor rájöttem, hogy milyen kaotikus viszonyok uralkodnak a művesecégen belül, a Goldstein és társai által Detroitban belémoltott minőséghez ragaszkodás igen makaccsá tett a szakmai minőség tekintetében, s orvosi rendeléseimhez Perkins doktorhoz képest igen erőteljesen ragaszkodtam a legkisebb részletekben is. Amikor a még fiatalos, de már őszfejű, kerekképű Lambert doktor, egy helyi belgyógyász leirta véleményét egy intenzivosztályos beteg kórlapjába, hogy a beteget még aznap dializálni kell, nos az intenzives nővér előtt elég feltűnően mosolyogtam el magam, kifejtve, hogy mint konzultáns szakemberre, ez a döntés kizárólag rám vonatkozik. Másnap délután Lambert doktor persze találkozót kért tőlem s méltatlankodva megkérdezte, milyen nevetnivaló van az ő kórlapi bejegyzéseiben. Bocsánatot kérve is meg tudtam győzni arról, hogy jobb ha ilyen fontos döntéseket ezentúl rám hagyja, s bizony ebben a büszkeségemben közrejátszottak a kórlapból kiolvasott korszerűtlen eljárások, nem egészen optimális antibiotikum kombinációk, melyeket arra hivatkozva, hogy „vesebetegeknél ilyen és ilyen baktériumok gyakrabban fordulnak elő” rögvest meg is változtattam. Utóbbi jó hivatkozási alapnak bizonyult ezután is. Jo esetében viszont jobban kellett vigyáznom, tudniillik az ő körzeti orvosa egy kicsit jobban odafigyelt betegeire mint az átlag belgyógyász errefelé. Benne még dominánsan megnyilvánult osztrák őseinek gondolkodásmódja: Kyger doktor volt ez, akinek hegedűt jelentő osztrák nevét egyik ősapja angolositotta ilyen különös betűzéssel. Vékony, közepesnél alacsonyabb termetű, enyhén sasorrú, szőke, kis kerekszemüveges, ötven éve ellenére igencsak fiatalosan kinéző férfiember volt, akinek kisvárosi léte ellenére -úgy vettem észre- szakmai tudása igencsak szilárd (vagyis „solid”: helyi kifejezés) volt. Ez szinte azonnal szembe tűnt nekem már a legelső beszégetéseink egyikéből. Jo esetét különösen szivén viselte, hiszen már régóta kezelte őt mint belgyógyász és családorvos, s amikor felhivtam egy talán váratlannak tűnő ötlettel, készségesen és részletesen kérdezett gondolataim hátteréről. Kyger doktor előtt világos lehetett, hogy nagyon szivemen viselem Jo etetését. Megitélésem szerint ugyanis, a legjobb antibiotikumok ellenére, a beteg főleg azért nem javult látványosan, mint hasonló esetekben a betegek túlnyomó többsége, mert az állandóan visszatérő fertőzések elvették az étvágyát, s igy szervezete és immunrendszere nagyon meggyengült. Ötletem, mellyel Kyger doktort megkerestem, éppen abban állt, hogy a beteget meg kell műteni, kiveendő mindkét veséjét, s erre minden saját veséjéhez való ragaszkodása ellenére a beteget rá kell birni, különben folyton visszatérő vesegyulladása majd végképp lemeriti. Kyger doktort, Jo-ról már nem is beszélve, erről igen nehezen lehetett meggyőzni. Ebben közre játszott a helyi „konzervativ” szellem is, mely óckodott minden aktiv eljárástól, agressziv kezelési

módtól. Az intenziv kezelés ellenére, s beállitva a vénás mesterséges táplálást is, a beteg fokozatosan gyengült, láthatólag már menthetetlen volt. Mire mindenkit sikerült meggyőznüm a műtét szükségességéről, a beteg ehhez túl gyenge volt már- talán segitett volna, ha a műtétet néhány héttel ezelőtt végezzük el. Ezt azonban ilyenkor nagyon nehéz, utólagos perspektivából, világosan, elfogulatlanul megitélni. Mindenesetre Kyger doktort igen meglepte, hogy egy frissen végzett orvosnak ilyen eretnek gondolatai lehetnek, nevezetesen hogy nemcsak az antibiotikumok és más technikai csodaszerek, de a legalapvetőbb: a táplálás ilyen döntő fontossággal birhat egy krónikus betegség kezelésében. Azt is látta Kyger, hogy az igen nehezen kezelhető beteggel, aki általában fenntartotta különvéleményét a mégoly alaposan elmagyarázott orvosi vélemények ellenére is sokattörődöm és az esetet nem adom fel egykönnyen. A beteg ugyanis végül valóban beleegyezett még a műtétbe is, s én kellett hogy elhalasszam azt, miután beláttam, hogy állapota mostmár tényleg túl súlyos a műtét véghezviteléhez. Michael, Jo fia szintén értékelte anyja kezelésére forditott figyelmünket, a szokottnál több törődést és a Kyger doktorral való szoros együttműködést. Amikor egyszer, vagy másfél évvel anyja halála után egyszer ajándékot vettem üzletében, még mindig hálával emlékezett meg erről a februári hétről.

Március elején váratlan, új fejlemény szakitotta meg a mindennapok küszködését: egy olyan új esemény, mely Diane-t látható pánikba sodorta. Egyik délután feldúlt arccal közölte velem, hogy másnapra várható Peterson doktor érkezése a Network 13-től. Diane, a frissenfelvett Vickie és én válságstábot alkotva megbeszélést kezdtünk még akkor, az irodámban, melyen természetesen az álmatag, a vállásával elfoglalt Perkins doktor nem vett részt.

Node: mit is jelent pontosan a Network 13?

Nos, amikor Oklahoma City-be látogattam, azon a bizonyos fogadáson éppen ennek a mávese profilú felügyeleti szervnek tagjai voltak olyannyira kedvesek hozzám. Röviden tehát nézzük át a művesekezelés, vagy dializis szervezeti felépitését. Először egy Scribner nevű ember valahol Seattle-ben kiötölte, hogy a dializis technikát hogyan lehetne krónikus vesebetegekre is alkalmazni, majd kiépitette ennek kezdetleges szervezeti alapját klinikáján és annak vonzáskörzetében. Ahogy ez a technika terjedni kezdett, úgy léptek fel az ezzel kapcsolatos logisztikus problémák. Jöttek tehát az adminisztrátorok, az ügyvédek, az üzletemberek, hogy a tudományos ideának országosan is szervezeti keretet teremtsenek. Miután a hetvenes évek elején a törvényhozás alsó háza megszavazta, hogy abban az országban, ahol a lakosság több mint húsz százalékának semmiféle egészségbiztositása sincsen, s ahol az egészségüggyel kapcsolatos költségek elképzelhetetlenül nagyok, a vesebetegek ingyen, államilag biztositott támogatással művesekezelésben részesülhessenek életük végéig. Amit ez a szegényekért hirtelen ilyen nagy áldozatot vállaló törvényhozás talán nem látott át kellő módon annak idején, az az a tény volt, hogy a krónikus vesebetegséget később már nem csupán a rejtélyes és viszonylag ritka autoimmun gyulladásos betegségben szenvedők kapják meg, hanem a gyorsételevő, az olcsó bóvlireklámokban hivő, a fáradságos munka és megaláztatások miatt túlstresszelt és ezért túlevő, rossz családi környezetben élő, konfliktusokkal telt, tanulatlan, egymással kommunikálni alig tudó, s a televiziónézés kábulatában pihenő egyszerű átlagember, az amerikai *nép* széles rétege is...akik kövérségüket, cukorbetegségüket, magas vérnyomásukat, alvási oxigénhiányukat (sleep apnea) biztositás és törődés hiányában alig, vagy egyáltalán nem kezeltetik idejében, s igy

veséjük fokozatosan elpusztul. A kegyetlen igazság csak a kilencvenes évek elején kezdett derengeni: a szegényekkel alig törődő Egyesült Államokban a bármelyféle biztositással és kellő anyagi háttérrel sem rendelkező szegény lakosság tizezreit kellett hirtelen pénzelni, heti háromszor, a drága művesekezelés okán. Mig az egészségbiztositással nem rendelkezők ötvenmilliós seregét magánorvosok nem szivesen, vagy egyáltalán nem látták el, a *veseorvosok hirtelen nagyon megszerették a szegény embereket*, mert (a „demokratikus" Amerikában ritkán látott módon) ezekért, ezek tömegeiért éppen úgy fizetett a biztositó, mint a gazdagokért. Igyhát gombamód rögtön szaporodni kezdtek a privát műveseosztályok, s Perkins doktor, aki mindjárt fellowship-je után tisztázta prioritásait rögtön tudta, mit tegyen. Amint Medlock doktor, aki arról volt nevezetes, hogy alkalmazása pillanatától fogva saját nevére iratta az összes beteget, majd levált az őt alkalmazó tulsa-i veseorvoscsoporttól és saját veseorvosvállalkozást alapitott, nos Medlock doktor most azt tapasztalta hirtelen, hogy valaki saját cselével lepte meg. Perkins feladata az lett volna, hogy Medlock égisze alatt egy új művesecentrumot alakitson ki a Tulsa-tól negyven mérföldre elhelyezkedő Muskogee-ban, s Perkins doktor, amint valamit kitanult a magánpraxis adminisztrativ oldaláról, a feladatot ellátta ugyan, de saját szakállára: levált Medlockéktól, s saját vállalatként inditotta el a Muskogee dializiscentrumot. Ezzel a merész csellel aztán csakhamar milliomos lett, s Muskogee egyik leggazdagabb embere. Példáját, gondolom, a nagyvárosokból a kisvárosi területek felé terjeszkedve a veseorvosok ezrei követték. Nem csoda: Amerikában az orvos mindigis vállalkozóember volt, akinek a jó jövedelem sohasem elsősorban fizetéséből származott. A kilencvenes évek közepére a fehér foltok a térképen tünedezni kezdtek, a nagyvárosokból stratégiailag terjeszkedő magánorvoscsoportok kezdtek a térképen összeérni, a művesebetegek populációi meghóditásának ezen klasszikus, pioneer kora a kilencvenes évekre fokozatosan a vége felé közeledett. Minden kisvárosban megjelent egy, netán két műveseosztály, s a hatalmas, az orvosi szempontok helyett gyakran gazdasági szempontokra összpontositó művesecégek hatalmas összegekért elkezdték ezen osztályok felvásárlását a veseorvosoktól, majd bérbe fogadták az orvosokat saját cégeikben, nopersze úgyszintén jó pénzért. (Ennek ideológiai magyarázata az osztályok „gazdaságilag versenyképes"-sé tétele, a takarékosság, a hatékonyságot emelő adminisztrativ szervezés hangzatos szólamai voltak....) Megjelentek a külön az állami egészségbiztositó (Medicare) által juttatott biztositási pénzek gazdaságosabb felhasználásával foglalkozó, a művesecégek profitjának maximalizálását célul kitűző, azok működését *gazdasági szempontból* optimalizáló pénzügyi szervezetek és tanácsadók, s abban a nyolcvanas évekbeli érában, amikor egy szinész volt az Egyesült Államok fehér nagyfőnöke, s amikor bármiféle egészségügyi, humanitárius, adminisztrativ szervezet egyszeriben a gazdaságosságra, a rentábilitásra kezdett figyelni, amikor a figyelem mindinkább a pénzügyi oldal, a gazdasági szemlélet felé irányult- nos ebbe az általános tendenciába mindez kiválóan beleillett.

A Medicare nevű állami biztositó, látva mindezt, felépitett egy gazdasági felügyeleti szervet, melyet nevének röviditését kissé korrumpálva igy becéztek: hikfa. Ezutóbbi megpróbálta volna ellenőrizni, hogy a biztositási pénzek fejében megfelelő szolgáltatást nyújtanak-e ezek a magáncégek. A hikfa azonban nemigen birt a magáncégek szaporodásának iramával, s finoman szólva a felügyelet nem volt egészen szoros. Másfelől felépült egy szakmai tanácsadó hálózat, mely országosan elfogadott

irányelveket próbált foganatositani a művesecentrumok ezreiben, szakmai tanácsadást és szakfelügyeletet gyakorolva azok szakmai minősége felett. A Tizenhármas Hálózat (Network 13) ezen felügyeleti szerv Oklahoma, Texas és Louisiana államokat ellátó ága volt. S Peterson doktor ezen ág szakmai főtanácsadója.
Nos, Perkins doktor, helyi működésének négy éve alatt eleddig, *bármiféle* szakmai felügyeletet úgymond meg tudott úszni. Őszintén szólva egyszerűen azt csinált, amit akart. Diane azonban próbálta elé tárni a tényt, hogy ez nem mehet a végtelenségig, jobb volna talán egy jó programban felnevelt, kiszolgáltatott, mert vizumos, frissenvégzett fellow-t felfogadni, akit három évig szerződése és vizuma ideköt, s aki majd olcsó pénzen mindent rendbetesz. Az elgondolás jó volt, de Peterson doktor, mi tagadás, kicsit túl hamar lépett, s az egyetlen érv a cég mellett az lehetett most, hogy lám: elkezdtük a változások rögös útját, új orvost és új főnővért fogadtunk fel, a szakmai szinvonal emelkedése hamarosan várható. Diane gondolatmenete túlságosan egyszerű volt, rögtön világossá vált előttem, hogy ez a helyi szőkeség nemigen agyafúrt, s Perkins valószinűleg orránál fogva vezeti. Vickie sem volt éppen a megtestesült bátorság és intelligencia, s a klasszikus hibát elkövette, hogy nem tudta palástolni félelmét. Ami engem illet, a szakmailag kiváló Henry Ford után nehéz volt megszokni azt a tényt, hogy itt egy gyökeresen új helyzetben találom magam, ahol minden szakmai minőségi kezdeményezést egyedül tőlem vártak el. Mindig jó tanuló voltam, de a szakmai minőség emeléséhez itt, a világvégi, igen elmaradott kisvárosban ennél jóval többre volt szükség. Ide erély kellett, prófétikus meggyőzőerő, melyre a válság félelmében inkább figyelni fognak. Láttam, hogy a kezdeményezést itt csakis nekem kell átvennem, mert rajtam kivül itt nincs sem tudás, sem erély.
A Diane-nel és Vickie-vel való beszélgetést csak méginkább megerősitették a következő nap eseményei. A kórházi vizitről a műveseosztályra megtérve ott láttam Perkins doktort, Diane-t, Vickie-t, Peterson doktort, s két, jól öltözött, középkorú, kövérkés, fensőbbségérzéstől sugárzóan mosolygó, nővérből avanzsált szakmai felügyelőt, akik éppen akkor nézték át a kórlapok egy részét. A váróteremben rögtönzött széksoron körben ülő csoportot természetesen a prófétikusan dús szemöldökű, szemlátomást norvég származású, valamelyest már öreges, szögletes fémkeretes szemüveges Peterson doktor hatalmas mélykékzakós alakja dominálta, vele szemben a meggörbült háttal meghunyászkodott, különben is egyre gömbölyödő Perkins fizikailag óriási alakja (az öltözékre egyébként is kevés figyelmet szentelő átlagamerikaiakra még rátéve igen „informális" ruházatban) hirtelen, lehajtott fején is meglátszó ideges arcrándulásokkal. Peterson arról beszélt, hogy milyen jól berendezett a műveseosztály, s hogy mennyire hiányos, s „a kor elvárásaitól elmaradott" a kórlapbeli dokumentáció. Hosszan ecsetelte, hogy a művesekezeléshez használt szűrők (dialyzer) újrafelhasználásához szükséges tisztitási műveletek (reuse) milyen pontatlanok, s végül megjegyezte, hogy:
„Perkins doktor, talán jobban tenné, ha fiatal alkalmazott doktorához hasonlóan jobban követné a modern szakirodalmat. A Network 13 számos olyan szakmai kiadványokkal és szaktanácsadással tudja segiteni munkáját, amely bármikor rendelkezésére áll...."
Mindebben kódolva volt a célzás, hogy hamarosan számithatunk arra, hogy a hikfa megszemléli (inspection) cégünket, éppen az ő javaslatára. Fel volt adva a lecke. Másnap levelet irtam Peterson doktornak Oklahoma City-be. Ebben világossá akartam tenni előtte, hogy én, mint alkalmazott orvos, a reuse technikai felügyeletében, s általában a szakmai szabályzat modernizálásának tekintetében nem vagyok illetékes. A

műveseosztály orvosigazgatója (medical director) Perkins doktor, nem én. Az én feladatom az egyes betegek ellátása csupán.
Itt meg kell emliteni egy érdekes tényt, mely rögtön szemet szúrt nekem, még fellow koromban. Egy szakmai cikk, összehasonlitva az olasz és az amerikai vesebetegek halálozási arányát, azt találta, hogy a hasonló betegségben szenvedő amerikaiak jóval hamarabb halnak meg, mint olasz társaik, s az erre szokásos magyarázatokat, hogy tudniillik az amerikai művesebetegek súlyosabb érbetegségben, vércukorbetegségben szenvednek, s csak ezért halnak meg hamarabb- ez a cikk kétségbe igyekezett vonni. Az feltűnő volt mindjárt, hogy a veseszűrőket, amelyen egy művesekezelés alatt a vér átáramlik és megtisztul salakanyagoktól, Magyarországon a kezelés után eldobják, itt, a gazdag Amerikában azonban megtisztitják és újrafelhasználják akár húsz-huszonöt újabb kezelésre. A reuse (újrafelhasználás) ezen jelensége ismét azt a benyomást keltette, hogy az amerikaiaknál a gazdaságosság fontosabb, mint otthon, s ezt elraktároztam elmémben.
Miután a levelet Petersonnak elküldtem, nekiláttam sötét és magányos kicsiny lakásomban (a szokásos esti, Dinával folytatott telefonbeszélgetések előtt és a számitógépes stratégiai játékok helyett) ahhoz, hogy összegezzem az osztályon talált szakmai viszonyokat *a betegek átvételének pillanatában*. Ez mostmár nem az egyes betegek állapotát irta le, hanem az osztályét, méghozzá epidemológiai és leiró statisztikai eszközökkel. Világossá vált ebből az általam „Megfigyelések" (Observations)-nek nevezett iromány ból nem csak az, hogy a havi laboratóriumi leleteket nem nézte át az orvosigazgató, s a kellő változtatásokat a betegek művesekezelésében nem hajtotta végre, hogy hónapok óta nem jelent meg az osztályon, hogy a betegek orvosi kezelését jórészt elhanyagolta hanem az is, hogy a nővérek nem hajtják végre az orvos utasitásait, hogy gazdasági utasitások miatt az erythropoetintől kezdve a megfelelő káliumadagig az orvos tudomása ellenére változások történnek a betegek kezelésében s hogy a dietician és a nővér nem látják el betegfelvilágositó szerepüket, igy a betegeknem értik azt a vesebetegségben igen fontos diétát, melyet nap mint nap be kellene tartaniuk s melynek része a két művesekezelés közötti folyadékmegszoritás... s általában nagyon kevés fogalmuk van arról, hogy vesebetegségüknek mi volt az oka és mi a természete.
Mindezeket tetszetősen, táblázatok és statisztikai módszerek szerint feldolgoztam, s eltettem magamnak, mint dokumentumot- minden eshetőségre számitva.
A következő hétvégén megint átvezettem a fél világon, hogy Chicago-ban Dinával találkozzam. Dina felszabadultan és kedvesen fogadott, sőt megigérte, hogy eljön Muskogee-be, ahol Diane állást ajánlott neki, mint körzeti orvos.
Chicago régi, ódon diszitésű filmszinházai és éttermei, friss, nagyon hideg szele, szabad légköre és közös emlékei, Dina mosolyai elvarázsoltak megint és reménnyel töltöttek el. Márciusban Muskogee-ban már nagyon szép, tavaszi volt az idő. Dina interjúja, mint kiderült, pusztán fogás volt Diane részéről, ajánlatuk elfogadhatatlan volt. Csupán meg akarták ismerni hátteremet- igy gondoltuk mindketten, amikor Dinával, egy Kohli (szivgyógyász) és Tawakna (tödőgyógyász) doktorokkal együtt töltött vacsoránkról hazatértünk. Tudtam mégis ebből a szándékból, hogy Dinára számithatok, s ez mindennél többet jelentett nekem.

6. Max. Ong doktor. San Diego.

Max vékony, jóhatvanas, őszhajú, hosszú, oválisarcú, olyasfajta ember volt, akinek valamiféle melegség látszik az arcán, s az azt úgy ragyogja be, hogy szinte megszépiti. Pedig a hatalmas dializis-karosszékben ülve láttam csak, s ez a fajta perspektiva ritkán engedi látni az ember egészét. A szerep, a funkció észrevétlenül is elhatalmasodik ezen a fajta emberi kommunikációs formán is. Ő beteg, én orvos, a kórlapban és a kezelési lapon itt és itt vannak a szükséges adatok, a követendő paraméterek, melyek hivatottak behatárolni viszonyunkat, s ez általában könnyen elhatalmasodik egy másikfajta nézőpont felett, hogy tudniillik az a karosszékben ülő valami egyfajta *sajátos egész* a *kijelölt szakmai szempontokon túl*. Az utóbbi húsz évben igen elhatalmasodott Amerikában az úgymondott „evidence-based medicine", vagyis egy-egy kezelési, vagy kórismeret eljárás tudományos kisérleteken, orvosi tanulmányokon (clinical trials) alapuló, országos szabványok szerinti folytatása, mely mint egy folyton újabb és újabb tudományos adatok által kiigazitott törvénykönyv- az orvosok rendelkezésére áll. Az eredetileg egészségügyi biztositási célokra kifejlesztett tudomány, a statisztika... az eredetileg szerencsejátékokat követő tudomány, a valószinűségszámitás....az eredetileg a fizikában alkalmazott tudományos kisérleti módszerek ötvözetéből kialakult clinical trials istenitése, mely jelenleg mindenható dogma az orvosi berkekben: nos ez elfelejti saját, fentebb röviden emlitett történelmét.
Szerencsére Max-ről irok és nem hivatalos orvosi szakkönyvet- igy meg merem emliteni, eretneken, hogy Max egy picit más eset, mint a rá ruházott diagnózisok sora. Gondoljuk csak végig: egy profitra éhes gyógyszercég kifejleszt egy új vérnyomásgyógyszert. Egy clinical trial hatszáz betegnek ad egy hasonlóan kiképezett pirulát- azt a véletlen dönti el, hogy melyik az a háromszáz, aki a valódi hatóanyagot kapja, s melyik az a háromszáz, aki placebót, vagyis a hatóanyagot nélkülöző utánzatot. A tanulmány bevégeztével tudjuk csak meg, hogy melyik beteg kapta a szert, melyik nem. Összevetjük a két betegcsoport adatait, s azt látjuk, hogy az *általunk fontosnak vélt* szempontok szerint, a véletlen kiválasztás miatt, a két betegcsoport *mindenben egyenlő*, („all things being equal" az evidenced-based medicine Goldstein által folyton hangoztatott jelmondata, szinte hallom hangját most is) csak a gyógyszer hatása teszi őket különbözővé. Ezen különbözőség átlagos mértékét statisztikai módszerekkel kiszámolhatjuk, s eldönthető igy: mennyire lényeges a gyógyszer által okozott különbség a két csoport *átlagát* nézve. Itt azonban felvetődik egy olyan sokezeréves probléma, mely legalább Hamurrabi óta okoz viszketést a törvény embereinek. Mennyire tekinthető egy adott eset átlagosnak? Hogyan lehet egy egyedi helyzetet bepréselni egy sablonba, egy általános szabályba, egy ideológiai kategóriába, egy szakmai direktivába? Mi is pontosan a különbség háromszáz beteg átlaga és Max között?? Vajon csak Max életkorának különbsége az átlagéletkortól, s *néhány másik, általam ismert szempont-beli* eltérése teszi Max-et Max-é, s nem a Bostonban vizsgált háromszáz beteg átlagává? Vajon Max anyukájának főztje, vagy viselkedési sajátosságai, a helyi viz ize, vagy feleségének gyomorrákja hogyan befolyásolja ezt az eltérést? S vajon mit tesz egy olyan

nézőpont, mely a karosszékben ülő beteget igy fogja fel: „ez egy hatvankét éves vércukorbeteg, aki két éve művesekezelésre szorul, akinek három koszorúsere csaknem teljesen el van záródva, aki már operálhatatlan, akinek átlagos túlélési valószinűsége néhány hónapban kifejezhető....esetleg csak néhány napban.”
Vajon egy történelmet, irodalmat, művészetet nem ismerő, folyton tusdományos lapokat bújó amerikai fellow mit értene meg Max-ből?
Tudtam, hogy Max bármelyik percben halálos szivinfarktust kaphat, sőt tudta ezt ő is. Miután megértette, hogy velem őszintén beszélhet, behozott egy művesekezelés alkalmával egy magnókazettát és egy brossúrát, mely kritikus koszorúsérbetegeknek egy vadonatúj csúcstechnikát igért, egy úgynevezett „kelációs” eljárást. Kérte, hogy nézzem végig: ajánlom-e, befolyásolhatja-e ez az általam alkalmazott más gyógymódokat. Ilyen kérdés megválaszolására bizony nem képeztek ki Detroitban. Márpedig tudtam, hogy Max nem az internetre, nem a bostoni főtudós tekintélyére, hanem csakis az én véleményemre fog hallgatni, mert bennem bizik, mert engem ismer. Mit mondjak neki?
Kicsiny, a nappali szobával egy légtérbe tartozó sötét, de minden modern berendezéssel felszerelt konyhámban részletesen átnéztem a brossúrát, az esti csend tökéletes magányában, Dina hivása előtt. Tudtam, hogy az orvosi irodalom- ilyen nagy jelentőségű területen, mint a leggyakoribb halálokot jelentő koszorúsérmegbetegedés- teli kell legyen az ezzel kapcsolatos tudományos vizsgálatok biokémiai, élettani, klinikai részleteivel. Én pedig követtem az orvosi irodalmat. Azt is tudtam, hogy egy olyan országban, ahol a mindenféle kemikáliákkal vegyszerezett csapvizet „természetes ásványviz”-ként forgalmazzák nagy tömegben, ahol a féléretlen gyümölcsöt az élelmiszerboltba szállitás előtt viasszal kenik be, hogy jól nézzen ki, ahol a templomokat és a kórházakat a sztrádaszéli plakátok reklámozzák jó pénzért, s ahol még egy-egy jólsikerült vasárnapi misét is elárvereznek az interneten: nos ott az óvatosság legalábbis elkel. Átnéztem tehát a gyönyörűen kiállitott brossúra mondandóját orvosi élettani szemmel. Holott a kelációs eljárás élettani-biokémiai felvezetése első látásra majdnem logikusnak látszott, figyelmesen olvasva azt, s összevetve nemrégiben folytatott szivgyógyászati önképzésem sokszázoldalas tanulmányával az egészében hihetetlennek tűnt. Másnap elmagyaráztam Max-nek, hogy ez a módszer azon gyógymódok közé tartozik, amelyről egyszerűen nincs elég adat. Ugyan hatásosságát tagadni nincs elég bizonyiték, de nem ismertek mellékhatásai sem. A művesekezelésre való hatása éppigy ismeretlen. Max a betegsége miatt valamelyest kétségbeesett, de még silány helyzetében is figyelmes tekintetéből azt vettem ki, hogy nem igazán arra figyel ő, hogy mit mondok neki, nem a tényeket és az orvosi érveket mérlegeli, hanem sokkalinkább arra összpontosit, hogy kitapintsa: mi áll a szokott orvosi diplomácia mögött, mi is az én valódi véleményem. Azt viszont nem annyira szavaimból vette ki, hanem abból, hogy milyen gesztusokkal, milyen intonációval beszélek. A természetes érintkezés eme ősibb, még az állatok által is értett, nonverbális eleme volt az, mely megértette vele, hogy igazából ezt a terápiás eljárást nem javaslom. Döntését mégsem hozta meg azonnal. Max azon ritka esetek egyike volt, akinek voltak igazán együttérző családtagjai, akikkel komolyan meg tudott beszélni egy ilyen fontos problémát. A kelációs kezelésre végül nem ment el.
Márciusban mind az ambuláns rendelés, mind a kórházi betegforgalom alacsony

szinten mozgott, munkám túlnyomó részét a művesecentrum betegeinek kezelése tette ki. Az orvosi munkában természetesen vannak olyan évszakos ritmusok, melyek a betegszámot meghatározzák. Itt, Oklahomában a márciusi enyhe idő általában alacsony betegforgalommal járt.
Közben figyelnem kellett szakmai jövőmre. Levelemre Peterson doktortól semmiféle visszajelzést nem kaptam. Egyelőre ezen a fronton minden elcsendesült. Azt sejtettük mégis, hogy ez csupán néhány hónapos, vihar előtti csend lehet. Megnyilt azonban egy másik front, mely hamarosan igen fenyegetővé fajulhatott.
Ong doktor, egy fülöpszigeteki kinai szivgyógyász, magas, szikár alakja, kétoldalt hosszan lecsüngő őszes-fekete haja, mosolygós, hatalmas szemüvegkeretbe rejtett élénk szembogara első pillantásra nemigen sugallta azt a dinamikus, uralkodói hajlamot, mely Muskogee város orvosi térképét olyannyira elváltoztatta néhány évvel ezelőtt, s mely -közvetve- helyi szerződtetésem egyik legfontosabb okává vált.
Ong doktort úgy egy évtizede alkalmazta először egy úgyszintén kinai származású kardiológus, aki Muskogee csaknem legelső külföldi szakorvosaként, Kohli doktorral vetekedve látta el a jó, farmeres étvágyú kisvárosiak gyakori koszorúsérbetegségeit. Ong vitathatatlanul jó szakembernek bizonyult, sőt szokatlan kinai akcentusával is jól megértette magát a helyi farmerek családtagjaival, s hamarosan átvette társától a vezető szerepet. Gyorsan kiterjesztette szivgyógyászati praxisát, s egy olyan interdiszciplináris rendelőt nyitott meg, ahová jó fizetésért betársitotta a helyi belgyógyászok, tüdőgyógyászok és más szakorvosok csaknem felét. Ez az „Ong rendelő” a város domináns orvosi intézményévé vált. Az orvostársadalom igy két részre szakadt. Kohli doktor, a szivgyógyász, Tawaklna, a mindig rejtélyesen mosolygó apró termetű sziriai tüdőgyógyász, a hematológus Jumian, a belgyógyász Kyger s még néhány más szakorvos egymásnak referálták betegeiket az Ong csoporton kivül. Ong viszont csupáncsak a vesebetegeket küldte rendelőjén kivüli szakorvoshoz, s egy évvel ezelőtt végre elhatározta, hogy változtat még ezen visszás helyzeten is, s hogy rendelőjének belterjessége teljessé váljon, behozza a városba saját nefrológusát.
Thu doktor, erős fülöpszigeteki akcentusával és ismeretlen egyetemről való fellowship képzettségével első pillanatra nekem nemigen tűnt veszélyes konkurrenciának. Mindenesetre megkapta Ong „csatlósaitól” a város betegállományának jó felét kitevő Ong betegek vesegyógyászati kezelésének privilégiumát. Nem volt nehéz belátni, hogy Thu doktor jelenléte erőteljesen csökkenti a betegforgalmat a mi cégünkben, ugyanakkor engem mégcsak nélkülözhetetlenebbé tesz Perkins szemében.
Perkins doktor különben továbbra is láthatatlan maradt, de a kezdeti Diane általi nyájasságot a Peterson utáni időszakban már értelmetlen volt fenntartani. Irodámba még odaadott egyet régebbi, még mindig használható számitógépei közül, melynek rejtett tasakjaiban még mindin ott bújkált egy-egy szellősen öltözött, szőkehajú modell. Amikor megkértem arra, hogy cseréljük ki egyik hétvégi ügyeletünket, akkor megtette ezt a szivességet, két extra hétvégi ügyelet általam való vállalásának fejében.
Sebaj: megérte igy is, hiszen a trópusian szép San Diego-ba vitt az utam, egy belgyógyászat kongresszusra, ahová Dina hivott. A repülőtéren, mint egy a börtönvilágból hirtelen szabadult vándor, ismét megéreztem annak az intenziv, élményekkel, új szinekkel teli életnek a szagát, melyet a kongresszusok élénk

agytornája jelentett, különösen New Orleans és San Antonio napi tiz-tizenkét órás mohó körmölései és végsőkig feszitett figyelme járt az eszemben, mely visszahozta azt a diákos, végtelenbe tekintő, határokat nem ismerő optimizmust, mely az újat tanulás, a friss megértés, a belső elrendezettség szentségét felülemeli a hétköznapi kicsiny játszmák és gazdasági érdekek hálóján. Egy szabadabb világ várt ismét: a tudományé, a világosan kifejtett gondolatoké, a kidolgozott tételeké.
Éjfél után fél kettőkor érkeztem abba a monstrumba, San Diego magas, még ilyenkor is forgalmas, hangos repülőterére, mely egy ilyen fáradtan érkezés után kényelmetlenül és túlzottan nagynak tűnt. Egyedül ismét egy ismeretlen alakokból és fáradtságból összeálló monumentális intézményben, egy idegen környezetben, egy olyan mátrixban, ahonnan csak egy baráti szempár emelhet ki, egy szinte gyermekien szélesen mosoly, egy orrháton megjelenő mosolyredő, hatalmas, barna szem és rajongó, pajkos száj. De ez a tünemény, mely mindig pontosan várt, melyre mindig számithattam, mely soha el nem maradhatott.....most nem volt sehol. Szokásom szerint elsőként, utastársaimat egymás után elhagyva, az utolsó energiákat mozgósitva kerestem végig a repülőteret, már éjjel kettő óra felé közeledve, de mindhiába. Dina nem volt sehol.
Egy idegen nagyvárosban ahol egy ásitó taxistól ötletet nyerve jártam végig az ismert hotellánc helyi tagjait, végül mégis ráakadtam Dinára, aki álmosan nézett rám és nem is szabadkozott.
Másnap, igen korán kezdődött a kongresszus, s Dinával egy tudományos ülésen együtt ülve megjelent egy fiatal bostoni orvos, baráti mosollyal nézett Dinára, mint akivel már régóta ismerték volna egymást. Ahogy Dina mellett ült ez a világosbarna hajú, fiatal, nagyon magas férfi, s ahogy csevegni és suttogni kezdtek mellettem, álmos, s egy diagnosztikai probléma kifejtésére összponosító elmém hirtelen megdermedt. Néztem magam mellett ezt a nőt, akit mint huszonöt éves, életteltelti, merész, a kifejezőkészségtől és szenvedélytől duzzadó fiatal lányt ismertem meg, aki annyira elütött környezetétől, aki sajátos véleményét és izlését vállalva olyan sajátos pont volt ebben az idegen világban. S ez a fiatal lány hirtelen úgy tűnt fel előttem, mint egy harmincéves, jólöltözött doktornő, aki egy idegenre figyel. Egy idegenre, aki olyannyira beleillett ebbe a mesterséges környezetbe, aki annyira távol állt mindentől, ami Dina és énközöttem közös volt, aki nem illett bele a mi sajátos, eredeti, költői szövetségünkbe, abba a világba, melynek eredetiségét féltve őriztük minden képtelen nehézségen, földrésznyi távolságon, évezredes tradiciók divergens útjai között. Mint Patroklosz, aki bódultan érezte az isteni kéz érintését, mellyel levetette Trója falaitól Appollón isten, nem tudtam hol vagyok. Nem tudtam mi történik. Dina arcán egy udvarias, egy más mosolyt láttam, ez a testrésszemmé, véremmé vált emberi lény hirtelen úgy tűnt fel, mint egy idegen, egy nő, egy amerikai orvos, egy harmincéves dáma. Ahogy az előadásnak vége lett, a hatalmas, gyönyörű környezetben felépitett, öbölmenti sétányra nyiló impozáns kongresszusi központ teraszán néztem az előadás szünetében pihengető, az itt már kellemesen meleg áprilisi napsütésben sütkérező orvoskollegákat, akik a világ minden tájáról idezarándokoltak, tarka szinekben pompázva, ezernyi akcentussal....még egy-egy detroiti ismerős is felbukkant közöttük, akik megértek egy néhány mondatos udvariassági csevegést. Úgy álltam ott, mint aki a harctéren vérzik, s akit barátai ottfelejtenek vértől csapzottan, rogyadozva, de az őt lassan ellepő ellenségtömeggel még dacolva. Mi

történt? Valahol mélyen megyszólalt egy hang, egy figyelmeztető, óvó hang, mely mély rezdüléssel de parancsolóan annyit mondott: állj fel, ne nézz vissza. Az ismerős egyenruhák már messzire távolodtak, körülöttem idegen arcok, elrohannak mellettem, mintha nem én lennék nekik fontos, én elesem már magamtól is.
Egy jegyzetfüzet, egy pénztárca, egy jól szabott öltöny. Ennyi van nálam. No jó. Egy idegen nagyvárosban, ahol amerikai módon nem létezik tömegközlekedés, az első vázlatpont az autóbérlés. Aztán majdcsak lesz valahogy. Szombat dél van, a repülő hétfő délben indul visszafelé. A kongresszusi program adott, *én ide tanulni jöttem* végsősoron.
Vajon meddig juthatok el gyalog? Szerencsére sok a taxi errefelé, elvisz az első autókölcsönzőig.
Az első érzés, ott, San Diego mélykékszinű öble mellett, a szépen rendbentartott tágas parkban, ahol olyan messze perspektivát épitettek a környező hegyek, a végtelen, s ezúttal valóban csendes óceán, a félkopár szirtek egy távoli félszigeten, a lassan elhömpölygő óceánjáró hajók: egy megmagyarázhatatlan mély fájdalom volt, az eljövendő magány előérzete. A következő viszont az eleven tettkényszeré, a gyakorlati feladatok világosságáé. Az autókölcsönzés pillanatok alatt zajlott, a pultnál egy helyi lány még ismerősnek is vélt, úgy megcsapta őt a friss, az éppen felébredő energia szele. San Diego régi, egy kis fennsikot pompeii-ileg uraló spanyol negyedében vettem ki egy hotelszobát, s gondolkodtam újdonsült magányomban a jövőn, valamiféleképp azon, hogy mostmár megváltozik majd amerikai tartózkodásom egész jellege, tanulóút lesz az megint csupán, mely addig folytatható, amig elég tanulsággal jár. Addig felhalmozunk tapasztalatot és némi anyagi tartalékot, s ami Magyarországon teljes képtelenség volna, *önálló orvosi működésre* kapunk alkalmat egy olyan műveseosztályon, ahol csaknem minden csakis rajtam múlik. S ahol ez a felelősség majd kötelez arra, hogy a legmodernebb, de általam mélyen átgondolt és az adott helyzetre leleményesen alkalmazott gyógymódokat bevezessem, s közvetlenül lássam azok hatását nem úgy, mint Detroit quasi-tökéletes intézményrendszerében, mehanizmusában, ahol mindig csak másodkézből, készen kapott szabályzatokat kellett alkalmazzak, ahol az egyéni szabályzatteremtésre nem látszott szükség lenni az én szintemen.
Talán épp itt van a dolog lényege. Mit érhet vajon egy jó szakorvosként egy már amúgy is jól működő rendszerben dolgozni? Nem többet ér vajon, ha oda megyünk, ahol valóban nagy hatással lehetünk környezetünkre, ahol szükség van arra, hogy egy új rendszert épitsünk fel? Vajon Bostonban, a Harvardon, vagy a rochesteri Mayo Clinic-en, vagy a baltimori John Hopkinsban legyek-e a legjobbak között egy vérszegény betolakodó, vagy itt, ahol még kialakulatlanok a szakmai formák, ahol még a lelemény, a fantázia, a mély, de egyéni szinű mérlegelés, egyáltalán a kezdeményező készség igazán új világot teremthet?
Muskogee-ben a vesegyógyászat szinvonalát emelni, lelkiismeretesen ellátni néhány elesett, elhanyagolt beteget a legfrissebb tudományos eredmények alapján, figyelmet szentelni nekik, amit sohasem kaptak eddig igényük szerint...Nemes feladat-e ez? Alkalmas lehetek-e erre? Az kellett hogy legyek, mert nem volt más. Ide most én kellettem, nem volt alternativa. S ha egy fél év után nem megy, akkor legalább egy páratlan szakmai tapasztalattal a tarsolyomban térhetek Magyarországra haza.
Másnap tehát úgy tértem vissza a belgyógyászati konferenciára, mint ezen kis

oklahomai betegközösség kiküldöttje, aki azért tanul és jegyzetel, hogy ezek a szegény és elhanyagolt betegek a legmodernebb, legszinvonalasabb ellátást kaphassák. A tüdőgyulladás legújabb koncepciójú kezelési stratégiája.....a legújabb megelőző vizsgálati ajánlások.....felelősnek éreztem magam, s ez fontossá tette ittlétemet magam előtt. Amikor
hétfőn délben, két órával a repülőgép indulása előtt Dina szállodájába visszamentem, hogy felvegyem holmijaimat, úgy léptem be a szobába, mint akinek értelmes feladata, felelőssége van. Rövid búcsú....de hogyan búcsúzik az ember öt fiatal év álmától, a minden esti telefonok költői képeitől, a mélyen ivódott láthatatlan kötelékektől, melyeket a közös viszontagságok, közösen elgondolt megoldások, a közösen megszenvedett sors teremtettek? Amikor a komor Dinát megláttam, elszállt minden bizonyosságom. Az a meggyőződés, mely nem racionális, hanem mélyebb, ősösztönös alapon érezte, hogy ez a bajtárs már másfelé néz, hogy ő nem rest más helyen keresni támaszát, akár ott, ahova eredendően nem való, hogy éppen eredetiségét készül otthagyni, azt, ami....mindezen ősösztönös bizonyosság elszállt egy másodperc alatt. Nem látok-e rémeket csupán? Nem irracionálisan féltékeny rémképek-e ezek, s nem hamisak akár? Egy bánatos női szem, mint a hazán rajtaütő ellenség hűségre hiv. S néhány perc elhitette velem, hogy saját rémsejtéseim túlzóak, ésszerűtlenek és igaztalanok.
Mindenesetre ez a kezdődő belső bizonytalanság megzavart akkor, amikor szilárdság kellett, s amikor észnél kellett lennem. Ong új veseorvost fogadott, s ez mégiscsak komoly konkurrencia egy kicsiny városban, cégünket akár tönkreteheti. Peterson pedig néhány hónapon belül idehivja a „hikfa" illetékes felügyelőit, s akkor meg kell felelni, különben nemcsak állásom veszik el, hanem presztizsem is csorbát szenved. Minden leendő állásom kéri majd szakmai életrajzom minden részletét.....a betegek pedig rajtam kivül nem számithatnak másra.
Áprilisban viszont elkezdődött egy olyan kéthavi időszak, mely különösen megpróbáló volt. Több előrehaladottan szivbeteg betegem is haldokolni kezdett. Burl, aki megkért, hogy csak minimális mértékben dializáljam, merőben azért, hogy tünetileg utolsó havait szenvedés nélkül tölthesse, ugyanis az előirt művesekezelés már túlságosan kifárasztotta (Burl persze igy rontotta az osztály „Hány beteg kap elégséges műveseterápiás dózist?" kérdéssel kapcsolatos statisztikáját...), Wesley, akit csak hagyománnyá váló heti veszekedéssel és Melissa segitségével tudtam meggyőzni arról, hogy a sárgadinnye káliumtartalma akármikor hirtelen halált okozhat az ő esetében, s persze Max- e két hónap egy-egy napján meghalt. Bár tudtam, hogy ezen halálesetek előző évekbeli kezelésüket, vagy azok hiányát jobban jellemzi, mint az én néhány hetes működésemet, mégis nagyon nehezen viseltem ezeket a halálhireket, különösen a szeretett Max-ét. Még egyszer bementem a halott szobájába, hogy lélekben elbúcsúzzak tőle. Jó ember volt.
A végstádiumú betegek halálának ez a viszonylagos egybeesése, a nehéz feladat terhe, a Dinával kapcsolatos bizalom megrendülése új kiutat talált akkor, amikor váratlan állásajánlattal lepett meg.....egy budapesti művesecég.

7. Entschluss: Rückmarsch

Detroitban része voltam egy komoly presztizzsel méltán hivalkodó rendszernek: egy kiválóan megszervezett egészségügyi intézményrendszernek, melynek előrehaladott szakmaiságához kétség nem férhetett. Itt *mindenhez* kétség fért. Frissen végzett vesegyógyászként nem korai-e ilyen önálló és felelősségteljes szakmai működés, ahol nincs kivel megbeszélni a nehéz eseteket, ahol mindent szaklapok oldalainak százaiból kell kiolvasnom saját mérlegelés alapján? S most itt a lehetőség, egy magyar cég alkalmazna mint veseszakorvost egy új veseosztályon, de egy szakmai közösség részeként. Túl csábító volt ez a megoldás. S némileg belejátszott ebbe az is, hogy egy közös ismerős javaslatára levelezni kezdtünk egy ismeretlen fiatal erdélyi lánnyal. Csaknem hat év Amerikában, több mint öt év harc a képtelen, a megoldhatatlan költői képzetekért Dinával, aki már nem osztja éppen azt a világgal dacoló hitet, melyet belém plántált? Itt az idő hazamenni. Itt az idő végre valamely rendes medert találni, valami átlátható, stabil, világos utat. Hét hónap munkanélküli hányadtatása, egy botrányos szakmai, kultúrális környezet, sokhavi magány...nem volt-e elég olyan utakat járni, melyek könnyen vihetnek félre, melyek átláthatatlanok, melyek bizonytalanok?
A költői képzelet csaponghat, de a valóság, mely ilyen mértékben elrugaszkodott a szokott utaktól, pillanatok alatt kijózanithat, ha a környezet mélyen elmaradott szakmaisága és kultúrális szinvonala egybeesik a merev, a mindennapokban minden bensőségtől mentesen megnyilvánuló magánnyal. A magány hangozhat költőien, de nap nap után, az esti Honor Heights parkbeli sétákon, a számitógépes játékokon, a történelmi, irodalmi, fizika, vagy matematikai tárgyú olvasmányok, a tulsai szakmai könyvtár látogatásain és a meghajtott szakmai munkán kivül folyton ott leselkedett. S ennek monoton fenyegetése felőrli lassan a megviselt idegeket, melyek felcsattannak Muskogee tradiciótlan, a külső világról való tudatlanságtól terhes, szakmailag elmaradott és hazafiasan idegen környezetében.....
A Henry Ford-ban végzettek Henry Ford Orvosi Társasága meghivott tagjai közé, s újságukban olvastam egy belga kollegáról, aki hangoztatta, hogy mig a szakmai élet itt, Amerikában szabadossága miatt sokkal jobb lehetőségeket ad, addig az élet „emberi oldala Európában sokkal elfogadhatóbb". S igy is van ez.
Harmincegy évesen lassan talán új világot kezdhetek: otthon. Mohón nekiláttam az otthoni művesecég interjújának megszervezéséhez. Nem kis dokumentációra volt szükségem, részletes aktákat küldtem haza amerikai tevékenységemet leirandó. Talán otthon nem sejthették, milyen kemény volt a Henry Ford kórházbeli szakmai tanulás és tapasztalatszerzés, milyen sok szakmai tapasztalatom van fiatal, szinte zsenge szakmai korom ellenére. A visszajelzések mégis pozitivnak tűntek. Most, hogy Dinának elmondtam szándékom, különös mód egyre inkább a régi figyelemmel és ragaszkodással beszélt ismét, s bár nem mondott ellent, inkább úgy tekintett minderre, mint ami további kapcsolatunkat megnehezíti ugyan, de azt alapjában véve semmiképpen nem befolyásolhatja. Sőt: Dina egyre magabiztosabbnak tűnt, amely ebben a nekem oly megpróbáló időszakban igencsak imponált. Még alig nőttem ki a huszonévesek azon érzéséből, mely a presztizsre, a felszinen erős, a környezetébe jól beilleszkedő, az érdemjeleket hordozó képviselőire figyel a mindig adott hatalmi struktúrának- Dina

pedig, mint ezt például a következő hétvégén bemutatta San Antonio-beli közös látogatásunkkor, nagyon otthon érezte magát a hatalmas és mindenható amerikai világban. Ekkor még béke volt: Amerika, csúcstechnológiájával, domináns nyelvével, hollywood-i álomvilág-teremtő filmjeivel, a felszinen olyan udvarias és okosan távolságot tartó szakkádereivel, óriási dimenzióival még nagyonis impozánsnak tűnt. S Dina, aki befejezte kétéves, a vizumváltásért elvállalt belgyógyász körzetiorvosi állását, s immár megszerezte a zöldkártyát, kezdte megtanulni a michigan-i akcentus és slang alapjait, mostmár úgy gondolta: teljes jogú tagja a helyi társadalomnak, ráadásul itt ő egy helyes fiatal orvosnőnek számit. Fellépése még biztosabbá vált, s feltétlenül tetszést aratott itt, San Antonio-ban is, ahol -tanácsomra- hematológiai fellowship-ra jelentkezett. A napsütéses hétvégén San Antonio szép belvárosában fiatalosnak, lendületesnek, magabiztosnak látszó Dina, aki egy egyetemi intézménybe készült, igy annak az egyetemi világnak volt egyik képviselője, melyre olyannyira vágytam Muskogee szellemtelen és elmaradott magányában és kicsinyes, gyakorlatias *üzleti* problémái között.... ez a dús, feketehajú tüzesszemű, erős sziriai lány, egy ősi, sokatmegélt és erősre épitett nép képviselője, nagyonis exotikusnak tűnt San Antonio szubtrópusian-exotikus virágjai között. Úgy voltunk, Dina és én, mint két túlkoros egyetemista, akik keresik még szakmai helyüket. Ez a san antonio-i hétvége, a túristák izlése szerint felépitett ragyogó belvárosbeli kikapcsolódással megint csábitott nemcsak az amerikai, de főleg az egyetemi élet felé. Három évet kell letöltenem a tűztől távoli, kicsiny és elmaradott oklahomai kisvárosban, makacs és tudatlan farmerek között, akik beoltottan hazafiasak, pongyola angolsággal és délies kiejtéssel beszéltek és felszinesen, valamely tizenhetedikszázadi értelemben vett vallásosság szerint voltak ájtatosak.
Fel kezdtem épiteni ebben bötönvilágban egy kis szuverén, sajátos cellát, ahol valamiféle intellektüel szellemiség, egyetemies tudós légkört mesterségesen tartottam fenn. A tulsai és oklahoma city-beli biopszia-konferenciák, az irodámban felgyülemlő szakcikkek tömege, a tulsai orvosi könyvtár és a tulsai Borders, ez a hatalmas kétemeletes enciklopédikus könyvesbolt-kávézó, ahol óraszámra lehetett böngészni a legválogatottabb szakterületeket bemutató könyveket, videókat, hanganyagokat akár órák hosszán keresztül s ahol még, ugyan többnapos késéssel, de különböző európai lapokat is olvashattam....Majdnem eltelt az első börtönév első negyede. Talán kibirható lesz mindez, s visszakerülhetek Detroitba akár. Április utolsó hétvégéjén már megint Detroitban voltam, ahol Dinát egy hétvégi kórházi ügyelete alatt látogattam meg. Detroit akár kisebb kórházainak magasfokú szervezettsége és magas szinvonala megint megütött. Májusra pedig kiderült, hogy budapesti interjúm valószinűleg júliuseleji háromhetes szabadságom alatt lehetséges lesz. Most fel van adva a lecke. Mit tegyek?
Május végén Dina meglátogatott Muskogee-ben. Valamelyest olyan volt ez, mint öt évvel azelőtt New York-ban. Nekem dolgoznom kellett, szabadidőmben viszont végigjártuk a helyi nevezetességeket- most Dinát már jobban érdekelték a félművész-félromantikus mozifilmek, a hatalmas mall-ok szabványboltjai, s általában jóval könnyedebben mozgott. San Antonio hematológiai fellowship állását különben megkapta Dina. Június elején már az igen gyorsan bővülő hatalmas san antonio-i külvárosi negyedek frissen épült lakónegyedeit jártuk végén egy hétvége alkalmával, hogy Dina lakásbérlését lerendezzük a következő egy évre. San Antonio jóval közelebb van Oklahomához, mint Detroit.
Pedig Oklahomában ezenközben gyűltek a viharfelhők. Vickie kezdte elveszteni

türelmét. Ahogy egyre közelebb éreztük a felügyelők jövetelét, Vickie, s közvetve Diane-on keresztül én is egyre inkább sürgettük Perkins doktort, hogy irja át az orvosi szabályzatot, mint orvosigazgató, hogy szervezzünk hivatalos vezetőségi ülést, ahol a problémákat gyökeresen átbeszélhetjük. Én valamelyest javitottam a nővérek hozzáállását azzal, hogy előadást tartottam a dializis néhány alapvető részletéről, s igy elértem, hogy orvosi rendeléseim a nővérek egyre inkább betartották minden ökonómiai korlátozás ellenére, mert végre felfogták a művesekezelés orvosi oldalán néhány alapvető részlet fontosságát.
Arra viszont nem voltam hajlandó, hogy az orvosi szabályzatot átirjam, hiszen ez az orvosigazgató feladata és főleg: felelőssége. A szabályzatot aztán be is kell tudni tartani. Ez csak akkor lehetséges, ha vagy jól képzett a munkaerő és belátja ennek fontosságát, vagy ha megvan arra a hatalmi pozició, hogy az orvosi rendelések fontosságát még nem kellően értő szakszemélyzetet a fegyelem erejével vegyük rá annak betartására egészen addig, amig el nem érnek odáig tanulmányaikban, hogy felfogják, miről is van igazán szó. Az emberi közösségek kormányzásának klasszikus problémái ezek.
Igyhát, minekutánna Perkins doktor semmiféle intézkedésre nem volt hajlandó, a eufaula-i Melissa, Vickie és én leültünk egy muskogee-beli kis étteremben, hogy megbeszéljük egy olyan levél megirását, mely feltárja Peterson doktor előtt a helyzetet, s igy talán kikényszeriti, még a hivatalos inspekció előtt, annak rendbehozatalát.
Melissa, ezen az ülésen konstruktiv volt és belátó: tudta, hogy változásra szükség van. Jól képzett nővér volt, akinek megvoltak a maga ötletei (akkor még úl tapasztalatlan voltam ahhoz, hogy megértsem emmögött milyen fontos volt Diane-nel való vetélkedése...). Vickie viszont kifejezetten türelmetlennek, sőt bosszúéhesnek mutatkozott, aki úgy érezte, hogy őt becsapták, hogy ő, a jó hirben álló és tapasztalattal rendelkező dializisnővér a tőle telhető mindent megtett és hogy az ő javaslataira nem figyelnek oda. Ennek csakis az az oka, hangoztatta, hogy a nővérek tudják, Perkins doktor milyen elnéző, s állásuk „humanitárius okokra hivatkozva” (utóbbi érv igen ritka Amerikában) úgyis biztos.
Az én számitásom egészen más logikát követett. Vickie-vel ellentétben én úgy véltem, hogy erős kézzel és kellő odafigyeléssel sokminden elérhető akár néhány hét alatt is, ehhez azonban az kellett, hogy alapvető változás történjen az orvosi vezetésben. Perkins doktor át kell adja nekem az orvosigazgatói tisztséget, ráadásul külön jogokkal. Ilyen például a nővérek szerződtetésének és elbocsátásának joga. Annak a joga, hogy az orvosi munkához szükséges felszerelések és eszközök kellő időben való megrendelését ellenőrizzem stb. Ehhez viszont az kellett, hogy az osztály legképzettebb és legmegbizhatóbb nővérei, Melissa és Vickie, irásban elismerjék, hogy a jelen helyzet szakmai szempontból nem tartható. Ezenkivül én arra is figyeltem, hogy világosan dokumentáljam helyzetem arra az esetre, ha a hároméves állásszerződési kötelezettségeim megszegve hazamegyek Magyarországra. Utóbbi viszont egy igen nehéz jogi problémába sodorhatott, hiszen a szerződés egyoldalú felbontása, ha Perkins doktor beperelne, komoly anyagi visszatérités kifizetésére vezethetett, melyet szegényes helyzetemben nem engedhettem meg. Melissa ajánlott egy helyi ügyvédet, hogy jogi helyzetem tisztázzam. Igy megtudtam, hogy a szerződésfelbontás a munkavállaló részéről különösebb anyagi következményekkel nem jár, hiszen ennek funkciója elsősorban a munkavállaló védelme. Ráadásul a szerződés nem volt pontos és több ponton kifejezetten behajthatatlan, teljesithetetlen követelményeket támasztott a munkavállalóval szemben,

amelyet egy „felelős munkaügyi bíróság nem vehet figyelembe”.
Jogi szempontból tehát le voltam fedve.
Peterson-nak küldendő levelünkben élesen fogalmaztunk. Először is Vickie vállalta, hogy a levelet az ő nevében irjuk, s hogy ebben felsoroljuk azokat a legfontosabb problémákat, melyeket a betegek jobb ellátása érdekében intézményes szinten kell megoldani. Miután az orvosigazgató ezen problémák irányában tett javaslatainkat nem vette figyelembe, mindhárman kilátásba helyezzük lemondásunkat, hogy igy adjunk nyomatékot a helyzet súlyossága miatti aggodalmainknak. Ez a drámai levél egyrészt világosan megmutatta, hogy komoly problémák vannak az osztályon belül, s hogy ezek csupán orvosigazgatói szinten oldhatóak meg, másfelől részletezte azokat a magunk szintjén kezdeményezett próbálkozásokat, melyek az orvosigazgató ellenállása miatt maradtak részben eredménytelenek. Igy tehát két megoldás mutatkozott: vagy bezárják a céget, vagy hogy azt, felülről jövő nyomás miatt, gyökeresen átalakitjuk.
Mire június végén háromhetes szabadságomra hazautaztam, igy a kezdeményezés az én kezemben volt, s a választási lehetőségeim mindkét irányban nyitva maradtak. A levél elküldését igy elhalaszthattam mindaddig, mig világos választ nem kaptam arra a Diane által meglebegtetett ajánlatomra, hogy az orvosigazgatói tisztet esetleg átvegyem. Utóbbit, ilyen fiatalon, sohasem mertem volna vállalni, ha nem éreztem volna, hogy az adott helyzetben ez az egyetlen elérhető megoldás. Úgy gondoltam, hogy ebbe a kisvárosba egyetlen épeszű nefrológus nem jönne, hacsaknem hozzám hasonlóan fiatal és vizumkényszer alatt áll. Perkins doktornál pedig világosan csak jobb munkát végezhettem: az adott helyzet olyan volt, hogy nem volt más alternativa. Node lehet-e mégis más alternativa -nekem? Lehetek-e orvosigazgató harmincéves koromra....otthon?

8. Otthon

Három hetes magyarországi út- ilyenre nem volt példa az utóbbi hat évben, legutóbbi hazai utam, két évvel ezelőtt, alig két hetes volt, s mennyi minden történt azóta! Akkor, mint büszke, jól beidomult detroiti fellow menten haza. Most mint egy világvégén hánykolódó veseszakorvos, aki nagy választások előtt áll. Hat év: mennyi tapasztalat, tanulás, stressz, világlátó utazás, mennyi töredelem és mennyi élmény! De talán mostmár elég. Talán ideje lenne valami biztos és egyenes úton, lassan és hömpölygőn, de világos mederben haladni tovább.
Kicsiny és sötét, de viszonylag rendesen berendezett lakásomból, valamelyest fáradtan, nehéz volt megindulni egy ilyen töredelmes útnak a fél világon keresztül. Megszoktam pedig az utazgatást: tizenéves koromban Magyarországon végig minden második hétvégén, átgondolva filozófikusan a kamaszosan élményekkel túltelitett, mert nagyon frissen és érzékenyen felfogott középiskolás világot -s most erre visszacsengőn hétvégente Detroit és más nagyvárosokba menekülőn az oklahomai hirtelen rámszakadt beilleszkedési nehézségek elől.
Muskogee-ben volt egy érdekes rendezvény minden májusvégen, mely során egy nagy, műanyagból felépitett, mesterséges középkori várkastély körül a középkori világot idéző

programok, látványosságok, beöltözött szinészekkel, mindenféle kisebb előadásokkal, vetélkedőkkel zajlottak egy teljes hétvégén keresztül. Egy északról ere a rendezvényre ideiglenesen ideszerződött fiatalasszonnyal beszélgettem el arról, hogy mindketten idegenek vagyunk ebben a városban, s hogy mindketten furcsa anomáliaként értelmezzük e város lakóinal elmaradottságát. Miután elmondtam neki, hogy az orvosi kórlapokban milyen gyakran találtam helyesirási szabálytalanságokat és hogy nagyon ritkán hallani errefelé akárkit, aki választékosan beszélne angolul, akkor ő arról mesélt, hogy mennyire elcsodálkozott a helyiek egészségi állapotán. Különösen megragadta a figyelmét egy fiatal lány, akinek szülei harmincas éveikben kaptak szivinfarktust, s akinek egyébiránt ragyogó szépségéből levett az, amikor
„megláttam, hogy jobb kezéről két ujj hiányzik....különös hely ez”-mondta félig csodálkozva, félig megvetően. Nos nehéz volt ide beidomulni. A szokásos történet: amikor a műveletlen, de félig-meddig értelmes Sharonnal arról beszéltem, hogy mennyire szeretnék elmenni a tulsa-i operába, akkor Sharon elnevette magát, s azt mondta
„az operát sokan Oprah-val tévesztenék össze itt”-node Sharon nem volt itt őshonos, s látott valamit a világból két előző férje miatt, ragadt rá valami a helyiekre nem jellemző általános emberi tudásból. Ennek ellenére Sharon egyszer aztán diplomatikus óvatossággal megjegyezte, hogy ismer egy nővért, aki szivesen eljönne velem az operába. Misty nagyon csinos, szinte babaarcú szőkehajú lány volt, elvált, egy gyerekkel, húszas évei végefelé. Kellemes hangon és jó érzékkel beszélt, arcát még édesebbé téve kifejező gesztusaival. Mégsem mertem elvinni sem az operába, sem sehová, magam távol tartandó minden „helyi kapcsolattól”. Olyan magam választotta diszkriminációban éltem itt, mint Európában egy-egy önjelölt kisebbséget alkotó bevándorló csoport. Ezt roppant nehézzé tette a rámnehezedő magány, mely először is minden körülöttem lévő asszonyi arcot megszépitett. Misty barna szemeiben tüzet találni pedig nem kellett sok fantázia. Mégis nagyon tartózkodóan viselkedtem vele, amikor a kórházban megláttam. Ezt nemsokára volt alkalmam megbánni aztán.
Budapestre érve az első probléma persze a munkavállalói vizum hitelesitése volt a budapesti amerikai nagykövetségen. A konzulasszony nem volt túlságosan kedves. A merev tekintetű, pedánsan öltözött középkorú nő merev hivatalnokarcával alig összeegyeztethető hangon hányta szememre, hogy:
„Ugyebár azért adtunk magának tanulói vizumot,hogy tanuljon Amerikában, s aztán térjen haza” -mindez természetesen angolul, s mögötte a szokásos felsőbbrendűség érzés, hogy tudniillik lám, a mi magasabbrendű rendszerünkbe mindenki kivánkozik, még az is, aki nem kell. Pedig, mosolyogtam magamban, az egyetemek igencsak megsinylenék, ha a bevándorlók szellemi tőkéje nem tartaná magasan szinvonalukat, s az ő rendszere nem lenne fenntartható minélkülünk. Ez Detroitban is igy volt, gondoljunk csak a tehetséges Venkat-re, vagy a jobb rezidensek és fellow-k nagy többségére. A konzulasszony bizonyára nem sejtette, hogy a veseszakorvosok fele külföldi származású Amerikában, s hogy Muskogee-ban az őáltala csodálatosnak vélt rendszer leállna külföldi orvosok nélkül. Legfőképpen pedig azt nem sejthette, hogy vizumomat csak biztonság esetére váltottam ki, ha budapesti interjúm esetleg nem menne jól.
Az ideológia magaslatáról méltatlankodó hivatalnoknő szemrehányása után ügyemet egy igen vonzó aszisztense vette át, aki olyannyira kedves volt, hogy az ügyintézést sokszorosan meggyorsitotta kedvemért. Két nő: egy méltóságos és egy emberi. Nietzsche jutott eszembe, aki azt mondta:

„A hatalom elhülyit.” -legalábbis vakká tesz, gondoltam akkor, s eszembe jutott, milyen nagy hibát vétettem akkor, amikor napoztam az otthoni kertem nagykövetségi interjúm előtt. Persze, a külföldi rezidensek körében az okosabbak azt ajánlották, hogy bármilyen fényképezés előtt ne sokat legyünk a napon és lehetőleg sötét inget vegyünk fel, igy az állláspályázatokon kötelező fényképeken arcbőrünk majd világosabbnak látszik. Mint emlitettem, ez fontos momentum Amerikában. Szőke-kékszemű fehérbőrűek mindigis előnyben. Elvégre az eugenika nagy fővárosa a Szabadság szoborhoz közel fekvő Ellis sziget volt nemdebár?
A rózsadombi villában, ahol budapesti interjúm lezajlott várakoznom kellett. A művesecég főadminisztrátora egy félórát váratott magára, közben körbenéztem a hivatali épületen, minden csillogott, mint Amerikában, a kilátás szép volt, a személyzet ragyogóan öltözött. Sokaknak ezek a külsőségek imponálhattak: nekem közömbös volt a külső forma. Engem az érdekelt, milyen szilárd a cég felépitése, mennyire komoly a szakmai szinvonal.
A főadminisztrátor mellesleg sokat élt külföldön, sőt Amerikában is, nagyjából tudta, min mentem keresztül, tudta, mivel kell imponáljon nekem. A sok pozitivum mellett két negativum mégis igencsak elgondolkoztatott. Az egyik az volt, hogy- úgy vettem ki- a művesecégek működésével kapcsolatos országos szabályzat, a cégvezetés adminisztrációs viszonyai, a hazai pénzügyi viszonyok még kialakulatlanok, az egész terület mintegy alakulóban van, mozgásban, nincs még az a stabilitás, melyet (Muskogeen kivül és túl) Amerikában láttam, vagy feltételeztem. A másik az a mélyből akárcsak egyszer-egyszer kibukó szemlélet volt, mely a merev tekintélyre épülő szakmai hierarchia az anatómia intézetben megtapasztalt emlékét nyomokban idézte. Arra, ha valaki szakmailag mintegy „lekezelne”, nagyon érzékeny voltam. Amin átmentem a Henry Fordban, amilyen tudást és intenziv tapasztalatot összeszedtem ott túlfeszitett figyelmemmel, arról, mint ahogy azt még 1994-ben egy nyugodt, a dearborni apartment komplex kiépitett szabadidőközpontja udvarában egy napsütötte délutánon Gyurival megbeszéltük, hazámfiainak kevés fogalmuk lehet. Ezekután beállni a sorba Budapesten- olyan lehet, mint egy éveket, vagy évtizedeket az erdő magányában eltöltő remetének papiskolába visszamenni. Ezt a benyomásomat tökéletesen megerősitette az a tény, hogy kiderült: amerikai veseorvosi, sőt belgyógyászi szakvizsgámat sem ismerik el itthon. Enélkül pedig nem lehettem orvosigazgató Magyarországon. Az orvostovábbképző intézetben egy az irodájában dohányzó (hallatlan dolog Amerikában) hölgy közölte velem, hogy
„Orvosi szakvizsgái honositásához első lépésként egy itthoni főorvosnál eltöltött gyakorlat szükséges, melynek során az illető főorvos megitélése szerint döntenek majd a továbbiakról” -magyarázva, hogy ilyen honositásra Amerikából még nem volt precedens stb stb. A fafejűség ilyen megnyilvánulása döntően hatott. Tudtam, hogy végig kell járnom az utat, amit megkezdtem. Egyszer lehetek harmincévesen orvosigazgatóvá, s az most van és Muskogee-ben.
Mindezt az otthoni kerti magányban, a föld szagához közel, egy német nyelvkönyv felett gondoltam el. Pedig háromhetes hazai látogatásomba még belefért egy erdélyi út. Budapesten még meglátogattam Miklós barátomat, aki ekkor már egy gyógyszercégen belül kapott vezetői állást. Miklós most is ugynúgy beszélt, mint annak idején, Southamptonban, pedig annak már hét és fél éve volt. Mindketten előtte álltunk még az igazi megpróbáltatásoknak, melyek felnyitották a szemünket. Mindenesetre örültem,

hogy van egy viszonyitási pont, egy értelmes, tehetséges magyar, aki más utat választott mint én, akivel valamelyest összemérhetem magam, aki sejtette, mi lett volna belőlem, ha itthon maradok. Miklós a hazai orvosi szakmai intézményrendszer kialakulatlanságával kapcsolatos benyomásaimat jórészt megerősitette. Hiszen ezért is választotta ő maga, úgymond, a gyógyszercégbeli előmenetelt. A döntést még nem tudtam meghozni, ehhez a Muskogee helyzet tisztábban látása is szükséges volt. Ilyen körülmények között érkeztem egy erdélyi kisvárosba, ahol levelezőtársamat látogattam meg.
Noémi hihetetlen távolságban volt Dina és Misty világától. Bár neki erről valószinűleg nem sok fogalma lehetett, az erdélyi hegyek, a szinte világtól elmaradt, múltban megbújó székely üdülőhelyek, a középkori magyar kultúra minduntalan felbukkanó emlékei, a letűnt ősi magyar kultúrvárosok látogatása, a pályaudvarokon sugárzott régimódi szórakoztató zene, Noémi egész egészséges felfogása, fiatalos könnyedsége és alkalmazkodókészsége, hajlandósága egyfajta hagyományosabb, középkoribb, nőiesebb szerep felé- mindez bennem, minden helyi elmaradottság, kolduló cigánygyerek és szegényes lakótelep ellenére egy tisztább, sőt: nemesebb világ képzetét keltette. Dina öntudatossága, városias presztizsszeretete, keménysége és vállalkozói hajlama helyett Noémi mintha elfogadta volna környezetét, s mintha egy egészségesebb, tisztább, romlatlanabb, szebb levegőjű világban nőtt volna, melyet még nem fertőzött meg a *nyugat* mesterkélt és nemtelen egyidomúsága. Oly sok év távolából, mint egy a dolgok kimeneteléből kiinduló, visszafelé tekintő történésznek, már nagyon könnyű bölcsnek lenni. Akkor azonban egyfelől éreztem egy tisztább, szinte játékosan könnyed, egy ártatlanabb világ érintését, másfelől ott volt az elsővilágháborús árkok szolidaritásához hasonló bajtársi hűség, mely erős belső harcok és végtelen dilemmák után végül győzedelmeskedni látszott.
Amikor július végén benyújtottam az ultimátumot Perkins doktornak, már hamis volt a neki felkinált két választás: velem, vagy nélkülem. Belül ugyanis már megszületett bennem a döntés, hogy megreformálom a vesegyógyászatot Muskogee városában.

9. Ultimátum

Visszatérve Muskogee-ba hihetetlenül kipihentnek és energikusnak, s ami ennél még sokkal fontosabb: elszántnak éreztem magam, s Perkins doktorral szemben vaskemény voltam, mint Rommel tábornok lehetett páncélosai élén az izzasztó sivatagi homok és légyfelhők pokoli világában. Utoljára 1996. nyarán éreztem magam ilyen lendületben. Akkor egy régóta leszoritott vágy vált valóra akkor, amikor -mint nefrológia fellow Goldstein által végre szabadon engedve- utat kaptam *saját kreativ ösztöneim szerint* gyakorolni a vesegyógyászatot egy olyan neves intézményben, mint a Henry Ford kórház.
Most viszont, ha a világvégén is, de végre vezető lehettem, orvosigazgatója egy teljesen önálló cégnek, ráadásul kedvező körülmények között.
Melyek egy ilyen győzelem, vagy bármilyen győzelem feltételei?

Először is a kipihent fiatalos lendület. 1997. júliusától 1998. február elejéig hét hónapot kaptam arra, hogy a lövészárokbeli sérüléseimet, a folytonos megaláztatások, a kicsinységérzés, a meghatározottságok keserveit elfeledjem. A Yellowstone, a Great Smoky Mountains, Mesa Verde, a utah-i Arches szabad terei, misztikus tájai, Stony Creek meditativ sétái, ezerféle sport, az orvosi szakirodalom oldalainak százai, a fiatal szervezet ereje...majd az erdélyi hegyek és városok ősi székely ereje, a hazai családi környezet megtartó hagyományai- mindezek erősitettek.
Másodszor is az a tudat, hogy nemigen van veszteni való. Úgy, ahogy eddig ment, a cég nem mehet tovább: sem velem, sem nélkülem. Egy korrupt és elhanyagolt rendszer megreformálása: ez egy lendületes fiatalnak való feladat.
Harmadszor: Detroit magasszinvonalú szakmaiságához való tartozás tudata, melyhez különösen a Dina kapcsolat miatt mintegy köldökzsinórszerűen kötve éreztem még magam. Úgy éreztem, nekem juthat az a méltó feladat, hogy ezt a rendetlenséget kellő tudással és kellő eréllyel felszámoljam, s ehhez megvolt a kedvem, energiám, s fiatalos korlátoltságom.
Első utam az ügyvédhez vezetett. Itt együtt megfogalmaztuk azt a szerződéskiegészitést, mely meghatározta azokat a feltételeket, melyek mellett hajlandó voltam Muskogee-ben maradni. Minthogy tudtam, Perkins doktor nyakán van a szakellenőrzés, s nélkülem cége nemigen élhet túl, minthogy tudtam, hogy a betegek bennem biznak, s kezemben volt Vicky és Melissa még mindig elküldetlen levele Peterson-hoz, a feltételeket élesen fogalmaztam meg. Valószinűleg nem sok frissen végzett fellow kapott olyan hatalmat, amelyet én követeltem magamnak akkor.
Először is kikötöttem magamnak azt, hogy a cég bármely alkalmazottját elbocsáthassam, ha munkájukkal nem vagyok megelégedve. Bármilyen új munkaerő felvételekor figyelembe kellett venni egyetértési jogomat. Én szabhattam meg, hogy milyen gyógyszerek, eszközök szükségesek a szakmai szinvonal emeléséhez, átalakithattam a cégvezetés rendszerét, valamint a szakmai szabályzatot saját belátásom szerint irhattam újjá.
A dokumentumot Perkins doktor végig sem olvasta. Rögtön egy számot keresett a kétoldalas szerződéskiegészitésben, s azt villámgyorsan találta meg. A komor és makacsarcú Perkins doktort csak az érdekelte, hogy mennyivel akarom emelni fizetésemet. A tárgyalás ezután csak erről szólt. Némi huzavona után az egyeszség akkor született meg, amikor némileg ügyetlenül betoldott egy olyan mondatot a szabatosan megirt szerződéskiegészitésbe, hogy tudniillik
„Azonban a cég minden pénzügyi döntésében az utolsó szó a tulajdonost illeti meg.”
Legyen. Hogy ezt a gyenge és korrupt plutokratát saját feltételeim elfogadására kényszeritettem és orvosigazgatóvá lettem harmincéves koromra: ez olyan győzelemérzést okozott, mely ihletet adott a következő félév igen intenziv reformjaihoz. Pedig a helyzet nem volt könnyű. Augusztusban jön az inspekció, s azon meg kell felelni, különben a cég felbomlik, s munkahelyem, vizumom elveszik, friss vezetői funkciómmal egyetemben. Mielőtt azonban bármit tehettem volna, várnom kellett a szerződéskiegészités hivatalos aláirására, s hétvégén ismét: irány Detroit. Most kellett leginkább a detroiti háttér biztosságának érzete. Ez éjfélkor, a detroiti repülőtéren rögtön rogyadozni kezdett, ahol ismét nem várt senki. Dina jó két órát váratott magára, s nem láttam rajta a hónapos távollét utáni szokásos hiányérzet tüneteit. Amikor hatalmas autójával végül megjelent, nem értette aggodalmaimat, nem értette, mi vezetett vissza

hozzá- nem értette, mit hiányolok belőle. Lassan, ahogy a közös emlékek, a régi helyek látogatása visszahozott mindent a régi kerékvágásba, elmondta, hogy úgy döntött, a detroiti Wayne State egyetemen marad majd, mint hematológia-onkológiai fellow. Én elmeséltem neki muskogee-beli helyzetemet, s lassan a közös nehézségek realitása ismét újrateremtette kapcsolatunk erejét. Egy bonyolult helyzetben, látszólag áthághatatlan nehézségek ellenére egy fölrésznyi távolságból egy ilyen valószínűtlen barátságot fenntartani- a feladat kellemesen ismerős volt. Miután a hétvége nagyjából meggyőzött arról, hogy Detroitban megvan a hátország, nekikezdtem a nagy feladatnak. Vegyük a számtalan nehézséget és problémát sorra. Elsőként teremtsük meg az új szakmai vezetőtestületet. Rajta.

Az első lépés az adminisztrátor leváltása volt. Diane egyrészt nem volt népszerű a nővérek körében, másrészt nem volt semmilyen klinikai tapasztalata, igy nem fogta fel az orvosi feladat fontosságát- számára, mint Jack és minden üzletember számára ez a cég egy üzleti szerveződés volt, ahol az elsődleges szerepe a cég rentábilitásának van. Ha nincs profit, nincs cég, nincs munka, nincs pénz. Ha nincs pénz, nincs semmi sem. Tehát: a prioritások világosak. Nekem valaki olyas kellett, aki felfogja, hogy a cég egy orvosi cég, mely nem azt jelenti, hogy egy olyan profittermelő gépezet, mely kellő piackutatás után épp ezen a téren talált magának lehetőséget, hanem egy intézmény, melynek *feladata* van: emberek gyógyitása. Új, eredeti felfogás, mely Diane szemszögéből olyanmód jelent meg, hogy a szakmai ellenőrzésen át kell esni. Nekem szakember kellett, akiben az elhivatottság valamiféle nyoma még nem veszett ki. Akkor egyszerűen nem értettem meg, hogy Diane miért nem fogja fel a rá leselkedő veszélyt. Egy alkalommal, amikor megemlitettem előtte, hogy a cég vezetésen belül komoly változtatások lesznek szükségesek, gúnyosan mosolyogva, mint afféle morbid ötletnek ez kijár csak ennyit felelt:

„Szükségem van erre az állásra, most vettem egy új autót”.

Diane biztonságérzetét Perkins-hez való hűsége tartotta fenn. Perkins még mindig csak vele, vagy az egyszerű kis titkárnővel, Anne-nel érintkezett. Diane kapcsolata Perkins-szel túl régi és túl bennsőséges volt ahhoz, hogy helyzete meginogjon. Most Diane különösen bennfentesnek látszott, s magabiztosnak. Ki tudja, mi mindent beszéltek Perkins doktorral ekkoriban.

Vicky nem csupán Diane szoros barátnője volt, de hozzá hasonlóan kevéssé értelmes és: nem volt benne erély. Tudtam, hogy Vicky vezető szerepe a nővérek között se nem népszerű, se nem hatásos. Diane és Vicky helyett új vezető kellett, aki a két funkciót egyesiti. Erre két jelölt volt akkoriban: az egyik Sharon, a másik Melissa. Mindkettő jó szakember, a betegek iránt elkötelezett, kiválóan képzett szaknővérek, érvényes nővéri engedéllyel, mely kötelezte őket a szakmai szabályok betartására. (Amerikában nem csupán az orvoslás kötött engedélyhez, hanem a nővéri munka is, hiszen a nővérek itt magas szintű szakértelemmel rendelkeznek és önállóbbak, mint otthon- láthatólag engedélyük súlyát jóval komolyabban veszik, mint némely orvos...) Melissában ezen kivül egyfajta erélyt és ambiciót is felfedeztem, ráadásul kötötte őt a birtokomban lévő, Petersonnak még mindig el nem küldött, általa aláirt levél.

Melissát tehát meghivtam ebédelni abba az étterembe, ahol valaha a felvételi interjúm lezajlott, s melyet most „Little Italy” néven olasz étteremmé alakitottak át. Ugyan a menűben volt pizza és mindenféle tésztaféle, a nagy magtárszerű épületből átalakitott, modern dzsessz zenétől hangos étterem azért jóval inkább volt amerikai, mint olasz: arra

mindenesetre kiválóan alkalmas volt, hogy üzleti tárgyalásokat folytassunk benne. Melissa vőlegényét is hozta, a biztonság kedvéért.
Melissa nem várt szerénységgel és visszafogottsággal fogadta ajánlatomat. Meggyőző meghatottsággal mondta el ez a göndör barnahajú, egyre inkább terebélyesedő feketeszemű nő, hogy
„Milyen nagy megtiszteltetés és egyben milyen nagy feladat ez" -hiszen eleddig még sohasem vállalt vezetői szerepet.... hogy milyen válságos helyzetben van a cég, milyen konfliktushelyzetbe kerül ő ezzel a lépéssel....egyszóval ügyesen és szinte megdöbbentően politikus árnyaltsággal vezette be azt, hogy jelentős fizetésemelést kér. Ezen a diplomáciai finesse-en valamelyest meglepődtem, s kezdtem gyanitani, hogy Melissa előre számolt, s hogy meghatottsága tervezett. Másfelől azt is tudtam, hogy fiatal vőlegényével és két kicsi gyerekével egy kis „trailer"-ben laknak Eufaula szélén: s itt ismét szólni kell az amerikai épitkezési szokásokról.
Egy amerikát megjárt budapesti barátom jegyezte meg egyszer, hogy New Yorkban ott állnak
„Végig a nagy Cadillac-ek mindenféle romos házak előtt" –s csakugyan: az európai és a tradicionális életformára cáfolóan az amerikai embernek a gépkocsi jóval fontosabb, mint a családi ház. Őfordsága láthatólag elérte célját.
Ebben az időben jelentek meg a hatalmas terepjáró autók, Dina maga is vett egyet, egy hatalmas „Toyota fourrunner"-t, melyet itt SUV-nak neveznek (sport utility vehicle, sport célra szolgáló terepjáró gépkocsi). Ezek az SUV-k igen drágák, s ami a legfontosabb, üzemanyaghatékonyságuk igen alacsony. Az SUV divat, amelyet illik megvenni, mert kifejez egy új, egy modern, egy a hűséges fogyasztással kifejezett hazafias szemléletet, mely nagyjából erről szól: meg tudok engedni magamnak egy ilyen drága autót, mert rendesen dolgozom, sok pénzt keresek, *tehát* tisztességes polgár és jó hazafi vagyok. Ezen kivül az SUV azt is sejteti, hogy tulajdonosa sportos, sokat jár a természetbe- noha az igazság az, hogy ezeket a járműveket jóval inkább használják a már amúgy is füstös nagyvárosok túlterhelt sztrádáin. Oklahomában persze mégcsak nem is az SUV, hanem a pickup truck, a kisteherautó-személygépkocsi ötvözet volt az igazi divat. A helyi farmerek sokszor ósdi, húszéves Chevrolet változatát használták ennek, hiszen ez szegény környék....A házakat ugyanakkor olcsó faroslemezből épitették, a jobbmódúak erre műtéglát raknak kivülről diszitésként (belülről pedig művirágokkal diszitik az ilyeneket), a kis földdarab, amely a házat körülveszi, keritetlen, rajta gyep, melyutóbbi -hihetetlen módon- nem művi, hanem valós. A házakat persze futószalagon gyártják, standard elemekkel a legutolsó csavarig, s aztán különféle olcsó diszitőelemmel próbálják individualizálni, hogy *a műviség, a szalaggyártott uniformitás* valóságát ebben az egyéni sajátosságáról, individuális szabadságáról ismert és hires amerikai „szabad" világban *(lendovdefrihómovdebrév), tompitsák, vagy elfedjék*. Nos ennek a szemléletnek a netovábbja a „trailer". A trailer egy futószalagon gyártott mozgatható ház, mely olcsó fából és műanyagból épült, úgyszintén a házhoz hozzárögzitett alapokkal, melyet aztán hatalmas kamionok szállitanak a világvégi, s ezért nagyon olcsó telepekre.
Ha az ember nem túlságosan finnyás, akkor ez a magyarországi panelekre némileg hasonlító ipari tömegtermelt árucikk még akár kényelmesnek is mondható, s felfogható egyfajta óriási lakókocsinak. *Az otthont különben is a családi szellem teszi, nem a ház.* De éppen mozgathatósága és hasonszőrűsége, túl könnyű szerkezete teszi túlontúl halandóvá, *könnyen eldobhatóvá ezt a családi otthont*. Nincs benne meg a falusi utca

örökkévalósága, a szent földje az ősök ottélt generációinak, nem köti múlt, egyéni élmény, sajátszerűség: olyan pihe ez, melyet sodor a szél, no már jobb esetben. Egyszer-egyszer aztán felkaphatja a tornádó, mely olyan gyakori errefelé.
Nos Melissa vágyott egy pickup truck-ra és egy valamelyest drágább, *tehát* jobb családi házra, s ehhez (nomeg egy-egy las vegas-i úthoz egy új számitógéphez, meg ki tudja mi máshoz) kellett a pénz. A dolog világos: mászni fölfelé egy világosan kirajzolt ranglétrán, ahol a következő állomás a jobb autó és jobb ház, a több fizetés. Nos ám legyen. Holott világosan hatáskörömön túlesett nagyobb fizetést igérni, hiszen a pénzügyi döntések a tulajdonost illették, mégis elhatároztam, hogy ezt kiharcolom Melissának.
A következő lépés az volt, hogy sorban behivattam az irodámba valamennyi nővért, egyenként, egy-egy fél órára. Egyrészt világosan felfedtem előttük azt, hogy mit várok el tőlük, másrészt kikérdeztem véleményüket az adminisztációval kapcsolatban.
Hamar világossá vált, hogy a nővéreket nem elsősorban az érdekelte, hogy a betegek nem kapják meg a megfelelő gyógyszereket, vagy hogy általában milyen az orvosi munka szinvonala a cégen belül. Egyrészt többségük megértette azt, hogy amennyiben a céget lezárják, úgy megszűnik a munkahelyük, s mint már többször emlitettem ez, egy olyan társadalomban, ahol minden sokba kerül és mindenért fizetni kell, ahol alig van, vagy egyáltalán nincs szociális védőháló, bizony nemigen közömbös. Másrészt azonban arról panaszkodtak, hogy túlterhelt a műszak, kevés a nővér, túl sok a munka. Ennek az ősi panasznak a másik oldalán szerepelt Diane véleménye, melyszerint a nővérek egyszerűen lelkiismeretlenek és: lusták. Ennek az ősi szembenállásnak, melyszerint az alsóbb osztályok a helyzetükre panaszkodnak, a felsőbb osztályok pedig az alsó osztályokra („a szegény ember sorsa nehéz” avagy „a parasztok lusták és buták, csak kényszerrel lehet őket munkára birni”) a jelen esetben csak az lehetett „objektiv” megoldása, ha megnézzük, általában, más cégekben mekkora a beteg-nővér arány. Amerikában mindenre van előirás, néha még arra is, hányszor mossuk meg a fogunkat naponta, miért ne lenne erre?
Hogy a nővérek sokszor, adminisztrativ-gazdasági szempontokra hivatkozva (nincs megfelelő gyógyszer, kellék) nem hajtották végre utasitásaimat, azt én is láttam. Node én Magyarországon és Michigan-ben tanultam, s úgy gondoltam, ennek legfőbb gyógyszere a nővérek felvilágositása az adott orvosi rendelés tudományos és orvosi fontosságáról. Amikor például a nővéri konyhában előadást tartottam a túl magas, vagy túl alacsony káliumszint hatásáról a szivre, döbbent csend fogadott. Attól kezdve a nővérek kinosan ügyeltek arra, hogy a művesegép káliumtartalma pontosan az orvosi előirás szerint legyen beállitva. No lám, a tudás fél győzelem, s ezek az emberek táncsak nem lelkiismeretlenek, lusták és rosszak. Csak ne mondjunk le róluk olyan könnyen. Egyetlen előadásba került a probléma megoldása. Akkor és ott elhatároztam, hogy beszerzek olyan szakanyagokat, amelyek a művesenővérek továbbképzését rendszeressé teszik.
A másik egyetemes panasz viszont Diane-nel volt kapcsolatos, aki -szerintük- érzéketlen a munkahelyi problémák iránt, mert nem érti (nem lévén nővér) a nővéri munka természetét.
Ezzel a nővérek megerősitették elhatározásomat, hogy Melissa-t tegyem meg adminisztrátornak, sőt még új fogalmat is alkottam: „klinikai nővér-adminisztrátor”. Miért ne, hiszen Melissa nekem kompromittálta magát a Peterson-nak irt levél aláirásával, mellyel elismerte a cégen belüli problémák létét. A nővéreknek ez a megoldás ideális- egy vezető pozicióba kerül soraik közül, mint egy rabszolgából lett

nagyvezir, vagy egy modern populista vezető politikus... Diplomáciám tehát újabb sikert arathat.
Ilyen előkészités után már összehivhattam a cég teljes állományát egy munkahelyi értekezletre, mint a cég teljes jogú orvosigazgatója. Itt bejelentettem, hogy a cégen belül mostantól az orvosi szempontok fognak számitani, s hogy ennek részeként a business manager és a főnővér funkciót összevonjuk, s azt Melissára bizzuk. Vicky új funkciója a Muskogee műveseosztály főnővéri megbizatása lesz. Vicky ennek nem örült túlságosan, s amikor megtudta, hogy Diane felmond, s hogy Perkins nem védte meg Diane-t minden állitólagos emberiessége ellenére sem, akkor ő is bejelentette, hogy felmond. Ám legyen. Perkins persze sem ezen, sem semmi ezutáni vezetőségi, vagy általános gyűléseken sem jelent meg. Most már Anne-en keresztül üzengetett nekem, de azt is csak ritkán. Perkins teljesen háttérbe vonult.
Közben pedig el kellett látnom nem csupán az osztály teljes átszervezését, hanem a mindennapi orvosi munkát is. Mint naiv fiatalember, magamat fontosnak véltem, s ügyeltem arra, hogy a legkisebb részletekig átlássam a cégvezetés, az osztályos műszaki és orvosi problémák egészét- minden részletben és egészen a legapróbb dolgokig. Ebben Melissa nagy segitséget nyújtott, s hamarosan kiderült, hogy Melissa igen jó szervező, hatékony vezető és kemény frontember.
Vegyük sorra, hogy milyen problémák adódtak elő az osztályon. Miért? Nem műveseosztályos orvosigazgatóknak való a következő leirás. De illusztrálni szeretnék egy kérdést, ezt: mondjuk Caius Julius Caesar-t, vagy Sancho Panza-t kinevezik kormányzónak valahol Hispániába. Kétségtelen,hogy a kormányzói tisztségről a népnek ilyen fogalma lehet: illusztris, lukrativ, dicsőséges, gazdaggá tesz, nemes hivatás stb...node a vezetői hivatás nagy felelősséggel és hihetetlen mennyiségű munkával jár. *A vezető hamar rájön arra, hogy a kormányzóságról szőtt álmai helyett a valóság rideg és veszélyes.* Az ember minden pillanatban a szakadékszélen jár, vagy orkánszerű viharban, mint Robinson Crusoe. Megoldás: delegáljuk a munkát megbizható vezetőkre. Ha minden máris jól megy és *vannak* tehetséges alárendeltek és van pénz, úgy valamennyire ez ésszerű megoldás. Megbizunk néhány tehetséges művészt, hogy néhány millió dollárért teremtsen nekünk karizmatikus imázst miközben a szakértők megoldják a problémákat, s mi eléldegélünk a babérainkon. Ezt megteheti egy amerikai elnök, de nem egy orvosigazgató egy elmaradott kisvárosban.
A másik lehetőség kiélvezni a helyzetet amig lehet, aztán utánunk a vizözön. Gyanitom, hogy a *legtöbb esetben és minden szinten* a világtörténelem során mindig ez történt, s ez történik most és minden következő jövőben is. Node volt egy Napóleon, aki végigülte a francia alkotmány létrehozásával megbizott bizottság üléseit és „éjt nappallá téve és fáradhatatlanul" dolgozott, s végül létrehozta azt a törvénykönyvet, mely azt az országot és törvénykönyvét mind a mai napig meghatározza. Volt egy Mohammed, aki vallási, adminisztrativ, jogi, üzleti, diplomáciai, katonai vezetője volt egy egész városnak egyszemélyben, s akinek fáradhatatlan kormányzása láthatólag követendő példát nyújtott a fél világnak, melyutóbbi Mohammed vezetési hagyományainak hódolt meg és nem csak vallásos hitének, vagy katonáinak. Katonai hóditások ugyanis ideiglenesek. Egy vezetési hagyomány évszázadokra szól és nem tartható fenn csak erőszakkal. Mit lát a nép Napóleonból? Sikeres hóditót, hatalmas pompát és dicsőséges császárt. Kalandort, istentelen embert stb. Mit lát a nép Mohammedből? Prófétát, vagy eretneket. Mit nem lát a nép? Az elképesztően bonyolult feladatot, a képtelen nehézségekkel dacoló ihletet,

elhivatottságérzést, a hittelteli fáradhatatlanságot, az álmatlan éjszakákat, a veszélyek örökös szakadékát, a nagy tétek állandó feszültségét. Mit lát a nép? A Grand Canyon-ról szóló szép, kozmetikált, csillogó reklámbrossúrákat. Mit nem lát a nép? A felfelé háromezer méter izzadságát, az útszélen leselkedő kigyókat, a viz teljes hiányát, a szakadék valóságát.

Csak az ostoba tudatlanság, vagy inkább extrém tapasztalatlanság bélyegezheti ezeket a vezetőket igy: csaló, zsarnok, kalandor. Kedves szkeptikus: próbálja meg és csinálja jobban! Pedig nem Muskogee-t vezettem, egy világvégi kisvárost akár, hanem annak csak egy kicsiny műveseosztályát néhány tucat dolgozójával, s talánha (akkor még) ötven betegéért voltam közvetlenül felelős. De egy rosszul működő, bonyolult munkát végző orvosi céget kellett átépitenem, megreformálnom. Frissen végzett fellow-ként, idegen jöttmentként, pénztelen, elszigetelt szakemberként egy belterjes, elmaradott, lokálpatrióta kis közösségben. Hogyan lehet egy ilyen feladatot sikerre vinni? *Csak és kizárólag lelkiismerettel és alkalmazott, a tettek koherenciájában, a veszélyek között megtartott hittel.* Másként ez *nem megy.* Márpedig itt nem spekuláció, elmélet és filozófikus felülemelkedés, újságirói bölcsesség, hanem *a gyakorlat és a realitás parancsa,* a *szükség kényszere,* az *igazság órája* ütött. Harminc év filozófiája, iskolai tanulása, kitűnő bizonyitványai egyfelől: ötven beteg életminősége vagy élete, néhány tucat családanya állása (dolgozóink nagy többsége ez volt) másfelől. Kedves bölcs történész és karosszékben, vagy irodában iró megitélő vélemény: jöjj és bird, csináld végig!

Az első probléma a művesekezeléshez szükséges steril viz tisztaságának ellenőrzése volt. Elvileg minden hónapban és a vizrendszer legkülönfélébb részéről le kellett venni baktériumtenyészetet, hogy a viz sterilitásáról biztosak lehessünk. Ez azonban gyakran nem történt meg. Egy alkalommal több fertőzéses megbetegedést is megfigyeltem, mely származhatott a művese vizrendszerből is! Kötelező volt tehát nem csupán sterilizálni a teljes rendszert, de nagy részletességgel átnézni annak mérnöki felépitését, s igy jöhettem csak rá, hogy egy egyszerű szakaszkiiktatással a viz tisztitása jóval eredményesebbé tehető. Ezekután a vizrendszert természetesen havonta személyesen ellenőriztem Melissával együtt. A másik probléma a műveseszűrők újrafelhasználásának technikai reformja volt. Mint emlitettem, a Magyarországon tiltott műveseszűrő-újrafelhasználás, mig a gazdaságosságot mindenek felé helyező Amerikában ekkor még rutin volt. Egész ideológia és szakmai propaganda épült ezen eljárás előnyeit bizonyitandó, s csak a legutóbbi időkben kezdték elismerni az amerikaiak, hogy az eljárás hátrányai az előnyöknél nagyobbak, s mára az újrafelhasználás csökkenőben van. De nem 1998-ban! Az újrafelhasználás (reuse) akkor itt totálisan általános volt. A mi osztályunkon azonban a reuse rosszul képzett és fizetett „technikusokra" volt bizva. Ezek a technikusok néhány hetes gyorstalpalón kivül semmiféle képzettséggel sem rendelkeztek. Az elképesztően bonyolult művesekezelésben ez egy fontos, de nagyon kicsiny technikai rész. A sok szakmai probléma között nehéz volt megitélni, hogy ennek pontosan milyen jelentősége van egy-egy rejtélyes esetben. Amikor egy tulsai hivatásos reuse technikust meghivattam Melissa által, s hárman átnéztük a problémát, kiderült, hogy az *egész* technikát újra kell tanulniuk a mieinknek. Nem is lett ez másként.

Akkor jöttem rá ara is, hogy a reuse technikai hiányosságai mennyi más klinikai változót befolyásolhatnak. Ezt sohasem tudhatja az, aki nem látta a reuse negativ hatásainak ilyen, a rossz technika miatt inkább nyilvánvalóvá vált mértékét.

A következő probléma a szabályzat teljes újrairása volt. Ezt és a kórlapok millió

bürokratikus dokumentációjának kérdését már nem tudtam önerőből megoldani. Ide hivatásos segitség kellett.

10. Enter Gail

Gail egy a művesecégek üzleti, adminisztrációs, szervezeti felépitésével kapcsolatos tanácsadó-konzultációs kis vállalkozás igazgatója, Utah-ban, Salt Lake City-ben élt, de hivásunkra hamar személyesen megjelent. Szerződtetését még Diane ajánlotta, majd Melissa karolta fel. Gail mormon volt, s ez sokban meghatározta viselkedését. Mint fentebb már emlitettem, Smith úr, a mormon vallásalapitó, akinek óegyiptomi nyelven Isten lediktálta a Mormon Könyvét, lévén eredendően a protestáns hagyományok folytatója, visszanyúlt, mint Luther és társai, a kereszténység óhéber-zsidó hagyományaihoz. Ennek jele volt az egyetlen pont, ahol ez a hagyomány komolyan összeütközött a szövetségi amerikai állam hatóságaival: a többnejűség elve, melyről Luther komolyan gondolkodott, de végül is, mint tudjuk a protestánsok végülis ehhez csak a harmincéves háború alatti népirtások után ás csak ideiglenes jelleggel folyamodtak. Nos, a kezdeti mormon megtéritetteknek a többnejűség fontos pozitivum lehetett a következő pont miatt. Mint tudjuk, a kereszténység birodalmi vallás lett, ahol a birodalmi törvény garantálta további és egyetemes elterjedését. Az iszlám az arab könnyűlovasság, adminisztráció, majd az arab kultúra erejével terjedt. A protestantizmus sokat köszönhet az angol hajóhadnak éppúgy, mint a német hercegek védő karjának a „cuius regio eius religio" (akié a föld, azé a vallás) elve alapján. Nos a mormonok ebben a kérdésben is a zsidó hagyományokat választották inkább, s utóbbi képviselője volt Gail. A logika a következő: Isten Kiválasztott Népének egyik csoportja Amerikába kerül és ottani viszontagságait meséli el a Mormon Könyve. A mormonok vagy ennek a csoportnak leszármazottjai, vagy e csoport hivei, *tehát* Isten kegyelmét élvezik. (A Mormon Könyve az Iszlámmal ellentétben nem kijavitja, hanem a kereszténységgel egyetemben megtoldja a zsidóbibliát, az mintegy folytatása az Ószövetségnek, de elismeri az Újszövetséget is.) Isten által kegyelt státuszukból, a keresztényekkel ellentétben, a mormonok azt a következtetést vonják le, hogy ők ebben az anyagi világban nagyon szaporák és sikeresek, méghozzá anyagilag sikeresek kell legyenek. A vallás terjedésének nem csupán a megtérés, hanem éppen e szaporaság is fontos eleme. Ebben segithet a többnejűség. A gazdagság, a pénzbelileg is kifejezhető siker eme hangsúlya azután sokszor valóban sikerhez is vezet. Sok közöttük a virágzó vállalkozásokat alapitó üzletember. (No persze a történelmet akár igen felületesen ismerő ember rögtön küzbeszúrhatná, hogy a palesztinai eredetű csaknem valamennyi egyistenhivő vallási közösség előbb-utóbb igen erős kereskedelmi szinezetet kapott. Elég csak arra gondolni, hogy a tizenhatodik századig a muszlimok hogyan ellenőrizték a világkereskedelem egyik fő vonalát, a zsidók milyen erős monopóliumra tettek szert az európai, majd amerikai bankéletben, vagy a protestáns keresztények hogyan uralják a világkereskedelem jelentős részét a spanyol armada elleni 1588-as győzelmük után. Érdekes, hogy csupán a katolikus és az ortodox görögkeleti dogma tartotta meg elvileg a

kereskedelemmel és az uzsorával szembeni ellenérzéseit, bár a velenceiek és genovaiak, s egy ideig a portugálok és spanyolok belebonyolódtak kereskedelmi kalandokba, s a bankár Mediciek közül még pápák is kikerültek...). Gail tehát azzal a tökéletes meggyőződéssel alapitott vállalkozást, s lett segédnővérből cégigazgató, hogy a művesecentrumok azon kis hányadát, melyek még mindig üzletileg amatőr, tehát veseorvosi kézben voltak, gazdasági-adminisztrativ tanácsaival és hitének erejével együttesen lássa el- természetesen a profit egy hányadáért.
Vállalkozása mindazonáltal hanyatlás felé tendált, mert a veseorvosok egyre inkább eladták osztályaikat a nagy művesecégeknek, akik azután saját, az anyagi, pénzügyi oldal érdekeit a gazdasági versenyhelyzetre hivatkozva erősen figyelembe vevő sajátos szabályzatukat érvényesitették a műveseosztályokon, sokszor az orvosigazgatónak megmaradt egykori tulajdonos akarata és orvosi, szakmai kifogásai ellenére. Gail ezért kapva-kapott ezen a lehetőségen, s ez a középkorú és jó amerikai módján kövér, de magát általában jól tartó, szőke, göndör hajú majdnem hölgy-nyájasan beszélt velem irodámban. Gail igen magabiztosan, elegánsan, öntudattal lépett fel. Hangsúlyozta, hogy a professzionalizmus, a szakmai szemlélet, a pontos és egyetemes szabályzat, a higiéniai szabályok betartása (a nővérek kézmosóját ide-és ide kell áthelyezni, hogy a betegektől ilyen és ilyen távolságban legyen) mennyire jó befektetés, hogy majd ő elvégzi a Medicare biztositó iránti számláztatást, s igy aztán ennyi és ennyi extra profitot termel majd a cég. Szerződését, mint cégigazgató én magam irtam alá, Melissa mosolygása közepette. Láthatólag Gail szemszögéből Perkins egy gyenge, visszahúzódó elem volt, egy vesztes oldal, hiszen úgy mérte fel, hogy ha egy csöpp eszem van, hamarosan Perkins doktortól úgyis én fogom majd a céget felvásárolni. Ha egy csöpp eszem lett volna, valóban ezt teszem. Biztatott engem már Diane is erre, Melissa pedig még inkább. Node először is én szó szerint vettem a vizumom megszoritó cikkelyeit, melyek elvileg csak körzeti orvosi működésre hatalmaztak fel és csak alkalmazotti minőségben, gyakorlatilag pedig kiszolgáltattak a munkaadó kényének-kedvének, amely természetesen gyakran adott alkalmat visszaélésekre- a mindenféle visszaélésekről hirt adó pletykák a mélyben azért terjengtek már rezidens korom idejében is. A dolog éppen úgy volt megkomponálva, hogy a visszás helyzetből a munkaadó a lehető legnagyobb profitot hozza ki. Természetesen minderről az amerikai hatóságok tudtak.
Akkor még egyszerűen nem értettem meg, hogy a vizum megszoritásainak tényleges ügyvédi foganatositása az adott esetben nagyon nehéz volna, s hogy az amerikai logika szabályai szerint ezen a ponton egy olyan helyzetben voltam, amikor az erő poziciójából aktivan kellett volna fellépnem, megvásárolnom a céget, s egy jó ügyvéddel a vizumkérdést valahogy elboronálnom. Node akkor még nem ismertem az amerikai rendszert, s féltem attól, amit nem ismertem. Másfelől azt hittem, hogy amerikai egyetemekre, valamiféle tudományos babérok és centralitás felé kell törekednem, melyhez ez csupán egy szükséges állomás. Nem értettem még azt, hogy a detroiti bámulatom a „Rendszer” felé nagy mértékben csak illúzió, amelyet még az egyetemi berkekben sem vesznek komolyan. Ekkor még megmaradt a nyoma annak az idealizmusnak, mely az iskola, a tudás, a tudomány nagyságában és nemességében bizott, annak az idealizmusnak, melyet a kiváló magyar iskolai rendszer még nem legkiválóbb iskolái is belémrögzitettek, s melyek eminens tanulóvá tettek. Nem értettem még, csak homályosan sejtettem, hogy a tudományos tanulmányok, az ezekből leszűrt előirások, a zseniális bostoni technika mennyit ér és mennyit nem ér, s mennyiben követnek jól

meghatározott és politikailag kiharcolt gazdasági érdekeket. Itt még mindig Detroit követe voltam, s abból meritettem erkölcsi erőt, hogy ezeknek a nyomorult betegeknek elvihetem a modern orvostudomány legfrissebb ajándékait.
Lázasan folyt a munka. A többszázoldalas és cikkelyes szabályzatot szinte oldalanként kellett hitelesitenem, néhány esetben módositanom. Augusztus végére, mikor az ellenőrök megjelentek, épphogy végeztünk mindezzel. Az ellenőrzésen természetesen jól szerepeltünk, s nagy érv volt az új orvosigazgató kinevezése is. Bizalmat szavaztak tehát a „változásoknak", s feltételezték, hogy a továbbiakban mindezen változások tovább fejlődnek. Nem is volt másképp. Minden hónapban általam levezetett vezetőségi értekezleten tekintettük át a minőségi javulások lehetőségét a cég orvosi működésének minden területén. Ezenkivül minden hónapban részletes tájékoztatást kaptam a cég anyagi helyzetéről is. Megkezdhettük az új nővérek interjúit is, ahol személyesen vállaltam szerepet.
A művesegépek havi műszaki ellenőrzésével kapcsolatban új szerződést kellett kötni, hiszen ezek a gépek nem voltak megfelelően karbantartva. Elindultak a vizrendszer átalakitásának munkálatai is.
Még egy fontos kérdés volt hátra: rá kellett vennünk a tulajdonost, hogy fizesse ki a céget terhelő adósságokat. A hátralékok főleg az orvosi kellékeket és gyógyszereket terhelték, s igy azok kézbesitése gyakran akadozott. Minthogy ez orvosi szempontból vitathatatlanul elfogadhatatlan volt, ezt a kérdést, Gail és Melissa által is sürgetve- ki kellett kényszeriteni. Szeptember elején ismét Detroitban voltam, de ezúttal nem sokat tudtam pihenni. Melissa még a motelekbe is utánam szólt, hogy a Perkins doktorral való tárgyalás részleteit megbeszéljük.
A tárgyalásra szeptember közepén került sor. Ezen Gail telefonon keresztül vett részt, Melissa, Perkins és én személyesen. Amikor megbeszélésünknek megfelelően elkezdtem, nagyon határozott hangnemben, annak taglalását, hogy az adósság kifizetésének rögvest meg kell történnie, Perkins tőle szokatlan önbizalommal elmondta, hogy erre ezért és ezért nincs mód. Gail és Melissa pedig –a csupán néhány nappal kifejezetten ezen a ponton kialakitott közös állásfoglaásunk ellenében- hirtelen bizonygatni kezdték, hogy ez valójában ezen a ponton irreális és nem is olyan lényeges.
Minden vereségnek a lényege a meglepetés. A nyilvánvaló lehetőséget, hogy Gail-t és Melissát maga mellé kötheti Perkins doktor, s hogy ezek végülis abban érdekeltek, hogy „Muskogee egyik leggazgdagabb emberéből" minél többet sajtoljanak ki- nem láttam előre. Napokkal azelőtt csupán Melissa, Gail és én megbeszéltük, hogy ebben a kérdésben közös stratégiával lépünk fel. Most én kompromittáltam magam, ők ebből hasznot húztak, mert Perkins pálfordulásukért újabb ajándékokat kellett adjon nekik.
Nem hittem volna, hogy Gail és Melissa ennyire könnyen egymásra találjanak, nodehát nemcsak érdekük, hanem gondolkodásuk volt közös: két nővér, akiket elcsábitott a pénzügyi kitörés lehetősége. Melissa egyszercsak Muskogee-be költözött, egy szépen berendezett új házba. Gail pedig ezekután nagyon távolságtartó lett velem.
Időközben Thu doktor felmondott Ongnak, s igy több lett a munkám és kevesebb az érvem. Nem volt konkurrencia. Perkins doktor mozgástere hirtelen megnövekedett. Az ellenőrzésen átjutott, a cég túlélt.....talán sikerül egy kicsit szerényebb (és olcsóbb) orvosigazgatót találnia, nopersze szintén a frissenvégzett vizumosok közül. A helyzet, mint I. Ferenc és V. Károly harca egykoron- egy pillanat alatt gyökeresen változott meg, s ezekután a sakkjátszma egyre inkább bonyolódni kezdett. Node mindezenközben az élet

korántsem csupán üzleti csatározásokból állt- miközben Perkins doktor nyugodtan pihent otthon, s éjszakánként megválaszolt egy-két kórházi telefonhivást (az új betegek felvételét az ER doktorra bizva, a sürgősségi esetek ellátását reggel hét órára halasztva, amikor én vettem át a sokszor már kritikus állapotú betegeket), s minden második hétvégén a betegeket épphogy ellátva munkája ezzel már véget is ért- addig nekem keményen dolgozni kellett, s a beteglétszám is kezdett kúszni felfelé. Ebben a nehezedő helyzetben elhatároztam, hogy a hátországot legalább biztositom. Egyre nehezebb volt ilyen feszültségben az üres és sötét lakásra hazamenni, egy-egy esti telefonhivás reményében, egy-egy történelmi olvasmányban megnyugodva, vagy egy stratégiai számitógépes játék megfeszitett figyelmében, vagy diplomáciai nehézségeiben kikapcsolódva. Ahhoz túl fáradt voltam, hogy egyedül átlássam a helyzetet. Ide segitség kellett. Elhatároztam, megkérem édesapámat, hogy -vagy két hónapra- látogasson meg. Szeptember végén pedig ismét ellátogattam Detroitba, hogy Dinával komolyabban beszéljek. Itt aztán újabb meglepetés fogadott.

Perkins doktor váratlan feléledése, Melissa és Gail szinte hihetetlenül hirtelen pálfordulása nagy feszültséget okozott bennem. Tudtam pedig, hogy ahol pénzről, nevezetesen az illető emberek szemében komoly pénzösszegekről van szó, ott elváltozik az emberi természet. A szakmailag tisztességes, szorgalmas és ügyes nővér egyszeriben megszállott vadásszá válhat, az üzletasszony viszont (már megszokásból is) olyan könnyen forditja meg ágyúit, mint a németek Lipcsében. Melissa, Gail, Perkins: ez egy olyan kombináció volt, amelyet már nagyon komolyan kellett venni. A metafórát folytatva most az volt a következő lépés, hogy biztositsuk: a Rajnán túl nem lesznek árulók.

Visszagondoltam tehát az elmúlt csaknem hat évre, ahogy a repülőgépre szálltam fel, sokszorosan gyorsabban és eredményesebben végezve az utazási rutint, mint a körülöttem kényelmesen baktató utasok: üzletemberek, elvált asszonyok, gyerekek. Ahogy végignéztem ezeken a kényelmes embereken, különösen a gyerekeken, akiktől már oly sok év óta el voltam zárva, valami mélyen megnyugtatott. Létezik egy másik világ az én létbizonytalanságaimon és harcaimon kivül és felül, egy olyan, ahol gyermekek nőnek fel, vidáman és örökön, mint ahogy újra és újra feléled a kert tavasszal akár 1619-ben, 1794-ben, 1870-ben, 1914-ben és 1943-ban is, s mit se tud az emberek kicsinyes, önépitette poklairól. A fű még Hirosimában is újranő, megint születnek gyermekek, felnőnek vidáman, s felejtik az őrületet, az álfontos monoton-lineárisan extrapolált csúcselveket, a harc vélt szükségszerűségét, vagy elkerülhetetlenségét. Detroitban Dina vidáman fogadott, úgy mint egy régi barát. Elmondtam neki mélyebb gondolataimat. Hat éve ismertem meg, talán életünk hat legnehezebb éve volt ez. A minimálbéren élő, heti száztizórát dolgozó, folyton fáradt és bizonytalan, idegenül kiszolgáltatott internek, a detroiti kemény fagyokhoz és gyárvilághoz nehezen alkalmazkodó rezidensek, Goldstein incselkedései, a vizumváltás bizonytalanságai, Perkins fogásai után is megmaradtak és megmaradnak egymásnak is. Túlélt, erős maradt ez a barátság- s ha az tudott maradni a legnehezebb időkben, akkor kitarthat, bármely nehézség ellenében a jövőben, akár örökre is. Dina kellően meghatódott, majd elmosolyodott és csak annyit mondott, szinte leheletfinoman, a megérett női szépség hihetetlen bizonyosságával, szinte alig észrevehetően: most ennek nincs it az ideje.

Szeptember végén Bonnie rosszul lett. Nagyon nagy hangú, követelőző öregasszony volt, veterán vesebeteg s olyan egyéniség, akinek szavától mennydörgött az egész

műveseosztály. Nehéz volt dializálni, mert nem nagyon volt már elég erős vénája, s most belső vérzése támadt. Tudtuk, hogy Bonnie vallásos meggyőződése miatt nem fogadott el semmiféle vértranszfúziót. Pedig volt ebben az elgyengült öregasszonyban élniakarás, volt benne még egy szikra, melyet meg kellett menteni, nem szabadott kihunyni hagyni. Ahogy lassan rosszabbodott az állapota, egyre világosabb volt, hogy csak vérátömlesztés mentheti meg, máskülönben amúgy is gyenge szive nem birja tovább. Még egyszer feltettem neki a kérdést, hogy elfogad-e vértranszfúziót, mely akár élet és halál különbségét jelentheti ebben az esetben. Bonnie most engedett, s hazament a kórházból, vérzése elállt, szive megmaradt. A hangja mintha kissé szelidebbé vált volna a műveseosztályon, de erős maradt azért.
Mary, ez a jó hetvenes indián nő kifejezetten ellenséges volt a nővérekkel- Jennifer és a kövér, szőkehajú Carolyn voltak beosztva Eufaulában most, utóbbi mint főnővér. Carolyn lelkiismeretes, bár nem túlságosan tehetséges szaknővér volt, s Melissa, valamilyen okból nem állhatta. Eufaulában viszont jól szerepelt. Mary azonban nehéz eset volt. Cukorbeteg, egyik lába amputált, egyetlen családtagja nővére, egy már nyugalombavonult ápolónő, aki nem szivesen látogatta. Mary-nek bizony zsörtölődő, rossz természete volt, s folyton újabb követelésekkel állt elő. Nos Mary minden héten szemrehányásként rótta fel, hogy még mindig nővérotthonban van, ahová egy szivinfarktus utáni rehabilitációs időszakra került eredetileg, s úgy fogta fel ezt, mintha ez az én személyes hibám miatt lenne igy. Valójában nővére már nem volt képes ellátni otthon, s ezt ő maga vallotta meg nekem. Erről persze Mary mit sem tudhatott.
Mary nem nagyon birta a művesekezelést, már operálhatatlan koszorúsérproblémái miatt. Végülis lecsökkentve a művesekezelés sebességét és maximálva az óránként eltávolitható vizmennyiséget szervezetéből (a művesegépet úgy állitottuk be, hogy 800 ml-nél ne vegyen ki több folyadékot szervezetéből óránként, mely igencsak behatárolta az általa fogyasztható folyadék mennyiségét) és egy új gyógyszer segitségével mégis stabilizáltuk szinte reménytelen állapotát. Súlyos érbetegsége miatt nagyon nehéz volt dializálni: végül rábirtam egy sebészt, hogy a bal lábába ültessen be műeret, mely végtagi keringési zavarai miatt nem csupán kockázatos vállalkozás volt, de ráadásul olyan, melyet Muskogee-ban igen kevéssé, sőt egyáltalán nem alkalmaztak eleddig. Végülis, minden (indokolt) pesszimista előrelátás ellenére az egyik érsebész kötélnek állt, s ezzel megmentette Mary életét. A műér még évekkel ezután is működött, a beteg lába pedig - bár fájt időnként- a műér terhe ellenére sem szenvedett kritikus vérellátási zavart. Mary tehát vigan zsörtölődhetett tovább- Jennifer és Carolyn nagy örömére.
Perry, szintén Eufaula-ban, valamivel kevesebb folyadékot és meg nem engedett ételt evett mint azelőtt, jelezve azt, hogy az orvos, a nővérek, s ez a családias műveseosztály valamennyire felkeltette bizalmát, s állapota lassan javulni kezdett. Eufaula, miután Hildebrandt asszony elköltözött, s a műveseállomás megtelt 12 beteggel- egyre látványosabban kezdett stabilizálódni, s olyan derűs képet festett (mind szakmailag, mind másegyébként), melyet azóta sem láttam amerikai műveseosztályon. No lám.
Októberben jött édesapám. Megfiatalodva, teli lendülettel és életerővel hatvanhárom éve ellenére. Magyar honfitársaim bizony korábban öregszenek és korábban halnak, mint a nyugatiak, nem beszélve a távolkeletiekről. Egy hatvanhároméves középosztálybeli Amerikában még csaknem fiatal. Egy alsóbbosztálybeli gyakran szenved érbetegségekben: szivkoszorúsér-, agyér-, veseér-, lábérszűkületek terhelik az egészségét. Tulsa-ban, egy gyógyszercég által szponzorált, tehát ingyenes előadáson a

cukorbetegségről szólva ezt mondta a rangos előadó:
„Megfigyelték, hogy a cukorbetegek nem a gazdag és sikeres üzletemberek közül kerülnek ki? Ezek a szegények, a legyőzöttek, akik a hétköznapi stresszre cukros és zsiros ételek fogyasztásával és televiziónézéssel, passziv, mozgásszegény életmóddal reagálnak."
Egészen megdöbbentett, hogy a konzervativ Tulsa-ban ilyen világosan beszélhet akár egy tudományos előadó. Node a kilencvenes évek Amerikájában még valamennyire lehetett világosan beszélni. Azóta tudjuk, hogy az amerikaiak kétharmada kövér, hogy megjelent a kövérséggel kapcsolatos kettes tipusú cukorbetegség a tizéves gyerekek között, hogy egy most született átlagamerikai élete során csaknem egyharmad eséllyel cukorbeteggé válhat. Nopersze átlagamerikai nincsen: nagyonis elvált az aktiv és gazdag, az eltompult és szegény rétegek élete. Ezután elkezdtem nézni a különféle teák és egyéb üditők cukortartalmát, s többé nem ettem semmiféle gyorséttermi ételt. Node ezzel csaknem egyedül voltam. Újabb rajzfilmhősök, hollywoodi „cool" robotok és állatfigurák hirdették a gyorséttermek világszerte kelendő mérgező termékeit, s kis műanyagfigurákkal, élénk szinekkel, csupaműanyag apró éttermenbelüli mászókákkal vonzották a szabad és nemes amerikaiak újabb nemzedékének apró képviselőit. A gyorséttermi reklámokat ontó televiziótól alig volt menekülés: minden repülőtéri váróteremben, orvosi rendelőben ott bömbölt a reklámzuhatag, melyet kétéves gyermekek megbabonázva néztek, s melyben mélyen, már tudatalatt hittek. Mint hamarosan módom volt tapasztalni, semmi sem fájdalmasabb, mint egy életillúziótól való szabadulás. Sok amerikai érezné szabadnak és szerencsésnek magát egy börtöncellába bezárva, ha elég nagyképernyős készülék sugározna elégségesen buta televiziós programokat a nap huszonnégy órájában a celláján belül.
Édesapám minderről mit sem tudott, s szokásos magyar, tehát igen koleszterindús étrendje ellenére is fiatalos és életerős maradt. Muskogee-ban egyéb tennivalója nem volt, minthogy rám főzzön és beszéljen velem. Soha ennyit édesapámmal nem értekeztem eleddig. Két hónapig (október elejétől december közepéig) össze voltunk zárva, s nem csupán élettörténetéről, a régi családi dolgokról tudtam meg többet, hanem megértettem valamit a magyar falu életéből, s abból, hogy miért is különbözik ennyire az amerikai ember életmódja és mentalitása a nem-amerikaitól Afrikától Kamcsatkáig. Megértettem azt, hogy a nem-amerikai tradiconálisan tömegében kis faluközösségekben nőtt fel, ahol évszázadok által kialakitott erkölcsi és egyáltalán együttélési normák ivódtak bele a közösség minden tagjába, ahol az emberek szinte egy közös organizmus részeinek vélték magukat. A magyar falu, az arab falu, a japán falu, a zimbabwe-i falu, a maláj, a hawaii...mindebben volt valami közös, évezredek hasonló életmódja, szokásai minden távolság, kultúr- és valláskülönbség ellenére. Amerikában a falu szinte sohasem létezett. Itt vagy a kozmopolita nagyváros, vagy a vadnyugaton az idiánok által veszélyeztetett, délen a rabszolgák gyűlöletétől terhes kisváros dominált. A nagyvárosokban egyfajta liberális, tradiciótlan, gyorsanváltozó sokféleség uralkodott el, folytonos torokszoritó verseny, izgés-mozgás. A kisvárosokban a félelem és a hirtelen jómód konzervativizmusa, s egy erre épülő, régies lokális kizárólagosságot hirdető formai vallásosság. Nem csupán két Amerika létezik: a szegény és gazdag, hanem még kettő- a nagyvárosi és a kisvárosi. Ezek közül én a városi szegényt ismertem meg leginkább, de a városi gazdaggal is volt érintkezésem a Detroit külvárosaiban elhelyezkedő orvosi rendelőkben, sőt: közvetlen szomszédságában éltem Amerika legtehetősebb

peremvárosainak, s ott dolgoztam Gross Point Henry Ford gyámolitotta kórházában. Most a kisvárosi szegény Amerikát kezdtem megismerni, néhány évvel azelőtt, hogy a világ megérezhette a kisvárosi Amerikában felhalmozódott félelem, tudatlanság és az ezen nyugvó arrogáns konzervativizmus hullámcsapásait. Ezeket a hullámokat azonban 1998 végén még nem láthattam előre. Ellenkezőleg: azt hittem, Muskogee egy extrém, egy nem jellemző, egy rosszulsikerült, múltból visszamaradt csökevény. Nem sejthettem azt sem, hogy Oklahoma még mindig nem a Dél. Hamarosan azonban volt módom kijózanodásra, de addig még hátravolt legalább három év.

Pedig szó nem volt már újabb robinsoni kalandokról. Harmincegy évesen mostmár számoltam vissza a napokat, amikor -a három évet letöltve- a természetellenes oklahomai kisvárosi elmaradottságból *visszatérhetek* a detroiti megszokott, végigjárt, kiismert professzionalizmusba. S az első év jó része már le is telt akkorára. Már csk két év a természetellenesben. Október végén pedig (ugyan csak egy hétre) elutaztam a tűzközeli Philadelphiába.

Itt, minthogy az ASN évi konferenciáján való részvételemet ezúttal cégem fizette, egy elég szép másfélszobás minilakosztályt kaptam egy repülőtérmelletti szállodában, s bérelt autóval jártam be a belvárosi kongresszusi központ hatalmas épületébe. Ezen a konferencián már rutinosan és ismét figyelemmegfeszitve tanultam, s olykor egy-egy rövid kérdés feltevésével bizonyitottam magam előtt, hogy egy szélesebb szakmai világba is tartozom, nemcsak egy oklahomai kisváros pénzszagú üzleti szelleméhez. Egy a művesekezelés újabb tudományos eredményeit összefoglaló kétnapos továbbképzésre is betévedtem, s az itteni ismereteket hosszú oldalakon keresztül részletesen jegyzeteltem le, mert tudtam, hogy azt akár direkt kipróbálhatom, szakmai útmutatóként foganatosithatom osztályomon belül minden külső beavatkozás nélkül. No lám: ugyan ki mondhatja el magáról ezt harmincegyéves korára? Sőt: elhatároztam, hogy mindezekről vezető nővéreimnek egy minielőadást is tartok.

Itt, a konferencián találkoztam ismét a Detroitból ismert Bukowin doktorral, aki nagyon tartózkodóan viselkedett. Ez valamennyire megzavart, hiszen úgy hittem, jó emlékeket hagytam magam után Detroitban, ahol Dunfee „hosszú évek legjobb fellow”-jának is nevezett terjengős szakmai ajánlólevelében. Node mindegy: a lényeg a tanulás.

A konferencián mindenesetre egy teljesen új élmény ért, mely igencsak tanulságos volt a továbbiakra. Találkoztam ugyanis a magyar veseorvosok egy kiküldött csapatával, akik között megjelent nővérem is. Ez jó alkalom volt arra, hogy mélyebben beszélgessünk, hiszen immár hat és fél éve nem töltöttem két-három hétnél több időt otthon. Másrészt valamennyire bevezetett ez a hazai orvosok társadalmába, ahol egy nagyon furcsa jelenségre figyeltem fel. Bár magam is orvosigazgató voltam, igy rangban elvileg egy szinten áltam a kiküldöttek nagy részével, mégis a hazaiak, akik természetesen mind idősebbek voltak nálam, szinte beosztottjukként kezeltek. Egy magyar veseorvos még meg is botránkozott azon, hogy nem tudtam egy átlagos vesekezelés árát „Amerikában”, s elmagyaráztam neki, hogy cégünk külön személyzettel rendelkezik (Gail és vállalata) az anyagi, a pénzügyi oldal kezelésére, mig én orvosi, szakmai munkát látok el. A magyar viszonyok között persze ez nehezen volt érthető, s a magyar orvosok között ritkán látni magyar viszonyokon való túllátást. A második hihetetlen meglepetés az volt, hogy mig én reggel héttől este tizig körmöltem és intenziven tanultam, addig a magyarok a konferenciát inkább mint szórakozást fogták fel- persze érthetően, hiszen egy napi tizenkétórás idegennyelvű és magas szinvonalú szakmai előadássorozat megértése az

otthoni nyelvtudás átlagát figyelembe véve csak zseniális figyelemösszpontositás és akarat kombinációjával lett volna reális. Utóbbi pedig csak a legritkább esetben fordul elő, ha egyáltalán. Én mindenesetre ilyest nem láttam sem Magyarországon, sem másutt. Mondanom sem kell, hogy ezek az élményeim abban erősitettek meg, hogy szakmai előmenetelem inkább biztositva van egy oklahomai kisvárosban, mint Magyarországon. Itt ugyanis *önálló* voltam, fiatal koromat itt nem nézték le, nem voltam senkinek lekötelezve, s rendelkezésemre állt a legmodernebb és mindenféle szakirodalom. Ki mondhatja el ezt magáról Budapesten harmincegy évesen?
Philadelphiában egy napra még Dina is megjelent, rövid időre nővéremmel is találkozott, de érdemben beszélni, a nyelvi akadályok és nővérem korai hazamenetele miatt nem tudtak. Édesapám eközben Muskogee-ban élte életét, s visszaérkezésemkor szokott vidám hangulatával fogadott. Kyger doktor, édesapám és én egy novemberi hétvégén, együtt Kyger néhány fiatalabb távoli rokonával ellátogattunk Dallasba egy American Football (rögbi) mérkőzésre. Nem mintha akár szemenyit is érdekelt volna minket a sport- inkább mint kultúrális tapasztalat és a Kyger doktorral való kapcsolattartás volt a célunk ezzel. De azért ez a football mérkőzés igen érdekesnek bizonyult. A hatalmas lelátón jól elkülönülten kétfelé oszlottak az oklahomai és a helyi szurkolók. A többnyire fiatal, vagy középkorú, inkább férfi, de gyakran női arcokon korántsem könnyed, hanem teljesen komoly és átérzetten ihletett kifejezés ült- nem is ült, feszengett. Az esemény fontosságának ezen átérzését erősitették a vele kapcsolatos ceremóniák is. A lelátókat teljesen megtöltő embertömeg büszkén élvezte, ahogy bevonult a két fél rikitóan csillogó hangszerekkel és szines jelmezekben megjelent fúvószenekara, egymás után, hangerejükkel egymást túllicitálva, szines toll-labdával hadonászó gyönyörű cheerleader lányokkal kisérve. A texasi zenekar a büszke, s talán két évig is fennálló Texas Köztársaság térképét rajzolta ki felállásával, mely a tömegekben féktelen lelkesedést, s az ezt kötelezően kisérő „Texas fight” (harcolj Texas!) kiáltásokat és (a második és negyedik kézujj felemelésével) egy Texasi ökörszarvat kirajzoló kezek özönét emelte fel. Természetesen a Texasi ökör szimbólikusan bevonult a zenekarral együtt, mint egy szent országalma, s helyet foglalt a Texas-i térfélen. Az oklahomaiak kevesebben voltak, de annál hangosabban fújták a Sooner Állam (sooner annyit jelent, mint „hamarabb”- ugyanis az Indián Terület határán a szegény pioneer-eket felsorakoztatták szekereikkel, s aki hamarabb lefoglalt egy földterületet, azé lett az hivatalosan és ingyen az amerikai államtól garantálva, szemléletesen jelképezve az amerikai verseny-mentalitást) himnuszát, melynek refrénje büszkén zengte:
„Oklahoma you are OK, OK” (Oklahoma te oké vagy!)
Nos a kevesebb számú oklahomai néző a texasi ökörszarvkéztartást olyan formában mutogatta, hogy az ujjak lefelé mutattak, jelezve a texasiak előrejelzett és óhajtott vereségét.
A mérkőzésen minden gól után a gólszerző csapat zenekara volt hivatott percekig ünnepelni, a lányok táncoltak, a tömeg visitott. Ettől eltekintve a tömeg nagyjából rendezetten viselkedett, nopersze időnként megszólalt a
„Texas fight” (harcolj, Texas)!
„Go Sooners” (hajrá Fürgék)!
A megfelelő fel és le ökörszarvakkal- de az európai futbalkicsapongásokról szó sem volt, a véresen komoly hangulat ellenére a tömeg két jól elkülönült és kamerákkal kiválóan ellenőrzött része korántsem csapott össze. A sültkruplik, a hatalmas méretű sütött (jól

besózott és szinezett) pulykalábak, az olcsó cukorkák szaga, a tömeg lendülete, a sok szin, a hangos ércdallamok, a gyönyörű fiatal cheerleader-ek egy olyan világba vezettek, aminek létezéséről semmi fogalmam nem lehetett eddig. Gyermekkoromban megfordultam egy-egy búcsún, sőt két alkalommal még futbalmeccsen is voltam, de Amerikában és felnőttkoromban inkább kórházi osztályokon, egyetemeken, könyvtárakban, operaházakban és egyetemi kávézókban töltöttem az időmet. Pedig a legtöbb helyi ember lelke mégis az ilyes rendezvényeken (vagy a templomokban és a televiziókészülék előtt) nyilik ki igazán. Igy a máskülönben értelmes és igen jó szakember Kyger doktoré is- sohasem láttam még ennyire elemében.
Édesapám és én egy másik alkalommal is ellátogattunk Dallasba, de akkor már Kyger doktor nélkül. Dallasnak van egy olyan belvárosi negyede, ahol a helyi opera, egy sor múzeum, helyi szinház és koncertterem helyezkedik el egy hatalmas parkos terület közelében, persze óriási parkolóktól övezve. Itt található a helyi szépművészeti múzeum is, ahol édesapámmal felfigyeltünk egy kis csoportra, s abban egy feltűnően magas, szőkehajú lányra, aki egy feketehajú alacsony középkori nővel beszélgetett- magyarul. Édesapámnak nem kellett sok biztatás, rögvest megszólitotta őket, s megtudta, hogy dallasiak, a nő itt él tudós férjével, a lány viszont egy távoli ismerős, aki náluk mint baby-sitter szolgál. Zsusza asszonnyal és Krisztinával ezekután felületes telefonkapcsolatban maradt, de erről majd a maga helyén.

11. Miami Beach

A műveseosztályon eközben a dolgok egyre jobban alakultak, friss, a konferencián szerzett tapasztalataimat sikererrel vezettem be az osztályos életbe, s felvettünk egynéhány szakképzetlen nővért, akik művesenővéri kiképzése következetes tanrend szerint haladt. A betegek kezdtek érezni valamit az új rendszerből, minden gyógyszerük időben megérkezett, a művesekezelés részleteibe beavattuk őket, világos, jó tájékoztatást kaptak, s általában jobban érezték magukat. A betegek száma is kezdett növekedni. Havi minőségi vizsgálataink mutatói kezdtek óvatosan kúszni fölfelé, a kórházban már két nővér dolgozott: Sharon és Chuck, mindkettő szorosan együttműködött velem. Ekkor ért a hir, hogy Perkins doktor „a növekvő betegszám és egy esetleges új műveseosztály elinditásának reményében” új veseorvos felvételét tervezi.
Elvileg az új orvos nekem alárendelten dolgozik majd- node ki tudja igazán igy lesz-e? Mit tesz majd vajon Perkins doktor, ha majd nem lesz rámszorulva?
Szépen felépitett, berendezett osztályomat most nagy esélyem volt elveszteni. S akkor, ha csak egyértelműen nem bizonyitható, hogy állásom önhibámon kivül vált bizonytalanná, vizumomat könnyen elvesszthetem. S akkor hová?
Volt még idő. Felvenni és megtartani valakit a világvégén itt- nem könnyű feladat. Ráadásul az ASN új elnöke, Suki doktor egy plenáris ülésen Philadelphiában kijelentette, hogy a nefrológusok ezen érdekvédelmi szervezete kampányt indit a külföldi orvosok

vizumának olyan kiadása mellett, mely lehetővé teszi a nefrológiában, mint hiányszakmában való foglalkoztatásukat.
Oklahoma City-ben, ahol a biopszia konferenciára ezúttal édesapám is elkisért, találkoztam egy helyi nefrológussal, aki ki akarta terjeszteni privát praxisát Oklahoma keleti részébe. Mi sem lett volna neki kedvezőbb, mint egy olyan osztály megvétele, mint a mienk, mely aktivan fejlődik, s ahol az orvosigazgató máris adott és esetleg saját praxisába elcsábitható.
Nos Osvaldo, ez az alig ősz, talán ötvenéves argentin orvos annyira eltért az amerikai „értelmiségi" (utóbbi szó helyett inkább a szakember szót kellene használnom, hiszen az európai értelemben vett értelmiségnek még nem tudtam felfedezni nyomát ezen a kontinensen) szabványkinézettől (hosszúkás arc, rövidrevágott tengerészfrizura, naponta mosott haj, simáraborotvált ragyogófehér bőr), hogy ez előttem -csak ennyi év távolából észrevehetően- rokonszenvessé tette. A túl hosszú, fekete haj, óriási szemüveg, a szinte gyermekien kerekded arc, duzzadtabb száj majdnem költői kifejezést adott ennek az energiától duzzadó, heves gesztusú, élénk karmozdulatokkal hangosan és erős akcentussal beszélő argentinnak. Osvaldo-ról szinte le lehetett olvasni a vállalkozókedvet, méghozzá egy olyan emberét, aki viszonylag egyszerű és feltörekvő családból származott (egy argentin nagyvárosból a pampák mentén), s aki naiv álmait hamar elfelejtette Amerikába kerülése után, majd aztán Oklahomában meglátta az üzleti terjeszkedés esélyét.
A biopszia konferencián őt általában nem sokat láttam, csak egy különösen nehéz eset, vagy még inkább egy pillanatnyi harántimpulzus késztethette Osvaldo-t erre kivételképpen most, 1998. októberében, s a méltóságosan ülő, igen jólszabott öltönyben tartózkodóan viselkedő, édességet meg nem evő, nemigen csevegő, de szakmai kérdésekben határozotthangú magamat hamar kiszúrta magának. Rögtön meg is hivott egy vacsorára a következő héten, hogy kikérdezzen. Sport BMW-jével egy étterembe vitt el, s itt alaposan kifaggatott, nyiltan és kertelés nélkül kifejezve, hogy nehéz helyzetemet maga hasznára kivánja forditani úgy, hogy én sem járok vele rosszul.
II. Rákóci Ferenc sorsára visszagondolva, aki az orosz cártól a francia királyig és török szultánig mindenféle igéreteket kapott, melyek közül a gyakorlatban egyik sem teljesült én ezt a lehetőséget csupán arra az esetre tartogattam, ha Perkins elbocsátana. Naivitásomban még arra sem emlékeztem, s a relaváns dokumentumot csupán hónapok múltán találtam meg, mely érvénytelenitette az úgynevezett non-compete clause-t. Az amerikai üzleti világ iránt érdeklődők számára itt indokolt egy kis magyarázat. Elvileg amikor valaki egy már kiépitett praxishoz csatlakozik, egy idő telik el ahhoz, hogy kiépitse saját betegtáborát, s addig jórészt az őt foglalkoztató orvos betegeit látja el. Ha egynéhány év után az új orvos le akar vállni majd cégétől és új vállalkozásba kezd, úgy ezzel alaposan megkárositja az őt eredetileg alkalmazó orvost, akinek igy praxisa térbeli dimenziói alaposan megcsappannak. Ezért eredeti szerződésekor az új orvos alá kell irjon egy ilyen „versenyzési tilalmat", melyben elismeri, hogy a cégtől egy bizonyos számú mérföldnyi sugárral megvont képzeletbeli körön belül az őt alkalmazó cégnek különleges jogai vannak, egy bizonyos időtartamig itt nem kezdhet önálló vállalkozást. Ez akadályozott meg engem például abban, hogy Perkins doktor praxisa ellenében a szomszéd utcában ne kezdjek új művesecéget, s elhóditsam betegeit. Csakhogy vizumomat azért adták ki, mert Muskogee-ban akkor még túl kevés volt az orvos. Ezért a vizumkiadó hatóság érvénytelenitette Perkins doktor eredeti versenyzéstilalmi kitételét,

ez a félelmem tehát alaptalan volt. Ha Perkins doktor bocsátott volna el, úgy legálisan megnyithattam volna egy műveseosztályt akár az övével szemben is. Én magam azonban Perkins doktor praxisából csak nyomós indokkal léphettem ki. Ez például az lehetett volna, ha Perkins doktor engem megakadályoz szabályszerű orvosi működésemben. Erre azonban ő kinosan vigyázott, önállóságom most szinte teljes volt, sőt: bejelentette azt is, hogy december hó teljes folyamán szabadságra megy, s a praxist egyszemélyben és éjjel-nappal nekem kellett továbbvinnem.

Nopersze ha most egyetlen kis hibát vétettem volna, vagy túl kifáradok és elnézek valamit, ha az egyik betegnek eszébe jutna beperelnie.....Perkins doktornak a helyzete igen egyszerűvé válhatott volna. Tehát figyelni kellett. Időközben Melissa igen korrekt módon teljesitette szakmai követeléseimet, az osztályon belül egyre inkább rendeződtek a viszonyok, újabb nővéreink képzése szépen haladt, sőt: Melissa személyesen gondoskodott számonkérésükről és tananyagukat, mint minden mást, velem ellenőriztette, azt szabadon vizsgálhattam felül. A nővérek azt látták, hogy ugyan Perkins doktortól kapják a fizetést, s anyagi dolgokban Melissa és Gail az igazán befolyásos, munkájuk rendje, beosztása, a nővérek száma, alkalmazásuk és elbocsátásuk viszont rajtam áll. Ezenkivül az is egyre nyilvánvalóbb volt, hogy a betegek Perkins doktort alig, vagy (egyre növekvő számban) egyáltalán nem ismerik, engem tekintenek egyedüli orvosuknak. Én pedig kellően nyilvánvalóvá tettem a betegek és a nővérek előtt egyaránt, hogy a vesebetegeknél a diétától kezdve a legutolsó gyógyszerig minden módosul a vese kiválasztóképessége hanyatlásának arányában, s hogy ezért körzeti orvosaik, sebészeik jócskán tanácsomra szorulnak szinte minden kezelési és gyógyszerelési kérdésben. Még ezzel sem elégedtem meg. A kórházba elküldtem Melissát, hogy az ottani nővéreket tájékoztassa a vesebetegek kórházi igényeinek különlegességéről. A vizkancsók tartalmától kezdve más diétás megszoritásokig mindent a lehető legkorrektebb módon kellett folytatni, s a kórházi nővérek lassanként ehhez egyre jobban alkalmazkodni is kezdtek. A szivgyógyászok és gasztroenterológusok, tüdőgyógyászok és hematológusok kezdtek rájönni arra, hogy egyre több betegem van, s igy fontos referáló erőm (ők az ilyen referált betegek ellátásából éltek meg) rájuk nézve. Ezzel párhuzamosan persze egyre nagyobb lett tekintélyem körükben. Medlock doktorék Tulsa-ban pedig hallották a veseátültetésre jelölt betegeim éves vizsgálatakor, hogy betegeim mennyire meg vannak elégedve velem. Hirem fokozatosan terjedni kezdett, betegeim száma és irántam való hűségük úgyszintén. Még a kórházi nővérek is egyre komolyabban vettek, s sűrűn nézegették gyűrűsujjamat.

Mindeközben, édesapám elutazása előtt, Dina egy rövid látogatást tett Muskogeeban, ahol elbeszélgetett ez a két igen erős egyéniség. Édesapám nagyon világosan próbálta kikérdezni Dinát, aki folytonosan kitért minden kérdés elől, de ilyen udvariasnak ritkán láttam őt. Tudtam, hogy édesapámban rokonlelket látott ez az erős csontozatú leány.

December első hétvégéjén, elutaztam Miami tengerparti külvárosába, a mérföldekig elhúzódóan kiépitett, óriási szállodalánc által terpeszkedő gazdag Miami Beach-be. Második utam volt ez Floridába. Dina, mint elsőéves hematológia fellow Detroitban, egy nemzetközi hematológia konferencián vett itt részt, ahova engem is elvitt. Nefrológiai működésem során nagyonis elszakadtam ettől a szakterülettől, s igencsak figyelnem kellett, hogy valamit is felfogjak egy-egy szakelőadáson, s eszembe jutottak az egyetemi előadások és különösen gimnáziumi órák, ahol az oktatás olyan lassan hömpölygött, hogy nem tudtam követni, s igy kénytelen voltam az óra alatt valami egészen mással

foglalkozni. Megfigyeltem gimnáziumi társaim viselkedését, vagy kibontottam egy kamaszos filozófiai problémát, s néhány megoldásomra aztán ráismertem más szerzők tollából, ha erről a témáról irodalmi, vagy filozófiai népszerű munkákban olvastam később. Nos ezúttal is elgondolkodtam ilyen mélyebb dolgokról, s az előadás tudományos légköre, az agyak mozgása, a figyelmesen dolgozó emberi elmék ezen stimuláló környezete megint megnyugtatott, erősitette hitemet. Dina ezúttal sokkal rendezettebb volt, mint tavasszal, s elsőéves fellow-ként jobban odafigyelt a tanulásra, ez pedig keretet adott gondolkodásának. Sokan panaszkodtak akár értelmesebb diáktársaim közül is arról, hogy szükségük van ilyen „kényszeritő külső keretre", hogy el ne csapongjanak- ennek megértése nagyon távol állt tőlem, hiszen mindigis úgy éreztem, hogy nekem magamnak minden keret nélkül is évtizedekre elegendő tanulni és rendszerezni-, vagy akár kidolgoznivalóm lenne, melyet csakis és egyedül kényszerű szakmai működésem akadályoz, mint jelen pillanatban is, amikor két beteg között ezeket irom. Miami Beach óriási kongresszusi központjában legalább volt néhány ihletett óra, amikor át tudtam gondolni legalább saját dolgaimat.
Esténként Dina elvitt nemcsak tengerparti sétákra, melyek a langyos sósszagú tengeri levegő, a tengerbe lebukó nap szépségei tettek emlékezetessé, hanem szórakozóhelyekre is, amely viszont igen kevéssé volt inyemre. Warrenben és Farmington Hills-ben Dina bevezetett az amerikai átlagpolgár izlésének megfelelő romantikus filmdrámák, könnyűzene, éttermi ételek világába, de a miami beach-beli táncolóhelyek látványa igencsak túl volt hétköznapi rutinunktól, s azt csak mint szoros kivételt tudtam értelmezni. S ha úgy, nos felhasználtam ezt az engedményt arra, hogy legalább körbenézzek a „nép" kiélési formái közül még egyben, miután nemrégiben figyeltem meg a dallas-i stadionban visszafogottan visitó embertömeget, ökörszarvakat, s az iowa-i koncerten örjöngő hamburgerevők extázisát. Nos Dina, déli vérmérsékletével és valami mély tudatalattiban rejtőző bizonyossággal megtalálta a temperamentumának leginkább megfelelő, spanyolos zenét játszó tánctermet.
Nehéz nem levonni az adódó következtetést, miszerint a spanyol kultúra és vér, nem beszélve a zenéről és a táncról nemigen felejtette el egykori arab hóditóit. Hétszáz évig volt domináns ez a fejlett kultúra dél-Spanyolországban, s jócskán befolyásos maradt a kultúr- és pénzéletben még ezután is: minden központi üldöztetés és kitelepités ellenére. A spanyolos zene ritmusa és vérmérséklete nem áll túlságosan messze az arab képzelettől.
A táncterem tulajdonképpen két teremből állt: az egyik egy bár, melynek közepében egy asztal tetején egy amatőr táncos fiatal férfi hihetetlen energiával és a közönség női tagjai kifejezett üdvrivalgásától és tetszésnyilvánitásától ihletve mégcsak egyre kihivóbban táncolt. A bárpultnál „margerita"-kat, szeszes italokat kináltak, melyből természetesen mi nem kértünk. A másik, nagyobb teremben párok százai táncoltak, hely alig maradt ezen a langyos, de vérben forró szombatestén, vidáman, de nem szabadosan, vagy részegen. A hangos és ütemes zene, a százak energikus és gyors ritmusa valóban erős hangulatot teremtett, mely magával vonta a zabolázatlan lelkeket, akik dosztojevszkijien keresték gazdájukat, s találták meg egy ősi lendülettel táncoló, asztalközepére emelt fiatal temperamentumos latin férfiban.
Másnap az a rendkivüli élmény ért, hogy egy melegvizes medencében, a szálloda igencsak magas igénnyel berendezett tengerparti strandján, nyugodtan beszéltünk Dinával, no nem kettőnk jövőjéről, de legalább elvontabb témákról. A hétvége egészében

pihentető volt, Dinával való kapcsolatunk pedig erősödni látszott.
Visszatérve Muskogee kietlen magányába, egy egész hónapos ügyelet ideje alatt egy igen érdekes filmélmény ért. Szokásommá vált a helyi videotékából kikölcsönözni nem-amerikai, vagyis nem-holllzwoodi filmeket, sorban végigmenve a koreai filmalkotásoktól a franciákig mindazokon, ami itt egyáltalán elérhető volt. Ez volt igen gyér helyi kultúrális élményeim (eziránti gyakori elkeseredésemben mondtam azt később, hogy Amerika úgy viszonyul Európához, mint Elvis Presley Beethoven-hez...) között az egyetlen könyveimen kivül, melyhez az oklahomai és általában amerikai kultúrsivatagban hozzá tudtam férni. Nos ezúttal egy angol fantasztikus filmdráma jutott a kezembe, melyben egy középkorú kutató arra ébred, hogy az emberiség túlnyomó része egyszerűen eltűnt, s szokott londoni peremvárosában elhelyezkedő környezete egyszeriben üres lesz, s ő maga tökéletesen magányos. Ennek a magánynak a kisértetiessége igen jól érezhető volt általam, aki az elhagyatott Honor Heights Park-ban sétáltam karácsony délután, a hatalmas parkban teljesen egyedül, menekülve a sötét kis lakás ürességéből. Bizonyos értelemben most nyugtató volt ez a magány- a folytonos alkalmazkodás kényszere egy olyan világho, mely primitivebbnek és durvábbnak hatott, bizony nap mint nap őrölte az degeket. Csak szakmai kapcsolataim voltak itt, s az is csak vezetői szerepben: eszembe jutott egy New Yorkban tanitó német filozófusnő itélete megint, aki azt mondta, szakmailag kiválóan együttműködik amerikaiakkal, de emberileg nem érti őket: „Hja, az amerikaiakat egyszerűen más dolgok érdeklik, mint minket..."
Ezenkivül természetesen a vezető szerep, a szakmai követelmények behajtásához szükséges erkölcsi erő egy ilyen eredendően inert provinciális környezetben óriási extra energiát igényelt, *mint minden szerepjátszás*. Vajon Platonnak igaza volt-e akkor, amikor kifinomultlelkű filozófusokra bizta volna a kormányzást: a vezérszerep eldurvuláshoz vezet, s nem lehet inyére egyetlen szerelmesének sem a bölcsességnek.
Megint egy magányos karácsony- bár Melissa meghivott családi vacsorájukra, kötelességének érezve egy magányos ember karácsonyi vendéglátását, s itt a legnagyobb élmény ismét néhány kisgyerek múló rajongása volt. Azért ez megint felüdülést jelentett. Megnyerni egy kisgyerek érdeklődését: ez a kihivás visszahozott az életbe.
A napok csigalassan teltek, a betegek többet ettek a szokásosnál, a művesekezelési paramétereket sorban kellett változtatni, hogy a kezelés megfeleljen a megnehezedett diéta igényeinek. Az idő borongós volt, de hóról szó sem lehetett, a fagypontot ritkán érte el a hőmérő.
Tulsában egyre többször jártam a könyvtárba, csipogóm ide is elért, ha erre szükség volt. Élelmiszerboltokban és könyvtárakban láttam csak emberi lényeket a szakmai működésemen felül. Nos ebben a szakmailag aktiv, de emberileg elhagyatott világban kezdtek érlelődni azok a gondolatok, melyek az azóta eltelt éveket mélyen meghatározták, s melyeknek leirását januári kéthetes, Detroitban töltendő szabadságom alatt terveztem megirni. Dinával megbeszéltük ugyanis, hogy 1998. szilveszterét Ann Arborban töltjük, majd január első két hetét Southfieldben. Detroit kötetlenebb, szinesebb, élénkebb, szabadabb világa gyógyir lehetett a kis oklahomai elhagyatottságra.
A napok lassan múltak- node csaknem egy év eltelt már az oklahomai három évből, a mintázatok, a formák nagyjából kialakulóban voltak, a szakmai tudás magas szinten máris- számtalan kockázat és nehézség között ismét éledezni kezdett a remény.

Második Rész: Neue Ordnung

1. Neue Ordnung

Nagyon, sőt rendkivüli hideg volt Detroitban 1999. januárjában. A betonból épült város megfagyott. Stony Creek és Kensington tavai mélyen befagytak, a kisebb utcák csaknem járhatatlanná váltak a hótól, a repülőtér több napra leállt, ottrekedt utasok százaival. Szerencsémre én nem átutazóban jártam ott: én ide jöttem téli szünidőre, menekülve Oklahoma enyhébb, de magányos karácsonyából. Tréfásan emlékeztem a henryfordi tornateremben lejátszott, csinos délamerikai szempároktól kisért futbalcsatákra, amikor az egyik rezidens olyan pólóban jelent meg, mely azt hirdette: „Én olyan rossz vagyok, hogy Detroitban töltöm a szabadságomat"...node ennek más jelentéstartalma volt a hirhedt detroiti alvilágra utalva. Én más környezetben mozogtam itt: a michigani középosztály keményen dolgozó, derűsen szórakozó polgárai között. A kávézóknak most még elevenebb varázsa volt, meleg és csalogató kávé-, sütemény- és teaillatuk, a tankönyv mellett ülő diákok fiatalsága mellett megjelent egy új szin: az egyetemi anti-establishment újság, mely feltárta az amerikai kormány elleni diáktüntetések puszta létét és némely okát. Ilyesmiről szó nem lehetett volna a naiv Oklahoma farmerpatriótái között. Ann Arbor azonban az egyik legnagyobb amerikai egyetem otthona volt. Tudás áramlott hatalmas, egész várost behálózó, angolos klasszicizmusban felépitett csarnokai közé a világ minden tájáról. Oklahomában csak annyit tudtak az amerikai határokon túli világról, hogy szegényebb, *tehát Istentől elhagyatott és rosszabb* mint Oklahoma. A déli farmerek patrióta világban a dualizmus úgy jelent meg: Amerika jó, minden más rossz. Olyan volt ez, mint Orwell könyvében: „four legs good two legs bad" (lásd Animal farm, a birkák: négy láb jó, két láb rossz). Ann Arborban meg lehetett tekinteni egy-egy külföldi művészfilmet- az oklahomai mozgókép Hollywood monopóliuma volt. A muskogee-i olasz étteremben oklahomai volt az étlap és amerikai dzsessz a háttérzene. A köztudatot Hollywood, a televiziósreklámok és hirrműsorok mellett a helyi templomok szószékéről határozták meg. Itt, Ann Arbor olasz éttermében volt valami nyoma Itália varázsának, s a templomok mellett voltak könyvtárak és az egyetemeken a világ minden részéről összesereglett diákok *tanultak együtt.* Ahogy szilveszter napján egy asztalra vártunk a legnépszerűbb olasz étteremben, elbámultam a falra kirakott, a kiválóságot hirdető minden oklevelen, s menten elfeledtem Oklahoma létét, mint egy rossz álmot, egy tévedést, mely csak egy különös dimenzióban és csak ideiglenesen létezik, mely nem lehet igaz, melyhez nem lehet közöm. Itt, a diákok között feléledtek az iskolai, gimnáziumi, egyetemi, kongresszusi tanórák és előadások izgalmai, a jótanuló biztonsága és világos identitása, az egyenes utak fényes álmai. Vizum, hikfa, betegeken versengő szakorvosok, tudatlanokon élősködő papok, eladó műveseosztályok- idegen, természetellenes, komisz világ az, egyszerűen nem lehet nekem való. Nem sejthettem még, hogy ez a komisz világ csupán három éven belül megrengeti az egész világot érdemtelen büszkeségének és hazugságainak nagyonis valós és pusztitó bombáival.

Ilyen naiv álmok között kezdtem az 1999-es új évet, s mig Dina dolgozott, én tanultam, méghozzá nagyon intenziven és: orvosi statisztikát. Nem fordult elő túl sokszor akkoriban, hogy olyan gyorsan haladjak egy ilyen bonyolult anyagban, mint akkor, január elején. Ennek kedvéért még a Ramadan éhezést sem tartottam be minden nap, teljesen elkápráztatott ez a sebesség. Kezdtem végre felfogni, hogy az egyetemen mégcsak kötelességből és alig megtanult biometriának milyen nagy jelentősége van a vesegyógyászati tudományos cikkek kritikus kielemzésénél. Ez fontos ötleteket adott, de ezekről inkább később. Szorosan véve ez a tanulás is magányos lett volna, de testvéremnek éreztem itt, Ann Arborban, Southfield-ben és Detroit más peremvárosaiban sokakat: a tankönyv fölé görnyedő diákokat, a munkájuk szinvonalára méltán büszke szakemberek könyvesboltokban, videotékákban, városi parkokban, éttermekben nyüzsgő ezreit. Élő bizonyosságnak, hogy létezhet egy feltörekvő, önképző, sokféle helyről és kultúrából származó szakember-réteg, amely megérti saját önképzésem ha talán nem esetenként túlzó szélességét, de legalább intenzitásfokát és erős, sőt túláradó motivációit. Otthon éreztem magam Detroitban és Ann Arborban többszörösen is. De az oklahomai tapasztalatokat már lehetetlen volt letagadni. Megláttam Oklahomában nem csupán a nefrológia, de a jellegzetesen amerikai kisvárosi-vidéki életforma olyan részleteit, melyre vak voltam addig Detroitban, s melyet a legnagyobb intuicióval se tudtam volna elképzelni közvetlen tapasztalás nélkül. Már érteni kezdtem mire mondta Cortez doktor, hogy három év magánpraxis olyan mértékben elváltoztatja az elmét, hogy a tudományos mélységekig nincs visszaút. Megláttam olyas dolgokat, melyekből visszanézve a „tudomány szent mélysége” hangyaperspektivának, vagy éppenséggel irreleváns légvárnak tűnt.

Detroit feltörekvő professzionalizmusa nem veszitette el vonzerejét- de a tudomány mindenható szentsége már igen. Utóbbiba igen komolyan belejátszott éppen a statisztika és számos vesegyógyászati szakcikk akár egyelőre még felületes újraátvétele is. Egyszeriben jobban látni kezdtem a „tudományos cikkek” tudományos szinvonalának *korlátait*, nem is beszélve a Max esetében már emlitett *alkalmazási nehézségekről*. Innen visszagondolva a eufaula-i könyvtárban és a tulsai Borders-ben frissen olvasott általános történelmi és vallástörténeti művekre- kezdett végre összeállni egy kép. Ezt neveztem én Új Rendnek (Neue Ordnung, röviden NO: hiányos német tudásom ellenére azért választottam német röviditést, mert a németek egykori filozófikus spártaisága, az Oklahomából annyira hiányzó önfegyelem, szervezettség, a gazdasági szempontokon felüli idealizmus és nietzschei új táblák jártak az agyamban). Az NO, mely későbbi életre nézve meghatározóvá vált hat és fél év amerikai tapasztalat, tudományos előmenetel, szakmai közvetlen tapasztalás, szaktanulói majd szakmai vezetői szerep, világjárás és némi gondolati érés eredménye volt s a következőkön gondolkodott el.

Ime itt vagyok Amerikában, ahol valamiféle egyenes utat kerestem, egy olyasfajta centralitást, mely egy magyar kisvárosból a Henry Ford tudományos szinvonaláig egyenesen vezet, s onnan tovább egy magasabb, tágasabb, fényesebb középpontba, valahol Boston körül, egy olyan világban, melyről egyetemista koromban példát vettem: tudományos előadásokon csillogó, a világot körbefogó magasabb tudományos létszféráról szólt ez a vágyakozás. Nos mennyiben reális ez az irány? Van-e egy ilyen egyenes út, mely egy ilyen középpontba, ilyen fényes centrumba vezet?

Amerikában idegenként, kapcsolatok és anyagi háttér nélkül, idegen akcentussal és kultúrával, elsőgenerációs orvosként, mindenféle tanulmányok között szétforgácsolódva,

divatos észak-európai külső nélkül csak egy mesés belső adottság és hihetetlen elszántság egybeesése tudna misztikusan teljesiteni egy ennyire nem nekünk való feladatot. A megfeszitett figyelem megvan, az egy tárgyra, az *éppen elvárt*, a most divatos, trendes anyagra való összpontositás nincs. Node miért is legyen? Végezzük el a következő gondolatkisérletet.

Adott egy véges számú egyedből álló biológiai populáció. Mi történik akkor, ha egy váratlan, új környezeti hatás esetén az egyedek válasza ebben a populáció egynemű? A populáció egészében elpusztulhat. Mi történik ellenben ha a populáció egyes egyedei fönntartottak olyan különbözőséget, olyan sajátos rendszert, mely a populáció legalább egy részét ezen váratlan változásra való alkalmas válasszal megmentheti? Avagy: nem lehet-e pozitiv szerepe a homogén populáció fő irányaitól való fenntartott eltérésnek? Nos én Európából származom, ahol a kisebbségeket sokszor elégették, felkoncolták, kiirtották. Ahol máglyára lehetett menni egy i betűért. Az európai homogén centralitás protestáns nemzetállami elve, avagy a nemzetközösséget vezérlő kizárólagos főideológia és a kizárólagosságon alapuló nemzeti vallás és kultúra elmélete tudatalatt mélyen belémivódott. Amikor Izabella és Ferdinánd tömegesen deportálta a másvallásúakat Spanyolország *teljes* területéről....amikor Kálvin elégette Szervét Mihályt....nos akkor Spanyolország, vagy Genf talán egységesebbé vált ideiglenesen, node igazán hasznukra vált-e ez hosszú távon? A homogenitás, az uniformizált, standardizált globális ideológia könnyen terjed, mint az ostoba popzene, a kóla, a hamburger és a hollywood-i film, az Atkins diéta... De tényleg jó és követendő példa ez? Valóban követendő-e az a civilizáció, filozófia, ideológiai, politikai, adminisztrációs intézményrendszer, mely gazdagabbnak és sikeresebbnek látszik *most éppen*? Valóban igazolja-e a siker a pénzbeli és katonai fölényt? Ahogy végignéztem a detroiti orvosokon, becsültem bennük valami hihetetlen becsvágyat, a kiválóság belső kényszerét. De: vajon mindenkinek ugyanazon, vagy akár hasonló módon, éppen divatos témakörben, gondolati módszertárban kell-e kiválónak lennie? Hiszen ha igy lenne, akkor az élet szakadatlan verseny lenne, s a lét lényege a létért való verseny. *Node a létért való verseny a fantáziátlan, a nem-merész, nem-kellően termékeny, nem-kreativ embernek való.* Olyannak, aki azt akarja, amit a szomszédja és ugyanúgy, ahogy a szomszédja. A verseny alapja a túlzó homogenitás vágyban és eszközben egyaránt. Nem mi magunk mondtuk huszonegy évesen, hogy "A gondolati tisztaság nagyobb tisztánlátást tesz lehetővé a mélyföldön is, mint amit a túlhajtott küzdelemmel megmászott zsúfolt hegytető nyújthat"? Nem mi vezettük be tizenöt évesen a belső *termékeny érzékenység* különcségét?

Csak azért, mert ez az angolszász kultúrideológiában általános tétel és néhány budapesti utánzóművész, jólértesült és nemtelen nyugatimádó intellektüel ezt egy-az-egyben emésztetlenül (mint egy gondolati virust) átvette, azért mi okból fogadnánk el mi Darwin apó ezen túlolvasását, nevezetesen hogy az adottirányú versenyzés nemcsak angolszász és katonai-piaci, hanem *általános*, pláne *biológiai* fogalom? Valóban harmincegy évesnek kell egy embernek lennie ahhoz, hogy alternativát találjon arra az ideológiai alaptételre, amit a médiában és a hétköznapokban naponta ezerszer súlykolnak belé? Ki mondta, hogy *létezik* egy angolszász természettudomány, mely axiomatikusan és egyetemesen ugyanúgy igaz nem angolszászokra? Miért vegyem át az afféle gondolkodásmódot, mely *objektiven előrehaladottnak, sikeresnek* látszik éppen most? Előrehaladottnak és fejlettnek milyen vonatkoztatási rendszerben? Azért, mert néhány milliárd ember hisz divatoknak, trendeknek, tendenciáknak és eszi a mérgező ételt

pusztán azért, mert jó reklámja van....*miért kellene nekem is ezt tennem?* Nosza hol láthatok egy barátot, aki hasonlóképpen gondolkodik.....Spinoza? Sokrates? Buddha? Nietsche? Új táblákat ide!
A Diario első oldalain, alig tizennégy évesen hirdettem eredeti elveim az objektiv igazság értelmetlenségéről. Miért követnék hát egy objektiv fejlődés objektiv centralitásához vezető objektiv fővonalat? Avagy: mit ér a hegymászás, ha azt *versenyben teszi az ember?*Hiszen a hatalom, az egynemű versenyzés behatárol és mérgez.
A Borders-ben vettem egy az „Ész és kognitiv struktúra" (szabad fordításom) című tudományos-filozófiai könyvet, melyen megbotránkoztam. Az angol-amerikai behaviorism az ész teljes entitását levezeti annak megfigyelhető külső megnyilvánulásából, viselkedéséből (külső manifesztációiból, nyilván a hagyományos angol megfigyeléscentrikus empiricizmus elvei szerint, lásd Locke stb), adott ingerekre való válaszaiból. Hogyan lehet leirni ilyen sületlenséget? A tudomány által megfigyelt, a kisérletekben standardizált lehetséges ingerek és környezeti feltételek kevés számúak, az elképzelhető ingerkombinációk és feltételrendszer-változók végtelenek, az elme potenciái miért ne lennének azok, csak mert mi még nem láttuk azt váratlanul új helyzetekben? Még egy vesesejtecske is visszaalakulhat egy ősibb formába, ahol újabb potenciái aktiválódhatnak...letagadjuk annak a potenciának lehetőségét, amit még nem volt módunk megvizsgálni? *Igen*. Hiszen itt az angolszász nyugat-európai gondolkodás egyik tipikus ismérve. *Amiről nem tudok, az nincs.* Irt már le valaki valaha is jellemzőbb mondatot ránk, európaiakra nézve? Nagy Sándor és a keresztes háborúk, a tűzzel-vassal terjesztett palesztinai eleve-igaz vallások, Montesqieux környezeti fajelmélete, tüzespokollal fenyegető misszionáriusok, akik egy kinzóeszközzel hirdetik a szeretetet, az „Isten csakis *egy* és csakis mi ismerjük igazán- te nem, tehát hódolj, vagy pusztulj!", a bombákkal exportált demokrácia- hát értenek? Helyünkben más is ugyanezt tette volna, tehát jogosan tettük....no persze.
Nem. Legyen új a rendszer:
„Az individuum kötelessége nem egy általánosan elfogadott értékrendszerhez való ragaszkodás, általános normák, utak, szokások, tradiciók merev tisztelete, hanem azok sajátos újragondolása, egyéni átalakitása és ezen egyéni sajátosságok képviselete annyiban, amennyiben ez a populációbeli egyedek együttműködését nem veszélyezteti."
Ezen maximát az NO úgy kommentálja, mint „buddhai elvet", mely rokon a megvilágosodás útjainak *sajátos* kikövezésével. Az egyén különbözősége a közösséget *változatosabbá s igy gazdagabbá teszi.* Az uniformitás és a mások által diktált objektiv realitás csak a fantáziátlan gyengeelméjűeknek való.
„Az északi ember nagy tévedése a szelekció elméletének szociális alkalmazása. Nem gyengék és erősek, hanem tudatlanok és megvilágosodottak vannak (...) A Neue Ordnung szemétre dobja a piaci elkülönült érdekszemléletet és a monoteista-abszolút-szervilis szemléletet. Nem erős társadalom kell csupán, hanem erős egyének erős társadalma (...) Mi a verseny lényege? A nem szilárd önbecsülés. Sikert annál inkább akar az egyén, minél kevésbé van meggyőződve saját értékéről."
Node az NO int bármely filozódfiai elv felől, amelyet nem alkalmazok következetesen saját életemben. Még a tanulással is vigyázni kell, mert az egyoldalúan fejlesztett tudás csökkenti a rendszer általános fejlődési képességét, sőt:
„Nem a tudás, hanem a mélyen organizált tudás a cél, mely a vitalitást emeli"
nem vehetünk át gondolati mintázatokat-elemeket (gondolati virus) feldolgozatlanul

másoktól, s ezeket saját helyzetünk és szempontjaink szerint át kell értékelni, különben a rendszer belső kohéziós ereje gyengül. Egy adott realitáshoz nem asszimilálódni kell, avagy azt nem opponálni kell, hanem sajátosan adaptálni és átalakitani azt. Az új rendszer nem vehet át semmiféle úgynevezett realitást annak kellő feldolgozása nélkül („input processing"). Mit tegyünk például ilyen jelenségekkel, mint konzervativizmus, tömegkultúra, finánc-materialista áldemokrácia? Nos ezek jelen esetben a feldolgozatlan, tömegesen terjedő trendes-uniform politikai ideológiák, melyek -mint egy gondolati virusfertőzés- hangszórókon, reklámokkal terjednek, s a belső rendszer számára nem lehetnek érvényesek. Az NO olyan új életrendszert, organizmust, létformát kiván kialakitani, mely egy gyakorlatban következetesen alkalmazott valamennyire közös világnézeten alapul ugyan, de sokféle, gazdag, fantáziadús és energikus közös-ség, egyfajta vitalista, életcentrikus és életvédő nemzetközösség (Volksgemeinschaft) Gleichschaltung és mindenféle erőszakosság nélkül. Ez nem utópia, amely létrejön hanem célirány (Heilige Richtung), amin most aktivan és következetesen *dolgozni kell.*
A Neue Ordnung még nem látta, de most úgy mondanám, hogy ez egy *magasabb energiaszinteken* érvényes létforma. Node erről később. Node mik ezek az németes kifejezések? Németül alig-alig tudtam, kapcsolatom németekkel nem volt, családunkban senki német, nagyapám elvből nem tanult meg németül, még az Osztrák-Magyar Monarchia alatt. Ezek a kifejezések a népies német filozófiairányzatok iránti olvasmányaimból maradtak meg, különösen megragadva azt a tényt, hogy ezek az irányzatok az idegen, a kommerz, a degenerált, egészségtelen, a materiális, nemtelen, pénzszagú amerikai behatásokat: a ledér és rikitó dzsessz zenét, hollywood-i kultúrát, elkorcsosodott „modern" művészetet próbálták egy eredeti népi, földszagú, idealista közép-európai irányzattal és propagandával letörni és átformálni- túl sokszor vehemensen és erőszakosan egy szörnyűséges történelmi időszakban, megalázottan és káosz közepette. A nemzetközösség egy erőszakmentes, vitalista alapú, nem a célra és eredményre, hanem a teljes életre figyelő változata kezdett felderengeni előttem. A megalázottságérzés és a kommerz finánc-materializmus, a piaci álkonzervativizmus megvetése szintén plasztikus párhuzamként adódott. Eredeti, akadályait körülnövő, kisebbségi, alternativ, belsőleg ihletett idealista filozófikus rendszer- ez az akkor már tizenhét éve formálódó belső kezdeményezés nyert most új kifejezést a Neue Ordnung oldalain.
S mely értelemben fogadható el a szakosodott, túlspecializált orvosi professzionalizmus? Csak annyiban, amennyiben az általános műveltség *védi az egyént* az átmanipulált józan ész gyengeségétől. Az amerikai áldemokrácia egyik lényege a túlszakosodott értelmes ember általános műveltség-nélküli gyengesége és megbújása szakterületein, s innen ezek túlzott manipulálhatósága. Nem csak a tudatlan, hanem a túlspecializált ember is könnyen manipulálható, mert elvesziti természetes, életközpontú, egyetemes érdeklődését, s a közösség törzsfájától eltávolodik, elvesziti kapcsolatainak sokrétűségét. Az amerikai „modern" embernél nincs senki magányosabb. Sajátos, nem formális, nem egyértelműen és monoton módon hierarchikus kapcsolatokkal kell egy közösség szoros részeként kapcsolódni. Nem mint orvos és nem mint fogyasztó, hanem mint egyetemes ember, aki maga alakitja gondolati, érzelmi, szociális kategóriáit. Ez csak akkor lehetséges, ha a társadalom anyagi természetű jutalmazásától megtanulunk valamennyire függetlenedni. Nem-prevalens, nem-uniform, sajátosan újrateremtett sajátos értékek kellenek, melyeket társadalmilag hasznos formában és a mindennapi életben következetesen és energikusan

képviselünk és érvényesitünk- legyen elég a szakmai vagy bármiféle verseny túlzásaiból, teremtsünk sajátos világot a szakmai szinten és főleg affelett. Sőt: az orvos társadalmi szerepét csak keretként fogjuk fel, valójában olyan termékeny emberi kölcsönhatásokra van szükség és olyan tanulásra, mely tartalmi és eredeti, mely a szakmaiságot csak mint járművet fogja fel (engine theory), mely az emberi társadalomhoz odavisz s azon körbehordoz. Jó orvos csak annyit jelent, mint jó ember, akinek az orvoslás a *formai eszköze* jósága kifejezésére. A szabványorvoslás, az ideális orvosképtől való elválás, egyáltalán az általános prevalens értékektől való elválás, azok sajátos újragondolásának igénye jelenti az NO feltétlen alternativizmusát és relativizmusát. Innen a siker és a hirnév negativ fogalmak, hiszen azokat sokszor a külső, szabvány, nem az eredeti és belső értékek termelik. Innen egy újabb fogalom: a dignitas. Ha az alternativ és eredeti gondolkodás védett, akkor az emberi élet egy sajátos változatának felfogott egyéni élet szent- az emberi egyén fontos és eredetiségében az, azt eladni, vagy veszélyeztetetni nem szabad. Ez gyökeresen szakit a tökéletlen, vagy rossz ember, a bűnös belső vágyak és indittatások protestáns felfogásával. Nincs tökéletes ideál és sablon forma és *ne is legyen,* mert az uniformitáshoz vezet, versenyhez, erőszakhoz, halálhoz, eretneküldözéshez. Legyen az emberi dignitás, az *eredendő és lényeges különbözőség* a termékeny változat mérvadó. Minden ember új lehetőség, új út- az emberi elme végtelen lehetőségekkel megajándékozott, potenciálisan végtelen kombinációkban nőhet. Bepréselni egy emberi elmét adott kategóriákba, merev gondolati formulákba, izmusokba: nem szabad. Igy tehát az az ideológia, mely itt, Amerikában (s ezt valamivel nehezebb volt látni 1999-ben, mint néhány évvel később) egyfajta formai sablont (demokrácia, szabadkereskedelem, polgári értékek, pénzügyi, gazdasági központú értékszemlélet, indusztrializmus, tömegtermelés, tömegkultúra) próbál az egész világra rákényszeriteni- figyelmen kivül hagyandó virusfertőzés, melybe beleidomulni nem szabad. Még szakmai szinten sem. Itt is és a gyakorlati életmódban, a környező emberekkel fenntartott kapcsolatok irányultságában- a sajátos elemet, az eredeti prioritásokat kell képviselni, minden külső elvárást belülről át kell alakitani egy globális *belső* szemléleti rendszer figyelembevételével. Ez az, amelyre a körülöttem lévő legtöbb oklahomai, sőt sok detroiti ember képtelennek látszott. Noshát ime igy jelent meg nálam a nietzschei élet második szakasza: oroszlán lett a tevéből, elkezdtem küzdeni eredetiségemért, független szabadságomért („du sollst vs ich will”- lásd: Imigyen szóla Zarathustra). A Neue Ordnung ezen elméleti elvek gyakorlati lebontásait a következő félévre nem részletezte, s ez komoly hiányossága volt. De elinditott egy olyan gondolati egységesedést, mely nagyban befolyásolta a következő néhány év menetét.

Mindeközben a detroiti fagyban pezsgett az élet. Az emberek dolgoztak Detroit magasan qualifikált munkahelyein, vagy újabb hiteleket vettek fel, hogy hatalmas SUV-kat vehessenek, hatalmas faroslemezházat épitsenek...Számitógépet vásároltak, a lehető legújabb technikai paraméterekkel, videokölcsönzőbe jártak, Hollywood legújabb látványos trükkjeit megszemlélni, avagy az egyre kerekebb formájú szinészsztárokat imádni....csevegtek az interneten, új romantikus kapcsolatok reményében, vagy eljártak a kávézókba, egyetemekre, könyvtárakba tanulni, vagy művelődni. Folyt az élet, magas fordulatszámon, áradt az információ mindenfelől, nőttek az üzletek... s a stabil és egyre növekvő amerikai gazdaság, technika, infrastruktúra, lélekszám egy általános fellendülést sejtetett. Kezdett felderengeni egy olyan jól szituált középosztály képe, akik kicsiny csinytevéseik és kalandjaik mellett jó szakemberek voltak, s melyek között előfordultak

még olyanok is, akik kezdtek kimüvelődni, lassan, még ebben a nyers ipari centrumban is. A hatalmas Borders Farmington Hills és West Bloomfield tehetős negyedeiben tele volt, s itt nem csak én olvastam Plutarkhoszt, vagy a távolkelet épitészetének, avagy a legújabb fizikai elméleteknek szinopszisait. Egy kicsiny rétegben feléledt a tudásvágy, sőt bizonyos nosztalgia Európa felé, az olasz tájak, az angol ősnyelv, a francia ételek, a görög művészet iránt. Detroit távolkeleti, arab, indiai, délamerikai kisebbségei szélesitették az Európából régen elszármazott középszakember látókörét, s exotikus párkapcsolatokat igértek, avagy gasztronómiai kalandokat.
Dina mindezenközben mintha teljesen beépült volna ebbe a világba. Egyik pillanatban kedves volt, másik pillanatban szokatlanul hideg. Mintha ennek a világnak egyfelől én is része volnék már-már szemében, máskor úgy tűnt, mintha nem. Mélyebb gondolataim nemigen tudta követni. Ez a réteg számára mintha nem is létezett volna. Bennem egy társat látott, aki egyszer itt van vele, egyszer nem.
„Minden ember egyenlő, mindenki testvér"- nincsenek kiválóak, kimagaslóak és nem is lehetnek. Csak *Egy* van csodálatos, akinek szemében minden ember kedves és egyformán kedves. S az az *Egy* jóságosan figyel, de egy kicsit távol van azért.
Kikölcsönöztem egy operafilmet: európai, szépen kidolgozott Traviata változat volt ez, de már csak engem hatott meg. Dinát egészében jobban érdekelte új számitógépe, a letölthető aranyos programok, üdvözlőkártyák, képek. A középszerű embereket összekötő új internetes szolgáltatás, az America Online egy kis társadalmi forradalmat okozott a helyi unatkozó középkorú szakemberek között, s a géphez kötött milliókat késő estig akár, álneveken érdekes szerepet játszhattak, elbújva a gép mögé kitekinthettek kicsiny meghatározottságaikból. Mig én már megint Dosztojevszkijt olvastam, vagy irtam, vagy biometriát tanultam- Dina a számitógépen csüggött, s néha már a telefonon is beszélt órákat.
Oklahomába január végén tökéletesen kipihenve, a belső gondolatokat rendszerezve, az északi hideg és a magas fordulatszámú kozmopolita nagyváros szineitől felélénkülve érkeztem vissza. Itt minden meglassultnak tűnt, egyhangúnak, alacsony szinvonalúnak, a helyesirás bukdácsolt a kórlapokban, minden késésben volt és a nehezebb feladatok egyre halasztódtak. A műveseosztályt megint rendbe kellett szednem két és fél hét szabadság után. De itt mostmár minden áramvonalasan és jól haladt, mintha egy kis Detroit kezdett volna kinőni Muskogee ezen kis vállalkozásából.

2. Interjúk. Tahlequah

Visszatérve egy fenyegető probléma fogadott: Perkins és Melissa álláshirdetésére két fellow is jelentkezett. Ez nagyon nagy probléma volt, hiszen érvem, hogy erre az istenhátamögötti helyre nem csábitható el semmiféle nefrológus, kevéssé volt hatásos igy. Perkins doktor rám bizta az interjúk lebonyolitását, mig Melissa arról próbált meggyőzni, hogy az újabb orvos felvételére cégünk hamarosan való kiterjesztése miatt van szükség. Tudtam, hogy minden érdemem ellenére csak addig vagyok nélkülözhetetlen, amig egyedül vagyok effektiven dolgozó vesegyógyász a cégnél. Máskülönben az egyensúly

felborul. A két fellow közül az egyik ráadásul detroiti volt, jól felkészültnek látszott. A céget igyekeztem objektiven bemutatni, csupáncsak homályosan sejtetve a város előnytelen helyzetét, a nehéz beteganyagot, a megosztott orvostársadalmat...a cégen belüli átpolitizált légkörről igyekeztem nem is szólni. Ez menten visszajutott volna Perkins doktor fülébe. Nagy szerencsémre kiderült, hogy Muskogee már nem számit orvosi hiányterületnek, illetve csupán néhány hónap volt hátra, ameddig még hivatalosan annak számitott. Ugyan nefrológusok jöhettek ide vizummal, de ez a vizum csak ideiglenes, s csak addig szólt, mig ennél a cégnél dolgoztak. Ilyen feltételek mellett a két új jelentkező, akik közül mindketten indiaiak voltak, nem vállalta cégünk ajánlatát. Pedig Perkins doktort az a jelenség, hogy képes volt két nefrológust is interjúra csábitania, nagyon nagy önbizalommal töltötte el. Egy napon Melissa eltorzult arccal egy aláiratlan gépelt oldalt tartott ki elém, rám se nagyon nézve. Ez Perkins doktortól származott, s azt közölte velem, hogy mától kezdve mindketten saját betegeinkre ügyelünk minden éjszaka. Ez természetesen katasztrófális változást hozhatott: neki csak néhány belgyógyászati betege volt, máskülönben a cég teljes betegállománya hozzám tartozott. Igy lényegében neki semmit sem kellett volna dolgoznia, nekem pedig mindig. No nem arról van szó, mintha éjszaka olyan sokszor hivták volna az embert egy kisvárosban itt. Node ha ezt megengedem neki mi lesz a következő lépés? Válaszlevelemben tehát megjegyeztem, hogy ez ellentétes a szerződébeli munkaleirásommal, s formailag is elfogadhatatlan, hiszen semmilyen egyeztetés nem előzte meg, s még alá sincs irva ez az „okmány".
Biztos ami biztos, előző évben leirt „Megfigyeléseim"-et megtoldottam néhány ilyes visszaélés leirásával, s ezzel elmentem egy helyi parlamenti képviselőhőz. Utóbbi, Tom Coburn általában Washingtonban tartózkodott, de választókörzetében adott néhány fogadóórát. Coburn doktor körzeti orvos volt, övé volt az az épület, melynek egy részét cégünk bérelte. Régi, tősgyökeres Muskogee-beli orvosdinasztia tagja, egyike annak a néhány nagynevű család sarjainak, akik Muskogee politikai és gazdasági életét (kultúrális életről nemigen beszélhetünk) irányitották immár csaknem két évszázada. Coburn meghallotta, hogy jónevű orvos vagyok, s meghallgatásomat nemigen utasithatta vissza. Fogadóóráján bemutattam neki ezt a dokumentumot, s kértem, hogy vegyen védelmébe szükség esetén. Ezt megigérte, de vizumhelyzetem rendezésére már nem volt módja -úgymond- hiszen a munkavállalói vizumra vonatkozó rendszabályok nagyonis merevek. Akkor még elég fiatal voltam ahhoz, hogy ezt el is higgyem. A formális és mosolyok között eltöltött tizperces beszélgetés egyetlen eredménye az volt, hogy biztosabban éreztem magam utána, mint előtte. Bár ez a biztosság tökéletesen hamis volt, hiszen azóta tudom, hogy egy államhivatalnok igérete körülbelül mit ér, hacsak magának nincs a dologban közvetlen anyagi haszna, node akkor ez a kis lelki megerősitgetés még számitott. Ugyanigy az a néhány fogadóóra, melyet ügyvédemtől kértem, s mely homályosan tájékoztatott a munkajoggal kapcsolatos tudatlanságom miatti aggodalmaimat némiképp eloszlatva.
Igyhát ki kezdett alakulni egy kényes egyensúly. Perkins doktor szemszögéből én egy utálatos, de sikeres alkalmazott voltam, aki *vizumstátusza miatti tökéletes kiszolgáltatottságához képest* sokba került, általában egy amerikai nefrológushoz viszonyitva azonban még mindig olcsó. Újabb külföldi dolgozókat behozni már nehezebb volt, hiszen a tartós munkahelyi vizum megszerzésére Muskogee már nem volt alkalmas hiányterület. Ugyanakkor szakmai tekintélyem és vezetői erélyem miatt a cég növekedni

kezdett, s hamarosan ezt saját pénztárcáján kezdte meg érezni. Az én szemszögemből viszont egy hihetetlenül elmaradott területen kellett három év magányban raboskodnom, másfelől olyan önállóságra, vezetői és szakmai tapasztalatra tettem szert, amilyenre nemigen lett volna módom sehol másutt ilyen fiatalon. Amit akkor még nem tudhattam az az, hogy a környezet primitivségéhez képest a művesekezelést jóval figyelmesebben és magasabb szinvonalon végeztem, mint néhány más általam azóta megfigyelt egyetemi és más magánintézetben azt láttam. Ennek nem csupán törődésem volt az oka, hanem a nagy dializiscégektől való szabadságom és Perkins doktortól való *teljes szakmai függetlenségem*. Ha akkor tudom, hogy sok más nagynevű dializisosztály szakmai szinvonala sokkal alacsonyabb, mint az enyém akkor, talán másként alakul a következő néhány év. Pedig visszaemlékezhettem volna, hogy még a Henry Fordban sem volt olyan szorosan figyelt, folyamatosan újrairt, sokszempontból átdolgozott a szakmai szabályzat, mint itt nálunk. Node mit tudhat egy fiatal szakmabeli a világ végén?
Kohli doktor megkért, hogy segitsek egy ausztrál szivgyógyászt idecsábitani, s bár nefrológus vagyok, azért mégis vegyek részt utóbbi helyi szakmai interjúján.
A cél nyilvánvalóan az volt, hogy lássa az ausztrál kolléga: még egy művelt európai is túl tud élni itt, a kicsiny Muskogee-ban. Nos az igen fiatal, igencsak angolos arcélű Hailey doktor kezdetben érdeklődést mutatott, s büszke tárgyilagossággal jelentette be, hogy ő a világhires Harvard egyetemen kardiológus fellow, node amikor a repülőtérre kisértem, megjegyezte:
„Tudod én egy nagyvárosban nőttem fel, s Bostonban tanulok. Nálunk az egyetemen az emberek kutatási eredményeikről beszélgetnek, nem a lóversenyről és részvényeikről...én biztosan nem élnék túl Muskogee-ban". („I would probably die here.")
Nos ez nagyon meggyőzőnek hatott, s elég fiatal voltam ahhoz, hogy ezt igy el is higgyem. Igy érthetően meglepődtem akkor, amikor később, 2000. júliusában Hailey doktor mégis megjelent Kohli doktor társaságában Muskogee kis kórházában, kis válltáskával és tudományos tekintettel, mint egy igazi bostoni diák. No lám.
Betegeim mindeközben egyre stabilabb állapotba kerültek, néhányuk még veseátültetésben is részesült. Ezek követésére nem volt módom, hiszen kis rendelőnkben nem volt lehetőség a veseátültetéssel kapcsolatos gyógyszerek szintjének kellően gyors lemérésére. A művesekezelés másik módjának (PD) bevezetése is egyre váratott magára helyileg, igy tapasztalatom a hagyományos művesekezelésre (hemodialysis) és az általános vesegyógyászatra szoritkozott. Akkor még úgy hittem hogy ez nagy hiányosság. Naivitásom az amerikai rendszer nem értéséből eredt. Visszatekintve erre az időszakra a helyi szakmai fejlődésem igen intenziv volt, s ezt csak viszonyitási alap hiányában nem értékeltem igazán. Nyelvtanórán tanultunk egy görög filozófusról, aki megkérdezett egy olimpiai bajnokot, miért örül: győzelme azt jelenti, hogy mindenki más rosszabb, mint ő. Én nemigen örültem, amikor kiderült, mennyire roszabb a szakmai szinvonal kisebb egyetemeken annál, mintmilyen nálunk volt a világvégi Muskogee-ban 1999. elején. Node erről később.
Az egyik havi betegkonferencián, amikor részletesen átvettük a betegek egyik felét egy délutáni betegkonferencia-marathonon, majd másik felét másnap délután egy másikon a főnővér, a social worker, dietician és Melissa társaságában, a dietician megemlitette, hogy egy környező kis indián városban, Tahlequah-ban van egy kis egyetem, s annak egy „olimpiai méretű" úszodája. Ide jártam el aztán úszni, vagy kétszer hetente- olyan volt ez a napi másfélórás vezetés és egyórás úszás, mint egy teljes kiugrás a helyi környezetből,

láttam egyetemista fiatalokat, szint, fiatalos vidámságot.
Közben Dina azt éreztette velem, hogy detroiti útjaim túl gyakoriak. Egyre ritkábban hivott, bár akkor, amikor beszélt velem, telve volt lelkesedéssel. Felderengett bennem minden csökönyös vakságom ellenére, hogy Dina a legkevésbé sem gondolkozik rólam komolyan. Jegyemet Detroitba visszamondtam, s elhatároztam, hogy egy ideig nem járok vissza északra. Ebben segitett az, hogy szüleim másfél hónapra ellátogattak hozzám Muskogee-ba.

3. Otthon Muskogee-ban?

Ahogy a repülőtérre elindultam, még csak szállingózott a hó- negyvenötperces vezetés után olyan hóviharba kerültem, mely csaknem leállitotta egész Tulsa-t. Ritka az ilyen erős hóvihar errefelé, egyáltalán a hó. Forrónyarú, enyhetelű száraz klima volt ez, a helyiek még enyhe hóeséstől is megijedtek volna. Szüleim pedig láthatólag minden különösebb probléma nélkül megérkeztek, s a legnehezebb útszakaszuk az órák hosszára nyúlt vezetés volt az álmos oklahomai kisvárosba. Kicsiny, sötét lakásom ideiglenesen benépesült. Olyan tárgyak kerültek elő, melyeket már évek óta nem láttam robinsoni puritánságomban: teáskanna, süteményformázó, igazi otthoni fakanál. Egy gyermekkori takaró.
Néha főztem Amerikában, főleg kirándulások, hétvégék és szünidők alkalmával, de munka közben erre nemigen volt idő. A kórházi menza mesterséges, igénytelen és olcsó tömegizeihez, vagy egy rossz halkonzerv és nagyon rossz amerikai sajt vegyszeres silányságához voltam szokva. Most, ha az otthoninál gyengébb alapanyagból, de az otthoni tudás és gondosság szerint főztek rám szüleim. Persze a szines és hatalmas paprikáknak alig volt ize, a paradicsomnak csak neve volt az....node mégis jobb, mint egy kórházi ebéd. Legfőképpen viszont itt bárkivel csak szakmai, szigorú érdekeltségeken nyugvó, formális viszonyban voltam. Kyger doktorhoz eljártam néha, de bármely magyar hamar megértené itt, hogy ezeket az embereket nem az érdekli, mint minket, európaiakat. Sportról, pénzről, tényekről beszélnek, nincs itt fogékonyság érzelmi kifejezés, egyéni stilus, a művészetek, történelem, általános kultúra, utazások, idegen nyelvek, hagyományok felé...ezek az emberek csak a jelenben élnek, s ez néha nekünk nagyon felületes, felszines és unalmas lehet. Nopersze ez meredek általánositás, de mégis ezt tapasztaltam, itt is, Detroitban is, később is. Kyger doktor hatalmas farmján akkor jött leginkább tűzbe, amikor bemutatta csirkenemesitési technikáit. Ahogy ő ezt kidolgozta, az valóságos művészet volt. De ennek tárgya tőlem távol állt. Pedig felesége, ez a keltásan ősi arcú angol dáma, kölcsönadott néhány könyvet, melyet egykor az Indiában állomásozó rangos katonatiszt: saját édesapja, tehát Kyger doktor apósa irt még a gyarmati megszállás alatt. Ezek a regények nem lettek volna rosszak, de soraikból úgy áradt az angol felsőbbrendűségérzés és faji előitélet, hogy az eltaszitott. Bizony nehezen peregtek ezek az oldalak.
Szüleimmel eljártunk a Honor Heights parkba, melyben már februárban megjelentek az első virágok. Elmentünk kirándulni egy-egy hétvégén. Sokat erősödtem március elejéig,

mikor végül elbúcsúztam tőlük. A lakás pedig üresebb volt most, mint valaha.
Március közepén, váratlanul, betoppant Dina.
Az első válaszom erre a jólöltözött érettszépségű harmincegyéves nőre a természetes öröm volt. Az első reakcióm Dina jövetelére a tudatalatti, mély vonzódás, de ugyanakkor az a hamis remény is volt, amely a süllyedő hajóban visszaképzeli, hogy minden rendben lesz, hogy minden a régi. Dina lendülete a régi volt, ha szenvedélye nem is. Mégis, amikor hallottam azt a hangot, mely hosszú évek óta az egyetlen barátságos hang volt egy idegen, egy ellenséges környezetben, egy szines, lendületes, szenvedélyes, érdekes, életteli hang, különösen gyerekes, szinte gügyögő hanglejtéssel, exotikus, néha meglepően inkorrekt nyelvtannal, melyben volt azért valami sajátos kohézió, mely szinte művészien kifejező volt, még akkor is, ha sokszor nem találta meg a megfelelő, odaillő kifejezést. Legalább olyan szerelmes voltam ebbe a hangba, mint az ősi, erős vonásokkal diszitett női arcba, a szépen ápolt, mégis nagyon kemény munkában edzett alakba, s a hosszú, szinte egy sumér királynőhöz illő fülbevalóba, avagy a detroitosan egyszerű, modern, nem budapestien-ékes, nem-csillogó olcsó ruhába. Különösképpen pedig sem ekkor, sem a következő hónapokban nem értettem ennek a vonzódásomnak a mélységét. Egy katasztrófa kellett ahhoz, hogy megértsem saját érzelmeimet.
Detroitban jöttem rá, hogy a józan észt legalább annyira lehet manipulálni, mint az érzelmeket. Ez a hit tartotta fenn a Dina kapcsolatot, melyben valami tudalatti, valami intuitiv, valami Josephine-es természetes elemet sejtettem: a könnyen manipulálható tudatos felszine alatt, természetesen-mélyen. Pedig mostmár érezni kezdtem, hogy ez a szinte bolondul merész, vállalkozásokba könnyen belefogó nő, aki most fotószakkörre, most kereskedelmi iskolába iratkozott be és matematikai analizist tanult velem- egyre kevésbé vesz komolyan. Homályosan valami olyasban reménykedtem, hogy talán észhez tér, kigyógyul amerikaias naivitásából, leérik és megérti, hogy az a szerelem, amelyet itt megtalál egyszerűen több, fontosabb, mint bármely presztizs, minden érdekes új vállalkozás, minden amerikaias csillogás, gyors, detroitos ütem, ipari lendület.
Ekkor még előfordultak Amerikában itt-ott, a mérhetetlenül ostoba hollywood-i attrakciók között művészileg megemlithető filmek, melyek előhoztak egy-egy gondolatot. Egy ilyet néztünk Tulsában együtt, emlékezve Ann Arbor hasonló élményeire. Egy fiatal, ragyogóan kényelmes életű fiatalember rájön, hogy élete egy gondosan felépitett reality show, mesterséges, diszletekkel és figyelemfelkeltő epizódokkal megrendezett televiziós közvetités. Tudtam, hogy mennyi az igazság ebben, hogy mennyire hamis az a kép, melyet magam körül látok. Dina mintha ezt kevésbé vette volna észre, s kezdett beleidomulni Detroit professzionális és nagyon tehetős világába élvezve erejét. Hitt a „szabad vállalkozások és korlátlan lehetőségek” gazdag világában, otthon érezte magát Tulsa mall-jában és olyan könnyen ment, ahogyan jött, egy érdekes hétvégi kaland után.
Én pedig egy szokatlanul kemény időszak előtt álltam: váratlanul megélénkültek a kórházi konzultációk, órákat viziteltem még az én szupersebes és magasan szervezett rutinommal is és fáradásomban csak Dina egy-egy esti hivása pihentetett, nomeg néhány videotékából kikölcsönzött, a vidéki életet magasztaló francia film.
Áprilisban aztán két hétre haza, Magyarországra, ahol egy országos vesegyógyászati ülésen felismertem néhány volt egyetemi társamat, s ahol nővérem műveseosztályán körülnéztem. Megdöbbentett, hogy otthon mennyire jobban mennek a dolgok, mint itt, Amerikában.
Amerikában a művesecentrum elsősorban egy üzlet, ahová az orvosok csak havonta

egyszer tévednek be- otthon ezt jóval komolyabban veszik, az orvos minden nap vizitel, a kezelések lassan és gondosabban folynak, s a szupertechnika helyett a régebbi, de jobban alkalmazott eljárások jobb eredményekre vezetnek. Minthogy azonban ekkor ennek még csak egy részét fogtam fel, erről a kérdésről részletesebben a maga idején. Hazautazásom második hetében bejártam Németországot. Ennek célja az volt, hogy valamelyest tanuljak németül. Tervem az volt, hogy a német és francia nyelveket jobban átvegyem, aztán pedig a spanyol és arab nyelvekkel kezdjek foglalkozni, általános műveltségem szélesitése érdekében. Sohasem tanultam rendszeresen németül, csak egy-egy könyvet próbáltam németül elolvasni, például a Varázshegy-et, melyet a Csendes Óceán egy áradása Kaliforniában salátává roncsolt, aztán Kaffka Perét, vagy a Don Quijote német forditását kilencszáz oldalon keresztül...Német tudásom szerény volt, de megéltem belőle túrista szinten. München, Regensburg, Würzburg, Trier, Düsseldorf, Münster és az épülő Berlin hangulata kisértetiesen más világba vitt, mint amit a csupaúj, s folyton változó Amerikában megszokhattam, s ez a világ, ősibb, változatlanabb, nyugodtabb, érettebb: még mindig közelebb állt hozzám. Ezen diákos felfedezőút-nosztalgia nagyobb ihletbe hozott, mint hihettem volna. Mindössze két hetet töltötem Oklahomában, s aztán Washingtonban egy újabb konferencia, melyen úgy figyeltem, mint addig még soha. Itt két olyan élmény ért, melyről szólnom kell. A muskogee-i otthonérzés nagyon gyenge lábakon állt- az elvágyódás egy ihletőbb, lüktetőbb környezetbe: ez volt a jelen hangja ekkor még.

4. Washington D.C.

Minden évben egy konferenciát engedélyezett és fizetett Perkins doktor cége számomra- ezt szerződésünk kötötte ki. Igy a világ amúgy egyik legnyomorultabb városának, Washington-nak *gazdag* negyedében, a kongresszusi központ közelében kaptam szállodai szobát, s ismét vendégül láttam nővéremet itt, aki megint egy magyar csoport tagjaként jött a National Kidney Foundation (Nemzeti Vesealapitvány) ezen éves konfereenciájára 1999. májusának elején.

A konferencia igen szinvonalas, s gyakorlatiasabb, a klinikai veseorvos számára jobban hasznositható anyagot tanitott meg velem, mint a túburjánzó ASN. De jóval fontosabb volt az a tény, hogy egy kérdés elemzése kezdte felnyitni a szemem, s ezt a kérdést itt le kell irnom, mert bár az szakmai és látszólag részletkérdés, elég központi jelentősége van gondolkozásom és életem további alakulásában, s abban a viszolygásban, amelyet saját korábbi nyugatimádatommal szemben érzek, de különösen a budapesti értelmiség nyugatimádó tendenciáival szemben, meyek nézetem szerint egy félreértésen nyugszanak.

Nos Gotch és Lowry, két tekintélyes veseorvos, egyik Kaliforniából, a másik Bostonból, csaknem összevesztek a szinpadon, s a csak látszólag demokratikus, valójában nagyonis presztizsalapú amerikai tudományos életben, ahol a bennfentesek egy-egy ilyen konferencián összefoglalják a tudomány állását a frontemberek, a gyakorló szakorvosok és egyetemi klinikusok számára, a nézetek általában csupán kisebb dolgokban térnek el, a nagyobb irányokban a „hivatalos” álláspont mindig gyanúsan egyértelműnek van

beállitva. Nos ezen a felépitményen egy rés támadt most, amikor Lowry és Gotch párbajt vivott a szinpadon, ahol (noha az ilyes dolgokat talán néha show-ként megrendezik) mégis azt sejtettem, ezúttal igazi szenvedélyek csaptak össze. Demokrata vita az amerikai tudományban? Ilyen újdonság a demokrácia és a szabad világ állitólagos fellegvárában olyan ritka, hogy erre oda kellett figyelni. Nos, még egyszer össze kell foglalnom a vita előzményeit- megteszem majd ezt harmadszor is, Louisiana tárgyalásakor, s akkor még részletesebben.

Az őszhajú, divatjamúltan szögletes szemüvegű san francisco-i mivoltjával ellentétben angolosan szögletes Gotch, aki San Antonio-ban furcsán következetlennek gondolta fellow-szintű kérdéseimet, s a bostoni mivoltát cáfolóan szabadelvű, sőt csaknem olaszosan szenvedélyesen gesztikuláló göndörhajú Lowry nagyjából a következő dologról vitatkozott.

A hetvenes években még, amikor a művesekezelést tömegesen kezdték alkalmazni, akkor a kezelő szakorvosra volt bizva, hogy a betegét hogyan dializálja. A cél az volt, hogy a vesebeteg tüneteit, az étvágytalanságot, a hányingert, a végtagi fájdalmakat, a mellkasi fájdalmat, a visszatartott vizből eredő légzési nehézséget és lábdagadást méretreszabott művesekezeléssel megelőzzék, vagy gyógyitsák.

Az angolszászokra jellemző a minden szubjektiv megitéléssel szembeni bizalmatlanság: igyaztán a hetvenes évek közepén nekiláttak, hogy a művesekezelés adagolásával kapcsolatban kidolgozzanak egy olyan matematikai formulát, melynek segitségével ezt „objektivan" mérni lehet. Utóbbinak fontos gyakorlati oka volt az, hogy a dializist üzletként kezelő privát veseorvosok nehogy túl keveset kezeljék betegeiket, s igy több beteget forgassanak meg egy nap, növelve profitjukat. Ezért a művesekezelés adagját mérő matematikai kifejezést igy nevezték: dialysis adequacy (elegendő kezelés).

Nos az elmélet ez volt: a kezelés elegendőségét kettő különböző beállitható változó szabja meg: a kezelés ideje és a kezelés sebessége. A kérdés az volt, hogy a sebesebb és rövidebb kezelés ugyanolyan jó-e, mint a lassabb és hosszabb? Ennek megválaszolására éppen Lowry vállalkozott, amikor egy hatalmas kisérletet rendezett meg, amikoris különböző egyetemi műveseközpontokban többszáz beteget négy különböző csoportba osztott és négy különböző kezelési stratégiában részesitett. A tanulmány eredményei nagyon homályosak voltak, ennek természetéről részletesebben később. A lényeg az, hogy a legtöbb gyakorló orvos úgy értelmezte a tanulmány eredményeit, hogy a gyors és rövid kezelés ugyanolyan jó, mint a lassú és hosszú, s igy csakugyan bizonyitva látszott a gyakorlat, hogy a profittermelő gyors forgatás tudományosan is indokolt. Ezt a nézetet Gotch hires cikke méginkább megerősitette. A matematikai téren az átlagos veseorvos tudását messze leköröző Gotch doktor Lowry tanulmányát, évekkel annak megjelenése után, újraértékelte, s megmutatta, hogy az eredeti matematikai formulák helyett az egész tanulmány világosabban értelmezhető újabb formulák bevezetésével.

A mindezt csak homályosan értő gyakorló orvosok számára bevezette a hires Kt/V *leegyszerűsitő* formulát (ejtsd kátépervé), mely azt sugallta, hogy a művesekezelés elegendőségét a kezelés hatékonyságát szimbolizáló k és a kezelés ideje (t) által meghatározott szorzat (Kt) egyértelműen meghatározza, ha a beteg testi nagyságát jellemző szabadvizvolumen (V)-re vonatkoztatva szabjuk egyénre a kt szorzat nagyságát. Minthogy a V nagysága a beteg magasságából és testsúlyából nagyjából megbecsülhető és a k nagysága megbecsülhető az illető műveseszűrő kisérleti körülmények között lemért teljesitményéből, az egyénreszabott elegendő kezelési idő könnyen kiszámitható. A

lényeg mindössze annyi, hogy a Kt/V értéke elérjen egy bizonyos értéket. (Értsük meg: nem a művesekezelés optimumáról, hanem minimálisan elfogadható küszöbértékéről van itt szó.)
A profitéhes szakorvosok tehát magas teljesitményű műveseszűrőket kezdtek el alkalmazni, s versengtek azon, hogy lecsökkentsék a kezelési időt, igyaztán ugyanazon a gépen és egy nővér adott óraszámú napi munkaideje alatt több beteget megforgatva növelték hasznukat, hiszen olcsóbb a műveseszűrő, mint a nővér bére, s a biztositó az orvost a művesekezelések *száma* szerint fizeti. Igy, mivel a biztositó heti három kezelést engedélyezett minden betegnél, hat műszakban kezelték a betegeket, úgymint hétfő-szerda-péntek reggel, délután, este, kedd-csütörtök-szombat reggel, délután, este. Ömlött a pénz, tiszta volt a lelkiismeret, optimista a légkör. A művesecégek elkezdtek terjeszkedni, mignem a kilencvenes évek végére behálózták a térképet. Csakhogy a betegek hullani kezdtek, mint a legyek. Nos ez rendben van addig, amig bőven van utánpótlás. Node nem lenne mégis *jobb, vagyis gazdaságosabb* a betegeket hosszú ideig életbentartani, hiszen a művesekezelés egy életre szól?
Hogyan lehetne ezt elérni? Nos a kilencvenes évek elején újraértékelték Gotch újraértékelését és rájöttek arra, hogy az eredetileg megadott Kt/V érték túl alacsony. Ezt bizony fel kell emelni 20% százalékkal legalább. Eretnek emberek rebesgették, hogy no lám: a legújabb technikát alkalmazó Amerikában a betegek korán halnak, mig a kőkorszaki dializistechnikát alkalmazó kis francia városban, Tassin-ben a betegek sokkal tovább élnek. Komoly tudományos cikkek egész sora taglalta, hogy miért nem „fair", „jogos" ez az összehasonlitás. De ahogy az évek múltak, egyre nehezebb volt mindezt letagadni, s nem látni, hogy a kezelési időtartam drámai lecsökkenésének ehhez esetleg köze lehet (itt meg kell jegyeznem, hogy eretnek gondolataimat kevesen merik kimondani, s általában nagy a hallgatás e téren még ma is, itt korántsem triviális dologról van szó, amit mindenki tud. Ha ez a fejtegetés egy tudományos cikkben jelenne meg, engem nyilvánosan négyelnének fel még a mai napon- igy azonban azt mondhatom, hogy ez egy szubjektiv, nem-tudományos elemzés, a saját véleményem).
Nos 1999-re megjelentek az első kétségek Gotch úr mindenható matematikája ellen. Gotch még büszkén irta le, hogy a „Kt/V bizonyos értékén felül mindegy, hogy azt hogyan érjük el, a betegkezelés egyformán elégséges", de ebben mind többen kezdtek kételkedni. Először az a megfigyelés kezdte döngetni Gotch talapzatát, hogy az a beteg, aki nagyobb testű (a V megbecsülése szerint), az egy bizonyos Kt/V-t elérve tovább él, mint aki kisebb testű (alacsony V), akinek a Kt/V-je ugyanolyan. A Kt/V egyforma, miért számit mégis a V, honnan a különbség?
Ezen vitatkoztak össze ilyen csúnyán Lowry és Gotch. Gotch azt állitotta, hogy Lowry okoskodása statisztikailag hibás. Lowry azt állitotta, hogy Gotch letagad egy fontos megfigyelést és azt mondta, hogy a Kt/V helyett csupán a kt szorzatot kell figyelembe venni. Akinek kicsi a V-je, vagyis akinek a teste kicsi, azt is nagy dózisú művesekezelésben kell részesiteni.
Akkor még nem tudtam eldönteni, hogy kinek van igaza, de ez ráirányitotta a figyelmem erre a témára. Most 2004. van, ebben a kérdésben egyértelmű véleményemet 2002-ben alakitottam ki. Most csak annyit, hogy valószinűleg egyszerűen alapvetőbb a kérdés annál, mint amit ez a vita felvet. Node rés támadt az elhallgatás pajzsán. Kezdtem pedzeni, hogy nagy baj van a dogmával, s lassú megfigyeléssel és elgondolkodással fokozatosan rájöttem, hogy mi. De nem ekkor, 1999. májusában. Ekkor még csak a gyanú

élt bennem.
A másik nagy élmény, amely ekkor ért egy jamaica-i lánnyal való ártatlan találkozásom volt. Kareen elsőéves fellow volt, aki véletlenül mellém ült le egy esti, vacsorával egybekötött előadás alkalmával. Ugyan az előadás érdekes volt és én szorgalmasan jegyzeteltem, ennek az értelmes és művelt nőnek a vonzását lehetetlen volt letagadni, észrevétlenül hagyni. Ekkor vettem észre, hogy mi hiányzik igazán az oklahomai nőkből, ami Kareen-ban megvan, s amelyre annyira ki voltam éhezve. Az élénk, kifejező elme, a becsvágy, a lendület, a ritmus, az Oxfordban eltöltött ösztöndijas év, a kiművelt nyelvtudás, az életakarástól lüktető tekintet. Két hét múlva visszatértem, egy hétvége erejéig, Washingtonba, csak azért, hogy az egy itteni kórházban dolgozó Kareen-t meglátogassam. Kareen azonban jóval józanabb volt, mint én, aki a világvégi magányomban, elszigetelve dolgoztam, s akinek olyan sokat jelentett egynéhány értelmes mondat egy fiatal, szép nő szájából. Azóta láttam még egyszer-egyszer egy-egy kongresszuson, de más utakon indultunk tovább.
Kareen mindenesetre megértette velem, hogy mennyire megingott Dinában való hitem. Végre szembe kellett néznem ezzel, s megértenem azt, hogy nem elég egy kapcsolatban a vonzódás, ha a bizalom meginog. Ezt -levélben- nagyon világosan tudatára adtam Dinának, aki pedig most Detroitba hivott. Dina újra és újra hivott pedig, s úgy beszélt mint régen, lelkesülve, majd néhány napig egyszerűen nem hallatott magáról ismét. Detroitba vágytam vissza pedig, de tudtam, hogy erőt kell magamon vennem és maradtam Muskogee-ban: május közepétől egészen július első hétvégéjéig, minden utazás nélkül, keményen dolgozva, kemény tanulással, sőt: elemző tudományos cikkolvasásaim sohasem voltak ilyen intenzivek és rendszeresek. Megfigyeltem, hogy talán a stratégiai számítógépes játékok hatására, talán más miatt elmém jóval fürgébb volt, mint Detroitban. Gyorsabban fogtam fel összefüggéseket, emlékezetem tisztábbakká, asszociációim szélesebbekké váltak. Mintha felgyorsult volna az elmém. Vesegyógyászati tudásom meredeken fejlődött, mélyült, naprakész volt. S mindezeket ráadásul szabadon alkalmazhattam a hétköznapok orvoslásában. Az osztály fejlődni és bővülni kezdett. Egyre kevéssé lehetett letagadni a külső szakmai sikert. Még Perkins doktor is megenyhült irántam, ahogy pénctárcája vastagodni kezdett általam, s már arról beszélt, hogy egy környező kisvárosban majd együtt nyitunk meg egy osztályt. A két fellow, aki az álláspályázatunkra jelentkezett, végül mégsem jött. Ong pedig újabb vesegyógyászt szerződtetett.
Olyan dolog ért tehát, amire már régóta nem volt példa: általános külső, szakmai sikeresség a betegek, orvosok és... a nővérek körében.

5. „f-initiative”

A külső megjelenésen túl nincs semmi, amely olyan vonzó lenne egy harminckétéves férfiben, mint a társadalmi sikeresség. Egy exotikus akcentusú, jólkereső, szakmailag elismert, betegek által szeretett magányos orvos egy amerikai kisvárosban- ez egy olyan

lehetőség egy fiatal nőnek, amelyet legalábbis végig kell gondolnia. Az ilyesfajta meggondolásokat pedig elég mereven tartottam távol magamtól, mert tudtam, hogy a három év lejártával szabadon akarok majd dönteni a további útról. A három évből pedig másfél év csaknem eltelt már. Nagyon meleg volt most Oklahomában. Csaknem negyven fokos hőség, mely átmelegitette az autót, mint egy izzó vasketrecet. Az utóbbi másfél év amerikaias diétája, az észrevétlenül becukrozott kenyerek, a telitetlen zsirsavak, a félrevezetően túlcukrozott palackozott teák pedig rámadtak jópár fölösleges kilót. Mégis, sohasem éreztem magam ennyire erősnek és élénknek. Minden látszólagos nehézségen felül a testi erő és a szellemi fürgeség volt az az origó, az a kiindulópont, mely reményt lopott bele minden látszólagos lehetetlen feladatba.
Ilyen erőben és lendülettel nehéz volt társ nélkül- a teljes magány bénitott, lánc gyanánt, amelyből ki kellett törni, ha akár ideiglenesen is. Rendkivüli helyzetben miért ne lenne egy ideiglenes megoldás rendkivüli? A természet kiköveteli kiváltságait- nem bújhattam ki ezek elől én sem. Szemem napról napra szebbnek látta a helyi női idomokat. S néhányan ezt nem szégyellték észrevenni.
Regények tucatjai mesélnek exotikus kalandokról, vagy kemény megpróbáltatásokról. Mi, Európaiak, a huszonegyedik században is olvassuk Homérosztól Thomas Mann-ig és vissza európai és nemzeti mitoszainkat, legendás nemzeti költőinket, akik úgyanolyan erősen formálják gondolkozásunkat, mint a közvetlen tapasztalás. Ez a műveltség egy sajátos formába önti életünket, sajátos perspektivát ad nekünk az emberi élet nagyobb fordulóinak megitélésekor, vezeti kezünket a legfontosabb döntésekben, erőt ad, valami különleges formájaként a távolkelet őstiszteletének. Node mi, akik a mitoszt és a közvetlen tapasztalt világot ilyen mesterien összefontuk, nagy bajban lennénk, ha a kettőt le kellene fejteni egymásról. Nos, az amerikai ember egyik legfontosabb jellegzetessége az, hogy ez a mitoszréteg, ez az őstisztelet, a hagyomány szellemi ereje jóval gyengébb benne. Ennek helyét foglalják el Hollywood illúzióipara, a szabadság és jólét televiziós reklám-hazugságai, a vevővel szembeni kedvesség és figyelem, mely tart addig, amig a vevő fogyaszt. Különösen igaz ez a nemzeti kisebbségekre. A Nyugat Afrikából elhurcoltak nemzeti, törzsi, vallási (jobbára muszlim) identitását összetörte a tudatlanságban tartott rabszolgagenerációk állati élete. A földjükről elűzött, hagyományos életmódjukról leszokatott, kereszténységre csak felületesen áttéritett indiánok őseik hitét csak igen enyhe, korlátos formában viszik tovább, s életformájuk ősi szabadságának és sajátos életfelfogásuknak csak nyomai maradtak meg az évszázados angolszász-amerikai elnyomásban. S a technológiai és katonai erő, a holdbakilőtt rakétáktól a mobiltelefonok és számitógépek csodájáig ezekben az emberekben sajnos méltatlan reménytelenségérzetet kelt.
Quana bájos, indiánosan hajlott orra, fekete haja, érett nőies alkata, vastag ajkai és széles mosolya ezt a szinte már nem öntudatos ősi sebet viselte magán: az elrombolt, a hosszú elnyomásban pusztuló ősi büszkeség, életmód, hagyomány, sajátos indián szellemiség gyengüléséét. Egyszer, mikor arról meséltem neki, hogy európai gyerekek ezrei olvasnak a nemes indiánok férfias, szabad életmódját dicsérő könyveket, Quana komolyan meglepődött, s azt felelte, hogy itt, Amerikában az indiánokat elmaradott, koszos és nyomorult embereknek tartják, s hogy ő sokra értékeli figyelmemet egy olyan „kisebbségi” nőre, mint ő.
Ez a figyelem pedig valamelyest szórványos volt. A háromévesnek látszó mély magány, az állandó létbizonytalanság, az idegen és sokszor ellenségesnek látszó környezet, a

minden percben megfeszitett, aktivan védekező fegyelem még mindig (mint egy fagyos eisenach-i átalvatlan hajnalon néhány órai vonaton alvás után a wartburg-i vár felé menet gyalog, átfagyva.... vagy mint egy detroit-i MINES D ügyelet alatt) egyfajta bolygóhollandis örökös hányadtatásnak mutatta eddigi életem alapvonulatát. Quanának négy kis indiángyereke született egy élettárs zenésztől, akivel nemrégiben összeveszett. Mindkettőnknek szüksége volt egy kis menedékre, s Quana két-háromhetente meglátogatott. Sohasem láttam őt kisirt szemmel, vagy elkeseredetten. Ezekben az indián nőkben van valamiféle tartás, valamely nekünk, európaiaknak idegen életszemlélet és erkölcsiség, úgy viselik nehéz sorsukat, hogy derekuk egyenes marad. Quannát semi nem érdekelte, csak az én figyelmem. Nem akarta hogy bárhová elvigyem, nem kért semmit sem, sohasem panaszkodott. Jött, erőt kapott, ment. Talán megmaradt valami benne a pusztai ember természetes világképéből, amelyet nálunk ezer éve tűz és vas irtott nopersze a nemes, keresztény, nyugat-európai, tehát magasabbrendű és eleve igaz dicsőséggel...Nem tudom miért, de amikor egyszer Quana megmutatta nekem kis gyermekeit, szokatlanul erősen csapott meg az apai érzés, mint egy váratlan hőhullám, átfutott egész testemen. Pedig akkor még nem tudatosott bennem ennek miértje. Quana egyszer talán kibékülhetett gyermekei apjával, nem jött többet. Ekkor találkoztam Sammi-vel.

Quana és Dina nemcsak szép, sőt exotikusan szép nők voltak, de volt bennük valami, mely mélyen vonzott. Quanában egy mély, anyai erő, egy sámáni, természetes, ősi kitartás, Dinában egy sziporkázó vitalitás, elnyomhatatlan, áradó, sárgaszinű lendület, sodor, folyam. Sammi olyan tökéletes ellentétje lehetne ennek az erős folyamnak, mintha ezt az ellentétet egy romantikus opera teremtette volna. Sammi arca és alkata élesebb, keskenyebb, szinei sokkal világosabbak, fiatalos, zabolátlan szépsége méltó helyét foglalhatta volna el Hollywood bármely bulvárlapjának cimoldalán. Nagyon fiatal, szertelen nő volt- nővériskolába járt, a kórházban gyakorlaton jelent meg diplomaosztás előtt. Misty, mint utóbb kiderült, egyszerűen ráparancsolt, hogy foglalkozzon velem. Fokozatosan tisztult ki a kép Sammiről, melyet fel kell vázolnom ha csak nagy vonalakban is. Sammi ugyanis megértetett velem valamit az amerikai népről.

Ez a talánha huszonhárom éves nő az a szépség volt, amelyet gyermekkorunkban láttunk amerikai filmekben. A divatnak pedig nagy az ereje. A festőien szép eufaula-i tó meletti kicsiny városban volt alkalma vonzóerejét kiélvezni. Két gyereke született két különböző apától, akiket anyjával és mostohaapjával együtt nevelt. A kicsiny, talán négyéves lány feketehajú, láthatóan indián apától származott.... a fiú szőkehajú, alig másféléves, angyali, eleven. Sammi egyszer elvitt szüleihez. Egy kis, vidéki ranch-en, szépen berendezett, de kissé rendetlen, tágas házban éltek. A konyhában rántottcsirkedarabok egy Sonic felireatú gyorséttermi dobozban- olyan konyha volt ez, melyet láthatólag csak egy omlett erejéig használtak főzésre. A hűtőszekrényben gyümölcsnek, zöldségnek nincs helye- Coca Cola, Dr Pepper kóla, sörösdobozok, mindenféle mirelit-étel. A házban mindenütt kiüritetlen hamutartó, művirágok, tarka szinek. Az udvaron hatalmas ragyogó pickup truck (kombinált személygépkocsi és kisteherautó), a fű szépen nyirt, sehol egy növény, egy virág, egy-egy fa szakitja meg csak a fű monoton szépségét.

A ház minden fala tarka, a szinek mintha ütnék egymást, túl élénkek, minden nekem-nyilvánvaló rendezőelv nélkül. Könyvespolc nincs sehol. A hatalmas nappalit egy szemérmetlenül nagy tévéképernyő uralja, benne valamiféle szappanopera gyakori reklámmal. Mint oltár előtt, a család összegyül szórakozni a tévé körül. Mindenütt

fényképek, melyek között Sammi büszkén mutatja saját tizenhétéves high school fotóját. Igen csinos, angyalian gyönyörű szemek, játékosak, fékezetlenül ragyognak. Az egész ház mintha szórakozóhely volna, nem otthon.
Sammi vacsorát egy tizmérföldel arrébb terpeszkedő hatalmas autósbetérőből (ennek a neve: Sonic) vesz. Hatalmas hamburgerek, ócska, puha, szivacsosan-könnyű, túlcukrozott zsömlével, rajta vegyszerezett uborkakonzervdarab, ropogós, túlsózott sültkrumpli, egészen természetellenes szinű, hihetetlen méretű, túlcukrozott szénsavas ital óriási jégdarabokkal. Ez a családi vacsora. A szülők iszogatnak az erkélyen, Sammi, én és egy részeg fiatal lány, Sammi gyerekkori barátnője a nappaliban beszélgetünk. A lány sokat beszél és féktelenül. Angolja nyelvtanilag nem mindig helyes, beszédjét választékosnak nemigen lehetne nevezni. Barátnője szépségét dicséri, s arra próbál rávenni, hogy vegyem el feleségül. A részeg lány nagyon kövér, szép, babaarcú, talán huszonöt éves.
Sammi, aki a Nemzeti Gárda tagja volt, igazi honleány, akiben a naiv optimizmus és a féktelen önbizalom többnyire olyan magasan teng, most csak nevet. Később megértettem, hogy egy helyi fiú nemrégiben hagyta el. Sammi tapasztalt felülemelkedéssel titkolta a fiú előtt, hogy mennyire szeretné, ha visszajönne. Volt ebben a szertelen lányban valamiféle felületesen őszinte büszkeség.
„Amikor tizenhét éves voltam, semmiféle erkölcsi normához nem tartottam magam”- ismerte be, sőt egyszer még arra is utalt, hogy a mélykeresztény Oklahomában ő kivétel, s nem jár templomba. Mohón hallgatta, amikor arról a francia papról meséltem neki, aki a szegényekről úgy gondoskodott, s olyannyira szent életet élt, hogy a kis vidéki városban szinte valódi katólikus szentként tisztelték. Halálakor találták meg vallomásait, melyben módszeresen cáfolja meg a Biblia minden passzusát, s bevallja, hogy már fiatal korától komplett ateistává vált. Nagyon világosan megmondtam Samminek, hogy bármilyen magányos vagyok is, s bármennyire idegenben, vele szemben semmilyen komoly szándékom nincs. Ezt megértette, s csak ritkán hivott ezután.
Maradtak ismét a magány és az esti séták, a tulsa-i orvoskönyvtári tanulmányok, a második világháborúval kapcsolatos történelmi olvasmányok a eufaula-i könyvtár péntek reggeli csöndjében, a tulsa-i Borders mindenféle idegennyelvű magazinja és legkülönfélébb filozófiai, történelmi, vallástörténeti könyvei. Stratégiai játékok a számitógépen. Egy-egy videotékából kikölcsönzött művészfilm. A napok pedig lassan peregtek tovább. Július végén aztán egy érdekes esetet kaptam Kyger doktortól.
Frances egy csaknem nyolcvanéves öregasszony volt, aki egy kis Muskogee környéki faluban élt férjével együtt. Az utóbbi két hónapban kétszer kezelték tödőgyulladással a kórházban, egyszer hasi vérzése is volt. Nehezen birtam rá magam, hogy ezt az idős asszonyt vesebiopsziának vessem alá, de vesefunkciói gyorsan rosszabbodtak, s tudtam, hogy hamarosan művesekezelést kell kezdeni rajta, ha kezeletlenül hagyom betegségét. Személyesen mentem Tulsába, hogy megtekintsem a szövettani képet. A diagnózist persze sejthettem, egy ismert vaszkulitiszes kórkép okozta vesegyulladás volt a veseelégtelenség oka. Nem ez volt az igazi nehézség, hanem a következő. Mint emlitettem, Amerikában csaknem mindenre szabály, vezérelvek szerint kidolgozott diagnosztikai és kezelési útmutató (guidelines) van. A vesebetegségek egynémelyikében ilyen egyértelű szabályzat nem létezik azért, mert kezelésükről eltérő vélemények léteznek. Nos, ha nincs egyértelmű szabályzat, úgy az orvos támadható és ezt a műhibákra szakosodott ügyvédek ki tudják használni, sőt: ezen gazdagodnak meg. Minthogy az ügyvédkaszt erősebb az orvoskasztnál, minden nem egyértelműen a

szabályzat szerinti kezelés veszélyes lehet. A kulcsszó az ilyen esetekben az, hogy az adott esetben a többségi vélemény szerint kell eljárni. Az ügyvéd akkor sikeres, ha bizonyitani tudja, hogy az illető orvos nem a nefrológusok többsége által alkalmazott eljáráshoz tartotta magát. Nekem azonban az itteni elszigeteltségben nem volt módom közvéleménykutatást tartani arról, hogy ezen betegség adott esetében adott körülmények között a legtöbb orvos mit tenne. Igy kénytelen voltam józan eszem után menni. Tudtam, hogy az adott esetben a vese hegesedése olyan nagyfokú volt a szövettani lelet alapján, hogy a siker (nevezetesen hogy az aktiv gyulladást sok mellékhatással járó erős immunrendszergátló szerekkel leállitsam és a vesét megmentsem) igen bizonytalan. Egy nyolcvanegynéhány éves nőt, két tödőgyulladással ilyen erős szerekre tenni- komoly kockázat. Igyhát értelemes és aggódó férjének elmagyaráztam, hogy ezt a kezelési formát nem javasolhatom, s hogy a beteg veséje hamarosan elhegesedik és felesége hamarosan művesekezelésre szorul majd. No lám: mégha lenne egy világos és egyértelmű szabályrendszer, vagy elfogadnám azt, hogy
„az illető betegség korrekt kezelési módja” ez és ez, akkor is igen nehéz volna ennek a szabálynak az alkalmazása. Ugyanis
„az illető betegség”
egy ideális, egyáltalán nem létező, platoni idea. Ahelyett, hogy
„Francesnek ANCA vasculitis nevű betegsége van, melyet általában cyclophosphamiddal kezelnek”- ahogy egy jogász, vagy hivatalnok látná ezt az esetet, én *látom* Francest, mint hús-vér embert, látom a közte és férje közötti kapcsolat természetét, megértem Frances betegségképét, gondolkodásmódját, velem szemben való elvárásait és ezt összevetem a szövettani képpel, a beteg általános állapotával, megpróbálom megérteni hogy Frances speciális esetében egy ilyesfajta betegségfolyamat mihez vezet majd ha nem kezelem, vagy ha kezelem, s ezt összevetem a kezelés Frances speciális esetében várható mellékhatásaival. Hogyan értheti meg ezt az esetet egy jogász, vagy egy hivatalnok-hatalmasság? Milyen tökéletes szabályzat, statisztikai-matematikai objektiv tényszerű szuperigazság mondja meg nekem, hogy milyen kezelés a „korrekt” ebben az „esetben”? Frances „esete” valóban egyenlő-e egy ideális
nyolcvanéves nő+testsúly+gyulladás mértéke-hegesedés előrehaladottsági foka+ a gyulladás természete (ANCA vasculitis)+c+d-g a köbön az egész kétszer integrálva nabla operátor Higgs tér Hamilton állapotfüggvény+többségi veseorvosi vélemény statisztikusan súlyozott átlaga pluszminusz kétszer szórás =jogerős itélet
egyenletével? Hát persze hogy nem. Egyenlő lenne, ha miniszterelnök, jogász, újságiró, igazgató, matematikus, betegbiztositási szakértő, adminisztrátor, businessman vagy rossz orvos lennék...nagy szerencsém, hogy nem volt dolgom még orvosi jogásszal. Valóban, elhihetem-e azt, amit Newton mondott, hogy a matematikai idő mindentől függetlenül egyenes irányban folyik? Hogy ilyen és ilyen határok és körülmények között igy, vagy úgy definiálva F-et és m-et és a-t mindig igaz az, hogy F egyenlő m-szer a? Ha azt amit nem tudok olyannak képzelem, mint amit tudok, akkor valóban ezt hiszem. Ha mesterségesen osztályozok dolgokat és minden változatot belepréselek egy mesterséges osztályba, akkor igen. Például 2,3,4, nevezhető igy: az egy és öt közötti természetes számok halmaza. De van egy olyan valóság, ahol ez az „osztály”, hogy „az egy és öt közötti természetes számok halmaza” „létezik”? Van: egy maroknyi fanatikus képzelete. Newton-é, Gauss-é és számtalan tanitványuké, akik ezek „objektiv és zseniális” nézeteit *emésztetlenül* elfogadják.

Node Frances egy emberi lény, egyáltalán nem egy „eset”. S minden emberi lény minden állapota *végtelenül* más, mint egy hasonló szövettanú hasonló ember hasonló állapota. Van adott „betegség”? Igen, az orvosi tankönyvekben és a tanuló orvosok képzeletében. Mint minden gondolati kategória, filozófiai modell, ez a „betegség” is csupán egy segédmankó, egy *metodikai* egység. Van tökéletes útmutató? Igen, az orvoskongresszusok konszenzus-nyilatkozataiban. Mi igaz ebből Frances-re?
A fentiek fontos szempontok Frances kezelésében. De nem egyedüli szempontok.
Nos, mi történt Frances-szel? Még egyszer beszállitották a kórházba tüdőgyulladással. Kijártam a tüdőgyógyásznál, hogy végezzen rajta tüdőbiopsziát, mert gyanitottam, hogy nem tüdőgyulladásról van szó itt, hanem a vesében talált elváltozás tüdőbe terjedéséről. A biopszia nem mutatott egyértelmű képet, a kezelést mégis elkezdtük biztos ami biztos. A beteg végül a kezelés ellenére is meghalt- tüdővérzésben, ami valószinűleg az eredeti alapfolyamat szövődménye volt. Nagyon csalódott voltam, amikor magányossá vált férje zokogásának tanúja lettem. Az egyetlen vigasz az volt, hogy alaposan végiggondoltam Frances helyzetét, hogy utánanéztem ezen ritka kórkép változatainak, hogy eljártam kongresszusokra, könyvtárakba, hogy odafigyeltem rá, hogy megpróbáltam mindazt, amit tenni tudtam. Egy kérdés azonban hátramaradt: vajon milyen sorsa lett volna ennek a betegnek egy egyetemi klinikán? Vajon hamarabb, időben utalták volna be, vajon meg lehetett volna-e menteni?
Ez a kérdés furdalt később is, s arra sarkallt, hogy egyszer magam is lássam: milyen egy egyetemen dolgozni nefrológusként. Ezért is vagyok most, öt évvel Frances halála után, egyetemi klinikán nefrológus.

6. 1999. Augusztus

Augusztus második hetének végén utam ismét Detroitba vezetett. Felszálltam a repülőre, mely meglehetősen olcsó volt, a tulsai repülőtéren pénteken este, fiatal laptopos businessman-ek, diákok, egy-egy rokonlátogatásra utazó család társaságában, könyveimből egyszer-egyszer átható figyelemmel kileselkedve, fürkészve a körülöttem uralkodó hangulatot. Nyugodt, kissé fáradt, de a hétvégi kalandra kész polgárok. Nyugalom, olyan, mely egy hétvégi utazással pontot tesz egy meghajtott heti munka végére..... az üzletkötések, a konkurrenciaharc, a családi feszültségek, a számitógép képernyője előtt eltöltött lassú, késői, csevegő órák újszerű izgalma után egy pihentető, késői utazás ez St Louis-on át egyenest Detroitba, a repülőgép motorja egyenletesen zümmög, a pilóta kényelmesen tájszólásban beszél, az utasok az ezeréves megszokás erejével szürtyölik a jéghideg Dr Pepper-t, mósztatják a mélyfagyasztott halálravegyszerezett pulykaszendvicset és sósmogyorót. Öt túlpörgetett nap után (a fiatalabbak közül sokan pedig hétvégeken is dolgoztak, szabadságuk itt Amerikában, ahol majdnem állandóan megy a nagyüzem, egy évben ha két hét) egy érdekesebb, megnyugtatóbb környezetben olvashatták paperback bestseller-eiket, vagy a „Közgazdaság alapjai szamaraknak”, „Hogyan irjunk internetes oldalt- tanácsadó a teljes

idióták szintjén” vicces és meglepően magas szinvonalú szakkönyveit, vagy olvashatták a legizgalmasabb új internetes hireket laptopjaikon, vagy szenderegtek, netán néha egy-egy szót váltottak a szomszédülésen terpeszkedő ismeretlennel. Nyugalom volt és olyan pihentető volt ez a légkör, melyben én is felejtettem Perkins és más helyi orvosok kicsiny cselvetéseit, egy-egy újdonc nővérsegéd buzgalmát, aki egy triviális problémát át nem látva telefonhivással zaklatott egy amúgyis különösen munkaigényes órán, aki nem tudta, hogy az átlagszámitásnál az összeadott tagokat el is kell osztani az elemszámmal, nem csupán összeadni....a helyesenirni sem tudó nővérek, a nagyonegyszerű szavakat használó betegek, a fondorkodó Melissa és Gail, az üres igéretekel kecsegtető Osvaldo....mindez messze volt, a repülőgép egy szélesebb, egy megnyugtatóbb világba vitt, Északra, ahol az embereket a szakmai kiválóság is motiválja a pénzkereset mellett, ahol minden kis hivatalnok és élelmiszerüzleteladó a legmagasabb szakmai minőségre törekszik, ahol a minden kicsiny részmunkában dolgozó segédek is törik magukat, hogy jobbak legyenek, mint az átlag, ahol a takaritónők is a lehetőlegújabb technika szerint takaritják az illemhelyeket...egy túlhajtott, túlpörgetett, de élő, bizsergő, folyton berregő világ vonzott magához megint. S ha Dinában nem is biztam már, s csak kimért barátsággal egyeztem bele, hogy meglátogassam, azon vettem észre magam, hogy minden tagadás és minden távolság és minden sérelem egy csapásra eloszlik az ismerős hang, az ismerős arc, hat és fél éves emlékek, az együtt átélt nehézségek, a lövészárokbeli barátság ezen mélyebb, öntudatlan kapcsa ahogy életrekelt a másodperc ebben a matematikai-szociális idődimenzióban teljesen kifejezhetetlen törtrésze alatt, amikor megláttam a detroiti repülőtéren. Egy belső, öntudatlan, vak remény súgta azt, hogy minden józan meggondolás, átmanipulált józan ész, szakmai lehetőség, exisztenciális nehézség, vallási, kulturális, tradicionális különbség mögött van egy rejtett, egy mélyben mozgó, egy nem is evilági dimenzió, ahol Dina tőlem elválaszthatatlan, ahol mi ketten még mindig egyek vagyunk, ahol ez a másik ember velem azonos, csupán két testbe elosztott azonos lélek ez, melyet az a kozmikus erő tart örökkön össze, melyet már az ógörögök is a káoszt legyőző, primordiális, eredeti teremtő erővé avattak eredetmitoszaikban, s melyet Erósznak, Ősvonzásnak neveztek. A remény, hogy minden visszatér egy olyan mederbe, mely eredendően helyes, mely igy lenni hivatott, melyet valamiféle elfajult, megtévedt, elcsábitott formai és külsődleges valóságtól megcsalatott józan ész, agyi működés elrontani mégsem tudhat, egy elrendelés, melynek helyre kell állnia....ez a remény tért vissza ezalatt a tört másodperc alatt anélkül, hogy ez egy pilanatig tudatosodott volna bennem. Éjfél után a detroiti repülőtér parkolójában, Dina hatalmas Toyota SUV-jában, mely olyan volt, mint egy mozgó erőd, megint úgy éreztem, hogy hazajöttem Detroitba. Az egyenes, végtelenül hosszú sugárutak, a hatalmas épületek, a soksávos városi sztrádák még ilyenkor, éjszaka is oly nyüzsgő forgalma megnyugtatott. Másnap Ann Arborba mentünk ismét, Dina valamiféle kutatással kapcsolatos szakanyagot nézett át, én megint a orvosi statisztikát tanultam.

Szép idő volt Detroitban. Oklahoma szinte vibráló hősége, a Honor Heights park ezernyi ciripelő rovarja, a körülöttem nyüzsgő szubtrópusi életerő helyett itt valami tisztább, élesebb, boreális, északi levegő lengett körül, az ég világosabb kék, a szinek élesebbek, a kontúrok határozottabbak, az emberek másképpen élénkek, az agyak magasabb fordulatszámon forognak, a mozdulatok is gyorsabbak.

A Newton által matematikailag egyenesen folyónak nevezett idő megcsalt- mintha az elmúlt két év egyetlen villanás lett volna, egyetlen lényegtelen, otromba pillanat, minden

visszaállt az 1997. végi rendbe. Dina bevezetett egy kissé túl könnyed, de alapvetően elfogadható társaságba, becsületes, értelmiségi emberek voltak ezek, angolul akcentussal, de jól beszéltek- sziriaiak, libanoniak, kivándorolt palesztinok. Egyikük, egy idősebb ember egy Royal Oak-beli étteremben elmesélte, hogy mikor Németország nyugati részébe meghivták az ötvenes évek elején, mint mérnököt, hogy ott milyen hiány volt nem csupán munkaerőben, de férfiakban. (Tudtam, hogy a második világháborúban az angolok többszörösen kevesebb embert vesztettek, mint az első világháborúban, mig a németek lényegesen többet, miliókat, elsősorban katonakorú férfiakat. Nemrégiben olvastam az erre vonatkozó statisztikákat a eufaula-i könyvtárban, s ezek sokat mondó számadatai kikezdték a Churchill memoárban olvasottak hangsúlyait, nemigen illettek bele az általa felállitott képbe.) Hogy ezt milyen értelemben használta ki, arról szerencsére nem szólt. Kicsit az a kép alakult ki benem ezekről az emberekről, mintha kiszabadulva saját társadalmuk erős hagyományaiból talán belátóbbak, megértőbbek, toleránsabak lettek volna, mint otthonhagyott társaik hire. Meglátva egy másik világ valóságát, látva a hagyományrendszerükön és hiedelemvilágukon kivül nevelkedett embereket Japántól Argentináig, ezen emberi reakció sokakban megjelent a jezsuitáktól az amerikai protestáns misszionáriusokig, akik közül némely a buddhista irodalom gyöngyszemeivel megrakodva tért haza. Ismét elgondolkodtam azon, látva ezeket az életvidám embereket, hogy az elválasztottság (fizikai, tradicionális, nyelvi-kulturális) és az egyoldalú fejlődés (túlszakosodás, üzleti verseny) milyen veszélyeket rejthet...vajon mivé lenne a demagóg konzervativ bizonyossága, ha megpróbálná fáradsággal és törődéssel megérteni a tőle különbözőt, ha több vonalon tanulna meg haladni, szélesebben, mélyebben, ha meglátná -mint én próbáltam ösztönösen azon az estén- egy arab férfi mögött meglátni egyszerűen az embert...node ez nagyon nehéz. Könnyebb egy gyerek kezére ráütni, mint leleményesen és törődve terelni a figyelmét. Könnyebb valakit egy felületesen jellemzett csoport sablontagjaként kezelni, mint megérteni sajátos, egyedi szempontjait. Husszein pedig nem csupán egy arab és egy muszlim volt, hanem családapa, egy kedvesarcú, élénkbeszédű, könnyedhumorú emberi lény. Ordas eszmék, 1999. nyarán még csendben pihentek Detroitban, minden amerikai amerikai (értsd fehér európai) megpróbálta levetkőzni előitéleteit afrikai amerikai (értsd szerecsen) kollégájával szemben, s ez a próbálkozás sokszor elég őszintének is tűnt. A hatvanasévek kis helyi polgárháborújának szörnyű emlékei itt kellő tanulsággal jártak. S ha zsidó-amerikai orvoskollégám a detroiti rendelőben azért sajnálkozott is, hogy a dearborn-i polgármester fajgyűlölete miatt szerecsenek helyett csak arabokat (értsd libanoniakat) engedett meg e kisvárosba bevándorolni, azért ez a megjegyzése inkább elszólásnak hallatszott, melyet betudtam az illető orvosnő szerény értelmi képességeinek. S főként Detroitban nem volt szokás a vallási buzgóságot kirakatba tenni úgy, mint ezt tették a száztemplomú Muskogee-ban.

Láttam ugyan egy-egy ortodox zsidót, vallási viseletbe öltözött muszlimot, folyton a bibliára hivatkozó keresztényt (főleg ragyogó ruhában járó, az amerikai világon kivüli emberiségről mit sem sejtő szerecseneket), de ez nem volt általános. Hinduk, muszlimok, zsidók, keresztények, ateisták itt nem csupán békében éltek, de sokszor hatékonyan működtek együtt- szakmai szinten. Az egyik transzplant sebész, Moses doktor argentin zsidó, a másik, Escobar equadori keresztény, a harmadik, Abuljoud libanoni muszlim, a transzplant nefrológusok főnöke,Venkat doktor, meggyőződéses hindu brahmin. A transzplant osztály jól működött. Ann Arborban pedig láttam mindenféle diákot, fiatal

párt a szinek mindenféle kombinációjában: együtt tanulni, sétálni, mosolyogni. Az Ann Arbor-beli University of Michigan pedig Amerika egyik legjobb hirű egyeteme volt. Dina szemlátomást jól érezte magát ebben a helyi társaságban. Oldottabb, könnyedebb volt, maga mögött hagyta a rezidensévek nehézségeit, megkapta az amerikai állampolgárságot, részvényeket vett, akcentusa egyre inkább a michigan-ibe idomult, büszkén vezette hatalmas autóját, haladt egyetemi tanulmányaiban és egészében élte világát. Ez a kiegyensúlyozott optimizmus valamelyest rámragadt, ahogy -miközben ő az egyetemen dolgozott- én bejártam a régi parkokat, hallgattam a kanadai francia rádiót, elmentem egy-egy helyi könyvtárba. Statisztikai tanulmányaimmal sokat haladtam. Másfél évem volt hátra az elmaradott oklahomai kisváros harcaiból, talán ezután visszakerülhetek ebbe a magasabb szinvonalú szakmai környezetbe, talán beiratkozhatom a Michigan egyetemre, elindithatok valamely kutatást, mélyebben megérthetem az arab, indiai, délamerikai kultúrákat, bejárhatom a világot innen, Detroitból...talán jó szakemberként megengedhetem magamnak, hogy fizikát, távolkeleti nyelveket, filozófiát tanulhatnék Ann Arborban....a széles dimenziók ezen oly jellegzetesen-amerikai naiv optimizmusa nagy erővel támadt fel bennem, ahogy békét kötöttem a szakmai léttel, Detroittal, Amerikával és Dinával.

Most, ahogy erre a napfényes pillanatra visszatekintek, amikor egy videotéka kiárusitáson megvettem egy Gandhi életéről, vagy egy kis görög szigeten a helyi lakossággal megbarátkozó botcsinálta olasz katonákról szóló filmet, hirtelen megszólal Csajkovszkij patetikus szimfóniájának egy drámai motivuma a fejemben, mert tudom, hogy a villámcsapás hogyan törheti össze az emberi reményeket. Az Ann Arbor közepi hatalmas Michigan egyetem Neptunnal ékesitett szökőkútja, Dina közelsége, a könyvtár diákserege, az egyetem hatalmas harangjának oxfordi college-okra emlékeztető kongása bizony igen messze van a louisiana-i művesecentrum durvaságától, a folytonos háborútól, az üzleti szellemtől megmérgezett egyetemi kutatástól, a tudatlanság és szegénység Magyarországról nézve hihetetlen mértékű nyomorával való nap-napután közvetlen és kimeritő találkozástól, a nagyhirű tudós általi megcsalatástól, a fejgyűlölet, a militarizmus, a vallási bigottizmus egyik fellegvárában való szakmai működéstől. Hogyan történhetett mindez? Mi törhette össze egy harminckét éves fiatalember reményeit? Mi vihetett el (mint egy budapesti egyetemen nyugodtan tanuló fiatal diákot egykor Isonzó ágyúinak poklába) Ann Arbortól a zsoldosmentalitású Louisiana-ig? Bejártam Európát, s mindenütt kedvesen fogadtak. Magyarországon és Amerikában egyaránt elismert diák és szakember voltam. Hogyan kerültem mégis egy nukleáris fegyverekkel dúsan megrakott katonaváros korrupt egyetemére? Emberi gyengeség, túlzott naivitás, érzelmi ingadozások, alaptalan hiedelmek, fantáziátlan kompromisszumok? Szegeden, Mozart Requiem-ének egy balettszerű modern feldolgozása alatt ötlött fel bennem, milyen fontos része az emberi életnek, mely túl sokat vállalt, mely erején felül cselekszik- a konfúzió. *Bizonyosságaink talán sokszor csak azon nyugszanak, hogy nem ismerjük a helyi szokásainkon túli világot.* S ha egy békés diák a lövészárokba kényszerül idegen földön, akkor megremeg a föld körülötte. S kivánkozik haza nemcsak övéi közé, de a megszokott környezetbe, a hagyomány, a beidegződött szokások anyai oltalmába. Miért marad ez a botcsinálta katona önszántából a lövészárokban? Talán hogy bizonyitsa önmagát saját lelkiismerete előtt? Talán hogy vérrel mossa tisztára a sarat? Talán csak mert összezavarta a csata káoszvilága? Nos, talán. De egy van, mely hatalmas. Egy, mely viszi Odüsszeuszt túl Héraklész oszlopain.

Egy, mely legyőzi a félelmet, a vereségek szakadatlan láncát, a konfúziót, a földrengést, gyengeséget, még a Tóth Árpád féle parancsot is: dolgozni és új rabszolgát nemzeni. Van ott valahol egy kicsinykis valami, amely érzéstelenit minden fájdalmat és visz előre minden reményvesztett pillanatban, trópusi erdőben, szibériai fagyban, toronymagas óceáni hullámokon, sivatagok szárazságán. Prózai, közönséges, kicsiny valami. Hit, remény, túlvilági titok? Nem. Mi az hát?
Az emberi kíváncsiság.

7. Kiűzetés a paradicsomból

Petőfi az „A helység kalapácsa”- ban azt ajánlotta azoknak, akiknek lelke kemény dolgok hallásakor a test alsóbb részébe hanyatlik, hogy „ti ne halljátok szavamat”. A következőkben a post traumatic stress disorder (PTSD) nevű betegség egy konkrét esetéről lesz szó. A betegség tüneteit részleteiben volt módom felismerni- saját magamon. Ezek a tünetek jellegzetesek, s sokszor láttam őket orvosi működésem alatt különféle betegekben, sőt, bizonyos mértékben a pszichiátria le is irja őket. Az európai orvostudomány azonban ragaszkodik az anyagszerűséghez, a receptorok, kémiai transzmitterek, viselkedési reakciók szintjén való manipulációkhoz, s a lélek betegségének mélyebb okairól nem szivesen vesz tudomást. A PTSD az én agyamban is kezelhető lett vona talán ilyen, vagy olyan vegyszerrel, vagy viselkedési beavatkozással. Csakhogy én láttam a mélyebb okokat, s ki tudtam magam kezelni végül minden hagyományos orvosi beavatkozás nélkül is. Ez azonban sokkal nehezebb volt, összetettebb, időigényesebb. Később, egy a dalai lámáról szóló könyvből olvastam, hogy a nyugati tudósok hirdetve, hogy a gondolkodás molekuláris alapokon nyugszik, milyen vehemenciával vetik el, hogy a gondolkodás mintegy visszafelé, befolyásolhatja ezen molekuláris alapokat. Pedig nyilvánvaló- az agyam dopaminszintjét, vagy szerotonin szintjét, elektromos álapotát vajon nem változtatja-e meg receptorszinten és döntően az, ha elalszom? Ha egy kellemes emlékre gondolok? Ha közelemben van a kedvesem? Miért foglalkozik az orvostudomány receptorok kémiai ingerlésével, ha azokat egy mosoly is éppúgy befolyásolhatja? Talán mert az orvosok nem tudnak mosolyogni...hacsaknem amikor üzleti hasznuk nő. S akkor agyuk szinapszisain minden depresszióellenes szer nélkül is nő az izgalom. Honnan ez a nyilvánvaló tévedés? Nem tudom. Mi tartja ezt fenn? Erre, azt hiszem, egyszerű választ tudok adni (ez a stiláris formula Rouseau társadalmi szerződésének legelején található az emberi egyenlőtenséggel kapcsolatban...egyszerűen csak illik ide):
Az amerikai és más nyugati delúzió, mely azt hiszi, hogy egy kicsiny területen való szakemberség (szakmai tudás) elválasztható az emberségtől (műveltség, bölcsesség), s mely számokban méri, mint tudományt (orvostudomány), azt, ami csak ennyi: más embereken való segités. Ha az ember 200 mesterségesen felállitott orvosi tesztkérdésből 199-re felel az zseni. Az jó állást kap. Annak jó a tudása. De ezek közül a legtöbb idővesztegetésnek gondolná megállni egy Rembrant önarckép előtt (itt van a

dolgozószobám falán), s elgondolkozni azon, hogy mit akart kifejezni a művész. Megérteni, hogy mi okozta ennél a vércukorbetegnél azt a túlevést, mely minden érfalát, s azok valamennyi molekuláris mechanizmusát tönkretette. Nem értenék, milyen mosollyal lehetne rávenni John-t arra, hogy a drága koleszterincsökkentő helyett egyszerűen ne járjon gyorsétterembe. Nem tudják, hogy egy betegnek adott egyetlen jótétemény: egy kis extra törődés milyen gyógyitó erőt fejthet ki egy neuronivben, dopaminszintben. Kétszáz könyv plusz jó genetikus agy, plusz orvosfamilia egyenlő 199 pont, egy zsiros állás és hatalmas pénzek, mercédesz autó. Ilyen orvospályákat látva nem csoda, ha az ember új utakat próbálna keresni.
De tudtam ezt én, 1999. augusztusának második hétvégéjének péntek délutáni forgalmában Detroitból kimenet egy bérelt Buick-ban, Dinával oldalamon? Nem. Mert magam problémáira kellett figyelnem, melyek megoldatlanok voltak, s melyek eltakarták még a kilátást saját boldogságomból a másokra való figyelem felé. Ezekbe a problémákba voltam bezárva, mint most itt, ezen a ragyogóan napfényes későnyári délután a 94-es úton, felpakolva egy hihetetlenül hosszú vezetéssel terhelt, kontinensnyi kirándulásra.
Célom most Seattle volt, egyszerűen csak azért, mert Amerikának ezt a részét még nem fedeztem fel. Seattle a Csendes Óceán patján, kilométerek ezreivel távolabb, egy egészen más gondolkodásbeli és természeti környezetben helyezkedett el, nem messze a kanadai határtól. Gyerekkoromban olvastam Vancouver szépségéről. A Képes Földrajz könyvsorozat azt állitotta róla, hogy „a világ egyik legszebb fekvésű városa”, elhatároztam tehát, hogy oda is ellátogatok. Ime, a könyvekből való tanulás emelt jótanulóvá és orvossá, azzal töltöttem most is egy hetet, s annak hittem most, úticélom megválasztásakor. Vajon valóban olyan szép-e Vancouver, mint ahogy ezt piciny lenyitható gyermek-iróasztalamon két futbalmeccs között kilencéves koromban elolvastam? Meglátjuk most.
Node a könyvekben nincs szó arról az útépitésről, amely a forgalmat órákra leállitotta Detroit és Ann Arbor között, a többsávos sztrádán. Pedig minden óra számitott, a hatalmas távolság miatt az útiterv nagyon szoros volt: az 1994-es útnál csak kevéssel rövidebb kontinensi útszakaszt most fele időre terveztem be levezetni, csupán másfél hét alatt. Dina feszült volt akkor is, most is. Akkor, mert letörte saját új Camry-jának visszapillantó tükrét, most ki tudja miért. Túl szoros a terv, mondta, feddőleg, tettetett közömbösséggel. Erre az útra egyedül vállalkoztam volna pedig, ő ragaszkodott ahhoz, hogy elvigyem. Az útépitéssel azonban nem számoltam. Pedig az a tejfölszőke kis orvostanhallgató lány még 1993-ben tréfálkozott azzal, hogy Micigan-ben két évszak van csupán: a téli és az útépitési. A forgalom megállt. Vidám utasok, lányok, barátnők vezettek, a fiúk lábugat kilógatták az ablakon, napszemüvegben, egy–egy népszerűbb slágert hallgatva az autó CD lejátszóján, zengett, dübögött a dob, átjárva a hatalmas fémdobozok kicsiny belsejét. Ki az ipari városból Michigan ezer tava egyikéhez, Chicagoba, ki tudja hová. Automobilok ezrei, égéstermékük eloszlott a végtelen, hatalmas téren, a levegő tiszta, a hőség mérsékelt, birható. Kiszáltam a kocsiból,elnéztem ezeket a türelmes, vidám embereket. Megnyugtató volt rájuknézni: vannak olyan emberek, akik talán valamennyire élvezik az életet, s ez nekem, a nap nap utáni nyomor látójának felüdülést jelentett. Ezt akartam látni a folytonos szenvedés és siralom helyett, a betegek között, a kórházban. Fiatalok ezek, kis „luxus” bérlakásokban élők, kirándulni szeretők. Egy pillanatra elfelejtettem türelmetlenségemet. Dina felébredt, belehallgatott a

DRQ rádióállomás tréfás zeneegyvelegébe, valami szerecsen énekesnő énekelt egy felkapott dallamot
„On the passenger side, on the passenger side, on the passenger side”
ismételte ritmusosan (vajon mit akar ezzel mondani?), aztán egy másik
„ Hollé, hollé hollé hollé...”
Hivalkodó, hangos dallam, melyet Dina szemlátomást nagyon élvezett, valami kirobbanó könnyedséggel, de nem azzal a reménnyel és szenvedéllyel már, mint Rahmanyinov második zongoraversenyét és furcsa arab dalait 1993. februárjában a Niagara vizesés felé menet.
Órákig tartott a várakozás, mint akkor is, amikor Florida felé vettük utunkat. Mégis, estére elértük Minnesotát, ott egy kis motelban ébredtünk ingyen reggelire. Elnéztem a reggeli étteremben a körülöttem nyugodtan evő, kövérkés középkorú párokat, családokat. Vajon mit gondolnak ezek rólunk, egy idegen akcentussal angolul beszélgető keleties párról? Valahogy mégis otthon éreztem magam közöttük, itt, a liberális Minnesotában éppúgy, mint a nagyipari Detroitban.
Másnap elérkeztünk a Mount Rushmore emlékműhöz. Most inkább, mint két éve, 1997. októberében, a hatalmas elnökfejek mellé épitett túristakomplexum telve volt látogatókkal, polgárokkal, akik kitűnően szórakoztak. Az elnökfejek körül pedig a kopár, különösen rezesszinű hegyek éppúgy meredeztek, bölcsen, de tántorithatatlanul, mint millió évvel ezelőtt. Elvegyültünk a békés, nyugodt polgárok szines egyvelegében, peregtek a filmfelvevők, fényképezők kattantak, ilyen-olyan modern design, japán, vagy (Kinában gyártott) amerikai. Olyan volt ez, mint egy természetből faragott Disneyland, pergett a dollár, huncutul, bőséggel. Dinát és engem nem az impozáns elnökfejek ragadtak meg, hanem a nyugalom hangulata, a közember szórakozása, a benne való beilleszkedő vegyülés, a kikapcsolódás. A levegő tiszta, s a lakatlan távolságnak van egy olyan megkapó ereje, mely a zsúfolt, belakott Európából nézve romantikusnak tűnhet. Dél-dakota végtelen prérije, a naptól sárgult magas gyomfű, a dombos, lakatlan vidék mérföld mérföld után, a vörösen lebukó nap: mindez visszahozta, varázsosan, 1994. meghittségét, a nyugati végtelen tér felfedezésének újszerűségét, a nagy perspektivák vélt szabadságát. Michigan, Illinois, Minnesota folytonos és váratlan útépitései miatt pedig sietnünk kellett, mert késésbe voltunk. Reggel, már Montana-ban, egy motel úszodájában, Dosztojevszkijt olvasva megint, nézegettem egy sokgyermekes családot.... a gyerekek vidáman ugráltak, mint teszik ezt mindenütt a világon, megnyugtatóan, fesztelenül.
Yellowstone egy öreg indián sámán bölcsességével fogadott. Körbejártuk a misztikusan bugyogó kénes mocsarakat, melyek gőzeivel két éve kigyógyitottak megfázásomból. Elfeleztünk egy szendvicset, meghallgattunk egy régi dalt. Körbejártuk a hatalmas gejzirt, megcsodálva forró viztömegének épületnyimagas kitörését, oldalogva a kicsiny gejzirecskék útvesztői között. Távolabb hatalmas, ködbe burkolózó hegyek. Béke kivül és béke belül.
Egy kis Montana-beli városkában is találtunk egy olasz éttermet, mely homályosan emlékeztetett Ann Arborra. E kontinensi világ minden kis részén ott az ismerős környezet, a pincérek közvetlenek, udvariasak, készségesek. A mi középosztálybeli állásunk itt elvegyül a tömegben, alig vagyunk idegenek...egy pár, amelyet elfogadnak, akik itt csupán michigan-i vendégnek számitanak. Akik jó üzletet hoznak a kis montanai városba.

Montana után, valahol Idaho hegyei között magasodni kezdett az út, kietlen, vadregényes, elhagyatott, majdnem barátságtalan, de kényelmes sztráda volt ez, mérföldek százain át. Az idő rosszabbodni kezdett. Beszélgettünk Dinával. A beszélgetést ő kezdeményezte, s az váratlan fordulatot vett. Mintha nem illett volna bele a mérföldek ezreinek elringató nyugalmába, a békés, befogadó környezet csendjébe...megtörte ezt a nyugalmat és csendet.
Dina mostmár sokkal jobb, szinte michigan-i hanglejtésű és szófordulatú akcentussal beszélt, beszédjén érezni lehetett, hogy legtöbb szavát már nem az iskolákból, hanem a mindennapok forgatagában tanulta. Egy-egy bonyolultabb kifejezést még mindig nem értett igazán. Még egyszerű szavaival is nagyon kifejezően, meggyőző eréllyel beszélt. Mintha álomból ébredt volna fel, friss volt, felélénkült. Ez meglepett. Eleinte nem is nagyon értettem, mirőlvan szó, váratlan volt a változás, lekötött az ezermérföldes vezetés monoton terhe. Az idő elborult, esett, a felhők közeliek, az út sikos és elhagyatott.
Dina arról szólt, hogy mit szeretne akkor, ha összeházasodnánk. Valami afféléthozott szóba, hogy hogyan kellene viselkednem szüleivel, testvéreivel, barátaival. De mint minden ilyes beszédben, korántsem az volt a fontos, hogy mit modott, hanem csak az, hogy *hogyan* mondta.
Schopenauer óta tudjuk, hogy nagyobb, perspektivikusabb dolgokban nem a konkrétumok a fontosak. Hallottunk már választási igéreteket, tudjuk mi az igazsága az orvosi kutatások bizonyitott tényeinek, mely a gyógyszergyárak érdekeivel olyan gyanúsan jól vágnak össze. Látjuk, hogy tudományos szakértők érdeklődését, kutatási irányát, az általuk észlelt szempontokat milyen kiválóan lehet terelni. S főleg: már Napóleon világosan megmondta, hogy a történelemirónak fel kell emelkedni a kicsiny érdekek fölé, hogy emberfeletti, vagyis pártatlan és arányos módon mérlegeljen. Nos hogyan is van például az, hogy mindig a vesztes csupán a háborús bűnös? A győztes mindig becsületesen harcol, nemes, a vesztes mindig szörnyű atrocitásokat végez és egyedül felelős a háború kitöréséért. Egy amerikai hadügyminiszter mondta nemrégiben, hogy „ha elvesztettük volna a háborút, akkor jogosan itéltek volna el minket háborús bűnökért...milyen moralitás az, mely a háború kimenetelétől függ?” Valamely akarat, belső motiváció vagy érdeklődés, valamely akár félig tudatosult érdek hányszor használja csupán formai elem, ürügy gyanánt a tényeket, objektiv igazságokat, tudományos eredményeket, történelmi eseményeket, morális, erkölcsi szabályokat?
Nem érdekelt hát, hogy Dina mit mond, inkább arra figyeltem, milyen szándék, milyen indittatás van amögött, amit mond. A gyakorlati, objektiv tények és problémák irrelevánsak voltak előttem. Azt éreztem, hogy Dina gondolkozik, de nem hisz. Mérlegel, de nem vágyakozik. Házasságokat a világtörténelem legtöbb esetében talán legtöbbször szülői megfontolások, társadalmi érdekek, józanul megtárgyalt szerződések hozták létre csaknem valamennyi olyan társadalomban, amelyet mi civilizáltnak nevezünk. A magyar faluban, az indiai városban, az arab sivatagban, a spanyol királyi udvarban egyaránt első volt a családi érdek, a társadalmi, vallási, etnikai összevalóság- a fiatal választhatott a kommendált jelöltek közül, s a házasság *után* jöhetett a szerelem. Dina és én, két idegen világba szakadt, merész, életteli fiatal, messze voltunk családunktól, a megtartó hagyományoktól, ugyan egy látszólag befogadó, szélesterű, sokszinű, mozgalmas környezetben, de más, idegen értékek között. Minket a megfontolások, a mérlegelések, a józan ész szava *felett* csak a merész újatkezdés életereje, hite, a „plus ultra” kiváncsisága, lendülete, energiája tarthatott össze. Amikor Szegeden a kémia speciális tagozatra

felvételiztem, akkor Tóth tanár úr megkérdezett arról, hogy miért nem esik be az elektron az atommagba. Enek az elektronnak most magas energiaszintek kellettek, csak azokon tudta fenntartani szuverén, elkülönült voltát, hő kellett, energia, vállalkozói lendület, neofilia, az újszerűség kíváncsi, merész, vis vitalis akarata. A józan mérlegelés fontos, de csak ott kizárólagos, ahol lemerültek az energiák, a tartalékok. Dina szavai olyannak tűntek, mint egy lecsitult, megfáradt forradalmáréi, aki ereje fogytán megbékél épp azzal a bejáratott szokásrendszerrel, amely ellen valamikor fellázadt.
Akkor mindezt csak nagyon homályosan éreztem meg, végiggondolni csak évek távolából tudom. Ott, az idaho-i hegyek között mindez csak zavart, s kitértem előle. Fiatal férfi voltam, akinek máson járt az esze, akit a tudásvágy vezérelt, s aki -mint a legtöbb férfiember- képtelen átlátni a párválasztás a nők által olyan tiszta ösztönnel átérzett törvényeit.
Másnap Washington állam egy kis kempingjében, a nagyon egyszerű nép között elvegyülve Dinában észrevettem, hogy mennyire büszke középosztálybeli mivoltjára, szokásaira, privilégiumaira, városias életmódjára, s rám is csak könnyeden, meggyőződés nélkül figyelt.
Seattle, amerikai szemmel nézve, szép város. A Csendes Óceán és egy nagyobb tó között dombokon felépült metropoliszban frisebbek voltak az európai, japán, kinai napilapok, mint Tulsában, frissebb, tengeri levegő járta be a várost, számtalan kávézója, erős, a borús időt feledtető kávéja és teái, szépen gondozott külvárosai, mozgalmas centruma, magas, városközepi kilátója (Space Needle) impozáns volt, de még inkább a város hire. Szabadabb, haladóbb gondolkodású, értelmiségi vállalkozó emberek hirében álltak Seattle polgárai, akiktől messze esett a Melissa által fontosnak tartott kérdés, hogy az amerikai elnök vajon igazat mondott-e arról, hogy megcsalta a feleségét vagy sem. Pedig az utóbbi épp olyan fontos közéleti témává nőtte ki magát ekkor a kisvárosi Amerikában (s különösen a konzervativ Oklahomában), mint annak idején az, hogy egy szerecsen kosárlabdás megölte-e volt feleségét. Nodehát épp Melissa beszél igazmondásról, s tetejébe egy poltikus igazmondásáról? Milyen torz arányérzék létezhet ilyen emberekben, milyen illúziórendszer, milyen vakság? Úgy láttam, valami egészen primitiv vonal kezd kinőni a hivatalos közélet csúcsain, egy homályos, hazug, alpári, közönséges vonal, mely Oklahomához illett, de nem Seattle-hez. Nietzsche azt mondta, hogy az ember szennyes folyam, mely tengerré kell nőjön, hogy megtisztitsa önmagát. Seattle közelebb volt a tengerhez és nagyobbra is nőtt, mint Muskogee, Oklahoma.
Nem sok időt töltöttünk Seattle-ben, de nem is volt sok időnk. Dina azt javasolta, hogy a bérelt autót adjuk le itt, repüljünk haza innen, s igy a viszaút megspórolt napjait Vancouverben tölthetjük. Hagytam magam meggyőzni, s másnap elindultunk a városba, amelyről gyermekkori olvasmányom azt irta, hogy a világ legszebb fekvésű települése. Nos, hamarosan saját szememmel láthatom: igy van-e?

8. Vancouver

Három napunk maradt....1999. augusztusa vége felé közeledett, s mi itt jártunk messze Detroittól, a kontinens másik felén, szép, késő nyári időben Kanada nyugati felén. Vancouver felé nagy volt a forgalom, a város déli peremvidékén megint útépitás álta utunkat, hosszú kocsioszlop. Elkerültünk kelet felé, egy kis kertvárosban elhelyezkedő kempingbe, ahol olcsón kaptunk sátorhelyet. A kamping javarészt kanadaiakkal volt tele, akiket igy közvetlenebbül figyelhettünk meg úgy, amint valamikor, a Balaton partján a külföldieket. Oldottabb, közvetlenebb hangulat volt ez, amikor a kanadai túristák főzték reggeli kávéjukat, készitették az örök reggeli omlettet. A kanadai rádiót elég rendszeresen hallgattam mind angolul, mind franciául (még Dearbornban felvettem magnóra egy Hamlett előadást, végigkisértem egy-egy szellemes rádiójátékot, hallgattam a józanabb kanadai hireket....), s már akkor felfigyeltem, mennyire más a kanadai hangnem, mint akár a Michigan rádióé, mely itt, Amerikában a legjózanabbnak, leghaladóbbnak számithat...az mindenesetre most még szembetűnőbb volt, hogy ezek a kanadaiak, viselkedésükkel, hanglejtésükkel, gesztusaikkal, egyáltalán mozdulataikkal mennyire közelebb általk hozzánk, európaiakhoz, mint az amerikai átlagember. Szelidebb, nyugodtabb, elgondolkodóbb mozdulatok voltak ezek, rendezettebb, hagyományosabb arckifejezések, amelyeket rögtön észrevenni, minden mélyebb meggondolás nélkül. A nyilvánvalóan bevándorolt indiaiak és más ázsiaiak körében is ezt a különös egyezést láttam Európaiak és itteniek között, még a vietnámi élelmiszerboltban is, melynek meglepően friss, hatalmas választékából aznap este vásároltunk. Európaibb világ volt ez itt Kanadában, vagy talán, mint Amerikában mondják, inkábbcsak „old country" (értsd európai, ázsiai, afrikai, dél-amerikai), hagyományosabb, emberibb: nem a rikitó, a nagyüzemi, a túlszervezett, a túlszabályozott, a monoton, az egyéniség nélküli, a durva, a vad, amelyet Detroitban és New Yorkban megismertem. Dinának akkor ezt csak röviden emlitettem, de nem nagyon értette, miről beszélek...Éjszaka végigrobogott egy-egy vonat a kamping mellett: a transzkanada vasút volt ez, egy festői vasútvonal végig a kontinensnyi ország déli részén.....hangos volt ez, mint gyermekkoromban valaha a Bécs-Budapest vonalbeli, vagy a székesfehérvári hajnali vonatok.

Vancouver nagy város volt, amelyből eddig csak peremkerületeket láttuk. No hol van az a sok szépség? Irány tehát a félszigeten elhelyezkedő belváros! Gyermekkoromban egyik lgkedvesebb szórakozásom volt az, hogy városokat terveztem- nos nehéz lenne szebb környezetet találni egy városnak annál, mint amit itt találtam. A Csendes Óceán egy tisztavizű öblébe nyúló, erdős, tiszta levegőjű félsziget ez, távolról övezve az öböl peremén elvonuló hegylánccal, az öböl szájánál festői sziget, áthatóan tiszta, világoskék ég, kellemes, langyos meleg. A félsziget csúcsán és körös-körül a parton park, sétány. A város maga egy modern metropolisz, de olyan, ahol a népek, nyelvek, kultúrák egy sajátos és szabadabb keveréke él, mint Babilon, Alexandria, Róma, Bagdad, Changan, Párizs, New York történelmi vonulatán a nemzetközi nagyvárosokban általában....valahogy finomabban, kevésbé vadul, mint a modern atlanti „Alexandria", Manhattan vadnyugati utcáin.

Ez a nap a felfedezésé volt. Éppúgy, mint felfedeztem Európa, Észak- és Közép Amerika, Hawaii tájait, városait: fiatalon, tágra nyilt szemmel és elmével, még be nem idomulva

egy kis, merevedett szokásokkal *könnyitett*, kialakult helyi *hierarchiával bénitott* mikrokörnyezetbe, kényelmi zónába, dacolva az idegen nyelvek, szokások, érthetetlen élethelyzetek, lefordithatatlan sajátos nyelvi kifejezések oly kényelmetlen, mégis izgalmas meglepetéseivel. Harminckét éves voltam ekkor, s nem kávéházi szegleten lődörögtem, de fáradhatatlanul járva a világot, nagy reményekkel és kirobbanó energiával tanultam, s figyeltem. Az esti vacsoránál, a parkbeli étteremben olyan párokat láttunk, mint otthon, Michigan-ben: elégedett, békés volt a hangulat köröttünk, valamilyen történelmi témáról beszéltünk, majd végigjárva a partmenti sétányt Dina énekelni kezdett egy régi dalt, 1993. tavaszáról, félig nevetve, ki tudja mennyire értve e dal, ezen emlék engem még mindig varázs alatt tartó erejét, hatalmát. Szomorú, majdnem rezignált szerelmes dal volt ez, kötődött 1993. borongós, sárgásbarna dearborn-i magányos parkbeli óráihoz, egy szebb, erőteli, napsugarakkal átjárt időszak jelképe, hivó szava.
Ez az este a vancouver-i öbölben ismét új reményeket, új energiákat teremtett, s új igéreteket hozott. Egy kusza, zavaros másfél év után, mintha gyógyulás vette volna kezdetét.... Talán van még remény -vissza a börtönből- egy elfogadható világba, a béke, a tudomány, a szakmai kiválóság, a lassan művelődni kezdő középosztály, a szilárd, a baráti környezet, a fejlődés, a haladás, a végtelen tér irányában a magas fordulatszám, a még mindig nyiladozó, fiatal elme dimenzióiban...node az emberi álmok úgy tűnnek el, mint a délibáb. S az Élet olyan könnyű léptekkel és nesztelenül halad el nagy álmok és igazságok, örök szerelmek mellett, mint a legfényesebb palotákat évezredek türelmével lassan eltemető sivatagi homok.
Másnap reggel Vancouver gyönyörű fekvésű parkjában kocogók, kerékpározók, sétáló, beszélgető, meditáló emberektől körülvéve, egy különösen friss, későnyári reggelen a part közvetlen közelében szálltunk ki a hatalmas Buick-ból. Oly hosszú, kontinensnyi vezetés után ideje volt valamelyest átmozgatni tagjainkat. Rollerblade- új divat, egy kerekeken guruló hatalmas cipő, melyen úgy siklottak Kensington és Stony Creek hullámos kerékpárútjain a michigani polgárok, mint a silécen télen. Mi is lehetne szebb, mint rollerblade-en körbejárni Vancouver parti sétányát? Lelkesen, szinte türelmetlenül csatoltam fel a lábamra a hatalmas cipőt, szinte oda sem figyelve, s kigurultam a parti sétányra, mely csak néhány lépésnyire volt. Dina, ahogy felállt, lábán a rollerblade-del, hirtelen lehuppant a homokosan puha földre, s zavartan nézett körül. Türelmetlenül biztattam, hogy álljon fel.
-Nem tudok.
-Várj, majd segitek.
Visszaléptem hozzá, lecsatoltam a lábamról a cipőt, kinyújtottam a kezem, hogy felsegitsem.
-Nem, hagyj békén. Nem tudok felállni.
-Ne butáskodj, engedd, hogy segitsek. Nem maradhatsz igy, a földön...
Látszólag az értelem, a józan ész hangján próbáltam meggyőzni, valójában makacsnak láttam, s titkon sértett, hogy elutasitja segitségemet. Hat és fél éve ismerem ezt az emberi lényt, s sokszor láttam igy, érthetetlenül makacsnak, az én szemszögemből irracionálisan, logikátlanul makacsnak. Valami kis sugara egy rejtett fájdalomnak kiült az arcára, de nem hittem, hogy bármi baja lehet. Makacs és kiszámithatatlan, szólt az itélet belül, kimondatlanul, mélyen.
-Kelj fel!
-Nem. Azt hiszem eltört....

majd nagyon bizonytalanul hozzátette
...a lábam.
-Várj, hadd nézzem meg.
Lehetetlen. Álló helyzetből, a puha földre esett, milyen erő törhetett el egy csontot ilyen kis erőkarral? Node vizsgáljuk meg, mi is történt. Láttam, hogy a jobb láb kifelé fordult, nyilván az egyensúlyvesztés pilanatában a puha talajon. De ez elég lehetett-e...
Öt évvel az eset után, most látom csak, hogy amikor bizonytalanul telefont kerestem, hogy mentőt hivjak, beleestem neveltetésem csapdájába, mely a fizikai esélyeket, a logikus gondolkodást hagsúlyozta, s meggátolta azt, hogy a helyzetet egészében mérjem fel. Évek szenvedése, rémálmai, szorongó órái büntettek azért, hogy nem fogtam fel azt, amit tudhattam volna, akár olvasmányaimból is, s melyet végül izzadó órák, napok, évek gondolkodása értetett meg velem.
Nem értettem meg azt, hogy ez az ember, miután évszázadok elnyomása, megaláztatása a sánta Timurtól, de akár az asszirok, a mongolok hadától a franciákig és az izraeliekig megtanitotta a fajtájával, hogy sirás nélkül, megtörés nélkül, keményen viseljék a fájdalmat, s önerejükből éljék túl, nem keresve segitséget, nem törve meg, menve tovább a sivatagi nap kegyetlen sugarai alatt- ez az ember, zavarban, kétségek között, egy idegen, népével sokszor ellenséges földrészen, egy képtelen, családja, világa által elutasitott kapcsolatban, fájdalomban, a földön mozdulatlanná dermedve zavarban volt, elkeseredett, s eltaszitott magától, mert nem tudta mit tegyen. A fájdalom ősi, regressziv szintjén visszaütött rá a kegyetlen sivatag ősi parancsa, hogy tarts ki, élj túl, magadon segits! Akkor mit sem értettem ebből. Sértett, hogy nem bizik meg bennem, s ezt öszekapcsoltam sérelmeimmel az utóbbi másfél évben, összekapcsoltam előitéleteimmel irányában, nem rá néztem, hanem arra a kapcsolatra, amelyben vele voltam. A magam szempontjait láttam, a magam vágyait, nem őt, a beteg, a szenvedő embert. Nem tudtam beleélni magam helyzetébe, nem értettem meg, hogy ez nem egy nő, nem egy barát, nem sziriai, nem orvos, *hanem csak egy szenvedő ember, aki segitségre szorul, baráti kézre, akár önmaga ellenére is.*
Találtam egy telefont, s a mentők váratlanul hamar megérkeztek. Világosan, szabatosan beszéltem velük, ügyelve, hogy sugalljam a várható diagnózist- erre ügyeltem, nem Dina titkolt fájdalmára, félelmére, bizonytalanságára, s elhittem, hogy nem a mentőautó hátuljában, a beteg Dina mellett, hanem a vezető mellett, beszélve a diagnosztikus eljárásokról, információkat kérve a helyi kórházakról- hogy ott volt a helyem. Az emergency room-ben, ezen hatalmas ambulancia-teremben Dina egészen megváltozott. A szemlátomást indiai rezidens igen elfoglalt volt aznap reggel, s láthatólag Dinát nem tekintette legfontosabb esetének. Dina ezt talán érezhette, mert újabb és újabb kérdésekkel küldött oda hozzá, s a nővérekhez. Igy megtudtam, hogy valóban két csonti törésről van szó, nyilvánvalóan a jobb lába esés közben kifelé rotálódott, s ennek megfelelően fordult el mindkét csont. Csak akkor, amikor láttam a röntgenfelvételeket, akkor értettem meg, hogy a törés és az elmozdulás nehéz, komplikált helyzetet teremt, többféle megoldás létezik, s ezek közül egyik a műtét. Mig engedtem magam az eset bonyolultságába belebonyolódni, s engedelmesen nyaggattam a nővéreket, hogy ne késlekedjenek a fájdalomcsillapitóval, megint nem értettem meg, hogy ez a fájdalom, ez a nyugtalanság, ez a követelőzés, ez a küldözgetés a növérek és a rezidens felé ismétcsak elkeseredett próbálkozás az egyensúly, a kontroll visszaállitására Dina részéről, hogy látszólagos követelőzése valójában bátoritással, mélyebb együttérzéssel, magasabb

irányitással, erősebb vezetéssel lett volna, gyógyitható. De nem Dinát láttam, nem szenvedő beteg embert és szenvedő beteg lelket, hanem magamat láttam benne, a magam boldogságát, azt, ahogy velem bánt, azt, ahogy nem vet komolyan, azt hogy egyre inkább eltávolitott magától az utóbbi néhány hónapban. Nem tudtam megérteni, hogy a csonttörés, a műtét fenyegetése, az embólia veszélye, a fizikai fájdalom mindössze csak egy könnyen látható, objektiv dimenzió, szint, melynél jóval mélyebb *a kiszolgáltatottság, a bizonytalanság, a félelem okozta szenvedés*.
Minthogy nem értettem meg ezt, ezért Dina követelőzése és durvasága, eltaszitása sértett, s amikor a fájdalomcsilapitó kicsit elnyomta, s az ész védekezése alól kibújt a kéz érintésének vágya, a szelidebb tekintet, akkor nem értettem a hirtelen változást. Milyen mély fájdalom, évezredek milyen megkövült szenvedése, a nyers túlerő általi megalázottság mennyi évszázados keserve nézett le rám ebből a tekintetből? Én nem értettem ezt a szenvedést. Csak fizikai, tudományosan leirható, mennyiségekben kifejezhető formáját láttam ennek, amelyet egy *konkrét esemény*, egy baleset, egy tibia-fibula törés okozott röntgenképen világosan és objektiven láthatón. Milyen agyi tomográfia kellett volna ahhoz, hogy megláttassa velem a szenvedő lelket? Hogy megértsem a
„Passenger side on the passenger side, on the passenger side...”
és a
„Holé, hollé, hollé, hollé...”
rikitó dallamain nevető, táncoló Dina mögött, a követelőző, eltaszitó, agressziv, szeszélyes viselkedés mögött *a bizonytalanság, a félelem, a konfúzió valóságát*?
Hajnali egy órakor, mikor Dinát elnyomta az álom, visszamentem az autóért, kivettem egy hotelszobát a kórházzal szemben, kipakoltam a szobába, s aludtam néhány órát, majd reggel korán ismét Dina ágya mellett teremtem- még mindig az ambulancián feküdt, döntés a műtétről nem született még. Láttam, ahogy helyreteszik az elmozdult csontvégeket, Dinát felületesen elaltatva, az erős fájdalom valamelyest áttört minden gyógyszerhatáson, Dina megvonaglott, s látva ezt az egész napos izgalom, az érzelmi feszültség, a fáradtság hirtelen elboritott. Ahogy Dina elaludt, miután lábát gipszbe tették, ebédre felmentem a kórház elsőemeleti menzájára és végiggondoltam a helyzetet kissé. Néztem a nővérek, rezidensek egyvelegét, ahogy esznek, beszélgetnek, s ez a megszokott látvány némileg megnyugtatott. Olyasmin gondolkodtam, hogy vajon mit is jelenthet a másik oldalról látni egy kórházat, a hatalmas intézménytől megiletődött, szenvedő betegek és hozzátartozóik oldaláról, akiknek várniuk kell a sorukra, akik nem tudják, mi fog történi velük, akik azon feszengenek, hogy vajon megbizhatnak-e egy rezidensben, akinek néha még akcentusát sem értik, avagy megbizhatnak-e az egész túlméretezett, embertörpitő rendszerben egy hatalmas, idegen épületben, idegen orvosok között. Arra gondoltam, mit jelent ez a komplikált törés, melyek a gyógyulás lehetőségei, nem kellene-e mégis műtét, hogyan jutunk vissza Detroitba, mennyit kell hiányoznom a munkából, mit jelent ez majd Perkins doktorral szembeni kiszolgáltatott helyzetemben....
Valami nyugalom öntött el mindezen gyakorlati problémák ellenére, az a nyugodt meankólia, mellyel nehéz gondok között a lélek próbálja egyensúlyát megtartani.
Délután, mig még Dina aludt, egy sétát tettem, s felfedeztem, hogy van itt, egy peremkerületben egy hatalmas Buddhista pagodakomplexum, egy egész monostor, Vancouverben, a város közepén. Ide zarándokoltam el, elolvastam a Buddha tanaiból választott idézeteket a túristáknak szánt kis táblákon, láttam az aranyozott belsejét ennek

a katedrálisnyi pagodának, elnézegettem az élénkszinű ruhákba öltözött buddhista szerzeterseket. Próbáltam elmélyedni mindezen élmények tanulmányozásában, de nyugtalan voltam, nem találtam egyensúlyt. Este végre elengedték Dinát. Saját kezemben kellett átvinnem a hotelbe, a harmadik emeletre, teljesen mozgásképtelen volt.
Hogy rám volt utalva, ennek tudata ingerlékennyé, csaknem elviselhetetlenné tette. Egy filmet próbáltam végignézni, a rettenthetetlen Cromwell-ről, valami illuziószülő hősi filmet....amikor egyetemi csoporttársam, Bea egyszer elmesélte, hogy kisfia menyire nyugtalan mindaddig, amig a mese végén a farkas megbűnhődik, s anélkül nem tudna elaludni, hogy meggyőződne arról, hogy a mese ezúttal is igy végződik....most nekem is kellett az a hollywoodi illuzió, hogy győz a rettenthetetlen hős minden nehézség ellen.
Másnap telefonáltam haza, sógoromhoz, aki traumatológus, s jóval inkább ért a csonttörésekhez. Ekkor láttam át a veszélyeket, komplikációkat, mind műtét esetén, mind anélkül. Dina pedig, ha nem is tudta segitségemet visszautasiani, de nagyon haragosnak látszott azért, mert tudta, hogy ennyire rám van utalva. Egyetlen lépést sem tudott megtenni magától, erős fájdalomcsillapitót szedett, enni is alig tudott. Pedig szombat volt: aznap reggel vissza kelett indulnunk Detroitba, másnap a repülőm indult volna már Oklahoma felé. De hogyan jutunk el a földrész másik végébe innen? S aztán, segitség, barát, rokon nélkül mi lesz vele, mozgásképtelenül, egyedül? Megérti-e ezt Perkins doktor, aki Floridába indul másnap nyaralni, s milyen kegyetlen árat szab ezért? Felhős kilátások, három hét ügyelet várt rám Oklahomában, éjjel-nappal, egyfolytában, segitség nélkül. S a következő másfél nap nem igérkezett túlságosan pihentetőnek.
Az együtt, 1994-ben vett kempingfelszereléseket itt kellett hagynunk, mit egy szebb idő emlékeit, mindörökre. Talán valaki hasznukat veszi....Dina lábát mereven kellett egyenesen tartani, igy is alig tudtam őt a hatalmas autóba behelyezni. Amikor a sátrat, s más személyes holmit itt kellett hagynom, mintha a hat és fél évből egy eleven rész maradt volna itt, fájdalmasan, bevégzetlenül. Keresztül a határon, hosszú vezetés Seattle-ig, végig a repülőtéri parkolón, fel a repülőre, ezer viszontagságon, fáradalman, töredelmen át. A repülőn kissé megpihentünk, Dina végre evett valamit, még mosolygott is. Hosszú volt az út Chicago-ba. Ott átszállás, rengeteg töredelem, éjfél után ki egy repülőtér melletti autóbérlőbe, onnan végig a városon át haza. Mindketten teljesen elcsigázva, mint a Grand Canyon után.... s mint akkor, Dina hirtelen erőre kapott, megmagyarázhatatlanul, váratlanul, s elkeseredésének, szenvedéseinek, bizonytalanságainak, megaláztatásainak minden keservét kiöntötte rajtam olyan energiával és indulattal, hajnali négy órakor, egy földrésznyi utazás után, mellyel az átalvatlan éjszakák során át állandóan ülésező francia forradalmi parlament válaszolhatott valaha az országot és ezredév óta várt forradalmukat frissen fenyegető mindenhonan előretörő ellenség 1793-as támadására. Radikálisan, féktelen dühvel, kegyetlenül. Nem volt irgalom.
Vasárnap hajnalban Dina megpróbált néhány lépést tenni egyedül, de nem tudott. Elesett, s ott ült a földön megint, fájdalomban, elkeseredetten haraggal telve. Én, mint egy frontról hazatérő katona, két hétre jöttem Detroitba az oklahomai magányból, harcok közül....ebből egy hetet egy földrésznyi útra szántam, élményeket szerezni, szint látni, mielőtt visszatérnék a kicsinyes és anyagias harcok közé. Most itt, végsőkig elfáradva hallgattam egy szenvedő ember ékesszóló beszédét arról, hogy mennyire nem érzek vele együtt, milyen képtelenül elforditom a fejem tőle, önzésem miatt. A beszéd elevenen érintett azért, mert bár akkor nem láttam ezt, most mégis tudom, hogy igaz volt.

Hálátlanságnak láttam azt, hogy annyi töredelem és segitség után valaki ilyesmit vet a szememre. Saját kezemben vittem egy földrészen át, gondját viseltem....de nem értettem meg, hogy mire van szüksége, nem tudtam áthágni bizonytalansága, félelmei védőfalait, *nem tudtam vezetni őt saját maga ellenére*. Nem láttam meg benne az embert. Egy nőt láttam, aki tiszteletlen és durva velem. Hittem indulatainak, melyekkel magát meggyőzte, s végül engem is lehengerelt. Magamat figyeltem, s egy kapcsolatot, ahelyett, hogy őrá figyeltem volna, egy gyermekre, aki biztos kézre, megtartó, szinte apai támaszra vágyott bizonytalanságaiban, szorongásaiban, fájdalmában, mint minden ember, aki nehéz környezetben bajba kerül, mint a harctéren hagymázosan az anyját hivó haldokló katona. Reggel elvittem a kórházba, abba, melyben ő volt rezidens csupán néhány évvel ezelőtt, ahol ismerik őt, s ahol majd talán gondját viselik. A kórház biztonsága jót tett neki, kicsit megkönnyebbült. Kértem, jöjjön velem Oklahomába, vagy engedjen gondját viselnem itt, Detroitban. Perkins doktornak szóltam telefonon, néhány napig (csodálatosan, talán hangom volt szánakozásra méltó) elhalasztotta volna értem a saját szabadságát. Dina büszkén utasitott vissza. Ott a kórházi szobában láttam utoljára, amint dacosan néz rám, megkönnyebbülten, majdnem mosolyogva. Néhány napig még ezer munkám között is naponta többször felhivtam a detroiti kórházat, hogy biztosan ne dobják ki és engedjék haza addig, mig legalább egy-két lépést járni tud. Sokat kellett vitatkoznom a telefonon ezért. Engem csak egyszer hivott fel Dina, elmondta, hogy egy ismerős sziriai családhoz megy, ahol majd gondját viselik. Aztán nem hivott. Napok, hetek, hónapok múltak, mig végre megértettem, hogy Dina véglegesen elszámolt velem. Hat és fél év már dilemmában, határozatlanságban...első pillanatban kis megkönyebülést éreztem, ahogy a fárasztó három heti ügyelet alatt a sok munka, a rengeteg vesződség tompitotta a detroiti világra vonatkozó gondjaim élességét. Eleinte ez kellett- elterelés, elkerülés, menekülés. Végre legalább tiszta a képlet, gondoltam hiúan, nem sejtve, hogy a neheze most következik még. Nincsen szörnyűségesebb, mint a belső, a lelkiismeretemmel való elszámolás. De a hosszú évekig való szenvedés jövőjét még elfátyolozta a gyakorlati gondok jelen megfogható valósága. Most újra kell gondolni mindent gyakorlati szemszögből. Akár radikálisan.

9. Cft, Miami

A három hét végefelé, szeptemberben, a kemény munka, a bizonyos távolság a detroiti eseményektől, a rendszeresebb testmozgás, kilométereket úszva Tahlequah-ban, az intenzivebb tanulás élménye új gondolatokat adott és új látásmódot. Pontosabban egyet, mely hasonló volt tizenéves kamaszkorom egy debreceni elvéhez. Utóbbi neve volt a Cft (completa f teoria), s ez újult fel most, kerülve mindent, mely figyelmem a női nem irányába terelheti, s ezutóbbit most más csatornákba terelni szándékozón. Végetért az a szerelem, mely hat és fél éve értelmet adott egy olyan világban való létezésemnek, ahol csak űrruhában tudtam az éltető elemek hiányát kipótolni. Ahol távol voltam a Földtől, mely -mint Anteuszt- éltetett. Tudhattam, hogy az évszázadok elnyomását génjeiben

viselő Dina talán lehiggad, mikor a tőlem való ideiglenes függése előhozta büszkesége alábbhagy. De tudtam azt is, hogy az a fiatalos merészség, az a forradalmi erő, mely dacolni tud egy adott valóság, egy osztályozott, kategóriákba bontott, kicsinyes hierarchiákban gondolkodó kristályosan megmerevedett világ jegével, felolvasztva azt egy másodperc alatt...ez a hevület, ez az erő bomlott meg a luxusautók, a jól fizetett állások, a számitógépes kalandok, a városi, elengedett, könnyed, kozmopolita lét lassú hömpölygésén. A jólét, a romantikus tömegfilmek, az éttermi vacsorák eltávolitottak mindkettőnket attól az éltető elemtől, mely hevünket éltette: a Föld és a tiszta Lég, a tanyai homokban való tornák, a friss, tisztanedvű növények közelsége, a nem stimulált, egyszerűbb és nemesebb vidéki rutin friss alvásai és zarathusztraian élesebb-levegőjű álmai lassan eltűntek, s maradtak a hosszútávú esélylatolgatások, a rizikófaktorok, a helyezkedések, a pénzszámolások, a beilleszkedés egy olyan városi valóságba, melynek felfokozott tempója terméketlen, silány lelkeket teremt, elveszti az eredeti indulások magasabb ivét. S egy ilyen kényelmes világban már máshogy vetődött fel kapcsolatunk: hogyan boldogulunk, hogyan élünk meg három ország, három kontinens és évezredes (formai) hagyománykülönbségek és előitéletek között? Milyen utakat *választunk* (ha már teremteni őket elfogyott a lelkesedés), mit mondunk munkatársainknak és szüleinknek? Eleinte csak mélyen éreztem, talán el is tagadtam, hogy mi történik velem. Hogy Dinát nem láthatom, ez úgy jelent meg, mint gyakorlati, egyértelmű tény. Hogy a gyakorlati tények mögött milyen mélyebb és igazabb valóság húzódik meg, arra a következő hónapok, sőt évek adtak majd, fokozatosan kibomolva -eleinte szinte észrevétlenül- választ.

Egyelőre maradt a tiltakozás. Nem Dina, nem is Detroit, hanem a realitás ellen, mely lehúzott, mint egy örvény, mely érdemrendeket aggatott rám, de elakasztotta belső fejlődésemet. A még nem egészen tudatosodott, még mélyben rejtőző fájdalom, a lelkiismeret rákszerű sajgása, hogy nem volt erőm megvédeni lelkesedésemet és szerelmemet, hogy igy-úgy de elvesztettem Dinát, aki fiatalságom, álmaim, töretlenségem, eredeti útjaim, merészségem szimbólumává lett- ez a fájdalom elsodort egy józan, egy megtelepedett egyensúlyi helyzetből: szenvedélyeket, kétségbeesést, rendkivüli elgondolkodásokat szült, egy olyan álomvilágot, melyet egy gondolat vezérel csak: a szabadságé. Ahol egy gondolat ural mindent, a szélsőségnek egy ilyen helyzetében eltorzulnak a súlypontok. Aki éhes, mondta valamikor öreg történelem tanárnőm, az nem fog megfontoltan cselekedni. Az elmegy bármely nehézségek közé, sőt: magáraaggat nehézségeket, annak megnövekednek energiái és heve, amig le nem küzdi éhségét, vagy betegségét.

Az első gondolat tehát, amikor ebből a hosszú és mély kapocsból szabadulni kezdtem- az alapokhoz való visszatérésé volt. Vissza az akár fanatikus napokhoz, amikor mint másodéves orvostanhallgató az elméleti fizikától a filozófiáig, idegen nyelvektől a matematikáig mindent egyszerre fel mertem vállalni, naponta dolgozva 16 órát. Amikor úgy hittem, hogy a tudás, a tudomány, a filozófia meghódithat bármely társadalmi rendszert, a kinyilt értelem és a rendszeres munkabirás, mint Bonaparte hihetetlen munkatempója és adminisztrativ szervezőereje: feloldja az esélyek, ravaszkodások, helyezkedések, nyerészkedések űzelmeit, s az esélytelen legnagyobb szövetségese lesz. Lendület kellett, melyet a tehetség akarása és a szervezettség összpontositása teremt, s mely lehengerel külső akadályokat. Mint a mongol lovaskatona, aki a végtelen rónák friss levegőjéhez szokott, s megvetve nézi a magukat elkeritő, behatároló, kincseket halmozó,

fülledtlevegőjű, kövér városlakókat...vagy a hun, aki a korrupt és végletekig romlott római városok felett akar új rendet teremteni- igy akartam újrakezdeni én is, 1999. szeptemberében, otthagyva Detroit felépitett világát, ahol egy kiválóan működő szakmai rendszer, városi jólét, egy hatalmas és domináns helyzetű, technokrata társadalom egzisztenciát kapott fogyasztó polgárává váltam. Harminckét éves koromban kell erőm legyen akár a nulláról újraindulni, akár teljesen újrakezdeni.
S ha kellenek segédszimbólumok, akkor legyen az a tizenéves korom csodálta párizsi, aki 1793. súlyos napjaiban merészen szembenézett egész Európával. A nagyranéző ügyvéd és boltos, aki éjszakákon át ülésezett és -az álomtól és éhségtől megszállva- radikális döntéseket hozott meg. Aki tudta, hogy új világot kell teremtenie, mert elkorhadt a régi, akinek vezetnie kellett magát, mert vezetői vakok voltak. Újrakezdtem tehát az alapokkal. Futás reggel és torna, úszás este (negyvenöt perc vezetés az úszodáig és vissza), matematika, fizika, német nyelv és nefrológia szaktanulás, hosszú séták, könyvtári olvasások, puritán, egyszerű élet. Mi vagyok? Egy elismert vezető szakember egy kicsiny városban. Mi lehetek? Bármi, amivé a lendület, a lelkesedés, a tehetség, a megnyilt, edzett értelem tehet. A vallásos megszállottság, a hit ereje vitt tovább, egyik száz oldaltól a másikig, gyorsitott, radikalizált, tisztitott. Dallasban (a mexikói öbölbeli újabb elmerülés után, ahol mint anyaméhben, percekig alámerülve belülről éreztem a tengert) találtam egy hatalmas orvosi egyetemet, ahol elvegyültem a hetvenes évek épitészete, a fiatal, könyveket bújó orvostanhallgatók koreai, afrikai, chile-i, mindenféle keverékébe, szentségként tisztelve a felgyűjtött orvosi tudás százezer oldalait, a szépen rendbentartott sokezer kötetet, melyek körülöttem ott sorakoztak, s melyekben hittem.
Októberben jött édesapám megint, s mesélt nekem a régi időkről, a magyar falu zárt közösségéről, hagyományairól, évezredes szokásairól...és saját őseimről, akik ennek a közösségnek voltak szerves részei. A kép, melyet a gyönyörű, lassan az őszi szinekbe forduló Honor Heights parkban sétálva, kétségkivül idealizálva felvázolt előttem, megzavart. A kép ugyanis egy olyan valóságról szólt, melyben a rendnek értelme volt valamilyen szinten legalább...melyben a hagyomány és a közösségi viszonyok nem a korhadtság és a korrupció, a kormos, poshadt ipari lég képét mutatták, nem is a jólétét, hanem a szorgalmas és megpróbáló mezei munkáét, kaszával a kézben, a forró magyar pusztai nap alatt, hajnaltól estig izzadva, lihegve egy tisztábbfajta környezetben. Tudtam, hogy gyermekkorát idealizálja ez az idősödő ember, mégis valami módon megtorpant bennem a hun és mongol lovas, mert megjelent előtte az, melyre annyira áhitozott: egy tisztalevegőjű, egy szélesterű, de szilárd *otthon* délibábja.
Valamelyest zavartan, s a munkában jócskán kifáradva érkeztem Miami repülőterére, hogy- immár negyedszer sorban- az amerikai nefrológustársaság (ASN) éves gyűlésén részt vegyek. Az első nap reggel fél nyolctól este hatig jegyzeteltem, szivtam magamba az immunbiológia rég feledett alapjait, hiszen veseátültetett betegem Muskogeeben csak egy volt.
Másnap aztán a történet új, váratlan fordulatot vett. Dinát nem láttam már több mint két hónapja ekkor: nem láttam mást sem, csak munkámat, tanulmányaimat, tornáimat és édesapám történeteit. Holott figyelmem ekkor nagyonis a munka és a tanulás körül forgott, s a reggelivel, a hatalmas kongresszusi csarnok egy óriási termében, a friss teaaromával és a félédes reggeli sütemény illatával kezdett előadássorozat, mely ráadásul a veseátültetés elméleti alapjainak átvételével kezdődött, ismeretlen, szintén magukat továbbképezni vágyó, külön e kétnapos tanfolyamra befizetett, tehát érdeklődő

nefrológusok között éppen egy olyan világba vitt el, ahová menni akartam: egy nagyobb cél, egy dolgos közösség által vezetve egy iskolába, ahol értelmes a tananyag, ahol valódi az érdeklődés, ahol magas szinvonalú az oktatás, ahol a hétköznapok problémái magasabb folyamokba olvadnak bele éppúgy, mint Nietzche szennyes árja egy végtelen, megtisztító tengerbe. Hiszen miért is ne foghatnánk fel a szegedi kiválasztott iskolától a Muskogee-beli orvosigazgatói szerepig mindent mint tudományos, elméleti haladást, s minden más mintha csak ezt szolgáló, mellékes elem volna. Előadás előadás után, húszperces szünetekkel, egészen este hatig. Este még kimentem szép szállodámból a tengerpartra, emlékeztem arra, amikor együtt itt ültünk a parton, bámulva a hatalmas óceán felségét, 1996-ban még, Dinával, vagy arra a szombat estére, melyet alig egy éve vele töltöttem innen nem távol, a forgalmas helyi főutcán, valami mexikói zenés tánhelyen. Végigsétáltam a végtelen partmenti ösvényen, a levegő frissen sós volt, egy újabb információadatot lassan feldolgozó agynak jó hatású ez, üditő, sőt: tisztitó.
Másnap kezdődött megint minden, ezúttal már valamelyest gyakorlatiasabb anyaggal, mignem észrevettem, egy előadás szünetében, hogy egy szomszédos folyosón egy másik tanfolyamon ott figyel Kerry, az oklahoma city-ből ismert másodéves fellow lány. Kerry vékony, szinte sportos alkatával, wales-i nevével, ragyogóan fehér bőrével, nagy barna szemével, tökéletesen sima vörösesszőke hajával úgy ült ott, az oklahomai havi biopsziaértekezleteken, mintha tökéletesen otthon érezné magát: oldott volt, s nem szégyellte -mint én valaha, mikor mint keresztrefeszités előtt vártam Kupin és Goldstein egy-egy gonoszkodó keresztkérdését a detroiti déli konferenciákon- ha valamit nem pontosan tudott. Úgy vettem észre, hogy e kényelmi helyzete talán valamennyire lelassitotta szakmai fejlődését, ugyanakkor valamelyest vonzó volt, ahogy -élénken és szinte szinesen- elemében láttam, biztonságos otthoni köyezetben, mint fogadott lányát az oklahomai nefrológus öregeknek.
Kaufman és Peterson mintha sajátjukként viselkedtek volna vele, apásan elnézték szakmai közbeszólásai olykor kissé nyersességét, körükbe vették, szinte –s mintegy titokban- dédelgették. Én ott, az oklahomai konferenciákon szerepet jászottam, mégha folyon hallgattam is. Kimért és távolságtartó, sőt méltóságteljes modort vettem fel igen elegáns öltönyöm védfala mögött, mozdulataim merevek, mint az egyiptomi fáraóké. Ez nem az én köröm volt, minden pillanatban vártam a támadást, melynek gyakori jöveteléhez hozzászoktam a detroiti esetismertetéseken. Másfelől tudtam, hogy jobb fellowképző programból jövök, s tudásom jobb, mint az ittenieké, s ez a bizonyos háttérerő vetekedett a kirekesztetségérzéssel idegen voltomból eredő kényelmetlenség-érzéseimmel.
Kerry most különösen élénk volt, friss és üde, teli öntudattal és energiával, mint a még igazából meg nem próbált fiatal. Egyedül jött, s szivesen fogadott társnak egy helyi ebédre, sőt: olyan sokat beszélgetett velem elinvitálva egy tengerparti sétára, hogy a délutáni előadást elfelejtettük közösen.
Harminchat éves volt, s értelmesebbnek tűnt, mint az az oklahomai találkozásainkon kiderülhetett. Volt valami benne, amely olyan vonzó tud leni az északi nőkben (első látásra legalább): egyfajta kiegyensúlyozottság, melyből csak néha tör ki egy-egy tréfás, „silly”, nem helyénvaló, gyerekesen élénk, játékos hangulat. Kerry, láttam, most is olyasmit látott bennem, amit már Oklahomában is képviseltem: egyfajta angolos gentleman-i eleganciát...mulattatott ez, de legyen, ha már a dinás szenvedélyes forradalmiság ilyen szörnyű véget ért. Nyugodtan, értelmesen, mégis biztatóan és

játékosan beszélt velem, s estefelé, mintha ez hónapok óta, vagy talán évek óta elhatározott dolog lett volna elüldögélt velem a tengerparton, szótlanul, kicsit olyan hangulatban, mint a fáradt utazó, aki a dzsungelben utat vágva váratlanul hatalmas vizeséshez érkezett.
Megnyugodtam ebben az újdonsült, kicsit érettebb, talán kényelmesebb, mindenképp kiegyensúlyozottabb barátságban. Minden hirtelen és új volt, s felfedte a megtépázottság minden sebét, amikor a gyógyir végre kéznél volt. Amit Dina nem tett volna meg minden szerelmes szenvedélyével, azt Kerry egy nap alatt megtette: odaadta nekem egyik régi nyakláncát, minden komolysággal, de ceremóniák nélkül.
Egy este aztán, mikor megérkeztek az oklahomaiak, együtt ment el vacsorázni az egész egyetemi nefrológia osztály: Peterson, Kaufman s mind a többi... velük Kerry, nomeg én. Ezt a vacsorát hadd irjam le részletesen. Jellemző társadalmi-közéleti jelenség volt ez az amerikai orvosok között, szinte szertartás, s nekem sem járt tanulság nélkül.

10. Drug dinner (gyógyszervacsora) Miami-ben

Az egyik gyógyszergyári képviselő ügynök, könnyed eleganciával és mosolygósan várt minket egy külön e célra kirendelt, igen kelemes nagy mikrobusszal. Valamikor Detroitban ezek a százdolláros gyógyszervacsorák egészen más hangulatban zajlottak le. Általában Dearborn, vagy Ann Arbor egy-egy kiemelkedő szinvonalú éttermében, vagy szállodájában száz dolláros orvosi könyvutalványért cserébe odacsődítettek boldog-boldogtalant Detroit számos kórházának rezidensei, vagy körzeti orvosai közül. Mint később volt módom tapasztalni a transzplant programok dolgozóit ugyanigy csábitották egy-egy nagy vacsorára, a program fejétől le az egy hónapig éppen ott dolgozó rezidensekig, szaknővérekig, transzplant koordinátorokig. Itt ennek a formális és nagyszámok által uralt hivatalosságnak nyoma sem volt. Mint egy kis baráti kör, úgy ment együtt Kaufman, Peterson, a kis, de folyton nyüzsgő indiai Kumar, nejeik, egy szerény, de behizelgő modorú pakisztáni fellow, Kerry és én. Egy exkluziv kis csapat volt ez, amolyan déli öreg fiúk, nem is a szokásos előadást meghallgatandó, ahol a tacrolimus nevű immungyógyszer erényeit ecsetelte egy erre *felbérelt* orvos, hanem csupán kapcsolat-tartás végett, mintegy elismerve az oklahomai egyetem a Fujisawa gyógyszergyár termékei iránti *elkötelezett lojalitását*. Mellesleg kétségtelen, hogy a gyógyszer érdemeit jórészt fölösleges is volt ecsetelni, már úgy különösebben, hiszen az egyik legjobb szer volt a piacon, s minden reklámfogás nélkül is ezt használták volna...s hogy ez a vélemény alakuljon ki világ-, de legalábbis országszerte, azon a Fujisawa gyógyszergyár által foglalkoztatott tudóshad kétségtelenül nagyérdemű tudományos munkája már évek óta munkálkodott, s lassan a konkurrenciát, az egyetlen ehhez fogható gyógyszert, mely a tacrolimusra egyáltalán alternativa lehetett leszoritották végre a *piaci* kereslet 50% alá. Az alternativ gyógyszer (cyclosporine) relativ érdemeit a Novartis gyógyszergyár ugyanilyen nagyérdemű tudományos munkássága szintúgy alátámasztotta, s igy két iskola alakult ki, no nem éppen két nagy elme, két eszmei irányzat, két

tudományos elmélet, hanem két *termék* körül, melyek egymással versengtek....node mint korunk ideológiája megtanitotta velünk, minden kiválóság csakis a „nemes" verseny által megméretve nyilvánulhat meg igazán, s éppen eme nemes versenynek része ez a kellemes késő̋szi este Miami Beach egyik elit éttermében.
Ennek a gigászi viadalnak hevét mindenesetre nemigen lehetett érezni ezen miami-beli alkonyon, ahol a hangulat meglepően oldott volt, mintha az öreg fiúk innen Délről gentleman-ileg kiterjesztették volna elzárkózott, fajilag determinált személyes terüket egy-egy pakisztáni és indiai kollegára, s a körben bennefoglalt Kerry-n keresztül még rám is. Ez pedig szokatlan jelenség volt. Ilyen közvetlenséget Detroitban csupán Dunfee úr célzatos pártfogásán keresztül érezhettem meg egy ideig, aki maga sem igen találta a helyét a brooklyni fenegyerekek némileg agressziv társasági viszonyai között, s aki közép-európai mivoltomat -elentétben honfitársainak döntő többségével- valamennyire értékelte. Itt Délen, ahol nem csupán minden külföldi és szerecsen, hanem még minden északi „yankee" is kitaszitottnak számitott, ez a közvetlen hangulat -mondom- különösen ritkaságszámba ment. Nodehát egy-egy drug dinner, a nagyhatalmú gyógyszercég kegye, a jól jártak összetartozása, az ingyen étel Amerikában érthetetlenül magasan kultivált szentsége mégis kissé összehozta az igazhitű és fajú keresztény Délieket a mindenféle gyüttment idegen elemmel egy évben legalább néhányszor: nohát legyen, egy asztalhoz ül –keresztény kötelességből- az úr és a szolga, az igazhitű és a fajilag alárendelt.
(Természetesen igazhitű keresztény csupán egy amerikai Déli lehet, más országokban az igaz kereszténységet nem ismerhetik, hiszen ez az amerikaiak Istentől kapott sajátos és kizárólagos adománya, mely mutatja fajtájuk felsőbbrendű rendeltetését. Különösen nem lehet igazán keresztény a szó egy magasb értelmében egy szinesbőrű. Ez Délen általános és bevett vélemény, melyet volt alkalmam tapasztalni orvosi működésem során Lousiana-ban legalábbis az alsóbb néposztályok körében. A felsőbb osztályok azért itt is diplomatikusabbak, véleményük magva általános kedvességük mögött rejtve marad.)
Persze mindez akkor,ott, Miami-ben egyáltalán nem volt nyilvánvaló, Kaufman úr joviális modora, s Peterson kimért távolságtartása nem volt nagyon más, mint egy budapesti professzoré, aki szakmai és eszmei nagyságát hangsúlyozandó tart csupán távolságot és semmi más okból.
Nos ezen a vacsorán, egy exkluziv, láthatóan luxusétteremben Kerry mellett ültem- ő sokat beszélt, szinte vehemensen vett részt a társalgásban, mint az a fiatal lány, aki szereti ezzel is hangsúlyozni, hogy a felnőttek őt már mennyire komolyan veszik. Peterson és Kaufman a szokott joviális mosollyal tekintettek rá, s a világért sem vették volna észre, hogy Kerry, a maga módján, valamely hatodik védfal mögött, kifejezetten izgatott volt. Arról mintha szó sem volna, hogy mindez azért van, merthogy egy új pártfogoltat visz be egy zárt társaságba (ezen jog márcsak megilleti)..... sokkalinkább arról, hogy oly sok évi keresés után valami olyat talált, melyre régen vágyott már. Ha nem is angolos külsejű, ha idegenes akcentusú, de egy elegáns, erős és megpróbált lovagot, akit komolyan lehetett végre venni, s aki őt kezdte szintén komolyan venni. S valóban igy is beszéltünk egymással, mint két olyan jóharmincas ember, aki már érti a dolgok igazi mivoltát, akik tudják, hogy mit vállalnak, ha elkezdenek valamit. Ő is, én is túl voltunk első csalódásainkon, melyek megneveltek minket. Nagyjából tudtuk mindketten, hogy mit akarunk, mit tartunk fontosnak, miben engedünk, mihez ragaszkodunk. A kiszámitható bizalom volt a fontos most, ennyi viszontagság után- neki pályakezdés előtt, nekem egy kemény helyzetből kiszabadulni akarón. Kerry egy érett nő biztonságával fokozatosan és

céltudatosan akart bevezetni ebbe a zárt körbe, hangsúlyozta európai voltomat, melyről azért élnek bizonyos távoli nosztalgiák még itt, Délen is a felsőbb-középosztálybeli köröktől fölfelé. Peterson valóban beszélni kezdett velem családjáról, akik valaha Norvégiából érkeztek, a művesekezelés hőskoráról, amikor ő és egy-két társa bevezették ezen vadonatúj technikai eljárást a széles Oklahomába, amikor még minden új volt és romantikus, s a nagy üzleti vállalatok még nem foglalták el az erre ráépülő piacot....azelőtt, hogy iparositották, tömeggyártották, ügynökeikkel behálózták volna ezt az orvosi területet is. Bizonyos tartózkodó őszinteséggel beszélt, kihozva belőlem azt a kíváncsiságot, mellyel magyar öregembereket kérdezgettem a Háború körüli időkről, s mely olyannyira gyanúsnak érezte a történelem könyvekben tanult központi ideológia hivatalos interpretációit.
Most abból a világból értettem meg valamit, ahol egy szószerinti vadonból előbb vasúti, majd olajtársaságok, végül mindenféle szolgáltatást nyújtó vállalatok néhány évszázad alatt egyfajta kellemes modern környezetet gyártottak. Egy olyan modern fél-falansztert, mint amilyennek nekem a modern Oklahoma tűnt. Hogyan terjedtek el itt a hatalmas üzletláncok, hogyan hadakoztak egymással a mára már tősgyökeresnek számító, s a nyilvánosságtól bölcsen elhúzódó gazdag családok, mit is jelentett a még nem egészen kifinomult, még vadabb nyugati verseny, mely életre-halálra ment, mely kegyetlen volt, ahol csaknem minden eszköz megengedett volt? Erről később Kerry egyik nagyapjának hosszú irásából olvastam, mely érdekesmód kizárólag karrierjének gazdasági vonulatait ecsetelte. Mig otthon az Osztrák-Magyar Monarchia cicomás palotáiban, vagy a megyeházán, addig itt fabódékban és piactereken folyt az élesebb, nyiltabb verseny a puszta megélhetésért, s hiába a majomper minden ortodoxiája, hiába hirdetik itt, Délen, hogy nem fogadják el Darwin evolúcióelméletét: ragaszkodva ahhoz hogy Isten a világot igenis Krisztus előtt csak négyezervalahány évvel ezelőtt teremtette, hiába a Klu Klux Klán mélykeresztény kultúrvédelme: az evolúcióelmélet, a verseny exaltációja, a létért való küzdelem eugenikája, a fejelmélet szélsőségei, a nyers pénzre való leforditása minden érdemnek és érzelemnek, az elnyomása és elnyomoritása minden érzelmi kifejezésnek és művészetnek: itt, ezen a vadnyugaton a gyakorlati élet legtisztább képlete maradt..... Nyersebben és érthetőbben, mintegy magától értetődő intuitiv formában... egyszerűbben, mint az ipari és monumentális Északon vagy a még kettős értékű, a még fél-arisztokratikus-intellektualizált-kultúrált Európában, itt világos volt a képlet: ha nem eszel meg másokat, téged esznek meg. A soonerek, akik az Indián Területnek nevezett Oklahoma határszéléről elindultak, s tudták: annyi földet kapnak az államtól, amennyit egy nap alatt körül tudnak szekerezni.....nos ezek aztán közelről értették, hogy az élet verseny, kegyetlen és kiválasztó, ezek tudták, hogy aki iparkodik annak több pénze lesz, s akinek kevés van, az részeges, lusta, vagy egyszerűen muja. Minden ideológia mellett intuitiv szinten értették azt, hogy a rátermettség, a cselekvés, a fegyver és az elszántság dönt, s ebben az egyértelmű versenyben világosan meg lehetett itélni a relativ érdemeket arról, hogy kinek milyen a háza, kocsija, bankszámlája. Itt nem volt nemes származás, tudományos zsenialitás, művészi tehetség. Egyértelműek, vadak és egyneműek voltak a vágyak és a képletek. Valaki vagy tesz, vagy vesz: elveszik, elsüllyed, kiszelektálódik. Nietzsche talán kiigazitotta volna filozófiáját az oklahomai vöröses agyagon.
Nos ennek a versenynek már kifinomultabb változata volt a művesecégek, vagy a gyógyszerkonszernek elegáns külsejű vetélkedése, de éppolyan szivós, kemény, megátalkodott harc folyt azért a szinfalak mögött, melyek része volt ez a meghitt, bár

hatalmas elit étterem e langyos későőszi estén Kerry-vel...Peterson és Kaufman mosolygása, Kerry közelsége, a luxusétterem bizonyos bennsősége, Miami kellemes éghajlata egy pilanatig visszahozták azt, amit Dinával nomeg Balázsék mellett, a dél-amerikaiakkal való futballmeccseken, a jól struktúrált és magas szintű, mégis egyértelmű detroiti rezidencia- és fellowship-világban félig-meddig néha megéreztem. Egy bizonyos biztonságérzés volt ez, az adott, a világos, a gyakorlati feladatoké, ráadásul most egy kis bátoritással, egyfajta otthonibb és kényelmesebb öregfiús légkörben.
Pedig nem feledtethette ez, hogy nagyonis sikamlós talajon jártam. Perkins doktor ugyanis úgy döntött, hogy eladja a műveseosztályát, s mint a haldokló fenevad felett, megjelentek felette a keselyűk: az üzletemberek-vezette művese nagyválalatok. Perkins doktornak ezen hatalmas ügylet véghezvitelében világos előnyt jelentett, hogy a művesecentrum nagy lépésekkel haladt előre, köszönhetően a körzeti orvosok belém fektetett bizalmának. A havi orvosi vezetőségi üléseinken, ahol én elnököltem, Melissával, Sharonnal és a veterán nővérekkel rendszeresen megbeszéltük a szakmai problémákat nem csupán az egyéni beteg, hanem a betegpopuláció szintjén is, s ezek az értekezletek sokszor nagyonis gyakorlati ötleteket vetettek fel. A praxis statisztikai mutatói -részben e gyakorlati ötletek, új kezdeményezések hatására- immár több mint egy éve kezdtek kúszni fölfelé. S folyton növekedett a betegszám is, ugyanakkor a beteghalálozás meredeken esett. Nem csoda, ha egyetértettem az egyik nefrológiai szaklapba beiró francia kollegával, aki szerint a betegek ellátási szinvonala és túlélése az orvosok velük való törődésének függvénye: ezt próbálta makacsul tagadni a nagy számokban gondolkodó üzleti nagyipar, a mindenre statisztikai szabályt kereső, minden műveseosztályra protokollokat ráerőltető, orvosi problémákra merev szabályhálót ráhúzó profitéhes nagyvállalat.
Ezek a nagy vállalatok most közvetlenül velem is tárgyaltak. Hogy én maradjak az orvosigazgató, nos ez nekük is érdekükben állt, hiszen tudták, hogy ez a cég fejlődésének egyik további biztositéka. Igyaztán felhivtak, igérgettek mindent, node: az eladás nem rajtam állt, hanem Perkins doktoron. Elvégre ő az üzletember, ő a tulajdonos.
Novemberben megjelent egy kollegájával Osvaldo. A helyi olasz étteremben folytattunk üzleti tárgyalásokat, melyek során mindenféle grandiózus ötlettel állt elő, új műveseosztályok épitésével kecsegtetett, sőt: még be is jött velem a kórházba, ahol aztán mindenütt körülszimatolt, a betegeknek pedig kedvesen odaszólt erős argentinai akcentusával:
„Take care sweetie!" (Vigyázzon magára édesem...)
vagy valami effélét. Olyan benyomást tett rám, mint aki mindenkinek azt akarja mondani, mint amit hallani akar: nekem például azt hangsúlyozta, hogy micsoda multimilliós üzletei vannak Oklahoma Cityben, mert ő az energikus, gyors fejlődés hive, s hogy nála természetesen a szakmai szinvonal az elsőszámú hangsúly „a betegek érdekében" úgymond. No igen. Minden attól függött, hogy ki milyen ajánlattal áll elő Perkins előtt. Azon kezdtem el gondolkodni, hogy vajon minden romlottsága ellenére nem jobb-e Perkins-nél dolgozni, hiszen ő legalább nem szól bele szakmai dolgokba. Igaz ugyan, hogy éjszaka nem lát el egy-egy sürgősségi esetet...Ricky például egyszer félholtan érkezett be hajnalban, sürgősségi művesekezelésre szorult, de Perkins nem volt hajlandó foglakozni vele, s reggel hét órakor, mikor átvettem, csodálkoztam, hogy még egyáltalán életben van. Ricky fiatal volt, vagy harminckétéves lehetett, kábitószert gyakran fogyasztott, s ezért vérnyomását nehéz volt kezelni. Egyszer egyik nővérem jelezte, hogy

a műveseosztályon kábitószert találtak nála. Kötelességünk volt bejelenteni a rendőrségen, de a helyi tiszt eltusolta az ügyet, mondván, hogy az *ilyenekre* nem szabad az adófizető állampolgárok által fizetett ellátást pazarolni a börtönben. Csináljon, amit akar. Már New Yorkban is megfigyeltem, hogy az ilyen kábitószeres ügyeket -például Sereny doktor- igyekezett nem észrevenni. (Talán jobb ha züllik a nép, mintha lázad....)
Ricky, mint a szintén kábitószeres Perkins doktor, arról volt nevezetes, hogy hihetetlenül agresszivan tudott követelőzni. Ezt én betegségének tudtam be. Ilyen és ilyen hamburgert kért, dupla fagylaltot követelt akár éjfélkor is, ha a kórházba -tele vizzel és káliummal- úgy hetente egyszer beesett. A nővérek próbálták messziről kerülni, ám nem lehetett. Pedig volt az oklahomai nővérekben egyfajta anyai szelidség- gyakran teljesitették Ricky kéréseit nem csak azért, hogy csendben maradjon, hanem azért is, mert *általában próbálták teljesiteni betegeik és mindenki kérését*. Nem csoda hogy becsültem ezeket az amúgy is lelkiismeretes, alapvetően jólelkű oklahomai nővéreket. Szakmailag is sokszor meglepően felkészültek voltak, ámbár a helyi tudásszint *általában* nagyon alacsony volt.
Az egyik belgyógyászati osztályra bevetődött egyszer Lester doktor egyik betege, aki Tulsába járt peritoneális művesekezelésre. Mint emlitettem ezt a fajta művesekezelést általában a beteg saját kezével végezte, most azonban túl gyenge volt ehhez, s kórházi tartózkodása alatt a nővéreknek kellett volna őt kisegiteniük. Lester doktor meghivott konziliumba, én pedig megbeszéltem a helyi vezetőnővérrel, Maxine-nal, hogy mire van szüksége a betegnek. Kiderült azonban, hogy Maxine egy nővéri könyvet rosszul értelmezve a művesekezelést hibásan vitte véghez. Mikor erre rávilágitottam, Maxine meggyőzhetetlen volt. Sem a logikai magyarázat, sem az a tény, hogy a peritoneális dializis szakmai hatáskörömbe szorosan beletartozott, sőt általános tekintélyem sem hatotta meg. A kicsiny tudás -mondják- veszélyesebb, mint a teljes tudatlanság: nos feltétlenül igen, ha makacssággal párosul.
Lester doktornak végül azt tanácsoltam, hogy ha nem tudjuk megfelelően dializálni a beteget, úgy küldjük máshová. Erre viszont Lester doktor nem volt hajlandó. Végül előkerült egy családtag, aki szintén be volt tanitva a peritoneális művesekezelésre, s ezekután ő végezte a kezelést. Lester doktor különben igen nyakas ember volt, s ebben egymásra találtak Maxine-nal. Egy alkalommal egy veseátültetet beteget kezelt osztályán, nem értve, milyen finoman kell ezutóbbiak immungyógyszereit beállitani. A beteg súlyos fertőzéssel és szivelégtelenséggel került az intenziv osztályra, mire végre meghivtak szakkonziliumba. Rögtön átláttam, hogy egy veseátültetett beteg szakezelésére kis kórházunk intenziv osztály nem alkalmas. Fél napi szervezésembe került a beteget az oklahoma city-beli transzplatcentrumba átküldeni helikopterrel. Ebben egy fiatal, ügyes nővér segitett, aki nemrégiben érkezett Muskogee-be, s igen fiatalon főnővér lett az egyik intenziv osztályon. Ezt jól elraktároztam emlékezetemben.
Csinján kellett bánnom pedig az ilyen átelyezésekel, különben a makacs és alig hozzáértő orvosok és nővérek azt hihették, hogy saját bizonytalanságom miatt küldök el egyetemi klinikára egy-egy ilyen bonyolultabb beteget. Ezutóbbi természetesen azzal a következménnyel is járt, hogy egy pácienst az eset mindenféle anyagi vonzatával együtt elvesziti a kórház...node a betegek magas szinvonalú kezeléséhez ragaszkodnom kellett. Ricky-t viszont (nem lévén veseátültetett beteg) többször ki tudtam kezeltem igen súlyos fertőzésekből is, s ezért aztán rám valamennyire hallgatott. Egyszer leültem vele beszélni, amikor megtudtam, hogy be készül perelni műveseosztályt. Aztán meggondolta magát. Nem létező korkülönbségünk elenére kicsit úgy nézett rám, mint apjára.

Perkins doktor közben minden ajánlatot visszavert, a céget mégsem adta el, s igy maradt közöttünk is a status quo. Ezt némileg veszélyeztethette az, ha Kerry és én jobban összemelegedtünk volna, hiszen ez az ő egyik fő érvét: kiszolgáltatott, támogatás nélküli vizumhelyzetemet szüntethetné meg. Perkins és Gail meg is voltak ijedve. Én pedig valóban gyakrabban jártam Tulsába. Kerry egy nagynénjével együtt lakott félig itt, félig Oklahoma City-ben.
Kerry láthatóan nagyon komolyan vett, s igyekezett kedves lenni hozzám. Telefonon bemutatott nővéreinek, akik sokkal választékosabban, korrektebb angolsággal beszéltek, mint Muskogee-ban bárki, s ez is utalt arra, hogy Kerry jó családból származik. Ez világosan igy is volt. Szülei a messzi Colorado-ban laktak egy -fényképről itélhetően- hatalmas házban. Oklahomában csak ez a különös természetű, idős, macskadédelgető nagynénje élt. Tudtam, hogy komoly döntés előtt állok és esetleg rövid időn belül. Kerry és én? Hogy is van ez?

11. Kerry és San Diego

Új lehetőség állt most előttem. Ha Amerikába valaha támogatók és a legalapvetőbb információk hiányában, csak egy Magyarországon kiváló angol nyelvtudással, minden ismerős és minden hosszútávú elképzelés nélkül jöttem hét és fél éve.... ha az Amerikába való beilleszkedésemet leginkább egy ebben csupán egy-két évvel előbbrejáró sziriai lány segitette eddig, akkor most egy jóval erősebb szövetséges volt a láthatáron. Egy értelmes, jó családból származó világosan gondolkodó wales-i nő, aki -Dinával ellentétben- komolyan vesz. Megélve mintegy Verdi Aidájának, kedvenc korakamaszkori operámnak történetét Dina szerelme sarkallt az itteni kötődésre, s hazakerülésemet kétségessé tette. Kerry sokkal kiváncsibb volt Magyarországra, szivesen utazott volna velem haza, s neki volt is módja Európába látogatni. Amire az egyszerűbb amerikai nem gondolhat: hogy hatalmas, de némileg izolált országából életében akár egyszer kilépjen s az Őshazába egyszer ellátogasson, nos azt Kerry mindjárt egy alkalmas idegenvezetővel tehette meg, aki akkor is minden nap olvasott az európai történelmről.Tulsában, hétvégente sokat beszéltünk, eleinte főleg olyan dolgokról, melyek a mindenapokat, a közvetlen környező valóságot érintik. Egy kora-decemberi hétvégén aztán San Diego-ba repültünk együtt, egy rövid kirándulásra. Ő Oklahoma City-ből, én Tulsából indultam, Dallasban kellett majd találkoznunk. A repülőn Dallasba menet igyekeztem elmélyülni -a Diarion keresztül- az utóbbi hónapok történetében, amikoris a repülő váratlanul élesen lefelé bukott, s meredeken zuhanni kezdett. Néhány perc múltán a rázkódó, megingott kis gép visszanyerte az egyensúlyát és végül mégis elvitt rendeltetési helyére. A rázkódó megingás hirtelensége azonban olyan perceket okozott, melyekben a halálfélelmet ezerszer felerősitette *az a bizonytalan belső zavar, melynek léte addig csak homályosan volt világos, valahogy nem tudatosult*. Mint amikor egy rákos beteg végre megérti, felfogja betegségének természetét, úgy én is a post-traumatic stress disorder első fázisából: a letagadásból a másikba: a pánikos megzavarodásba kerültem át. Mint a

kábitó fájdalomcsillapitóé, lejárt bennem az letagadás bóditó hatása, s előkerült s aztán majd évekig sajogni kezdett egy olyan fájdalom, melyet feldolgozni csak nagyon lassan, vagy egyáltalán nem voltam még képes.
Amikor visszaérkeztem Detroitból, a kialvatlan fáradtság, a háromheti ügyelet, majd a CFT kezdeti lelkesedése kábitószerként csillapitotta azt a fájdalmat, melyet a vancouver-i út szerzett nekem. Most, amikor Kerry visszahozott egy gyakorlati világba, amikor San Diego-ba mentem vele, minden egycsapásra megváltozott. A fájdalom, mely szinte fizikai volt, a félelem, mely a szorongást a lelkiismeretfurdalással ötvözte, most teljes intenzitással jelent meg, s eleinte egyenesen letaglózott. Láttam Kerry-t, aki utunkat szervezte San Diego-ba, először a hatalmas luxusrezort pompás medencéjében, majd a perzsa étteremben, egy hatalmas zeneboltban, s megéreztem, hogy olyan világhoz tartozik ez a lány, melyhez igazán nekem nincs közöm. A nyers amerikai gyakorlatiasság, mely Julius Caesar élettörténetében is a legvulgárisabb elemekre koncentrál (ez Kerry friss olvasmányából volt világos), az előitéletek a nagyvonalúan ázsiaiaknak nevezett távolkeletiekkel szemben, a vallásosság egy primitivebb, militáns felfogása, a szenvedély, vagy az érzelmi önkifejezés tudatos elnyomása, a felszines, a külső történésekre koncentráló behaviorista gondolkodás, az angolos távolságtartás....túl hideg, túl nyers, túl egyszerű volt mindez. Eleinte álmaimban éjszaka, később nappali álmaimban jelent meg a felismerés, hogy az, aminek Dinát idealizáltam: az érzelmeit és belső inditékait kifejező és gyakran vállaló érdekes, szines, energikus, életteli netán exotikus nő, az a művész, aki még idegenes akcentusú, nyelvtanilag sokszor helytelen angol mondataiban is meggyőző és ihlető erejű tud lenni: ez hiányzik minden vacsorából, minden beszélgetésből, minden utazásból. Az az érzelmi hőfok, az a szinesség, az a kifejező erő, melyet Vancouver-ben elvesztettem: az kezdett most hiányozni.
Harminckét éves voltam, s a sok közvetlen és gyakorlati feladat, a nagyon erős szakmai elvárás egy ennyire idegen kontinensen és kultúra közepette megzavartak- s ebben a zavarban és a második kamaszkor ezen éretlenségében hihetetlenül hiányzott a Detroitban felépitett bennsőség, bizonyosság, rutin. San Diego s Kerry szépségei nem hatottak rám. Hazamentem -két hétre megint- Magyarországra. Családomhoz tértem meg megint, nyolc éve most töltöttem a karácsonyt először ismét otthon. Gyermekkorom karácsonyainak izgalmaira emlékeztem, amikor a szaloncukorkötözések, a televizióbeli gyermekműsorok, a karácsonyfa előtti családi éneklés, az ajándékok izgalma, a karácsonyfa biztonságos, szeretetteljes csodálata, a halételek hagyománya olyan biztos háttért, szilárd alapot, megdönthetetlen erőt adott. S otthon először ez az erő vett elő, ahogy -a könyvtárba ülve- nekikezdtem olvasni a német irodalom gótikus betűkkel irt régi történetét, s elgondolkodtam az utóbbi hónapok zavaráról.
S amikor láttam, hogy alig egy évvel NO irásom után, mely új és sajátságos utat jelölt meg nekem milyen mértékben össze tudott zavarni egy alapvető, mégis *külső* esemény....nos akkor megértettem végre, hogy egy szenvedélyesnek, spontánnak, ihletőnek tűnő „autentikus, természetes" szerelem elvesztése azért fájhat igazán, mert olyan *letagadásokat* szakitott fel, melyek ezt a szerelmet mint illúziót tartották fenn éveken át. Amikor nyugtatóval vegyitjük a fájdalomcsilapitót a rákos betegeknél, akik váratlanul ráeszmélnek betegségük igazi természetére s *ez* elviselhetetlenné fokozza a fájdalmukat, akkor a fájdalomcsillapitó is sokkal jobban hat. A fájdalom része ugyanis az a nyugtalanság, az a pánik, melyet a hirtelen ráeszmélés döbbenete kelt. A háritó, az elidőző letagadás elvesztése, az a feldolgozatlanság, hogy még nem értik belül azt ami

velük történik- ez sokszorozza meg a szenvedést a rákosoknál is. Éppigy kellett valami fájdalomcsillapitó elterelés nekem is Vancouver után, s ez az elterelés nekem a túlhajtott szakmai leterheltség és meghajtott önképzés volt. Most ezeknek hatása lejárt. Most szembe kellett néznem azzal az adóssággal, melyet hat és fél éven át halmoztam fel. Ez a fájdalmas szembenézés -alig sejtettem ekkor- évekbe került és hihetetlen mértékű szenvedést okozott.
Először az illúziók tértek vissza. Hogy Dina talán mindent megbánt már és vár, nyújtja a kezét és újra mosolyog rám. Ilyennek álmodtam őt és ez a kép éjszakai álmaimban rendszeresen visszatért. Reggel alig elviselhető fájdalomra ébredtem ilyenkor, s igy eleinte hetente olykor többször is. Öröm volt ilyenkor a munkába menekülni, a legkeményebb szakmai kihivásokba akár.
Később az elkeseredett keresés motivuma jelent meg: éjszakai álmaimban a cimet változtatott, távolra került Dinát kutattam, kerestem nap nap után, mindent feladva, mindenáron. Később visszautasitónak láttam álmomban, aki megaláz, aki eltaszit magától. Évek hosszú során át tartott ez a kin, amig végre kezdtem felfogni azt, hogy ezeknek a mélyen átélt éjszakai álmoknak sajátos belső igazuk van, s olyan kútfőből táplálkoznak, melyek túlnőnek kapcsolatunkon és túlnőnek Dinán is. Ez az évekig tartó alig leirható szenvedés belső történések tükre volt. Saját következetlenségemé, aki elhitte, hogy valamely nagyszerű és csodálatra méltó, de feldolgozatlan, de *külső*, de életmódomhoz és természetemhez igazából nem illő jelenség boldogságom forrása lehet. S igy a szines, a kifejező, az izgalmas, az ihlető, a természetesen szép, a forró temperamentumú társ álomképe.... s igy a felcsillanó technológia, gazdagság, intézményes megszervezettség, végtelen szakmai élettér tekinteteiben egyaránt elképesztően fejlett modern hozzáértői társadalom álomvilága. Mindez délibáb volt, illúzió: mindez nem volt igaz. Az emberi élet legnagyobb szenvedéseit pedig mindig az illúziók okozzák: a letagadások, a hamisságok utáni keserű a kényszerű belátás. De ezen szenvedések és ez a belátás már magukban hordozzák a gyógyulás első csiráit is.
Hosszú évekre volt szükségem, hogy felfogjam mindezt. Most egy érzelmes és érdekes magyar lány még majdnem újraszülte a gyermekes szerelmet, most a betegek és nővérek tisztelete által övezett szakmai fejlődés visszahozott még egy szakmai, egy gyakorlati valóságba. Most az illúziók még nem oszoltak széjjel. Mégis, január végén beszélni kezdtem azzal az intenzivosztályos főnővérrel, aki olyan ügyesen szervezte meg annak idején a veseátültetett beteg oklahoma city-beli áthelyezését. Tekintetéből a biztonság, a nyugalom, s félig-meddig már a családi otthon melegének gyógyitó igérete sugárzott.

11. Medlock és NOS

Kétezer januárjában, amikor egy teljes egyhónapos ügyeletre visszajöttem Magyarországról Amerikába éppen hét és fél évvel első repülőutam után, elkezdtem megint a Ramadan-féle éhezés saját adaptációját. Mostmár saját magam tűztem ki az éhezés éves időpontját: januárra. Hűvös, de napos idő volt Muskogee-ben. Azon kivül,

hogy leveleztem az interneten keresztül, tanultam és úsztam, s szabadidőm jórészt egyedül töltöttem. Ekkor kezdtem elgondolkodni arról, hogy már csupán egy év van hátra az oklahomai börtönből, ennek a három évnek lassan vége szakad, s aztán elvileg megoldhatom vizumhelyzetemet. Vagy úgy, hogy elmegyek egy egyetemre (az egyetemek ugyanis rendelkeznek olyan privilégiummal, hogy hozzám hasonló megoldatlan vizumhelyzetű orvosoknak állandó letelepedési engedélyt, zöld kártyát jutassanak), vagy úgy hogy helyben maradok Muskogee-ben, esetleg egy másik céghez átkerülve. Két tulsai csoportot is érdekelte volna az utóbbi megoldás, nevezetesen az úgynevezett Hillcrest nefrológus csoportot és Medlock-ékat.
A következő néhány hónapban mindkettővel elkezdtem a tárgyalást. A két ügyfél közül Medlockék látszottak kecsegtetőbbnek. Medlock ebben az időben igen barátságosnak mutatkozott. Node többször jártam már a műveseosztályukon, ismertem magukat a nefrológusokat is: biopsziakonferenciákról, megbeszélésekről. Végül Medlock meghivott saját házába, hogy a részleteket személyesen megbeszéljük.
A feleségével lakott csupán, gyerekei már elhagyták a szülői házat. Nem volt könnyű megtalálni az utcát. Ez ugyanis Tulsa egyik nagyonis félreeső, sőt a városhoz igazából nem is tartozó, erdőkkel körülvett negyedében, egy völgyben helyezkedett el, a város központjától vagy tiz-tizenöt kilométerre délre. Egy igazi újgazdagkolónia volt ez, hatalmas házakkal, mindenféle úszómedencékkel, gigantikus luxusautókkal. Medlock magyarázatából nemigen értettem az oda való utat, többször eltévedtem, újra és újra fel kellett hivnom mobil telefonomon, hogy végre megtaláljam. Késtem tehát a tiszteletemre készitett könnyű vacsoráról, s ez némi feszültséget keltett.
Medlock felesége valamiféle célzott kedvességgel fogadott, de a beszélgetés java részében nem vett részt. Utóbbi egy hihetetlenül magas, üvegtetejű, tágas, minden elképzelhető diszitőelemmel kicsinositott nappali szobában zajlott le, ahol a szinek és a diszitőelemek valahogy nem illettek össze, mintha minden vezérelv nélkül gyűjtögették volna őket össze. A közepesen nagy könyvespolc viszont annál egyneműbb képet mutatott. Bibliák és bibliamagyarázatok, mind diszitett, aranyos kötésben, sorban egymás után. Más könyv nem nagyon volt.
Medlock hosszan ecsetelte, hogy bizony milyen gonddal figyelte ő a muskogee-i eseményeket, hiszen mikor Perkins doktor összeesett az orvosi szobában, némileg túldrogozva magát, már akkor is ő segitette ki. Annak ellenére, hogy Perkins elárulta őket, hiszen eredetileg az ő csoportjukról vált le akkor, amikor az ő vállalkozásuk Muskogee-ban beindulófélben volt, ő nem hagyta cserben.... Amig az elvonókúra folyt (ez vagy egy évvel idejövetelem előtt zajlott) ők figyeltek a betegekre (s ezzel *önzetlenül* ők mentették meg a céget) egészen addig, amig Perkins doktor fel nem épült.
Ebből végre valamennyire rekonstruálni tudtam egy amerikai kis-tehetség, Perkins doktor élettörténetét. Egy texasi kisvárosban felnőtt középosztrálybeli szülők gyermeke, aki Dallasban végezte iskoláit, valahol Salt Lake City-ben fellowship-ot végzett, majd Tulsába került Medlock-ékhoz, mint pályakezdő nefrológus. Itt látta, hogy Medlock, aki már fiatal korában nevezetes volt arról, hogy más betegeit hirtelencsak saját nevére és biztositási számlájára iratta, s aki maga is levált az eredeti tulsai nefrológuscsoportról és saját céget alapitott: nos hogy ez a Medlock őt kevésbe nézi, s inkább arra használja fel, hogy egy kisvárosban neki, Medlocknak az úttörője legyen. Csavaros eszével inkább saját maga, önállóan alapitotta meg cégét Muskogeeban, saját kezével tanitotta be a nővéreket, egy konditeremben megismert csinibaba feleségével megszerveztette a cég

adminisztrációját, s mint egyetlen nefrológus berendezkedett e világvégi kisvárosban. Dőlt a pénz, kialakult a verseny közte és más helyi hatalmasságok között, dolgozott, hajtott nap nap után, csak abban pihenve, hogy megmosolyogtatott egy-egy nagyon fiatal nővért, vagy üzleti eladólányt. Szabadságra sohasem ment, más orvost nem fogadott maga mellé, mignem a hajsza miatt kiégett, s kábitószerre szokott. Egyszer túladagolta magát, összeesett az orvosi szobában, s azután Diane és néhány más veterán nővér végre rábirta, hogy keressen egy külföldi, elesett nefrológust, aki majd elvégzi a munkát helyette, ő maga pedig pihenjen és intézze feleségétől való válásának pénzügyileg igen kacifántos ügyleteit. Erre Ong is késztette, aki felhivta egyszer, s elmondta, hogy ő maga is szerződtet egy nefrológust. S ez a kiégett kábitószeres ember, aki nem tudott betegeivel bánni, aki mindenkitől szorongva még kedveseit is csak tizenévesek közül választotta, aki bizalmatlan volt a végletekig, mert féltette a nagy vagyonát, melyet olyan hirtelen szerzett, s ez vált életének legfőbb lényegévé- ez a szorongó, de makacs ember eleddig megtartotta cégét saját kezében és nem adta el azt nagy vállalatoknak minden trend és logika ellenére....nem hajolt meg semmi divat és ajánlat előtt, s a legkevésbé sem érdekelte, hogy tudása elavult, vagy hogy szakmailag nem állja a versenyt, vagy hogy egyenesen rossz hire van emberileg és szakmailag. Cége növekedett, a nagyhirű amerikai szakmai felügyelet pedig mindezt elengedte füle mellett. Hogy nem látogatta betegeit rendszeresen, hogy elhanyagolta őket, hogy csak nővérekkel kezeltette művesebetegeit, hogy nem adott nekik megfelelő gyógyszereket s általában feléjük sem nézett.
A keselyűk azonban gyűltek körülötte.
Medlock, hatalmas arany pecsétgyűrűivel és méltóságos arckifejezésével, melynek még nagyobb nyomatékot adott a háta mögött aranyosan diszlő bibliagyűjtemény és a bizáncian hatalmas, szinte csarnokszerű szalon- azt fejtegette, hogy mennyire el van tökélve arra, hogy a Muskogee helyzetet rendbetegye. Ennek a legésszerűbb megoldása az, ha engem, aki -a betegek és a környező orvosok egybehangzó állitása szerint- Muskogee-ben jó munkát végeztem (természetesen ő mindezt látja, hiszen már eddig is szoros figyelemmel kisérte a helyi eseményeket, csupán alkalmas pillanatra várt) egy komoly, tekintélyes intézmény részeként olyan helyzetbe hoz, hogy a betegellátás szinvonalát tovább emelhessem. Szinte mellékesen toldotta be, hogy talán éppen nekem kellene Perkins doktorral beszélnem, s meggyőznöm arról, hogy *amennyiben nem adja el az osztályt, úgy én fel kell mondjak neki*. Amennyiben Perkins ellenkeznék és engem elbocsátással fenyegetne, ő, Medlock doktor igéri, hogy ebben az esetben egy magánrendelőt nyit nekem Muskogee területén, hogy a vizumhelyzetemben ne történjen változás és természetesen felvesz nefrológus csoportjába, mint teljes jogú tagot.
Medlock ezzel kinos helyzet elé állitott. Először is az én szerződésem Perkins doktorral 1997. novemberétől 2000. novemberéig szólt, de vizumkiadásom késlekedése folytán három hónap késéssel kezdhettem csak a munkát. Ha Perkins elbocsát a szerződés letelte után, úgy nem telik ki a vizum rendezéséhez szükséges három év, s nekem Muskogee-ban kell maradnom még három hónapot valami más módon. Ezt legkönnyebben Medlock-nál érhettem el. Másfelől Medlocknál fizetésem lecsökkent volna- ő nagyon keveset igért általában új tagoknak, nekem méltányosságból többet, mint szokásos, de még ez is elmaradt a Perkins által nekem adott összegtől. Ennél fontosabb lett volna, ha tényleg egy tekintélyes és jó nefrológus csoportba kerülök, hiszen azért itt, Muskogee-ben a nefrológia csak korlátozott részét láttam, s sokat szorongtam ammiatt, hogy egykori társaimmal szemben a *szakmai fejlődésben* netán lemaradok. Másfelől nem biztam

Medlockban, s ennek nagyrészben az volt az oka, hogy tudtam: egyszerűen nem mondhat igazat. Hiszen ha a betegek érdekét tartotta volna szem előtt, sokkal határozottabban és már régen felléphetett volna, nem amikor a bizniszszituáció erre éppen a legalkalmasabb. Tudta, mi folyik Perkins praxisában, hiszen neki küldték a veseátültetésre jelölt betegeket, s azok elmondták, mennyire elhanyagolja őket Perkins.
Ráadásul szakmai tekintélye helyett Medlocknak inkább üzleti tekintélye volt jelentős. Ez nem zárta ki, hogy viszonylag jó orvos legyen, de egyértelműen jelezte prioritásait. A mögötte sorakozó aranykötésű bibliák viszont már az én előítéleteimet erősitették. No lám: aki mutogatja vallását, annak többnyire nincs. Hát nem az beszél a szeretetről leginkább, aki azt sem tudja, hogy mi az? Nem azt hangsúlyozza minden reklám egy lila, műanyag termékről, hogy milyen természetes és egyedi? Bár nem biztam meg benne, szakmai hiúságom és logikám mégis azt diktálta, hogy elfogadjam az ajánlatát. Akkor még túl tapasztalatlan voltam ahhoz, hogy megértsem: még a szakmai élet sem alapulhat ilyen meggondolásokon, az üzleti élet viszont a legkevésbé sem. *Az üzleti együttműködés nem a pénzről és logikáról szól, nem az ügyességről, nem az adott objektiv helyzetről: hanem a bizalomról.* És csak arról. Hogy valaki meggyőzzön arról egy potenciális partnert, vagy vevőt, hogy az vele többé lehet, mint nélküle...még akkor is, ha ez a valaki mérgező ételeket, italokat, vegyszereket, vagy fegyvereket, levegőölő automobilokat, felesleges gépeket gyárt, lényegtelen és degradáló szolgáltatásokat nyújt.
Bár Medlock személyes meggyőzőképessége nekem túl kevés lett volna, a körülötte kialakitott helyzetben még hinni tudtam. Igy ért aztán majd -Melissa pálfordulása és Dina „váratlan" eltűnése után- a harmadik hidegzuhany. Medlock hosszú szólamait lelkiismerete felébredéséről, a betegek iránti elkötelezettségéről ugyan nem hittem el, viszont amikor konkrét ajánlatát hallgattam, amikor megalkudtunk a fizetésről, amikor szóban már világosan megegyeztünk, akkor már csak a szerződésre kellett várnom, egy előzetes szerződéstervezetet már meg is kaptam, s már kezdtem bizni benne, hogy talán megtartja igéretét. Azért óvatos voltam, s Gail-nek úgy emlitettem meg ezt (miután Medlock erre felszólitott közvetlenül kikérésem előtt), mint lehetőséget, s arról, hogy ez Medlock szándéka szerint Perkins-re nézve egyfajta kényszerrel lett volna kapcsolatban, hogy igy kénytelen legyen eladni osztályát- nem szóltam.
New Jersey felé jártam, szokásos áprilisvégi szabadságomon, melynek folyamán most végig kivántam járni a „régi helyeket" New Yorktól Detroitig, szabadulva kicsi, sötét, munkahelyközeli lakásomból, amikor egy reggel váratlanul felhivott Medlock. Hónapok tárgyalásait egy mondattal húzta keresztül. Nem is magyarázkodott, holott tudta, hogy milyen nehéz helyzetbe hozott: Perkins előtt nyilánvalóvá vált, hogy menyire szabadulni akarok tőle, hogy nem érdemes belémfektetni. Másfelől más állásajánlatom még nem volt.
Nem maradt más hátra: egyetemre menni, vagy maradni Perkins-nél. Mint utóbb kiderült, Medlock csupán azért tárgyalt velem, mert meg volt győződve arról, hogy elvesztésem miatti pánikban Perkins-től jobb árat tud majd kicsikarni. Gondolom egy Borgia pápa is igy gondolkodhatott, amikor hadjáratot inditott, hogy egy várost elfoglaljon az Egyházi Állam számára. De rosszul számitott: Perkins makacs volt és nem engedett. Lehet, hogy Medlock megemlitett egy reggeli imájában aranyoskötésű Bibliái előtt, s ezzel -önmaga és patyolatfehér Istene szemében- tisztára mosta lelkiismeretét.

12. Új állás, új család, NOS

Kétezer nyarán, éppen egy évvel a vancouver-i katasztrófa után, hazamentem Magyarországra szüleimhez. Visszatekintve az utóbbi egy évre világosan láttam, hogy ezen út legfontosabb feladata csak egy világos és elemző elgondolkodás lehet. Ezért hivtam az otthoni, földközeli elgondolkodást szándékszerint: Neue Ordnung *Stabilizáció*-nak, sajátos logikával.
Mit láttam? Azt, hogy fiatalságomnak vége szakadt- s nem önszántamból. Egyéni, természetes, fiatalos, adott boldogságomból kiűzettem: megláttam azt, hogy egy kiváló tanulóból, aki családjától megkapta azt a hátteret és azt az indittatást, mely egy fiatal elmének kell ahhoz, hogy egy célra tudja összpontositani minden fiatalos erejét, aki meg volt győződve arról, hogy egy világosan kitűzött és következetesen szolgált cél meghódithat bármilyen magasságokat, aki Detroitban még egy félig-meddig olyan illúzióban élt, hogy egy „magasan szervezett" és jól működő szakmaiságra épülő társadalom aktiv és hasznos részese lehet, aki Goldstein és Kupin jólértesült „szakmai kiválóságát" összetévesztette az elmésség és a szakmai szervezettség magas ideáljával, aki Dinában megtalálta egyéni boldogságának igéretét: az most kiűzetett illúzióiból éppen Dina s nopersze Melissa, Perkins és Medlock által, meglátva az egyszerű beteg szenvedéseit, a vidéki szakmaiság korruptságát, a pénzéhes orvosok gyarló biznisz-ügyleteit. Pedig két kijózanitó elem még mindig hiányzott. Még mindig meg voltam győződve arról, hogy ha a periférián ilyen nagy is a korrupció, azért a jobb egyetemeken a tudomány és a szakmaiság kiválósága talán még mindig létezik valamilyen szinten: s arról is, hogy az amerikai társadalom egy részének alapvető szakmai-tudományos gondolkodása valamiféleképpen „modern", messzire haladt, követendő példa. A külső, követendő, hasonitó *centralitás* ifjú emberekre jellemző hiedelme még bennem volt. Illúzióimból frissen, bár mégcsak *félig* szabadulva egy irdatlanul, szörnyűségesen kinzó feladat még hátra volt.
Aktivan és fegyelemmel meg kellett szabadulnom (most mintegy hivatalosan is) attól az illúzióvilágtól, melyből egy éve passzivan, akaratom ellenére lökődtem ki. Dina levelek, esszék, sőt novellák sorát küldve el könyörögni kezdett, hogy kezdjük újra, sőt: még Theirával is iratott levelet, aki megemlitette, hogy „aggódik Dina elméjének egészsége felől", ha ez a vivódás sokáig folytatódik. Eufaula könyvtárában kellett megirnom azt a levelet, mely fiatalkoromnak ezt az illúzióját végleg le kellett hogy zárja. Huszonöt éves koromban már láttam, hogy úgymond ezzel a szerelemmel visszajutottam egy egyénileg boldog mindennapi ember szerepébe, mely ellentétes volt nemcsak céljaimmal, hanem életmódommal- mely beillesztett egy hétköznapi, egy szokványos élethelyzetbe. *Ebben az életben nagyon boldognak éreztem magam,* mint egy modern Ödipusz, aki nem tudja még, hogy ez a helyzet csupán egy olyan látszat, mely egy magasabb távlatból nem ildomos, mely elfogadhatatlan, melyet csupán a tudatlanság illúziója tarhat fenn.
Tudtam, hogy Dinával egy egész világ ellen kell harcot folytatnom, s ha erre képes is lennék, erre csak a legmagasabb kitartás, meggyőződés garantálhat sikert. Láttam éjszakai álmaimat, Dina kitáruló karját, hivó énekét, éreztem a hozzá húzó vonzást, szinte fizikailag is, álmaimban éjszaka. De tudtam, hogy ez a vonzás, ez az ifjú szerelem, ez a boldogság megtört akkor, amikor nem volt következetes, amikor elfogadott ámitást,

hazugságokat, látszatokat. Tudtam, hogy látszat és hazugság nem lehet elegendő töltet egy világ elleni harcra: az csak a legmélyebb meggyőződésből és elszántsággal folytatható. A valós meggyőződés ereje titáni méretű lehet: semmi nem vonzóbb, mint egy elme, melyből mélyen elgondolt meggyőződés sugárzik. A hazugság viszont bizonytalan hosszútávon és éppen ez a végső kitartás hiányzik belőle. A eufaula-i könyvtárban Hitler egy skót ember tollából irt életrajzát olvasva elhatároztam, hogy ebből az ödipuszi illúzióvilágból kilépek. S hogy olyan célt tűzök ki magam elé, mely túlmutat saját magam hétköznapi boldogságán. Az ezt leiró levelet megirni mérhetetlen szenvedésbe került. Valami olyasmit éreztem, mint egy későbbi álmomban, amikor egy sötét űrben zuhantam minden támasz nélkül hosszú ideig, mélyen és monotonul. De tudtam, hogy ennek igy kell lennie.
Olyan szenvedés volt ez, amely olyan mély, hogy úgy sir azember, hogy az arca meg sem rezdül. Semmi nem okozhat olyan mély sebet, mint amikor saját, évek hosszú során át következetesen felépitett illúzióinkat, élethazugságainkat kell tudnunk feladni. Még könnyebb, ha erre külső kényszer kényszerit, semmint saját belső elveink. S az ennyire mély seb sohasem gyógyul be tökéletesen.
Szerencsére volt közvetlen feladat is. A végső érv minden morális és elméleti szenvedésben a közvetlen feladat, a túlélés kényszere.
Ezért szeretik a gyengék a háborút. A háború eltereli a figyelmet az önmagunkkal való szembenézés parancsától és gyötrő, de megkerülhetetlen szenvedéseitől.
A háborúban ugyanis a képletek legalább világosak. A túlélés parancsa egyértelmű, a *külső* veszély mindent letisztáz belül, igazol és megtisztit, mint az erdőtűz. Nekem most sem állásom, sem családom nem volt, mindkettőt magamnak kellett fáradságos munkával idegenben, támasz nélkül felépitenem.
Először is a család. Az ázsiaiak, különösen a muszlimok és indiai hinduk szokása, melyszerint a szerelem nem a házasság előtt, hanem a házasság után kezdődik: hogy elhatározzák egy hozzájuk való emberrel a házasságot és azután lesznek beléjük szerelmesek, miután éveket éltek együtt- nos ennek az elvét fogadtam most én is el. Kiválasztottam egy értelmes és becsületes, megbizható nővért, aki nem akart elcsábitani, aki még a Borders-ben való találkozásainkra is minden cicoma nélkül, sokszor munkaruhában jelent meg, aki jobban szerette a vidéki életmódot, aki könyveket olvasott, s angolul jóval választékosabban és helyesebben beszélt, mint Muskogee-ban akárki más. Ez volt az az intenzivosztályos főnővér, aki annak idején olyan ügyesen szervezte meg a veseátültetett beteg elküldését Oklahoma City-be. Itt is nagyon nehéz volt a kultúrkülönbségeket áthidalni, mint Dinánál és Kerry-nél. De itt tiszta és egyértelmű volt a szándék, s a két kivánt életmód: vidéki, elhúzódott, könyvolvasó. Fáradságos munkával és egy segédkönyv figyelmes olvasásával ez a nagy feladat végül sikerre vezetett. A könyvet érdemes röviden megemliteni: egy amerikai pszichológus irta meg tapasztalatait a különböző etnikai származású családok pszichológiai jellegzetességeiről. Tanácsot adott más pszichológusoknak arra vonatkozólag, hogy hogyan közelitsék meg a családi pszichológiai kezelés sajátos problémát egy kinai, arab, afrikai, olasz, szlovák, magyar....család esetében. Ennek érdekében rövid jelemzést adott arról, hogy az egyes etnikumokban milyen a „normálisnak tekinthető” családi funkció.
Ez a könyv hamar megértette velem azt, hogy *mennyire* jellegzetesen magyar családi környezetben nőttem fel én, ha ezt a környezetet egy amerikai szemével nézzük. Ilyen szemmel ugyanis az én viselkedésem, értékrendszerem, gondolkodásom valóban

jellegzetesen magyar. Buddha mondta valaha, hogy sok létezéssel kapcsolatos kijelentés csak viszonylatokat tükröz. Az én magyaros gondolkodásom akkor domborodik ki inkább, ha azt amerikai szemszögből vizsgáljuk. Amiről azt gondoltam, hogy egyéni sajátosságom, arról hamar kiderült, hogy nagy távolságból nézve nem annyira egyéni, mint inkább magyar sajátosság. Még nagyobb távolságból már kiütköznek rajta az európai és a keresztény vonások, alapvonulatok. Ennek gyakorlati szintjeit hogyan érthettem volna meg mondjuk Szegeden, ahol nem dolgozhattam és élhettem együtt mondjuk indiaiakkal?

Tehát: kezdtem megérteni, hogy melyek azok a vonások, melyek nagy távolságból nézve a magyarokat jellemzik családi életükben. S innen már könnyebb volt megérteni, hogy ettől miben különböznek az amerikai „fehérek" angolszász és német elemekből összeépitett családi értékei. Hamarosan saját bőrömön tapasztaltam az angol-német eredetű amerikai családmodelltől való különbözőségem kontrasztjait. Ami közös a két családmodellben, az a külső, a társadalmi sikerességre való erőteljes törekvés, s a nehézségekhez szokott belső keménység. A magyar családban tradicionálisan azonban a közösségi összetartozáson, a közös túlélésen, az ezt szolgáló érzelmi kifejező erőn van a hangsúly. Az amerikai modell viszont az egyéni autonómián, az érzelmek kifejezésének erős visszafogásán, a praktikus, nem idealisztikus, nem művészi-intuitiv, szigorúan racionális elemek hangsúlyozásán alapul. Az érzelmi kifejezés itt nem a családi összetartozás szolgálója, hanem a gyengeség jele. Az amerikai családi kommunikáció szintelenebb, praktikusabb, magyar szemmel egyszerűen szürke, monoton és unalmas. Az amerikaiak számára a magyar érzelmi-művészi-intuitiv kommunikációs szint viszont kiszámithatatlan, izgága, szokatlan, túl intenziv, negativisztikus, nem praktikus, főleg: nem racionális, nem világos. Ezt valamennyire már éreztem Miklós, a magyarországi német kolégiumi szobatársam viselkedésén is. Akkor úgy gondoltam, hogy a racionális-praktikus egyéni autonómiára épülő modell jobb, haladóbb, modernebb. Most kezdtem úgy gondolni, hogy éppen ellenkezőleg: a viharos magyar történelem megkövetelte együttes, kollektiv túlélési kényszer által kialakitott szorosabb érzelmi összetartozás sokkal erősebb, jobb, szilárdabb családi modell. (A fenti elgondolások és terminusok nem a könyvből valók, hanem sajátjaim, a könyv olvasása és sajátos tapasztalataim együttese által alakultak.)

Mindenesetre jó lecke volt mindez arra, hogy megértsem a racionalitás korlátait és gyengeségét. A racionalitásra és egyéni autonómiára épülő családmodell *gyengesége* gyanúsan jól megfelelt amerikai tapasztalataimnak általában. A családi értékeket itt nagyon hangsúlyozzák, mivel azok itt *nagyon gyengék*. Innen már érthető az angol behaviorizmus, a viselkedésfilozófia. Az angolok elnyomják érzelmi kifejezésüket, egyéni intuitiv értékeiket, egyedi különbözőségüket kisgyerekoruktól a családon belül is, ezért a racionális viselkedésen felüli egyéni érzelmi sajátságok, a viselkedés érzelmi befolyásoltsága, irracionalitása, különbözősége itt kisebb hangsúlyt kap, s az emberi viselkedés igy jobban magyarázhatónak látszik racionális alapokon. Innen hát az a képzet, hogy valójában mindenki hasonlóan viselkedik hasonló körülmények között, s alapvetően ugyanazt akarja: innen a *verseny* a nyersanyagforrásokért, a gazdaság mindenhatósága, a prakticizmus, a standardizált akarat és vágyak egynemű küzdelemben való ütközése. Ezt segiti a természettudomány általános szabálykeresése, átlagkutatása, a standardizált istenkép monotóniája, a tömegtermelés standardjai, az objektivitás, a külső realitás exaltációja, a koponyán belüli, sajátos realitás, a képzelőerő, az egyéni-intuitiv

tehetség, az érzelmi kifejezés, a vágyak, érzelmek, intuitiv tudás elnyomása. Ez ellen lázadt például Nietzsche. Az ő emberfeletti embere nem racionális, hanem érzelmi-intuitiv. Egy amerikai családban egy ilyen emberfeletti embert nagyon rossz szemmel néznének, s az valóban (mint Nietzsche irja) „önként menne a bolondokházába". Innen az angolszászok állandó bűntudata. Minden egyéni érzelem a racionális standardvalóság elleni bűn. Minden, ami nem racionális, objektiv, monoton standardizálható, az tisztátlan, bűnös és lebombázandó. „Ami nem az, amit én racionálisan megértek, az gonosz, annak pusztulnia kell." Miért akarják a nemtelen budapesti értelmiségiek ezt a világot utánozni? A válasz világos. Mert nem ismerik. Távolból minden tisztábbnak, szebbnek látszik. Számomra tehát a magyar családmodell és „izgága érzelmesség" egyre inkább mint valami erős, hihetetlen nehézségeken is túlélő, pozitiv jelenség kezdett megjelenni. S ezt próbáltam nagyon aktivan és gyakorlati módon is képviselni. Ebben aztán sikerek sora ért.

A második nagy probléma az új állás keresése volt. Itt három ajánlatot kellett összevetnem. A következő év februárjában a hároméves oklahomai vizumbörtön lejár. Mi lesz azután? Hova tovább? Ezt most világosan, saját kezdeményezéssel kellett eldöntenem. Nagy energiával fogtam hozzá új állásom kialakitásának. Az első és legkézenfekvőbb lehetőség az volt, hogy fokozatos és következetes előrehaladással éppen ott, ahol vagyok, vagyis ebben a világvégi és korrupt börtönben maradjak- itt már nevet szereztem magamnak, itt betegek sora számitott rám, itt vezető voltam és sokan felnéztek rám. Gail-lel komolyan beszéltem ennek lehetőségéről és ő jó feltételeket ajánlott nekem. Ez nagyrészben annak volt köszönhető, hogy Gail látta: kiválóan birom a nehéz munkát, melyre az egyre növekvő betegszám és a saját magammal szembeni szakmai elvárásaim növekedése egyaránt kényszeritett. Valóban: mostmár egyre messzebbről kaptam betegeket, a betegszám konzekvens-monoton emelkedést mutatott, a cég láthatóan növekedni kezdett. Feléledt bennem egyfajta fáradtság, egyfajta kiégett rutinra összpontositás, s literszámra ittam az édes és koffeindús teákat, magam előtt eljelentéktelenitve ezek káros hatásait.

Júniusban egy orvosi műszereket gyártó cég még azért vitt el egy orvosigazgatóknak tartott speciális kis kongresszusra San Diego-ba, hogy Muskogee-ben, helyben alakitsam ki a művesekezelés másik formájának, a peritoneális dializisnek az első praxisát. Ez tovább erősithette volna a helyi szinvonalat és betegbázist. San Diego-ban szóba álltak velem, számitottam, mint *erős helyi vezető*. Hiába volt Perkins doktor a tulajdonos- a szakmai vezető én voltam, a szakmai fejlesztés rajtam függött, a betegek lojalitását is én birtam. S ez az igazi hatalom egy fogyasztói társadalomban: a fogyasztó bizalma. A betegek szerettek, megbiztak bennem. S a fogyasztók, vagyis a betegek igényeire rátelepülő orvosi cégek ezt megszimatolták és ezért aztán kedvesek is voltak velem. San Diego egyik luxusszállodájában ezúttal egyedül voltam, s az esti fogadásokon csak rövid beszélgetések erejéig és tartózkodóan beszéltem más oklahomai orvosokkal, de még igy is fontosnak éreztem magam, s mellesleg nemhiába körmöltem négy napon át- ismét sokat tanultam egy lényeges szakmai területen. A konferencia szinvonalas és jó volt, bár belterjes, nyilvánvalóan orvosigazgató szintű, célzott, s igy az anyagi szempontokra is történt utalás. Egy országszerte ismert szakértő például igy kezdte előadását. (Kis, vékony, keleti partról származó zsidó-amerikai orvos):

„Meg akarom győzni önöket, hogy a peritoneális dializis nem csupán fontos terápiás alternativa, nemcsak a betegek érdekét szolgálja, hanem.....jövedelmező is. Gondolják

meg...miért is ne lennénk mi, orvosok is résen? A számlázást mi is alakithatjuk úgy, hogy végre ne csak a nagy vállalatoknak és az ügyvédeknek, hanem nekünk is jó legyen...megaztán: szeretem a pénzt. A szex után ez a legizgalmasabb dolog az életemben."

Micsoda őszinteség! Nopersze tudtam, hogy ez egy szinpadi fogás, mellyel magával akarja ragadni közönségét, s tudtommal csak én léptem ki erről az előadásról. Node mégis: micsoda őszinteség! Hiszen mélyen meggyőződtem arról, hogy az orvosok errefelé főként üzletemberek, s elsőrangú prioritásuk nem a beteg és nem a szakmai tisztesség, hanem: az anyagi siker. Node mégis: ezt egy országos konferencián igy kimondani nem mindennapos dolog. Márcsak ezért is megérte San Diego-ba elrepülni.

Egy este a helyi képzőművészeti múzeumban volt egy számunkra rendezett fogadás. Itt rendkivüli kiállitásként az indiai Mogul Birodalom festészetét mutatták be. Ez eszembe juttatta proviciális nézőpontjaimat, melyek miatt az indiai történelemről és művészettörténetről való tudásom olyan hihetetlenül alacsony volt. Pedig Akbar császár idejében melyik európai uralkodó vetekedhetett a delhi-beli udvar kultúrájával, filozófiájával? Elhatároztam, hogy ennek az időszaknak utánanézek.

A másik érdekes élmény egy kis teaház volt, ahol egy szakkönyv, mely az 1941-es német-szovjet háborúról szólt megint elképesztett azzal kapcsolatban, hogy az erről szóló kevésbé részletes könyvek olvasása után mennyire más kép alakult ki bennem erről a történelmi korról, mint egy ilyen mély részletességű tanulmány akárha részleges olvasása közben. No lám: milyen felületes az akár ezer történelemkönyv olvasása után leszűrt tanulság, ha az ezeregyedik részletesebb, mélyebb elemzéssel és tényfeltáró munkával megirt szakkönyv fontos és új adalékaival megkérdőjelezi az általánositó magyarázatokat, a történelemként eladott *sajátos kiemelések* sajátos egyvelegének összbenyomását.....ezt mélyen megjegyeztem magamnak.

De most, augusztus közepén irány Magyarország. Haza, nyolc nagyon nehéz hónap után, amikor a teendők és a betegállomány nagyonis megnövekedtek, amikor meg kelett gondolnom, hogy hova induljak, amikor fel kellett készülnöm -hosszú évek után az első komolyabb- egyetemi előadásomra, melyet az oklahomai egyetemen kellett szeptember elején megtartanom. Miért? Egyetemre jelentkeztem, mert féltem attól, hogy a szakmai magány egy ilyen perifférikus kis helyen kiégéshez vezet, a mennyiség állandó uralma a minőség felett végülis legyőzi igényességemet, a financiális meggondolások, a helyi műveletlen, primitiv társadalom magával ránt, elzülleszt, lehúz. Igényesebb, nagyobb, minőségi feladatra vágytam, s hittem, hogy egy egyetemen, mégha az Bostontól nagyon távol esik is, erre több lehetőségem lesz, mint Muskogee kényelmes és kisszerű világában. Kaufmann doktor pedig nyugdijba vonulás előtt állt, s saját beteganyagának átadásával kecsegtetett, mely nem kevéssé a bizalom jele volt. Az interjú szeptember elejére volt kitűzve, s illett egy ilyen egyetemi interjún egy komoly szakmai előadás -bemutatkozásként- megtartani.

Amikor Magyarországra hazamentem, nagy feladat előtt álltam. Vagy hetven szakmai cikket és összefoglalót másoltam le, s ebből kellett felkészülnöm egy egyetemi bemutatkozó előadásra. Két hetem volt erre: 2000. augusztusa pedig nagyon forró volt. Az igen nehéz feladat visszahozta az egyetemi vizsgafelkészülések nehéz, de éteri világát. Én otthon tanultam napi hét-nyolc órát, miközben szüleim a kertben dolgoztak. Itt közel voltam a földhöz, jó levegőn és biztos környezetben. Olyan védőfal vett itt körül, a magyar vidéken, mely minden amerikai üzleti ravaszságtól megvéd, mert más

logikán, más értékeken, más világnézeten alapul. Itt még vannak olyan értékek, amelyek nem mérhetőek dollárban -gondoltam akkor, s ezt a gondolatot tekintettem egyetlen mentsváramnak. Nagyon elhiztam ekkoriban, mint csaknem mindenki, aki Oklahomában és egyáltalán Amerikában körülvett. A titokban megcukrozott, iparilag tömegtermelt kenyér, a ravaszul, lopva túlédesitett tea, az egyoldalú terhelés, a monoton és gyilkos verseny, az általános boldogtalanság elhizása volt ez, mely ekkor kezdett Amerikában járványszerű méreteket ölteni. Ez nem akadályozott meg abban, hogy egy nap Budapesten hat és fél órát ne gyalogoljak egyfolytában, hogy videóbemutatót filmezzek az oklahomaiaknak e város nevezetességeiről. Általában nagyon jól birtam ekkoriban a fizikai fáradalmakat. Még az anatómiai intézetbe is visszamerészkedtem, hogy emlékeztessem magam arra, hogy az orvosi egyetem első két évében is jócskán fordultak elő gyötrelmek sőt: értelmetlen gyötrelmek.
A két hét túlnyomó részét mégis a vidéki kertben töltöttem szüleimmel, nagyonis egyszerű és rendszeres életmódban. A friss levegő és a föld mágneses ereje, az igazi, a nem tömegtermeléssel megrontott ál-és csalóételek, a paradicsomizű paradicsom, a friss és valódi gyümölcs új gondolatokra ihletett. S innen a NOS magas hangütésű új hangja, mely már-már az európai következetesség, szakmai-tudományos progressziv szemlélet és a keleti filozófia egy sajátos ötvözetéről álmodott:
„Megférhet-e egy magasan organizált individuális élet*rendszer* egy gandhi-i toleráns humanizmussal? Az input processing cenzúrája a széles érdeklődésel? A fanatikus és ortodox belső hit az intenziv és aktiv permanens tanulással? A végletekig fokozott belső fegyelem az emocionalitás, a belső sokféleség és szin keverhető-e? El lehet-e jutni a buddhai Nirvana-ba tudományos módszerekkel? Ötvözhető-e az európai faktuális és szekuláris *tudás* az ázsiai (értsd: közép- és távolkeleti) univerzális és vallásos *bölcsességgel*? A XX. századi tudomány kiegészithető-e ódivatú filozófikus deduktiv spekulációval? (...) Lehet-e egy keleti meditativ Rendszeresség progressziv, pozitiv, evilágian aktiv és involvált? A válasz természetesen zarathusztrailag determinált: legyen.”
Ezek korántsem elméleti kérdések voltak csupán- olyanok inkább, melyek által meg próbáltam határozni -az adott helyzetben- sorsomat, legalábbis a további pályaválasztás szintjén. Éreztem ugyanis, már az SA idején, hogy az egyéni szin, a belső elgondolkodás, a sajátos kifejezőkészség olvad el lassan a szakmai célok merev rubrikáiban, a folytonos versenyben, a tetszenivágyás kényszerében. Nem lehet-e felülemelkedni ezen és nem kiválónak lenni és szokványosan tetszeni, hanem eredetit és újat hozni nem csupán általában, de akár a szakmaiság keretein belül is? De hiszen már Bécs alatt is erről gondolkodtunk 1993-ban...csakhogy akkor még nagyon kevés volt a szakmai tapasztalat. Vajon hogyan épithetünk vissza ilyen egyéni szint és kifejezést egy ilyen intenziven mennyiségi szakmai világban, amikor a betegszám folytonosan növekszik, amikor a terhelés mindennap magas- ez óhatatlanul a rutin, az adott célszerűség eltúlzásához, majd végsősoron kiégéshez vezet. Nem lehetne-e mégis valamiféle egyetemi monostorba elhúzódni, ahol aprólékosan kidolgozhatunk egy-egy témát?
„Valamiféle egyensúlyt, kompatibilitást, praktikus arányt teremteni ilyen látszólag egymásnak ellentmondó (nemrégi olvasmányaim: Voltaire, Hitler, Gandhi, Heisenberg munkásságáról) hatások között és univerzáló domináns globalizáció helyett teremtő különbözőséget keresni, egymást kiszelektáló alkalmassági evolúciós verseny helyett teremtően ötvözni, szintetizálni- ez csak papiron és elméletben egyszerű kérdés,

gyakorlatban és praktikusan elképzelhetetlenül bonyolult".
Az NO vezérelve (az evolúciós kiszelektáló verseny mindennapi alkalmazása negativ jelenség, mert értelmetlenül ütközteti a különböző értékeket- az éppen nem alkalmasnak látszó különbözőség, egyediség önálló érték lehet egy folytonosan változó világban, mely igazából minden angolszász elmélet ellenére *nem halad mereven egy irányban*.... ráadásul a verseny küzdelmében nem a legrátermettebb, hanem a legfanatikusabb, a legagresszivabb győz) jelenik meg itt újra, ötvözve húszéves korom maximájával, hogy az ember „az életével beszél", s minden elvet rögtön és feltétel nélkül életdöntésekben ki kell próbálni, ellenkező esetben csupán üres szavakká válnak azok.
A legutóbbi San Diego-ba tett utam során irtam le ismét, hogy a világ totálisan végtelen, központja egy ilyen totálisan végtelen entitásnak nem feltétlenül értelmezhető, s igy totális, abszolút tény, adott értékrendszer, fizikai vagy szellemi valóság, objektiv igazság sem- s ha igy akkor egy adott életrendszer flexibilis válaszra annál inkább képes, minél gazdagabb és összetettebb reakciórendszere van. Igy van ez nem csupán egyéni, de társadalmi szinten is. Nem a homogén, agyoncentralizált egyirányú társadalmak globalizált versenye, hanem a másfajta szokások, értékrendszerek cooperativ együttélése lehet csak cél. S ide visszacseng akár Gandhi iparellenes mozgalma, akár a német népmozgalom 1920-as évekbeli retorikája, mely éppen egy ilyen „nemzetközi", tömegtermelt, gazdasági irányú amerikai globalizáció ellen harcolt (a kérdés persze nem csupán a cél, hanem a módszer....).
„Ilyen célirány kizárólag totális motiváción, világos, energikus spekuláción és specifikus alapelveken-meggondolásokon nyugodhat, melyeknek néhány alaposzlopa, avagy kiinduló pontjai a következő Neue Ordnung tézisek:
Minden létezés-tény-igazság-szépség-divinitás-érték alapfogalmakal kapcsolatos bármilyen állitás, megfigyelés, értékitélet, következtetés, koncepció feltétlenül és minden szinten szociokulturálisan relativ."
Ez nagyjából már következett 14 éves korombeli gondolkodásomból, amikor azt kezdtem megérteni, hogy a végtelen fogalma nem kellően letisztázott. A végtelent általában nagyonis lineárisan értik, egydimenzióban. Ha a végtelen nem csupán egyirányú, hanem többdimenziós, akkor értelmetlen középpontról szólni benne. S ha igy, akkor egy abszolút igazság és értékrendszer értelmezése általában értelmetlen, s akkor egy jó filozófia-vallási rendszer nem lehet statikus, változatlan, merev hanem állandóan fejlődnie, sőt: növekednie kell annak: egy jó filozófiai-valási rendszer *dinamikus kell legyen*. Ha jól meggondoljuk ebből nagyon sok minden következik, de ezt a NOS még nem gondolta végig. Inkább azt hangsúlyozta, hogy
„a fenti állitás nem vallásosan ihletett igazság, avagy filozófikusan spekulált meggyőződés, hanem pusztán vitológikus és praktikus irányelv, mely specifikus élethelyzetekből, élettapasztalatokból ötvöződött, s ezért önálló értékeket képviselő, szuverén igazságértékű, s ezért megdönthetetlen axióma."
Vitológia- az a tudományos rendszer tudniillik, mely saját életben aktivan átgondolt tapasztalatokból nyeri dinamikus bölcsességét. S a valós életből nyert feldolgozott élmények, mint hangsúlyoztam egyszer 23 éves koromban egy az irodalom értelméről szóló miniesszében, önálló igazságelemek, melyeket nem dönt meg egy más élettapasztalatból nyert homlokegyenest eltérő következtetés, mert ezek sajátos és valódi élményeket dolgoznak fel. Amikor Rousseau azt hangsúlyozza Voltaire-vel szemben, hogy nem az emberi egyén, hanem inkább az emberi intézmények korruptak, akkor nem

mond neki ellent, hanem saját élettapasztalatait, s az ezekből eredő saját perspektivát fejezi ki.

Nincs olyan abszolút módon helyes, általános élettapasztalat, mely egy kellő szinvonalon feldolgozott akár homlokegyenest azzal ellentétes életélmény tanulságát semmissé tehetné.

Minden perspektiva, avagy világnézet, mely kellően feldolgozott életélményeken nyugszik releváns és fontos és „igaz" (az EVSP hozzátette, hogy csupán akkor, ha nem agresszív, destruktiv) és ezek nem általános érvényűek, hanem vonatkoznak a megfigyelő sajátos szempontjaira, ráadásul *ezek a szempontok időben változnak,* amiértis minden világnézet még dinamikus is kell legyen.

Nos igy értelmezte sajátosan a NOS az **igazságérték** eredetileg az európai filozófiában bevezetett fogalmát: *olyan megfigyelés, mely valós életélményeket kellően feldolgozó egyedi meggondolásokat közöl*.

„Bármely megfigyelés függ nem csupán a megfigyelőtől, hanem a megfigyelés módjától és szempontjaitól. Egymást kizárni látszó megfigyelések egyáltalán nem mondanak ellent, mindüssze értelmezési tartományuk más.(..) Minden morális értékitélet kizárólag adott értelmezési tartományban és korántsem globálisan érvényes, s bármely morális érték anyit ér, amennyi élettapasztalatot (pontosabban organizált,vagyis értelmezett élettapasztalatot) tükröz."(Ma erre azt mondanám, hogy minden háború igazolása összeomolna ezen tézis következetes alkalmazásán. A háborúkat általában azzal igazolják, hogy egy nép sajátos morális értékeiből kiindulva egy másik nép, vagy állam, vagy intézmény, vagy vezető klikk morális értékei elfogadhatatlanok, s ezért előbbiek ráerőltetik magasabbrendű értékeiket az utóbbiakra. S igy a vallási háborúkban, a civilizáció terjesztéséért folyt háborúkban és igy tovább..)

„Mintahogy egy végtelen dimenziójú téridőnek nem feltétlenül kell egy központi spaciotemporális centrumát értelmezni, úgy egy végtelen dimenziójú variabilitást lehet, de nem feltétlenül szükséges egy adott uniform talonnal, egy univerzális törbénnyel jellemezni, másképpen:

Egy általános Rend léte, vagy annak benyomása, vagy illúziója nem zárja ki a végtelen dimenziójú variabilitást*."*

A NOS ezekután megemliti, hogy a birodalmi eszme, az egyistenhit, a természettudományos objektiv mérés éppen ezt kivánja tenni- minden természetes különbözőséget egy univerzális talonnal, mereven, lineárisan mér. Pedig az élet eredendően nem egynemű, nem homogén, hanem szines és sokféle. S ha egy Ockham borotvával lenyesem a nehezen megmagyarázhatót az egyszerűség kedvéért, akkor magát az életet pusztitom el. A NOS ebbe még nem mélyedt bele, pedig egy éven belül ez a kérdés -több szempontból is- nagyon plasztikusan vált aktuálissá. A felszinen a NOS talán mintha nem lett volna befolyásos, de éppen egy évvel azután már döntően befolyásolta utamat, sőt: valóságos forradalomhoz vezetett. Egyelőre azonban az elméleti elgondolások csak értek, nekem most a kéthetes földközeli, friss-ételt-evő, tisztalevegőjű paradicsomi időszakom lejárt, az előadás Oklahoma City-ben pedig a nyakamon volt.

13. Egyetemi interjúk

Szeptember elején, egy még igen meleg szerda délután vezettem Oklahoma City-be, ahol másnap előadást kellett tartanom a nefrológia intézetben. A vagy hatvanöt tudományos cikkből és összefoglalóból összeállitott előadásra a muskogee-i kórházban készitettem csaknem száz diapozitivot, s ezek összerendezetlenül hevertek a kis motelszoba egyik ágyán. Az előadás igazából nem volt készen. Monumentális anyagát átvettem, miután Dallasban kigyűjtöttem a témára vonatkozó roppant irodalom leginkább releváns részét. A mintegy száz dia csak az előző nap lett kész, át sem tudtam igazán nézni. Hajnali négy órától nyolcig már az előadás napján éppen ezt a hiányt igyekeztem pótolni, s bár elkészültem végre, roppant fáradtan érkeztem az interjúra. Ez ismét bizonyitotta, hogy az interjúk ilyen szinten már elhatározott tényeken alapulnak: Kaufman doktor elmondta, hogy hónapokon belül nyugdijba megy, s hogy egész beteganyagát rám bizza. Peterson nem beszélt sokat. A kis indiai viszont egy általa megirt akciótervet mutatott be nekem, mely az egyetemi program félig-meddig privát praxissá való alakitását célozta meg. No persze részt vehetek majd a kicsiny oktatóprogramban, s van itt valamelyes tudományos munka is, node csak mértékkel: az irány itt is (mint más egyetemeken, még hirneves intézetekben is) az egyre növekvő beteganyag jobb, hatékonyabb: gazdaságosabb, rentábilis ellátása, s végülis van egy fellow, aki az ügyeleti munka egy részét helyettünk majd elvégzi. S mindez jelen keresetem hatvan százalékáért. Kaufman-on láttam, hogy furcsa szemet mereszt rám, amikor az utóbbi ellen nem volt kifogásom....ez azt a benyomást szülte, hogy menekülök valahonnan, vagy nem gondoltam meg józanul valamit.

Tudtam, hogy az állást meg fogom kapni, bár éreztem valamelyest azt, hogy az itteniek nemigazán értik szándékaimat, s nem az igazi szimpátia, inkább az emberhiány motiválja őket. Már csaknem megnyugodtam ebben az elrendezésben, amikor váratlanul, a legismertebb belgyógyászati lapban, egy érdekes hirdetésre lettem figyelmes. Bukowin doktor, aki annak idején a Henry Ford kórházban kitűnt tudományos igényességével, statisztikai tudásával, komolyságával, s aki Goldstein brooklyn-i, enyhén vadnyugati személyiségével igazán sohasem tudott összeférni most végre elérte élete nagy álmát, seljutott odáig, hogy megbizták egy kis egyetem nefrológia programjának vezetésével, West Virgina egy piciny városkájában, Morgantown-ban. Ő hirdetett most állást „igényes, tudományos érdeklődésű, elkötelezett” nefrológus részére assistant professor szinten, mely csak annyit jelentett, hogy „néhány év szakmai tapasztalattal rendelkező szakorvos egy egyetemi klinikán”. Nohát: ellen tudok állni egy ilyen csábitásnak néhány hónappal a NOS után? Visszamenni egy talán magas szinvonalú, talán komoly tudományos helyre, vissza a szakmailag igényes Északra, ráadásul egy világszerte ismert tudóshoz, akinek szakcikkeit éppen most néztem át (és csodáltam meg) az oklahomai city-beli előadásom kapcsán? Ne tegyünk még egy utolsó próbát a „centralitás”, a következetes és magas szinvonalú szakmaiság, a kiválóan szervezett, előrehaladott technikájú „teamwork” fiatalos álma felé, mely Detroitban már majdnem hasonitott? A perifériából, a világvégéből egy igényes környezetbe? Az elmaradott Oklahoma megint, vagy „egy olyan hely, ahol a nagy Bukowin a vezető”? Morgantown egy szűk óra veztésre volt Pittsburgh-től, ahol a világ egyik leghireseb szervátültetési programja

működött....amikor megérkezett a levél Bukowin doktor szives válaszával valamelyest elvesztettem a fejem. Vissza az őrületből, az izolációból egy fejlettebb, haladottabb világba, hacsak néhány évre is....meg kellett próbálni magam, még nem voltam elég erős egyszál magamban, önállóan, a világvégén. Erre az interjúra tehát elmentem. Bukowin doktor szivesen fogadott, mint régi jó barátját. Olyasmit igért, amelyet nem tudtam visszautasitani: orvosigazgatóságot egy most épülő, az egyetemmel szerződött műveseosztályon és harminc százaléknyi, csak tudományos, vagy oktatói munkára fordítható (tehát nem a betegellátás mindennapi robotjára forditandó) szakmai időt. A világ szakmánkon belül egyik legismertebb tudósa mellett, akivel annak idején Detroitban együttdolgoztunk.....ennek igy kellett lennie.
Az interjún Bukowin doktor közvetlen, sőt baráti volt. Kissé visszafogottabbak voltak beosztottjai, a helyi nefrológus szakorvosok. Bender doktornő erős görög akcentusával egy kicsit gyerekesen viselkedett, s ez meglepett. A feltűnően fiús McKay doktornő éppen ellenkezően kemény és hideg, de korrekt visszafogottságával és széles mosolyával már-már egy budapesti biológusnőre emlékeztetett. A legrokonyszenvesebbnek a detroit-melletti Birmingham-ben felnőtt, tősgyökeres michigani Schmidt doktornő volt, akiből a rossz hirt kiszedtem, hogy tudniillik nagyon sok az ügyelet
„Nálunk ez igy van, de ha akarod csinálhatjuk másképpen is”-mondta, látnivalóan kedvembe akart járni. Nagyon vékony, erős, németes arcú, szőkehajú, de nagyon nőies viselkedésű jónegyvenes doktornő volt ez, aki értett ahhoz, hogy látszólag védelmet kereső, szinte dosztojevszkijien élénk és határozatlan mozdulataival rokonszenvet keltsen erős személyiségű, vagy inkább magukat ilyennek képzelő férfiakban. Az interjún egy olasznevű reumatológus egyenesen Puccini áriától hangos irodára fogadott, s elmondta, hogy
„Ez egy kisváros, itt nem bújhat el az ember- itt minden kiderül. De ha valaki korrektül viselkedik, azt melegen fogadják, s az hamar rájön arra, hogy ez a kisváros kellemes meglepetés- ez Amerika legjobban őrzött titka.”
Morgantown valóban szép, hegyek között néhány kis völgyben egy kis folyó mellett megbújó vagy huszonötezres kisváros, közel Pennsylvania kellemes emlékeket idéző vidékeihez, nem messze Ohio-tól, vagy Washingtontól. Ide még Cleveland, vagy Detroit sem esett túl messze. A huszas években épült klasszikusabb kinézetű egyeteme, modern, a városból kieső orvosegyeteme, régies családi házai és utcái, folyóparti sétányai, közép- és északeurópai bányászoktól leszármazott lakossága kellemes benyomást keltett.
Dinával anak idején errefelé vezettünk Floridából visszajövet, a Karamazov testvéreket hangosan olvastam fel neki, miközben ő vezetett. Hogy is van ez? Muskogee elmaradottságából most Morgantown-ba? Nem kérdés. Még fizetésem 55 százalékos csökkenése ellenére sem.
A kis oklahomai nővér mindezt szivesen hallotta, de félénk határozottsággal jegyezte meg, hogy iyen messzire csak akkor jön utánam, ha „letisztázzuk a jövőt”. Nos jó: november elején, a Toronto-ban megrendezett ASN konferenciát követően kivettem néhány nap szabadságot, hogy ellátogassak esetleges jövőbeli anyósomhoz Seattle-be. Röviden megemlékezve a torontói konferenciáról: itt ismét találkoztam magyarokkal, akik meglepően nagy számban képviseltették magukat ezévben. Esténként egy Saint Louis-ban vett, 1912-ben nyomtatott német irodalom- és művelődéstörténetet olvastam, melynek nehezen kibogozott mondataiból kiderült, hogy a német-angol protestáns God-Gott nemcsak nevében, hanem sok más jellegzetességében is Wotan, az egykori germán

főisten örököse éppenúgy, mint állitólag Jehova is törzsi hadistenből lépett elő a bibliai Mindenhatóvá. Az északi (lovagi, protestáns, teuton) kereszténységben most ott láttam a germán mondák örökségét, a germán mitológia hagyományait éppenúgy, ahogy a katolikus Deus-ban (t.i. Zeusz- később egy ógörög tankönyből jöttem rá, hogy a klasszikus görögben állitólag az egyik betű kiejtésének két módja, változata volt a dé, *vagy* zé hang: a latin-görög biblia mindenató Istenének neve tehát valószinűleg azonos az ógörög főisten nevével) az Izisz, az Artemisz kultusz, a számtalan mediterrán vallásos elem, hagyomány utódját. A kanadai Toronto az amerikai sablon-nagyvárosokhoz képest sokkal szinesebb, szebb és kulturáltabb volt, s nekem valamelyest kedves.

14. Seattle

Itt volt az idő kulcsfontosságú döntéseket meghozni, s ehhez -mi tagadás- Seattle nem volt rossz keret. Egyszer már jártam itt: tizenöt végtelenül hosszú és szenvedéssel jócskán terhelt hónappal ezelőtt. Akkor még Dinával együtt fedeztük fel ezt a kétségkivül rendhagyóan kultúrált északnyugat-amerikai nagyvárost. Azóta nagyot fordult a világ, s tudtam: éppen itt fog még nagyobbat fordulni, bár még sejtelmem sem lehetett, hogy *mekkorát.* Kétezer novembere volt- a modern világtörténelem egyik elhatározó, baljós időszaka.

A földrésznyi utazás, mellettem a kissé feszült oklahomai nővérkével hosszú és fárasztó volt. Pedig utazásunk az igen fájó emlékeket keltő seattle-i repülőtértől még igen tekintélyesen hosszú volt. Innen az egész városon át még hosszú utunk vezetett egy hatalmas autóskompig, majd onnan egy jóhúszperces hajóút Whitby szigetére, melynek túlsó felén egy kis lakónegyed piciny lakásában, festői környezetben lakott az a hatvanévkörüli asszony, akihez tartottunk.

Whitby sziget mitha egy teljesen más országban lett volna, mint Oklahoma, egészen varázsos, szinte exotikus benyomást keltett. A nagy kiterjedésű lakatlan erdők övezte túristaparkok, a sziklás, jobbára teljesen lakatlan, végtelenül hosszú tengerpart, a hűvös, tiszta, éles tónusú kék lég, a kis telepekbe tömörült s általában igen nagy lakóházak, a kerékpárutak végtelen hosszú láncolata (itt a kerékpárt csak kirándulásra használták) nyugodt, derűs, békés hangulatot kölcsönzött a hatalmas sziget két-három kicsiny városkájának, s azok természetközeli, közvetlen, békeszerető lakóinak. Montesquiex és elmélete, melyet egy filozófiai szemelvénygyűjteményből nemrégiben olvastam ugyebár azt hangsúlyozza, hogy a természeti környezet mennyire befolyásolja népek és emberek természetét. A nagynevű forrásokat néha érdemes közvetlenül, elsőkézből olvasni, s akkor látjuk, hogy a magyarázók által ferditett-tompitott eredeti szemelvény pontosan miről is szól. Nos a Franciaországból talán soha ki nem mozdult iró-filozófus hihetetlen elfogultsággal nézi le a déli népeket, akikkel valószinűleg sohasem találkozott, s akikről csak hirből hallott. Ez szemlátomást csöppet sem zavarja a szerzőt, akit ma sokan tarthatnának a lehető legfajgyűlölőbbnek, ha éppen ebből a szemelvényből itélnék meg. Nos itt, s különösen kélsőbb, Louisiana-ban ez az összefüggés pedig nyilvánvalónak

látszott. Itt békeszerető, dolgos volt a közhangulat, mig délen valóban kényelemszerető és lassú. Node mindezek csak szubjektiv benyomások...ez az itteni csendes, természetközeli derű mindenesetre akaratlanul is rámterjedt, s nagy kerékpártúrákat tettünk a hűvös erdei levegőben, vigan jártuk a természetet, miközben homályosan eszembejutottak Skócia kedves hegyei és lakói. Egy napon aztán, követően egy hosszabb kirándulást egy óceánparti üdülőhelyre (mely kellemesen kihalt volt, a kis motelszoba műkandallójával a tengerpartra nézett- a part tiszta volt és elhagyatott és végtelen, szabad volt itt a tér, s csak távolról látszottak a hetvenesévekből visszamaradt éttermek és vigadóhelyek) egy fél napig egyedül akartam maradni- kis bérelt autóval egyedül mentem Seattle-be, hosszú sétákat téve, majd Whitby sziget egy kis éttermében irtam a Diario első összefoglalását a magánpraxisom három éveinek tanulságairól. Ahogy belemélyedtem abba a gondolatba, hogy csak igy, közvetlenül követve évekig az egyes betegeket, önállóan dolgozva, a tudományos ismereteket a hétköznapokban sajátosan újragondolva és egyedreszabottan alkalmazva lehet csupán az orvostudományt megtanulni, igazat adva egy magyar kisvárosbeli orvosnak, aki az egyetemet vanitatum vanitas-nak nevezte....ekkor, ezen gondolat közben figyeltem fel egy nagyon durva árnyalatra az étterem jókora televízióképernyőjén.
2000. novembere volt. Egy buta, határozatlan mosoly jelent meg ezen a hatalmas képernyőn. Egy piciny, aránytalan, határozatlan alak, egy bárgyú arckifejezés, egy új ember, akiről aztán élénken vitatkoztak, sokan azt jósolták, hogy talán ő lesz Amerika új elnöke. Egy texasi farmer, egy cowboy....milyen messze is van ide Texas! Milyen különös, hogy az amerikai elnököket olyan gyakran választják meg Délről, mig az erősebb és dolgosabb észak csak hallgat. Talán valamiféle kegyes engedmény ez? Vagy valami sötét egyeszség? Node miben is befolyásolhat egy ilyen külső körülmény (ki lesz az ország *politikai* „vezető”-je) egy olyan hatalmas (gazdasági-kultúrális) rendszert, mint az amerikai? Minél erősebb a rendszer belül, annál kevésbé. Node nekem is csak gyengeségem figyelhetne oda komolyan arra, hogy ki lesz az Egyesült Államok új elnöke. Ilyen balesetek csupán a gyengék sorsát határozzák meg komolyan. (Nem tudhattam, hogy ez utóbbi mondat milyen szomorú értelemben lesz igaz néhány éven belül...) Arra a balesetre tehát, hogy vajon egy butaarcú texasi lesz-e Amerika új elnöke csak irásom röpke szünetében, s csak futólag figyelhettem oda. Az elemzést tovább folytattam, majd este, megfáradtan visszataláltam új családi környezetem óvatos derűjébe.
Seattle éppen azzal lepett meg, hogy itt oly sokan ültek a kávézókban, olvasva, mint annak idején Ann Arborban is.... itt frissek voltak a Tulsába alig-alig szállingózó európai napilapok, itt sok japán arc vegyült a tömegbe, s frissebb, élénkebb volt a levegő még a városban is. Másfelől Seattle bármely kerületében a házárak többszörösébe kerültek, mint az olcsó oklahomai földeken, s földrajzilag ez a környék jóval távolabb volt Európától-még öt óra a keleti parttól akár repülőgéppel is. Igyhát Seattle-ben a west virginia-i állásom végtelen papirmunkáját töltögettem ki -minden államban és minden kórházhoz és egyetemhez új engedélyért kellett folyamodni, s ez rengeteg, szövevényes és furfangos igazolás-behajtásokkal nehezitett és sokszori telefonásokkal járó kemény munka. A west viginia-i állás eldőlt. Megkaptam Bukowin doktortól, s igy eljuthattam egy kicsiny, de egy rangos tudós által vezetett egyetemi fakultásra- ráadásul egy olyan orvosszemélyiség volt ez, aki mellett a vesetudomány alapjait megtanultam, aki életem első vesegyógyászati rotációjának (1995. márciusában) volt mentora. No lám: a három

börtönév, melyet felhasználtunk a szakmai vezetőszerep sikeres gyakorlására, az üzleti élet alapszintű megértésére, a közvetlen orvoslás, szorosabban a művesekezelés igen intenziv gyakorlására és egy jövendő család alapjainak lerakására most talán mégis reményekkel zárul. Ha Budapesten nem tudtam egyetemi állásba jutni, akkor talán itt tanithatok, kutathatok: egy neves tudós mellett, harminc százalék védett időben, kedvemre. A fizetésem felére esik, node legyen. Fiatal voltam, ezer baj és tapasztalat után még mindig csökönyösen naiv, s most egycsapásra újraéledtek a gyermeki, a nem kellően átlátott remények. Tudtam: három hónapon belül az oklahomai primitiv börtön mindenképpen végetér. Három éve már, hogy számolom vissza a napokat. Vissza Északra, egy emberibb környezetbe, közelebb Detroithoz és közelebb Európához. Mit nekünk a priomitiv préri, mit Oklahoma és Texas nyers vadvilága!
Egy bizonyos optimizmus kezdett ébredni ekkor, bár egy komoly és meghatározóan fontos kérdés még hátravolt: a családalapitás formai szempontjai. S az oklahomai élettől való búcsú, három év szenvedéseitől, de barátságaitól, jó kapcsolataitól is -ennyi teljesitményt és elismerést itthagyni, ennyi küzdelmet, ennyi jó ismerőst....nem volt könnyű ez.
Oklahomába visszaérve először is egy jóval nagyobb munkaterhelés fogadott, s közeledett a Karácsony, mely alkalommal megint ügyeletes voltam. A munka jól ment, a kapcsolatok jól működtek, a hamaros nagy változások tudata mégis nagyon sok belső feszültséget keltett. November végefelé az idő lassan hűlni kezdett, még hó is megjelent a barna, rosszföldű oklahomai tájon. Több volt a meghűléses, légúti megbetegedés. Lassan közeledett a harmadik oklahomai Karácsony.

15. Búcsú Oklahomától. Út Detroitba. Esküvő, pap, templomok.

Holott karácsonykor ez alkalommal ügyeletes voltam, arra mégis futotta időmből, hogy leendő apósomékhoz ellátogassak karácsony este. Tulsában máskülönben kezdtem belelátni egy egészen más, jellegzetesen kisvárosi amerikai kultúrába, melyben nagyszerűen megférnek a vasárnapi hittankörök, a hátrányos helyzetűekkel való bibliai háttérből ihletett, egyházi szervezésű foglalkozások és a hatalmas gépek, a fegyvertartás, a szemérmetlenül nagy televiziós képernyő, benne hihetetlenül erőszakos filmek, melyekben egy-egy izmos, népszerű, jóképű és kiválóan fésült elhivatott amerikai hős elmegy egy kis, harmadik-világbeli országba és megmenti a korrupt helyi maffiáktól szenvedő lakosságot... Itt került kezembe egy tengeralattjárókról szóló amerikai könyv is. Ott volt a könyvespolcon, két bibliamagyarázat között. Ebben arra letem figyelmes, hogy az első világháborús korlátlan tengeralattjáró háború, melynek célja Anglia kiéheztetése lett volna, *válasz volt* arra a blokádra, melyet an angol flotta tartott fenn Németország kiéheztetése céljából. Az amerikaiak valamiképpen könnyebben szólnak ilyesmiről- az angolok, oroszok és franciák is szivesen beszélnek arról, hogy ellenfelük milyen atrocitásokat követett el, de saját atrocitásaikról sohasem tudtam volna, ha nem olvasok amerikai forrásokat. A francia hadiflotta orv megtámadásáról az angol szövetségesek

által 1940-ben, Churchill manővereiről, hogy a Lusitania nevű, hadi anyagokat szállító utashajót egy német tengeralatjáró útjába terelje, arról, hogy ugyanez a hős hogyan verette az utcán a női egyenjogúságért demonstráló angol hölgyeket, a dél-afrikai angol koncentrációs táborok létéről, az indiai angol vérengzésekről, a kinai-angol háború undokságairól, Gallipoli és Norvégia fiaskóiról nem annyira a terjengős Churchill memoárokból, hanem amerikai könyvekből értesültem, mintegy szórványosan, egy-egy könyvespolcon ezekre csaknem véletlenül rátalálva. Oklahoma és különösen Tulsa, a militáns és ortodox kereszténység eme fellegvára először csak mint ellentmondásos és hóbortos elmaradott vidék tűntek fel, ahol még egy Puccini előadás előtt, az operában is ünnepélyesen felvonják az amerikai zászlót és eléneklik az amerikai himnuszt, ahol az amerikai zászló leng minden templomi oltár felett, ahol az amerikaiak, ha kimozdulnak Amerikából egyáltalán, akkor teszik ezt Izraelbe, a Szent Földre, ahol adakoznak ezen ország javára, mely szerintük a *kereszténység védőbástyája* a máskülönben sötét és barbár Közel Keleten... Vajon miért is metélik körül az amerikai keresztények kisfiaikat? S miért csak az utóbbi negyven évben? Egy angol gyerekgyógyász annak idején azt tanitotta velünk, hogy
„Nem kell a fülünket levágni ahhoz, hogy tisztán tarthassuk”-nyilván más oka van itt ennek. Máskülönben Oklahomában különösen nagy ünnep volt ezen a télen- annyi év istentelen kormányzása után egy valódi keresztény került Amerika trónjára. Ez nagy megelégedéssel töltötte el a helyi keresztény sziveket, s képzeletben az Elnöki Imádkozó Csoport (Presidential Prayer Team) tagjainak gondolták magukat, s kitették az ezt ábrázoló fényképet hűtőjük falára.Talán előbbre viszi majd ez Isten ügyét a földön, s különösen azon a vidékeken, ahol a Gonosz uralkodik (értsd ahol túl kevés Coca Cola-t isznak, hamburgert fogyasztanak, rockzenét hallgatnak, s nem *csak* hollywood-i filmeket nézik, mint teszik ezt az igazhitű Oklahomában, s mellesleg a trendes Szegeden is – vettem észre utóbbit a szégyentől pirulva a szegedi filmszinházak internetes programoldalán). Elvégre Isten földi helytartója nem a pápa- mi ugyebár református keresztények és amerikaiak vagyunk. Az Isten földi helytartója ugyanis -mint a Török Szultán, vagy a Német-Római Császár egykor- csakis az Amerikai Elnök, a Jó Király lehet...s ezt egy imádkozó elnök összetett kezű fényképénél jobban semmi nem érzékeltetheti. Meg is jelent ez a fénykép Oklahoma sok háztartásában. Nincs szebb mitosz, mint egy vallásos, egy Jó Király. Egy Nemzet Isten alatt... különösen karácsony szent ünnepén van emlékezzünk meg erről! Hiába, nincs új a nap alatt. Ámen.
Tulsa néhány háztartásába való belelátás nagyonis megerősitett abban a gondolatban, hogy Északra tartsak. Jobb a szakmai kiválóság és verseny akár, mint a kényelmes és militarista helyi vallásosság. West Virginia ugyebár már Észak, ahol Kelet Európa szegényei telepedtek le annak idején, mint bányászok. Munkából élő, becsületes, dolgos, egyszerű emberek. Bár ott is, mint mindenütt Amerikában, naponta esketik a gyerekeket az iskolában a Szent Amerikai Zászlóhoz való fanatikus hűségre, de esetleg ez csak formalitás. Talán ha lesz fiam, senki sem *kötelez* majd ott arra, hogy körülmetéltessem...
Tulsához képest Muskogee nagyon szolid, szerény és kedvesebb környezet volt, ha elmaradottabb is. Egy izben mégis nagy szükségünk volt a tulsaiak segitségére, nevezetesen akkor, amikor egy jégeső miatt több napig nem volt elektromos áram Eufaula-ban, sőt egy nap még Muskogee-ban sem. A betegeket valahol dializálni kellett, a gépek áram nélkül nem működnek. Mi legyen?
Azt mondja az ókori fáma, hogy a vész hozza ki a hadvezéri tehetséget, mely rendes

körülmények között lappang Melissa (ez a kövér texasi lány, aki minden évben több kilót szedett magára, s aki olyan hirtelenül és szemérmetlenül árult el, s mintha ez az adott világban természetes volna minden közvetlenséggel folytatta a velem való együttműködést orvosi, ha nem is politikai téren..... mint a dosztojevszkiji fegyenc, aki őszintén rádmosolyog, miután meglopott), nos Melissa egyszeriben kitűnt nemcsak mint tevékeny szervező, hanem mint ragyogó beosztott. Reggel korán bejött, végigkérdezett arról, hogy az aznap dializálandó harmincöt-negyven betegből kinek halaszthatatlan a művesekezelése, majd nagy energiával látott hozzá ezek Tulsába szállításához elvégezve bonyolult problémakör (a transzport problémájától az elektromos rendszer visszaállításáig, karbantartási teendők részleteinek megoldásáig) egészének megszervezéséhez. Mellesleg a betegszállítás igen nagy probléma errefelé, mert Amerika túlnyomó részén *nincs tömegközlekedés*, az emberek a szabadság legfőbb szimbólumának tartott autójukon egyesével járnak mindenfelé, hihetetlenül szennyezve a környezetet hatalmas pickup truck-jaikkal, vagy SUV-ikkal. De éppen minthogy autójuk egyéni szabadságuk szimbóluma (nopersze a mindent-eldöntő elnökválasztó szavazás mellett), ezt a környezetromboló dorbézolást valószinűleg sohasem fogják feladni. Szerencsére ki tudtunk hivni elég betegszállító mikrobuszt, s valamennyi beteg eljutott Tulsába. Másnap Muskogee-ban már volt áram, Eufaula-ban viszont két-három napig még nem. A eufaula-i betegek igy több napon át ingáztak Muskogee-ba, mely veszélyes precedenst teremtett, hiszen a eufaula-i osztály, ha példamutatóan működött is orvosilag, nem volt igazából profittermelő, s igy napjai meg voltak számlálva. Az életemben látott legkiválóbban működő műveseosztály, a családias kis Eufaula tehát végnapjaihoz közeledett...

Melissa-ról szólva el kell mondanom még, hogy beköltözött egy szép kis házba Muskogee-ban Perkins doktortól szerzett pénzén, s hozzáment egy kórházi segédasszisztenshez, egy vékony, skótnevű, nálánál fiatalabb és jóval naivabb fiúhoz. Esküvőjükre engem is meghivtak, s itt mulatságos baleset történt velem. Egy nővérünk kölcsönadta nekem a videokameráját, melyet nem filmezésre használtam, hanem arra, hogy utóbbit szinlelve alaposabban megfigyeljem az esküvőre odasereglett nép viselkedését. Sajnos e szinlelés nem sikerült, mert egy szórakozott pillanatban lenyomtam a felvevő gombot. A nővér igy kitanulmányozta, hogy mire figyeltem oda az esküvő alkalmával, mely egyébiránt hihetetlenül vontatott és unalmas volt. Talán bármely filmfelvétel legalább annyit mond a filmes érdeklődéséről, s igy önmagáról, mint a lefilmezett tárgyról. Bármely dokumentumfilm nézésekor, vagy történelemkönyv olvasásakor ezt a filmeseffektust talán figyelembe is kell venni. Kamaszkorom két „érdeklődéstörvénye" közül a másodikra ez nagyonis illett. (Érdeklődéstörvény II: az emberi egyének személyiségét leginkább érdeklődésük, az egyes ingerekre mutatott válasz érzelmi szine, *intenzitása* mutatja meg: v.ö. egy nefrológus élénk nevetését, ha a pénz kerül szóba, vagy egy kamaszét, ha valaki a szerelemről beszél előttük.) S mindez nagyonis egybecseng az egy évvel ezutáni, tizenkilencedik évi gondolataimmal és tapasztalataimmal.

December végén aztán megjelent leendő utódom, a pakisztáni Parekh doktor. Ő ideiglenes, úgynevezett „O" vizumon szerződött ide, tehát nyilvánvaló volt, hogy nem sokáig marad. Hatvanoldalas önéletrajza élénken ecsetelte szakmai érdemeit: megfigyeltem, hogy a pakisztániak és indiaiak, akik sportot csináltak abból, hogy Angliába, majd később az Angol Birodalom utódjának számító Amerikába tömegesen

vándoroljanak ki, mint tudósok, vagy orvosok, ragyogóan be tudnak illeszkedni a helyi szokásmátrixba. Az öndicsérő amerikaiakat túllicitálva szakmai önéletrajzukban különféle kategóriák szerint ugyanazt a teljesitményt ismét és ismét leirják, igy figyelmetlen szemlélőnek úgy tűnt, mintha teljesitményük többszöröse volna a valóságosnak. Sokszor persze ezek az indiai orvosok már jelentős tapasztalattal fognak hozzá egy rezidens programhoz, melyet azután a lehető legszolgálatkészebben elvégeznek, olcsó és nagytudású munkaerőként mutatva magukat. Az alázatos, kegyetlenül sokat dolgozó, igen tapasztalt indiai orvosokat nehéz volt megverni Detroitban, bár megfigyeltem, hogy elméleti tudásuk, nem beszélve matematikai-logikai-kombinatórikus készségükről messze elmaradt a Budapesten szokásostól. Ezt az itteniek, akik a tizenkétszer hat (12x6) szorzás elvégzését egy elektronikus számológép nélkül kivihetetlennek gondolják, csak nagyritkán veszik észre.
Parekh doktor hatvanoldalas önéletrajzával és minden öndicsért kiválóságával is lehetetlen feladat elé nézett- ide a szervilitás és a kemény munka nem volt elég. Ide vezetői tehetség, képzelőerő és szilárdság kelett. De nem is maradt túl sokáig Muskogee-ban.....mint hallottam ezt később.
A vállalattól való búcsúvacsorán megjelent Gail, s kis vállalatunk minden alkalmazottja (Perkins doktor nem). Az igazgató búcsúztatása persze megható volt, sokan sajnáltak, egyesek, mint a kis babaarcú, nagyon csinos tizennyolc éves lány, aki igen jó nővérasszisztensnek mutatkozott, aztán Anne, s még egy-két más hamarosan el is hagyták a céget. Egy könyvutalványt kaptam emlékül a cégtől, melyen megvettem a Borders-ben egy kinai, s egy indiai történelemről szóló vaskos könyvet. Azt a nagyszerű és igen részletes, vastagkötésű tanulmányt, mely a bibliát történelmi szempontból elemzi, s szinkódokkal fejezi ki, hogy egyes történeteit mely más legendákból, forrásokból vették át a szerzők, s mely részlet mennyiben igazolható történelmi és filológiai szempontból, már nem találtam meg. Pedig ez az amerikai tanulmány különös szinfolt itt, Oklahomában, ahol az emberek többsége meg van győződve arról, hogy minden bibliában leirt esemény szó szerint igaz, beleértve azt, hogy Isten hogyan állitotta meg a napot, hogy Joshua kedvére lemészárolhassa Palesztina egy meghóditandó városának szerencsétlen lakóit, akiknek bűne az volt, hogy ellent mertek állni az Egyetlen Isten által pártolt Szent Hadseregnek. Oklahomában különben elég sok Joshua nevű polgárral találkoztam, ez volt a neve legfiatalabb, kedves, tizekilencéves betegemnek is, aki veseátültetésre várakozón Muskogee-ban szorult művesekezelésre, s aki, mint névrokonai általában, minden vallásossága ellenére sem olvasta el a Bibliát, vagy a nevére vonatkozó bibliai történetet.
Januárban, már menyasszonyommal, elutaztunk Morgantown-ba, hogy egyes a leendő munkahelyünkkel és lakóhelyünkkel kapcsolatos gyakorlati nehézségeket személyesen hidaljunk át. Itt Bukowin doktor és dél-amerikai felesége szivesen fogadott, sőt: hatalmas házukban szálltunk meg, ahol igen közvetlen és szivélyes hangulatban folyt a társalgás. Bukowin doktor még barkácsműhelyét is megmutatta- nagyon ügyes mesterember volt, egy-egy saját készitésű bútordarabját őszintén megcsodáltam (a XVI. Lajossal való párhuzamot, aki szintén ügyes barkácsember is volt, még nemigen láthatam át.....). Magyar szemmel nézve háza palota volt, melynek külön kis szárnyán szállásoltak el minket. Az amerikai kiváló tudósok nem mndig puritánok azért, s általában nem szórakozott, anyagiaktól elvonatkoztatott, szent emberek. Morgantown kedves, hótakarta, húszezerlakosú egyetemi városka volt, völgyekben terpeszkedett, néhány lakónegyede

messzi dombokig nyúlt. Pittsburgh egyórányi vezetésre volt északon.
Az utolsó kórházi napok során gratulációk sorát kaptam a helyi orvosoktól és nővérektől. Sokan mosolyogtak rám. Voltak percek, amikor hagyományos januári éhezésem nehéz pontjain meg-meginogtam. Mit teszek? Itthagyom azokat a betegeket, akik felnéztek rám, akik előtt én mint őértük következetesen küzdő, vezető egyéniség fontos tudtam lenni. Itthagyom a nővéreket, akik megbecsültek, a kidolgozott szakmai kapcsolatokat, itt egy vezetői állást. Nem tanultam meg hát, hogy itt annak van ereje, akit -mint az ókori római hadvezért- megbecsülnek a katonái? Betegeim hozzám voltak hűek, a nővéreket én vettem fel, a szakmai mutatókat én ellenőriztem, az elvárásokat én szabtam meg. Az oklahomaiak még azt is eltűrték, hogy templom helyett orvosi könyvtárakba jártam vasárnap reggelenként. Nopersze egy vasárnapi reggelin Morgantown-ban Bukowin doktor megigérte, hogy Fairmont-ban, a Morgantown-tól vagy harminc kilométerre délre fekvő kisvárosban épülő új műveseosztálynak az igazgatója majd én leszek. Node az csak épül, ez itt Muskogee-ben már megvan. Dina azt mondta valaha: egy ilyen szerelem ritka, fogjuk meg és élvezzük röpke perceit. Beppe a gimnáziumban csodának nevezte, hogy hét barát ilyen jól együttéljen egy elvileg tehetségeseket kiválogató „országos beiskolázású" osztályban. Ami adatott-hogyan adjam fel? Lesz-e még ilyen, melyet oly sok harccal, kockázatvállalással, munkával épitettem? Inkább itt első, mint Rómában második...hogy is van a mondás?
De mennem kellett tovább. Mint Detroitban egykor, az utolsó kórházi napon képzelt dobszó mellett végigjártam a kórház valamennyi osztályát. Minden osztályhoz kötődött egy-egy beteg- és nővérarc, egy szakmai siker, egy kedves emberi emlék. Szakmai öngyilkosság, túl nagy kockázat, őrület?
Mennem kellett tovább. Ki kellet próbálnom magam, el kellett mennem egykori mentorom mellé egy egyetemre, fel Északra, ahol egyszer már úgy elkápráztatott Dunfee, Venkat, Steigerwalt tudása, Goldstein önbizalma, a rendszer szakmai etikája és standarjai, Michigan kiválósága, progressziv sebessége. Ahol minden preciz, működik és fejlődik. Ahol hisznek a tudományban, s ezt szakmai szinten képviselik is.
Még egy dolog hátravolt pedig. Február utolsó szombatján, egy Muskogee-beli kicsiny palotácskában ki volt tűzve az esküvő.
Itt, Oklahomában nem a városházán, de nem is a templomban esküsznek. Egy engedéllyel rendelkező pap jön házhoz. Leendő apósom második felesége szerzett egy ilyen papot, aki liberális, engedékeny nézeteiről volt nevezetes. Mint a kórházakat, úgy a templomokat is útszéli poszterokon reklámozzák errefelé.
„Gyere a....utcai templomba, hogy üdvözülj!"
„Modern, zenés Istentisztelet!"
Van is itt, erre a Durant által „social hour", társasági órának nevezett heti vasárnapdélelőtti összejövetelre, a templomi misére mindenféle szin és választék.
Egyszer még engem is elvitt menyasszonyom egy templomba, de ezt a reggeli szentmisét nemigen tudtam megkülönböztetni egy rock koncerttől (extázisban hajlongó hivők rock zenére dicsérik Izrael Istenét), hacsaknem azzal, hogy a pap arról beszélt, hogyan bocsátotta meg Isten végtelen kegyelmében azt, hogy ő, a pap, megcsalta a feleségét (ugyanezt a volt amerikai elnöknek az Isten nem bocsátotta meg), s arról nem szólt, hogy extrém kövérségét és SUV autópuffogását papoknak és hivőknek egyaránt, az ártatlanul lebombázott gyerekek vérét minden a háborúban hivő, vagy arra bujtó papnak és hivőnek egyaránt, a templomból egyenesen egy nigger meggyilkolására siető alabamainak, vagy

az átlag tulsainak, aki a templomból egyenesen gurméétterembe megy és rögbimeccsre, felesége lusta otthon főzni vasárnapi ebédet- nos hogy ezeknek a patyolatfehér Isten hogyan bocsát meg. Én már kinőttem a rock koncertekből. Gyermekkoromban pedig még együtt énekeltük barátaimmal azt, hogy
„Nézem ahogy azt est leszáll az ablakom előtt
Ezüstbe és fehérbe öltözik a föld
Álmaink és bűneink, jó és rossz tetteink ma hó takarja....
A *világ bármely részén élsz és bárki vagy*
Kívánom, hogy légy ma este egy kicsit boldogabb
Kívánj igazi ünnepet
Kívánj igazabb életet
Békés Karácsonyt *mindenkinek*!"
Ezekben a gyermeki rock koncertekben legalább volt valami naiv egyetemesség, mely többnek tűnt, mint a kiválasztó (és hóditó) EgyIsten kizárólagossága. Milyen isten is az, akinek erőszakra, mészárlása van szüksége hogy igazát megvédje? Mely egy törzset kiválaszt, hogy bombákkal és gyilkossággal őrködjön a többi felett?
Egy helyi rockegyüttes már frusztráltabban énekli katonaruhában, az erőszakra emlékeztető rendőri jelmezekben:
„I do not want to believe in a God *that does not exist."*
(Nem akarok hinni egy *olyan* Istenben, *mely nem létezik.)*
Amerikában nem is jártam ezután templomban soha. Orvosi és általános könyvtárakban annál inkább.
Még az esküvő előtt hátravolt egy út. El kellett vezetnem egy kis West Virginia-beli városkába- kontinensnyi utazás viharban, rettenetesen sűrű havasesőben, kamionok között és rengeteg koffeint fogyasztva- ahol egy kis kórházban személyesen kellett bemutatnom okmányaim, orvosegyetemi diplomám eredetijét a west virginiai orvosi engedély kiadásának előfeltételeként. Csaltam. A kis városkából hazamenet útba ejtettem a végtelenül kieső Detroitot. Napokat vezettem végig, hogy még házasságom előtt biztos legyek utamban, meggyónjak és mélyen elgondolkozzak, látva egykori megerőltetéseim és boldogságom szinhelyét. El kellett mennem e sorsforduló előtt és szembesülnöm magammal, öt év gondolataival és reményeivel.
Nehezen peregtek a kilométerek a rossz álolasz éttermek spagettijeit emésztve, koffeines teáktól doppingolva, s már-már arról képzelődtem, hogy összehozom az európai történelem neves személyiségeit mint diákokat egy képzeletbeli osztályba (a kis Niccoló, Friedrich, Francis, Fjodor, Leó, Immanuel, Jean-Jacques, mint egyetemisták egy osztályban...), hogy élettapasztalataik és tehetségük szerint megvitassanak egy-egy egyszerű életproblémát. Cleveland-től Toledo felé menet, a szokott úton, melyen 1993. nyarán egy rövid hétvégi látogatásomból megtérve vezettem vissza Detroitba, bekapcsoltam a Michigan rádiót. Más hang volt ez, mint az oklahomai. Arról szólt, hogy milyen pusztitást okozott a hawaii-beli ökoszisztémára egy-egy amerikai állatfaj, vagy növény bevezetése. Otthon vagyok, egy emberibb világban, Michigan-ben. Nagyon hideg volt a Farmington Hills-beli kis motelben, a dearborni szállodában, mely rögtön egykori lakáskomplexumom mellett foglalt helyet. Az élelmiszerboltban hatalmas választék, rend, az előadók segitőkészek, pontosak, kedvesek. A videokölcsönzőben még mindig számon tartották a telefonszámomat. Minden működött s pergett. Fairlane hatalmas irodaházai között van egy nagy füves terület, mellette kicsiny tó, egy nagy fával, melynek

előtt magamat Buddhának képzelve meditáltam 1993-ban. Leültem a minusz húsz fok hidegben a havas földre abban a kabátomban, mellyel 1990. elején egy februári hajnalon, egy átalvatlan éjszaka után Eisenachból a lutheri Wartburgig gyalogoltam. Most, 2001. februárjának derekán, a tavat figyelve, a hatalmas fa a talajból kinyúló gyökerei között, a hóban, a metsző hidegben megpihentem oly sok vezetés, három kemény év harc után és nagy sorsfordulók előtt. Megnyugodtam, mint annak idején a vonaton Milano Madre és Pompeii között. Innen nézve Muskogee, Morgantown, házasság, nem házasság, a Dina szerelem sajgó sebei: jelentéktelen, csaknem lényegtelen mozzanatok voltak, meg kellett adni őket az evilági életnek, mint a Caesar-t illető krisztusi garast. Nem kellett már döntenem, mert megértettem, hogy ezek a döntések nem fontosak. Fontos: az erő, melyet itt, a szent fa előtt kuporogva éreztem magamba áramolni. Elvezettem Dina lakása mellett, s megfogadtam, hogy nem kételkedem utamban.

Végtelenül hosszú volt a vezetés vissza Oklahomába. Itt volt néhány napom, hogy eljárva úszni, megpihenve egy Tahlequah-beli félhippi kávézóban sorravegyem milyen olvasmányok és művészi élmények befolyásolták gondolkodásomat gyerekoromtól fogva. Amikor első bútoraimat vettem Dearborn-ban, akkor kaptam ajándékba a bútorüzlettől egy régi, diszletként alkalmazott, amerikai szerző tollából született Európa történelemkönyvet. Ebben azt olvastam Mussolini-ről, hogy szertelen gondolkodása volt, mindig az általa éppen olvasott szerző befolyása alatt cselekedett. Ezért találtam fontosnak azt, hogy neveltetésem és olvasmányaim gondolati fejlődésemre való hatását megértsem, a különböző hatásokat egybevessem, s belőlük egy sajátos szintézist alakitsak ki saját élettapasztalataim szerint, mint a tanár tenné ezt (a vitát összegezve) a kis képzeletbeli osztályban, melyről a detroiti utam során fantáziáltam. Igy elég maximalista módon igyekeztem összeszedni *valamennyi* könyvet és gondolati hatást, mely valaha is befolyásolhatta gondolkodásomat, egészen azon napfényes erkélybeli délután óta, amikor hatéves koromban elolvastam első könyvemet, a Pinokkiót.

Az esküvőmön a pap Nietzsche házasságról szóló gondolatait szőtte -kérésemre- beszédébe. Ahol Zarathusztra arról beszél, hogy házasságnak két ember törekvését nevezi, hogy önmagukon túlit, felülit alkossanak. „Légy az, amivé lenni tudsz”-ezt a mondást gyártottam magamnak biztatásul ezen a fárasztó napon, ahol sok nővér megjelent, sok orvoskolléga, megannyi barát.

Az esküvő szerény volt, de a nagy kétemeletes kiadó ház napi bérlete mégis nagyon sokba került. Nietzsche mellett még beloptunk egy egyedi szint az esküvői ceremóniába. Bevonulásunk korántsem a Lohengrin, pláne nem Mendelsohn ismert dallamaira zajlott, hanem Mozart ismert gyászmiséjére (Requiem), melyről egy francia karmester azt mondta valaha, hogy a „legfennségesem zene, melyet valaha emberi kéz irt”. Ebben az oklahomaiak műveletlenségére apelláltunk, mindkettőnknek máskülönben ez volt a kedvenc zenedarabja. Nem is vette észre a kis csinytevést senki sem.

A következő két nap csomagolással telt. Először magányosan pakoltam össze legénylakásom minden holmiját Muskogee-ban. Három év emlékeit, felgyűlt dolgait két csoportra osztottam: a legfontosabb dokumentumokat és könyveket, szentnek tekintett irásokat az autó legvédettebb helyére, minden mást dobozokba. Másfél napi kemény munkába került ez a művelet. A teherautós, egy helybeli indián, pontosan jött és kedves volt. Tulsába indultunk, ahol feleségem egyáltalán nem volt kész és halálra fáradtan szendergett. A megértő teherautós elment ebédelni, s sógorommal mindent villámgyorsan összehánytunk az egyre duzzadó dobozoszlopokba, majd még aznap délután útjára

bocsátottuk teherautós barátunkat. Másnap aztán elindultunk a West Virginia tájai felé tartó ezermérföldes úton.

Harmadik Rész: West Virginia és Lázadás

1. Morgantown, West Virginia

Gyönyörűen szép, havas koramárciusi napon érkeztünk West Virginia északnyugati csücskének ezen kis központjába, mint az új élettől kicsit megilletődött, össze még nem eléggé szokott új pár. Nem csoda, hogy a legtöbb mese végetér akkor, amikor az ifjú hős párt nyer- az igazi élet pedig csak ezután kezdődik. Édesapám sokat magyarázott arról, hogy mennyire igaz Francis Bacon mondása, hogy az aki megházasodik, s gyerekeket nemz „túszokat ad a szerencsének". A muszlimok, a hinduk, sőt a zsidók viszont vallásos életük egy alappillérének tekintik a rendezett családi otthont. Nietzsche az apai szeretettől duzzadó filozófust gyanúsnak minősitette. Nem csoda, hiszen nem ismerte ezen érzést, s nem tudta kidolgozni filozófiáját. Amit nem ismerünk, attól félünk. Igazi filozófus és igazi vallásos ember azonban *semmitől nem ijedhet meg és semmit sem utasithat el, ami az élet része* (sőt maga Francis Bacon is vallotta, hogy neki semmi emberi nem idegen), node e szentenciát csak most komponáltam, nem akkor, amikor félénken nézve szorongását alig leplezni tudó feleségemre ebbe az idegen kisvárosba megérkeztünk. Idegen kisváros- mindig nehezebb egy kisebb közösségbe beilleszkedni, mint egy kozmopolita nagyvárosba, s különösen egy *idegennek* egy olyan feleséggel, aki -mint az oklahomaiak nagy többsége- nem sokat látott túl Oklahoma és Texas, vagy éppen Missouri és Kansas államok végtelen pusztáin. Nem lesznek a szakmai elvárások itt, Északon magasabbak akár neki is?
Milyen hely ez a West Virginia bányászleszármazottjaival, helyi bennfentes elszigeteltségével? Két biztos pont volt itt: szakmai tudásunk és Bukowin doktor barátsága. Elég lesz-e ez?
A puszták és alföldek után először hegyek között, ahol nem széles a látóhatár, ahonnan Petőfi börtönéből szabadult rabnak érezné magát, ha innen sik vidékre szállhatna vissza. A kicsiny, hegyektől övezett városka vajon milyen titkokat rejt? Reumatológus kollegám azt igérte, ez Amerika legjobban őrzött titka. De mit is rejt vajon?
Csomagjaink egyre késtek, nem volt rádió, szék, asztal, evőeszköz. Hatalmas, ódivatú, többszintes bérelt házunk kellemesen meleg, hálózsákokon és néhány könyvön kivül csaknem üres. Kertünk piciny, egy hatalmas, családi házaktól sűrűn beépitett dombon. Szomszédaink nagyon kedvesek. A belváros tiz perc gyaloglásnyira. Az egyetem messze, tizenötperc vezetésnyire. A völgyön hid vezetett át innen a belváros felé, melyen egy parkokkal övezett szép kis folyó ivelt át. A belváros kis emeletesházainak régies épitészete, ódivatú üzletei és filmszinháza, kissé odébb a klasszikus épületekből álló egyetem varázsossá tette ezt a kis egyetemi városkát.
Nagy üzletláncolatok helyett csak helyi boltokat, áruházakat láttunk. Minden új volt, szokatlan, de mégis, valamnnyire megnyugtató. Hatalmas állami parkok innen nem messze, a hegyekben, tiszta levegő, szép táj. Lenn a völgyekben túristaösvények, diákok

által ritkán látogatott kis kávézók. Egy kis, családi, minőségi pékség- és pizzavállalkozás néhány utcányira. Dimbes-dombos utcácskák. Rendezett, tiszta környezet. Barátságos kis hely ez, melyet elvarázsol a hóboritotta hegykoszorú.
A west virginiai engedély kiadására még három hetet kellett várnom, addig nem kezdhettem el a munkát. Ezen idő jórészét olvasással töltöttem. Egyrészt átvettem a veseátültetés immunbiológiai elméletének egy jó és közismert összefoglalóját, másrészt tovább folytattam irodalmi-történelmi tanulmányaimat azzal, hogy párhuzamosan két könyvet kezdtem el olvasni: az egyik egy az 1860-as évek orosz vidékéről szóló Dosztojevszkij regény (Ördögök), a másik Sinclair Lewis amerikai szerző fentebb már emlitett kiváló, de otthon nemigen ismert regénye (Babbitt). A két könyv párhuzamos olvasása elmélyitette az előitéleteimet, melyet az amerikai és részben az angol emberek közvetlen tanulmányozásából alakitottam ki. Megértettem ugyanis, hogy hozzánk, magyarokhoz az orosz vidék embere jóval közelebb áll gondolkodásban, mint az amerikai-angolszász tehénhúsevő burger. Az előbbi jóval érzelmesebb, szinesebb, idealistább életet él, az utóbbi gyakorlatias, formai, materialista, amire az Ember Tragédiája Ádámja azt mondaná: túl hideg egy érzelmes kebelnek. A formai, a gazdasági szerveződésekben, a szokásos, százalékban és dollárokban mérhető értékekben bizó *konzervativ* amerikai polgárszemlélet, a gyengén strukturált amerikai család, a saját intuiciójában nem bizó gyenge személyiség sodródása, aki automobilját jobban ismeri saját gyerekeinél bennem olyan képzetet keltett, mintha az utóbbi nyolcvan évben semmi sem változott volna Amerikában. Az amerikai Superman (emberfeletti ember) és a nietzschei Superman (Übermench, emberfeletti ember) legfontosabb különbsége éppen az, hogy a zarathustrai ember nevet, táncol és kifejezi önmagát, mint Petőfi és Carmen- az amerikai, egy kis brooklyn-i zsidó diák által alkotott Superman egy kis hivatalnok, aki széles vállakról, diszes ruháról és fizikai, materiális csodatévő erőről álmodozik. Akiből hiányzik a zene, a művészet, az intuició, az egyéni sajátosság, az idealizmus és a hit. Hiszen még Hitler is csaknem ugyanilyen véleménnyel volt Amerikáról: ahol az emberi szellem magasabb, művészi megnyilvánulásai hiányoznak ott sohasem jöhet létre igazi nagyság. Valójában ilyen nagyság *létezik* Amerikában, éppúgy mint bárhol másutt a féltekén, Hitler mindössze nem ismerte ezt. Olvasnia kellett volna például Sinclair Lewis művét. Nagyon szomorú, hogy Európában Amerikából a kultúrális szennyet vesszük át. Pedig élt itt nagyon sok igazán nagy művész, s Lewis megitélésem szerint ezek közül egy. A *konzervativ* amerikai kispolgár persze csupán egy sarkos tipus (mint egy orvosi tanulmányban az idealizált átlag...) és korántsem jellemez akármely amerikait, pláne nem az amerikai polgári világ egészét. Merőben tendenciákról szól, tipikus válaszokról, melyeket a folytonos verseny-fenyegetettség, a mammutvállalatok árnyékában való létezés, az illúziók egy sajátos mátrixában való felnövekedés okoznak, melyet egy külső szemlélő könnyebben lát meg, *mert a saját illúziói más természetűek*. Szivesen megkérdeznék egy amerikait a mi európai előitéleteinkről és szokásainkról, s már hallom a mesterkéltség, a kegyes hazugságok, a nagy idealizmus gyakorlatiatlanságának, a hiányos szervezésnek, a lassúságnak, a választék (akármely elvonatkoztatott értelemben is) kicsinységének a vádjait. A legfontosabbat persze még át sem látnák, ami pedig könnyen ez lehetne: szakmailag egy fiatal tehetséges szakember itt jóval több önállóságot vivhat ki magának, több lehetősége van, s aki nagyon akar és keményen dolgozik az itt többre érhet, *mert -legalábbis Északon- a kemény szakmai munkát itt akárkitől komolyan megbecsülik*. S számomra ebben áll Amerika igazi nagysága. Node eltértünk a tárgytól.

Mint minden nagy mű, a Babbitt című regény szintúgy túlmegy egy speciális (amerikai, középpolgár, középkorú férfi, üzletember, fehér, keresztény, konzervativ, családapa) tipus, vagy élethelyzet bemutatásán, s nagyonis általános emberi problémát tár elénk. Ezt a kanadai rádióban valaki egyszer úgy fogalmazta meg, hogy a „human condition", az emberi lét bizonyos meghatározó sajátosságai közösek mindnyájunkban. Lewis rejtettebben, de talán Kaffkánál még jobban sugallja azt, amit később egy szegedi Mozart Requiem előadás szintén jelképezett, nevezetesen hogy az átlagos városi polgár meghatározó élménye a bizonytalanság, a szilárd belső egyéni meggyőződések, egyénies látásmódok formátlansága, kidolgozatlansága, s az ebből eredő szorongás, formai felületesség: innen az intézmények, a külsődleges, pénzzel és ranggal mérhető teljesitmény, a helyi hierarchia túltisztelete és a leegyszerűsitő, lineáris gondolkodás. Az átlagos polgár legtöbbször nem tud túllátni olyan *formai* kategóriákon, mint az intézmények (házasság, intézményes vallás, munkahelyi beosztás), a megvásárolható tulajdon, a technika, a helyi szokásrendszer, a helyi hierarchia: képtelen felülemelkedni a formai elemeken, nem tudja belső, alanyi, sőt isteni különbözőségét, tehetségét, potenciáit érvényesiteni, vágyainak nem talál medret, azokat nem érti meg és bűnként letagadja. Az őt érő külső hatásokra reflex-szerűen, egyenesvonalúan reagál, anélkül, hogy ezeket mélyen feldolgozná. A sok szorongás, letagadott belső vágy, boldogtalanság aztán váratlan görcsökben, agressziv cselekedetekben nyilvánul meg, mint amilyen volt az 1914-es szörnyűség, amikor a kisember tombolva ünnepelte a háború kitörését Európa-szerte. A merev formai kategóriákbeli elnyomottságát, elidegenedését, energiaszegény jégkristályszerű hierarchiabeli helyzete iránti türelmetlenségét ilyen tragikus formában fejezte ki az európai kispolgár elvágyódva, esztelenül és önpusztitón. A legnagyobb vész, kezdtem pedzeni, nem gonosz géniuszokból ered, nem hatalmas és mindenre elszánt emberekből, hanem a kisember szorongásaiból, amelynek egy Hitler, Roosvelt, Stalin vagy Churchill *mindössze nevet ad*.

A baj nem külső és rendkivüli, hanem belső és általános. Nem „jött a pokolból egy gonosz, aki elrontott minket", hanem mi teremtettünk poklot azáltal, hogy kényelmünkben és egyéni, kizárólagos kényelmünkre figyelve a velünk kapcsolatos élethelyzeteket nem dolgozzuk fel, életünket nem értjük meg mélyen, szorongunk, félünk, s ezért aztán másokat és külső, rendkivüli hatásokat okolunk. Pedig a pokol a tudatlanság, a feldolgozatlanság, a bizonytalanság másik neve csupán. Pokolban az az ember él, aki nem érti az életét.

Azt a jelenséget, hogy tudatlanságból és következményes szorongásokból eredő belső problémákat az emberi egyén külső hatásokból vezet le később *exteriorizációnak*, *kivetitésnek* neveztem. Ilyen például az, ha valaki minden problémát egy egyénből, vagy ismeretlen más embercsoportosulásból vezet le. A gonosz diktátor és a nemzetközi terrorizmus általánosan jelen pillanatban is elfogadott, pedig együgyű slogan-jei megjelenésétől már csupán hónapokra vagyunk. Ekkor azonban ez még nem volt világos. Ebben az időben éppen bennem nagyon sok bizonytalanság volt, s munkahelyem megválasztásakor is éppen egy „nagy emberre", Bukowin doktorra épitettem. Nemsokára kiderül, milyen eredménnyel.

Az szinte rögtön nyilvánvalóvá vált, hogy Morgantown-ban mintegy befogadnak minket az emberek. Van a ritkán-lakott hegyek emberében valami eredendő kedvesség (no még egy előitélet...). A helyi pizzás pékségben, melyet egy család tartott fenn, a kávézókban, az üzletekben.... a szomszédok, akik érdeklődtek felőlünk, nos ezek mind befogadták az

új, exotikus-akcentusú kelet-európai dializisdoktort, s kedves oklahomai feleségét. (Adjaisten, hogy hasonló helyzetben én is igy tegyek egy amerikaival, vagy más külföldivel Lajosmizsén...) Ez a kedvesség ráadásul őszintének tűnt. Jó előjelek.
Az egyetemen a rengeteg bürokratikus papirmunka, a számitógépes rendszerbe való beilleszkedés elég nehéz volt, s különösen az alagsori, igen vigasztalan veseosztálybeli irodatér csupán kartonfallal elválasztott piciny helyiségébe való beköltözés. A könyvtár szép volt, az egyetemi épület hatalmas, egy kisebb domb tetején, szép kilátással. A kórház rögtön az egyetemi épület mellett, majd még egy hatalmas rendelőintézet a parkoló mellett. Még munkába állásom előtt, megfigyelőként ellátogattam a város másik felén elhelyezkedő műveseosztályra.
McKay doktor, aki ennek a műveseosztálynak a felelőse volt, úgy gondolta, hogy nekem, mint vidékről érkezett magánorvosnak a művesekezelés rejtelmeiről sok újat tanithat. De igy gondoltam én magam is. Minthogy a Henry Ford kórház napi egy-két konferenciáját, a szakadatlan információözönt, a magas szintű professzionalizmust általánosnak képzeltem, s a fellow szintű emlékeimet extrapolálva valami fantasztikus magasságokba helyeztem az egyetemi szintű általános tudást, azt hittem, hogy -minden szakadatlan magányos tanulmányaim ellenére is- egy kis egyetemen megint sok új meglepetés vár majd. Olyan új információ, melyet figyelmem elkerült, mely itt esetleg köztudott már. Nos az első, feszült, sőt feszengő napok, amikoris meg kellett szoknom, hogy egy helyi vezetőből, igazgatóból közrendű orvos szintjére szálltam vissza, valóban keltett meglepetést. A napok múltak, új információt azonban csak nem kaptam. Sőt: egy dologban kellemetlenül tetten értem McKay doktort. A mi kis osztályunkban Muskogee-ban a művesekezelés adagjával kapcsolatos számitásokat ugyanis házilag végeztük, Melissával együtt. Köztudott, hogy minden házi készitésű dolog több gonddal jár, mint a nagyüzemben gépek által készitett: node jobban meg is érti az ember a technikai részleteket ha maga végzi el azokat, s az egész dolog értelmét igy mélyebben felfogja. (Ez igen fontos tanulság, melyről későbbiekben még bőven szólok.) Megkérdeztem tehát, hogy hogyan számitja ki a számitógépes program a művesekezelés dózisát, ha két műveseszűrőt állitunk sorba. McKay nem érthette a kérdést, még kevésbé annak jelentőségét, mert nem ismerte a számitógépes programot- igy engem gondolt akadékoskodónak, részleteken lovaglónak. Node igy van olyan szakemberekkel, akik tudatlanul túlságosan megbiznak egy számitógépes programban, laborleletben, tudományos eredményben *mert nem ismerik korlátait, hiszen nem értik, hogy az hogyan működik*. Én tudtam, hogy a számitógépes program logikája nem értheti meg a soros kapcsolásba rendezett veseszűrők hatékonyságát, mert ismertem -gyakorlatban, házilag alkalmazva- a program logikáját. Ez a példa sajnos egyre inkább és inkább számos mással egészült ki, itt is, más egyeteeken is, mignem kapizsgálni kezdtem, hogy a művesekezelésről való tudásom nekem a nagyobb, node akkor miért is vagyok itt, egy egyetemen? Akkor miért nem dolgozom önállóan inkább? Pedig a rendszer nagyon egyszerűen áll fel: egy lelkiismeretes magánorvos, aki a betegek gyógyitására koncentrálja fő erejét, s akiket nem szolgál ki egy fellow, vagy rezidens tanonc, nomeg egy hatalmas intézmény, aki a „terepen" izzad, az sokszor, sőt általában *többre ér*, nagyobb gyakorlati tapasztalatot szerez, jobb orvos lesz. McKay pedig egy elég merev, szabatos gondolkodású, széles, néha szinte gyerekes mosolyú, de igen szigorú és nagyonis férfias, maximalista orvos volt, aki talán máig nem jött rá a fentiek gyakorlati igazságára. A saját kis környezetében jól működött és kiváló szakembernek számitott.

Nem rajta múlott, ha egy gyakorlati terepen edződött magánorvos tudásban leköröz, s ezt sohasem ismerné el máig sem. Itt konfliktushelyzetet láttam kibontakozni, ezért elhatároztam, hogy McKay irányában nagyon óvatos leszek.
Pedig McKay személyiségében voltak olyan pontok, melyek nekem nagyonis szimpatikusak voltak. Fentebb már emlitettem, hogy amikor megkérdeztem, hogyan intézi az izzadságproblémát, mely abból ered, hogy hegyen-völgyön át kerékpárral járt munkahelyére minden egyes reggel, ezt mondta:
„Nem figyelek rá."
Első, felületes benyomásom ez volt: ez egy becsületes ember.
Ráadásul kifejezetten rokonszenves volt a fiús, vékony, apró szemüveges és szúrósszemű McKay *partnere*, egy vonzó, közvetlen és kedves nőies kutatónővér, akivel egy szép, tágas és egyszerűen berendezett tisztásszéli házban éltek együtt. McKay-re mindigis úgy tekintettem, mint egy egyenes és alapjában becsületes férfire. Érdekes volt partnerével beszélni márcsak azért is, mert egy szép és vonzó nő volt, akivel –minthogy férfiak nem érdekelték- minden formaság és ceremónia nélkül lehetett közvetlenül és barátilag beszélni, emlékeztetve arra a körülményre, hogy egy szép idegen nővel való viszonyában egy egészséges férfinek amúgy általában mennyi formaság és kitérő manővernek kellene megnyilvánulnia.
Ha McKay-nek volt ellentéte, akkor az Bender doktornő volt, s érthető is, miért viselkedett McKay olyan fensőbbséggel ebben a társaságban. A helyi program, az újonnan jött Bukowinon és jómagamon kivül ugyanis három veseorvosnőből állt csupán. Ebből egy, Bender, nem állt helyzetének magaslatán, de ezt ő a világért nem ismerte volna be, vagy látta volna át. Ez a McKay-nél lényegesen alacsonyabb, de kerületben sokszorta vastagabb jónegyvenes görög nő főleg azal tüntette ki magát, hogy erős görög akcentusa ellenére a legújabb tinédzser slang szólásokat vette át, melyért -bár ezt ő nem méltatta volna a legapróbb részletére sem figyelmének- még saját veterán nővérei is megmosolyogták olykor. Hogy egy helyi paphoz feleségül ment és immár tősgyökeres amerikaivá válhatott, s erőskezű családanya volt, nos ez olyan büszkeséggel töltötte el, hogy teljesitményét elsőrendűnek, helyzetét megrendithetetlennek gondolta, tükrözve ezt elengedett, szapora és állandó beszédével, kissé értelmetlen és naiv kérdéseivel, óvatlan szakmai kijelentéseivel. Tekintélyének formai megtartásához persze értett, bár amikor megjelentem az általa vezetett peritoneális dializis osztályon és csak úgy próbából elláttam egynéhány betegét, a nővérek felfigyeltek arra, hogy a *bonyolultnak beállitott* órás vizsgálatot no lám fél óra alatt is könnyedén el lehetett végezni minden különösebb tétovázás és izzadság nélkül egy új, a betegeket nem ismerő idegen orvos által akár.
Bender nagyon sokat tétovázott, de ez őt csöppet sem zavarta, sőt: ezt szakmai tudása mélységének tudta be, a bonyolult szakmai szintre jutás evidenciájának, ahol felismeri egy-egy beteg helyzetének bonyolultságát, minegy saját orvosi működésének fontosságát, mérlegelésének komplex, előrehaladott voltát hangsúlyozandó. Csakhogy különösmód az az erős benyomásom alakult ki, hogy ez a tudás se nem jelentős, se nem összerendezett. Egy tanonc, aki mesterét figyeli, mindenekelőtt a megtanultandó anyag belső koherenciáját vizsgálja:
„Rendben van, fiatal vagyok, szakmai tapasztalatom még kevés, nem ismerem a tényeket. Node mesterem gondolkodása követ-e egy világos logikát? Összerendezett-e? Vagy ha nem tűnik logikusnak amit mond, vagy amit csinál- feltételezhető-e hogy ez az én tudatlanságomból fakad csupán? Vagy a mester bizonytalan?"

Bender doktor működése bizonytalannak tűnt, nem volt konzekvens, s saját nővérei- úgy tűnt- titokban megmosolyogják. Hm. Hogyan tanulom én meg itt a peritoneális dializist? Csak ha önállóan engednek működni és ha- mint tettem ezt mindigis- autodidakta módon tanulok. Elvégre Kant is azt mondta, aki földrajztanitó volt, hogy csupán a közepes diáknak kell tanár: a gyenge képességű reménytelen, mig a jóképességűre úgyis minden ráragad. Node ezért aztán kár volt egyetemre jönni. Persze, ezek még csupán az első napok benyomásai. Három-négy napból nehéz megitélni egy hatalmas intézményt.... Bukowin, egy-egy déli konferencián magas szinvonalú, kiváló előadást tartott nekünk. Elemében láttam. Megfigyeltem még annak idején, Detroitban, hogy néha igen szigorúnak és erősnek mutatkozik, máskor szokatlanul nyájas, megint máskor fáradt és sokat, *őszintén* panaszkodik. Most valahogy kiegyensúlyozottabbnak, energikusabbnak láttam. Nem csoda: most nem kell Goldstein mellett szenvednie, akinél én őt nagyobb tudósnak, szakmai tekintélynek tartottam. Goldstein józan, jó gondolkodású orvos volt, de tudása eléggé limitált, s szinte semmiféle kutatással nem foglalkozott. Kiváló vezető volt viszont: keménykezű és jól védte beosztottjait. Még a sebészekkel is olyan határozottan beszélt, hogy azok nem átallottak leereszkedni hozzám, alacsonysorsú fellow-hoz miatta.

Első pillanatra úgy tűnt, hogy Bukowin nagyon jól működik itt. Megihlette az, hogy végre vezető lehet, kutatásait nagy energiával folytatta tovább. Node új volt itt ő is, nem ismerte még a viszonyokat, a három veseorvosnő viszont már évek hosszú sorát töltötte volt itt, saját baráti körük már rég kialakult, s bennem derengeni kezdett, hogy az ilyen kisvárosi környezetben működő orvosi létesitményben valakinek a súlyát nem annyira a nemzetközi hir, a szakmai kiválóság, vagy a tudományos cikkek sora, hanem a helyi baráti kör általi helyi közéleti befolyás határozza meg. A legfontosabb egy kis, vidéki intézményben ez: kinek milyen befolyásos a *helyi* baráti köre. A beosztás, a fizetések s legkülönfélébb jutatások, melyekre számos csatorna létezett, ezek alapján történtek elosztásra.

Ezek az általános igazságok csak nagyon lassan érlelődtek bennem. Egyelőre a következőre figyeltem fel. Április elején átvettem az egyetemi kórház konzultációs szerepét. Ennek lényege az volt, hogy egy fellow és egy rezidens társaságában végigjártuk naponta a kórház valamennyi vesegyógyászati szakkonziliumra szoruló betegét. Mint rendesen, a munkát regel hét órakor kezdtem. Minden oktatói munka és minden igyekezetem elenére, akárhány beteg volt is, csaknem mindig készen voltam délután egy órára, hacsaknem a konziliumot későn kaptuk meg, valamikor késő délután. Ezután elvonultam a könyvtárba és olvastam. A fellow-m nagyon elcsodálkozott, ugyanis *szabadok voltak a délutánjai.* Eleinte nem értette azt, hogy hogyan lehet ilyen gyorsan elvégezni azt a munkát, amelyre a többi orvos mondjuk reggel kilenctől este hétig egész napon át forditotta idejét. De amikor a betegek gyógyulni kezdtek, s látnivaló volt, hogy a munka nemcsak gyors, hanem hatékony is, ez a fellow hirtelen meglátta, hogy a dolgok jó irányba mozdultak el. Bender persze megsejtett valamit. Rés támadt azon a gondolkozáson, hogy a fellow halálradolgoztatása-kinzása szükségszerű és hogy az egész nap a szakkonziliumokra alig-alig elég. Vadul keresgetett, hátha találna valamilyen mulasztást. Csakhogy ilyen mulasztásra nem derült fény. A fellow, éppen ellenkezőleg, úgy érezte: sokat tanul. A betegek egyre jobban gyógyultak. Mi történt?

Nos el kell áruljak egy szakmai titkot. Ez ugyan technikai részlet, de tanulságos mégis, hiszen gyanitom, hogy egy olyan általános módszerre leltem, mely sok szakmában

alkalmazható.
A jó munka titka a tapasztalatok rendszerezése, a figyelem összpontositsa és az ebből adódó jó munkaszervezés. Példa:
Reggel hétkor, megelőzve minden más orvost megjelenek az intenziv osztályon. Itt *megkérdezem a beteget közvetlenül ellátó intenzives nővértől* azt, hogy mi a beteg alapproblémája. Nem olvasok el egyetlen orvosi véleményt sem. Nem olvasom el a kórlapot. Igy arra koncentrálok ami az igazi, a gyakorlati probléma, nem figyelek mások kompromisszumos, politikai helyezkedéseire. A valós problémát a nővér, közvetlen megfigyelései szerint, legtöbször el tudja mondani, ha a beteg beszédképtelen. Ha beszédképes, akkor kiegésziti ezt a beteg. A legtöbb beteg legalábbis sejti, hogy mi a baja. Ha az ember dosztojevszkiji-tolsztoji módon kérdez, akkor ezt a betegtől jobban megérti, mint a zavaros, politikailag szinezett orvosi jegyzetekből. Ha egy átlagos orvos az itt leirtakat elolvassa, akkor talán menten szivinfarktusban hal meg. Pedig igy van. A betegség lényegét én mindigis a betegtől és a nővértől értettem meg, s a többi orvos ellenére, vagy azokat megelőzve.... az esetek nagy többségében.
Második vázlatpont: elolvasni a nővérek megfigyeléseit. Vérnyomás, láz, pulzus, lélegeztetőkészülékbeli nyomás, compliance, ellenállás, volumen, s a többi. Azután: laborleletek. Mindezt szintetizálni kell, ehhez jól karbantartott és edzett agy kell és kipihentség, jó éjszakai alvás.
A kép aztán villámgyorsan összeáll, mert az ember rutinból megfigyelt egyes paraméter-mintázatokat, egy egyszerű példa: alacsony vérnyomás és veseelégtelenség, alacsony nátriumszint és mellkasröntgeni vizenyő jól reagál szivizompumpa-erősitőre (vénás dobutamin). Sok más orvos igy okoskodik: ha alacsony a vérnyomás és elégtelenül működik a vese, akkor a beteg bizonyára infúzióra szorul. Ha mellkasi vizenyő van, akkor a beteg vizhajtóra szorul. Ha alacsony a vérnyomás és vizenyő is van, akkor nagy a zavar. Adnak vizhajtót is és infúziót is. Elfelejtik, hogy sok ilyen esetben az infúzió csak akkor segit, ha szivelégtelenség nincs jelen. Ellenkező esetben csak árt. Ha jelen van szivelégtelenség, de a vérnyomás alacsony, akkor viszont a vizhajtó árt, mert leviszi a vérnyomást. Nem tudják összerakni a képet. Miért nem? Mert összeszedetlen, rosszul szervezett a belső tudásuk, hiányosak alaptudománybeli, élettani és biokémiai ismereteik, mert amikor egy betegre ránéznek akkor egy bizonyos adatmennyiséget nem tudnak, nem képesek feldolgozni. Hiába kiválóak elméletben, ha nem tudják elméleti tudásukat alkalmazni a betegágy mellett. Az egyetemi orvos elveszik más orvosok zavaros leirásainak átpolitizált olvasásában (hm...ha ezt a nagytekintélyű Z. Doktor mondja, akkor az biztosan úgy is van stb) és nem látja fától az erdőt. A zavar és a bizonytalanság aztán időveszteséget jelent, értelmetlen vitákat, személyi ütközéseket. Korán kialakult bennem az a kép, hogy a betegek gyógyitásának legfontosabb módszere az, hogy csak a legszükségesebb esetekben hivjunk más orvost konziliumba, akkoris egy illető jól meghatározott kérdést téve föl neki, mely szorosan a szakterületébe vág. Semmi nem akadályozhatja a gyógyitást inkább, mint egy féligsült és összerendezetlen tudású, bizonytalan másik orvos egójának és véleményének politikailag szükséges figyelembevétele. A diagnózist felállitottam csaknem az első három hétben: egy politikailag korrekt orvos népszerű lehet egy egyetemen, de egy jó orvos csak magánpraxisban működhet igazán jól, hiszen itt ura a helyzetének igazán. Ha a magánpraxisbeli beteg meggyógyul, akkor az engem szakkonziliumba hivó orvos nemigen törődik mással. Az egyetemen viszont érzékeny és bizonytalan egók nagy

sűrűséggel fordulnak elő, s a szakmai orientáció könnyen politikai irányba fordulhat. Uppsz!
A fellow-m, aki kezdett megkedvelni, könyörgött, hogy tegyünk úgy, mintha jóval hosszabb ideig vizitelnénk. Igy is tettünk, s a könyvtárba osonni kelett, alternativ utakon. Máskülönben a west virginiai betegek mély és jó benyomást tettek rám. Ragadtak a lelkiismeretesnek látszó orvosra, aki hajlandó volt elmagyarázni azt, hogy mi történik velük. Igényük volt arra, hogy logikusan és átláthatóan kezeljék őket és ezt világosan (ha kell idegenes, magyaros akcentusban) magyarázzák el nekik. Törődtek ezek az egyszerű emberek magukkal, úgy mint a székesfehérváriak és a michiganiek is. Nem álltak ellen makacsul, mint az oklahomai parasztok eleinte, vagy durván és sértően, mint a new york-i, később pedig a louisianai polgárok mindvégig. Nagyon sok hálás arcot láttam itt-olyanokét, akik orvost rájuk kedvesen mosolyogni sokat láttak, de világosan, tisztán hozzájuk beszélni annál kevésbé. A jó orvos szereti a betegeit, mert azok a legfőbb szövetségesei. Isten mentsen olyan orvostól, akinek legfőbb szövetsége egy másik orvos, és a „Rendszer". Amerikában magam jó orvos után nem feltétlenül egy egyetemen kutatnék...Node ezek egy kis, névtelen egyetem első három hete alatt szerzett benyomásainak tanulságai. Talán majd az idő mindent leérlel.....no lássuk!

2. Veterán kórház és jó főnök

Egy napon aztán elkezdtem a clarksburg-i veterán kórházbeli működésemet. Ez volta az első veterán kórház, melyben valaha is dolgoztam, igy e fantasztikus intézményrendszerről itt illene szólnom.
Kezdődik a dolog az asszir parasztnál, aki földművelés helyett dicső szamárlétrát járhatott be az első komoly európai történetirók által ismert birodalmi hadseregben...folytatódik a római nincstelenek ezrein, akik földet kaptak, ha túlélték hadi szolgálataikat, s aztán itt van az amerikai nyomornegyedek lakója, aki mondjuk Vietnamban szolgálta a demokrácia ügyét, s cserébe egy-egy vietnámi falu módszeres kiirtásáért most ingyen állami egészségügyi ellátásban részesül. A demokrácia ezen keresztes lovagjai, akik a kommunizmus elleni harcban dicsőültek meg vagy harminc-negyven éve többségükben *nem voltak önkéntesek*, s korántsem mindig lelkesedve meséltek egykori kalandjaikról. Még kevésbé lelkesedtek az egészségügyi ellátás szinvonaláért.
Egy csütörtökön aztán megjelentem a veteránkórházban ebben a dimbes-dombos világvégi kisvárosban. A tekintélyes épület belseje kicsit lerongyolódottnak tűnt, a kórházi menza a szokásos Coca Cola-sültkrumpli-hamburger menün kivül kevés választékkal szolgált, a falakon a Legfőbb Hadúr mosolygós és nagyon buta képe, óriási amerikai sasok (nem felejtettem el, hogy a sasszimbólum honnan származott, hogyan repült, ha nemis csak „hajóink árbócairól a Tuileriák ormaira", de a római légiók, az osztrák, francia, német, orosz *birodalmi* hadseregek standarjain a hét dombtól egyenesen Washingtonig-mindezekről egy átlagamerikainak, pláne egy veteránnak persze a legcsekélyebb fogalma sincsen: itt a *birodalmi* szimbólum paradox módon a *szabadság* és a *szent demokrácia* standardjává vedlett át, mely az amerikai nemzeti eposzban, a

vallásosan tisztelt Csillagok Háborújában például éppen a Gonosz Birodalom elleni harcban születik...Ha már itt tartunk, arról sincs fogalmuk, hogy a szabadkőművesség szimbólumai hogyan jelennek meg a szintén vallásosan tisztelt dollárok zöld bankjegyein...) és zászlók, televiziós készülékek mindenütt, melyek állandóan ontják a központi ideológiát, ha nézik őket, ha nem: a folyosókon, a szobákban, az intenziv osztályon, mindenütt.
Megjelentem a veseszakrendelésen, mint egyedüli orvos. Betegek százai vártak erre, minekutánna másfél évvel ezelőtt elvesztették utolsó veseszakorvosukat (vajon miért...), s azóta egyáltalán nem látta őket veseszakorvos. Összetett, előrehaladott vesebetegek voltak, akiket többségükben már a művesekezelés szükségességétől csupán hónapok választottak el. Itt ért az első megbetegedés. Egy olyan összetett beteget, melyet veseorvos másfél év óta nem látott, most nekem tiz perc alatt kellett átvennem, aztán jött a következő és a következő -egészen napnyugtáig. Ez még az én igen szokatlan szervezett-gyorsaságommal sem ment. Értettem én, hogy az állam által ingyen ellátott betegek nem perelhettek be egy állami alkalmazottat, s egyáltalán semmi panasz-lehetőségük nem volt: node ezek számomra ugyanolyan emberek és betegek voltak, mint akárki más. Én nem az Amerikai Állam vagyok, hanem egy egyéni orvos. Én nem „veteránokat" láttam populációszinten, hanem egyéni eseteket, egyes embereket. Tiz perc alatt (minden munkát el lehet valahogy végezni kis tehetséggel) csak igy lehetett megvizsgálni egy beteget:
-a számitógép mellett ülök a kis vizsgálóhelységben, ujjaim a billentyűkön, a betegekre csak féloldalvást nézek. Köszöntöm őket, rögtön felteszem a *leglényegesebb, éles kérdéseket* pattogóan egymásután kérdezve, mint egy sortűz. A kiváló számitógépes rendszeren átnézem minden régi adatukat, egyik kézzel a számitógépet kezelem, a másik kezem a beteg lábait tapodja, hogy van-e lábdagadásuk, egyperces tüdő és szivrendszeri vizsgálat, villámdiagnózis, gyógyszerfelirás, vizsgálatrendelés- az arcukra sem emlékszem. S ez minden csütörtökön ezután. Személyes megbeszélésre kérettem ki a kórházi adminisztrátort, hogy még aznap tájékoztassam ezen elfogadhatatlan állapotokról. Mint magánorvos a kórházi adminisztrátorok rangban semmiképpen nem voltak eddig fölöttem: itt viszont, egyetemi alkalmazottként, nem sokra néztek, s rögtön jelentették főnökömnél, Bukowinnál, hogy én milyen „egyéni utakat" járok. A betegek érdeke olyan helyen, ahol ingyen látják el őket, senkit sem érdekel, a legcsekélyebb mértékben sem. A fontos dolog nyilván a bürokratikus utak helyes bejárása. Itt tanultam meg, hogy a new york-i megfigyelés, melyszerint a rezidensek egymásra árulkodnak alattomban a programigazgatónál- egyetemeken szakorvosi szinten is igaz. Ha bárkinek nem tetszik bármi egy szakorvoskollégájában, ezt nem vele beszéli meg, hanem az osztályvezető professzornál jelenti be. Ezt sohasem tudtam megszokni és a gyávaság és erkölcstelenség netovábbjának tekintem ma is ezt az itt meglehetősen általános szokást. Bukowin persze mellém állt, megmutatta még a levelet is, amit válaszul az igen korlátoltnak tűnő veteránkórházi vezetésnek irt. Minden új beteg vizsgálatára -tiz perc helyett- negyvenöt percet kért. Ez jogos és reális kérés volt, olyannyira, hogy teljesitették is a következő két-három hétben, aztán lassan minden visszavedlett az eredeti formába. Megoldás? Mint mindig, a fellow. Az egyik veseorvostanonc ezután csütörtökönként kisegitett.
Bukowin különben igen közvetlen és kedves volt, még vacsorázni is meghivott egy olasz étterembe, feleségestül. A vacsora igen derűsen folyt, általános tapasztalatom az, hogy az

amerikaiak általában szivesen hallgatták útiélményeimet, kultúrális ismereteimet, melyre minden beszédfordulatnál bőven asszociáltam, s még Bukowin is elmondott egysmást önmagáról, melyet eleddig csak Petersonnál értem el. Ebből három érdekes momentumot tudtam meg. Az egyik, hogy Bukowin családját Ukrajnából hurcolták el a németek, hiszen apját, mint mérnököt harckocsijaik javitására fel tudták használni. Ez azért fontos, mert igy Bukowin, aki Németországban gyermekként érte meg a háború végét s a felszabaditó amerikaiak adtak családjának letelepedési engedélyt, igy végülis félig-meddig elsőgenerációs európai volt, mint jómagam. Ez esetleg egy közös pont lehet. Másfelől megtudtam azt is, hogy Bukowin eredetileg mérnöknek tanult, mely magyarázza, hogy miért képes matematikailag leirni egy hemodinamikai problémát. Ilyen tekintetben az amerikai orvosokról a véleményem ugyanis lesújtó. Nem csupán ismereteik, de szemléletük is olyan hiányos matematikából, hogy csak a legegyszerűbb aritmetikai problémákat tudják átlátni, azt is csak számológéppel a kezükben. A kisérletek felállitásához szükséges statisztikai ismeretekről megaztán már ne is szóljunk. Detroitban egyszer Goldstein megkérte Bukowin-t, hogy kezdjen el egy alapfokú statisztikai tanfolyamot veseszakorvosok és fellow-k részére. Ekkor figyeltem fel arra, hogy Bukowin, bár úgy tűnt, hogy kiválóan érti amit mond, nem tud világosan magyarázni. Ennek ellenére a kurzus értékes lett volna, ha Goldstein nem állitja le. Itt ugyanis túlságosan világosan rajzolódott ki, hogy a szakterületükben való jólinformáltságuk miatt olyan hihetetlenül zseniálisnak tűnő emberek, mint jómaga, vagy Kupin rögtön nem tűnnek olyan csúcsintelligensnek, amikor *számokról* van szó. Ez pedig imázsukat erodálhatta, úgymond. A harmadik fontos momentum az volt, hogy a racionális és száraz Goldstein-szal, vagy a Che Guevara-t tiszetelő, s az utóbbiról való gyér ismereteimet értékelő dél-amerikai feleségével ellentétben Bukowin magát keresztény vallásos embernek vallotta, s ráadásul ezt csak felesége által tudatta velem. Minthogy Dunfee révén rólam szintén az terjedt el még Detroitban, hogy én is hasonlóan mélykeresztény vagyok, ezért ezt a közlést egy pozitiv gesztusnak véltem, egy baráti közeledés jelképének. Perkins doktor után végre egy jó főnök, akivel kiváló viszonyban lehetek, aki ráadásul értelmes és tehetséges, nagynevű tudós....hm. S ekkor végre megkaptuk az évi beosztást.

3. Beosztás. Asim. Olaszok. Fizikaóra

Mint emlitettem, a beosztások általában a júliustól júniusig tartó tanévi rendszer szerint készültek, jelen esetben csupán a hátralévő három hónapra. Egy előzetes beosztást megkaptunk a következő évre is. Röviden szólva, a beosztás teljesen logikátlan, sőt lehetetlen volt. Ezt azért érdemes leirni, mert egy nagyon fontos momentumra világit rá, nevezetesen arra, hogy mit is jelent a helyi hierearchiában való gyenge hely egy ilyen vidéki kis intézményben.
Az egyetemi nefrológiai csoport öt szakorvosból és két fellow-ból állott. Elvileg, mint ez szerződésemben is állt, egy egyetemi csoportot az kellett megkülönböztessen egy magánorvoscsoporttól, hogy kevesebb betegellátással kapcsolatos teendőjük mellett védett idejük van, melyet a betegellátás követelményeitől függetlenül csak kutatásra és

előadások megirására, vagy közvetlen oktatásra lehet felhasználni. Az én esetemben ez a *védett munkaidő* teljes beosztásom egyharmadát *kellett* kitegye. Azért vállaltam el fizetésem felére esését, mert igy munkaidőm egyharmada felszabadult magasabb elméleti tevékenység folytatására egy hires tudós mellett. No nézzük hogy nézett ki ez a gyakorlatban. Április, május és június hónapokban háromszor két hetes ciklusban a konzultációs munkát vezettem. Ez azt jelentette, hogy az egyetemi kórház, egy kisebb magánkórház, egy rehabilitációs inzézmény valamennyi orvosa meghivhatott konziliumba bármely kórházi beteghez, ezen kivül a West Virginia állam északi felének bármely orvosa nekem referált minden ambuláns beteget, akiket aztán egy szoros szakambulancia amúgy is jelentős betegforgalmába nekem kellett ráadásként beleillesztenem, ezenkivül a két hét minden éjszakáján West Virginia északi felének bármely sürgősségi esetének ellátásával kapcsolatos bármely veseszakorvosi problémát -telefonon keresztül- nekem kellett véleményeznem éjszaka is. Egy-egy ilyen kétheti ciklus nagyon kemény tudott lenni, sokszorosan keményebb, mint bármi, amit Oklahomában láttam. Ugyan a következő egy évben elméletileg a kéthetes ciklusok jobban kiegyenlitődtek a szakorvosok között (a következő három hónapban az öt szakorvos léte ellenére ötven százalékban én láttam el az ügyeleteket és a konzultációs teendőket, tehát lényegében minden hónap felében én dolgoztam messze a legtöbbet), azonban ha bárki megbetegedett, vagy városon kivüli teendője akadt, akkor, mint Bender tinédzser-slang-ben megjegyezte, mivel „én vagyok az új fiú a játszótéren”, engem köteleztek arra, hogy helyettesitsem, plusz a csütörtöki, innen hatvan kilométerre levő veteránkórház ellátása is az én feladatom volt, plusz a Fairmont-ban most épülő művesecentrum igazgatói és szakorvosi tevékenységét is nekem kellett végeznem. Mit láttam ebből? Nem csak azt, hogy keményen kellett dolgoznom, fele fizetésért többszörösét az oklahomainak, hanem azt, hogy bolondnak néznek. S ez utóbbi márcsak azért is irritált, mert olyan irdatlan ellentétben állt Bukowin nyájasságával, igéreteivel és szerződésem világosan lefektetett feltételeivel. Node új voltam, a hihetetlenül kemény mindennapi munka letaglózott, még nem tudtam, mit tegyek. Ekkor lépett bele a képbe a most végzős pakisztáni fellow, Asim.

Asim nemcsupán értékelte azt, hogy könnyitettem az életén, ráadásul sokat és jól oktatgatom, hanem az is hamar világossá vált, hogy az itteni veseorvosokkal ellentétben mind Bukowin, mind én emberszámba vesszük őt. Asim ezért fokozatosan megszeretett és egyre inkább bizalmába avatott. Hamar kiderült, hogy Asim rendkivül jó kommunikációs készséggel rendelkezett, s mint ilyen rengeteg háttérinformációt tudatott velem, melyek döntőnek bizonyultak további döntéseimben.

Asim egészen elcsodálkozott már azon is, hogy akkoriban éppen India (és Pakisztán) történelmével foglalkoztam, s ezt sehogyan sem értette igazán. Szivesen és kedélyesen beszélt a legkülönbözőbb témákról, nagyonis alkalmazkodóképes volt és őszinte. Elmondta, hogy elsőéves korában, mielőtt Bukowin idejött, a helyi nefrológia romokban hevert. A három grácia igen elfoglalt volt ekkoriban, s a programigazgatói teendőket McKay látta el. McKay igen szigorú volt és, ahogyan ő leirta, „rabszolgahajcsár”, de legalább valamit lehetett tőle tanulni. Schmidt azonban határozatlan, egyáltalán nem oktat, s néha olyan nyilvánvalóan szolgalelkű, hogy „néha úgy gondoltam, lemásolom kórlapi jegyzeteit, hogy bárki láthassa kik oktatnak ezen az egyetemen”. Amilyen szolgalelkű volt Schmidt másokkal semben, olyan keményen bánt a fellow-kkal. A legrosszabb mégis Bender.

„Bender először is semmit sem tud, másodszoris hanyag és embertelen. A betegeket teljesen rábizza a fellow-kra, ő maga pedig a szobájába zárkózik és ki tudja mit csinál. Egyáltalán nem oktat, nem válaszol világosan a kérdésekre és gyakran összeveszik az intenzives orvosokkal"-úgymond.
Asimtól tudtam meg, hogy Bukowin-t az itteni három orvosgrácia egyáltlán nem fogadta be, sőt mindent megtesznek azért, hogy hatalma limitált legyen. Ennek oka az, hogy Bukowin számos újitást akart bevezetni, a szakmai szinvonal emelését megcélzandó, s ez az ittenieknek többletmunkát jelent. Az itteniek kiégett, megfáradt nefrológusok, akiknek fontosabb a kényelmes élet. Bukowin azonban amilyen jó oktató, orvos és főleg tudós, annyira gyengekezű vezető. Ráadásul a belgyógyászprofesszor egy igen tehetségtelen és anyagias ember, aki szintén nem pártolja Bukowin-t.
Később megtudtam szintén Asim-tól, hogy Bukowin elkezdett más helyeken interjúkra menni, egy alkalommal Asim Pittsburgh-ben látta az egyetemen. Minthogy a mi veseátültetés programunk igencsak mini volt, fellow-ink a pittsburgh-i, világhires programba jártak veseátültetésgyakorlatra. Itt látta meg Asim, váratlanul, Bukowin-ot interjúja közben. Tudtam, ha Bukowin elmegy rám itt gyászos jövő vár, hiszen engem ő hozott ide, az ő embere voltam. Ezérthát óvatosan fontolgatni kezdtem saját távozásom lehetőségét.
A felszinen mindez persze egyáltalán nem volt nyilvánvaló, megszokhattam már, hogy ha van valami, ami az itteniektől a lehető legtávolabbra áll, az a nyiltság.
Egy igen érdekes élmény éppen most, május elején ért. Ezt a fontos élményt megintcsak Bukowin-nak köszönhettem. Egy olasz kollégája valahogy levélben megkérte, hogy rendezzen az itteni egyetemen egy szakmai továbbképző előadás-sorozatot, mely úgy három és fél napon át felöleli a nefrológia csaknem egészét. Ez számomra először is azért volt különös, mert hiába van Amerikában a legintenzivebb kutatás és hiába irják itt a legjobb szakújságokat, maga a nefrológia Amerikában lényegesen szinvonaltalanabb, mint Európában, s ezt persze csak az láthatja, aki –mint én- belelátott mndkét rendszerbe. A másik, még ennél is érdekesebb furcsaság az volt, hogy az olaszok angol tudása természetesen általában igen limitált, nemkülönben mint a magyar orvosok többségéé, s igy a szakmai konferenciákat azok közül sokan csak úgy félkomolyan vették. Bukowin és McKay persze igencsak meg volt illetődve, sőt kifejezetten zavarba voltak és *meg voltak lepve.* Ennek oka nem csupán a tény volt, hogy az olasz orvosok olyannyira nem tudtak jól angolul, hogy egy angolul valóban jól tudó szakorvos hangos tolmácsolása (az én olykori segitségemmel) lelassitotta az előadásokat. Sokkal fontosabb volt ennél az a tény, hogy egy illúzió omlott le. Mondtam már, hogy az életben semmi nincs olyan drága, mint egy illúzió és semmi olyan megsemmisitő, mint ennek lerombolása. Az amerikaiak szerint ugyanis angolul mindenki *kell hogy tudjon*, hiszen -bár ezt szerénységük tiltja hangoztatni- ők a világ urai.
A látszatot valóban fenntartja az, hogy az ASN-re tömegesen érkeznek európaiak, és hogy a jelentősebb folyóiratokba kifogástalan angolsággal küldenek cikkeket az éppen nefrológiában nagyonis előrehaladott olasz veseorvosok. Ennek ellenére én -aki az amerikaiakkal ellentétben nem vagyok bezárva Amerikába és Európába gyakran visszajárva meghallok alternativ hangokat- saját tapasztalatból tudom, hogy holott az amerikai kultúrális fölény a fő ideológiában (szórakoztató- és illúzióipar, demokrácia és emberi jogi slogan-ek, kereskedelmi és finánccközpontú morális értékrendszer) igen erős és a szegedi mozik repertoárja ekkor szégyenszemre *csak* amerikai tömegfilmekből és az

ebből áradó ideológia hirdetéséből állt, holott megdöbbentően tudatlan honfitársaim literszámra vedelik az amerikai mérgeket: a Coca és Pepsi Cola vállalatok agyoncukrozott és tartósitott italait, vagy a zsiros sültkrumpli-hamburger menük cukorbetegségre hajlamositó természetellenes ételeit, az amerikai filmek veszélyes illúziókat és hazugságokat terjesztő, a reális amerikai élethez nyomokban sem hasonlitó „életképeit", a gépek és technológia lélekmérgező istenitését- nos mindennek ellenére Olaszországban és Magyarországon mégis van legalább nyomokban olyan orvosi gondolkodás, ami Amerikában csak ritkán fordul elő, mely a profitéhség mellett itt-ott humánus, emberi megfontolásokat is figyelembe vesz. S van még mindig olyan magyar, arab, francia, olasz, perzsa, vietnámi, etióp, venezuelai anya, aki megtanitja gyerekeivel évezredek hagyományos szólásait, sajátos kiejtését, helyi nyelvét. A rák-globalizáció elleni küzdelem egyetlen sikeres harcosa éppen ez az anya. Amig venezuelait és albánt és bengálit ilyen anya szül a földre és nevel fel, addig az a gyermek anyatejet iszik a mérgező szupertejformulák helyett (utóbbi általános például Louisiana-ban). Addig lesz még, ha nem is fehérek között Európai, de Ember a gépi-globalizált formula-automatonok között.

Ezeknek a külföldi, az angol nyelvet csak bámuló, de alig gyakorló olasz nefrológusnak a közeli látása a fensőbbrendű és gőgös amerikaiakat teljesen kihozta sodrukból. Nem is volt nagy siker ez az előadássorozat aztán. Mint az a vacsora sem, ahol texasi zsiros bifszteket etettek a gasztronómiában jóval fejlettebb olasz vendégekkel.

Egy megfigyelőként idevetődött indiai rezidens, aki később nefrológus szeretett volna lenni, ült mellettem az előadás-sorozaton. Megdöbbentett ennek a fiatal indiai nőnek az értelmessége és szelidsége. Amikor néhány hónappal ezután megtudtam, hogy öngyilkos lett a hir lesújtott annak ellenére, hogy nem ismertem. Éppen azért sújtot-e le, mert beleillett a hipotézisembe, hogy sok embertelenség van ebben a helyi világban, s hogy ebben a kiélezett versenyben korántsem (visszhangzom itt Nietzsche-t) a jobb, hanem az érzéketlenebb marad meg és felül inkább? A vadnyugaton az győz aki vad. Hát mi ebben meglepő?

A legnagyobb élményem pedig ezután következett még: egy világhires fizikus (egy szabadegyetemi előadásra) megjelent a west virginiai egyetem nagy előadótermében, s itt egy nagyivű előadást tartott a superstring teóriájáról, melyet mint „az einsteini relativitáselmélet (mely makroszkópikus nagy dolgokat magyaráz meg) és a kvantummechanika (mely mikroszkópikus dolgokal fogalkozik) összekötő kapocsát, közös nevezőjét" reklámozta. Itt két fontos momentum véșődött az elmémbe. Az egyik az volt, hogy ez a nyilvánvalóan Jehovát követő tudós a bibliai Teremtés teológiai fogalmát *tudományos tényként* kezelte. A másik az volt, hogy a három, avagy négy dimenzióból a számos, többdimenziós fizikába való átmenet tárgyalásakor nem fejtette ki világosan, hogy többdimenziós téridőelmélete hogyan változtatja meg, szélesiti ki a dimenzió eredetileg jól körülhatárolt, szemléletes fogalmát. Ezt meg szerettem volna kérdezni tőle, hogy lássam: felfogta-e a kérdés jelentőségét, de nem fértem oda hozzá. Rajongó fizikus-tanoncok részletkérdései egészen körülvették őt az előadás során, nekem irrelevánsnak tűnő kérdésaikkel. Ott és akkor megszületett egy éppen ezen előadás által ihletett szatirikus irás gondolata (Atlantisz), melynek megvalósitásáról még szó lesz. Egyelőre térjünk vissza a reális életbe, s legyen röviden szó amerikai mostmár több mint tizenkét évem egyik kulminációs pontjáról, a Bukowin és a Rendszer elleni lázadásomról.

4. A lázadás contra Evola

Édesapám fiatalkorában sokan magukat „hivatásos forradalmárnak” bélyegezték, s a „rebbellis magyar vér”, pláne a hajdú szabadvárosoké, akik egykori ősei Bécs körül portyáztak Bocskay idejében, nomeg a törököt, tatárt, németet, oroszt megért és túlélt magyar és kun paraszt makacssága és önérzete valahol mélyen mégiscsak bennem volt. Amikor a szegedi lehetőséget meghallottam, 1981. február harmadikán a Marseillaise harsogott a fülemben, s a francia forradalomról olvastam legnagyobb oklahomai nyomorom közepette, 1999. őszén is. Kapujában álltam annak a beszélgetésnek, mely csaknem szakmai öngyilkosságnak bizonyult, s általában nagyon megnehezitette az utóbbi éveim szakmai kilátásait. Olyan lázadásnak sikerült ez, mely egy világhires amerikai tudósnak akaratlanul nagy leckét adott, olyat, mely meglepőbb és zavaróbb volt annál, hogy néhány tucat olasz veseorvos nem tudott jól angolul.
Nem sokkal ezelőtt olvastam egy olasz filológus irását („Lázadás a modern világ ellen”), melyben nagyjából arról ir, hogy a „hagyomány évezredes világa” hogyan korcsosult el, s vezetett a vezető réteg korróziója nyomán a szolgák és a szolgai gondolkodásmód, a közönségesség és a csordai erkölcsök jelen világuralmához. Sokszáz oldalon keresztül bizonygatja számos nép irásos és szóbeli hiedelmei, elképzelései, hagyományos szokásrendszere boncolgatásával, hogy a modern világ egy felbolydult, rendetlen chaos, mely egy évezredes centralitás és természetes rend korróziója nyomán született meg szörnyszülöttként. Mint történelmi hipotézis, ez a felfogás váratlanul jól magyaráz meg számos huszadik-századi jelenséget, s ha az ember eléggé teret enged fantáziájának és figyelembe veszi minden modern hatalom öndicsérő tendenciáit, ha az ember történelmi események helyett egyszerűen körülnéz, s látja a tömegfilmek izléstelenségét, a tudatlan, élveteg, szelemileg edzetlen és könnyen manipulálható polgárok négyévenkénti szavaztatását, a száraz, nyers, gépeket, pénzt és technológiát bálványozó mindennapi materializmust s az ezen alapuló életmód globális terjedését, akkor megáll egy pillanatra és kicsit elgondolkozik. Másik oldalról viszont ott látjuk az evolaian stabil és centrális világrend korlátait, a gőgös üzletemberek helyett a gőgös és harcias semmittevő arisztokratákat, mérlegre tesszük a dolgokat, mint a felelősségteljesen királyt nevelni akaró, de valójában kegyetlen zsarnokot dédelgető Arisztotelész tette ezt egykor (akinek nagynak mondott tanonca kioltotta a zarathusztrai szent tüzet, tűzzel-vassal pusztitva akarta a világot meghóditani, ahelyett, hogy filozófiai bölcsességével, vagy stabil kormányozással tűnt volna ki, s harmicegynehányéves korában, saját egója börtönéből menekülőn a pohár fenekén vigasztalódott, kivégezte legjobb barátját, majd -mint dicső zseni- halálraitta magát... s ezt az embert nem csupán nagynak tartjuk, hanem követjük minden reggel, amikor ezt a gyermeki arcának szépségében gyönyörködő, önimádó, éretlen, egyoldalúan fejlődött, erőszakos embert utánozva megborotválkozunk). Rövid mérlegelés után, ha valami legalább minimálisan jobbra vágyunk, akkor elkezdjük olvasni a kinai történelmet. Igy is tettem.
Nos, visszatérve a gyakorlati világ a fenti meséknél jóval kuszább és bonyolultabb, valóban többdimenzionális erdejébe, a helyi hatalom, tekintély, presztizs megtestesitője itt és most egy általam szakmailag tisztelt amerikai orvoskutató volt, aki mint saját

emberét hozott ide, egy kisebb egyetemre West Virginia-ban alig három hónappal ezelőtt. Ez a hatalmi képviselő ott ült velem szemben kis irodája nagy fotelében és hallgatott engem, póri származású beosztottját.
A beszélgetésre hetekkel azelőtt felkészültem, átrágva magam minden variáción, rugalmasan nyitva hagytam sok kérdést, Bukowin válaszára várva, mint egy jól működő számitógépes program. Mondanivalómat tisztelettudóan és tudományosan, statisztikai leirással bevezetve csaknem „objektiven" adtam elő.
Először arról szóltam, hogy mi volt a szándékom azzal, hogy egyetemre kerülök és éppen ide, Bukowin mellé West Virginiába. Emlékeztettem hallgatómat szerződésemre, melynek sarkalatos pontja a harminc százalékos védett idő. Ezután leirtam az első három hónap menetét, kiszámoltam a gyakorlati munkában töltt óráim számát (az ügyeletekkel együtt ez meghaladta a napi tizenkét órát beleértve minden vasárnapot és szabadnapot), a jövő évi betegellátási elvárásokat, futólag érintettem utóbbi aránytalan elosztását a helyi veseorvosok között. Ezekután megkérdeztem Bukowin doktort, hogy nem volna-e lehetséges a jövő évi munkát legalább valamennyire arányosabban elosztani?
Kérdésem valóságos volt. Kiváncsi voltam, mennyire látja át ő az ilyen problémákat, elnézésről van-e szó csupán, egyáltalán innen hova tovább?
Meglepetésemre Bukowin tökéletesen mereven elutasitó volt és rövid. Igazából türelmesen meghallgatott ugyan, mely igen jelentős jótéteménynek számitott, de szárazon és szűkszavúan minden egyes pontban, a lehető legkategórikusabban nemet mondott. Ez a váratlan határozottság engem lepett meg, sőt szinte lebénitott. Mindebből arra következtettem hogy már ő is elhatározta, hogy elmegy, hogy feladja az itteni vezetői szerepét, s bár ezt beismerni nem akarja, hamis illúziókat bennem táplálni sem akar. Erre a szárazságra én is szárazon, tényszerűen, de határozottan úgy feleltem, hogy a tanév leteltével állásomat föl fogom adni. Láthatóan ez Bukowin doktort úgy érte, mint egy hidegzuhany. Ezt persze a világért sem éreztette volna velem, de az ilyen megepetést nehéz palástolni azért. Valószinűleg nem sokan mondtak még fel neki. Nodehát van otthon egy mondás:
„Kik szabadon éltek haltak
Szolgaföldben nem nyughatnak"
Inkább bárhol legyek utolsó, mint legyek egy világhirű tudós bolondnak nézett szolgálója. Az EVSP-t harmadszor idézem:
"A gondolati tisztaság nagyobb tisztánlátást tesz lehetővé a mélyföldön is, mint amit a túlhajtott küzdelemmel megmászott zsúfolt hegytető nyújthat."
S ugyebár az elméleti csúcselveket saját életünkben alkalmazni kell tudni...ha ez bármilyen keserű pirulák lenyeléséhez vezethet is....Node ennyire könnyen azért nem ment a dolog. Még találkoznom kellett Bricks doktorral, a belgyógyászprofesszorral. Bricks doktor egy elhizott, jóötvenes, meglepően gyors és határozott mozgású ember volt, akinek szeme eltökéltséget sugallt, s komoly érdeklődést, ha egy-egy új technológia meghonositásának *anyagi vonzatairól* volt netán szó. Fellépésében, nyilt és baráti tekintetében egészen világosan láttam, hogy ezt az embert tökéletesen hidegen hagyja, hogy mi történik velem, vagy *mi történhet,* s az volt az érzésem, hogy ha ebben a pillanatban összeesnék szépen berendezett irodájában, úgy enek az eseménynek ő csupán a dollárban kifejezhető *anyagi vonzatát* bánná, de azt sem túlságosan, hiszen az nem volna túl nagy mértékű az ő mércéjéhez képest. Ez a benyomásom az első pilanatokban, ahogy leültetm terjedelmes foteljébe hozzá egészen közel- nos ez annyira erősen

megfogott, hogy ezekután az egész beszélgetést annak tekinthettem ami, minden szorongásom ellenére a nagy hatalom előtt: puszta formalitás, adott keretek között lefolyó, ledokumentálható kellemetlen esemény. Pedig ilyenfajta esemény, ha megesik is- az egyik nálam egyhónapos gyakorlaton tanuló belgyógyász orvosgyakornok (rezidens) mesélte, hogy hogyan távolitottak el, „utáltak ki" innen egy kardiológus szakorvost, aki a helyiekhez képest „túl okos volt", s túlságosan emlékeztette a helyieket saját gyarlóságaikra azzal, hogy a szakirodalom mindennapi művelése meglátszott energikus és hatékony munkastilusán- nos ilyenfajta esemény megesik néha, mint egy közlekedési baleset. Egy-egy orvos családi, vagy más egyéni okból nem tehetségének megfelelő szintű egyetemre megy, s akkor ott nem tud kellően elvegyülni a tömegben, s ilyenkor kissé kellemetlenül rikitó árnyalatot hoz be egy amúgy kellemesen szürke, veszélytelenül langyos, alkalmasan keveredett biomasszába. Node a darwini logika itt nagyon szépen megoldja a problémát: az illető felfogja, hogy innen természetes szelekció folytán el kell mennie, s „geht freiwillig ins Irrenhaus", mint a nietzschei tehetség a Zarathustra előbeszédében.
Bricks barátságoan elmagyarázta azt, hogy a „pályakezdésnek vannak ilyen traumái", amikoris úgy tűnik, hogy az ember „feje elmerül a sok teendőben", de ahogy a rutin egyre inkább kiépül, minden sokkal könnyebb lesz később...mintha az alapvető probléma az volna, hogy én nem birnám a helyi munkatempót. Erről természetesen szó sem volt, hiszen tudtam nem csupán azt, hogy ugyanazt a munkamennyiséget, amit Bender doktor egy óra alatt elvégzett én húsz perc alatt kényelmesen befejezem: hanem azt is, hogy a kórházi műveseosztály nővérei -saját pénzükön- búcsúpartit rendeztek nekem az osztályon, hogy kifejezzék szeretetüket, s történt ez éppen az előző nap. Bricks persze erről nem tudhatott, s erről az egész helyzetről eddig s főleg majd ezután csak Bukowin doktor mesélt majd minden illetékesnek, természetesen a maga interpretációja szerint. Bricks nem oda vonatkozó beszéde rám ezért nagyon kevéssé gyakorolt hatást, s némileg kimérten, de váratlan határozottsággal vetettem közbe:
„Bricks doktor, nem hiszem, hogy van nálam gyorsabban dolgozó nefrológus eben a kórházban..."
Azt hiszem Bricks doktor nemigen várt effajta reakciót, mert egy másodpercig meglepődve tekintett rám, mint az, aki valami átlagon túli esemény miatt hirtelen leejti álarcát, s akiből kiri valami emberi, igazi, természetes vonás. Hiába minden politikai stratégia, minden bevett rutin, minden megszokott statisztikus mintázat -egy másodpercig ezt az embert rákényszeritettem, hogy minden álarc nélkül úgy tekintsen rám, mint egy emberi lény a másikra. Ez a meglepettség egy másodpercig tartott, majd minden visszazökkent az alkalmas, a rutin, az evilági kerékvágásba, méghozzá röviden és hirtelenül.
„Nos akkor jó".
S ezzel vége volt West Virginia-beli háromhónapos pályafutásomnak, s saját akaratomból munkanélkülivé váltam egy olyan világban, ahol éppen mint munkavállaló, mint egy szakmai funkció, mint egy adott, statisztikusan közelitőleg jól értelmezhető pénzügyi mennyiség voltam értelmezve egyáltalán. Egy konzervativ, a realitással tisztában lévő, érdekeket és esélyeket hideg fejjel végiggondoló szakember azt mondhatta volna, hogy egy *„pályája kezdeti szakaszában járó idegen származású fiatal szakember meggondolatlanságában szakmai öngyilkosságot követett el."*
S mi tagadás, saját szempontjából igaza is lett volna. Csakhogy az élet nem reális, nem

statisztikus és nem racionális: az élet minden dimenziójában végtelen, s sokkal összetettebb és robusztusabb, minthogy követni tudná egy józan, racionális, konzervativ tudóselme egyenesvonalú extrapolációit....másnap csörgött a telefon Louisiana északnyugati, texasközeli sarkának egy kis városából.

5. Atlantisz

Mint kiderült, a következőről volt szó: másodéves, frissen végzett fellow-m, a pakisztáni Asim még egy évet fellow-ként kivánt tölteni a Louisiana Állami Egyetem (LSU) különleges „invaziv veseosztályán", melynek fő profilja az volt, hogy veseorvosokat megtanitson olyan kisebb sebészi beavatkozásokra, melyeket máshol sebészek, vagy radiológusok végeztek, néha talán nem kellőhatékonysággal, vagy szinvonalon. Ez a tudás ekkoriban igen értékes volt, hiszen egy ilyen „invaziv" veseorvos nagy pénzeket hozhat a vesecsoportnak, ahova majd szerződik: olyan pénzt, mely egyébként a sebészekhez, vagy a radiológia osztályra vándorolt volna. Másfelől növelhette a vesecsoport befolyását és mellesleg a betegeknek is érdekében állhatott ez, mert igy esetleg gyorsabban megoldhatták helyileg a művesekezeléshez oly alapvető műér-, vagy kanülproblémáikat. No már úgy értem elvileg....
Asim úgy számolt, hogy neki, mint idegen származású kezdő veseorvosnak, ez nagy plusszot jelent majd állásjelentkezése idején. Igyhát a harmadik fellow évét az LSU egyetemen kezdte Asim, amikoris összetalálkozott egy az egyetemen oktató helyi nefrológussal, Zaman doktorral, s együtt kitalálták, hogy engem idecsábitanak. Főnöküket, aki ezt az invaziv programot idetelepitette, éppen akkor késztette a vezetés arra, hogy menjen más egyetemre, s vele elhagyta a veseosztályt még néhány orvos...igyaztán nagy volt a hiány veseorvosokból. Asim pedig minden elképzelhető jót elmondott itt rólam, elterjesztette a fellow-k között azt, hogy milyen jól oktatok, s ő maga se bánta, hogy még egy évig velem egy helyen dolgozhat, hiszen még egynéhány szakmai kérdését nem elemeztük ki kellően részletesen.
Feleségem kapva kapott az ötleten, különösen mert ő maga is ismerte Asim családját, kedves, közvetlen feleségét, két kicsiny kislányát, s mert jobb volt ez, mint az ismeretlen, ködös bizonytalanság. Pedig az internetes keresésem hamar kideritette azt, hogy Louisiana állam Washington Fővárosi Körzet és Újmexikó állam után harmadik az amerikai szegénységi listán, s ebben megelőzi még az elmaradottság egyik szimbólumának tekintett Oklahoma államot is. Azt pedig tudtam, hogy ez nagyon rossz előjel itt Amerikában, ahol a pénz olyannyira fontos, s eloszlása olyan jó egyetemes minőségi mutató. Hiszen nem régen az egyik ASN konferencián például -szemléltetve egy egyszerű statisztikai-epidemiológiai elvet- éppen azzal példállóztak, hogy az: kinek van Mercédesz autója milyen jól *jelzi* az illető egyén iskolázottságát Amerikában annak ellenére, hogy közvetlenül a két dolog nem áll ok-okozati kapcsolatban. Valójában azonban: ahol az iskolázottság egyik *célja* az, hogy valakinek Mercédesz autója *legyen*, ott a pénz és az anyagi értékek valóban fontosak az iskolázottság felmérésében is. Nos:

Louisiana szegény, az iskolázottság a legrosszabb az ötven állam között....megint nagyon szegény és egyszerű, sokszor irástudatlan embereket kell gyógyitanom (az irástudatlanság sokkal elterjedtebb Amerikában, mint Magyarországon), node ehhez már Oklahomában is volt türelmem és kedvem is. Az egyszerű oklahomai farmerekben volt valami olyan báj, amely visszaemlékeztetett a magyar paraszti sorra, melyből őseim származtak. Az egyszerű falusi földmives minden röghözkötöttsége és nacionalizmusa ellenére talán inkább nemzetközi jelenség, mint gondolnánk. A bengáli és a magyar paraszt -úgy hiszem- nagyon jól megértenék egymást egy mélyebb, egy emberi szinten, s talán jobban, mint egy bengáli és egy magyar politikus. Nos: énbennem mozgott éppen ez a paraszti szolidaritás, egyfajta vonzódás és szeretet a helyi szegények iránt. Nem tudtam még, hogy a west virginiai szegény és a shreveport-i szegény között milyen különbségekre lelek majd csupán néhány hónap mulva...

Hagytam magam tehát elcsábitani -mellesleg arra gondolva, hogy új munkahelyem csupán ideiglenes megoldás, amig a helyzet egy kicsit rendeződik, s majd talán két-három év múlva egy jó magánpraxisban folytatom tovább, melyet gondos és alapos kereséssel találok majd meg, valahol Északon.

Az első interjú a vártnál még jobban is ment. A repülőtéren ugyanis egy igen kedvesen, sőt nyájasan, bizonyos bölcs alázattal mosolygó jóötvenes indiai férfi fogadott, aki -mint frissen kinevezett osztályvezető és programigazgató nefrológia professzor- leendő főnököm, s ehhez képest igen közvetlenül és barátságosan viselkedett. Látható volt, hogy mint új vezető, akit talán valamiféle kényes kompromisszum, helyi egyensúly iránti vágy tett vezetővé, indiai, tehát idegen és barna, tehát alacsonyabbrendű volta ellenére, nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy leendő munkatársai hivei, sőt barátai legyenek, s hogy a helyi nefrológia osztály, mely túlnyomórészt indiai és pakisztáni orvosokból állt egyfajta családias, jóhangulatú kis közösség maradjon. Nem is titkolta, hogy igazából nemis egy, hanem két állást hirdetett meg, s épp néhány hónapja az egyik már elfogadott, felvett veseorvos Chicago-ból az utolsó pillanatban mégis meggondolta magát, s egyszerűen nem jelent meg. *Ezért* ő úgymond nyilt kártyákal akar játszani, mindent becsületesen megtárgyalni, hogy ha én elfogadom ajánlatát, akkor tegyem ezt tudva a tényeket, s ne gondoljam magam meg én is, az utolsó pillanatban.

Ajánlata egyszerűen elbűvölt. Ismerve képességemet a gyors, hatékony munkára a helyi beosztás igen könnyűnek tűnt. Úgy gondoltam, hogy ilyen beosztás mellet bőségesen lesz időm olvasni, művelődni, családot alapitani. Egy hónap szabadság: ez alkalmat ad arra, hogy legalább évente hazajárhassak Magyarországra. Ideiglenesen ez túl jó megoldás ahhoz, hogy kihagyjuk. A fizetés szerény, de a west virginiai és az oklahomai között harmadúton van felfelé. Nem egy kiváló és világhires tudós melett dolgozom és egy nagyon elmaradott helyen, de talán itt megbecsülnek és *lesz végre időm*, energiám a szakmámon túl mással is foglalkozni.

S addig, mig a papirmunka folyik, s a louisianai orvosi engedélyt megkapom, még van akár három hónapom a regenerációra. Fáradt voltam, elgyötört. Itt az ideje kiheverni az elmúlt évek viharait.

Először irni kezdtem. Az Atlantisz cimű irástöredékemben (lásd az irást és ennek elemzését a Függelékben) mint egy álomban, megjelentek azok a benyomások, melyeket West Virginiá-ban szereztem. Ennek az irásnak épen az volt a célja, hogy (mint az álom) feldolgozza, értelmezze és helyrerakja éppen ezeket a benyomásokat. Mindenekelőtt a fizikatudós morgantown-i előadásának élményét, valamint modern fizikáról szóló

olvasmányaimat kötöttem össze azokkal az orvostudománybeli kutatásokról való kezdeteti benyomásaimmal (West Virginiában megirtam egy orvoskutatói kisérlettervezetet s éppen a kisérlet elinditása előtt hagytam el állásomat. Másfelől egy számomra ismeretlen kutató által irt, komoly tudományos szaklapban leközlésre szánt tanulmányról pedig, Bukowin doktort kisegitve, irtam egy kritikát a szerkesztők számára, ezt itt úgy nevezik, hogy „peer review"), melyeket az utóbbi hónapokban szereztem. Mindebből egy félig-meddig szatirikus egyveleg sült ki, melyet -mint utóbb kiderült- egy alapszintű természettudományos jártasság nélkül nem lehet igazán érteni. Pedig pontosan arról szólt ez a kis töredék, ami ebben az időben nagyonis meghatározta sorsomat. Ez pedig a kétség volt, nem csupán a tudósokban, a kicsiny szakterületükben eltemetkezett szakértőkben, akik közül sokan elvesztettek valamiféle általánosabb, emberi perspektivát, hanem a tudományos módszerben, s különösen annak a filozófiára, mint az életbölcselet és a megismeréstan, s főként az élet-és közösségszervezés tudományára folytatott túlzott és nyomasztó hatásában, s ennek lecsapódásában a sajtó által uralt közhangulatban.
Úgy gondoltam, hogy minden irás értéke az lehet, ha olyan valós megfigyelésekről, életélményekről szól, melyeket az iró valamilyen szinten össze tud foglalni úgy, mint egy sajátos élethelyzetet bemutató leirást. A valós megfigyelések olyanok, mint amikor egy beteget megvizsgálunk és igyekszünk megérteni sajátos helyzetét, vagy az ebből eredő orvosi problémát. A két dolog ugyanaz, hiszen minden betegség -nézetem és tapasztalatom szerint- egy-egy életproblémát, speciális élethelyzetet tükröz, vagy legalábbis a betegség lefolyásában ezutóbbinak nagy jelentősége van. S ezutóbbit a beteggel való törődés, a rá való figyelem, a vele fenntartott kapcsolat -a nővérek, orvosok s mások részéről egyaránt- gyógyithatja leginkább.
Én a szépirodalmat és filozófiát saját magam gyógyitására használtam. Nehéz élethelyzetekben alkalmazni próbáltam mások történet, vagy életbölcselet formájában előadott tapasztalatait. Ez segitett abban, hogy saját problémáimat egy magasabb perspektivából nézve, mások szemszögéből, vagy módszereivel is próbáljam megérteni (kamaszkoromban ezt úgy neveztem, hogy „irói szemszög").Talán ez túl donquijote-i, de igy volt. S ebben valószinűleg korántsem vagyok egyedül. Az „Atlantisz" irás tehát elmond valamit Bukowin-ról, az orvostudományról, West Virginiáról, a modern filozófiáról, ahogy ezek egy aktiv résztvevőben, illetve egy műkedvelőben lecsapódtak. Nézetem szerint egyetlen objektivnek tűnő, akár a legelvontabb matematikai nyelven megfogalmazott elmélet vagy tanulmány sem sokkal több ennél (!).
Az élet közben hömpölygött tovább. Sőt: egészen érdekesen. Elutaztunk az Atlanti Óceán partjára, s itt két szép vidéket is bejártunk. Virginia állam, az első angol gyarmat egy igen túristacentrikusan, haszonéhesen berendezett hatalmas skanzenét jártuk végig, melyen szépen látszott nem annyira az, hogy milyen volt az élet a tizenhetedik században, inkább az, hogy mi az ezzel kapcsolatos legenda. Egy kis nemzeti parkban a hullámok ellen szemben szaladva a hullámok észrevétlenül többszáz méterre elsodortak, holott azt hittem, hogy derékszögben a parttal egyenesen a tengerbe futok. Ez a természeti, fizikai jelenség hasznos metafórának bizonyult a későbbiekre.
Röviddel ezután kirándulást tettünk Új Angliába, nevezetesen Amerika legészakkeletibb csücskébe, ahol egy *egészen másfajta,* egy kanadaias, bizonyos mértékben egy inkább európaias Amerikával találkoztunk, melynek létezése megdöbbentett. Minden szolidabb, a távolságok kisebbek, fizikai, de talán egy mélyebb értelemben is. Itt hallottam azt a helyi rádióban hallott deviáns elméletet, hogy az egyiptomi piramisok funkciója esetleg

egészen más volt, mint a fáraó puszta siremléke, s ezzel kapcsolatban kidolgoztam saját elképzelésemet (lásd: Atlantisz a Függelékben).
Augusztus második felében, miután elköltöztünk Morgantown-ból Shreveport-ba, elindultunk egy öthetes útra haza, Magyarországra.

Harmadik Könyv

Shreveport, Louisiana

1. Haza Magyarországra

Kilenc évvel és másfél hónappal Amerikába érkezésem után, mostmár feleségestül és harmincnégy évesen, egy egészségromboló, fizikai és lelki megpróbáltatásban gazdag, bizonytalansággal, meglepetéssel, átalvatlan éjszakákal, végletekig fokozott stresszel és mélyen átélt felelősséggel, rossz minőségű ételekkel, hathónapos csaknem sarkvidéki téllel, majd hathónapos csaknem trópusi nyárral súlyosbitott, jórészt kórházi levegőben, súlyos betegek között eltöltött, elhizásra és ősz hajszálakra hajlamositó csaknem évtizednyi időszak után egy kis szünetet akartam új állásom meginditása előtt, be akatam mutatni feleségemnek családomat és hazámat, s végre nem egy-két hetet, hanem egy teljes hónapot otthon akartam tölteni, meglátogatva azokat a helyeket és azokat az embereket, ahonnan és akikből kinőttem. Az angol tengerészek valaha azt mondták:
I joined the navy to see the world. And what did I see? I saw the sea!
(Beálltam tengerésznek, hogy világot lássak. S mit láttam? Csak a tengert!)
A néhány hónap múlva megismert Alberto majd ezt tette hozzá:
(Az a biztos, ott érzi az ember igazán jól magát) „dove sone le radici", ahol a gyökerek vannak, mélyek, erősek, szerteágazók. Érdekes volt egy embert hozni *onnan*, Amerikából, a Marsról, az idegenből, *ide* haza, a (ahogy én éreztem akkor) „reális", az „emberi léptékű", az „autentikus" világba. Persze nem volt egyszerű egyengetni azokat a szokásbeli és kultúrális-szociális különbségeket, melyek a két világ: az amerikai és az amerikántúli, a „modern" és a hagyományos, az angolszász és a nemangolszász közötti sokmérföldnyi különbségből adódtak feleségem és hazai családtagjaim között. Node minden mesterséges és formai különbségen felül ott volt mind dolgok a természetes, emberi alakulása, mind a jószándékú akarat.
Bejártuk nem csupán Magyarországot, hanem még Erdély egy-egy hagyománytisztelő vidékét is, ittunk kecsketejet Edit néninél, kiszellőztettük tüdőnket és eszünket a falusi levegővel, s felfrissültünk belül, avagy „átmostuk a koponyánkat belül", ahogy az Álom cimű irás fogalmazta meg.
Üreg édesapámmal megmásztunk egy kisebb, de meredek hegyet, s elcsodálkoztam e falun-nőtt ember fizikai álhatatosságán megint, ez ihletet adott és erőt. Csodálkoztam egyik nővéremen, aki azt kérdezte feleségemtől, hogy nem tűnik-e Magyarország elmaradottnak?
Elmaradottnak- mitől ugyan? A jól reklámozott, de viasszal fényesitett, hirtelenérett, vegyszerekkel kezelt üvegházbeli almánál, vagy a napfényt sohasem látott, tápszereken hizlalt csirkéből készitett iparilag szinezett szendvicsnél nekem jobbnak, egészségesebbnek, táplálóbbnak tűnt a földből frissen kihúzott sárgarépa természetesebb ize, s nem láttuk ezt a sárgarépát elmaradottnak semmiféle mércével vagy tekintetben.

Elmaradott? Miben, mihez képest? Játékokban, filmekben, gépi-technikai vivmányokban, bennszülöttek által megcsodált szines üveggyöngyökben?
Szegeden furcsa szemmel s némi csalódott türelmetlenséggel néztem az amerikai gyorsétteremben szórakozó fiatalokat, s szánakozással teli szomorúsággal az amerikai filmek előtt bámuló, „fejlettebb, modernebb világról" álmodó fiatalokat.
„Istenem, ha tudnák ezek, hogy mi az igazság"-gondoltam magamban nyugtalanul, s elkezdtem gondolkodni egy könyvről, mely elmeséli sorra amerikai életélményeimet. Pedig a java ezeknek még mindig hátravolt a következő két, másfél-két évben. Bármely feszültséget és szorongást is okozott a két világ családon belüli összeegyeztetése, ez a hónapos út haza valamiképpen egészen más és jobb élmény volt, mint minden eddigi. Mintha egy régóta tátongó seb kezdett volna el beheggedni, egy adósságot kezdtem volna el törleszteni, mely régóta megkésett. Erősebbnek, frissebbnek, élettel telibbnek éreztem magam, mint régóta már. Most talán minden megint elindul valami igazabb és értelmesebb irányba. Egy szép szeptemberi reggelen aztán különös telefonhivást kaptunk egyik nővéremtől. Aztán a másiktól. Mindkettő sürgetett, hogy *kapcsoljuk be a televiziót*. Nekem ez eszem ágába sem volt, még a rádiót sem szivesen hallgattam azután, hogy olyan értelmetlen dolgokkal foglalkozott a rádió, mint azok az ügyetlen és baljós események, amelyek ezen a nyáron történtek nemzetközi konferenciákon, Belgrádban, nomeg valahol Kinában.
„Valami szörnyűség történik Amerikában"
-halottuk homályosan a telefonon, hitetlenül. Feleségem végülis bekapcsolta a helyi amerikai hirteleviziót, mely olyannyira más hangvételű Európában, mint ugyanennek igazi, amerikai változata. S ott láttunk egy videofelvételt egyszer, még egyszer, még egyszer, mint a Szép Új Világban a Bokanovszki-féle szájbarágó ismétlést. Az első meglepetésben és zavarban villámként vágott belém a sejtelem, hogy egy újabb láncsorral gazdagodik a cirkáló elsüllyesztése 1899-ben, a Lusitania, Pearl Harbor.....az az incidenssorozat, mellyel háborúba rángatták az amerikai népet. Valaki valahol háborúba akarja sodorni Amerikát.
Nem csupán az indiai, a kinai és az európai, hanem az amerikai történelemről is olvastam akkoriban, s feltűnt az, hogy az önelszigetelésre vágyó, alapvetően önállóság- és békepárti amerikai népet háborúba csak úgy lehetett belesodorni, ha valami szörnyűséges incidens szolgáltatott erre okot, mint ez az amerikai-mexikói, amerikai-spanyol, amerikai-német (úgynevezett első világháború), amerikai-japán (úgynevezett második világháború) háborúk előtt is történt. Első zavaromban mély-intuitiv szinten azt éreztem, hogy nagyonis beleillett ezen szeptemberi reggelen történt szörnyűség ebbe a láncsorba, mely előttem olyan egyértelműen meghatározottnak tűnt, mint egy aritmetikai-számtani sorozat. Persze mindez csak ösztön volt, nem tudtam semmi konkrétumot, hiszen mondom, nem figyeltem oda a közéleti eseményekre, jobban el voltam foglalva a betegeimmel, megaztán időtlen, általános, elvont elméleteimmel a tudományos kutatással kapcsolatban. Minthogy tehát teljesen tudatlan voltam, nem is értettem semmit abból, ami történik, csak a homályos és első ijedelemben kitörő sejtelem mozgott bennem, hogy egy háborút elinditani vágyó valaki, avagy valakik -mindegy hogy milyen oldalon és mindegy hogy kicsodák és mifélék- incidens gyártására áldozták fel megannyi szerencsétlen, ártatlan ember életét. S tették ezt kifejezetten azért, hogy az amerikai közhangulatot megint háború felé sodorják. Mindegy, hogy szegény,vagy gazdag, mindegy, hogy férfi, vagy nő, mindegy hogy fiatal, vagy öreg mindegy, hogy milyen nyelvet beszél, vagy

kikhez sorolja magát, milyen szervezetek tagja, milyen istenben hisz- akárki volt is ennek a tragédiának az értelmi szerzője a célja előttem világos volt. Az *amerikai népet* akarta háború felé terelni, meggyőzni arról, hogy ez a háború elkerülhetetlen. S ez az embersoport tudhatta, hogy ennek a legbevettebb, leghagyományosabb formája az, ha egy szörnyűséges incidenst gyárt. Azt amerikai szerzőktől hallottam, hogy kiket gyanúsitanak azzal, hogy például a Lusitania elsüllyesztése, vagy a Pearl Harbor incidens közvetlenül az érdekükben állt: vajon mit mondanak majd erről?
Egy filozófus azonban időtlen és általános dolgokkal kell foglalkozzon, nem szabad belevesznie olyan részletproblémákba, melyekről másod-, vagy harmadkézből hall, melyeket nem figyelhet meg igazán. Egy filozófus érdeklődésű személyiség többnyire túlérzékeny és nyugalmat, békét igényel. Éppen most gondolkoztam arról, hogy miként alapithatnék végre családot. S akkor most ez a szörnyűség.
Tudtam, mennyi tragikus tömeggyilkosság történt akkoriban *valahol messze.* Ez most azonban abban az országban történt, ahol a betegeim élnek, ahonnan feleségem származik. Ez a tragédia közvetlenül lesz kapcsolatban az életemmel, betegeim és feleségem, sok barátom életével. Naivan úgy gondoltam, hogy akármi legyen ezen tragédia következménye, azt az idő megoldja talán másfél-két éven belül, s a dolgok visszatérnek majd a rendes kerékvágásba. A legcsekélyebb fogalmam sem volt arról akkoriban, hogy milyen fordulatot vesznek a dolgok igazából. Nekem az volt a leglényegesebb, hogy feleségem, barátaim, majdani betegeim megnyugodjanak, hogy a béke, nyugalom visszatérhessen. Béke és nyugalom, ahol a felzaklató, a múzsákat elnémitó fegyvercsörtetés és halálhörgés elnémul. Megemlékeztem édesanyámról, aki elmondta, mit érzett *négyévesen*, amikor egy a bombatámadás közben az utcán megsérült embert bevittek nagyapámék ideiglenes, kapuvári szállására, s a szerencsétlen ott vérzett el sápadt, remegő édesanyám szeme előtt. Megemlékeztem nagyapámról, aki kilencvenöt évesen is arról irogatta verseit, hogy milyen szörnyű dolog a háború, s nemsokára nagyobb átérzéssel olvastam a háborút gyártók szatirájával átszőtt, régies nyelvezetű, kiadatlan drámáját. Engem akkor Konfuciusz ősi gondolatai érdekeltek, nyugalmat akartam, könyvtárban eltöltött ihletett vasárnapokat, s fel akartam nevelni néhány gyereket. Én akkor kezdtem gyógyulni annyi fáradt és szorongó év után végre. Én Babits-sal éreztem máris azt, hogy *elég*. Bizony megrontotta mindezen kezdődő lábadozásomat ez a tragikus esemény, s hamarosan kiderült, hogy negativ következményeit a vártnál némileg közvetlenebbül fogom majd tapasztalni...no nem a harctéren, hanem a háború terheit igazán viselő szegény betegeim egyre mélyülő nyomorában.
Néhány nappal ezután ültünk a repülőre, hogy új állásom szinhelyére érkezzünk, szeptember közepén. Nehezen búcsúztunk szüleimtől, a végtelenül hosszú, a biztonsági ellenőrzésre várók által alkotott sorban a budapesti repülőtéren. S mikor Louisiana-ba értünk, itt egy más hagulat fogadott minket, mint amit annak idején, alig egy hónapja itthagytunk.

2. Berendezkedés Shreveportban

Bizony csalódást keltek abban az olvasóban, aki talán azt várja, hogy a szeptemberi tragikus események utáni hangulatot leirom. Nem tárgya ennek az irásnak ilyesmi és nem is lehet az. Én nem egy képzeletbeli Amerikáról szólok, mint a hirek, a filmek, a reklámok, a tudományos felmérések... hanem arról, hogy én közvetlenül mit tapasztaltam ott. Csak annak lehet értéke abban, amit irok, mely vagy saját, közvetlen megfigyelésem leirása, vagy olyan szubjektiv érzelmi, gondolati reakcióé, mely valamely általam közvetlenül megélt élethelyzetből eredt. Nem szólhatok olyasmiről, melyet többedkézből hallottam, tárgyam nem lehet „objektiv" analizis. Az túl könnyű lenne, ahhoz nem kellett volna egy másik kontinensre kerülnöm az ezzel járó minden robinsoni szenvedéssel. Tolsztoj a Háború és Békében egy egész történelmi kort irt le...de milyen értelemben tekinthető „objektiven igaznak" történelmi eseményekről adott sarkos analizise? Az én élettapasztalatom szerint az objektivnek tűnő dolgok gyakran fiktivek, leegyszerűsitettek és nem igazak, pontosabban úgymond „alacsony az igazságértékük". Wittgenstein „Tractatus Logico-Philosophicus" cimű művének első mondata ez:
„The world is all that is the case. The world is the totality of facts...."
Hát érdemes ilyen naiv csacsiságot leforditani? Nincs talán a világon szubjektivabb képzemény, mint az objektiv esemény, a „Ding an sich", a matematikailag-statisztikusan kifejezett kutatási eredmény, a „megfigyelőtől függetlenül létező" tárgy, kategória, természeti törvény, logikai szabályszerűség. Russell, Wittgenstein, Locke, Bacon és Aristoteles előttem mint képzelgő álmodozók tűntek fel, akik legalább talán kevésbé veszélyesek azoknál, akik történelmi, vagy teológiai szükségszerűségeket azért látnak meg, hogy kiolvassák belőlük egy háború, vagy egy forradalom szükségszerűségét, majd naivnak bélyegzik (vagy legyilkoltatják) azokat, akik ezen „objektiv szükségszerűségekben" nem hisznek feltétlenül. Nodehát a televizióban hallott hirekből ki lehet hámozni az objektiv eseményeket, a dolgok magvát....no persze, persze... Csakhogy a dolgok ezen magva egy végtelenül sokparaméteres egyenletrendszerből egy „fontos" dolog kiválasztása, amiről a hir, vagy a tudományos kisérlet éppen tudósit. A probléma nem a hiradás igazsága, hanem *kiválasztásának szempontjai* (vajon miről tudósitottam én Melissa unalmas esküvőjén véletlen videófelvételemen?).
Nem is néztem televiziót és nem hallgattam rádiót ezután, elég volt „amerikai" betegeim nyomorát mindennap látnom...szeptember végén akármely módon fájlaltam is a fenti tragédiát és az abból adódó szörnyűségeket, az én feladatom mégiscsak az volt, hogy megszervezzem azokat a helyi körülményeket, melyek keretében itt jó orvosként működhetek. Ez volt és ez kellett legyen fő gondom, mint embernek, orvosnak, férjnek. Nagy lendülettel, de bizonyos kiégett csüggedéssel láttam ehhez hozzá, hiszen csak néhány hónapja kiséreltem meg ugyanezt Morgantown-ban. Ez a west virginia-i kaland jóval nagyobb lélektani stressznek tűnt most, amikor a hasonló helyzet, vagyis az új környezetbe való beilleszkedés, illetve ennek szervezési nehézségei kellemetlen és friss emlékként hivták azt elő.
Egy ilyen nehézség volt például a louisiana-i orvosi engedély megszerzéséhez szükséges interjú. Elvileg ennek az interjúnak hasonló célja volt, mint West Virginiá-ban, nevezetesen hogy a másolatban megküldött adatokat eredeti okmányok bemutatásával

hitelesitsem egy erre megbizott személy előtt, aki majd erről jelentést tesz a központi, állami hatóságnak. Egyébiránt semmi olyasmi nem zajlik egy ilyen interjú keretében, mely érdemlegesen befolyásolná azt, hogy valaki az orvosi engedélyt megkapja, vagy sem. Nekem ez ráadásul az ötödik orvosi engedélyem, hiszen nagyjából ugyanazon adatok szerint, melyek alapján a helyi, new orleans-i hatóság volt hivatva engedélyem kiadni, Michigan, Indiana, Oklahoma és West Virginia már érdemesnek talált orvosi működésre. A dolog tehát merő formalitás.

Az interjúra a veterán kórház hetedik emeletén került sor. Kétségtelen, hogy kivülről nézve a veterán kórház hatalmas épülete bizonyos tekintélyt sugárzott márcsak azért is, mert a sikvidéken, egy folyó mellett szinte szegedszerűen felépült Shreveport (Szeged)-Bossier City (Újszeged) *egyetlen* kis dombocskáján, a folyótól nem messze, egy szép park felett emelkedett, környezete pedig szépen el volt rendezve. Mellesleg tagadhatatlan, hogy az ilyenkor, szeptember végén-október elején még igen forró, sűrű-párás-mocsaras levegőjű trópusi Shreveport általában meglehetősen jó benyomást keltett- ugyan házainak nagysága és gazdagsága korántsem, vagy csak ritkán vetekedhetett a detroiti külvárosokéival: folyóparti hosszú túristaútja, számos városi parkja, rengeteg magas és az utcákat terjedelmes koronával diszitő fája, városi tava néhol majdnem olyan benyomást kelt, mintha egy hatalmas erdő zugaiban itt-ott megbújó sátrakból állna a város egy tó és egy folyó között szélesen terpeszkedve. Ehhez jön még a város igen fejlett, sőt állitólag túlméretezett sztrádarendszere, mely a távolságokat itt szépen lerövidíti.

Nos a veteránkórházban egy öreg belgyógyász, Muslow doktor várt és kezdetben igen barátságosan viselkedett. Rögtön feltűnt azonban, hogy olyan dolgokról kérdez, melyek nyilvánvalóak és nemigen tartoztak a tárgyhoz, mintha csak az interjú komolyságát és fontosságát volna ez hivatott hangsúlyozni. Egy pont különösen megütötte a fülét a méltóságosan viselkedő öreg doktornak. A vesegyógyászati képzésről ő úgy hitte, hogy az hároméves. Erre újra s újra rákérdezett, mintha valami letagadásra próbálna éles ésszel fényt deriteni. Hiába mondtam el neki logikusan, hogy valóban létezik egy olyan választási lehetőség, hogy a vesegyógyászat fellowship harmadik évében valaki folytathat tudományos kutatást, de a nefrológiai szakképzés azért *általában* két éves. De nem is engedtek volna leszakvizsgázni nefrológiából, ha nem fejeztem volna be a teljes képzést, ráadásul azóta két állam adott ki nekem orvosi engedélyt, tehát nyilvánvaló, hogy sokfajta hatóság leellenőrizte azt, hogy elvégeztem-e a teljes veseszakorvosi szakképzést, vagy sem. A látszólag joviálisan mosolygó öregúr ezekre az amerikai rendszert ismerőknek tökéletesen egyértelműnek tűnő dolgokra nem nagyon figyelt, egyre nézegette az okmányokat, s csak nagy kelletlenül hagyta rám, hogy igazam van saját szakképesitésem teljességét illetően. Ez a makacs és burkolt kötekedés meglepett, betudtam az öreg belgyógyász szenilitásának és mentem tovább.

Második meglepetésem a belvárost behálózó hatalmas kaszinók létezésével volt kapcsolatos. Mindössze egyszer voltam ilyen kaszinóban, ugyanis éppen ekkor a helyi érsebészek és nefrológusok a művesekezeléshez szükséges műérbeépitésről tartottak egy helyi minitovábbképzést az egyik ilyenben. A meglepő nem csupán a kaszinók mérete, hanem főleg az, hogy egész túristacentrumokká nőtték ki magukat ezek a monumentális épületmonstrumok, saját éttermeikkel, szinpadjaikkal, parkolóházukkal, mesterséges műanyagkörnyezetükel, szökőkútjaikkal....S még meglepőbb volt hatalmas látogatottságuk: mint később kiderült egészen Dallasig nyúlt a hirdetések sora, mely a fantasztikus érzést és az élmény különlegességét dicsérte, mely a pénzvesztéssel

kapcsolatos (ez természetesen a szerencsejátékok kaszinóbeli változataiban az általános szabály mind a szerencse-masinák, mind a felesleges szolgáltatások végtelen tömege tekintetében). Csupán a városból már *kifelé* haladókat (akik ekkorra már persze elvesztették dollárkvótájukat) emlékeztette a hatalmas sztrádaszéli tábla, hogy:
„Ha temagad, vagy valaki akit ismersz szerencsejáték-addikcióval küszködik, akkor hivd fel a következő telefonszámot!" -s itt a segélyszám hatalmas, téveszthetetlen betűkkel. A nyerészkedési vágy ezen vulgáris dimenziói egy magyar embernek, aki a durva ámitás és csalás ezen útszéli megnyilvánulásaihoz még nem szokott kellőképpen hozzá, igencsak érthetetlennek tűnhetnek. Leginkább azonban az a kettősség meglepő, amely a keresztény vallásbeli hitbuzgóság és a pénzéhség vulgáris megnyilatkozásait szorosanegybefogja. A kaszinókban nyerhető dollármilliók plasztikus és hatalmas képei mellett ott vannak a csupafekete hirdetőtáblákra felirt, a sztrádát sorozatban övező, „Isten" aláirású hirdetések:
„A szomszédoddal kapcsolatban...azt komolyan gondoltam
-ISTEN"
„Várlak vasárnap délelőtt a házamban a meccs előtt
-ISTEN"
„Én nem kételkedem a te létezésedben....
-ISTEN".
Emmellett természetesen az egyes templomokat reklámozó hirdetések, mint:
„Modern stilusú istenimádat a ... utcai templomban. *Üdvözülj velünk*!"
A legjobb hirdetés azonban közvetlenül a veteránkórház melletti kiállitott tanktól vagy két háztömbnyire, egy forgalmas útkereszteződés egyik sarkára állitott óriási hirdetőtáblán büszkélkedett. Tulajdonképpen a hirdetés két egymás meletti plakátból állt, elméletileg két különálló hirdetés volt, de mégis valahogy úgy hatott, mintha a két kép egybefolyt volna egy iszonyatos méretű masszába. A kép egyik oldalán a New York Times square-ének leirásakor már ismertetett standard északeurópai Jézusváltozat, ragyogó fehér bőrrel és hullámos hajjal, ezúttal szélesre kitárt kezekkel, alatta a felirat:
„ENNYIRE szeretlek benneteket!"
A másik oldalon egy aranyérmekből rakott gúla, valami olyas feliratal, mint:
„Ez a tiéd lehet a ....kaszinóban!"
A plakát-kép kettőssége, mondom, annyira jól jelképezte -az én szememben legalább- azt a tipusú „vallást", melyet errefelé tapasztaltam, s melyet itt mint „konzervativ keresztény fundamentalizmus" emlegetnek, hogy némi zavarral emlékeztem olyas bibliai részletekre, hogy adjuk meg Cézárnak, ami Cézáré, nomeghogy senki sem szolgálhat két urat, hogy a teve előbb megy át a tű fokán, mint a gazdag ember a mennyek országába és igy tovább...s amikor néhány hónappal ezután azt hallottam, hogy egy a szerecsenek által látogatott templomban pénzt ajánlottak föl bármely fehér embernek, aki az ottani istentiszteletet végighallgatja, akkor úgy tűnt, hogy a hatalom és a pénz, illetve a szegény ember vallásának erkölcsi összeegyeztethetetlensége leginkább éppen itt, Shreveportban oldódott fel azzal, hogy a Mennyek Birodalma leszállt a földre, a kufárok pedig kényelmesen visszasétáltak a templomba. Elvégre miért is ne tölthetne Isten egy napot egy helyi templomban, majd hat napot az egyik helyi kaszinóban? S miért ne mosolyogna mindkét helyen egyformán legújabb Földi Helytartójának lelkes helyi hiveire? Hiszen az Ő legújabb Földi Helytartója éppen innen nem messze, a szomszédos Texas egyik farmján szokott vakációzni (állitólag igen sűrűn). Ráadásul Isten Szent Bombázói és Isten

Szent Nukleáris Rakétái, amelyek szintén Földi Helytartója kezelésében állnak (aki csupán néhány hónapja éppen ide menekült a Gonosz Eretnekek elől) nos ezek szintén innen szállnak föl, hogy fenyegessék a Gonosz népeit. Egyszerűek itt nagyon a képletek és az elmék.
Istent tehát közel érezheti ide minden shreveport-i. S teszi is ezt. Az itteni autókon a kifejezetten keresztény jelvények autósmatricákon csaknem olyan gyakoriak, mint a Szent Földi Helytartó, a Szent Hadsereg és a Szent Konföderáció iránti rajongást kinyilvánitók. A legizgalmasabbak között ott van a darwini evolúcióelméletet tagadók és az abortuszkérdésben kemény véleményt nyilvánitók hada. A legfeltűnőbbek ekkoriban mégis a nacionalista jelszavak voltak:
„Amerika magasan kiemelkedik (értsd: a többi nép sorából)!"
„Állni magasan!"
„Én egy BÜSZKE amerikai vagyok!"
„A Büszkeség hatalma!"
„Amerika: a világon az első!"
„Imádkoztál már ma az Elnökünkért?"
„Támogatom a hadsereget és az Elnököt!"
„Adj esélyt a Háborúnak!" (alatta: az Amerikai Orvostársaság egy tagja!)
„Béke-a *hagyományos* módon!"
S az utóbbi hatalmas autómatricán egy hatalmas bombázó képe diszlett, olyan, mely annak idején japánok, németek, vietnámiak, libiaiak, irakiak millióira szórta a halált, s nem válogatott felnőtt és gyermek, férfi és nő, vétkes és vétlen, gyámolitott és gyámoltalan között.
Node mindez csak felületes, első benyomás volt. Még kettő a felületes, első benyomások közül. Az egyik, hogy abban a lakáskomplexben, ahol az első hónapokat töltöttük a levegő olykor kifejezetten mocsaras, fülledt volt. Mint utóbb kiderült, itt (az általam történelemkönyben tanultakkal ellentétben: Rómában és más nagyvárosokban a maláriát elkerülendő) nem csapolták le a környező mocsarakat, s ezért attól függően, hogy honnan fújt a szél és milyen volt a páratartalom a mocsaras, szerves levegő a város felé került. Ez kellemetlenül emlékeztetett egy Buzzati novellára, ahol egy ilyen rosszlevegőjű város lakói túlontúl agresszivekké váltak. Node az csak mese...
A másik ilyen felületes élmény az volt, hogy a vékony falakon áthatolt éjszaka a város központi részét kanyargósan, keresztül-kasul átszelő sineken járó tehervonatok túl hangos füttye, mely túl hosszú és túl gyakori volt. Állitólag ez valamiféle szabályzat következménye volt, melynek eleinte nehéz volt átlátni az értelmét. A túl hangos és meglepően gyakori zaj nagyobb értelmet nyert akkor, amikor a helyi embereket kezdtem jobban megismerni....
Az orvosi egyetem a belváros egy vigasztalan részén elterülő hatalmas barna épület, a kórház régimódi, kicsiny ablakokkal, valamelyest hasonlitott stilusában a new york-i Metropolitan-hez. Ezen kivül még két egyetem volt itt, a városban: ezek már takarosabbak voltak, szebb környezetben. Az egyetemtől nem messze egy hatalmas magánkórház, melyet Willis Knighton-nak neveztek, s melynek hirdetései behálózták a várost.
Egyelőre nem dolgozhattam még, vártam a papirmunkák elrendeződését. A költözés, berendezkedés is sok időt vett igénybe. Október közepén pedig San Francisco-ba voltam hivatalos. Az ezúttal szokatlanul korán kezdődő ASN gyűlésre már az egyetem fizette az

utamat.

3. San Francisco és Chinatown

1996 óta jártam ASN éves kongresszusokra, ott voltam New Orleans-ban, San Antonio-ban, Philadelphia-ban, Miami-ban és Toronto-ban is. Most azonban egy kicsit megváltoztak a dolgok....sok európai nem mert repülőre szállni, a hatalmas konferencia egy picit kevésbé volt népszerű. A shreveportiak azonban nagy számban képviseltették magukat, s köztük immár ott voltam én is. Minthogy a szállodafoglalást egy kicsit későn kezdte a titkárnő, a kogresszusi központtól (még az én igen gyors gyalogtempómban is) jó harmincötpercnyi gyaloglásra lévő kinai negyedben kaptam csak helyet. Nem is szállt meg itt senki más ismerősöm. A szálloda nem volt rossz pedig, de nem ezért irok róla: inkább azért, mert itt a szokásos Biblia mellett volt egymásik könyv az éjjeliszekrényen, s ez jelentette a Buddhizmussal való első -még nagyon felületes, de már valamelyest számottevő hatású- találkozásomat. A Buddhizmussal kapcsolatos felületes élményeim közül elsősorban két forrásra emlékszem: Hawaii és Vancouver múzeumaira és történelemkönyvekre. Floridai utamon 1996-ban vettem egy kis könyvecskét, mely egy keresztény ember szemével próbálja a Buddhizmust nagy vonalakban elemezni. Leendő főnököm, Porto doktor nemrégiben adott ugyan nekem kölcsön egy könyvet, mely egy new york-i zsidó műkedvelő utazásáról szólt Kina és India között, mellyel egy buddhista filozófus útját követte, de ez sokkal inkább a szerzőről szólt, mint magáról a Buddhizmusról. Itt azonban egy valódi japán buddhista tanitó elemzését olvashattam, s e filozófiai rendszer szelleméről kaptam legalább egy felületes benyomást: ezek közül a legfontosabb az volt, hogy ez a neveltetésemtől olyannyira idegen filozófiai-vallási rendszer érdekesnek, izgalmasnak tűnt, mint minden olyan olvasmány, amelyet valamelyest érteni vélünk, mert premisszáit már részben osztjuk. Valóban: úgy gondoltam, hogy amit itt, Chinatown-ban olvastam, az csak részben új, hogy hasonló következtetésekre jutottam magam is a családi házban töltött magányos vizsgaidőszakok, a hajtás, a verseny, a nagy környezetváltozások, *az erőmön felüli* feladatok közepette. Még olyasmit is megpróbáltam egy-egy pillanatra, hogy a san francisco-i sokaságot az utcán egyszer-egyszer mint teljes kivülálló tekintsem, hogy ne figyeljek azokra a helyzetjelzésekre, melyeket a hajviselet, ruha, arckifejezés, az emberi külső forma ad, hanem mint az Ember tragédia Ádámja kicsit „szellem szemekkel", más szempontból nézzek társaimra, kicsit nem is annyira kivülállóként, mintinkább belülről figyeljek rájuk, lássam őket, mint egy egységes tenger apró hullámait, vagy inkább ezen hullámokon megcsillanó napsugár egy-egy villanását.
A kongresszuson most nagyon egyedül éreztem magam, nem nagyon találkoztam ismerősökkel, a rögtönzött nacionalista ceremóniára sem voltam ajlandó bemenni, mely a világ minden tudósát arra kényszeritette, hogy elénekelje (angolul!) azt, hogy
„Isten áldja *Amerikát!",*
mely ekkoriban a „szabad és civilizált világ" jelszavává vált (mely világ nem tekinti éppen magát civilizálnak és szabadnak?).

Én inkább műanyagizű reggelimet ettem a gaadblesszaméérikáá ceremónia helyett a konresszusi fő előadóterem előtti kis asztalnál, mely most elhagyatott volt. Kerültem minden zaklatást, próbáltam rákoncentrálni jegyzeteimre és a tanulásra. Volt állásom, családomat most kezdtem épiteni, egészségem és erőm visszatérőben, agyam pedig nagyon friss és egyre gyorsabb ütemmel zakatolt.
A veseátültetéssel kapcsolatos tanulmányokra koncentráltam most, naponta tiz órában, kimerülésig körmölve jegyzeteket s még a shreveportiakal is csak egy vacsora erejéig jöttem össze, ahol egy fiatal indiai orvos feleségével beszéltünk vallástörténeti kérdésekről. Itt valamelyest megdöbbentett, hogy ez az indiai asszony milyen elfogult és ellenséges az egyik világvallással szemben, s az is, hogy a shreveport-i professzor, Johnson doktor úgy bizonygatta az amerikai kultúra európai hasonlóságát, mintha az csak egy részleges és felületi elem lenne, nem történelmi és döntő. Ezeken hamar túltettem magam, sokszor bejártam a várost, de nem maradt idő és különösen energia másra, mint sétákra, mert nagyon sokat kellett tanulnom. Hazafelé a repülőn bal oldalamon a véletlenül a veseátültetésre specializált vesegyógyászat, a transzplant nefrológia egy ismert előadója New Yorkból, a mosolygós Murphy profersszorasszony, jobb oldalamon egy shreveport-i biokémikus ült, akivel órák hosszát beszéltük át részben tudományos, részben kultúrális témákról. Ez aztán az élet! Elememben voltam, s teli reménnyel. Shreveportban az a hir fogadott, hogy elkezdhetem a munkát, mert megérkezett az orvosi engedély. Október második felében tehát elkezdtem a munkát az egyetemi kórház konzultációs csoportjában, ahol megint egy pakisztáni fellow-val dolgoztam együtt. Ő szintén új volt itt, mégcsak kereste a helyét. Első ránézésre minden hasonlónak tűnt, mint West Virginiában, bár feltűnt, hogy az egyik, az intenziv osztályon használatos művesekezelési formát nem a veseosztály, hanem az intenziv oszály működteti, mely nagyon különös elrendezés volt, sőt: érthetetlen. Máskülönben semmi feltűnő jelenséget em tapasztaltam az októberben ledolgozott másfél hét alatt, csupán a betegek voltak kicsit betegebbek, nyomorultabbak, a kórlapok kissé rendetlenebbek, a rendszer kicsit lassúbb. A meglepetések nem most, hanem a következő két hónapban kezdődtek.

4. Transzplant osztály

November elején még egy kis jelentőségű, de annál világosabb figyelmeztetést kaptam arról, hogy mi vár rám Lousiana-ban. Ez még csak nem is a transzplant osztályon történt, hanem a futbalpályán. Történt, hogy főnököm helyi barátja, egy indiai mérnökember, szenvedélyes futbaljátékos lévén, csapatkapitánya volt egy helyi amatőr futbalcsapatnak. Van Shreveportban egy nagy teremfutbalpálya, ahová bármely amatőrcsapat benevezhet egy éves, kor és más kategóriák szerint különválasztott kupamérkőzéssorozatra. Itt láttam más orvosokat is, akik kedvtelésből jelentek meg, köztük a Cleveland-ban utoljára látott volt egyetemi évfolyamtársamat, Miklóst.
Azért neveztem be az egyik helyi csapatba, hogy a valamelyest sportoljak, egyben jobban megismerjem a helyieket. Hamar nyilvánvalóvá vált azonban, hogy az iram nagyon kemény, s még ennél sokkal lényegesebb az, hogy ezek az emberek minden idegszálukkal ott voltak a pályán, a futbalmérkőzés itt nem csupán kedvtelés volt, hanem

egy olyan szent dolog, melyet *illett nagyon komolyan venni*. Láttam csapattársaimat, akik nem a detroiti játékos beleéléssel, hanem vérremenő komolysággal tartottak stratégiai megbeszéléseket, akik nem lazultak el a szünetben sem, hanem sokkalinkább tartózkodóak és kemények voltak, akiknek a győzelem a futbalpályán életelemüknek tűnt. Eleinte csak azt éreztem, hogy nehezen birom az iramot. Mikor azonban láttam, hogy a futbal energiáim jelentős részét elvonja a szakmai és családi, a sportnál általam lényegesen fontosabbnak tartott életsikoktól, akkor beláttam, hogy ennyi energiát ide én nem fektethetek be. Vajon honnan van az ittenieknek ennyi felesleges energiájuk?
Most, 2001. novemberében egy sokkal komolyabb feladat állt előttem: a veseátültetéssel foglalkozó transzplant osztály veseszakorvosi ellátása volt. Ez a hónap és a következő mélyen megértették velem a helyi viszonyokat, jóformán egycsapásra, mindjárt az elején. Node először nagy vonalakban el kell mondanom a veseátültetéssel kapcsolatos orvoslás helyi, formai felépitését. Ennek legfelületesebb rétege az orvosi technika és a betegigényének találkozása. A művesekezelésre szoruló betegeknek be tudunk ültetni egy új vesét, igy e betegek ezen átültetett vesével képesek művesekezelés nélkül élni. Ez az elv, mely eddig igen egyszerűen és logikusan hangzik, csakhogy az üzleti élet se nem egyszerű, se nem logikus. Erre az igényre és lehetőségre egy sor intézményes, adminisztrativ-szervezési és technikai érdek települ rá és (egy ökonómiai szemléletű társadalomban különösen) mindenekelőttiek ezen igény *gazdasági, pénzügyi vonzatai.*
A transzplantációs osztályt *orvosegyetemi* orvosok a *magánkórházban* látják el. Ennek nemcsak fontos, hanem *tanulságos* okai vannak, melyekről nagyon röviden szólnom kell. Talán a legfontosabb annak megértése, hogy egy szolgálati forma (service) és egy intézmény egymástól két független, elkülönült egység. A műveseátültetés egy szolgáltatás (service), amelyet az egyetemi kórház orvosai végeznek, de nem feltétlenül az egyetemi kórházban. Minthogy az egyik helyi magánkórháznak nagy ambiciói voltak, s egy nagyméretű veseátültetési szolgáltatás (program) megszervezéséhez az egyetemnek nem volt elég pénze, a transzplant program egésze a Willis Knighton Kórházi Rendszer fő kórházába települt. Ők adták a nővéreket, az eszközöket és a helyiségeket, mi az orvosi szakértelmet. Mint minden más tevékenységünk, a nefrológusok itteni munkája is az egyetem kasszáába folyik be, méghozzá úgy, hogy az általuk termelt, a legkülönfélébb biztositási vállalatok által betegenként fizetett orvosi dijakból az egyetem levon közel ötven százalékot, a többi az orvosé, persze még egy tetemes adólevonás után. Itt -az egyetemi betegektől eltérően- jól fizető magánbiztositótársaságok által biztositott viszonylag tehetős betegek fordultak meg, hiszen a magánkórház csillogóbb-villogóbb, és az étel, s más *külsődleges* dolgok szebbek, jobban kivitelezettek.
A beteg, mint *fogyasztó* általában külsődleges dolgokról itéli meg a gyógyitás, vagy orvosi munka szinvonalát, s ritkán érdeklődik az orvosi munka valódi szinvonala iránt. Az elv az, hogy egy magánkórház, melynek ennyi pénze van szép külsődleges dolgokra, vélhetően elég pénzzel és renoméval rendelkezik jó orvosok szerződtetésére is. A kórházválasztás demokratikus *joga* azonban elsősorban a csillogó felszin iránti versenyben jelenik meg a gyakorlatban, az ellátás szinvonala és az orvosok szakképzettsége azonban nem korrelál mindig a magánkórházak külső szépségével. A betegek azonban a mélybe nagyon ritkán tudnak belelátni. Sajnos az orvosi ellátás szinvonalát a beteg igazából csak felületes jegyekből próbálja kikövetkeztetni. Ezért tehát a gazdagabb, vagyis *fehér* betegek a csillogóbb helyekre csoportosultak, mig a szegény szerecsenek, vagy a „white trash”-nek (fehér szemét) nevezett nagyon szegény fehérek az

egyetemi kórházba.
Én akkor még nem tudtam ezt, naiv európaiként, de ez a hangzatos demokrata egyenlőségre rácáfoló realitás, hogy tudniilik a szerecsenek elleni megkülönböztetés elvi megszűnte, sőt betiltása ellenére a két legnagyobb helyi kórház szépen szétválogatta az embereket fajuk és társadalmi helyzetük szerint- mindez nagyon szépen jelzi a hangzatos *politikai elvek* gyakorlati megvalósulását. Úgy tűnt, hogy akármi legyen is a törvény, vagy az uralkodó politikai államforma, az alapvető előítélet és helyi világnézet megtalálja magának az új ürügyet és formát. A régi minta megnyilvánul s marad. S ez igy, a világmindenség végéig. Nagyon naiv ember az, aki hisz a politikában, mint módszerben... Mindennek gyakorlati következménye mindenesetre az volt, hogy az orvosi dijakat itt csaknem minden beteg után megkaptuk, mig az egyetemi kórházban sok beteget ingyen kezeltünk, hiszen biztositásuk nem lévén semmilyen biztositó nem fizetett utánuk orvosi dijat. Állitólag az egyetemi kórházban ellátottak csaknem nyolcvan százalékának nem volt biztositása. Azért itt sem dolgoztunk ingyen, hiszen az egyetem fizetett nekünk egy (alacsony) alapfizetést attól függetlenül, hogy melyik kórházban dolgoztunk abban a hónapban éppen. Minthogy azonban e fizetésre ráépültek a magánkórházbeli orvosi dijak, versengés folyt a veseorvosok között azért, hogy minél több időt dolgozhassanak a transzplant osztályon. Én olyan naiv voltam, hogy erről évekig nem volt fogalmam egyrészt azért, mert az első évben (bizonyos papirok átmeneti ideje miatt) nem kapam még meg az általános alapfizetésen felüli orvosi dijakat, de főleg azért, mert az én világnézetemben a pénzre való odafigyelés lényegesen kisebb szerepet játszott, mint a mélyen demokrata érzelmű és vallásos, *tehát* inkább gazdasági szemléletű társaimében. Igyhát -továbbvive magyar világnézeti reflexeimet- arra ügyeltem, hogy a mindennapi orvoslásban megfeleljek egy olyan szakterületen, ahol jóval kevesebb volt a szakértelmem, mint a művesekezelésben, s amely annál sokkal bonyolultabb téma volt. Transzplant betegem Muskogee-ban egy volt, egy kissé kelekótya fiatalember, akinek legnagyobb problémája, hogy nem szedte rendszeresen gyógyszereit. West Virginia-ban egyetlen beteget követtem, akinek a veseátültetése -sebészi probléma miatt- egyáltalán nem sikerült. Tapasztalatom tehát csak a detroiti fellowship alatti intenziv tanulmányokra szoritkozott, node annak már több mint négy éve, s ha el is végeztem egy kétnapos tanfolyamot Miami-ban 1999-ben, majd San Francisco-ban az elmúlt hónapban, azért tartottam az előttem kibontakozó feladat nehézségétől. Szokásos magyar önostorozó szorongásom (elvégre ilyennek nevelt minket a magyar sors) azonban hamarosan meglepetések sorozatába vedlett át. Elősziris: a magyar gyakorlattól eltérően a veseátültetett betegeket Amerikában két különálló orvoscsoport kezeli. A sebészi problémákat a transzplant-sebész, a belgyógyászati problémákat viszont a transzplant nefrológus. Utóbbi jelentősége nagyon nagy, hiszen a szervi kilökődést megakadályozó úgymondott immungyógyszerek számos és a legkülönfélébb formában megjelenő mellékhatásai elsősorban belgyógyászati természetűek. Minthogy a páciens -a műtét után- életfogytiglan szedi ezen gyógyszereket, a transzplant nefrológus ezeket a betegeket nagyon hosszú ideig követi ambuláns rendelésén, s különösen, ha ezek bármi okból kórházi felvételre kerülnek. Ez azért van igy, mert bármely legyen a kórházi felvételre sort keritő probléma, az immungyógyszerek különleges helyzetet teremtenek, melynek kezelése ige magasfokú szakértelmet, tapasztalatot igényel. Ezért is van az, hogy az egyetemeken általában a transzplant nefrológia különálló szakággá nőtte ki magát, s általában egy-egy *transzplant nefrológus* ügyel a *transzplant osztályra* rezidens tanoncok,

fellow-k, s egy-egy nem a veseátültetésre specializálódott „mezei” nefrológus segitségével.
A privát praxisban erre általában nincs mód, hiszen itt külön transzplant nefrológus fenntartására sem elegendő beteg, sem szakmai keret nincs feltétlenül meg, igy ott a dologhoz valamelyest kevéssé értő veseorvosokat alkalmaztak, nem veseátültetésre szorosan specializált transzplant nefrológusokat. Igy a magánpraxisban csak a már stabilis betegeket ápolták, akiket egy transzplant nefrológus egy bizonyos ideig követett már a műtét után, beállitotta a gyógyszereiket, kezelte ezek kezdeti mellékhatásait. Ha valami nagyobb probléma adódott később, szakkonziliumra visszaküldehették a beteget a transzplant nefrológushoz. A rendszer általában igy működött, de helyi sajátosságok sok helyi variációt teremtettek, mint általában ebben a szivárványszerű, millió intézmény és biztositótársaság által meghatározott amerikai kaleidoszkópban. *Nálunk* a helyzetet két speciális faktor határozta meg. Az egyik az, hogy -mint Zaman doktor a kezdeti telefonbeszélgetésben ezt elmondta- mi igazából „privát praxist folytatunk egyetemi keretek között”. Ez azt jelentette, hogy (sok betegünk lévén) csoportunk elsődleges feladata nem az oktatás és a kutatás, hanem a betegek ellátása. Másfelől a nefrológia osztály sok feladatot átengedett más osztályoknak. Az általában nefrológusok által kezelt intenziv művesekezelés folyamatos formáját (CVVH) az intenzives orvosoknak, a vesegyulladás bizonyos formáit a reumatológusoknak- itt pedig, a transzplant osztályon valahogy úgy működtünk, mint a transzplant sebészek *alárendeltjei.* A közös viziteken, az ambuláns rendelések egy részében (minden szerdán, amikoris olyan betegek alkalmasságát vizsgáltuk, akik veseátültetésre még csak most jelentkeztek) úgy számoltunk be a sebészeknek, mintha mi lennénk az ők residensei, mintha elismernénk nálunknál magasabb szakértelmüket a veseátültetés *belgyógyászati részében is*. Ebből kezdett kibontakozni egy olyan kép, a gyenge vezetés egy olyan első benyomása, mely pontosabban értékelte a helyi belgyógyászprofesszor egy elejtett mondatát, melyet még júliusi interjúm során vetett oda nekem séta közben:
„Akármit hall is róluk, ezek a veseorvosok *nem olyan rosszak azért”*.
Porto doktor, főnökünk visszatérően azt mondta -mint egy hindu bölcs-, hogy „Eljut az ember, az én életkoromban, egy olyan szakaszhoz, ahol megtanulja, hogyan engedjen...” (to let it go)
Node mi a különbség a bölcsesség és a gyengeség között? A bölcsesség aktiv, a gyengeség passziv. Az engedés azt jelentheti, hogy alárendeljük magunkat más osztályoknak és leadunk a szakértelmünk által követelt szinvonalból. Ez ritkán vezet jó eredményre a beteg szempontjából. Node mi fontosabb: a mi kényelmünk, vagy a beteg érdeke?
A sebészek a belgyógyászati problémákban persze nem mindig voltak a helyzet magaslatán. Az volt a benyomásom, hogy nemigen biztak az egy évben csak egy-két hónapot itt dolgozó, egymást havonta váltó, nem a veseátültetésre specializálódó egyetemi nefrológusokban. Bizony furcsa szinfolt volt itt egy önálló munkához szokott, tudását folytonos művelődéssel karbantartó, s ezért ha nem is speciálisan a transzplant, de legalább általános nefrológiai témákban magabiztos új orvos. Eleinte nem is nagyon értették, miért olyan nagyon más ennek az orvosnak a viselkedése, mint a helyben megszokott egyetemi belgyógyászoké, veseorvosoké. Minthogy belgyógyászati szakértelmk nem lévén nem tudták, hogy a szinvonal helyileg milyen alacsony, az első diagnózis nyilván az, hogy ez az új orvos nyilván túlságosan öntudatos, nem igazán érti a

helyi viszonyokat, nem eléggé alázatos, nem illik be a helyi keretekbe. Évek kellettek ahhoz, hogy a nővérek, transzplant sebészek és a betegek megértsék, hogy ez az öntudat és biztosság abból ered, hogy ha valaki komolyan veszi a szakmai továbbképzés fontosságát és lelkiismeretesebben lát hozzá egy bonyolult problémához, akkor ez egyben saját vélemény, sajátos stilus, jellegzetes hozzáállás kialakításával is együtt jár. Az első hónapban ez a majdan kialakuló vélemény még nem volt meg. A betegek még valamelyest bizalmatlanok voltak, igy a nővérek, s a sebészek is. Kezdő voltam, s azt vettem észre, hogy ez a szakterület igen bonyolult és a stressz nagyon fáraszt. Mégis, mint még tapasztalatlan transzplant nefrológus is láttam azt, hogy az ambuláns rendelésen, ahol a sebészektől önállóbban tudtam működni, s ahol a műtét után láttuk el a járó transzplant betegeket, a kezelés sokszor nem konzekvens és túlságosan differenciálatlan, mintha egy séma alatt akarnának kezelni nagyon különböző betegeket. Ez a nem konzekvens és nem eléggé differenciált kezelés érdeklődésemet felkeltette rögtön az első időkben, s a helyi transzplant osztályt kicsit úgy kezdtem látni, mint hajdani műveseosztályomat Oklahomában: egy rendetlen helyet, ahová egy biztos kezű reformer szükségeltetik úgymond.

Egy másik jelenséget is hamar észrevettem a transzplant rendelőben a szerdai, tehát az új, a műtétre való alkalmasságuknak megitélésére először megjelenő betegek vizsgálata közben. Minthogy nagyon sok a művesekezelésre szoruló beteg, az átültethető vese pedig kevés, igyekszünk kiszűrni az olyan betegeket, akik sok egyébb problémájuk miatt a műtétet és az azutáni immungyógyszeres kezelést kevésbé birnák, s kiválogatni az olyanokat, akik a legtovább megtartják majd a vesét. Tekintve, hogy sokan vannak olyanok, akiknek szervi problémájuk száma és súlyossága miatt gyakran kapnának szövődményt az erős immunkezelés következményeként, az ilyen betegeket igyekszünk meggyőzni, hogy maradjanak a művesén. Ez a dolog nagyon sok tényező függvénye, a megitélés szubjektiv és nagyon bonyolult. Ezt érzi a beteg is, s nagyon figyel. Sokan szeretnének vesét kapni csupán azért is, mert gyűlölik a művesekezelést. Sokan hiszik, hogy a transzplantáció minden esetben jobb, mint a művesekezelés, nem látva az utóbbi veszélyeit, kockázatait, korlátait. Sokan tehát nem fogadják el, ha azt hallják egy új orvostól, hogy a műveseátültetés esetükben nem javasolható. Gyakran az extrémen kövérek a legkövetelőzőbbek, holott ezek esetében a szövődmények száma igen nagy. Később talán szólok ezen *orvosi helyzet sajátos pszichológiájáról* most egyelőre ennek csak egy kis, igen szembetűnő aspektusáról szólnék. Az intelligens beteg hamar rájön arra, hogy magát ezen a rendelésen a legjobb szinben tűntesse fel, s ezért igyekszik mind a transzplant sebésszel, mind a transzplant nefrológussal jóba lenni mindjárt az elején. Sokan *még ennek ellenére sem* tudják eltitkolni a nem helyi orvosok iránt való viszolygásukat. Különösen a középkorú, rendszerint kövér, fehérbőrű, kisvárosi férfibetegek küzül sokan olyan felsőbbrendűséggel és viszolygással néznek egy *idegenes akcentusú*, különösen egy náluknál *barnább bőrű* orvosra minden kiszolgáltatottságuk és a dolog nagy tétje ellenére is. Miért? Mert ezt tanulták meg gyermekkorukban azoktól az emberektől, akiket legjobban szerettek. Egy olyan értékrendet tudniillik, melyben az idegen a legrosszabb- az idegen, aki el akarja tőlük venni azt, amit becsületes és nehéz munkával szereztek. S hogyan ismerhető fel legkönnyebben egy idegen?- abból, hogy *másképp néz ki és másképp beszél, mint mi.* Innen a viscerális, alapvető viszolygás, megvetés és gyűlölet, mely ezekben az emberekben a külföldiekkel szemben él. Olyanok ezek, akiket minden szerdán látok a transzplant hónapon, akik engem még nem ismertek,

akik még nem jöttek rá, hogy előítéletük alaptalan ősi félelmek eredménye.Ráadásul ennek a félelemnek az igazsága nem bebizonyosodott éppen két hónapja, 2001. szeptemberében?
Az idegengyűlölet tehát méginkább lábra kapott az egyszerű, tehát könnyen manipulálható emberek között. S Isten Földi Helytartójának népszerűsége ezen a félelmen nyugodott, azon, amelyet ezeknek az embereknek a szemében láttam szerdánként, akik az erős kézben, a „minket védő isteni küldött"-ben biztak. Akik védelemre vágytak, s ennek érdekében készek voltak elfogadni drasztikus áldozatokat is. Eszembe vág egy később a Mississipi-álambeliJacksonban látott felirat, mely Göringet idézve arról szólt, hogy az emberek nem akarnak háborút. Ahoz, hogy az egyszerű népet a háborúra rábirják, el kell hitetni velük, hogy veszély van. Az egyszerű ember pedig nem is sejti, hogy józan esze mennyire manipulálható. S miáltal? Az „objektiv tények", az „objektiv igazság", az „isteni elrendelés" felülről való fennen hirdetése által, a hangszórók hangereje iránti bámulata által.
Node semmi sem illusztrálja ezt inkább, mint saját fellow tanoncom esete, tudniilli Arnoldé.
Arnold egy fiatal, törökösen kerekszemű (mint utóbb kiderült) hawaii származású másodéves nefrológiafellow volt, aki novemberben hozám volt beosztva a transzplant osztályra. Arnold származása ellenére „fehér"-nek tekintette magát és igyekezett ezt kinyilvánitani minden adandó alkalommal. Azt mondták róla, hogy a helyi diákok közül már középiskolában kitűnt, különleges ösztöndijakat kapott, versenyeket nyert. Egy elvált, csinos, kétgyerekes nővérrel élt élettársi viszonyban, aki nálánál néhány évvel idősebb és sokkal érettebb volt. Macskájuk elvesztése roppant megviselte Arnoldot, néhány napot ezért még ki is hagyott Porto doktor beleegyezésével. Minden valamirevaló psziciáterben megszólalna a gyanú, hogy Arnold tehetséges, de éretlen, bizonytalan, érzékenylelkű ember volt, aki sokat adott előnyös külsejének ápolására, s arra hogy mindenkivel barátságos legyen. Nos hamar megfigyeltem, hogy Arnold-ot nem nagyon érdeklik magyarázataim, azt éreztette velem, hogy ez a „nagy tudomány" mintegy másodlagos, hogy „elmegy minden a maga útján", s hogy ő a szintén ebben a magánkórházan működő privát nefrológiai csoportban már talált is egy igen-igen jól fizető, tehát nálamnál lényegesen jobb állást. Ezért Arnold a tőlem való szakmai függését nem tekintette fontosnak: illedelmesen végighallgatott, igyekezett barátságosan viselkedni velem, de egészében nem nagyon érdekeltem őt. Ezt futólag megemlitettem Porto doktornak, olyan formában, hogy Arnold nem túlságosan érdeklődő, melyre azt a rövid választ kaptam, hogy
„Arnold a legjobb fellow-nk!"
Ez igazából azt jelentette, hogy „Arnold fontosabb, mint te, hiszen ő amerikai, s oktatóprogramunknak becsületére válik, hogy helyi származásúak is megtisztelik jelenlétükkel". Meg is értettem ezt a kimondatlan üzenetet a vallásos, bölcs és nemes Porto doktortól azonnal.
Mégsem állhattam meg, hogy Arnold-dal ne beszéljek általánosabb dolgokról, hiszen érdekelt, vajon mit gondol egy tehetséges, helyi, érzékenylelkű ember a „világról". Mikor igyekeztem lassan és óvatosan rávezetni, hogy mennyire keveset tud ő a Louisiana-n túli világról, mely kultúrálisan jóval előbbrehaladott, mint ez a műveletlenségről és alacsony oktatási szinvonaláról hirhedt állam, akkor váratlanul igy válaszolt:
„Minekünk, Amerikaiaknak, ezekről a dolgokról *(*értsd hogy milyen a világ ezen az

országon kivül*) nem kell tudni!*
Ez azért van, bizonygatta, mert minthogy Amerika mindenben a legjobb, tehát minden más ismerete fölösleges.
„Node honnan tudod azt, hogy az a legjobb, amit te ismersz? Ha egy dolgot ismersz csak sok dolog közül persze hogy éppen az az egy mindenben a leg-.....”
Ezt azonban elengedte füle mellett és ravaszul mosolygott. Egy sor filozófia esszém lett ennek a gondolatnak a kibontása. Ezekről majd később. Egy más alkalommal Arnold ezt mondta:
„Én sohasem tudnék megenni egy fiatal borjút. Valahol azért meg kell húzni a határt...”
Egy fiatal állat megölése érzékeny lelkét sértette. Node egy fiatal *emberé*? Egy *gyereké*? Az vajon inkább elfogadható-e?
„Szükségünk van elnökünk agyára (és kemény kezére)!”
Jelentette ki egyszer és meggyőződésem, hogy ez az ember habozás nélkül támogatott volna akárhány ártatlan gyerek lebombázását, ha ezt ez az elnök elrendeli. Node elébevágunk az eseményeknek.

6. Műveseosztály

Decemberben a művesére voltam beosztva. Ez számos, a város, sőt néhány környező városban elhelyezkedő műveseosztályok betegei közül jóháromszáz ambuláns, a művesegép melleti karosszékben való vizsgálatát jelentette egyenként, havonta kétszer. Ezt a nehéz feladatot a közvetlenül Porto által irányitott, az egyetemi kórháztól csupán néhányszáz lépésre elhelyezkedő művesecentrumban kezdtem el egy hétköznap reggelén. Tudtam, hogy állásom igazi magva a művesebetegek ellátása, igazi munkahelyem tehát ezen műveseállomások közül néhány, ahol a betegek többségét nem a privát nefrológuscsoportok egyike, hanem mi, az egyetemi csoport végezzük. A művesekezelésben mély és igen jó tapasztalatokkal rendelkeztem. Tehát:
Belépek új munkahelyemre. Nagy, ablaktalan posztmodern épület. A nővérek kedvesen fogadnak, egyikük bevezet a művese osztályra. Húsz-huszonöt többnyire kövér ember, férfiak és nők, fiatalok és aggok, fehérek és feketék, fejükön fülhallgató, unott arccal nézik a televiziót hatalmas orvosi bőrfotelekben egy-egy művese-géphez kötve.
Nagy önbizalommal és kedvesen szólitom meg egyiküket. Bár sohasem jártam még Louisiana államban műveseosztályon, tudom, sokhelyütt sikerült igen jó kapcsolatba kerülnöm betegekkel, olyanokkal is, akiket akkor láttam először. Tudom, mit várnak tőlem, tudom milyen szóból értenek és tudom, mit mondjak nekik. Szakértő lettem, nagy tapasztalattal. Tiz év rutin- új nap új győzelem...az olvasó itt bizonyára ráismert Louisiana-beli tartózkodásom egyik legominózusabb pillanatára, mely e könyvet részben ihlette. De az aznap esti elmerengés és e könyv megirásának elkezdése között időben van még másfél év, melyek legtanulságosabb epizódjait nem hagyhatom el. Folytassuk tovább tehát ezen az első napon, 2001. december elején, az S.-szel való találkozást követően történtekkel.
Egy másik beteg megkérdezi nevemet, majd igy szólt:

„Micsoda név ez? Ez nem is név! Johnson doktor, az egy név!”
(Johnson egy kiválóan kutató, de a klinikai orvoslásban gyengécske kollegám volt.)
Ez a beteg -mint később kiderült- igen népszerűtlen volt az orvosok és nővérek között egyaránt, s antiszociális tendenciákkal gyanúsitották. Később sokat kezeltem a magánkórházban, s előbb-utóbb rájött arra, hogy érdemes rám hallgatnia. Nagy szerencsétlenségére súlyos szivbeteg volt, s mint kiderült, nagyon súlyos családi problémákkal küszködött otthon. Szántam ezt a szerencsétlen beteget, pedig ezt ő folytonos kötekedésével nagyon nehézzé tette. Megértettem, hogy ez betegségének része, az arra adott egy lélektani reakció.
Egy harmadik beteg már viselte a veseátültetésre várók csipogóját, holott kanülje fertőzött volt, s ahhoz nem engedte az orvosdokat hozzányúlni:
„Ez az én testem, egy orvos nem ismerheti olyan jól, mint én” -s nagyon makacsnak bizonyult ezen meggyőződésében. A veseátültetést általában a legjobban együttműködő betegeknek engedjük meg, akik majd az olyan ritka és értékes átültetendő szervekre kellőképpen vigyáznak. Természetesen nem végzünk veseátültetést visszatérő fertőzés esetén sem, különösen olyanoknál nem, akik e fertőzés rendes kezelésének: a kanül eltávolitásának makacsul ellenállnak.
Hogyan jutott el ez az ember odáig, túl a szűrőeljárásokon, hogy a vesére várakozók listáján ilyen előkelő helyet foglalt el? Erre nem kaptam egyértelmű választ.
Valahogy úgy van ez, hogy az első benyomás ritkán csal az ennyire bonyolult esetekben: ahogy sorra jártam azt a tucatnyi helyi, s két másik, innen sztrádán is jóháromnegyed órai vezetésre lévő műveseosztályt, néhány dolgot azonnal észervettem. Először, hogy a helyi általános orvosi ellátás szinvonala jóval elmaradt az én oklahomai osztályométól (s ez különösen igaz volt arra a két műveseosztályra, ahol főnököm, Porto doktor volt az orvosigazgató)... mindez annak ellenére, hogy az utóbbi kettő közül az egyiket egy non-profit, tehát nem profitszerzésre szakosodott, neves dializiscég üzemeltette. Rendes, bölcs, igényes, lelkiismeretes, humánus, vallásos, mosolygós és elmerengő főnököm tehát akármely jó ember, talán, mint Bukowin, nemigen jó vezető- vontam le az első következtetést, s értésére adtam néhány helyi nővérnek, hogy bizony rendetlenek a kórlapok, s hogy az én rendelkezéseimet, amit a kórlapba leirok, ugyan hajtsák végre, mert ez törvény kiszabta kötelességük.
A másik dolog, amit észrevettem az volt, hogy a helyi nővérek szakmai tudása lényegesen alacsonyabb, mint bárhol, ahol eddig megfordultam, de ezt ők maguk nem tudják. S ha (mint tettem ezt sok más helyütt) elmagyaráztam nekik egy-egy olyan témát, mely szorosan egybefüggött éppen aktuális rendelkezésemmel (s tettem ezt azért, hogy értve rendelkezéseim mélyebb értelmét nagyobb meggyőződéssel és lelkesedéssel hajtsák azokat végre), nos akkor egészen más választ kaptam, mint bárhol másutt. A nővérek meghallgattak ugyan, de rendelkezésem mégsem hajtották végre. Mintha ezt mondanák: te itt egy új orvos vagy, egyébként is csak egy a sok közül... mi tudjuk hogy itt mi a szokás, s mi vagyunk a fontosabbak. Hamarosan tapasztaltam azt is, hogy itt az egyetemi orvosokat lenézik és nem is veszik nagyon emberszámba. Egyrészt veseorvosból nagyon sok volt Shreveportban, mely valamelyest érthető is, hiszen a vesebetegek előfordulási yakorisága e helyen szokatlanul magas volt, s az a műveseosztályok feltűnően magas száma is. A betegek nagy többsége egyébiránt szerecsen volt, s veseelégtelenségük az esetek túlnyomó többségében az igen nehezen kezelhető, súlyos s évekig elhanyagolt magas vérnyomás következtében alakult ki. Erről való elképzelésem az, hogy a Nyugat

Afrikából idehozott szerecsenek (átvévén nem csupán gazdáik vallását, hanem gazdáik étrendjét is) veséje egyszerűen nem birta az őseikhez képest sokszoros mennyiségű sóbevitelt, mely az amerikai étkezési szokásokat általában jellemzi.
Az egyetemi orvosok ezen szerecsenek közül is a legszegényebbeket kezelték, s mivel az orvos presztizsét itt az is megszabja, hogy milyen betegek „jutnak neki", a nővér szemében mi bizony másodrendű orvosok voltunk egy jótékonysági, tehát rosszul működő, pénztelen intézményből.
A főnővérek sokszor beárultak Porto doktornál, ha valami, amit tettem éppen nem tetszett nekik. Amikor például -követve a legújabb, országosan kihirdetett és hivatalosan elfogadott vezérelveket és persze a Bukowin doktortól tanultakat- néhány beteget rábeszéltem arra, hogy a vérszegénységet kezelő hormont a bőr alá (mint az inzulint szokás) s ne a művesekezeléshez használt műanyag csőbe adják be (a hormon igy hatásosabb s esetleg kevesebb a mellékhatása), akkor egyenesen megtagadták az engedelmességet. Porto doktor az első két hét után behivatott, s türelmetlenül és láthatóan dühösen beszélt velem. Elmondta, hogy „szinte mindegyik főnővér panaszkodott rám" (csak később jöttem rá, hogy ez egyszerűen nem volt igaz), s hogy itt nem úgy van, mint északon:
„ Legyél kedvesebb a nővérekkel! Itt ez a szokás. Itt az ember mosolyog még akkor is, amikor éppen a hátadba döfi a bicskáját...",
hogy ez igy van, ez a realitás, melyet el kell fogadni és hogy a betegek körében elveszik csoportunk népszerűsége, ha nem vagyok elég kedves mindenkivel.
Mindez annyira meghökentett, hogy első meglepetésemben túlságosan őszinte voltam. Elmondtam, hogy az osztályokon, különösen a fentebb emlitett két osztályon rendetlenség uralkodik, hogy a kezelés hanyagul és sok tekintetben nem a legújabb elvek szerint történik, s hogy ezt a betegek érdekében mihamarabb rendbe kell hozni. Porto doktor erre részletesen elmagyarázta, hogy ilyet meg lehet tenni egy olyan helyen, ahol én magam vagyok egyedül orvos, mint Oklahomában. Ahol olyen konkurrencia van, mint Shreveportban, ott ügyelni kell arra, hogy a beteg át ne pártoljon valamelyik magánorvosi céghez, s különösen fontos, hogy legalább látszólagos összhang legyen a nővérek és orvosaink között, úgymond, hogy a beteg „ne lássa, hogy valami nincs rendben".
A beszélgetésből én a következőket szűrtem le:
1. Megerősödtek azok a nézeteim, melyeket Detroitban a kórház felé menet az autóban gondoltam ki, nevezetesenhogy a demokrácia csak akkor működhet, ha a szavazók legalább többsége viszonylag művelt. A betegnek például van ugyan orvosválasztási joga, de sokan ezt úgy használhatják ki, hogy alacsonyabb szinvonalú, de a betegeknek *látszólag* kényelmesebb kezelést ajánlanak, s a beteg által át nem látott kérdésben valótlan igéreteket tesznek. Ezzel ellentétben én eddig azért voltam sikeres, mert meggyőztem a beteget arról, hogy némileg több odafigyeléssel és munkával hosszú távon jobban érzi magát majd és tovább élhet. Ahol a betegek olyan műveletlenek, mint itt, ahol jelentős részük irástudatlan és kimaradt az iskolából, sohasem tanult fegyelmet s egyben makacsabb és bizalmatlanabb, mint az oklahomai farmer..... s ahol az általános orvosi szinvonal alacsony, a kezelés általában nagyon kevéssé intenziv, ott nehezebb dolgom lesz, mint bárhol eddig. Nodehát én ide csak két-három évre jöttem, ezt most el kell viselnem.
2. Főnököm, aki első látásra kicsit butácskának és naivnak, de alapjában véve humánusnak, bölcsnek és kedvesnek, szinte alázatosnak és behizelgőnek tűnt hiába mesél

nekem a távolkeleti vallásosság minden exotikus részletéről. Lám: a látszat fenntartása és a versenyben való megfelelés fontosabb, mint a szinvonalas, egyáltalán az elvárható minőségű orvosi gyógyitómunka. Milyen vallásosság az, mely nem a gyengét (a beteget) védi, hanem az orvos anyagi érdekét?
Node nem a fenti két pont az amerikai demokrácia legjobb leirása? A hamis, korrupcióra buzditó verseny és az álhumanitás? A szegény, a gyenge, a beteg helyett a gazdag embert védő vallás? Nem Shreveport csupán a jéghegy azon csúcsa, mely olyannyira primitiv, hogy élesebb kontúrokban mutatja azt, ami általában ügyesebben leplezett?
Ilyen gondolatok mellett elhatároztam, hogy -mint tettem ezt New Yorkban- két év túlélése után elpályázok innen. Északon a szakmai szinvonalra, a szakmai kiválóságra való törekvés mégiscsak jobb eredményt mutat, mint itt az öregfiús-kedves, bicskadöfő Délen.
Két évet mégis itt ell töltsek, hiszen ha mindjárt elmennék, az rossz fényt vetne rám következő álláspályázatom alkalmával, ahol az alkalmazkodóképesség hiányának vélhetik az ennyire gyors állásváltoztatásokat. Tehát két év alkalmazkodás és türelemjáték. Komoly edzése lesz ez a kitartásnak, a belső akaratnak. Másfelől igy meg tudok majd győződni arról, hogy még kezdeti, felületes benyomásaim állják-e valóban az idő sarát.
Hamarosan rájöttem, hogy mind a betegek, mind a nővérek, de különösen orvoskollegáim és a főnököm egyszerűen azt várják el tőlem, hogy *kevesebbet* és *kevesebb szakmai elvárással* dolgozzam. Nem bánják ezek, ha a kezelés kevésbé preciz, nem, ha minden egy kicsit elmarad az elvárhatótól... feltéve, hogy békénhagyom őket, s hagyom, hogy minden menjen automatikusan a maga korrupt medrében. No jó, hát legyünk türelmesek. Alkalmazkodjunk. Igy több idő marad másra.
Januárban aztán előadást kellett tartanom a művesekezelés dózisáról. A helyi, a veseosztálybeli előadásokról két jellegzetességet hamar megfigyeltem. Az egyik, mely nyilvánvaló volt az ilyen elméleti, tudományos-elemző megbeszéléseken az az, hogy kollegáim tudása évekkel elmaradt az országos szinvonaltól, s hogy erről nekik nincs semmiféle fogalmuk. Könnyűszerrel érvényesithettem tudásbeli fölényemet az ilyen megbeszéléseken, s ennek gyakran nehéz volt ellenálni. A másik momentum az volt, hogy az elméletileg megbeszélt vezérelveket túl sokszor és túl egyértelműen nem követték a gyakorlatban. Az elmélet és a gyakorlat közti különbség kis mértékben gyakran előfordul, s ezt általában emberi gyengeségnek tudják be. Ez itt azonban jóval több volt ennél.
Előadásomra nagyon alaposan felkészültem. Elmentem a dallasi orvosegyetem könyvtárba, s jó három évtizedre visszamenőleg kikerestem a témával kapcsolatos tudományos cikkeket. Ezt azért tudtam megtenni, mert munkám egycsapásra nagyon könnyűvé vált december második felében. A főnővérek és főnököm vélt szövetsége („hozzám minden visszajut” -tartott sakkban a főnököm) miatt nagyon visszafogottan tudtam csak dolgozni, a munkakedvben visszafogott nővérek és műveletlen betegeim nagy örömére.
Igyhát rengeteget tudományos szakcikket elolvastam. Utóbbit segitette matematikai képzettségem, mely az amerikai orvosok átlagához képest kiugróan magas. S ez az olvasás a sorok között végre összeállt bennem egy olyan hipotetikus történetet, mely ugyan nagyonis szubjektiv-spekulativ és általam csak feltételezett elemekből áll, de véleményem szerint nagyonis jól jellemzi a helyi gondolkodásmódot. Éppenezért

megpróbálom ezt a szakproblémát leforditani nem-szakmabeliek számára a következő fejezetben. Hangsúlyozom, hogy a szakmabeliek közül a sokat-olvasók valószinűleg nagyon sokban egyetértenek az alábbiakkal, a keveset-olvasók viszont menten felnégyelnének eretnekségem miatt. A szakember a közvetlen, az éppen előtte álló feladatot látja, mint a kisgyerek, akinek a figyelmét leköti az éppen előtte elrepülő pillangó. Kissé magasabb, történelmi távlatokba egy szakember ritkán merészkedik. Node ime: egy mese a művesekezelés adagolásáról.

7. Mese a művesekezelés adagolásáról

Volt egyszer, hol nem volt az Óperenciás tenger mellett egy orvostudós a messzi Seattle-ben. A tudós elhatározta, hogy -a más tudósok által kidolgozott veseelméletet valamelyest megtoldva- a gyakorlatban is megvalósitja a *művesekezelést*, elsősorban olyan betegeknél, akiknek a veséje valamilyen heveny megbetegedés folytán leállt. A dolog azon elméleti meggondolás folytán alakult, hogy a vesét fel lehet fogni egyfajta szűrőnek.
Ebben a mi gépekkel teli szép új ipari világunkban minden bajt csakis egy gép orvosolhat, tehát (ápluszbéegyenlőcé) épitsünk fel egy ormótlan *szűrőgépet*, amelyen átáramoltatjuk a beteg vérét napjában egyszer mondjuk hat-nyolc óráig, s a leszűrt vért aztán visszaáramoltatjuk a beteg testébe. A vese tehát szűrő: ha nem működik, akkor egy *szűrőgép*, a *művese* majd mindent kipótol.
Hogy pontosan mit szűrünk, azt ugyebár nem tudjuk, hogy pontosan mennyit szűrünk, azt sem tudjuk. Node mindennek a lényege a jó eredmény, s ime most azt tapasztaljuk, hogy a leállt veséjű beteg, akinek ugyebár kómába kellett volna mennie és fájdalmas idegmérgezést kellett volna kapnia, most túlél és nem kap sem kómát, sem idegmérgezést. A megfejtés: van valami olyan kisméretű anyag, melyet kezdetleges, kisméretű molekulákat kiszűrő szűrőgépünk a beteg véréből kiszűrt, amit ezentúl úgy nevezünk majd, hogy urémiás méreganyag (uremic toxin).
Node mig a kómából és heveny idegmérgezésből sikerrel megmenekitett túlélt betegek egy része az alapbetegségét túléli és ezzel együtt veséje ismét beindul, más részük alapbetegségét ugyan túlélik, de veséjük már nem indul újra. Mit tegyünk ezekkel az utóbbi betegekkel? Megfigyeljük, hogy az utóbbi betegek nagy részében a vese ultrahanggal vizsgálva kicsi és nagyon fehér. Boncolási adatainkból tudjuk, hogy ez azt jelenti, hogy ezen betegeknél a vesebetegség nem heveny, vagy nem csak heveny: idült vesebetegség talaján kezdődött, amiből ugyebár már nincsen visszaút. Az ilyen vese teljesen elhegesedett, nincsen működőképes szövete. Ezt nevezzük *idült veseelégtelenségnek*.
Az idült veseelégtelenség gyógyithatatlan végstádiumú vesemegbetegedés. Gépünket mi csak heveny veseelégtelenségre terveztük. Az idült betegeket előbb-utóbb levesszük a gépről és akkor a beteg néhány héten belül szépen elalszik és csak a másvilágon ébred. Humánus orvosok saját zsebükből tehát összeadnak pénzt, hogy néhány ilyen idült, fiatal vesebeteg esetében az ormótlan művese tovább működhessen. Máskülönben a külön ezért

összeülő orvosi szakbizottság megállapitaná, hogy a beteg veséjének újraindulására esély nincs, s a beteget menthetetlenül levennék a gépről.
Néhány ifjú hosszabb ideig valóban túl is élt a gépen, s igy megszületik a hetvenes évek elejének még humánusabb, még kevésbé üzleti légkörében az az új vezérelv, hogy a társadalom ugyebár járuljon hozzá az idült vesebetegek *tartós művesekezelésének* finanszirozásához, s az emberi jogok, szabadság, demokrácia, jólét stb bajnoka: az amerikai parlament törvénybe iktatja, hogy egy állami biztositórendszer, a Medicare intézze az ilyen művesekezelések költségeinek fedezését.
Az egyszeri Joshua Smith doktor (Dr Kovács Józsua) rájön, hogy lám, humanitáriusan kiadott pénzem most a Medicare búsásan megtériti. Nosza, menjünk el mondjuk Pittsburgh-be, vagy Floridába, épitsünk fel egy műveseosztályt *saját vállalkozásként*, alkalmazzunk néhány nővért, s az általunk kezelt vesebetegeket dializáljuk addig, amig meg nem halnak. Kiderül, hogy sok ilyen beteg évekig túlél, a Medicare évekig fizet, az Eldorado tehát biztostva van. Éljen a humanitárius demokrácia és az orvosi csúcstechnológia ezen friss házassága, mostmár vehetünk Jaguár autót és nyithatótetejű Mercédeszt, vagy ne: inkább vegyünk Jaguárt a tizennyolcéves Samuel fiunknak és felnyitható fedelű Mercédeszt Sara-nak, a feleségünknek, nekünk jó lesz egy hatalmas BMW is...
Tehát minden jó, a történet happy end-del végződő amerikai sikersztori, csak még néhány apró mozzanatot kellene tisztázni. Múlnak az évek, s még mindig senki sem tudja, hogy pontosan miket is szűrünk ki a beteg véréből. Nos ezt még ma sem igazán tudjuk, node ez amolyan elméleti probléma, mely igazából csak keveseket érdekel. A másik viszont már kicsit kellemetlenebb kérdés, nevezetesen hogy pontosan milyen hosszú ideig is szűrjünk? Mert ugyebár a törvény azt mondja, hogy heti három alkalommal szűrhetünk, ennyiért fizet a biztositó és pont. Node azt nem mondja törvény hogy *hány órán át*?
Smith doktor tehát igy gondolkodik. Van itt ez az orvosi csúcstechnológia-cég, akinek képviselői kijöttek az osztályomra és azt mondják:
„Doktor Smith, nekünk van itt egy szuperszűrőnk, ez itt kétszer annyit meg tud szűrni egy óra alatt, mint az az elmaradott szűrő, amelyet Ön használ. Gondolja el.....ha a beteget csak három óráig kezeli négy óra helyett, ugyanaznap a következő műszakban újabb beteget kezelhet, a harmadik műszakban egy harmadikat, az ugyebár három műszaknyi beteg naponta, hat műszaknyi beteg hetente, igy jobban kihasználja a nővér idejét és a gépeket, a betegekből van elég, többet tud elátni....”
Pénzt betegenként kapunk, nem a gépi idő után, tehát.....ha ugyebár nem tudjuk, hogy mit szűrünk és a beteg halálozása annyi más dolog függvénye, akkor nem tudjuk, hogy mennyi szűrés elég, de egy új technika mindig csak jó dolog lehet....node minél gyorsabban forgatom a betegeket, annál jobb nekem....mégis vajon mennyire gyors az, ami már túl gyors? Fogós kérdés...elvégre az se volna jó, ha minden beteg hamar meghalna....
Nos, az igazságosság és a központi adminisztráció fellegvárában, az Amerikai Egyesült Államokban elkerülhetetlen ennek a kérdésnek *elfogulatlan, objektiv, tudományos, anyagi érdekektől mentes* (?) központi megoldása, mely a beteg (a fogyasztó) érdekeit védi... igyhát a fentebb egyszer már emlitett bostoni Lowry doktor elinditja a „művesekezelés történetének első korszakos orvosi kisérletét”, a hires-nevezetes NCDS országos művesetanulmányt.
Gotch és Sargeant időközben leirták korszakalkotó elméletüket a veseszűrés matematikai

modellezéséről, mely látszólag igen bonyolult egyenletekkel matematikailag, tudományosan és objektiven leirja a műveseszűrés mehanizmusát. Az egyszeri Smith doktor, aki -mint minden amerikai- csak szakmájában tájékozott egy kukkot sem ért az egyenletekhez, s Gotch doktort félistenként tisztelve sem érti meg azt, hogy miről is beszél egyáltalában....arra azonban figyel, hogy vajon az NCDS mit mond, s lélegzetvisszafojtva várja az országos tanulmány eredményét, melyet majd rögtön megért, mert szakmai (értsd anyagi) jövőjét érinti. Tehát: milyen hosszú szűrés elégséges?
Időközben persze a technológia halad. Az ormótlan művesék helyett csinosabb kis gépek jelennek meg, a betegek vérét már nem beépitett műanyagkanülökből, hanem saját vénájukból vesszük, melyet előzőleg összekötöttünk egy artériájukkal, hogy a benne folyó véráram nagyobb legyen. Két brooklyn-i amerikai-olasz sebész a hatvanas évek végén szabadalmaztatta ezt az eljárást nagy sikerrel....(vagyis nagy sikerrel Amerikán kivül. A sok kólahamburgersültkrumplitól elroncsolódott vénás érfalak itt ugyanis egyre nehezebbé tették ezen úgynevezett természetes érfisztulák kialakitását. Amerikában ezért inkább műeret kezdtek beültetni az ilyen emberek karjába. Minthogy egy sebész a műérbeépitésért ugyanannyi pénzt kapott, mint a természetesebb fisztulák gyártásáért, de az utóbbi nehezebb beavatkozás, ezért a sebész csaknem mindig a könnyebb megoldást választotta. A műér persze -mesterséges lévén- folyton bealvadt, állandó baj volt vele. Node: a nővérnek könnyebb ezt szúrni, a sebésznek könnyebb ezt beültetni, ráadásul ugyanannyi pénzért....a mesterséges, az új technika mindig jobb, mint a természetes...node eltértünk a tárgytól!)
Nos mit mutatott ki az NCDS tanulmány? Nézetem szerint először is azt, hogy nagyon nehéz lemérni a művesekezelés adagját, mert igazából nem tudjuk, hogy a művesekezelés mit szűr ki és hogyan. Nodehát ez nem annyira fontos, hiszen régi angolszász elv, hogy az elméleti meggondolások harmadlagos fontosságúak, az a lényeges, amely közvetlen hasznot hajt.
A tanulmány eredménye azt látszott sugalni a *felületes* szemlélőnek, hogy azok a betegek élnek tovább, akiknek egy bizonyos ureá-nak mondott jelzőanyagszintje a vérben (régen azt gondolták, hogy ez a vérben és a vizeletben gyakran előforduló anyag méreganyag, később kiderült, hogy nem az, de talán művesebetegekben vérszintje mégis jelzi azt, hogy a szűrés milyen hatásfokú- azon feltételezés alapján, hogy az igazi méreganyagok is hasonlóan szűrődnek ki, mint az urea) időátlagban a hét folyamán alacsonyabb. Mindegy, hogy ezt úgy érjük-e el, hogy viszonylag röviden és magas hatásfokkal, vagy lassan és alacsony hatásfokkal szűrünk. Ha az urea átlagban alacsony, az jó. Ha magas, az rossz. Ilyen egyszerűen gondolkozott a jó öreg Dr Joshua Smith és már vette is a nagy hatásfokú veseszűrőket, a betegek művesén töltött idejét pedig leröviditette. A betegek ennek persze nagyon örültek, hiszen ugyebár ki szeret órák hosszán keresztül egy géphez kötve ülni? A csúcstechnológia tehát ismét diadalmaskodott: a hamarsült hamburger jobb, mint az aprólékosan kidolgozott házi tyúkhúsleves.
A dolog a nyolcvanas évek közepén még kerekebbé vált. A mélyebb szemlélő észrevehette, hogy az NCDS valójában olyan változókkal dolgozott, melyek önmagukban keveset mondanak- nehezen értékelhető tanulmány ez, mely igazából nem ad választ a feltett kérdésre. Egy francia kisvárosban például makacsul régi szűrőket alkalmaztak nagyon lassú, hosszú művesekezeléssel és jé: a betegek jobban voltak és tovább éltek, mint amerikai társaik, ráadásul a vérnyomásukat is könnyebb volt kezelni. Titokzatos

detektivtörténet.....mi lehet ennek a magyarázata?
Nos jött a matematikai zseni, a nagyszerű és ünnepelt Gotch doktor. S mint egy modern Parszifál, megtalálta a művesekezelés szent serlegét, grálját. Ez volt a hires kátépervé. Ennek lényege az volt, hogy egy olyan változó szerint elemezte az NCDS tanulmány eredményét, amelyet az NCDS be sem vezetett. Ez a beteg méretére vonatkoztatott megtisztitott térfogat elve, mely azt mutatja, hogy mennyit kell szűrni ahhoz, hogy a beteg testének egységnyi térfogatából kiszűrjük a méreganyagokat. A furcsa dolog az volt, hogy ezt ugyan egy egyszerű integrállal szépen kiszámolta Gotch doktor, a matematikához nem értő amerikai orvosok szemében azonban még ez az egyszerű integrál is bonyolultnak, s igy istenien mágikusnak tűnt. Minthogy nem értették a dolog számtani oldalát, Gotch-nak nemigen volt kritikusa egy jó ideig még. Gyanús volt mégis, hogy az amerikai betegek hullanak, mint a legyek, mig európai és japán társaik tovább élték világukat. Tanulmányok tucatjai a mai napig azt bizonygatják, hogy az összehasonlitás nem jogos, hiszen az amerikai vesebeteg átlagosan idősebb, betegebb, satöbbi, mint nem-amerikai társa. 1992-ben mindenesetre mégis újraelemezték Gotch újraelemzését, s rájöttek arra, hogy a kátépervé célértéke túl alacsony, hogy a betegeket mégiscsak többet kellene dializálni. S no lám: a betegek még Amerikában is kezdtek tovább élni. No lám: upsz, végülis. Néhányezer beteg időelőtt meghalt, mert kevés művesekezelést kapott....ugyan már hiszen az ilyesmi megesik. Ezekután Gotch szaklapokban állitotta, hogy
„mindegy, hogy hogyan érjük el a kátépervé célértékét: egyedül ennek elérése fontos a beteg túlélésében". Hm....valóban? Miért vagyunk ebben ilyen biztosak?
Kezdett kiderülni, hogy a nagyobb testű betegek tovább élnek, mint a kisebb betegek, látszólag ugyanolyan kátépervé mellett (ennek jelentőségéről vitatkoztak olyan éles hangon Lowry és Gotch 1999.-ben Washingtonban...). Az éjszaka hosszan dializált betegek jobban érzik magukat hosszú távon, szivük falmegvastagodása (a sziv túlerőltetésének jele) visszafejlődik normális szintre. Vérnyomásuk jobb. Ugyan miért? A dolog magyarázata felderengett bennem 2002. januárjában. Tudtam, hogy nem fog nekem hinni senki sem, de azért mégis belevettem helyi, egyetemi előadásomba magyarázatomat.
Nem akartak velem vitatkozni a helyiek nagyon, mert a téma túl bonyolult volt nekik. Pedig van ennek egy józan ésszel felfogható alapja, melyet egy nefrológus talán azért nem ért, mert ugyebár *egyszerűbb elfogadni a nagyok által leirtakat*, mint paraszti ésszel végiggondolni a helyzetet a maga mélységében (v.ö.: „ Az ember majomabb bármely majomnál" F. Nietzsche: Imigyen szóla Zarathustra, saját forditás németből). Nos itt a magyarázat (tudományosan nem elfogadott, szubjektiv, hihetetlenül eretnek, ésatöbbi ésatöbi):
Az emberi vese nem szűrő (a veseorvosok itt felhördülnek), hanem emberi vese. A vese egy végtelenül bonyolult felépitésű emberi szervezet része, abba mélyen integrálódik és *több funkciója is van*. Egy ilyen funkciója a vesének például a felesleges só és viz eltávolitása....egy másik egy vérképzést elősegitő hormon termelése...aztán egy vitamin elválasztása.....s ezen kivül még sok más szerepe is van a vesének. A vese ráadásul a nap huszonnégy óráján keresztül teszi mindezt minden egyes nap.
Az amerikai szegényember a televizió előtt ül és alapvető boldogtalanságában pihenget és túlcukrozott, túlsózott, tartósitószerekkel jól meghintett mérgező (node új technikával gyártott, országos szabványokkal ellenőrzött, nagy amerikai cégek által reklámozott,

modern, nemzeti, demokrata...) ételekkel tömi tele magát, hogy egy inhumánus életforma iránti frusztrációit elfelejtse. A túlságos cukor- és kalóriafogyasztás kövérséget okoz és cukorbetegséget. Ez tönkreteszi az érfalakat, magas vérnyomást okoz. A nagyon magas zsirbevitel szintén roncsolja az érfalakat és a szivet. A túl sok só, a sok tartósitószer, az előbbiből eredő magas vérnyomás, az abból eredő szivelégtelenség, az érelmeszesedés: mindezek pusztitják a vesét, mely előbb túldolgozik, majd hanyatlani, végül hegesedni kezd. Ahogy a vese pusztul, egyre kevésbé tudja kiválasztani a túl sok sót, mely felgyűlik, súlyosbitja a magas vérnyomást és végül szivelégtelenséget okoz. Amikor a beteg már művesekezelésre szorul, akkor sem hagyott fel mérgező életmódjával: továbbra is túl sok sót eszik és vizet iszik, nem mozog és a televizióban nézi az ostoba és hazug erőszakos filmeket. Érfala meszesedik: az érfalak izomzata és maguk az érfalak túl merevek lesznek. A beteg hetente háromszor eljár a gyűlöletes művesekezelésre, ahol mint a heringek össze vannak zsúfolva, szúrkálják őket és folytonosan szidják, hiszen a diétát nem tudják betartani, s a túlzott viz és sóbevitel nehézzé teszi a művesekezelést: a gyorsan, gépileg eltávolitott viz és só hirtelen elhagyja a merev ércsöveket, a sziv nem tud alkalmazkodni a vértérfogat hirtelen csökkenéséhez, a vérnyomás esik, s ez csökkenti a sziv oxigénellátását. A beteg rosszul érzi magát, hányingere van és még jobban utálja a dializist.

Az Amerikában csak nagyritkán megjelenő orvos utasitásait a beteg (én szabad ember vagyok tehát öntudatom van!) nem tartja be, igy a sok sótól vérnyomása magas. Az orvos ráteszi a mindenféle mellékhatással együttjáró vérnyomásellenes szerekre. Az orvos-beteg viszony üres, hiszen az orvos egy hónapban egyszer jelenik meg: öt percre. A hirtelen művesekezelés nem távolit el elég foszfort, mely csont és érrendszeri betegséget okoz. A rosszul menő művesekezelés nem oldja meg a vérszegénységet, a beteget hihetetlen méretű, vérképzést segitő hormondózisra teszik hetente háromszor, melyből a művesecégek és gyógyszercégek hatalmas profitokat szereznek. A hormont intravénásan adják igen nagy dózisban, s ez valószinűleg sokakban még tovább irritálja a vérfalát, növeli a vérnyomását. Egyszóval a misztikus urémiás toxinok vélt eltávolitása nem mond el mindent. Az igazság az, hogy a gyors és ipari, csúcstechnológiájú dializis egy hanyagul, lélektelenül elvégzett, nem egyedreszabott *szabványkezelés*, mely nem vezethet jóra.

Aki a gyári műanyaghamburgert eszi az édesanyja gondjával megfőzött leves helyett, annak elment a józan esze.

Egy lelkiismeretes orvos által egyénreszabottan, gondos figyelemmel felirt és lassan, hosszú órákig végzett művesekezelés, melyet nem minimumbéren tartott, képesités nélküli nővérsegédek, hanem elhivatott nővérek végeznek az orvossal szorosan együttműködve: ez a jó dializis és ezt nem méri egy élettanilag értelmetlen, irreleváns és primitiv matematikai képlet, mely azt sugallja, hogy egy egységnyi betegtérfogatra a kétszerrövidebb kezelés ugyanolyan jó, ha kétszerannyi csúcstechnikát tartalmazó szűrővel végzik.

A technika és egy általános képlet nem helyettesitheti a gondos egyénre-, vagyis betegreszabott figyelmet, törődést.

Sem a művesekezelésben, sem az orvostudományban, sem az életben. Sohasem. Node hogyan érthetné meg ezt mondjuk Perkins doktor, vagy Porto doktor, vagy pláne Goldstein doktor? Nem is fogják megérteni soha. Ahhoz ugyanis, hogy valaki ilyesmit megértsen, ahhoz el kellene olvasnia a Karamazov testvéreket, vagy a Nyomorultakat,

vagy a Ramayana-t, vagy a perzsa hőseposzt, vagy a Kaleavala-t, vagy meghallgatni a pápua vének énekeit, vagy a bantu törzsfőnök szent szavát. Az amerikai orvosok azonban nem olvasnak mást, mint szakmájuk szakcikkeit (nomeg a Wall Street Journal-t) és abban azt olvassák, hogy kátépervé. Ezt azután hangszórók és a nemzetközi sznobizmus kürtöli világgá, s mindez meg sem áll Budapestig.
„Hm: az *amerikaiak* ezt mondják? Csak igaz kell hogy legyen, ha Ők mondják....elvégre hát kokakóla, csillagokháborúja és hamburger, emberijogokdemokrácia nomeg holdonjáróűrhajós."-s igy van és igy lesz ez, amig világ a világ.
Megjegyezném, hogy számos a művesekezelés adagolásának elméletével kapcsolatos fenntartásomat nem mondtam el hely hiányában. A shreveportiakat azonban akkor nem kiméltem az előadásom alkalmával.
Egy dolgot mégis megemlitenék. Ha valaki ismeri a biostatisztika orvosi alkalmazását, akkor rájön arra, hogy milyen kevés elméleti értéke van matematikai viszonyt, asszociációt keresni egy sokismeretlenes egyenletben *egy egyszerű független változó* és *egy nagyon összetett végkifejlet* (a beteg túlélési valószinűsége) között. Ennek a viszonynak a vizsgálata még nagyszámú beteg esetében is nagyonis férevezető lehet. A matematikailag kimutatott viszonyt nézetem szerint a gyakorlati orvoslásban egyszerűen túlértékelik. S ez nagy hiba. Itt ugyanis a következő probléma jelentkezik. Mondjuk megkérek háromszáz beteget, hogy vegyenek részt egy olyan orvosi tanulmányban, mely a Coca Cola életmentő hatását fogja kimutatni. A betegeket két csoportra osztom. Az egyik kap kólát, a másik nem. Két év múltán azt látom, hogy azok a betegek, akik kólát isznak, azok közül kevesebben halnak meg, mint a nem kólát ivók közül. Ez azonban csak akkor lenne a kólaivás *eredménye,* ha a két csoport nagyjából azonos állapotú betegekből állna és nagyjából ugyanaz történne velük a kólaiváson kivül két évig. De még akkor is lehetséges alternativ magyarázat: akik valami miatt betegebbek és majd korábban halnak meg, azok általában kevesebbet esznek és isznak, a kólaivás tehát nem oka, hanem tünete a betegség-túlélés viszonynak.
Itt van még egy probléma: a két csoport mindenegyes tagja nagyon sok tekintetben és nagyon nagy mértékben különbözhet. Általában igaz, hogy minél nagyobb a csoportok létszáma, annál jobban hasonlók a csoportok általában (random kiválasztás esetén). Elegendő beteget találni ilyen tanulmányokhoz azonban nagyon nehéz. A betegcsoportok kisebb létszám esetén jelentősen eltérhetnek egymástól *olyan fontos, lényeges dolgokban, amelyeket még nem is ismerünk*. A végső kifejletben jelentkező különbséget aztán majd az *ismert* különbségnek (kólát ivott-nem ivott) tulajdonitjuk.
Egy még ennél súlyosabb hibát követett el a 2002-ben megjelent HEMO tanulmány, mely az NCDS egyetlen utódja volt. A kérdésfeltevés eleve hibás: *icipicit nagyobb* művesekezelés (kátépervé szerint mérve csak: a kátépervé azonban nem jól jellemzi sok olyan anyag kiszűrését, mely időhöz kötött, akármilyen is legyen a szűrő...), melyet *mindkét összehasonlitandó csoportban lényegében ugyanúgy végeznek* vajon javit-e a betegek túlélésén vagy sem? Persze nem javitott. Ugyanis az összehasonlitott csoportokat lényegében ugyanolyan hosszú ideig kezelték. Két elégtelen kezelés lényegében ugyanolyan rossz, ha az egyik egy icikepicikét kevésbé rossz is, mint a másik. Dollármilliókat felemésztő, tizezrek által megtapsolt tanulmány, mely.....nem ér semmit (veseorvosok ismét felhördülnek). 2002 januárjában a HEMO tanulmány persze még nem ért véget. Ez igazából azév novemberére tartozik. Mégis következik az örök kérdés: ***hogyan tudnak szakemberek ezreit a világ minden részéből ilyen vulgáris módon***

becsapni? Hova veszett az értelem az orvostudományból?
A válasz szomorú. Az értelem legnagyobb ellenségei ugyanis a *túlszakosodás és a korrupció.* A korrupció legnagyobb szövetségesei pedig *a kényelmesség és a sznobizmus*. Valamikor talán rájönnek szakemberek arra, hogy matematikai képletek -azok bármennyire bonyolultnak és formailag elegánsnak tűnnek is- mindig lényegesen leegyszerűsitenek egy bonyolult rendszert, mint amilyen például az emberi test, vagy az emberi életmódnak a testre való hatása. Matematikai képletek kevésszámú változót vesznek figyelembe, s ezért mindig pontosan érteni kell azt, hogy pontosan milyen tényezők összefüggését irják le milyen körülmények között, illetve milyen tényezőket és körülményeket nem vesznek figyelembe. Ha valaki (kényelmességből, haszonvágyból, vagy a képletek szépsége miatti csodálatából, vagy a hatalomnak való meghajlás miatt) a matematikai képletek érvényességét automatikusan kiterjeszti olyan tartományra, amelyre ezek nem vonatkoznak (ezt saját nevezéktanom igy nevezi: lineáris extrapoláció): nos ezzel meg lehet ölni néhányezer beteget.
A politika, gazdaság, jog és az intézményes vallás is lényegében erről szól: egyszerű képletek egyenesvonalú, mesterséges kiterjesztéséről egy végtelenül bonyolult gyakorlati valóságra (lineáris extrapoláció).
S akkor aztán jöhet az egyszerű képletek tekintélyelvű követői közötti értelmetlen ökölharc (v.ö. politikai-gazdasági-vallási formák, társulások, intézmények, mozgalmak, izmusok, abszolút érvényű elméletek, szent teológiák, történelmi leegyszerűsitések...stb). Ezzel meg lehet ölni sokmillió egészséges embert is. Node az olvasó unatkozik. Beszéljünk hát az *evésről*.

8. Lefogyom

Az orvos sokszor nagyonis lelkiismeretes hétköznapi hős, avagy pap, aki éjszakákon át dolgozik, emészti magát egy gyakorlat problémán és képzi magát, tanul egész életében. Másszor az orvos korrupt és fontosabbak neki a részvények és a golfpálya, nomeg a félisteni tisztelet, a presztizs. Az utóbbi fajtából sokat láttam. Az előbbiből is.
Nos sokat tanulok én? Igen. Korrupt vagyok-e?
Nos folyton azt mondom a betegeknek, hogy a túlsúly rossz, s vesebetegség is részben a túltápláltságból ered. Akkor én miért vagyok most túlsúlyos? Miért hirdetek olyan elveket, melyeket magam nem tartok be? A betegek persze megszokták, hogy az orvos nem következetes, magára nem vonatkoztatja elvárásait, node ez nekem nem lehet mentség. Nem iszom, ez jó. Nem dohányzom, ez jó. Nem eszem zsiros ételeket ez is jó. De a sok stressz miatt sok túl sok szénhidrátot eszem. Ez nem való. Persze Oklahomában és West Virginiában számos frusztráció és stressz ért, node itt, Shreveportban minden könnyebb. Milyen ürügyem maradt arra, hogy túlsúlyos legyek?
Ilyen ürügyem persze nincs. Hát akkor? Persze, semmi nem nehezebb ezen a Földön, mint egy valamennyire is következetes életforma. Node nem én mondtam egykor, hogy az ember hitét saját életében kell keresse és hogy saját életével inkább beszél, mint tetteivel, vagy szavaival?
Felirtam tehát szobám falára, hogy a túlzott kényelem éppenanyira mérgező, mint a

szükséges kényelem hiánya, s ezzel elkezdtem szokásos januári éhezésemet. Januárban a betegszám az egyetemi kórházban az átlagosnak úgy *kétszerese* volt. A munkaterhelés nagyon kemény volt, s most ezt kellett elbirnom napi egyszeri, este félhatos étkezéssel, s egyetlen csepp viz ivása nélkül napközben éjfél és este félhat között. Szokott módszeremet alkalmazva mégis végig tudtam vizsgálni minden betegem mindennap. Ezt csak úgy lehet elérni, ha az ember figyelme -minden éhezés és szomjazás ellenére- maximális és mindenekelőtt: ha az ember megszervezi magát belül. Szinte másodpercek alatt kellett tudni asszociálni egy bizonyos fizikális jelet, egy adott panaszt, egy anamnézisbeli furcsaságot, egy laborleletet, s összeállitani ezekből egy valószinű diagnózist és kezelési tervet. Ebben saját tapasztalataim aprólékos, mozaikszerű összerakása és egy sajátos súlypontozás (ez azt jelenti, hogy sok a tankönyvben szereplő agyonhangsúlyozott laborlelet, képlet vagy tünet nem olyan fontos, mások sokkal jellemzőbbek és fontosabbak....s általában sokkal többet elmond ezeknél a beteg figyelmesebb végighallgatása- elvégre a tankönyveket elméleti tudósok és nem gyakorlati orvosok irták, s előbbiek nemigen találják meg a hangot a kedves beteggel, nomár tisztelet a kivételnek) sokat segitett. Rutinomat tehát saját magam tudatosan próbáltam megszervezni, *saját megfigyeléseimet és a sajátos körülményeket sajátosan ötvözve tudományos eredményekkel*, melyeket a legújabb neves szaklapokból és kongresszusokról ismertem. Minden mozdulatomat előre ki kellett számolnom, még azt is, hogy egy-egy lépcsőfordulóig pontosan milyen ritmusban és milyen lendülettel jutok el. A sok számitógépes játék ekkorára nagyon felgyorsitotta gondolkodásomat. Ez a figyelem és lendület sokszor meggyőző volt a betegnek is, egyfajta jó, könnyed, humoros légkört teremtett a beteg, a fellow-m, a rezidensem és magam között.

Januárban kezdett diétám az éhezés februári befejezése ellenére elinditott a lefogyás útján. Néhány hónap alatt testsúlyom tizenöt százalékát vesztettem el. Ehhez azonban az akaraton kivül ismeretekre is szükség van a dietetika köréből. Utóbbit lassan, fokozatosan szedtem fel. Pédául nem tudtam, hogy Amerikában a kenyeret is cukrozzák. Azóta nagyon figyelek és igyekszem kiszűrni minden *felesleges, mesterséges* szénidrátkalóriát. Friss gyümölcsöt és zöldséget viszont ettem, s ebből szereztem be a szükséges szénhidrátadagot. (Szó nincs az ekkoriban olyan *divatos* alacsony szénhidráttartalmú diétáról. Ez itt a fölösleges, *iparilag előállitott* cukrot kerülő diéta.)

Végül aztán áttértem a vegetariánus étkezésre és elkerültem mind a gyorséttermeket, mind általában az éttermeket.

Ez gyökeresen ellentétes a folyton nassoló, éttermekben élő amerikai ember diétájával. Itt a betegségszintű, morbid elhizás ma már *általános* jelenség. Ennek fő oka természetesen a helytelen életmód mellett főként a *tudatlanság*, a hangos és hazug reklámokban, közhiedelmekben való hit, a túlzott kommercializmus, s utóbbi miatt a józan ész átmanipuláltsága, az általános műveltség hiányának tömeges méretű elterjedése.

Az egyszeri amerikai elhiszi azt, hogy a gyorsételek, éttermi ételek, melyeket *pénzügyileg sikeres, a televizióban feldicsért megatársaságok* állitanak elő teljesértékű táplálékként naponta fogyaszthatók. Valahogy ezek a társaságok még egyfajta nemzeti, jellegzetesen amerikai profilt is kiharcoltak maguknak....

Az amerikai gyerekek táplálása az anyatej helyett etetett formuláktól egészen az iskolában felmelegitett konzervételekig mostmár tudományos körökben is elismerten botrányos és elfogadhatatlan. A televizióban látott csillogó-villogó csomagolópapirban tárolt, szuperételnek álcázott vegyszereken felnőtt gyerek persze nem lesz nagyon

egészséges. Mára egy amerikai gyereknek egyharmad esélye van arra, hogy valamikor életében cukorbeteggé váljon. A kisgyermekek körében is megjelent a korábban csak javakorúakban ismert kettes tipusú, kövérséggel kapcsolatos cukorbetegség. A vesebetegek aránya folyton növekszik, évről évre. A sziv- és érrendszeri megbetegedésből eredő halálozás nagyon magas, Amerikát csak néhány nemzet előzi meg ebben, közöttük a toronymagasan első, zsirt is zsirral fogyasztó magyar.
Másik oldalról az amerikai ember nem mozog, kényelmes fotelokban a négy fal között ücsörög s mindenhová óriási terepjárókkal jár. Az egyszerűbb emberek és a gyerekek pedig egyenesen a televizió előtt élnek: otthon, a terepjárókban, a kórházi várakozókban, a repülőtéren, mindenhol a képernyőt bámulják.
No lám: a nyolcvanas években az amerikaiak kezdtek tömegesen leszokni a dohányzásról, s helyette most a televizió előtt ülnek és esznek. Pedig a televizió talán még rosszabb, mint a dohányzás, hiszen az agy, a lélek, az ész egészségét együttesen rombolja. De ezt a televizió előtt ülő ember nem látja már. A villogó fények, a hamis reklámok, a megalapozatlan hiedelmek áramlanak, s a nézőnek csupán illuziója, hogy tud ellenük védekezni. A nem-hozzászokott, a nem-kábitószeres: a nem-televiziónéző csak szánakozva nézi az ilyen embert, aki nem veszi észre, hogy a legveszélyesebb drogok egyikétől függ.
Vajon miért nem veszi észre az orvostudomány, hogy minden receptora és minden chemokinje, gyulladásos mediátora, stressz indukálta érfalmegbetegedése mögött egy hibás hiedelemrendszeren nyugvó önpusztitó életmód áll? Hogy a közösségtől elszakitott, gépektől függő, koszoslevegőjű nagyvárosokban nyomorgó polgárt egy újabb gyógyszer sohasem gyógyithatja ki rossz életmódjából, s hogy a legjobb gyógyszer egy természetesebb és kisközösségi életforma lenne? Azért*, mert ez nem érdeke.* A pénzt én is, mint nefrológus, az *egyes krónikus beteg* szenvedésének enyhitése után kapom, s olyan problémák megoldásáért, melyeket nagymértékben maga az orvostudomány teremt. Közben a televiziónéző-nassoló lassan ehizik. Nyaka megvastagodik, s éjszaka nem kap elegendő oxigént: ez rombolja nyugalmát, mereviti érfalát, az agy nem kap elég pihenési lehetőséget és tovább degenerálódik. Ezen új és tömeges megbetegedés neve a „sleep apnea", az alvási léghiány. (Tibor egyszer azt mondta nekem: Amerika új neve a „sleep apnea nation",az alvási légzéshiány nemzete). A zsirszövet nem csak a nyakon halmozódik fel, hanem a belső szervek körül is, s idővel ez a szövet hormonmiriggyé válik: a szervezet ezáltal fokozatosan elpusztitja önmagát. Ezt látom én minden nap.
Egy hatalmas terepjáró, benne egy beépitett televiziót néző extrémen kövér ember, aki Jézusról szónokol és élteti az elnököt....ez a veseorvos legjobb reménye és jövendő páciense. Jó itt veseorvosnak lenni!
Egy bostoni hirneves belgyógyász egyszer lejött egy koleszterincsökkentő cég által szponzorált előadásra Shreveport egyik jóhirű éttermébe. Miközben hallgatósága az extrém gurmé zsiros bifszteket nyeldekelte (az előadó és én nem), ez a nagyon hires (és sovány) ember elmondta nekünk, méghozzá tudományos igényességgel, hogy a legújabb tanulmányok mennyire alátámasztják azt, hogy a sziv- és érrendszeri megbetegedések étkezési alapúak...hogy problémák például gyakorlatilag ismeretlenek Kina egy részében, ahol a lakosság keveset eszik és azt is frissen...hogy Franciaországban az éttermi adagok többszörösen kisebbek, mint itt (nem mutatott körbe, de én láttam a mellettem ülő Bush doktornő hatalmas tányérját)....hogy az utóbbi években a kövérségi arány drámaian nőtt Amerika teljes területén, de különösen a kontinens középső részén (a vallásos,

konzervativ, televiziónéző emberek éppen itt élnek nagy többségben- ez saját megfigyelésem). Bush doktornőnek megjegyeztem, hogy no lám, minden milliódolláros kutatás (melyet javarészt nem a fiatal amerikai titánok, hanem az idecsábitott külföldiek végeznek) csak arra jó, hogy a hamburegereket evő tévénéző életmódjának következményeit molekuláris szinten vizsgáljuk.
Különös, hogy ez a nagyon kövér kollégám, aki a cukorbetegséget valóban molekuláris szinten vizsgálja két nagyadag cukros kóla között is milyen toleráns túlzó, leegyszerűsitő kijelentésemmel szemben. Amerikában azonban a toleranciaszint lényegesen magasabb, mint otthon.
Megfigyeltem, hogy a magyarokkal szemben az amerikai ember kevésbé itéli el társának különc nézeteit. Ezt mindig csodáltam az amerikaiakban. De itt a külsőbeli különösség sem számit annyira, mint a ruhára és külsőségekre olyan sokat adó Európában. Sokkal nehezebben bélyegeznek meg például egy nem szokásos külsejű embert, mint otthon. Az amerikaiak nem is fektetnek olyan nagy súlyt a legújabb divat szerinti elegáns ruhára, mint otthon.Bush doktornő tehát bölcsen elviselte ifjonti tapintatlanságomat és fáradhatatlanul ette tovább tekintélyes méretű bifsztekét.

9. Alberto

Johnson doktort őszintén csodáltam. Ez a félgörög-félamerikai tudósember arról volt nevezetes, hogy szigorúan, s komoly statisztikai tudással lektorálta más tudósok egy-egy nevesebb újságnak megküldött szakcikkét a dializissel kapcsolatban. Sok értékes, tanulságos történetet mesélt arról, hogy milyen sok hibát vét egy-egy kutató, akinek cikkét éppen akkor nézte végig, s egyben biztatott arra valamennyiünket, hogy minden szakcikket magunk is mélyen és kritikusan olvassunk, ha akármely tekintélyes szaklapban jelent is az meg (elvégre nem lehet mindenki olyan figyelmes kritikus, mint ő...).
Mindebből arra következtettem, hogy Johnson doktor bizonyára egy értelmes, nem korrupt és nyiltelméjű, valódi tudósember, s nagy becsben tartottam azt a lehetőséget, hogy vele dolgozhatom. Ebben a véleményemben nem voltam egyedül.Történt ugyanis, hogy 2002. márciusában megjelent nálunk egy kis, sötéthajú, elszántképű olasz tudós, Alberto. Bizony meglepődtem, amikor ott láttam a laborban s első meglepetésemben hirtelen olaszul szólitottam meg. Szerencsémre hamar kiderült, hogy Alberto szerény angol tudással rendelkezett, s egyben teljesen megzavarta és frusztrálta őt az a fogadtatás, melyben ezért Shreveportban részesült.
Johnson doktor (nyiltelméjű, elhivatott tudósember, büszke „open minded” tudományos elfogulatlanságára) végtelen türelmének hamar végére ért, amikor meglátott valakit, aki az amerikai angolt mindössze törte. Ez több volt, mint kellemetlenség, vagy gyakorlati akadály: ez egy illúzió feladására kényszeritette azt az amerikai tudóst, akinek házában még a diszpárnák és a papirszalvéták is amerikai zászlóval voltak diszitve, s akinek könyvtárában a történelemkönyvek hosszú sora csak az amerikai történelemről szólt, azon belül is főként a háborúkról, melynek során a hős amerikaiak megmentették a

gonosz zsenik általi elnyomásban szenvedő idegen népeket. Az olasz ugyebár éppen egy ilyen hálás nép, amely természetesen meredeken felnéz felszabaditóira, akik a gonosz zseniktől őt megszabaditották. S valóban: az olaszok is nézik a szent amerikai filmeket, eszik a szent hamburgert, beszélik a szent angol világnyelvet. Nos ha az ember olasz rádiót hallgat, vagy elnézi az alázatosan ámuldozó olasz orvosokat az ASN-en, akkor ezt valóban igy is érezheti. De ha egy olasz tudóssal, vagy egy hétköznapi olasszal beszél, akkor kezdi megérteni, hogy ennek a népnek elrejtve a mélyben azért van egy sajátos, nem-modern, tehát *nem-amerikai* kultúrája is, mely Alberto esetében egy szempillantás alatt nyilvánvaló volt. S a legtöbb olasz bizony töri az angolt, mégha tudós doktor is.
Alberto egy általa kitalált tudományos módszerrel jött ide, hogy együttműködjön a tudományos cikkekből ismert „igényes és konzekvensen gondolkodó" Johnson professzorral, akit eddig csak szaklapokból ismert. Alberto azért tett látogatást a világ másik felébe (otthonhagyva feleséget, négy gyerekét és egy hatalmas, ligúr dombokon elhelyezkedő ódon családi házat egy végtelen hétre), hogy bemutassa módszerét. Azt azonban még igen szerény angol tudásával is hamar észrevette, hogy Johnson doktor célja az, hogy e tudományos módszert átvegye és az amerikai piacon eladja. Ez az Atlanti Óceánt átkötő tudományos együttműködés nagyonis egyoldalúnak készült- az olasz adja az ötletet, az amerikai pedig learatja az ötlet az amerikai világba való bevezetésének dicsőségét.
De nem alakult jól ez az együttműködés emberi szinten sem. A szenvedélyes és vallásos, minden izében érzelmes és kifejező, határozott és szenvedélyes tudóstipus Alberto (akire ráillett Nietzsche mondata, miszerint még egy velencei gondolásban is több öntudat és büszkeség van, mint egy angol demokratában) nem nagyon értette Johnson doktor köntörfalazását és folytonos aggályait. Johnson máskülönben minden délben elvitte Alberto-t a lehető legolcsóbb helyi gyorsétterembe, s e napi séta közben kimondott félelemmel lépett az úttestre, reszketve egy esetleg felbukkanó őrült autóstól.
A művese osztályon pedig, ahol a tudományos módszer bemutatása az én szakmai forditásom segitségével folyt, Johnson állandóan azért kritizálta a módszert, mert az nem „idiot proof". Alberto persze nem tudhatta azt, hogy miért olyan fontos az, hogy egy „előrehaladott és fejlett" ország műveseosztályán (éppen azon, ahol az előkép jelenete lezajlott) minden „idiótabiztos" legyen. Nos Alberto-t hamarosan tájékoztattam a realitásról: hogy az általános műveltség és intelligencia alacsony foka, a minimumbéren tengődő képzetlen nővérsegédek alkalmazása, a betegek ellenséges hozzáállása más helyzetet teremt, mint egy olasz műveseosztályon. De elmondtam Alberto-nak egy másik fontos momentumot is, mely módszerét itt némileg alkalmatlanná és nehezen kivitelezhetővé teszi.
Alberto módszere a művesekezeléshez szükséges műerek véráramerősségét mérte egy egyszerű, de manuális ügyességet igénylő új módon. A véráramerősségről a legtöbben azt gondolták, hogy ez kiváló mutatója annak, hogy egy ilyen műér mennyi ideig működik. Johnson doktor nemrégen mutatta ki, hogy legalábbis a mi osztályunkon ez az általánosan nagyjából elfogadott mutató nem működik. A véráramerősség például függ a beteg vérnyomásától, mely a művesekezelés során állandóan változik. Márcsak ezért is a vérárammérés megbizhatatlan, folytonosan változó mutató. Ezzel a felfogásával Johnson doktor ellentétbe került nemcsak a szakma nagyjainak egy részével, hanem egy olyan amerikai orosszal, aki vagyont szerzett egy drága gép feltalálásával, mely a műerek ezen véráramát megbizhatóan mérte. Minthogy ugyebár az orvoslásban és a tudományban a

legfontosabb mégiscsak az orvos anyagi jóléte, ez a vita fontos volt az orosz szabadalmazónak, aki állandóan csipte-vágta Johnson-t tudományos konferenciákon, bizonyitva, hogy Johnson eredményei hibásak, a vérárammérés (az általa szabadalmaztatott géppel....) nagyonis fontos és megbizható.
Nos Johnson, bár a vérárammérésben nem hitt, Alberto vérárammérő módszerével kisérletezett, s ebből próbált új szakmai cikkeket irni. Ez ugyebár újabb vágás az orosz ellen: a vértárammérést el lehet végezni a drága műszer nélkül is...
Amit sem Johnson, sem Alberto nem vett észre, az a következő volt. Olaszországgal ellentétben itt a betegek vérnyomása nagyonis változó volt a művesekezelés során két helyi sajátosság miatt: egyrészt a helyi betegek nagyon sok sót ettek és vizet ittak, s ezért rövid kezelésük során hirtelen nagy mennyiségű só- és vizeltávolitásra szorultak. A helyi betegek ugyanis jobbára csak gyorsételeket és igen sós nyalánkságokat ettek.
Másrészt: nagy többségük egy olcsó, rövid hatástartamú ás nagyon drasztikus hatású vérnyomáscsökkentőt kapott éppen Johnson doktortól. S ezt szokatlanul nagy dózisban és nem kellő gyakorisággal. Egy olyan vérnyomáscsökkentőről van szó, melynek rövid hatása lejártakor a vérnyomás hirtelen meredeken felszökik. Ilyen körülmények között valóban nem várhattuk el, hogy a beteg vérnyomása, s igy a műér vérárama stabil, viszonylag állandó legyen.
Az okos és elismert tudós erre miért nem jött rá? Miért én, az ismeretlen fiatal orvos kell észrevegyem ezt az alapvető tényt? Vajon ennyire szemfülesebb vagyok mint ő? Nem...egyszerűen erre Johnson doktor nem akart rájönni, sőt: elengedte füle mellett, mikor mondtam neki. Ugyanis ennek észrevétele *nem állt érdekében*.
A művesekezelés dózisával és a Johnson-Alberto kutatás aktiv követésével kapcsolatos tapasztalataim tovább vezették azon meggondolásaimat, hogy a tudományos kutatásban sok egyoldalúság, következetlenség fordul elő, s ez *a tudományos lapokat olvasva nem mindig nyilvánvaló.* Ami egy elismert lap hasábjain olyan jól hangzik, az lehet következetlen és alacsony szinvonalú a gyakorlati életben (sőt: tapasztalatom szerint igy van ez az esetek többségében). Elhatároztam tehát, hogy ennek a kérdésnek a lehetőségeim szerint jobban utánajárok, s igy a fenti kutatásban továbbra is részt vettem.
Közben az Alberto látogatás egy újabb adalékot adott ahhoz, hogy megértsem: mi az, ami annyira hiányérzetet kelt bennem az amerikaiakkal való személyes kapcsolataimban. Johnsonnal ellentétben ugyanis Alberto nem csupán úgy tekintett rám, mint tudományos munkatársra, hanem *érdekeltem őt úgy is, mint emberi lény*. Néhány napos intenziv olasznyelvű beszélgetés után megkérdezte mi a véleményem nekem őróla, *mint emberről.* Ilyen kérdés sohasem hangozhatna el egy amerikai és köztem. A helyiek számára én egy jó, esetleg szokatlanul lelkiismeretes, keményen dolgozó, vagy sokat olvasó orvos, helyesebben orvosfunkció lehetek. Emberi személy sohasem. Mint ember én nemigen vagyok fontos nekik, sőt: igazából nemis nagyon létezem.
Pedig feleségem amerikai volta miatt ez a helyzet nem volt ilyen egyértelmű. Johnson doktor felesége és saját feleségem például igencsak egymásra találtak partik során, hacsak abban is, hogy mindketten kifejezetten ellenszenvvel viseltettek Shreveport városa iránt. Feleségem, aki intenzivosztályos főnővér volt, elhatározta, hogy profilt vált, s újszülött intenziv osztályon kezdett szaknővérnek tanulni. A helyi oktató -egy fiatal és igen türelmetlen szaknővér- nemigen értette a felnőtt intenziv és az újszülött intenziv közötti átállás nehézségét, s mint tudatlan nővérrel beszélt feleségemmel. Nagyon elcsodálkozott akkor aztán, mikor egy nővérkollega hirtelen epilepsziás rohamot kapott, s

egyedül feleségem tudása és lélekjelenléte segitett elsősegély-ellátásában.
A tudatlanság és makacsság ezen ritka shreveport-i kombinációja általában nagyonis ellenszenvessé tette a helyieket a jobb környezetet látott orvosfeleségek számára, s ezek aztán gyakran rávették férjüket, hogy néhány év után költözzenek jobb helyre. Node ezt terveztem akkor én amúgy is. Annál is inkább, mert ezt a makacs tudatlanságot és hanyagságot láttam saját fellow-im egy részében is, különösen azokban, akik már rezidensek is itt voltak. Nem is beszélve a nővérekről. Egyik fellow-m (egy helyi szerecsen, igen szimpatikus és nagyon elhizott fiatal nő) áprilisban hozzám volt beosztva az egyetemi kórházba egy konzultációs hónapra. Nagyon elcsodálkoztam, hogy egy hozzánk frissen idekerült értelmes nefrológus orvosnő, a jónegyvenes, magát igen jól tartó,szőkehajú Webb doktornő szinte azonnal összeveszett e fellow-mmal. Webb doktornő helyi mivoltára meredeken rácáfolón igencsak karakán, őszinte, sőt némileg nyilt személyiség volt, aki valahogy sehogysem illett a helyi környezetbe. E naiv doktornő sokat panaszkodott fellow-mra, aki nézete szerint felületes, lusta és makacs volt. Porto doktor természetesen igyekezett mindent elsimitani, s neheztelni kezdett Webb doktornőre, mert nem nagyon szerette, ha bárki szakmai okokból bárkire panaszkodik.
Egyszer aztán Porto doktor behivatott, s elmondta, hogy fellow-m panaszkodik rám, amiért nem hagyom őt önállóan dolgozni. Mikor elmondtam Porto doktornak, hogy ez a fellow felületes és makacs s ezért jobb óvatosan fogni őt, Porto doktor ismét fellow-m pártját fogta. Az a fontos, hogy egy fellow jól érezze magát. Hogy milyen szinvonalú a betegek ellátása....nos hát mindenkinek tanulni kell egyszer, s bár a kérdéses fellow még kezdő, mindenki akkor tanul leginkább, ha szabadon engedik.
Egyszer aztán azt hallottam, hogy Webb doktornő nem hajlandó tovább dolgozni nálunk. A dolog nagyon furcsa volt, hiszen nem pályázott új állást. Egy pályája csúcsán álló értlemes orvosnő vajon miért mondja fel friss állását? A dologra évek múltán derült fény, mikor egyszer Webb doktornőt elkaptam egy őszinte pillanatában. Bár mint nefrológus nem dolgozott tovább, bizonyos kórlapellenőrző funkcióban részállásban megjelent a magánkórházban, ahol a veseátütetett betegeket kezeltük. Minthogy Webb doktornővel semmiféle bizalmas viszonyban nem voltam, ilyenfokú őszinteség szokatlan anomália, s ez az információ nagyon ritka orvosi berkekben. Történt ugyanis, hogy Webb doktornőt Porto doktor a veseátültetés irányába akarta terelni, amihez Webb doktornőnek különsebb kedve nem volt. Őt inkább az orvostannhallgatók oktatása érdekelte volna. Amikor Porto ezt megtagadta és a maga „humánus módján" tovább makacskodott, Webb doktor képébe vágta, hogy az igéreteket be is kellene tartani, s hogy ő bizony nincs arra rászorulva, hogy ilyen emberekkel dolgozzobn. Bár Webb doktor meggyőződésében osztoztam, nekem nem volt milliókat kereső ortopéd sebész férjem, s igy jobban kellett vigyáznom. Na igen, mi is teszi az embert óvatossá? Megélhetése és a szakmai hierarchiában alárendelt szerepe... Webb doktornő őszintesége és gerincessége akkor lesz igazán érthető, ha az ember számbaveszi a helyiek hizelkedő beszédét és széles mosolyait. Node gyémánt előfordulhat a legragadósabb sártengerben is.
Amikor egy beteg életéről volt szó akkor azonban már én sem birtam tovább és alaposans összevesztem egy helyi sebészprofesszorral. Én voltam a veseszakorvos konzultáns egy elesett, intenziv osztályon kezelt idős nőbetege esetében. Ez a kényelmes tekintetű, lassú mozgású, rangidős sebészfőorvos egyszer megtagadta a beteg általam már elrendelt művesekezelését. Amikor az osztályon találkoztam vele és megkérdeztem őt ennnek

miértjéről, igy válaszolt:
„Majd akkor dializáljuk meg, ha szüksége lesz rá!”
Minthogy éreztem a magas szellemi képesség nyilvánvaló hiányát e sebészben, próbáltam világosan és kimérten elmagyarázni a művesekezelés fontosságát ebben az esetben. A beteget a sebész ennek ellenére sem engedte dializálni, melyhez természetesen joga volt, hiszen ő volt a beteg főorvosa. A beteg napokon belül meghalt. Hogy ehhez mennyiben járult hozzá az, hogy nem kapta meg a művesekezelést (melyre kétségkivül szüksége lett volna) mostmár sohasem derül ki. Az ilyen esetek bonyolultak, egy tényező fontossága a sok közül nehezen állapitható meg. Mindenesetre a dolog egyetlen eredménye -még a beteg halála előtt- az én elmarasztalásom volt Porto doktor részéről.
„Ezt a tisztelt helyi orvosprofesszort sohasem tudod arról meggyőzni, hogy célod nem az ő kioktatása volt. Ez nem volt okos lépés.”
S ez tovább erősitette Porto doktor azon meggyőződését, hogy nem vagyok jó diplomata, s az enyémet, hogy a politika a gyenge és tudatlan emberek tudománya. Az az ember politikus, az a jó diplomata, aki nem biztos magában. Nem a gonosz zseni, nem a kivételes tehetség a jó politikus: a jó diplomata legtöbbször az átlagos képességű, gyenge akaratú, szorongó, de érdemtelenül jó társadalmi helyzetbe került szürke átlagpolgár, aki ott van minden szigorú törvény, minden arrogáns szervezet, minden kereskedelem, minden háború és minden elnyomás mögött. Nem az átlagtól kimagasló ember okoz bajt, nem az abnormis, nem az eretnek, hanem a szürke átlagpolgár, aki szorong és aki csak rangjában, csak társadalmi helyzetében, csak törvényeiben, intézményeiben, de nem hitében és tehetségében erős.
Ki a birodalmi intézmények, kegyetlen törvények, bálványimádó babonák és háborúk leghűségesebb hive? Nem a kivételes tehetség, nem a zseni, nem a filozófus, nem az eretnek, nem az arisztokrata, hanem a demokrata átlagpolgár, a jó fogyasztó, az ügyes, a kellemes, a hétköznapi polgárember.
Egykoron nem a spártai arisztokrata, hanem az athéni demokrata polgár kezdeményezett birodalmi háborúkat.... 2002. nyarán pedig márcsak hónapok voltak hátra e tétel újabb, ezúttal világtörténelmi szintű igazolásáig.
Node szólnom kell még Hatrey doktorról, mielőtt amerikai létem tizedik évének leirását befejezném. Hatrey másodéves fellow volt, s köztudott volt, hogy júniusi kórházi gyakorlata után (melynek során mellém volt beosztva) a következő hónapban a helyi veteránkórházban folytatja majd pályafutását, mint veseszakorvos.
Éppezért őt nagyon szabadjára engedtem ebben a hónapban, mégpedig két ok miatt. Egyrészt mert nagyon sok szakmai cikket olvasott, s kétségtelen volt, hogy tudása egy végzős fellow-hoz képest igen előrehaladott. A másik ok éppen az volt, hogy Hatrey doktor, bár hizelgett nekem mint a legtöbb indiai, azért láttam, hogy nem hallgat rám. Eleinte ez nagyon zavart. Később rájöttem arra, hogy Hatrey egyszerűen féltékeny volt rám. Tudta azt is, hogy nincsenek kapcsolataim, nincs tudományos rangom. Igy szakmai tudásomat és tapasztalatomat igyekezett úgy felfogni, hogy az csupán látszólagos, hiszenha olyan okos lennék, úgymond, akkor miért nincs tudományos rangom és elismertségem? Mint oly sokan, Hatrey doktor is hitt abban, hogy
„a konkrét, vagyis a formai, a hangzatos eredmények és rangok bizonyitják az igazi értéket”
,minden más csak fecsegés. A fellow-kat búcsúztató vacsorán, Porto doktor házában, minden fellow kapott néhány percet, hogy köszönetet mondjon oktatóinak. Mikor Hatrey

doktor sorra erült, igy szólt.
„Különösen Porto doktornak vagyok hálás. Olyan ő, mint a nagy Buddha. Bölcsessége megtanitott arra, hogy hogyan szolgáljam a betegeket. Hogy hogyan legyek belenyugvó és kiegyensúlyozott....Lajos doktor éppen ezzel ellentétben arra tanitott, hogy hogyan legyek nyugtalan és elégedetlen.....”
Egy sebész barátom (igen neves, nagyon jó szakember) viszont ezt mondta a minap:
„A sebész olyan, mint a kutya. Tanitani és vezetni kell és sohasem nyerni hagyni.”
Pedig nemcsak a sebész ilyen, hanem az orvos általában, s általában minden szakember. Ha udvarias vagyok magammal és az orvoskollegákkal, ha passzivan és kényelmesen belenyugszom egy adottnak vélt realitásba, ha a saját kényelmem a vezérlő fonal, mely életemet vezeti, akkor a betegnek válik ez kárára. A korrupció ellen, a kényelmesedés, a rendetlenség ellen bizony aktivan harcolni kell: önmagunkkal is akár. Node éppen ez különbözteti meg a bölcsességet a lustaságtól. A bölcsesség folytonos aktivitás és értelmes, nem-erőszakos, folytonos küzdelem jobbára az emberi lelken belül. A lustaság viszont gyenge, formai, felületesen udvarias, kényelmes és passziv. Valaki egyszer azt mondta, hogy a döglött halak folynak csak az árral.
Valamikor talán még Hatrey doktor is megérti majd, hogy Buddha sohasem ivott volna Coca Cola-t, s hogy mi sem állt gondolkodásától távolabb, mint a passziv belenyugvás. De addig sok viz lefolyik még a shreveport-i Red River folyón.

10. Tiz év és Philadelphia

Tiz éve már, hogy két bőrönddel Amerikába utaztam, s izzadva róttam Manhattan utcáit a kilencvennyolcadik utca felé. Most helyzetem kétségtelenül szilárdabb, de főleg kényelmesebb. Májusban még házat is vettem, hiszen megértettem, hogy az hamar eladható, megspórolom a lakbért, s adókedvezményben is részesülök. A ház igen nagy méretű emeletes faház, légkondicionálóval és egy apró kis kerttel egy nem előkelő, de viszonylag jó lakónegyedben, egyszerű, alsóközép, sőt közép-középosztálybeli polgárok között.
A helyi szokás az, hogy mindent kölcsönbe veszünk. A házamat kölcsönre vettem én is és olyan szempontok szerint, hogy bármikor könnyen eladhassam. Mig mások (még az alsóbb középosztálybeliek is) drága, sokesetben anyagi lehetőségeiken felüli házat és autót vesznek (jórészt kölcsönbe), én jóval az anyagi lehetőségeimen *aluli* házat és autót vettem ebben az évben. Mindezt tettem azért, mert nem volt igényem többre. Egy szebb fotel, egy nagyobb televizió, egy szebb szőnyeg- nekem legalább ezek teljesen közömbösek voltak, a boldogságom mértékét én az otthon-töltött idő hosszában mértem. Ez pedig érthetetlen volt abban a társadalomban, ahol a helyiek közül a nővérek is legújabb terepjáróikkal és drága mellplasztikájukkal dicsekedtek egymásnak.
A házunk még igy is nagyon nagy és kényelmes, mégha szerényen és egyszerűen berendezett is: a hatalmas házi szinház (óriástévé-dévédé-négyhangfalos-videós-digitáliskamerás komplexum) bizony hiányzott innen, bútoraink régiesek és egyszerűek...a hatalmas faház mégis otthon volt azért. Otthon, melyet nem a ház falai, hanem a család közössége teremtett.

Innen indultunk Magyarországra haza 2002. augusztusában...pontosabban repülőn először a ligúr tengerpartba, Alberto egy igen festői helyen elhelyezkedő lakásába Santa Margerita festői kis városában, hogy a shreveport-i kórházak elképesztő nyomorából kizökkentő kis kirándulást tegyünk. Itt meglehetős undorral hallgattuk egy sétahajón a kövér angol és indiai családot, akik legfőbb (és büszkén, hangosan előadott, elvégre az angol a világnyelv...) témája a helyi hússzeletek soványsága volt, s általában minden, ami közönséges, objektiv, megfogható és lényegtelen.
Annál inkább összebarátkoztunk Alberto egyszerűen élő családjával....majd a vonaton fiatal olasz bölcsészekkel, akik véletlenül éppen ugynazt a könyvet olvasták olaszul, amit akkor én angolul (egy palesztin-amerikai elemzését arról, hogy az európai orientalisták mennyire elfogultan tanulmányozták „A Kelet" kultúráját, s hogy minden látszólagos tudományosságuk ellenére a gyarmati rendszer igazolójává váltak: a könyv igen bonyolult és tetszelgő, angol szóvirágokkal teli nyelven volt irva, mely nem tudom milyen lehetett olasz forditásban, de alapvető tételét mégis megrázóan adta elő). A fiatal egyetemistákkal olyan jól megértettük magunkat még idegen nyelven és csak néhány óra leforgása alatt is, mint Shreveportban egyetlen szomszédunkkal, vagy kollegánkkal sem. Bizony a vonaton (például Genova és Milano között) az egyszerű olasz nép társaságában jobban otthon éreztem magam s nagyobb biztonságban, mint a büszke zsoldosvárosban Louisianá-ban. S amilyen csalódással hallgattam a rádiót, mely egy hivatalos politikai ideológiát szajkózott (a demokrácia, emberi jogok, a polgári szabadság átlátszó, kétszinű és hazug szólamaival), annyira rokonszenvvel néztem ezekre a melegszivű és természetes emberekre magam körül. Meglátogattuk a régi helyeket Milanóban és Velencében, végigzarándokoltunk Firenze leghiresebb képtárán, vettünk néhány jó könyvet egy velencei kirakodóvásáron, s kimerülve érkeztünk Szegedre.
Szeptemberben bizony nagyon nehéz volt (három hét után) a kietlen és kultúrálisan sivár Louisiana-ba visszaérkezni. Ez az ősz az Alberto-Johnson tanulmányban való aktiv részvétellel telt a szokásos kórházi munka mellett, migaztán október végén valami történt. Philadelphiában volt ismét az ASN (mint négy éve egyszer már), de most valami nagyon megváltozott. Előszöris Philadelphia előtt Charleston-ban jártam nefrológia konferencián s itt ismét ráébredtem az országosan elvárható szinvonal és a Shreveportban tapasztaltak közötti különbségre, de történt itt még egy érdekes esemény. A konferencia, mint annak idején San Diego-ban, a peritoneális, avagy hasi dializisről szólt. Egy megbeszélésen behivtak egy beteget, hogy a hasi művesekezeléssel kapcsolatos tapasztalatairól beszéljen olyan a konferencián résztvevő orvosoknak, akik nem voltak nagyon járatosak ebben a kezelési módban. Az döbbentett meg, hogy amint a beteg belépett a terembe az orvosok viselkedése mennyire elváltozott. Karinthy azt modja, hogy ő egy szobában egyedül csak ember, de ha egy nő belép, akkor férfivé változik. Sok orvos együtt beszélgethet közvetlenül, de amint a beteg belép, méltóságosakká és távolságtartókká válnak, *mintha a beteg ellenség volna.* Miért? A szakmaiság miért jár hidegséggel? Valóban ez a módja annak, hogy a beteg bizalmát, vagy tiszteletét elnyerjük? Ezt szóvá is tettem, s különösmód néhányan *helyeseltek.*
Itt, Philadelphiában a nagy, a Hemo tanulmány eredményét végre kihirdető dicsőséges urak felálltak a pódiumra. Miután az előadás befejeződött, odaálltam, ország-világ, s sokezer orvos előtt a mikrofonhoz. Meg akartam kérdezni a dicsőséges urakat, hogy micsoda értelme volt ezen sokmillió dolláros tanulmánynak? Hiszen a tanulmány alapkérdése értelmetlennek, irrelevánsnak tűnt (lásd az előző fejezetet, s felállása is

illogikusnak). Az erre való reakciókból meg szerettem volna érteni, hogy mi a mélysége ennek az illúziónak a közönség körében. Vajon rájönnek-e néhány józan észérvből, hogy semmilyen ünnepélyes külsőség és tekintély nem védhet meg egy alapvetően értelmetlen tudományos koncepciót, egy felesleges kutatási irányt?

Az utolsó másodpercben mégsem tettem. Aznap adtam elő tudományos poszteren az Alberto-Johnson tanulmányt, a megfeszitett figyelem pedig jócskán kifárasztott. Bukowin doktorral is találkoztam a poszter előtt, aki érzelmesen megölelt. Nem maradt elég erőm kiállni, mint egy magányos farkas, mint Coriolanus a világ elé. A konferencia dimenziói, a tizezres embertömeg, a méltóság varázsa, a szegényember meghökkenése a hatalom, a pompa előtt: még mindig bennem dolgozott. Pedig nem voltam magányos farkas. Egy kisebb ülésen mégis szóvá tettem a műveseadagolással kapcsolatos aggályaimat, s a teremben *támogatókra leltem.*

Pedig az ülésvezető tréfásan igy szólt hozzám:

„Nem azért, mintha le akarnám a leplet rántani (blow your cover) Önről Gotch doktor előtt, de árulja el a nevét”....

A teremben szinte mindenki hátrafordult a mikrofon felé, hogy lásson, de aztán *egymás után csatlakoztak hozzám további felszólalók*. Persze, kevesen voltak, talán csak kettő, vagy három? Mégis, no lám, a hangszórók mögött ott áll a nép egy része legalább, s no lám: nem mindig hisz a hangszóróknak. Négy hónapra álltunk ennek újabb, mostmár világtörténelmi bizonysága előtt, de erről még fogalmam sem lehetett ekkor.

A Philadelphia-beli konferencia legnagyobb tanulságát mégis egy barátommal való újbóli találkozás adta. Ez a barát Tibor volt, aki hozzám hasonló izolációban hasonló következésekre jutott mind szakmailag, mind másegyébben. A butaság, korruptság, anyagiasság, üres pompa ezen világában talán vannak mégis halk hangok, akik mögött független gondolat áll....

A repülőn visszafelé -első ihletemben- már Pilátusról kezdtem drámát irni (a dráma Pilátust mint botcsinálta helytartót mutatja be, aki valójában inkább filozófus lett volna, ha vasakaratú apja nem kényszeriti adminisztrativ pályára. Pilátus meg van győződve arról, hogy az általa szeretett görög filozófia magas szinvonala mellett a helyi, palesztinai egyistenhit túlzó leegyszerűsités egy alapvetően elmaradott nép számára. Ezért tekinti feladatának legalább az arámi-palesztin nép néhány egyszerű, de tehetséges fiának tanittatását, s teszi ezt saját költségén. Jézus, a helyi, arámi-palesztin népből való eredeti őstehetség egy dogmatikus és a néptől idegen vallási intézményrendszer ellen támad, amely Rómával szövetségben uralja Palesztinát. A nép ősibb, intézményektől mentes és nem-kereskedelmi, nem-pénzéhes hitéhez való visszatérést hirdeti, ahol senki sem kiválasztott, ahol nincs szükség papi rendre, hiszen minden ember szent és isteni gyermek. A helyi papság féltékeny kiváltságaira, s végül ráveszi Pilátus feje felett a római csinovnyikokat, hogy a status quo érdekében Jézust öljék meg. Jézus halála után Pilátus ellen fordul egyik tehetséges nevelt gyermeke, aki Jézus halálát és hitét elferditve terjeszti, azt saját vallási intézmény alapitására használja fel, miközben mitológiává szövi -mesterséges, idegen elemekkel vegyitve- az eredeti tiszta hitet. Pilátus látja a veszélyt, de belátja, hogy ebben a helyzetben tehetetlen s mindahány oldalról pusztán eszközként használták. Helytartóságát feladva Athénba indul, lemond helytartóságáról és mindenféle politikáról, hogy életét ezután a görög filozófiának szentelje).

Novemberben -még lassan, homályosan- kezdett felépülni a transzplant osztálybeli reformjaim tétova épitménye, s ez a roppant bonyolult szakterület egyre inkább

foglalkoztatni kezdett. Decemberben már maradt időm komolyabb elmélkedésre, igyekeztem még egyszer mélyebben átgondolni helyzetemet. Mint utóbb kiderült egy hatalmas, iszonyatos vihar előtti csend volt ez, megpihenés és filozófikus szertetekintés egy olyan rettenetes tragédia előtt, mely már nem mint magánembert engem érintett, hanem felbolygatta a félvilágot és baljós árnyékot vetett az egész emberiség lelkiismeretére.

11. NOR és NO2, végső tanulságok

Mindebből ekkor még semmi sem volt világos. 2002. decemberében messziről kerültem a hireket, filozófusan és elhivatottan elzártam magam minden „világi" történéstől, Tiborral is inkább csak hazánk és népünk jövendő sorsáról elmélkedtünk, s csupán a legáltalánosabb formában. A NOR (Neue Ordnung Restitutio), melynek legfontosabb gondolatait Velence és Trieszt között a vonaton irtam, s a decemberi nyugalomban megfogant NO2 (Neue Ordnung kettő) pedig egy nagyonis praktikus és közvetlenül hasznositható problémát kellett kibontson, melyet nevezhetnénk akár „Mikes Kelemen problémának" is. Hogyan élhet meg egy magyar ember egy olyan környezetben akár ideiglenesen is, ahol a környező emberek olyan nagymértékben mások, hogy a velük való kapcsolatteremtés mindössze szakmai szinten lehetséges? Tibor és én, sok más társunktól eltérően kezdtük felfogni, hogy miben áll az a különbözőségünk, amely elválaszt a helyiektől, s mely jellegzetesen magyarnak tekinthető. Idegen utazók olyasvalamiket mondanak nekünk, hogy „magyarnak lenni egyfajta kollektiv neurózis", node eleget hallgattunk idegenekre. Mit jelent mindez a magyar szemszögből?
A legmegfoghatóbb és leghétköznapibb különbség a helyiekkel szemben az érdeklődés, az élet alapvető súlypontjainak különböző volta. Aki magyar, az nem a logikus, a célszerű, a megfogható, az anyagi, objektiv, materiális szempontokat veszi csak figyelembe- annak végső célja csupán anyagi teljesitmény, vagy jólét nem lehet. Magyarnak lenni- ez szeretet és idealizmus is, művészet, sajátos világteremtés és folytonos küzdelem a túlélésért. Ez szeretet a föld iránt, mely nem eladó, melyet tartósan nem hagyhatok el, mint itt sok helyi, akit egy jó lehetőség ide, vagy oda hiv. Az én földem visszavár és felcserélhetetlen, eladhatatlan, szent, változatlan, örök. Szeretet a nyelv iránt, mely sajátos, egyedi, melynek hanglejtése nem levethető, akcentusa az angolul jól tudóban is jellegzetes marad...mely érzelmi árnyalatokban gazdag, melyet sohasem adhatunk fel, mint az az indiai, aki kislányának Julie nevet szeretne, hogy jobban elvegyüljön a bennszülöttek helyi tömegében. Szeretet a magyar vér iránt, akár a rosszulöltözött, szegény és „elmaradott", nemhalivudi-arcú honfitársam iránt, hunos vonásaival, kerekes arcával, aki „malomalja és fokos" is kedvesebb, mint Ady Endre minden dekadens párizsi modern mulatótársa és minden nyugati technikai vivmány. Szeretet a vallás iránt, mely csak látszólag nyugati és közelkeleti: valójában sajátos, s minden megvetés, elhatárolódás, letagadás ellenére ott viseli magán az északi puszták, a friss levegő, a végtelen tér, a szeretett állatok, a fekete föld szinét, izét és szagát. Szeretet a kultúra iránt, mely összeköt, mely sajátos mikrokozmoszt, hangulatot, újfajta

dimenziókat teremt, s sohasem hódolhat be a nyers római materializmusnak és dekadenciának, elkényelmesedésnek és elpuhulásnak, következetlen tudománynak, korrupt szakmaiságnak.
Nyugat Európa és Amerika a Római Birodalom örökösei- egy olyan birodalomé, amely elemésztette önmagát, mely beleveszett saját amoralitásába. Mi keresni valónk van nekünk Nyugaton? A technika és az anyagi jólét a „fejlettség", vagy az éretlenség fokmérője-e? Nem a fantáziátlan gyerek keres magának mindig új, cicomás és veszélyes játékot? S nem értelmetlen és hiú játék-e az űrhajó? Nem tud-e egy képzelőerővel megáldott kisgyermek inkább egy gyufásskatulyával eljátszani? Mit nekünk a modern terepjáró, az internet, az űrhajó, mely mérgezi a levegőt és a földet? Az ipari fogyasztó égig emelkedő, hulladékból épitett Bábeli tornya? Ez a követendő példa vajon nekünk, magyaroknak? S ki mesél nekünk emberi jogokról és szabadságról- a rabszolgatartó és szakbarbár nyugati polgár talán? S valóban „kultúráltabb", pláne civilizáltabb-e egy római (értsd nyugat-európai, észak-amerikai) polgár mint egy hun lovas (magyar, keleti ember)? Milyen szempontból, milyen vonatkozási rendszerben? Nagy Konstantin valóban tanithatja-e a nomád magyart *erkölcsiségre?* Talán annak a szerzőnek mégiscsak igaza volt, aki azt mondta, hogy a történelem tragédia annak aki érez és komédia annak, aki gondolkodik. Node adjuk meg a császárnak azt, ami a császáré. S örüljünk annak, ha nem erőlteti ránk laokóni ajándékát- ha görög, vagy ha római.
Aki játékokban boldog: terepjáróban, nagy házban, számitógéppel, interneten, televizióval, aki igy követel: nekem, nekem!, aki kapni akar és nem adni, aki jó fogyasztó, aki szakértő tudósként mindent tud a semmiről: *az gyermek*. Aki becsukja a szemét és boldog egy börtöncellában, ha kap Coca Cola-t és nézheti a televiziót, aki elszakadt a földtől, a friss levegőtől, hogy a vasárnapokat a légkondicionált mall-ban tölthesse: *az gyermek*. Aki mint Ádám hisz száguldani az Űrben, az űrhajóban, hisz bombázókban és űrfegyverekben azt tanitsa és hivja vissza a Föld szelleme, mint *gyermekét*. Aki megmérgezi saját Anyját kipufogógázaival, vegyszereivel, műanyag iparcikkeivel, letapossa Anyját tankjai lánctalpával az komisz *gyermek.* S az ilyen *gyermek* nem követendő példa, hanem nehéz, tanitanivaló kölyök, gyógyitandó beteg.
„ (A shreveport-i materiális, makacs, műveletlen és kultúrálatlan *pokol*) nem elfogadhatatlan *realitás*, mely ellen lázadni kell, hanem egy célirányosan kezelt reláció, melyet meg kell tudni tanulni kezelni (....) ahogy egy mű is figyelembe kell vegye az adott közönség nyelvezetét és egy „abszolút közönséggel" szemben nincs értéke, úgy Buddha (vagy Jézus, Mohammed, Zarathustra, Konfuciusz stb) gondolatai és azok tálalása és azok interpretációja három különböző egység, melyközül mindhármat értékén kell tudni kezelni".
S még:
„Ha (és ahol) az élet elviselhetetlennek látszik, annak fontos oka (...) a formai elem eluralkodása a vitális tartalom fölött."
Mit jelent ez? Azt, hogy a látszólag fafejű és makacs helyiek művészet nélküli, sótlan, szintelen világa formai elem. A mélyebb igazság nem az, hogy én itt egy átlagtól eltérő idegen, egy magyar ember vagyok, hanem az, hogy ezek az emberek embertársaim, akik viselkedését úgy érdemes felfogni, mintha ők tanitandó és gyógyitandó beteg gyermekek volnának. Ilyen Arnold is, aki tudatlanságában megvet mindent, ami nem amerikai, tehát nem felsőbbrendű....ilyen a helyi szegény dializisbeteg, aki szilárdan hiszi, hogy a Coca Cola megavállalat vezérigazgatója megbizható barát, akinek utolsó kis pénzét oda kell

adja...ilyen a szomszédom, aki szilárdan hiszi, hogy csak bombázók szárnyán röpülhet a békegalamb s ezt terepjárója hátulján öles betűkkel hirdeti.
Ezek az emberek is családtagjaim, véreim. Elfogadom őket, de hiedelemrendszerüket, s az ebből származó életformát nem. Még egyszer kimondja a NOR:
„A gyengeség okozza a kategóriák ismert ránknehezedését", értsd
Az erős:az energikus, érzelmeit kifejező és képzeletdús ember nem fogad el semmilyen formai realitást, kategórikus osztályozást, de érti, hogy a világ fontos és szerves része és a világ jobbátételén úgy munkálkodik folyton, mintahogy a vese tisztitja a vért.
Buddhai gondolat ez? Formailag igen. Valójában a NOR helyzetértelmezéséből eredő tanulság, mely nagyon sok klasszikus gondolkodó leirt gondolatához hasonlit.
Az NO2 megintcsak a képzelőerő, az aktiv és sajátos életértelmezés, a termékeny érzékenység, a fogékonyság fensőbbségét hangsúlyozza a piaci érdekelkülönülés és a statisztikai igazságok ellenében, s azt ismétli, hogy az egyéni emberi
„egymilliomod csak statisztikailag kicsi, valójában minden részpartikularitás fontos" , s itt bevezeti az ősi római dignitas, a méltóság fogalmát. Minden konfliktusra igaz, hogy
„minden elkülönült érdeken felül vannak magasabbrendű összekötések",
olyan magasabb nézőpontok, melyből a konfliktus felei csupán két összeveszett gyereknek tekinthetőek. S ismét buddhailag lefekteti a statisztikus populációelv demokrata szólamainak ellenpólusát:
„A nagy illuzió az, hogy a világnak asztrofizikailag infinitezimális része egy kis elkülönült én-ez hamis"
s ez megint öntudatlanul egy buddhai gondolatnak hangozhat formailag. Pedig az NO2 csak annyit akar mondani, hogy aki olyan másnak tűnik: a megvadult bennszülött a dializisszékben, aki elkerget engem, orvosát a televizió elől, az is az én vérem. De az NO2 ennél még többet is mond: felállitja a filozófikus egyénértelmezés formai, metodikai alapábráját. Ez (kissé módositva az azóta történt fejlesztések szerint) nagyjából igy fest, nevezzük ezt anti-arisztoteleszi alapelvnek:
a létige nem más, mint segédige, mely összeköt egy képzeletbeli ideális, standard, egyetemes megfigyelőt (alanyt) egy vizsgálandó, s csupán a vizsgálat által elkülönitett (diszkriminált) megfigyelt tárggyal (eseménnyel, személlyel, jelenséggel)**: **a létezés monotonul lineárisan extrapolált általánositás egy képzelt egyetemes megfigyelő feltételezésével, a megfigyelő és a lehetséges megfigyelési szempontok sajátos változatainak, a megfigyelők és a megfigyelt közötti kapcsolat sajátos viszonyainak elhanyagolásával.
Ezt finomitja a megfigyelések (igazságok, tények) *statisztikus értelmezése*, melyszerint a megfigyelő és a megfigyelt közötti kapcsolatot a lehetséges megfigyelések statisztikus átlaga határozza meg. Az ideális megfigyelő helyett bevezetésre kerül az „átlagos megfigyelés" és a „átlagos megfigyelő". Csakhogy a megfigyelő, a kutató legtöbbször bizonyos szempontok által befolyásolt *egyéni ember vagy társadalmi csoport*, mely sokkal kevésbé önálló és különálló gondolati egység, mint ezt mi hisszük, ha másért nem akkor azért, mert sajátos kapcsolatban áll a megfigyelt jelenséggel, tárggyal, vagy a megfigyelés folyamatával, nem is beszélve azokról, akiknek megfigyelését előadja.
Ha egy pillanatra mégis önálló, ideális, átlagos gondolkodó rendszernek tekinthető a megfigyelő egyéni ember (vagy csoport), akkor ha az a külvilágról való tudását érzékein keresztül is szerzi, majd ezt egy értelmező egység szűri, értelmezi, majd ezt az értelmezést a felsőbb gondolkodó funkció egyezteti az ész sajátos belső világával

(integrativ funkció), akkor ez az információszerzés *nem egyirányú*. Ha más nem a megfigyelés, a kutatás célja, a közlendő tények kiválasztása, a közlés módja erősen befolyásolja az „objektiv ismeretszerzés" folyamatát.

Locke-tól Kantig a filozófusok és más gondolkodók sokszor elhanyagolták az elme, a lélek belső realitásának a külvilágra való aktiv hatását és a belső, a szubjektiv realitás szinte végtelen potenciáját. Ez szülte a külső objektivitás, a harmadikszemélyű igazolhatóság hitét, a megfigyelések statisztikus átlagának túldimenzionálását, a külső valóság mindenhatóságának primitiv illúzióját.

Az érzékszervek értelmező szűrőjét például az ész magasabb funkciója irányitja, hiszen rangsorolni kell a beérkezett információk jelentőségét, figyelni, összpontositani kell a nagy információfluxusból egyes jelekre. Ha a villamoson megérinti valaki a karomat, az más, mintha a kedvesem teszi ugyanezt. Másfelől a belső ész aktivan befolyásolja nemcsak a beérkezett jelzések szűrését, hanem magukat az érzékszerveket is: ha úgy döntök, hogy a rétre megyek, akkor virágillatot érzek, ha a Holdra, akkor nem...ha a környező világból érkezett információfluxus végtelenül nagy, akkor az értlemező szűrőnek nagy jelentősége van, az érzékszervek irányitásának meg talán még nagyobb. Hogy hova megyek, mikor alszom el, mire nyitom ki és mire csukom be érzékszerveim kapuját: ez döntő a világnézetemre nézve. Ha valamely egyéni rendszer nem tudja, vagy bármi lustaságból nem meri kellő mélységgel és gyakorisággal tudatosan szűrni és értelmezni a külső világ ingereit, akkor azt a külső információs fluxus végtelensége, *vagy egyes elemeinek hangereje* megzavarhatja. Ilyen az, amikor valaki New Yorkba érkezik, s megszéditi a helyi szinek, hangok, csábitások intenzitása. Ha az értelmi szűrő sérül, ha a belső integrativ funkció megzavarodik, akkor ez az egyéni gondolkodó rendszer túlzottan befolyásolható lesz, érzékszerveire való ellenőrző hatása gyengül, az egyén elbizonytalanodik, szorong, féltékeny és agresszív lesz. Ez a sérült rendszer aztán nem hisz majd saját elméjének belső integrativ funkciójában (és ennek szinte végtelen potenciáját elfelejti), s túlzott jelentőséget tulajdonit külső történéseknek, személyeknek, intézményeknek, formáknak, kategóriáknak. Végülis az ilyen egyén bálványimádó és fogyasztó (és esetenként vesebeteg) lesz: minden belső, lelki, agyi, észbeli történést kivetit a külső, materiális világba, elhiszi hogy igazság csak külső, objektiv lehet, hogy a koponyán belül nincsenek sajátos dimenziók, kiszakitja szivéből az istent és kihelyezi a távoli égbe, kiszakitja szivéből a félelmeket és fantomokat teremt (a rossz ember, a bűnöző, a fenyegető abnormis idegen, a sötét szervezet, az ellenséges, embertelen nép, a gonosz zseni, egy agressziv vallás, a Sátán). A pénz, a fogyasztás, a külső, a formai elemek, az eredmények, a műszerekkel mérhető paraméterek, a világtól elszakitott egyisten, az objektiv és külső, az emberi pszichétől elszakitott természettudomány, a cicomás-csicsás mérgező gyorsétel- fokozatosan ezek válnak fontossá.

Az ész, a sziv, a lélek szinte végtelen belső potenciája elveszik, az intuitiv, az érzelmi, a belső dimenziók elcsökevényesednek.

Még a pszichológia alapja is kémiai, biofizikai, vagyis materiális lesz (de még ebben sem következetes a tudomány: igenis befolyásolni tudom visszafelé receptoraimat, kémiai mediátoraimat, hormonszintjeimet, sőt immunrendszerem erejét is lelkemmel és akaratommal, ha mással nem azzal, ha aktivan tornázom- a kémiai történéseket, a globális külső körülményeket a belső akarat, a lélek potenciája és ereje nagymértékben befolyásolni képes). Olyan ez, mintha elhinnénk, hogy a számitógép dobozának formája, vagy bite-jainak száma meghatározná a valójában *gyakorlatilag végtelen* kombinációkból

összeállitható számitógépes programok jellegét, értelmét. Milyen butaság is ez! Az emberi lélek, mégha csupán materiális oldalát: az agyat vesszük is számba hány idegsejtből, mennyi kombinációból áll! Lehetőségei mennyire végtelenek! Ezt egyértelműen meghatározhatja-e egy véges elemű anyagi paraméter (mit etetünk a testtel, milyen környezetbe tesszük, milyen hormonokkal befolyásoljuk) ? Ha az emberi lelket anyagi paraméterekkel természettudományosan vezetjük le, akkor persze. Node akár egy számitógépes programot mennyiben és hogyan határoz meg a számitógép dobozának alakja, vagy külső, formai szerkesztése? Ha a formára van csak szemünk, akkor úgy tűnik, hogy egyértelműen. Ugyanis éppen ez az. Azt vesszük észre, amire figyelünk. Ha a végtelen emberi lélekben az agyi kémiai történéseket vizsgáljuk, akkor azt. Ha a külső anyagi hatásokat, akkor azokat. De ezek sohasem határozzák meg az emberi lelket, hacsaknem azt csakis ilyen szemszögből vagyunk *hajlandóak* vizsgálni.
Node egy életét folytonosan nem elemző, nem következetesen gondolkodó elme erre nem jöhet rá, mert ezt nem hallja belülről: bennsejét eltakarja, szégyelli, nem hallgat a belső isteni hangra. Csak arra figyel, amit kivülről hall: szervezeteket, érdekszövetségeket, intézményet, nagyvállalatokat -vallási *formáktól* (vallási intézményrendszer) és politikai realitástól (Realpolitik, hatalmi hierarchiarendszer) várja az igazságot, a kenyeret és a cirkuszi játékokat. S mit hall a tudományos szakértőktől? Azt, hogy viselkedésünket statisztikailag a hormonszintek, a társadalmi helyzet, a genetikus szerencse, vagy valamilyen távoli Isten határozzák meg.
Aki mélyen gondolkodik, az efféle butaságokat nem hihet el. Az emberi agy-ész-lélek működését nagyon sok tényező (külső *és belső*) határozzák meg és korántsem egyértelműen. Az emberi agy (a lélekről már nem is beszélve) *robusztus*, ha már statisztikai szakkifejezéseknél tartunk. Egy adott gyógyszerre az egyes emberek nagyon különféle módon válaszolhatnak. Egy adott történelmi helyzetre végtelen számú reakció lehetséges. Társadalmi osztályok és érdekek: ez túlzott leegyszerűsités. Nincsen genetikusan a „létért való küzdelemben" rátermett és jó. Van: a változatosság potenciája, gazdagsága és végtelen átmenete.
Csakhogy a történetiró, a tudós, a pap, a politikus *kiválaszt* néhány alkalmas külső szempontot, annak divatos nevet ad és szép csomagolást. A történetiró, a tudós, a pap, a politikus divatot teremt, a régi trükköket új, modern ruhába öltözteti. Szempontokat hagsúlyoznak, mely érdekeiknek, vagy felfogásuknak, vagy egyszerűen érdeklődésüknek felelnek meg. A kellő hangerővel előadott szempont aztán majd érvényesül, mint hiedelem.
Csakhogy a virusként terjedő általános hiedelmek mögött nincsen abszolút érték, hiszen a hangszóróban előadott hitek nem jellemeznek egy adott, külső és objektiv valóságot, hanem csak a hitek szerkesztőjét jellemzik.
A világ ugyanis végtelen, s szintúgy a történelem. Nincsen egy abszolút lényeges esemény, cselekvő, történés. Nincs egy külső, elhatárolódott, koponyán, lelken kivüli, akár isteni centralitás. Sokasága van ezeknek, s a végtelen mennyiségű összetevőnek legfeljebb eredőjét lehetne értelmezni. S ebből kiragadni szempontokat olyan, mint az én sajátos videofelvételem Melissa esküvőjéről, mely az én érdeklődésemet és nézőpontjaimat jellemzi *Melissa esküvője kapcsán*. Objektiv hirmondó nincs. Manipulativ hirmondó van. Van olyan, aki a megzavarodott egyénbe úgy terel egy kiválasztott információmintát, mint ahogy a számitógépes virust felveszi a gép. Egy csinos cim, egy csinos kép, egy hangzatos szólam s a virus már benn is van. Az

életrendszer: az egyén, a nemzet, az emberiség pedig bomlik. A virus ugyanis az élet éltető erejét: egyediségét, változatosságát öli meg.
Nem a virusokat kell megölni, vagy a manipulátort felfedni, hanem az életrendszert, az életformát erősiteni, hogy kiszűrje a virusokat. Tehát:
senki nem hagyhatja, hogy saját életét mások elemezzék helyette.
Ez a történelemre vonatkoztatva a „Gandhi és Hitler" esszé (lásd a Függelékben) fő tétele. Ha valaki engedi, hogy más főzze helyette az ételt, más dolgozzon helyette, más értelmezze a múltját, más jellemezze a lelkiállapotát- hogy más lépjen közte és hite, vagy közte és élete közé, hogy más gondolkodjon helyette: olyan ez, mint egy lelki prostitúció, amelyből szolgaság, szolgai utánzás származhat csak.
Az emberi élet legnagyobb tanulsága az, hogy a rest százszor fárad. Aki külső segitségben, nagy külső lehetőségekben, technikai csodákban, idegen, távoli, hatalmas Istenben, pénzben, objektiv eredményekben, rangokban, szerencsében, másokhoz hasonulásban, az erősebbhez való csatlakozásban hisz: abból menthetetlenül rabszolga lesz.
Ez amerikai utam legfontosabb tanulsága, mintegy konklúziója. Vagy ahogy Alberto mondta, az ember oda való, ahol a gyökerei mélyen belenőttek az anyaföldbe („dove ci sono le radici"). Az adys föl-földobott kő bármely magasra érhet, de csak ott lehet életet nemző talajjá, ahol egyesül a földdel, amely lételeme, amelyből vétetett: a kő lételeme nem az ég, hanem a *Föld*.

12. Háború vagy béke?

Node egy történés még hátravan, egy olyan világtörténelmi esemény, mely túlontúl világosan példázza a fentieket, hogy említését elhagyhatnám. Ez szorosan csak annyiban kapcsolódik e könyv tárgyához, mint szemléltetés a tételhez. A békeszerető Tolsztoj könyvének cimét szándékkal facsartam ki, hogy arról a szégyenről irjak, melyet 2003. januárjának végétől néhány hónapon át végigéltem. Nem politikai, vagy világtörténelmi eseményről irok igazából, hanem arról, ahogy azt innen, Shreveportból látni, s hogy mit jelentett ez itt egy fiatal magyar doktornak. A szégyen egyben saját szégyenem is, hiszen valamelyest beleéltem magam olyan külső események követésébe, amelyekhez nem lehet közöm, olyan módszerekbe, kérdésekbe, melyek az adott időpontban nemesnek, sőt önfeláldozónak látszhattak ugyan, de egészében idegenek tapasztalataimtól, s az ezekből eredő elvektől.
Kurosawa, akit a huszadik század egyik legnagyobb filmrendezőjének tartanak, készitett egy filmet egy tizenkilencedik századi japán kórházról, ahol egy elhivatott és kemény jellemű orvos nagyon szegény embereket kezelt. Azt vallotta ez az orvos, hogy a szegények fő betegsége maga a szegénység. Akkor a japánoknál a szegények alultápláltak voltak és sokat dolgoztak... most felültápláltak és munkanélküliek, máskülönben a helyzet most is ugyanaz. Van ebben a filmben egy dosztojevszkiji jelenet, ahol egy nyomorult, sokat szenvedett kislány kilöki az orvos kezéből a kanalas orvosságot. Az orvos újra próbálkozik. A kislány ismét kilöki a kezéből az orvosságot...s

ugyanez még kétszer lejátszódik. Végül a kislány beadja a derekát. Miért? Mert megérzi azt egy beteg, ha az orvos következetes, ha meggyőződéssel cselekszik. Ezért olyan rossz az orvos-beteg viszony errefelé. Mi a segitő ember fő fegyvere? A szilárd meggyőződés. Mi az ami *nem* használ? Idézzük az orvost magát:
„Soha még kormányzat nem segitett a szegények szenvedésein".
Sőt: azt mondhatnánk, hogy *politikai módszerek alkalmatlanok erre.* A politika nem oldhat meg soha semmit, mert a politika az *elkülönült* érdekek ütköztetésének tudománya. A valóságos érdekek viszont nem ütköztethetők, mert *nem különülnek el*. Ha igy van, akkor miért figyeltem fel én, 2003. január utolsó vasárnapjának igen hideg délelőttjén -feleségem unszolására- egy washingtoni tömegtüntetés közvetitésére? Mert olyan dolgokat hallottam, amiről a mindennapi, helyi életben nem hallani, s melyek *csábitóak* voltak. Egyszerű amerikaiak százezrei fagyoskodtak Washington főváros közepén és hallgatták szónokaikat, akik különös szavakat ejtettek ki.
Olyan szavakat, melyeket valaha valószinűleg a nagy vallásalapitók ejthettek ki világszerte, mielőtt a hatalom emberei mesévé avatták (misztikumos-intézményes adminisztrativ evilági rendszerré) legfőbb elveiket. Szavakat, mint „fivér és nővér"...szavakat, mint „szeretet, együvétartozás, béke"....szavakat, amelyek naivnak tűnnek *azoknak, akik elfogadták azt, hogy a Coca Cola, a hamburger, a mall, a televizió és a templomi ájtatoskodás a legfőbb realitás*.
Ezek az amerikai emberek nagyon hasonlitottak azokra a szerencsétlen dializisbetegekre, akik a pompás elnöki beszédet sugárzó televizióképernyő alatt ülnek gépeiken, alkarukon két tű, lábuk megdagadt, gyakran üszkös a rossz keringés miatt, megadóan szenvednek, miközben a hatalom szószerint elbeszél a fejük fölött...ugyanis ezek az emberek a washingtoni tömegben –éppenúgy, mint szerencsétlenül járt vesebeteg társaik- *valóságosnak tűntek*. Nem üres álarcok, médiateremtette lovagok, akiknek páncélja mögött nincs emberi tartalom, mint Italo Calvino regényében. Igazi fázó, dolgozó, gondolkodó, szerető, gyermeknevelő *emberek.* S olyasmiket mondtak, hogy
„Nem a mi nevünkben: nem adjuk testvéreink, fiaink, barátaink vérét és nem adjuk nevünket olajért és stratégiai érdekekért"...
"Olvasd a Könyvet figyelmesebben: áldottak a béketeremtők, de nem a háborúkezdők"...
„Mi nem akarunk hataloméhes, arrogáns nép lenni"...
„Az igazi háború itthon van: a szegény nép ellen folyik, akik kedvezményeit megnyirbálják, hogy ezt a pénzt külföldön költsék el"...
Nemcsak romantikus népiességük miatt volt ez a néhány gondolat olyan csábitó, hanem azért, mert egybevágott tapasztalataimmal, akkori vélekedéseimmel olyanképp éppen, mint a kátépervé mitoszt nem hivő veseorvosok szava. S meglepett: vannak olyan emberek itt, a kereskedelmiség fellegvárában, akik idealista módon elvekben hisznek és nem annak, hogy az emberi élet igazi célja egy még nagyobb terepjáró, még egy liter Coca Cola, még egy mellplasztika? Egy velencei olasz ismerősöm egyszer azt mondta, hogy
„Az az ember kommunista, aki elvesztette a reményét arra, hogy kapitalista legyen."
Node van-e, lehete valaki, aki nem –ista, hanem csak lelkiismeretes, vagy egyszerűen csak ember? Néztem, ámulva, a százezres tömeget és eszembe jutott az, amikor Dosztojevszkij azt mondja, hogy
„Az ember az, aki megszokik".
Na igen, de az is, aki gondolkodni és küzdeni tud és mer. Ezek az emberek Wasshington

szibériai fagyában elképesztően csekély esélyekkel indultak. Nem annyira egy világhatalom bevehetetlen katonai ereje, kémhálózata, technikai fejlettsége, intézményrendszerének megszervezettsége, birodalmának nagysága az igazi erő, mely ellen felléptek, hanem egy ennél még sokkal hatalmasabb: a televiziónéző, elbutitott, játékokkal és ügyes kis gépekkel elcsábitott, kényelmes, templombajáró kisvárosi polgárok milliós tömege itt, Középnyugaton, a kontinens belsejében...s a leginkább manipulált, a legnyomorultabb, a teljesen esélytelen, a sem elégséges egészségügyi ellátásban, sem elfogadható szinvonalú oktatásban nem reménykedhető texas-i, olahoma-i, louisiana-i százezrek, akiknek más esélyük nincs, minthogy beadják a derekukat az iskolákban gyakran megjelenő és jól reklámozott katonatoborzóknak, akik ösztöndijjal, jó pozicióval és megbecsüléssel kecsegtetik őket.
Ezekután követtem a még cenzúrázatlan internetes honlapokon ezeknek a „népi" csoportoknak hireit: s mi tagadás egészen megdöbbentettek azok az információk, melyeket innen kaptam, helyesebben inkább az, hogy ezeket le merték irni.
Ez már-már felébresztette bennem azt a reményt, hogy a nép egy része valóban tettrekész és meg tud akadályozni egy esztelen vérontást.
De még ennél is több volt ennek a dolognak az érdekessége: módom nyilott megfigyelni azt, hogy különböző helyi hiedelmek -elég erős hangerősitésben- hogyan befolyásolhatnak széles embertömegeket. Februárban, amikor milliók vonultak fel európaszerte s Amerikában egy már régesrég elhatározott háború ellen, még Shreveportban is beszélni kezdtek az emberek arról, ami máskülönben tabu: a közéletről. De nem nagyon, inkább csak elvétve. A milliós tömegek felvonulása itt inkábbcsak olyan véleményeket keltett, mint:
„Eltúlozzák a számokat!"
„A többség Európában is velünk van, csak a liberálisok által feltüzelt kisebbség tüntet!"
(A helyi nevezéktanban a liberális szó valami gyűlöletes, kimondhatatlanul gonosz valamit jelent, ami „nem mi vagyunk", ami idegen, ami istentelen.)
Legtöbbször azonban szóra sem méltatták az ilyesmit, mint olyat, amely valahol messze történik és ezért érdektelen.
„Mi az életre szavazunk"-mondták, mely azt jelenti, hogy abortuszt nem, háborút igen.
Az igazán fontos esemény nálunk ezzel kapcsolatban csak annyi volt, hogy számos tartalékost, sőt a már nyugdijazott Johnson doktort is visszahivták szolgálatba. Johnson doktor nagyon ideges volt. Először azt hittem, lelkiismerete miatt, hogy egy ilyen értelmetlen vérengzésbe vonják bele: később kiderült, hogy a vérengzést helyesli, ha azt *mások* hajtják végre. Ő azonban már nyugdijas, hagyják békén. Pedig a tartalékosokat nem hagyták békén. A magát az ösztöndij reményében katonai tartalékos szolgálatra elkötelező amerikai (és főleg a legnyomorultabb texas-i, oklahoma-i, lousiana-i) gyerek nem olvassa a kisbetűs záradékokat (ha egyáltalán tud olvasni). A zsoldosnak, mint a prostituáltnak, sohasincs nyugta, még akkor sem, ha már letöltötte a szolgálati idejét, ha már nyugalmazták...Johnson doktornak (szerencséjére) csak Texas-ba kellett mennie, hogy a frontra távozó orvosok munkáját ott átvegye.
Sorra derültek ki nővérekről, betegekről, hogy családjukban tartalékos van. Legtöbbjük aggódott ugyan, de büszke is volt. Elvégre zsoldosnak lenni hazánk szolgálatában: ugyebár ez nemes hivatás.
„Dulce et decorum pro patria mori"-mondták elődeik.
Nem tudtam eddig, hogy melettem tornyosul Amerika egyik legjelentősebb légibázisa. Ki

tudja miféle sugárzás, mágneses mező van errefelé, milyen nukleáris rakéták lehetnek itt: egy sugárzás midenesetre érezhető errefelé, s ez: a zsoldosok büszkesége.
„Támogatom csapatainkat!”
irták ki a kis rajzolt sárga szalagra autójuk hátuljában sorra az emberek.
„Emlékezz meg csapatainkról!”
hirdette az elektromos kijelző a helyi kisiskolában.
„Patronáljuk a 153. páncélos ezredet!”.
Kiáltotta világgá az utcai tábla szomszédom kapujában.
„Amerika: a Bátrak földje, a Szabadok országa”
igy az egyetemi intenziv osztályon,
„Éljenek Hős csapataink!”
igy az egyik műveseosztály ajtajának óriási plakátján egy modern helikopter, egy hatalmas gépfegyvert tartó tengerészgyalogos, egy óriási bombázó lelkesitő fényképe felett.
„Adakozz telefonperceket az USA csapatoknak!”
kérte az egyszerű telefonkártya géphangja. S az alacsony szinvonalukról hirhedt helyi iskolákban mindennap látom a menetelő, szalutáló, büszkén sorban álló gyerekek százait. Hatalmas nemzeti zászlók mindenfelé: néha négy lobogott egy-egy nagyobb terepjárón, a kórházakban, a házak előtt...
„Mi hiszünk a FOX hireknek!”
irta ki ócska terepjárójára egy oklahomai farmer. (A FOX hirek egy különösen háborúpárti, erős elfogultsággal gyanúsitott országos televizióálomás.)
Büszkeség, bátorság, vak engedelmesség -ez volt a mágneses sugárzás természete az általában nyomorult, tudatlan, művészetmentes, kultúrálisan üres Shreveportban. Ez a büszkeség lett a divat 2003. tavaszán. S a divat, a hiedelem keményebb fegyver, mint bármilyen atombomba. A fizetős tornatermekben (ahová az emberek kikapcsolódni jártak az itt mocsaras, fülledt levegőjű természet helyett) a szokásos vasárnapi meccs helyét -súlyemelgetés és más gépeken való torna közben jólesően- a televizióban a háborús közvetitések váltották fel. Ezt izgalmasabb volt nézni torna közben. A gépeken fejhallgatóval emberek tornáztak: a házimunkát elvégzi helyettük a gép, kertjük nincs, vagy benne csak fű nő, sportolni a természetben nem eléggé divatos...olyan volt ez, mintha a gép és ember összenőtt volna, mint egy görög kentaur. Nodehát a légkondicionált levegő csak jobb, mint az iparilag mérgezett és mocsaras odakint... Szennyezzük a levegőt gépekkel -megtisztitjuk gépekkel. A tejformula jobb, mint az anyatej, a szoptatás olyan fárasztó és régimódi (pedig mi konzervativ vallásos emberek vagyunk!...amúgy), a mell amúgy a mellplasztikára való- a Szép Új Világ Shreveportban már nem jövő, hanem mindennapi valóság.
Az Elnök pedig most közülünk való: etikus, nyilt, őszinte, igazi texasi, egyenes jellemű erős vezető.
„W: az Elnök!”
„Imádkoztál ma már az Elnökünkért?”
„Az elnök: egy embernek álcázott megacég”-igy is vélekedett valahol valaki, node az nem *mi* vagyunk.
„Mi szabadok vagyunk, ezért irigyel minket mindenki, s elpusztitana, ha lehetősége lenne rá. De mi nem hagyjuk ezt! Isten velünk van. Az ő istenük hamis.”
S közben betegeim, különösen a texasiak, egyre inkább elnyomorodtak. De sokan még

legnagyobb nyomorukban is vették a kétliteres üditőket. Az átlagpolgár pedig, az egyre alacsonyabb kamatot kihasználva egyre hatalmasabb, sőt egyenesen katonai terepjárókat vásárolt. A folyton növekvő olajfogyasztás az Elnökben való bizalom legmagasabb kinyilvánitása. Amerikában az olajfogyasztás (és a környezetszennyezés) évről évre emelkedett.

„Mi hiszünk annak, amit az elnökünk mond".

Az olajfogyasztás nagyon jó, sőt hazafias dolog. A „liberális" felforgatók mondanak olyanokat, hogy az ipari szennyezés globális felmelegedést okoz, hogy az alaszkai nemzeti parkokban mégsem kellene olajkutakat épiteni.

„Mi hiszünk! Testvéreink, fiaink egy pogány országban a világért és Istenért harcolnak. Igazi hősök!"

Megjelentek olyan gyerekkönyvek, amelyek ezt gyermeki szinten, képekkel magyarázták el. A Szép Új Világ itt van, csak a név más egy kicsit. Ford helyett itt egy másik, Isten Földi Helytartója, akit az Igaz Isten küldött....Shreveport és Texas virágkorát élte 2003. tavaszán.

Márciusban a néptelen belváros egyik kis parkolóterén kis tömeg gyűlt össze. A háború kezdetéig már csak napok voltak hátra. Tizenegynéhány ember (valamennyien fiatalok) szorongatott néhány kézzelirt posztert, mint

„Elég volt az ártatlan áldozatokból!"

„Nem adunk vért olajért!"

A sokszázezres város, ezen a szombat délelőttön későn ébredt. Az emberek kávét és olyan „csupa természetes" narancslevet ittak, melyben nagyon kevés volt a narancs. Megették a reggeli szalonnás-lekváros-tojást, majd bekapcsolták a tévét. Megelégedéssel látták, hogy az Elnök beszél. A gyerekek videojátékuk keretében lézerpuskával lőtték a szörnyetegeket. A lányok sikkes kis rózsaszin mobiltelefonjukon felhivták egymást, elnevetgéltek, majd unszolni kezdték apjukat, hogy vegye meg nekik a legújabb Disney-Barbie játékot, vagy egy szép ruhát, vagy egy felnyitható tetejű autót. Néhány felnőttnek dolga akadt. Hatalmas mikrobuszaikban elsuhantak a csekélyszámú fiatal előtt, meghökkenve ránéztek posztereikre, majd odakiabálták nekik:

„Get a job!" (Találj magadnak munkát!)

„Remember 911!" (Emlékezz szeptember tizenegyedikére!)

aztán megkönyebbülve továbbhajtottak. Némelyek meglátogatták rokonaikat (természetesen repülőgépen utaztak), türelmesen várva a röntgen-ellenőrzők előtti hosszú sorokban, felmutatva hathónapos csecsemőjük útlevelét, s a repülőtereken is bámulták a tévéképernyőket, amelyek mindenhova követték őket, ha kellett, ha nem.

„Il grande fratello ti guarda" (A nagy fivér néz reád!) és elmondta, hogy most milyen szinű veszélyességi készültség van: narancssárga, vörös, miegyébb. Az amerikaiak szeretik a szinkódokat. A Karamazov testvérekben azt olvastam, hogy az ember örömest eladja szabadságát kenyérért. Talán inkább kenyérért és játékért és azért, ha valaki csillapitja fantomoktól való félelmeit.

Az iraki kődobáló, akit egy ügyes diplomácia lefegyverezett, akinek gyerekeit évekig éheztette egy nemes célú gazdasági szankció most azt látta, hogy hullanak rá és feleségére és gyermekeire a szuperokos bombák. Vajon milyen lehet megnyugtatni egy másfél éves gyereket éjszaka, amikor fülsüketitve robannak az emberi jogokat, a szabadságot, a nyugati értékeket, az Igaz Vallást jelképező szent bombák körülötte? Mit mondanak vajon neki szülei a demokráciáról, a szabadságról, az Egy Igaz Istenről és az

emberi jogokról?
De erre a shreveport-i hős bombázó, aki a kődobálóval merészen és bátran, tizezer láb magasságból néz farkasszemet, nemigen gondol. Neki nem térkép e táj, hanem videójáték. Lézerpuskával lövi a Gonoszt, mint megtanulta azt a shreveport-i légi bázison a szimulációs gyakorlatokon. Szülei pedig hatalmas terepjárójukon, melyekbe az olajat a kődobáló háza mellett álló olajkút termeli, öles betűkkel hirdetik:
„Büszkék vagyunk fiainkra!”
Végülis a kődobáló a hibás. Hiszen ő az, aki veszélyes fegyvereket rejteget, s csupán azért nem használja őket most ellenünk, hogy megtévessze a világot, s különösen a liberálisokat és a franciákat, akik gyűlölik a mi Amerikánkat és a szabadságot!
„Bojkottáld Franciaországot!”
Valaha a hadvezér hadai élén vágtatott. Ma kényelmesen üldögél hatalmas farmján és mosolyog. A mi dolgunk a győzelem. Amint valamikor Napóleon mondta:
„A nép mindenhova követ engem, még akár a Holdra is, ha győzelmet akarok”.
De Napóleon a túlerő ellen harcolt bátran, hittel, karddal és ésszel- nem kőhajigáló, lefegyverzett, kiéheztetett demoralizált emberek ellen gépekkel, tizezer láb magasból.
„A háborúban az első áldozat az igazság”-mondja a klasszikus szerző. Node ki olvas ma Amerikában klasszikusokat?
S a klasszikus kultúrák régészeti ásatásai helyére új vendég érkezik: a rádióaktiv ágyúval felszerelt lánctalpas harckocsi. Neve jelképes: *olajszállitó* (angolul:tank).

Epilógus

1. Egy új élet

„Willis-Knighton: Amerika száz legjobb kórháza közül egy!”-hirdeti a tábla a magánkórház bejáratánál. Vajon milyen módon és kik ítélték oda ezen nivódijat ennek az ambiciózus üzletember által alapitott és működtetett, profitszerzésre specializált hatalmas világvégi intézménynek?
A helyiek hisznek. S ha vonatkozási alapuk a helyi egyetemi kórház, úgy feltétlenül: itt minden csillog-villog, s nem kell várni még a legdrágább diagnosztikus eljárásra sem. Sőt: néha még arra sem, ami igazából nemigen szükséges.
Egy egyetemi nővér egyszer megsúgta nekem, hogy közöttük az a hiedelem uralkodik, hogy az egyetemi kórházban a szegényembereken sokszor nem végzeznek el szükséges szűrő és diagnosztikus eljárásokat, mig a gazdag betegek a Willis-Knightonban...
„Igen, sokszor feleslegesen szenvednek (és fizetnek) felesleges eljárások miatt!”-folytattam tréfásan eredetileg nem egészen ezirányba tekeredő gondolatát.
Nos valóban: itt van a transzplant program és van itt néhány jó orvos. A nővérek viszont nem kapnak elég szociális juttatást, fizetésük átlagos, a képzés helyi szinvonalú. Ezt ellensúlyozza felsőbbrendűségérzésük, hogy ők nem a pórias egyetemi kórházban dolgoznak, s itt a „jobb betegeket” (solid citizens) kezelhetik. Felnéznek orvosaikra, akik magánpraxisban látják el módosabb pácienseiket, akik legtöbbször helyi származásúak-nem mint egyetemi kollegáik, akik mindenféle külföldiek, akcentusuk van, ki tudja mifélék...
Feleségem itt, ebben az „elit” kórházban lett újszülött-intenziv szaknővér. Amikor közelgett az idő, most pácienskent is ide jött, a szülészetre. Az öreg koreai orvos, aki oly sok éve kezelte itt az újszülötteket már tud érkezéséről.
„Ha bármi baj lesz, fel leszünk készülve”-mondta idegenes akcentusával, komolyan, elszántan.
Mindig természetellenesnek, modern divatnak tekintettem az apás szülést. Emancipáció, feminizmus, miegyébb...szólt az (elő-)itélet...node ám legyen. Hosszú, végtelennek tűnő órák....node legalább feleségemnek ismerős a környezet, ismerősek az arcok, a hangok, a szobák. A nővérek közül akik ismerik, kedvesek vele és velem. Akik nem ismerik, kedvesek vele. Elvégre ő itt nőtt föl és nincs akcentusa. Hosszú, végtelennek tűnő órák...
„Ha van gyereked, akkor már élsz. Ha kettő van, akkor duplán!”-mondta nekem egyszer egy helyi orvossegéd.
„Ne higyj azoknak, akik azt mondják, hogy a gyermekvállalás nehéz”- s jelentőségteljesen nézett rám Tibor-„ez rabszolga mentalitás!”
Mi dolgunk-e Földön?
„...dolgozni és új rabszolgát nemzeni?”-igy Tóth Árpád.
„Gyerekeket nemzeni annyi, mint túszokat adni a Szerencsének”-valahogy igy Francis Bacon. Vajon mitől félünk? Hogy nem leszünk rátermettek *a szakmai versenyben*? Hogy a szakmai rohanásból hazajőve nem ülhetünk le a tévé elé? Hogy nem jut nagyobb autóra, újabb számitógépre, videomagnóra, exotikus utazásra, kalandra? Miért féltjük

annyira *egyéni* életünket, kényelmünket, a kis csinytevések boldogságát?
„Nem akarom, hogy a gyerekem azt érezze az osztályban, hogy lenézik, mert őneki nincs meg egy divatos kabát...nem akarom hogy ne kapja meg azt, amit mindenki más”- magyarázza a magyar rádióban a fiatal nő hogy miért csak egy gyereket vállal.
Anyagi jólét...szakmai versenyképesség...modern életforma...nagyon fontos! Egyszer talán elérjük a nyugati életszinvonalat...s ebben a fennen utópiában ritkán fér meg kettőnél több gyerek. Ebben az utópiában a legfőbb parancs:
„Felelőtlen az, aki több gyereket vál, mint akiket el is tud tartani!”
Hogyan juthatott el akár egy ember gondolkodása a természetellenesség ilyen fokára? Milyen titkos métely rág az ilyen elmén? Milyen élet az, milyen modernség, milyen jólét, ahol minden van, kivéve azt, ami a legfontosabb? Ahol szép ruhára és modern gépekre van pénz, de időre, melyet szeretteinkkel tölthetünk s gyerekekkel való figyelmes, törődő gondolkodásra- alig?
Én félig-meddig akkor még hittem Andrej hercegnek, Bacon-nek és édesapámnak. Vajon mi lesz majd a csendes, könyvolvasó órákkal, a meditativ sétákkal? Lesz-e energiám, időm és erőm a figyelemre, a gondoskodásra, a törődésre? Megilletődtem egy új élet misztikumától, s tettem ráadásul ezt egy idegen környezetben, ahol butának, tudatlannak, rosszul értesültnek néznek, ha többszöri kérdésre még mindig azt válaszolom, hogy fiamat nem engedem körülmetéltetni. Ahol kiszolgáltatottnak, másodrendű polgárnak, üldözöttnek éreztem magam támogatók, barátok, rokonok nélkül...ahol –mint éppen itt, a willis-knighton-i kórházi szobában- gyanakodva néztek nem-halivudi arcomra, bőröm színére és hanglejtésemre. Tudok-e biztonságot, otthoni meleget generálni itt, tudatlan zsoldosok között, elhaladó bombázók alatt egy új élet bölcsője körül?
Éreztem, hogy életem néhány órán belül megváltozik. A depressziós szomorúságok, az értéktelenségérzések, az idegen világbeli bizonytalanság, az önvád- mindezek ezután luxussá válnak, megengedhetetlenné. Az ember élni akkor kezd, mikor megérzi, hogy nincs csak önmagáért, s kilép az egyéni élet szoritó burkából, az egyéni elhatároltság Maja-fátyla mögül. S ebben leginkább éppen egy új élet segit.
A kis asztalon egy piciny, lélegző, mozgó valami sirt. Amikor belecseppentették a fertőtlenitő oldatot a szemébe, kinyitotta szemét, s rámnézett. Az első kép, melyet látott az arcom volt. Ez a tekintet olyan varázs volt nekem, mely lerántotta a leplet saját gondolkodásom természetellenességéről, rossz hangsúlyairól, bizonytalan, tétova szorongásairól...nem éreztem magam többé idegennek, külföldi orvosnak, másodrendű polgárnak.
Amig egyedül vagyok a szobában, ember vagyok, ha belép egy nő, férfi? Nem. Amig egyedül vagyok a világban, addig csak férfi vagyok, férj, orvos, európai, gondolkodó, modern polgár. Ha megszületett a fiam akkor már egy kicsit ember is lettem.

2. Egy nemzeti hős

2003. májusában, különösen vegyes érzésekkel mentem vissza dolgozni. Pedig itt várt „Amerika egyik legjobb sebésze- betegek által megszavazva", vele dolgozhattam most a transzplant osztályon.
Alacsony, törökös arcélű iraki kurd emberke, aki különös akcentusa és kicsit meglassult észjárása ellenére állitólag Amerika egyik legnevesebb kórházának, a baltimori John Hopkinsnak egyszer majdnem transzplant főnöke lett. Vele dolgozva mindezt nehéz volt elhinni. Talán ez is csak legenda? Ügyeskezű sebész és nagyon agressziv ember...mégis, egész lényéből sugárzott a szürkeség, a szokásos tudatlanság, nagyon egyszerű, durva, közönséges, sokszor nem helyén való reakciók. E sebész pedig nagy erőt képviselt. Kedves volt ahhoz, akihez kedvesnek kelett lennie, határozott a gyengékkel szemben. Szava szent.
A sebész, akit egy értelmesebb rezidense háta mögött csak igy nebezett „little iraqi man" (kis iraki emberke) különös áláspontot képviselt. Szerinte ugyanis csaknem mindenkit, akit hozzánk e célból beutalnak veseátültetésben kell részesiteni, mert ez jobb, mint a művesekezelés. Ez általában igy igaz. Mégis: itt is igaz az, hogy aki nem vigyáz egészségére, azt az orvostudomány nem tudja megmenteni. Számos friss veseátültetett vesztette el veséjét egy-két éven belül, mert nem szedte rendszeresen gyógyszereit. (Vagy vesztegette el édesanyjuk, testvérük egyik veséjét.) Másfelől jobb kiszűrni a például a súlyos szivbetegeket, akik túlélési esélye kicsiny, s akiknek sokat árthat egy ilyen nagy műtét. S illik előnyben részesiteni azokat a jelentkezőket, akik hosszabbtávú túlélési esélye nagyobb, hiszen ezek tovább élvezhetik a kapott vesét, mely rendszerint működhet akár egy évtizedig is... ezek nagyobb valószinűséggel élik túl a kilökődés elleni kezelés szövődményeit is. Az átültethető vesék száma különben is nagyon korlátos.
A sebész azonban másképpen gondolkodik. Minél több beteg vár vesére az én osztályomon, annál több esélyem van arra, hogy több vesét kapok más osztályokról. Több műtét, több...Júliusban komolyan utánanéztem a szakirodalomnak, s megirtam egy helyi használatra való transzplant iránymutató kézikönyvet, úgynevezett protokollt. Nagy lelkesedéssel vágtam bele ezen új témába. A betegek közül sokan hálásak voltak, a nővérek közül is. A protokollt mégsem használta egyetlen transzplant sebész sem. Az osztály működése igy még inkább azon kimondatlan irányelvek szerint folyt, melyeket a kis iraki emberke éppen az illető esetre vonatkozó véleményének tartottak, feltételeztek. Montesqieux egyszer azt mondta, hogy az a nép szabad, akinek vannak törvényei. A törvény, a szabály itt a transzplant főnök véleménye volt. Csakhogy a sebészek legtöbbször nem követik a szakirodalmat és általában teljesen képtelenek egy szakcikket kritikusan olvasni. Magam hat hónapot voltam beosztva a transzplant osztályra az évi tizenkettőből, a többi hat hónapon át más osztályokon kellett dolgoznom. Mint Déva vára: amit felépitettem egy hónap alatt, az leomlott a következőben. Töbi nefrológus kollegám, akik az év többi hat hónapjában voltak az osztályra beosztva még annyit sem értettek a veseátültetés belgyógyászati oldalához, mint a sebészek.
A sebész-főnök egy szava elég volt ahhoz, hogy elsöpörjön minden újitást. A viziteken tekintélye olyannyira erősebb, mint a vesegyógyászé, hogy rezidensekkel egy sorban érezhettük magunkat. Csak apró dolgokban kérdezte véleményünket, belgyógyászati

kérdésekben is bárkit felülbirált. Pedig a veseátültetés belgyógyászati oldalában láthatólag nem volt otthon. Presztizse miatt azonban senki sem mert ellenszegülni neki. Én is csak ritkán. Máskülönben a helyi orvosok jelentős része nem tudta jobban saját szakterületét sem, hiszen e kisvárosi orvosok ritkán képezték magukat tovább. Nem tudva, hogy mit nem tudnak, makacsul ragaszkodtak ahhoz, ahogyan a kezelést ők elgondolták, elhitették magukkal, hogy aki náluk többet tud, az nem való ide, vagy „összeférhetetlen". Úgy éreztem, hogy Shreveportban egyfajta sötét középkor éledt újra, s hogy a Szép Új Világ lényege valójában éppen ez: a technika és a formai, a külső gazdagság csodái mellett sötétség, szorongó félelem és tudatlan üresség belül. Számomra úgy tűnt, hogy Shreveportban földiesült a pokol.
A sebész fehér köppenyén amerikai és kurd nemzeti zászló. Autóján hatalmas W betű. Irodájában Isten Földi Helytartójának tiz fényképét számoltam meg a falon, amikor behivatott magához. Egy napon aztán „felszabaditott" hazájába dicsőségesen viszatért, hogy előadássorozatot tartson. Egy egész hónapot töltött ott, s jótékonyan még egy-egy műtétbe is besegitett. Igazi nemzeti hős.
Mi a tehetségvédelem legfontosabb célja? Az, hogy a termékenyen-érzékeny, labilis idegrendszerű tehetséget, az alkotó elmét megvédjük a nemzeti hősöktől.
Azoktól, akik továbbviszik mindazt, *ami van,* akik hasonulnak ahhoz*, ami kell*, akik megélnek (mint a nagy inkvizitor) egy olyan valóságban, ahol a törvény, az alkotmány a *Realpolitik.*
Ahol mint a jégkristály, megmerevedik a külső hierarchia, a külső valóság: ahol a tudás és a természetes lendület alacsony szintű, ott a nemzeti hősök sikeresen homogenizálják a világot: egyneműé teszik, mert nem adnak hozzá *lényegesen új elemet.* Ahol mindenki ugyanazt akarja, egyféleképpen gondolkodik, ott verseny, vetélkedés kezdődik. A homogén, egyféle észjárás éppen a nemzeti hősök által pusztitja aktivan mindazt, ami különböző, ami első pillanatra, egy saját maga által korlátozott, csukott (úgynevezett „konzervativ-fundamentalista") elmének nem tűnik logikusnak, vagy praktikusnak.
Az új sokszor nem logikus, vagy praktikus, amig nem jön egy mártir, aki megküzd érte.
Szerencsére vannak olyan mártirok, akik túlélnek, s nemcsak halálukkal, hanem életükkel is szolgálják az életet. Nagy szerencse ez. Ha ugyanis nem infundáljuk, injekciózzuk bele a változatos újszerűséget, egyediséget, teremtő-másságot folytonosan egy rendszerbe, akkor az (légyen az az emberiség, vagy egy nemzet, vagy egy egyén) elöregszik, vagy felrobban.
A konzervativ-homogenitás túlzott kényelme: öl.
Egy ember öregsége szépen mérhető neofóbiájának, az újszerűség elleni ellenállásának mértékétől. Egy birodalom pedig gyakran pusztul bele saját kényszeritett egyneműségébe.
Az újszerűség, a fiatalos lendület, a teremtő-másság elnyomása hosszútávon destabilizál bármely társadalmi, vagy egyéni rendszert.
Olyan ez, mintha valaki rövidtávú stabilitásért eladná a hosszútávú stabilitást. A természet, melynek lételeme a sokféleség, előbb-utóbb mindig legyőzi a magát csupán a konzervativizmus védőburkával megvédeni tudó hétköznapi kispolgárt, s az őt képviselő reálpolitikust. Gandhi vigasztal minket (egy filmben legalább) igy:
„When I despair I remember that...there have been tyrants and conquerers and for a time they may seem invincible but in the end they always fall. Remember....always" (Amikor elkeseredem, akkor számbaveszem, hogy mindig voltak zsarnokok és hóditók s egy ideig

legyőzhetetlenek látszanak, de végül mindig elbuknak...emlékezz: mindig).
A reálpolitikus, a nemzeti hős az a gyenge ember, aki hisz ilyen külső védőburkoknak, s csak *külső* védőburkoknak hisz. Aki nem hisz saját isteni adottságainak belülről jövő teremtő erejében. Pedig ilyen isteni dimenzió minden emberben benne van mélyen, belül. De ezt csak legmagasabb energiaszinten, lendülettel és hittel találni meg.
Tizenhat éves koromban olyan életvitellel kisérleteztem, mely megvéd a nemzeti hősöktől. Mely ennek a legfontosabb eszköze? Természetesen az egyszerű étel, az anyagi juttatásoktól való minimális függés, egy földközeli, egy természetesebb életmód. (Nem az a szerény, aki szerényen beszél, hanem az, aki szerényen él).
A külső hierarchia, a külső formai világ csábitása erősebb, mint természetes szükségessége.
S engem akkor, amikor huszonkétéves koromban elmentem Párizsba és egy skót élettani intézetbe, elcsábitott ez a világ. Azt hittem ugyanis, hogy a szakmaiság, a fejlettebb társadalmi szervezés, egy modernebb világ új dimenziói úgy tanulhatók meg, sajátithatók el, ha én kilépek komfortzónámból, ha én belemegyek ennek a világnak az utcájába. Külső, utánzandó központot, centralitást, bálványt kerestem, mint oly sok fiatal. Pedig a belső hang végigkisért, ha elnémult is Detroitban néhány évig egy bruklini fenegyerek és egy szép keleti lány szoknyája mellett. Túl fiatal voltam ahhoz, hogy megértsem, hogy:
1. a folyamat fontosabb, mint a végkifejlet
2. az eszköz fontosabb, mint a cél
3. az életvitel, fontosabb, mint a teljesitmény.
Az élet nem mérhető. Az élet egy olyan ár, melyet köbméterek száma nem jellemez.
Ha belemegyek valaki másnak az utcájába, akkor olyanná válok, mint Hitler. Aki saját fegyverével akarja legyőzni a gonoszt, az gonosszá válik (lásd: „Gandhi és Hitler").
Semmi nem nehezebb annál, mint új utakat járni nem csupán szakértői szinten, de úgy, hogy életünket áthassák ezek az új utak, eszközszinten, életvitelszinten: nem a jövőben, hanem a mindennapokban.
S végül: a pénz. Amerikában sok pénzt lehet keresni. Sokszorosan többet, mint otthon. Vajon megéri-e? A pénz nem más, mint „credit": a megbizhatóság egysége, szimbóluma. Mennyire bizok meg valakiben, vagy valamiben: mennyi pénzt fektetek belé. Amikor egy terepjárót megveszek, akkor abban bizom, hogy ez a terepjáró megkönnyiti az életemet. Amikor a Fordtól veszem meg, akkor abban, hogy a Ford ezt a szolgáltatást jól végzi el. Aki sok pénzre vágyik, az nagyonis megbizik abban, hogy mások jobban meg tudják szervezni az életét, mint önmaga. Aki vakon szerelmes, az szerelmesétől várja minden boldogságát. Nincs ennél veszélyesebb illúzió. S amiért a legdrágábban kell fizetnünk: épp az ilyesfajta illúzió.
Aki megbizik az étteremben, amely furfangos izekkel szervezetének hosszú távon ártó ételt rak elé, vagy a gépkocsiiparban, mely szennyezi az éltető levegőt, az annyiban teszi ezt, amennyiben elvesztette hitét saját főzési tudományában és lábaiban. Aki a gyorsanfőtt hamburgert választja édesanyja gonddal és törődéssel megfőzött levese helyett, annak elment a józan esze. Aki a gépkocsit és a sztrádát választja lába és a természet helyett, annak elméje súlyosan manipulált.
Node egy egész világ épült rá arra, hogy lerombolja az egyén önbizalmát és elhitesse vele, hogy csak külső szolgáltatások szavatolhatják kényelmét és boldogságát. Ez a kommercializmus, a kereskedelmiség, a materializmus ezen legfelsőbb foka. Pedig boldogság, nagyság, isteniség csak belüről, egy tisztább forrásból fakadhat. Egy cukros-

zsiros étel, egy terepjáró megkönnyitheti dolgomat, de ennek ára van -nagyon súlyos ára. Saját belső képességeim elsorvadása, önbizalmam elsorvadása, Coca Cola-függés, tévénézésben való vigasztalódás, cukorbetegség és veseelégtelenség.
Az isteni nem kivül van, hanem belül. S azt megvásárolni terepjáróval, Coca Cola-val, templombajárással, szegényeknek való pénzadománnyal nem lehet.
Jézus kikergette a kereskedőket a templomból. Mohammed mindenütt azt hangsúlyozta (elvben és gyakorlatban), hogy a szegényeket, különösen az elesett nőket támogatni kell. Buddha lépten-nyomon figyelmeztet arra, hogy az anyagi világra irányitott figyelem illúziókat és szenvedést szül. Mikor tanulunk végre? Amikor megértjük, hogy a kemény munkát és a természetet nem lehet megkerülni. Az emberi élet nagyon összetett és nagyon kemény. S ezt megkerülni semmilyen természettudományos-technikai zsonglőrködéssel nem lehet. Még az orvostudományban sem.
Aki nem vigyáz az egészségére: életének és elméjének belső és belülről erős természetes harmóniájára, arányosságára azt nem menti meg a legjobb gyógyszer sem.
„Akkor most saját magamnak kell elkészitenem a saját szendvicsemet?"-kérdezte egy művesebeteg meghökkenve.
„Igen."

3. **Utókép**

Belépek az egyik műveseosztályra. Az egyik beteg már messziről mosolyog rám. Az orvosasszisztensem már napokkal ezelőtt újságolta, hogy a beteg milyen jól van, s hogy folyton mosolyog. Miért?
Rosa egy indián arcélű, jólöltözött öregasszony, aki még mindig viszonylag jól tartja magát. A transzplant sebész azt mondta róla: extrémen intelligens (csakúgy mint S., akiről az előképben irtam, s aki azóta megkapta feleségének veséjét...).
Rosa nagyon makacs volt és sohasem hallgatott igazán rám eddig. Két hete aztán súlyos légzéselégtelenséggel érkezett a magánkórház intenziv osztályára. Az egyetlen magánkórházbeli tüdőgyógyász csoport ügyeletes tüdőgyógyásza és én kezeltük közösen. A tüdőgyógyász kezelési stratégiájával nem voltam megelégedve. Átvettem a lélegeztetőberendezés kezelését. Ez nagyon rossz politikai-taktikai lépés volt. Még az intenzives főnővér is megjegyezte, hogy
„Errefelé mindenki a saját szervét kezeli"-értsd a veseorvos a vesét, a tüdőgyógyász a tüdőt. A nővérek szó szerint visszamondták a tüdőgyógyásznak, amit fellow-mnak mondtam arról, hogy mennyire helytelenitem Rosa kezelését.
Amikor Amerikába jöttem, a kor új hangjaira hallgattam. Az ideológiai mindenhatóságban csalódva a szakértelemben biztunk, egy szép, új világban, egy birodalom halálos öleléséből szabadulni vágyón. Tanultunk angolul, vágytunk a haladás és a modern tudomány hazájába. Ahonnan az ember a Holdra lépett...
Most egy hatalmas légibázis mellett, ahol naponta süvitenek fejem felett a hatalmas bombázók...itt vagyok makacs és nagyon tudatlan televizióhivő emberek között, a mocsaras és olajtól szennyezett, a trópusi nyarakon bepállott, párás, szúnyogos levegőben... itt vagyok, dolgozom egy iraki nemzeti hős mellett, a modern, előrehaladott

társadalomban, amelynek zenéjétől és filmjeitől szülőföldem is hangos, amelynek izlését, életmódját, értékeit észrevétlenül barátaim gyerekei sorra veszik át Magyarországon, szülőhazámban, anélkül, hogy ezt szüleik tisztán megértenék. Miért Amerika? Milyen irányt mutathat ez a vadnyugat egy fiatal magyar embernek? Milyen követendő példát? Ilyen irány csak hazafelé mutathat, egy keleti, egy tisztább forrás felé, mely az avar alatt (a televízión és a divatos zenéken, a műanyagizű, viasszal fényesitett értéktelen ételeken, a szükségtelen ipari termékeken, az agyafúrt finánc-trükkökön, az olcsó illúziókon és szólamokon túl) még mindig létezik. Az anyatej, a föld, a családi gondoskodás, a József Attila, a Petőfi által hirdetett népi együvétartozás az a menedék, melyet semmilyen új trend és divatos gondolat, nagyszerű lehetőség, anyagi előny nem győzhet le.

A petőfi-féle tűzben elolvadhat még az arany is.

Esszék sorát irtam ezen a tavaszon-nyáron, néha kutatva, néha frusztráltan, néha ihletetten. De kezdtem megérteni ekkor, hogy a *külső* centralitás, melyiránt törekedtem éppolyan illuzió volt, mint amelyet az „Utazásaim a titkok földjén”-ben irtam meg kora-kamaszkoromban. Minden ember, de talán minden nemzet életében el kell jönnie egy olyan pilanatnak, amikor a külső centralitást fel kell váltania egy belsőnek, egy belülről fakadó szivbelinek. Amikor más után már nem futhatunk vakon. Hogy olyan korban élnénk, amikor a nemzetet csak külső minták követése, vélt, nyugati-tipusú feljődésbeli elmaradottságának felszámolása mentheti meg, s a globális bekapcsolódás egy olyan világcsónakba, ahol mindenki egy hangra és egy ütemre evez, s amelyet lassan elsüllyeszt a felhalmozódó egynemű ipari hulladék- mindez nem igaz.

Soha még nemzetet nem mentett meg az erősebb utánzása.

Tizennyolc éves koromban ezt irtam:

„Minden nagyság csak rendszerben és rendszer által születhet”.

De ez a rendszer csak belülről és szivből jöhet. A szülő nő is önmagából ad a külső világnak és nem forditva. Az egyéni emberi élet legnagyobb fordulata az, amikor a kivülről befelé kapás átadja helyét a belülről kifelé adásnak: teremtésnek, tanitásnak, alkotásnak, gondoskodásnak, figyelemnek, megértésnek, s ez az az állapot, amire azt mondják: lelki *béke*. Ha a nemzeti hősök elérnének ide, ha megértenék, hogy

a valóság nem egy használandó, hanem egy formálandó valami,

ha fel tudnának nőni eddig, akkor kevesebb lenne a háború. S akkor sohasem mondanánk makedón Sándorra, hogy *Nagy*.

Rosa felépült, s elég hamar. Saját nézetem szerint, mely valószinűleg elfogult (bár van *élettani-tudományos* megalapozottsága) ezt nagymértékben az én kezelésemnek köszönheti. Node ezt én nem mondtam meg a betegnek. Nem hiszem, hogy a fellow-mtól tudja. Akkor miért mosolyog? Honnan sejti? Valamely hatodik érzéke tudatta vele? Node miért kutatok én ilyen talányokat?

A tüdőgyógyász haragudni fog rám. A sebész talán szintúgy. A helyi orvostársadalom előbb-utóbb kivet magából. Rosa azonban virul és mosolyog. Ő is testvérem.

God bless her. (Isten áldja!)

Függelék

Az alábbi esszék és más irások 2001. nyara és 2003. tavasza között születtek, s általában választ jelentenek egy-egy élethelyzetre, olvasmányra, közéleti eseményre, vagy egyszerűen beszélgetésre. Ezek az irások jórészt szellemi izolációban születtek, a magyar kutúrkörtől távol, s általában angolul. Ezen irásokat semmilyen formában nem tettem közzé, sőt: ezeket eleddig nem láthatta senki.
Az első irás természetesen természettudomány-szatira, s elvileg humoros kellene legyen, azonban csak olyanok számára lehet érthető, akiknek minimális előképzettségük van a modern európai természettudományokkal kapcsolatban. A második, a Könyvtárra vonatkozó fejezet szemlélteti a történetiró nehézségeit: a vélt fontos csepp kiválasztását egy akár szövegben megjelenő információtengerből. A harmadik fejezet egy alternativ őstörténelem kalandos útjaira kalauzol.

Első irás:

A Modern Atlantologia Birálata

Dr Benedek Lóránt egyetemi tanár bevezető mondatai:

Hölgyeim és Uraim!

Azt hiszem, mindnyájan egyetértenek velem, ha valamelyest rendhagyónak és talán kockázatosnak tartom azt, hogy egy tudományos előadás témájának egy kiváló ifjú tudós az atlantolológia átfogó elemzését válassza. Ennek, mint ezt bizonyára Önök is érzik, talán a legfontosabb oka az, hogy az atlantológia manapság szinte társadalmi jelenséggé vált. A sajtó, különösen a számitógépes fórumok, mindennapi életünk részévé tették az atlantológia mintegy vulgáris szintű megvitatását: az atlantológiáról, mintha a tudományos közösség azt elvesztette volna, nagyon nehéz lebontani az erős vélemények, pártállások mázát és bélyegét. Talán sokan a tudományos közösség részéről úgy érzik, hogy -legalábbis amig a nyilvánosság vihara el nem csendesül- e tárgyban jóformán lehetetlen absztrakt szintű és tudományos igényű eszmecsere. Az atlantológia fiatal tudomány: az első Atlantológia Világkongresszus másnapján döbbenetesen alacsony az összefoglaló, értékelő dolgozatok száma a részproblémákat taglaló tudományos cikkekéhez képest. Éppezért talán mintha az atlantológia fejlődésének tárgyalása a közvélemény, a sajtó hatáskörébe került volna át- mely elősegiteni látszik annak politikai, vallási, ideológiai átszinezését. Az atlantológia eredetétől fogva és természetéből adódóan multidiszciplináris megközelitést igénylő, úgymondott "összetett tudomány". A XXI. század derekára ritkává vált a társadalom- és természettudományokban egyaránt járatos egyének, vagy alkotói csoportok léte, melyek az atlantológia komplex problémáit matematikai, fizikai, nyelvészeti, antropológiai, történettudományi, filológiai, valláselméleti szempontokból, hogy csak néhány fontosabb vonatkozást emlitsek, egyaránt értékelni tudnák a szerkesztői szintű fragmentálódás veszélye nélkül. Éppezért keltett mély benyomást bennem, s a filozófia-kommunikációelméleti tanszék más tagjaiban Pálkuti doktor előképzettsége és megközelitese, mely az atlantológiát legalábbis fizikai, filozófiai, filológiai és nyelvészeti téren exakt módon tárgyalni képes. Kérem Pálkuti doktort tartsa meg előadását.

Pálkuti Ferenc előadása:

Hölgyeim és Uraim!

Először is megköszönöm Benedek professzor úr bevezető szavait, s egyben a tanszék tagjainak, s mindazoknak az áldozatos támogatását, akik lehetővé tették ezt a talán szerénytelenül nagy területet bejáró előadást. Valóban: tudomásom szerint ez szinte az első olyan dolgozat, mely az atlantológiáról az utóbbi durván tizenöt év alatt felgyűlt tudományos anyagot és annak társadalmi-közéleti kihatásait rendszeresen, átfogóan tárgyalná. A tárgy multidiszciplináris természetéből eredően és a közérthetőség megtartását figyelembe véve az egyes fizikai, nyelvészeti és más szaktárgybeli kifejtés mindössze tangenciális igényű lehet- mindazonáltal ezektől még akkor sem tekinthetünk el, ha tisztában vagyok vele, hogy a jelenlévők többsége nem feltétlenül járatos mindezeken a területeken. Másfelől világos az is, hogy egy ilyen szinte potenciálisan végtelen tudományos anyagban, mint az atlantológia bármely rész kiemelése és hangsúlyozott tárgyalása azt az illúziót kelti, hogy az általunk vizsgált anyagnak valamiféle központi, objektiv jelentősége volna: ezt az általam az "önközpontúság illúziójának" nevezett jelenséget elkerülendő szeretném hangsúlyozni azt, hogy amiképp egy németalföldi festő festi szőkére a Madonnájának haját, úgy jelen dolgozatomban is éppenúgy benne van az a kor, amelyben élünk, mint a tárgy, amelyről szólunk. Minden ekzatkságra és tudományos igényre való törekvésünk ellenére is látnunk kell, hogy mint minden tudományos tárgy, úgy az atlantológia is hodozza korunk legfontosabb hegeli Zeitgeist-jának bélyegét. Ezért az atlantológia tárgyalását csakis történeti áttekintéssel kezdhetem.

1.Az Atlantológia történeti áttekintése

Tizenöt évvel ezelőtt Chau és munkatársai egy jórészt ismeretlen kinai fizikai szaklapban közölték le eredményeiket, melyek az Atlantisszal kapcsolatos kutatások meginditását lehetővé tették. Az azóta jórészt uralkodóvá vált új fizikai-kozmológiai szemléletrendszer, mely a Chau eredeti cikke által keltett vitasorozatból emelkedett ki, természetesen ma már jól ismert tudományos-ismeretterjesztő cikkek tömegéből. Itt kritikusan kell szemlélnünk ezt az elméleti fizikai vonatkozást, mert enélkül valamennyi forrásmunka és tudományos kutatás, sőt az atlantológia maga fiktivvé, megalapozatlanná válna. A nem-fizikus szakértőnek is meg kell birkóznia valamilyen szinten ezzel a kérdéskörrel, különben éppen abba a hibába esnénk, mint a pre-Popper európai filozófia a XX. században: a mennyiségi és ideológiai szinten egyaránt elárasztó erejű és csupán félig-meddig megemésztett természettudományos információözön a filozófiát és a filológiát mint logikai módszert csaknem kiszoritotta, a szintetikus és analitikus, az induktiv és deduktiv, a tradicionális és neofil, a praktikus és elméleti gondolkodási módszerek egyensúlyát tragikusan megbontva. Egy másik példával élve: a statisztikai módszereket kellő matematikai jártasság hiányában hit szinten túldimenzionáló gyakorlati orvos a XX. században hajlamos volt egy alapvetően humánközpontú és egyéni szintű szakmaiságot mint statisztikai háttérrel jól megfogható, elsősorban természettudományos módon leirható populáció-tudományt elképzelni pusztán követve kora szellemét. Az atlantológia természetesen elképzelhetetlen az elméleti fizikában megindult nagy koncepcióváltozás nélkül, mégis: ez a koncepcióváltozás paradox módon éppen filozófiai természetű, sőt indittatású volt.
Chau eredeti cikke ugyanis, leegyszerűsitve és röviden tárgyalva azt, s menten későbbi rárakódásoktól és a computer-média minősitéseitől és értelmező kommentárjaitól, végeredményben azt sugallta, hogy az angolszász és európai polgári tudományos elképzelések alapját képező úgynevezett "természeti világ", mely úgynevezett "természeti törvények" által empirikusan és experimentális-induktiv módszerekkel "leirható", avagy "megérthető" , vagy "modellálható" olyanképp, mint megérthető és leirható egy gépi, jogi vagy üzleti mechanizmus- nos hogy mindez nem valamiféle objektiv és logikailag konzekvens univerzálisan magasabbrendű, hanem egy sajátosan európai és főként polgári életmódból és élettapasztalatból meritett, s leginkább csakis arra vonatkozó felfogás, mely ráadásul mégcsak nem is következetes. Ennek fizikára való kivetülése volt a kisérleti fizika modellje, mely kisérletekre, vagyis meghatározott körülmények között lezajló izolált jelenségek megfigyelésének statisztikus feldolgozására

épül, s mely az ilyes eredményeket sajátosan anyagi kategóriáknak-entitásoknak és az azok között fennálló, matematikai egyszerűséggel leirható összefüggéseknek felelteti meg. Az elméleti fizika mindössze magasabb szinten próbálta ezen kategóriák és összefüggések rendszerbe-foglaló, perspektivikus értelmezését. A XX. századi fizika azonban megrázkódtatások egész során ment keresztül, s ennek olyan oka van, melyet Chau szerint az ideológiailag erősen homogén európai fizikusok nem is vehettek észre. Ennek lényege egy olyan lemma, amelyet minden európai az "anyatejjel szivott be"- nevezetesen hogy egy lineáris módszer, szabály, kategória, törvény szükségszerűen tetszőleges mértékben lineárisan extrapolálható. Ezt Chau, az európai fizika történetének példáján keresztül, a következőképpen irja le.

Newton felállit mondjuk egy általános kategóriát, mint például a "matematikai idő". További megfigyelések számos más ilyen "általános" fogalmat szültek, például "hőmérséklet", "energia", "erőterek", "entrópia" stb. Bármilyen kisérleti eredmény természetesen statisztikai: nagyon leegyszerűsitve igy fest. Elvégezve egy bizonyos számú kisérletet, mondjuk n=32 ha mondjuk 29 alkalommal hasonló eredményt kapunk, kétszer nagyon különbözőt, akkor azt beleillesztjük egy olyan keretbe, hogy a 29 mérési eredmény "igaz", három "hibás", s a 29 alapján levonunk egy következtetést- feláll egy szabály, összefüggés, kategória, entitás, mely "általában", értsd hibákat levonva igaz. Ez azt a következtetést is megengedi, hogy a 32 milliószor elvégzett kisérlet és a 32-szer elvégzett kisérlet "nagyjából" hasonló eredményt hozna. A probléma it áll: minden kisérlet allatt igyekszünk identikus, azonos körülményeket teremteni. Ha azonban a lineáris extrapoláció európaias reflexével szemben feltesszük, hogy a körülmények azonossága mindig egy végtelen számú paraméter függvénye, melyből mindössze egy adott számú paraméter azonosságát vesszük észre és tudomásul, s ezért a 32 millió ismétlés elméletileg és statisztikailag hasonló, de az adott esetben totálisan random mintázatú eloszlást mutathat, melyből a 32 mindössze speciális eset volt, akkor kilóg a lóláb és máris Dantét látjuk magunk előtt és persze Platónt, nomeg az ideák ideális (és lineáris) rendszerét. Hasonló problémákat tárgyalva Chau azt a posztulátumot állitja fel, hogy a természeti világ szándékszinten exakt kisérletek alapján felállitott összefüggések és törvényszerűségek globális rendszere, valójában azonban elenyészően kevés számú megfigyelésből hajmeresztően fantasztikus lineáris extrapolációkkal nyert ideológiarendszer, melyet elvileg egy általános érvényű racionalitás, de valójában mindössze egy adott szokásrendszer, autoritás és egyfajta élettapasztalat tart fenn. Ehhez kapcsolódóan tárgyaljuk majd a végtelen extrapolativ elméletét és a "klasszikus" statisztikai normális eloszlás kritikáit is, de egyelőre maradjunk meg Chau cikkénél, melyet a maga korában fajgyűlölőnek, sőt antidemokratikusnak kiáltottak ki. A továbbiakban azt taglalja, hogy az anyagi részecskék, azok egyes tulajdonságai- mindezek inkább jellemzőek a kutató gondolkodási irányára (melyek kisérletének témáját és a felállitáskor felvetődő szempontokat meghatározzák), mint egyfajta "objektiv valóság" létére (a lét problémájának metodikai értelmezéséről most mindössze annyit, hogy bármiféle obektiv tárgyi lét csak a szubjektumok, a megfigyelők uniformizálásával, különbségeik, vagy a tárgyhoz való viszonyuk különbozőségeinek elhanyagolásával, vagy legalábbis az ideális megfigyelő statisztikus, átlagos modelljével értelmezhető)- s mégha mindent egy adott számú paraméterre egyszerűsitenénk is le, méréseinket akkor is csak az általunk figyelembe vett paraméterek bizonyos tartományára vonatkoztathatjuk, melyben merőmetódusunk értelmezhető és nem csak úgy "objektive-univerzálisan-általában". S végül kimondja, hogy az elméletek a fizikában merőben a mérési eredmények adott katalógusának bizonyos művészi fantáziát igénylő és értelmezésük szerint is ideiglenes értelmezési kisérleteinek tekinthetők.

Mégegyszer: az elméletek terelik a további kutatások irányát, s ez az irány nagy valószinüséggel befolyásolja a kisérletek eredményeit is. Olyan dolog ez-mondhatnánk- mint ezt H.G. Wells egy múlt század eleji regényében megirta a vakok országáról. Ha ők, mint Wells irta olyan világképet alakitottak ki, melyből a fény, mint jelenség hiányzik, ugyan miért várnánk el mi, fizikusok, hogy a vakok országában a fényt, mint fizikai jelenséget értelmezzék és kutassák? S mit tudjuk mi azt hogy mi, fizikusok mire vagyunk vakok?

Nos ha a vakok országában a fizika ennyire más lenne (lenne-e egyáltalán fizika?), s ha figyelembe vesszük a potenciálisan végtelen számú megismerhető paramétert, indulási irányt: nos akkor miért tekintjük éppen a fényt olyan fontosnak, hogy egy a múlt században bálványimádásig tisztelt fizikus éppen a fény sebességének állandóságára alapozta hires "ezeréves" nagy elméletét?

A gondolati egység kedvéért, mielőtt Chau cikkét tovább taglalnánk, meg kell emlitenünk Selim hires filozófiai-episztemológiai elemzését, amelyben azt állitja, hogy Darwin legendás evolúcióelmélete "kulturoszociálisan determinált", nevezetesen hogy mind az elmélet, mind méginkább az, ahogy azt később főleg Európában értelmezték, erősen magán viseli az individuális versenyzés jellegzetesen angolszász , de korábban elsősorban az úgynevezett indoeurópai kultúrákban is megtalálható központi világszemléleti szerepét. Eszerint Darwin és követői a földi élet kialakulásának történetébe erősen belelátták azt, amit

maguk körül mint társadalmi jelenséget mindennap láttak: az (emberi) egyedek mindennapi vetélkedését, mely az angolszász világban olyannyira hangsúlyos közszemléleti elem. Napjaink egyik kiemelkedő teológusa odáig ment, hogy szerinte "bármilyen tudományos kutatás döntően kulturoszociálisan determinált", hiszen az emberek mindennapi gondolkodása és kommunikációja döntően és ideológiai szinten befolyásolja bármely kutatás irányát, célját és jellegét. S ha igy, akkor egy "végtelen bonyolultságú világban egy ismereti rendszer fejlődése az indulások alapirányától döntően függ: ahogy a gyermek számára kizárólag önmaga az élet teljességének középpontja, úgy egyes emberi csoportok számára döntően fontos természeti ismeretek tartalma éppannyira függ az adott csoport életkörülményeitől, mint a gyermeket is az érdekli, amit közvetlenül tapasztal- bármely megfigyelés és a rájuk vonatkozó természeti törvény egy a lehetséges sokmilliárdból, s csak úgy esett, hogy éppen ezt vagy azt hangsúlyozza ez, vagy az a csoport. Mi sem jellemzőbb példa erre a mechanizmusra, mint az európai, különösen az angolszász természettudomány alakulása."

Modern matematikai megfontolásokkal ehhez azt tehetnénk hozzá, hogy bármely ilyen törvény meg fog dőlni, mert minden ilyen törvény merőben az addigi kisérleteket magyarázza, s hiába a tendencia, hogy minden új jelenség magyarázatára éppúgy feltesszük egy új anyagi részecske, vagy új paraméter létét, mint a középkori Európában tettek fel újabb és újabb módositó köröket az égitestek pályájának értelmezésére, migaztán egyszerűbbé vált a körök kepleri felváltása az ellipszissel. (A matematikai képletek és modellek filozófiai értelmezéséről csak annyit jegyezzünk meg, hogy a bonyolultabb mintázatok lebontása egyszerűbb mintázatok mátrixaira jóval hatékonyabb megoldás, mint a lineáris aránypárok és elkülönült paraméterek plusz hibák merev és mesterséges egységeire, „objektiv” paramétereire).

Visszatérve Chau cikkére, szemléletessége miatt meg kell emlitenünk a hires Chau almakisérletet, mely kifejti, hogy a szobahőmérsékleten egy piros almaként elkülönült térrész tizezer kelvinen se nem piros, se nem elkülönült, se nem térrész, mert nem az alma, nemis annak energiája, vagy anyagi szerkezete, de az adott térrész változott át az új hőmérsékleti tartományon minden paraméterével, még az einsteini sajátidejével együtt is, s ezt a térrészt mindössze úgy definiáljuk, mint azt, amire kisérletünk és figyelmünk irányult, mert valójában az alma elkülönülése szobahőmérsékleten mindössze abból adódik, ahogy ez a térrész figyelmünket vonzva magát elkülöniteni, megkülönböztetni látszik. Mindnyjárt bajba lennénk, ha a szemünk által élesnek látott határt az alma és környezete között elegendően erős nagyitóval még akár szobahőmérsékleten is megvizsgálnánk. Rögtön észrevennénk, mondja a kinai fizikus-filozófus, hogy az alma éles határa mindössze szemünk és az alma sajátos kölcsönhatásának terméke. Valójában az alma éppenúgy nem elkülönült része a térnek, éppenúgy határ nélküli és mindenben összefolyó, állandóan és sokszinűen kölcsönhatásban álló rész ez, mint az emberi egyén sem elkülönült, hanem szerves része az emberi ökoszférának.

Nem állhatom meg azt a megjegyzést, hogy amiképp az alma arisztoteleszi egyediségének az európai világkép a kulturoszociális háttere (v.ö. szabad akarat és társadalmi szerződés), úgy az alma egyedi elkülönültségének tagadásában lehetetlen nem észrevenni a buddhizmus behatását.

Node annyit legalábbis mondhatunk, hogy az almának mint az általam éppen megfigyelt és illuzórikusan elkülönült térrésznek szemléletébe szorosan beletartozik az a XX. századi fizikából ismert elképzelés, hogy valószinűsége, sőt véges valószinűsége van egy a fizikai kozmosz másik felén ható erőtérnek és tartózkodó elektronnak éppen az én almámra hatni, illetve annak ütközni.

Az egy piros almának mint elkülönült tárgynak arisztoteleszi objektivitása tehát a fizikus számára nem "létezik". Az egy piros alma olyan gyakori összejátszása gyakori valószinűségeknek és végtelen számú paraméternek, ahol egy bizonyos térrész felhivja magára az emberi figyelmemet. (A téma filozófikus kibontásáról a metodikai létértelmezéssel kapcsolatban mindössze csak annyit, hogy az objektiven létező alma és a standard ideális megfigyelő modellje mindössze metodikai modell, sokkal egyszerűbb volna az megfigyelt egység-adott megfigyelő viszonytengely mintázat-alapegységéről beszélni, mint ezt a mintázatmátrix modell teszi a modern matematikában).

Holott Chau elméleti-filozófiai birálata kifejezetten általános, koncepcionális irányú volt, mégis cikkének egyik csupán példaértékű részlete keltett nagy feltűnést és vezetett közvetve az atlantológia születéséhez, mely magyar forditásban igy hangzik:

"Holott a fizikai világ általunk szokványos körülményei között három tér és egy időtdimenzió viszonylag jól leir bizonyos természeti jelenségeket, a quantummechanika máris bebizonyitotta, hogy lehetnek olyan körülmények, melyekben való megfigyeléseink jobban leirhatóak multidimenzionális vektorterekkel. Továbbmegyünk és azt mondjuk, hogy a tér három dimenziójának illúziója kizárólag az emberi látás és izületi percepciónak mint megfigyelési metódusoknak a melléktermeke, a fizikai kutatások eddigi eredményei egyszerűen nem rendezhetők értelmes rendszerbe, ha a három plusz egy időtdimenzió

gyermeteg fogalmát nem váltjuk fel a többdimenziós, energiavektorokkal módositott térelmélettel."
Ha Einstein azt mondta, hogy a tér görbül a gravitáció következtében, akkor legyünk következetesek: a tér textusát nem csupán a gravitációs, hanem bármely energiakoncentráció képes görbiteni.S a legfontosabb az, hogy amiképp a gravitációs erőtereknek sincs éles kontúrú határa, úgy bármilyen jelentősebb energiakoncentráció hatása nem csupán környezetében, hanem bármely megfigyelési környezetben egyaránt jelen van.
Ennek filozófiai vetületét sokan taglalták már, s mindannyiunk fülébe csengenek azok a közhelyek, melyek e gondolat computer média által visszhangzott vulgáris formáiban árasztották el mindennapjainkat tizenöt évvel ezelőtt. Mindenekelőtt nem szeretnék abba a jellegzetesen huszadik századi hibába esni, hogy Chau, vagy más fizikusok matematikai repertoárjából kiragadjunk egy tetszetős és könnyen érthető képletet- sokkalinkább, mint Bergson, a probléma kifejtésének azon részére szoritkozunk, mely tárgyunk szempontjából kifejezetten fontos.
Chau és társai olyan vitasorozatot inditottak el, melyből Orejev drámai szereplése után- nevezetesen a Prágai Asztrofizikai Napok rendezvényei közepette- valóságos irányzat indult, sajátságos módon elsősorban kelet-európai és középázsiai egyetemeken, az új multidimenzionális térelmélet kibontása céljából. Végül Mezed sok vihart felkavart cikke, melyben kifejti a Bright Recesses (Fénycsapda) elvét egyenesen forradalmasitotta az úgynevezett asztrofizika fejlődését.
A török származású német asztrofizikus kimondottan a huszadik századi Fekete Lyuk elvének általánositásával feltételezte olyan, óriási energiasűrűség miatt a hagyományos 3 tér és egy időmenzióval értelmezhetetlen objektumok létét, melyeket kilenc tér, két idő és 16 energiavektor dimenzióival jellemezhető térenergiaidő egyszerűen és szemléletesen leir, s mely objektumokkal való bárminemű interakció teljességgel elképzelhetetlen egy bizonyos energiaküszöb alatt.
A két időmenzió feltételezése olyan fantasztikus implikációnak tűnt, melynek következtében Mezed cikkét évekig nem méltatták különösebb figyelemre. Mezed kutatócsoportjának újabb közleménye, melyben a bidimenzionális időditényezőt mint egyfajta rezgésállapotot irták le Mezed eredeti leirását olyannyira kézzelfoghatóvá tette, hogy néhány munkacsoport komolyan feltételezte annak lehetőségét, hogy az enegiaküszöb megközelitésével az elmélet által posztulált Bright Recesses létét kisérletileg igazolja.
Ehhez nyújtott keretet a 646-os szuperklaszterben lejátszódó szokatlan hevességű szupernova robbanás.
Az elmélet szerint megjósolt helyi energiasűrűség a Mezed küszöböt átlépve a 646 perifériájában elhelyezkedő quasar kibocsátási frekvenciáját lelassitotta, majd ugyanezen quasar váratlanul egy új periódust vett fel. A frekvencialassulás és az új periódus bonyolult mintázata hihetetlenül egyszerűen volt leirható a Mezed térben, feltételezve a szupernova környezetében létrejött Bright Recess hatását.
Néhány évvel ezután egy New Mexico-ban tanuló mexikói diák észrevette, hogy - a Mezed elmélet következetes alkalmazása esetén- a teotichuacani Nap Piramis és a gizai Dzsószer Piramis amennyiben i.e. 198OO táján egyidőben épült volna, akkor az általuk kijelölt úgynevezett z energiavektor egy adott pontján, a Kanári Szigetektől nagyjából 125 km-re északnyugati irányban elhelyezkedő egy akár száz kilométer átmérőjű térrész átmehetett egy Bright Recess állapotba, nagyjából -12 és +124000 évi periodicitással, mely azt jelentené, hogy bármilyen fizikai kölcsönhatás a két térrész között csak a Mezed energia elérése esetén, vagy minden durván 124 ezer évben volna lehetséges. Ez természetesen azt is jelentené, hogy ebben az időpontban a Föld környezetében olyan fizikai változás zajlott volna le, mely bármely azt megelőző időmeghatározást pontatlanná tenne. Nem kell kommentár ahhoz, hogy mit szóltak ehhez a karbonmeghatározás klasszikus módszerére épitett őstörténet művelői. A diák szinte tudományos fantasztikus dolgozatát azonban egy amerikai Atlantiszkutató amatőr munkacsoport (Discoverers of Atlantis) komolyan vette és a computer médiában aktivan propagálni kezdte. Önöknek talán nem kell magyaráznom, mit jelent manapság a computer média. Mióta az internetet a XX. század végén bevezették a tömegmanipulálás eszközei közé, majd megjelentek az internetes szemüvegek, melyek a televizió, a mobil telefonok és a személyes kommunikáció örököseivé váltak, a computer média és az azt uraló szervezetek döntően változtatták meg a tudományos gondolkodás irányát. Hogy egy ilyen mértékben eretnek megállapitást kockáztatok meg rögtön előadásom elején, nos ezért bocsássanak meg, s igérem hogy a témát későbbiekben részletesen kifejtem. Egyelőre maradjon ez az atlantológia szerény születésének illusztrálása.
Mint ismeretes a fanatikus-keresztény amerikai munkacsoport kikiáltotta azt az elméletét, hogy a Bright Explosion, melyet a Bright Recess keletkezését okozta, a bibliai özönviz megfelelője, s Atlantisz nyomainak felkutatása az első lépés a bibliai történések tudományos bizonyitása felé. A Kanári szigetek körül végzett nagyarányú kutatás, melyet amerikai vallási szervezetek támogattak, végül semmi érdemlegeset sem talált, holott a feltételezések szerint a Bright Recess létrejöttét követően jelentős éghajlati

változásoknak kellet volna végbemenniük, melyek egy szokatlanul erős csapadékhullás közvetitésével a tengerszintek geográfiai módszerekkel könnyen kimutatható emelkedését kellett volna eredményezzék. Az óceánüledék behatóbb vizsgálata azonban azt mutatta, hogy- egy úgynevezett óceanográfiai hőmérsékleti térképen- a Kanári szigetek környezetében különös mintázat volt megfigyelhető. A hőmérsékleti mintázat az azóta teret nyert modern matematikai mintázat-elmélet analitikus módszerei szerint vizsgálva különös, bináris úgynevezett "könyvtárat" adott meg. Ez inditotta meg a sajtóból is ismert "Óceánminta" kutatását, mely éveket vett igénybe, s melynek során a Kanári szigetektől nyugatra egy csaknem tizezer négyzetkilométeres területen négyzetmikrométeres pontossággal térképezték fel a hőmérséklet mintát, természetesen a computer industry nagy reklámját keltve. A felfedezés érdekessége éppen abban rejlett, hogy ez a fajta mintázat információforrásnak tekintve potenciálisan értelmes szöveget adott ki. Ez nem garantálja azt, hogy ez valóban emberi szöveg, avagy hogy egy ilyen információtartalom mint emberi kommunikáció egyáltalán értelmezhető, csakhogy az amerikai egyházi körök és zsidószervezetek erőteljes anyagi támogatása mégis lehetővé tette a hőmérsékleti mintázat bináris szövegként való kutatását, mely a nyelvészet és elméleti kibernetika házasságaként nem csupán az ismert Atlantisz Könyvtár feltérképezését inditotta meg, hanem a matematikai mintázatelmélet (vagyis az a módszer, mely képletek és formulák helyett sokparaméteres mátrixmintázatok dinamikus analizisével dolgozik) kivirágzásához is elvezetett. Az Atlantisz Könyvtár, népszerű nevén az "éjl" annyira meghonosodott mindennapi tudatunkban, hogy hajlamosak vagyunk elfelejteni eredeti értelmezését, mely azon feltételezéseken nyugszik, hogy (1) a Chau-féle multidimenzionáris felfogásnak van értelme (2) a Mezed elmélet helyes, (3) a mexikói diák észrevétele helyénvaló, (4) a mintaelmélet értelmezhető mint valid munkamódszer, (5) a Kanári szigetektől északnyugatra egy adott területen az óceánfenék hőmérsékleti eloszlásának vizsgálata valóbean jelenthet valamiféle emberi kommunikációtartalmat. Mondom, s tudom, hogy ez eretnek állitás, de talán éppen a computer média és a társadalmi szervezetek támogatása miatt vesszük természetesen igaznak ezeket a feltételeket. (A probléma ontoepisztemológiai kifejtésére még visszatérünk.) Mindenesetre valóban megdöbbentő és tagadhatatlan, hogy a Könyvtár ismerettartalma nemcsakhogy megdöbbentően gazdag, hanem olyan döntő befolyást is gyakorolt a társadalmi élet, a filozófia,s tudományok és művészeti ágak egész sorára, hogy a filozófust többé már nem az érdekli, hogy az atlantiszi Könyvtár valóban létezik-e vagy valamilyen objektiv értelemben igaz-e, hanem az a létező és kutatható hatás, amit keltett. (A továbbiakban foglalkozunk annak filozófiai elemzésével, hogy egy entittás miképpen határozható meg hatásából, egy folyamat az eredményéből.) Node az eredeti vonalat továbbvive foglalkozzunk most a Könyvtár nyelvészeti vonatkozásaival előbb, majd szerkezetével.

2. A könyvtár

Jegyezzünk meg ennyit: már maga a tény, hogy kutatásunk tárgya nem egy romváros, sir, művészi objektum, mint ez a régészetből megszokott, hanem egy szellemi termék, egy végtelenül gazdag szöveg: nos már ez maga új irányt szabott számos tudományos kutatásnak, s feltétlenül forradalmasitotta a nyelvészetet. A matematikai mintaelméletet nyelvészeti szempontból alkalmazva vagyünk egy példát: 11211222111 és 2222112211122. Ez a minta filológiai szempontból tökéletesen felfogható mint egy tagolt tematikai szöveg, feltéve, hogy 2112 szünetet jelent. A 2112 szünetként értelmezése esetén ugyanis a mintázat nyelvi elemekre bontható. Óegyiptomi szövegek analizise folyamán kiderült, hogy amennyiben az egyes szóelemek előfordulási gyakoriságát tüzetesen elemezzük, akkor például a 2121222112 mintázat egyértelműen megfeleltethető egy városnévnek, melynek fantázianeve a médiában Atlantis City. Az egyezés azonban drámaian egyszerűbbé válik akkor, ha az óegyiptomi helyett az úgynevezett fahtamiz nyugat-szaharai beduin nyelvjárást használjuk egyfajta nyelvi relének. A fahtamiz jellegzetessége például, hogy valamennyi mondat végén egy rövid á hangot találunk. A tipikus fahtamiz szövegek mondatainak hosszúsági eloszlása meglepően hasonlit a szünetjelek atlantiszi eloszlására mintha az atlantiszi nyelv valamiféle rokonságban állna ezzel a rendhagyó beduin nyelvjárással, s a 2112 mintegy megfelelne a fahtamiz rövid á-nak. Glatis feltételezése szerint a 2112122 á-nak olvasása viszont csaknem teljesen egybevág az óarab alif átlagos eloszlásával, minha ezutóbbi eredetileg egyfajta gondolatjel, vessző lett volna.Ez olyasforma módon hat, mintha a határozott névelő, az "a" és "az" eredetileg minegy olyan

értékkel birt volna, mint az és, a vessző, a mondatvégi pont. Az Atlantiszra vonatkozó történelmi irások nagy száma és eltérő jellege, a szövegek különböző nyelvi variációi igen nehézzé teszik a bennük való eligazodást. Ezen szövegek első közelitésű összefoglalását ezért nagy fenntartásokkal adjuk közre. Fontos hangsúlyozni azt, hogy a csak csillagászati számokkal kifejezhető terjedelmű bináris karakter a jelen filológiai módszerekkel csak akkor volna értelmezhető, ha csillagászati mennyiségű filológust alkalmazva azokat kellő alapossággal tudnánk végigvizsgálni, s ebből a csillagászati számú filológus által leirt jelentéstömegből egy isteni elme volna csak képes egy kellően asszociativ, mélyre néző, a mélyebb összefüggéseket meglátó összegző tanulmányt. Az Atlantológia eddigi néhány éve alatt a néhány tucat történész természetesen csak érintőlegesen tudta feldolgozni az atlantiszi információfluxus özönét, és a jelen előadás ennek nagyonis felületes első közelitése.

A dolgot matematikailag felfogva könnyen megérthetjük azt, hogy mig az emberi történelem végtelen, hiszen állandóan formálódik és alapvető hangsúly- és nézöponteltolódásaok jelennek meg minden évtizedben egy-egy múltbeli eseményről, személyről-addig az atlantiszi történelem bizonyos értelemben véges, hiszen az arról való adatforrás csak egy akár nagyon nagy terjedelmű szöveg. Ha azonban számbavesszük, hogy minden szövegminta más élettapasztalatot, vérmérsékletet, életformát, nyelvi változatot, gondolkodásmódot tükröz, akkor ha ezek összességét végesnek tekintjük is, meg kell értenünk, hogy ezt a szövegrendszert nem jelenithetjük meg „lineárisan". Vegyünk egy példát: elolvasva három szöveget

A+B+C

a negyedik elolvasása, melyben a B szövegre vonatkozó referenciákat találunk, megvilágithat olyan összefüggéseket a B szövegben, melyek a B szöveg értelmezését árnyalják, sőt: megváltozhat a B szöveg a C szöveggel való viszonya, esetleg a B, C, D szövegek egy bizonyosfajta egységet képezhetnek az értelmező fejében, mindaddig, amig egy újabb G szöveg átértelmezi a D szöveget, s az hirtelen különös fontosságot nyer, vagy úgy tűnhet, hogy a B,C, D szövegek tartalmi rokonsága igazából eltörpül az A és B szövegek szorosabb kapcsolata mellett. A K szöveg esetleg ellentmondásokat tárhat fel az A és E szövegek között. **Igy tehát nem igazából arról van szó, mintha egyre több szövegelem vizsgálata „egyre többet" mondana egy „atlantiszi valóság" egészéről, hogy valamihez „közelitene" hanem hogy minden új információ árnyal minden előző tanulmányt, s ezekel együtt önálló életet él, önálló egységet képvisel, mely véleményünk, nézőpontunk, korszellemünk és addigi tudásunk elemeiből áll össze.** S minden új információ formálja ezt az egységet, s alapvető változásokat idézhet elő akár egy újabb forrásmunka tüzetes átelemzése során.

Mi történik például akkor, ha egy fiatal és energikus történész valamiféle központi jelentőséget tulajdonit az M szövegnek, s ezen nézetét olyan ékesszólóan mondja el, olyan összefüggésrendszerbe helyezi mondanivalóját, hogy az a sajtóban egy populáris-időszerű témával rezonálva felizgatja a közvéleményt, vagy befolyásos szponzorokra talál? Szabadjon megjegyeznünk azt a jelenséget, mely az atlantiszi szüvegek egyikével történt (katalógusszám: KLD564392/a456422) amelynek felfedezésekor a sajtóban megjelent cikkek özöne azt sugallta, hogy a szöveg tartalma és a kereszténység főalakjának élettörténete között valamiféle rokonság állhat fenn. Szinte a tizenkilencedik századi Európára kellett visszagondolnunk, ahol egy-egy újabb felfedezés (például a szankszkrit irodalomra, az arab tudományokra, vagy a kinai, a maja, a dél-amerikai kultúrákra vonatkozólag) fontos közéleti hatást keltett, s megrengetett évszázados, esetleg évezredes hiteket. Éppen ezen jelenségek elkerülése végett kell hangsúlyoznom, hogy bármely elem hangsúlyozásánál -mely esetleg éppen azért történne, mert rokon a „ mi világunk" fejlődésének egyes sajátosságaival- figyelembe kell vennünk, hogy ezen jelenség esetleg kevésbé fontos volt Atlantiszban, vagy teljesen más jelentéstartalmat hordozott egy olyan másként fejlődő világban, melyet esetleg jobban megértethet velünk egy még nem ismert szöveg. Összefoglalólag tehát:

1. az egyes szövegek jelentősége, viszonyai alapvetően megváltozhatnak újabb szövegek vizsgálatakor
2. a szövegek értelmezése függ korunk uralkodó nézőpontjaitól, s éppigy az egyes szövegek relativ fontossága
3. az értelmező személye, becsvágya, befolyása, sajtóval való viszonya, ékesszólása és szponzorai
4. a szövegek értelmezését befolyásolhatják.

Hangsúlyoznom kell, hogy a jelen előadás sem ment ilyen szubjektiv elemektől, sezért óva intek bárkit is az atlantiszi történelem iránti bármely benyomás, morális itélet korai és leegyszerűsitő kezelésétől, s figyelmeztetnem kell arra, hogy milyen veszélyeket rejt korunk politikusainak, közvéleményének, sajtóorgánumainak az atlantiszi történelem korai vizsgálatából bármilyen tanulság időelőtti leszűrése.

Emlékezzünk, milyen pusztitást hozott Európában és másutt a darwinizmus politikai „alkalmazása”.
A történelmi forrás értékelésének nincs semmiféle „ideális”, „helyes”, „objektiv” módja, hiszen az anyag egyrészt gyakorlatilag megemésztethetetlenül nagy terjedelmű, másrészt a csábitás, hogy éppen bonyolultsága és végtelen terjedelme miatt kényelmes leegyszerűsitésekkel nyugtázzuk jelenleg ismert részét-túlságosan kézenfekvő. Mindezen mentegetőzéssel bocsássuk útjára az atlantiszi történelem tematikus tárgyalását, melybe belefoglaltuk valamennyi jelenleg már értékelt atlantiszi szöveg az adott témára vonatkozó utalását.

3. Atlantiszi őstörténet

Az atlantiszi őstörténeti kutatás jelenleg úgy tartja, hogy a legősibb, az atlantiszi civilizáció megjelenése előtti primitiv állapotokra vonatkozó irások (a KD és a teljes M sorozat) részint vallásos-kultikus, részint tudományos-értélelő jellegű, általánosságokat tartalmazó „modern” szövegek, melyek különösmód nem régészeti és háborúközpontúak, sokkalinkább spekulativ és filozófiai jellegűek régebbi, sokszor idézett szövegek értelmezésére alapulva. A jelenleg ismert információk összegzéseként a II. Atlantológiai Világkongresszus közleménye szerint valószinűsithető, hogy az atlantiszi kultúrát később megteremtő népcsoport több hullámban, időszámitásunk előtt nagyjából huszonötezer évvel vándorolt a szahara nyugati pereme felől a Marokkótól nyugat irányban kinyúló, a Kanári szigetektől északnyugat irányban kiterjedő félszigetre. Atlantisz földrajzával és klimatikus viszonyaival kapcsolatban csak homályos feltételezések vanak, az azonban nyilvánvaló, hogy az Atlantisz folyó, a Kanári áramlat és a Golf áramlat termékeny és enyhe, csaknem mediterrán éghajlati adottságú ökoszférát teremtett ezen a jókora földrészen, ahol a populáció nagysága akár milliós nagyságrendű is lehetett. Az atlantisziak hirül adják, hogy „honfoglalásuk” egy nagyobb társadalmi –kultúrális átalakulás után és részben annak következményeként jött létre.
A IIIa eljegesedés után a kelet-afrikai őserdősáv északi peremén létrejött humanoid törzs, melyből a jelenlegi emberiség döntő többsége származik ezek szerint nem két (tudniillik északkelet és dél), hanem három irányban terjeszkedett, s az északnyugati ág már viszonylag korán egységes kultúrát alakitott ki az akkor még termékeny talajú, enyhe klimájú Szahara középső-nyugati részén. Innen a Szahara fokozatos kiszáradásával kapcsolatosan az időszámitásunk előtti negyedik évezredben két irányban történt a Szahara kultúra áttelepülése: Egyiptom felé és Délnyugat Európába. Az atlantisziak honfoglalása ezt jóval megelőzően, még a Szahara kultúra egységesedése és kiterjedése előtt történt. Ez az embercsoport tehát az eleddig ismert legrégebbi civilizációt, a Szahara Kultúrát évezredekkel megelőzve alakitotta ki sajátos kultúráját az Atlantisz folyó környezetében. Valószinűleg szintén az atlantiszi kultúra egy jóval később kiteljesedő ágai lehettek a közép-amerikai és Amazonas-menti, valamint ősperúi úgynevezett „afroamerikai” piramisépitő kultúrák.
Az atlantiszi források jórészt egységesek abban, ahogy a honfoglalásukat megelőző állapotokat leirják. Ennek magyarázata jórészt az igen erős atlantiszi történelmi érzékenység, őstisztelet és az ebből kifejlődő kiterjedt szájhagyomány, melyet különösmód az atlantiszi tudományos források szinte egészében elfogadnak. Ezen hagyományok szerint az atlantiszi népcsoport leválása igen korán történhetett, akkor tudniillik, amikor az emberi törzs, vagy törzsek még egy viszonylag kisebb területen éltek elszórva, s amikor ezen törzsek nyelve, vallása és kultúrális szokásai még nagymértékben hasonlitottak egymáshoz.
Az atlantiszi ősszövegek különösen hangsúlyozzák azt, hogy e kezdeti emberi közösség egyfajta funkcionális egységet alkotott, amelynek tagjai nem csupán funkcionális egységet alkottak szimbiotikus-biológiai szinten, hanem egyfajta spirituális-kultikus szinten is a közösség igen szoros egységként viselkedett, melyben az egyes tagok igen szoros kapcsolatban voltak egymással. A mai ember számára ez a kapcsolat nagyon nehezen érthető, ezt az aspektust ezért világosan kell tárgyalnunk. A világszerte megtalálható kisebb társadalmi-szociális egységek: a falu, a klasszikus város-, vagy a modern nemzetállam jellegzetes viszonyaival ellentétben az atlantiszi nemzetközösség szorosabb kulturo-szociális egységet képviselt, s ebben talán a 40000 évvel ezelőtt nem állt egyedül. Ennek lényege a funkció, a társadalmi szerep elidegenedésének alacsony foka áll. Mig a későbbi társadalmak –valószinűleg egyszerűen a népesség robbanásszerű elszaparodoása folytán- az egyes társadalmi szerepeket fokozatosan standardizálták (a tűzörző funkciót ellátó ember, a házépitő), addig ennek a tendenciának az atlantiszi nemzetközösségben csak rudimenter nyomai találhatók meg.
Ha Ra-hi tűzörző funkciót látott el, akkor Ra-hi a Tűzörző egy elválaszthatatlan egységet képviselt. Ra-hi a Tűzörző nem azonos Ra-hi-val, aki tüzet őriz, U-u a Gyermekvigyázó nem egy a lehetséges

gyermekvigyázók közül. Ra-hi a Tűzörző azonosul azzal a móddal, ahogy Ra-hi a tüzet őrzi, nem pedig egy általános móddal, ahogy tüzet általában őriznek. Az elidegenedett, általánositott funkcióknak ezen szemléleti hiánya egy újabb érdekes jellegzetességet kölcsönöz a korai atlantiszi nemzetközösségi felfogásnak: a Tűzörző fogalom sohasem vedlik át általánosan elvonatkoztatott, megszemélyesitett formába, nincs „Tűzörző" nevű, vagy később: funkciójú isten.
Ahogy egy társadalmi funkcióhoz nem tartozott „általában" az ellátásához szükséges eszköz, úgy nincsen általában vett magántulajdon sem. Ru-utaa lehet Ru-utaa a Favágó, de fejszéje nem általában a favágó funkcióhoz, s igy a favágó funkciót ellátó személyhez, hanem a nemzetközösséghez tartozik, amely működésének része az -és az ahogy- Ru-utaa a Favágó a fát vágja.
Az elidegenedés és az eltulajdonitás ezen hiánya megjelenik a vezetői és papi funkcióban is: a szent Nappiramis nem a papok és a vezető(k) tulajdona, az a nemzetközösséghez tartozik. Mint Platon utópiájában, a vezetőknek általános, elidegenedett szerepe és tulajdona nincsen és nem is lehet.
Ezen általános szemléleti különbségnek legszembetűnőbb következménye az atlantiszi szociális szerveződés alapfokán az általunk megszokott „modern" családfunkciótól való jelentős eltérés. Ha nincs általános elidegenedett társadalmi funkció vagy tulajdon, akkor nincs elkülönült élettér és elkülönült csoport sem. A gyermek a szüleihez hasonlit, azoktól kaphat több gondoskodást, de nem viszi tovább szüleinek funkcióját, s igy a funkcióhoz szükséges eszköz, tulajdon, élettér sem lehet az övé s nincsen családi jogon átörökitett pártfogó Istene sem. A gyermek ugyanis csak korlátozott formában tartozik a szüleihez: a gyermek ajándék, tehetség, aki a nemzetközösséghez tartozik, s annak működésében sajátosan és fontos módon vesz részt. A nemzetközösség nem tűzörzőkből, favágókból, papokból és vezetőkből áll, hanem Ra-hi a Tűzörzőből, Ha-gu a Tűzvigyázóból, melyek hasonlóak, de nem alkotnak egy azonos elemekből álló halmaz-kategóriát, vagy „osztályt".
Igy nem alakulhatott ki Atlantiszon az utóbbi néhányezer évben ismert vallási forma sem. Ha funkciók és absztrakt fogalmak megszemélyesitéséből, vagy elkülönült életterek megszemélyesitéséből (kovácsisten, városi isten-védőszent, nemzeti-törzsi Isten) nem születik divinitás, akkor ennek ellencsapásaként nem születhet az eredeti emberközösségi (avagy új birodalmi) egységet visszahangsúlyozó Mindenható Egyisten sem. Az atlantiszi „ősember" számára elképzelhetetlen egy az egész emberi közösségtől, a körülvevő természettől elkülönült, vagy ezeket teremtő, uraló „távoli" istenség fogalma. Ellenkezőleg: az istenség a nemzetközösség és a körülvevő természet Esszenciája, Akarata, Éltető eleme.
Mintahogy a későbbi általános differenciálódás az emberiség viharos expanzióját idézte elő: új, elkülönült életterek, tulajdonok, nyersanyagok felfedezésének késztetésével, úgy az atlantiszi Nemzetközösség történelmében ilyen exploziv, hirtelen kiterjeszkedés nem történhetett meg, mert egyszerűen hiányoztak az azt előidéző alapvető motivációs faktorok.
S ha igy, akkor az atlantiszi népvándorlás lassú folyamat és nem egyfajta hirtelen történelmi esemény. Ennek ellenre figyelemreméltó, hogy az atlantiszi ember mennyire hiven megőrizte az Őshaza, az eredeti Élettér Centralitás emlékét tradicióiban és: nyelvében.
Az atlantiszi nyelv a nyugat szaharai berber nyelvjárásokhoz hasonlit, az atlantiszi művészetet, kultikus hagyományokat viszont a piramisépitő kultúrák egy ősi, sajátos formájaként kell tekintenünk. Természetesen az atlantiszi ember antropológiailag feketeafrikai. Ennek távoli nyomai az olmék afrikai óriás-szoborfejek, az amazonasz-menti és perui piramisok, a nemrégiben feltárt nyugat-európai és floridai ősi proto-paleolitikus kultúrák ismert épitészeti és kultikus emlékei.
Az atlantiszi mentalitásra jellemző, hogy a tárgyiasodott művészet-épitszet felett sokkal nagyobb szerepet kap a literalitás s általában a nyelv. Az atlantiszi hőseposzok elemzséből kitűnik, hogy teljesen ismeretlen a későbbi társadalmakban univerzálisan kialakuló egyéni protagonista: félisteni, bvagy isteni hős, megváltó, próféta, küldött fogalma. Valamennyi atlantiszi hőseposz tartalma a nemzetközösség őstörténetének egy-egy villanása, kritikus időszaka, fordulata. Elképzelhetetlen volna az atlantisziak számára a szemita mitológiában fellelető férfi-nő prototipus, vagy személyes megváltó, vagy törzsi isten, vagy kiválasztott próféta. Sem az egyéni kiválasztás, sem az isten-ember elkülönülés nem volna értelmes az atlantiszi hagyomány viszonylatában. Az atlantiszi Hagyomány nem őspárról és egyéni ősökről: mindig csupán ősközösségről beszél és örök belső Esszenciáról. Az ősközösség, az ősi törzs otthona „az erdő tengere", az „együtt él az állatokkal, mint az erdő testrésze", sőt: az Erdő az anya és a méh fogalmaival asszociálódik:

Ma-bu	anya
Bu	méh
Bu-ro	erdő

Másfelől a meleg szó (mga-bo) és a kellemes (nyash-bo) szintén e szókörhöz tartozik. Az erdő motivuma a spiritualitás szinte minden megnyilvánulásában újra és újra visszatér, általában mint az „ősi", a „meleg", a

„nyugalom”, az „anyaméh” emlékeit szimbolizáló fogalom. Az atlantiszi kultúra a közös hazára referáló általánosan használt kifejezése a „ma-gla-ish”, mely az anya, a közösség, a föld szavak ősi formáinak összevonásából származhatott. Az erdőből való fokozatos elvándorlás és a szülői gondviseléstől való elválás gondolattársitásai az egyik leggakrabban előforduló metafórikus elem a legősibb atlantiszi szövegekben, mintha a törzs növekedése és az egyéni emberi növekedés gondolatilag szorosan összetartozna az atlantiszi tudatban. Őshaza elhagyásáról, a szülők elhagyásáról azonban -mint körülhatárolt eseményről- ugyanakkor nem lehet szó. Mindkettő fokozatos kinövés és sohasem véges, vagy teljes. Érdekes az is, hogy az anya fogalom nem annyira a földhöz, mint inkább az erdőhöz van közel. A nap viszont egyfajta ősi, állandó, egybefogó szimbólum: a nap szimbólumához kötődik a piramisépités is. A piramis nem egy Istenkirály sirhelye, vagy papi kegyeleti-kultikus hely: a piramis egy „project”, egy közös munka, melynek során távolabb letelepedett közösségek kultikusan kiválasztott képviselői együtt dolgoznak, s a közös munka jelképe a nap felé induló és az egy pontban találkozó épitmény. A piramis a törzsi egység szimbóluma a közös munka ritusa által(...)

A következő néhány irás angol nyelvű, s javarészt a shreveport-i időszak alatt születtek. Ezeket az esszéket egy magyar anyanyelvű ember irta, tehát angolságuk nem tökéletes. Másfelől ezek a kezdeti esszék (egy katonaváros visszásságai közepette) bizonyos frusztrációban és szinte teljes szellemi izolációban születtek, s igy esetenként túlzóak. Tárgyukat tekintve: történelem-filozófiai, vallási és ismeretelméleti témákat dolgoznak ki többnyire játékos formában.

Angol nyelvű esszék:

1. Gandhi and Hitler

What is common in these two towering personalities of the XXth century? Certainly, on a superficial level the differences are more obvious. One was a Saint, great representative of the religious thought of India, the Man of Non-Violence, a famous anti-industrialist, the one who taught us that simple life and inner discipline can conquer empires.
The other was a pathological Jew-hater, an evil genius who was perhaps responsible for the outbreak of the single greatest war of the history of mankind and certainly the one behind the most horrible of all genocides, the Holocaust. How can one even write these two names in the same page- unless one intends to contrast the good side of Man to the bad side?
Obvious enough? You could guess that I am not writing an essay to let you get away so easily. I am writing an essay to make you understand how you deceive yourself and let yourself be deceived. So I must provoke you: Gandhi and Hitler had a lot in common and the differences in these two personalities are mainly in idealogically colored history books. But wait: I want to provoke you further. The differences you detect in these two personalities are a good excuse to expose how you get your ideas of history and how you can become a puppet to your ideas of Reality- and how you have.
Now, unless you are a masochist or a metaphysician (or at least an adolescent

searching for answers and asking for support) you have learned to dismiss such provocations out of hand and focus your attention on your daily routine. You have a schedule, tasks, things to accomplish. You are likely to feel that things around you have determined your path. You have a child to bring up, a spouse to relate to and a job to take care of. That is more than enough. Life does have simple pleasures–if you are able and enough of a hard worker perhaps you can have enough of them. So why Gandhi and Hitler? Because both have recognized something that you have not. You have immense potentiality above and beyond what you limit yourself to imagine. They can also teach you that that you can use this potentiality for better or for worse.

First, let me point out to you that it is not a defect in you, it is not a genetic predisposition, nor itis the socio-economic or family background, the political system, bad luck, some guy at work, Fate, some unknown Deity or any other outside agent that limit you the most. it is your ideas of your limitations that limit you. No one and nothing can hinder you more than yourself. Now what about it? Why become like Gandhi or Hitler? See what came out of it! One was shot, the other shot himself. Great prospects!.... You see there is the problem. For you are trained to judge things by their outcome– but things are not their end, things are things. A life cannot be judged by the form of its end, nor can historical events be estimated by what you heard about them. What you are likely to know about Hitler or Gandhi is hearsay and symbolism. Some easy and typical thing taken out of the context of their life and times. They are nothing more than dogmas or simple opinions about very complicated things. They are really just fairy-tales that are supposed to teach you why you should accept and obey whoever the current political authority is. They are pre-digested ideas of history to justify the notion that whatever is happening is the best under the circumstances and could not have evolved better...in fact that things could have been much worse. These dogmas and fairy-tales are simple and convenient to believe exactly because they seem to justify the present state of affairs. They are comfortable because they tell us that things must have evolved the way they did. They tell us to accept things as they are. There is only one problem here : these symbolisms are not „true". They are not "real". They may be useful for you to accept things as they are. But only for that. What you know about Gandhi or Hitler is bare little. You do deceive yourself ignoring that. The only reason that it is so easily done– to deceive yourself that way– is that so many others do the same. That is why official history is deceptive. It is a forest of simplifications and self-deception. It has become a tool to make us comfortable, to prevent us to think and gain freedom that would derive from the consistent use of our brains and hearts.

For in reality things are not identical with their symbols– nor do they equal

our opinions about them. Moreover, things must not have necessarily evolved as they have in fact evolved. There is no such determinism and simple logic in history. This in fact is the clue. There is no logic or law that determined that Gandhi must have ended up being murdered and that Hitler must have fallen. It may be our social contract to be convinced about this but in fact it is only a contract, an accepted way to look at these things and it only serves to melt us together in common belief.

What is a community? Is it really an economical entity? Is a nation really the community of people speaking the same language and having similar economic interests? No: a community, a nation is nothing else than people who having similar experiences have developed a meshwork of common beliefs and traditions based on these beliefs. Nations go to war not only for economical interest or for land but also because they sometimes believe that it is possible to prove the value of their common traditions and belief systems by a demonstration of physical strength (the so called ,,ordeal''). By doing this one ignores the fact that it is a weak value system that needs brute force to support it. In fact, military might only proves that the nation that developed it has a strong belief in military might. By no means does it suggest that such a nation has strong and "right" moral values. In fact, in any contest it is usually not excellence that prevails: it is determination, cunning and arrogance that creats the winner of the fight.

But back to Gandhi and Hitler. What is then common in Gandhi and Hitler? The essential belief they shared was their refusal to accept what they considered to be an unjust world order. One refused to believe that India should import the way of thinking of the British just because the British were the strongest power of the day. Gandhi believed that what seemed to be strong and universal- the industrial revolution, capitalism, the reign of technology and British type materialism, plutocratic "democracy" should not be imported to India- at least not blindly so. India had enough cultural values of her own to walk her own path. Gandhi challenged the idea that the strongest is also the best... that success demands imitation...that to conquer another nation is also a proof of some kind of ,,moral'' superiority.

Hitler on the other hand challenged the fact that Germany should be punished for losing the Great War. He refused to believe that it must have happened the way it happened...that i was anavoidable for Germany to lose the war and then bear the moral stigmata of the chief agressor. He proved that it was not some moral superiority that won the British and their friends this contest; in fact, he believed that they had won it despite their decadence and imminent decay.

We must admit that whether or not they may have been right they both proved

their point by being able to maintain their strong beliefs to the very end. Only brute force could destroy their convictions. And the fact that brute force did destroy them both does not prove the rightousness of their enemies even though they wish us to believe that. But we learned from Gandhi exactly that things cannot be judged by their outcome nor does „good" intention sanctify the means. For things being things rather than their end result, their means are their essence. But then how can you maintain your beliefs in the face of overwhelming might? By religious conviction as Gandhi did or fanatical will as Hitler did? Strong convictions are reflected in daily persistance and inner discipline. The proof of this inner discipline in the case of Gandhi and Hitler is the consistence in their lives and actions. You may call it stubbornness if you wish.

They refused to believe that they had to accept things as these had seemed. That Britain was all-powerful they had seen clear enough. But that Britain's power should mean that the way the British think should be imported to their own culture they had refused to believe. Nietzsche put it very plainly when he stated that cows, women, merchants, British and other democrats belonged together. Britain's democracy....that meant subjugation and utter exploitation of millions of Africans and Asians; it meant keeping their workers in the most miserable slums Europe had ever witnessed; even their most heroic leaders were responsible for the beatings of women in the streets of London. The very first notable democracy in Athens was based on the power of merchants assembling in the Agora most of whom had slaves and wished to conduct imperial wars....foreigners and slaves or women had hardly anything to do with political rights. In America, democracy tolerated the utter misery of millions of Africans who had hardly any say in political matters and on whom they conducted medical experiments. In America, more to the point, crystallized in the most extreme the idea that Northern Europeans were so superior to all other peoples and that the extermination of Native Americans or the slavery of Africans were considered an unavoidable course of natural selection following the logic of biological evolution. In America exactly was born the idea of Eugenics. In America precisely, an entirely new phenomenon was being born in the times of Gandhi and Hitler: mass production of not only useful things but mass production of culture, art and music. There was an increasing uniformity of ideas and needs that America exported right to the heart of European culture. The idea of fierce economical competition can crystallize in a nation in which everybody wants the same thing because everybody is the same; in a country where mass communication and mass advertising creates a uniformity of desires and disposable needs. What moral superiority is there where all these things are happening?

Both Hitler and Gandhi believed that such moral superiority did not exist. However, they did approach the problem differently. True, both had consistency and determination, courage and strong will- but one of them did not understand that it is not the end result that counts; attaining goals at any price is not quite enough: if you become the official of Caligula then even with the best of intentions you will sooner or later become Caligula yourself. If you wish to defeat the British precisely in what they are best at (i.e.war) then you will become like the British yourself. One should not fight Evil in Evil's way....here is an old maxim. Hitler did this. Gandhi did not.

Gandhi believed that he can defeat the British in a peculiarly Indian way. At his own pace, with his own ideas. Hitler used the power of his ideas to strengthen his weapons and these weapons did become powerful enough. Gandhi on the other hand used his ideas themselves as weapons and the British could not resist that. Gandhi's ideas exposed the inconsistency of British ideology. When the British were no longer strong enough to use brute force they collapsed. They did so because nothing could compensate for their exposed ideological weaknesses.

Did you notice (and this is precisely the essence of this essay)- that I introduced new biases and re-interpreted Gandhi and Hitler? I did so to expose that this or any other interpretations are not Gandhi or Hitler: these are their possible interpretations. Gandhi may have represented, symbolized, personified such ideas as I elaborated on above- but these ideas (let alone the way they influenced the complexity of events) are not identical with Gandhi. Gandhi is merely their representative symbol.

What do I mean?

If Darius or Xerxes whipped the sea because it resisted their will they did so symbolically- they personified the sea and they dealt with it as they usually would with those from whom they most often experienced resistance: their subjects. If a Dutch painter paints a Madonna the Madonna will be guaranteed to have blond hair and blue eyes: he will represent her the way he usually represents women. A scientist having grown up in the midst of fierce economical competition in England will project this phenomenon into the whole "biology of living beings" and sees "natural selection" as a form of competition and adaptation- or at least many of his interpreters will. A Jewish student growing up in an atmosphere where finances and economics are so important will necessarily see human behavior as economical behavior and describe history by that principle.

Things as we know about them always incorporate our own biases; from mathematics to religion, from logic to history. It is only our comfort that makes us personify things: we say that the war between Troy and the Greeks came

about because of a Trojan stealing treasures and wives-and this because treasures and wives are easy to understand and origins of wars are not. We say that this or that has happened because a Deity is frustrated or happy with us- because it is easier to imagine someone angry or content than to think deeply about things. We say that Christianity is the visiting of the church on Sunday and accepting Jesus as a savior because these things are easier than to think through what Jesus really meant us to do or believe.

Similarly, Hitler has become a persionalization of all the evils of his age. However, madness or corruption of one man can never cause such things as war or genocide. It is belief systems and culture that can result in such things. As said before: a sea storm destroying your bridge means a large number of factors acting together. Among them is the fact that your bridge is not exactly storm-proof. You may choose to give out your anger by whipping the sea but face it: however much you would wish to believe that the sea behaves like a human person this does not make the sea stop destroying your bridges. If Caligula orders that his horse should be referred to as a senator- this, too has its limits. People may address the horse or clothe the horse as they usually do in the case of a senator but that really does not mean that the horse effectively becomes one. It is of course not a robe or the way he is addressed that makes a senator (or so one would hope) but a complex interplay of behaviors, contracts in human relations based on complex traditions and beliefs.

Similarly, it would be madness to believe that a war can break out because of the madness of one ,,evil genious''. In reality, what is responsible for war is never the will of one person but the belief that human differences can be resolved by violence.

If a tiger attacks my child I will kill the tiger and save my child. This , I admit, is a straight enough logic. But what about not going to a place where I know a tiger is lurking? What about understanding that a tiger will attack me if I go too close or advance too fast or endanger his family? What about not taking away the land of a nation or humiliate a great culture or exploit a large number of people? What about understanding the culture of China instead of waging war on her in the name of cultural superiority and free trade- meaning I am free to export opium or bad food or unhealthy clothing and they have no right to enlighten their own people that the opium and the food and the clothing is unhealthy or otherwise objectionable to the Chinese? What about not trying to explain to the Chinese or Indians or Persians that their religion is false because their societal values and technology are "backward", which is proof that their religious beliefs "do not work"? What about not trying to dress up naked natives who find no shame and no harm in going around naked? It is not nakedness that is shameful- it is uncontrolled

and restless desires that are shameful and for those natives nakedness may have nothing to do with restlessness and uncontrolled desires.
Does the fact that I have superior machinery and marvelous innovations make me morally superior? Superior in what respect? Did it really make for a better world that I have polluted the air and that the benefits of my „technological superiority" are confined to the few while its harmful effects are widely distributed?
It is fabricated simplifications from history that maintain such beliefs of moral superiority and these simplifications themselves lead to disasters. Killing "criminals" will never solve this problem. Are we not the criminals for nurturing such beliefs? Should we kill ourselves then? No- it is not people who are evil but some of their beliefs. It is not Hitler who is evil but the events symbolized by his name- and the beliefs still cherished by so many induced those events.
Man cannot be reduced to categories as the sum total of his actions or beliefs. Man does not equal the totality of his properties such as his sex or nationality or his profession... Man is all of these things and much more. A criminal is not a man whose evil beliefs are made manifest by evil circumstances. It is not the man who needs to be killed but it is the belief and the circumstances that need to be eradicated. From Buddha to Gandhi so many came to this conclusion yet it is not practiced very often. Why? Why do I want to kill Hitler instead of changing my own evil beliefs?
Why do I personify complicated historical facts by saying: Hitler or someone else was evil or mad?
The answer is painfully simple. Some have strong interest in maintaining things in this way.
The question is not- who are these people. The question is what is the mechanism?
The mechanism is described below:
I want to be comfortable and free of worries. I trust my family and my house to somebody else so I can live for my own merriment. Somebody else takes over my family and my house and gives me a report on them from time to time. Each time he asks directions from me. He provides a service by taking care of my family and house for me.
The problem is that after a while I no longer know what to say or what to ask because I lose contact with my household. I totally rely on the reports of "my servant". My orders therefore will be nominal and irrelevant. For my comfort and free-of-care lifestyle I sacrificed my family and my house. The real master is my servant who takes care of things- for his knowledge of my things renders my things his.

So it is in what we call a democratic society. People, in their pursuit of their individual well-being entrust their lives to mass-porducers. Food, culture, beliefs, communications- all these are delegated to mass-producing experts. This mass production turns individuals into a shapeless mass- the care with which their food used to be prepared, the love with which their house was built, the joy of forming the body or mind of their children are being lost. They subscribe to pre-digested ideas from the media and neglect the careful study of the humanities and no longer analyze their experience from their individual viewpoint. They let others do these things for them. What substance is there in political opinions that are based by pre-digested reports by media experts? Is there escape from mass-manipulation if one lets others interpret the world for him?

Your past and your system of beliefs base on your past are your greatest treasure. If you do not nurture them and neglect to constantly take care of them; if you let others interpret the world for you you will be like the man who let his servant overtake his family and his house. History and religion are not outside but inside your soul- never let anyone for any reason take them away from you! Never believe in those who teach you about yourself- you should know yourself better than anyone else.

It is not Hitler and Gandhi that you want to follow or despise. It is the ideas in your own heart that you want to follow or despise that Gandhi or Hitler are merely the symbols of. It is not a historical person or a historical event that is important. It is the ideas behind them that are important. Ideas that one should cultivate or reform in his own heart.

2. Locality and Extrapolation

Man is born free and yet averywhere is in chains. Some believe themselves masters of others and yet are more slaves than them. How this came about and how is this maintained? I think I can answer to both questions.

Human actions are said to be largely determined by the perceived need for resources necessary for the human organism to grow and multiply. However, only a fraction of this need is perceived instinctually by the human individual. The major part of this perception derives from the collective memory of human communities and is communicated to the individual in various forms.

During the major part of human history communal memory-experience has been mostly communicated to the individual by the following basic forms:

immediate parental care, oral traditions and stories, communal rites, functional communal co-operation...etc. Direct religious, cultural or scientific teaching usually affected a minority of mankind and mass communication has gained momentum only in recent times.

Therefore, most knowledge to most individuals derived from parents, relations or people from a small local community. This meant that the majority of mankind during most of human history has largely remained local in terms of beliefs, traditions and customs. Locality here is meant in both geographical and temporal sense.

This local nature of human traditions usually translated into ignorance about the existence of distant localities or at least large scale ignorance about them. Local traditions usually included some belief of centrality. Unless influenced by conquest, religious, cultural or trade relations, most communities perceive distant localities just as they look at a distant object. A nearby object seems more important and larger while a distant star looks smaller and less important. Therefore any community would naturally regard their own members and location and times as in a central position with the most ,,appropriate'' cultural, moral and social traditions. This bias of perspective has changed very little, although it may seem otherwise in our present, more ,,scientific'' age. The perspective of ocal centrality has remained intact for instance in modern European scientific thinking despite its claim for universality, objectivity and rigor.

The idea of local centrality is maintained by the method of extrapolation, a basic characteristic of the human perspective by which any local rule is automatically applied to any distant location unless an important difference in circumstances and conditions is perceived and that merely leads to the least necessary modification of the local rule- just as much as is necessary to maintain the apparent logical coherence of the rule. This bias can be modeled in the following way.

If observer A is a human being visually observing an object such as a tree he may verbalize this process stating that "I see the tree". In reality though, the observation process includes many neglected and undescribed factors such as these:

1. The observer is focusing his attention to a given part of space in a given time. As a complex interplay of many physical and psychological factors that includes climatic and physical influences such as the intensity of light, temperature, pressure, energy density etc as well as factors such as his mood, his eyesight, his level of alertness, capacity of color perception ,visual angle, level of blood sugar, emotional state and purpose with this action, the perceived potential danger or other influence from the

observed object etc a perception is formed in the mind of the obsever of the observed object. The observer then deduce that under similar circumstances in a similar observer the observed object will induce a similar perception- this is again extrapolation.

2. Extrapolation of the observation process leads to the notion of the "ideal observer". Assuming similar state and properties of all possible observers (1), a given relationship between observer and observed object (2), a standard combination of circumstances and conditions (3) all these are simply allowed to fall out of the description of the observation process and the perception in a given observer is then identified as the usual "appearance" or "intrinsic quality" of the observed object. The totality of these intrinsic appearances and qualities leads to the idea of "objective existence" that is independent of observers, relations and conditions.
3. All objects that can be observed are identified with an objective world or cosmos.
4. All ideas formed during observations are identified with objective truths.
5. The idea of existence is the defined as objective i.e. independent of the process of observation.

From Aristotle to Russell European science and philosophy cherished this point of view. It even went so far as to believe in the "objective existence of a material world". Why?

Probably because this philosophical model suites quite well the uncultivated mind at a low energy level. Since most humans have little time or motivation to cultivate their mind and organize their lives they tend to accept and follow directions from the outside. This is why they need pre-digested ideas as well as institutions that provide and enforce them. Abandoning their natural and intrinsic potentiality their mind and lives remain at low level of organization and energy.

Naturally, this is a practical but not natural model. It is a useful assumption and nothing more. There are no things in themselves because things are not distinct, nature is not discontinuous in any sense whatsoever. Things (object, event, idea) are separated from the great totality only by focusing, classifying- only by artificial separation that aides the human way of thinking. Even a so called electrone is located as a probability distribution here or the other side of the so called niverse.

A tree for instance is far from being a separate entity. One would easily see how much its apparent separateness from its surroundings depends on physical factors such as the temperature or pressure in the area- factors that may be usually similar, nevertheless they depend on a usual combination of an

infinite number of factors that may (and usually do) change in time. However, more of the apparent distinctness of the tree depends on the observer and the nature of the observation. What really makes a tree an apparently separate entity is categorization of similar perceptions and the focusing of one's attention on given visual differences in the focused-on area.

One can easily understand that such ideas and notions as universality and existence or space and time are methodical entities. They strictly depend on the human perspective, more precisely the assumed perspective of a hypothetical ideal (or usual) observer.

Any object and any combination of any perceptions depend basically and fundamentally from the mind of the observer and no physical world exist that is independent of the observer' perspective. This is because there is no ideal observer except as a methodical, practical, assumed entity.

Similar is the situation with ideas and spiritual facts as well. All human ideas are always local and secondarily extrapolated. The problem is that the assumed trajectory in most extrapolations is linear. But life is not linear- it has curves anf an infinit number of dimensions.

The best example of this is the evolution of the idea of divinity. To understand this one has to consider the method of "personification and metaphor". This method is one specific form of extrapolation by which an unknown mechanism is modeled with one that is more familiar.

If for instance one knows more about a person shedding tears than the origin of rain one can metaphorically associate the rain with the sky antropomorph shedding tears. The natural conclusion of this is to try to influence the sky antropomorph in ways one influences a crying human. Hence the rites of rain-dance. The personification of complex phenomena –again by linear and monotonous extrapolation- leads to the abstraction of the divinity similar to the way that the totality of perceived material things leads to the perception of the "material world". (The idea of divinity has one more interesting attribute- that of exteriorization and separation: of that later.)

However, one should not forget that just as objective material existence is methodical so is the abstraction of divinity. Its origins are a straight line through symbolism and metaphors less abstract and its very function is a social metaphor: in many human societies the antropomorph or otherwise perceived divinity is the personified symbolism for the body of the society- consider the symbolism of the divine pharaoh as the symbol of the state or the resurgence of the idea of divine right in our own days.

The real problem is here: that one forgets the origins of things and then worships methodical entities sanctified by time. And as one presumes (through mechanical-monotonous extrapolation) anything temporal and local as eternal

and universal one gets confused by the appearence of alternative symbolisms. The usual effect of this mechanism is the religious or ideological justification of institutionalized agression commonly referred to as "just war".
Needless to say conflict is only one possible (and probably the most primitive) interaction of alternative symbolisms and only an economically minded social darwinist (the champion of all linear-extrapolators) can believe that this or other form of "competition" is the natural interaction between different localities. In fact, such an interaction need not be hierarchical at all precisely because such hierarchy is again strictly dependent on local values. Absolute and abstract hierarchy does not in itself make any sense at all. This is precisely because any standardization or idealization of local traditions is as much biased as is the presumption of the ideal and standardized observer. This process would be equivalent in creating an absolute center in an infinit and inhomogenious space. To illustrate the nonsensical nature of this let us consider the Einstein trick.
Imagine a literally infinite three-dimensional space. Imagine that this space is not empty but has an infinite variability in terms of density. Then assume an absolute center that corresponds to the locality of the observer. Lead a straight line through space in one direction. Follow the straight line. You will immediately see that your speed (assume it is dependent on the local density of space) at large distances will change in a fairly unpredictable manner. Newton breakes down here. Why? Because we introduced large-scale (and previously unappreciated) variability instead of an ideally empty space and empty time. Substituting an infinite combination of local effects space and time break down as empty scales. For now (due to large distances) more and more unusual observations are made due to more and more previously unknown local peculiarities. Our usual commonsense will need to be ammended.
In fact, reference frames always change in social aspects, too. This is why – keeping an old record of absolute laws in sacred writings– the interpretation of such old extrapolations will always change.
If one tries to judge alternative social customs by a universal perspective one simply forgets that the "universal perspective" is local and secondarily extrapolated in the first place– it has come to being by the extrapolation of one's own local values ignoring alternative ones in previously unknown times or localities. The key to understand this is to see that the combination of conditions and effects are not monotonous. In fact, nothing in this world is homogeneous. Fixing usual and local effects as a reference frame only works tangentially in a given combination of a local transiency. If one forces linear homogeneity onto naturally inhomogenous systems (or linear order into an infinite combination of curves) then one creates cancer. Doing this one is

forced into conflict and competition. In fact, this is the very origin of competition and conflict. The clearest historical examples of this are religion and empire.
Any prevailing ideology or hierarchy (on the bases of which religions and empires are born) can be justified in two ways. One is to sanctify their origins by belief in a universal authority- the other is to consider their extrapolated after-effects. One can easily see that both mechanism are local and highly speculative- one can never see the origins or results of anything except by extrapolation.
The problem is that both the belief of universality in origins as well as the consideration of end results are very local and very subjective. Alternative explanations usually are both reasonable and numerous. However, cancer usually fails to look around.
The local and exclusive nature of beliefs are then easily carried through emotion-associated learning. What a human individual associates with a warm and emotional parental care will have a high truth value for that individual. Similar is the effect of rules and customs associated with fear from social pressure- a deep and very often subconscious or denied acceptance of norms or beliefs. Consider the association of information and entertainment in mass media and its consequent seductive effect. Like a virus, patterns of a local interpretation spread through emotion-associated learning. Most human individuals have no defense against such homogenizing influences. Going beyond local traditions and considering alternatives are the hallmark of only the most organized and active mind.
Overwhelmed by external viral patterns, the weak individual forgets its own potentialities and projects its inner fears and desires into an abstract outside space. This exteriorization is the origin of human institutions and idolatry.
The other side of these problems is confusion about the idea of infinity. Consider the mathematical

series 3,4,5,6.....this approaches infinity by a direct rule. Here infinity appears as extrapolation of a homogenous rule, law, function. „Forever" increasing the value of a number by one such as in 3, 4, 5, 6, ... is said to be an infinite series. It is in a negative sense- it has no finite limit since that is what the rule says.
Similarly, if the physical world is space infinitely extrapolated this merely means space perception of an ideal obrerver homogenously enlarged.
Here comes the apparent paradox.
One can never extrapolate to an infinite thing by knowing only a finite part of it unless one defines an arbitrary rule by which one intends to do that.

Extending this concept, one can never extrapolate from a given (for me usual) combination of factors to any combination of factors unless one does that by defining an arbitrary rule. The chief barrier here is infinite and unpredictable variability.
This is clear. The paradox lies in the fact that yet monotonous linear extrapolation of local philosophies is being done almost everywhere (luckily this is also linear extrapolation by however abundant observations).
Extrapolation is undoubtedly a useful method- but only that. When extrapolation becomes a sacred and untouchable idol conflict and competition will ensue.
Man is in chains when and if he has no effective defense against social cancer. Certain ideologies and institutions become prevalent by overemphasis. Understanding the local and secondarily extrapolated nature of all possible ideologies, world views, traditions, institutions and customs will help anyone to find a cure against this cancer.

3. The Sermon of the Great See

So spoke one of the Nameless before his daily rest:
"Imagine that there are four different kind of religions: the religion of the wise men, the religion of the warrior, the religion of the merchant and the religion of the slave.
The religion of the wise man will tell the wise to attain a state of spiritual perfection by practicing wisdom or training the mind. It will emphasize the virtues of the wise: contemplation, thinking, the denial of the importance of material and individual things before the universal and the metaphysical. In its social view it will emphasize the distribution of the authority among the wise and protect the many possible way that one can attain an inner type of perfection. It will never ask for any outside agent for the wise to solve his own problems. It seeks the minimal necessary authority.
The religion of the warrior transcends the idea of the commander into a symbolic and distinct form of authority- it will emphasize a universal and absolute agent who rules over his subjects. It will emphasize submission- but also pride, nobility, chivalry, manliness, a purely simple life. It will require a code to which each individual should be disciplined to adhere. In its social views it will emphasize unity and authority. Solidarity and the feeling of

community, a sort of team spirit or brotherhood prevails in its ranks. It will recognize learning and knowledge preferring them to contemplation and wisdom.

The religion of the merchant will see the world as it sees its market: it will emphasize the separateness of interests, will see everything in measurable units and sanctifies the competition among people. Struggle for resources and any cunning to attain them is seen as the highest values. Learning is practical and specialized. Spiritual perfection and world domination are seen as identical. Success always sanctifies any means.The religion of the merchant is exclusive: it will never encompass the whole community. It seeks world domination by a small group that regards itself most fit to it. It sees the wise man as a fool and the warrior as a tool.

The religion of the slave emphasizes good works and humility. It wants its adherents to be good slaves who learn to accept the world as it is. It symbolizes its highest scope into a transcendent Lord or Master to whom everyone is but a slave. The main spiritual exercise is supplication that is: begging from the master. In its social views it emphasizes community and solidarity within the groups of slaves. It handles wisdom with suspicion and nobility with disinterest. It emphasizes the virtues of the woman above those of men: support, taking care, comfort- these are the keys of its good works. The slave, however is also dominated by fear and is aware of his imperfections. This religion is very intolerant and always regards anything outside its realms with fear and consequent cruelty.

Now, every profession creates a religion that is a mirror to its own nature. The wise man's religion is philosophy and thinking, the warrior's is the soldier's noble life, the merchant's is competition and trade, the slave's is serving and accepting.

The interaction of these religions will likewise mirror the way their representatives tend to view each other.

The wise man's religion will shun the noble spirit of the warrior as barbarically primitive. It will despise the merchant's struggle for material things and calls the slave's humility before its master an over-simplification.

The warrior will find the wise man's religion deceitful and passive. It sees that of the merchant's as corrupt and too comfortable and it will see the slave's humility as its own due.

The merchant will regard the wise as useless and will try to use the warrior to his own purposes. In the realm of the merchant's religion the wise man's religion is simply ignored while the warrior's religion is seen as a competitor. The religion of the slave is monopolized and the slaves are secretly converted but only to the degree that these will not notice.

The slave's religion will marvel at the wise man's but will not understand its depths. The slave man's religion will be hostile to the warrior's but it will make a pact with warriors to protect it against them.
It will see the merchant as its master as the clever merchant will soon ouwit the slave. So he paradoxically allies himself with the merchant and becomes a little merchant himself. So the slave's religion will adopt some elements of the warrior's code and a lot of the elements of the merchant's philosophy.

How would it be possible to unite these religions? The answer involves a simple necessary first step: we must understand that none of these religions are universally true- they have a domain that encompasses those people for whom these types of religions are most preferable. Religion is one for all men- religious traditions differ by form that is emphasis and perspective.
Having understood that one can easily find a general solution the practice of which will be much more complex: one has to respect that validity of each religion for their own members. There is no universal principle that lies behind from the perspective of which one approach is truer than the other. Only man in his feebleness supposes such vague distinctness that comes from the over-simplification of all that he has not yet thought through.
One is not even barred from learning from all these approaches: the active thinking and independent ways of the first, the nobleness and honesty of the second, the practicality and problem solving of the third and the cooperation and solidarity of the fourth.
Nothing ever consisted in pure form and nothing is purely distinct; these religions have always interacted and very often in a positive way. If one only could forget and forgive the self-centeredness of the first, the arrogance of the second, the dividing and elbowing nature of the third and the intolerance and cruelty of the fourth.
Thinking, nobleness, practicality and solidarity- what gifts could these be if one was not shy to overcome the locally prevailing emphases and values!
My Atlantean brothers! I urge you to understand each other and give up your over-simplifications. What you believe as ultimate truth is in reality a bottomless well of wisdom- there is no end to it but each drop of its water leads to more understanding and wisdom, nobility and kindness.
I beg you not to confuse the values of these religions by the behavior of their representatives and not to confuse wisdom and authority. If you heed this advice there will be less conflict among you and the more of you- brain, heart, stomach and muscle of the same body- can work toward a common goal."
So spoke one of the Nameless and left to water the plants in his small garden.

4. Monotheism

Regression to the mean also means that human communities tend to protect their belief systems that are based on local (local in space and local in time) experiences and related customs. As these local beliefs and experiences are confronted by new communication between previously separated communities, the belief systems sometimes adopt a protective stance. This means that different beliefs and traditions often confront and compete. This confrontation can be modeled as an initial, almost instinctual behavior that will later be replaced by a more developed reaction. The latter is based on the understanding that local experiences have a local domain and that in face of such different local experiences one can create new models that will be relevant to the new entity comprising all separate locations. The prime example of this mechanism is the transition from polytheism to monotheism. The very essence of the latter is to find a universal theme of the human experience that is transcendent and ignores petty differences in localities. No wonder monotheism developed in a central area of human intercommunication. Monotheism will be an ideal imperial state religion since it is indifferent to local viewpoints.

Ekhnaton of Egypt, Constantine of Rome to a degree even the Persian state religion can be regarded as examples to this principle. Nothing, however is comparable to the Islamic empires that used this melting nature of monotheism with great historical success.

However, a major problem occurred during this experimentation. Certain communities and schools of thought appropriated the idea of this universal bond of men and made a universal idea local again by setting up themselves as exclusively rightful representative of a given religious tradition. This phenomenon is not exclusive to religion- it is a common human reaction to any existing large-scale institution or organization. So the homogeneity of beliefs creates larger institutions. Larger institutions breed fiercer competition for enlarged authority.

This conceptual error has been manifested in linking the universality of a transcendent principle to local groups, traditions, beliefs and events. The old localisms have thus revived and monotheism lost its very meaning. The meaning of monotheism could be to find a universal viewpoint wherein all varieties of human traditions, belief systems and lifestyles, viewpoints can be defined and interpreted from a deeper, global point of view. When monotheism becomes entangled with local authority it becomes idolatry. When a

transcendent idea becomes manifest as institution corruption will immediately set in. The followers of the idea will be diluted by those who use the institution to their material and exclusive gain. From this comes the idea of separation of religious institutions and authority. This idea, however rarely works as people generally are not lead by ideas but by institutions. Only the most organized and energetic minds are capable to follow an immaterial principle. Most minds follow authority.

A possible check for the level of corruption of a given institution is to estimate its exclusive nature. Corruption is almost always local because it follows exclusive local interests. In religion and especially with regards to monotheism this phenomenon manifests itself by the intensity and fervor with which a religious institution persecutes heresy-alternative interpretations of its transcendent principle. The more intense the persecution the more local the institution. Inflexibility tend to protect local and matyerial interests.

The large-scale assimilation of a trascendent principle with local authority is called idolatry. Almost all religious institutions become idolatrous in time. This can be summerized as follows:

1. Institutions that are inflexible and emphasize local interests are by definition non-transcendental and non-global. The ambition to force such a local system to global importance equals idolatry.
2. Any religious institution that claims universal relevance is always by definition corrupt. While human religion may be universal all human religious institutions and traditions are necessarily local and reflect the localisms of their representatives.
3. Competition and confrontation are always a primitive, instinctive, protective response to sudden new experiences deriving from new onset communication between previously separated local communities. This reaction is transitional, an initial part of a learning curve.
4. Transcendent to all competing belief systems based on separated local experiences, a deeper reference frame can be found that can comprise the globality of human experience in all its

varieties from a fundamental point of view and is devoid of all competition and confrontation.

5. A fundamental and unifying reference frame may not be competitive in nature: it should not weigh different localisms by their successes, importance and power.
6. Competition is always a primitive response of local ideologies and can be modeled with the medical condition of cancer. Competition of local ideologies always means an inadequate understanding of underlying unifying patterns and reference frames.
7. Confrontation of any kind is without exception a primitive, primordial instinctive response based on an inadequate understanding of a common unifying theme between the communicating parties.
8. There is no absolute reference frame. No local reference frame can set itself up as ideal or more optimal without breeding confrontation and competition. The phenomenon of a reference frame claiming to be absolute or higher than others is always equivalent with idolatry (that is exclusiveness and artificial separation).
9. Laws, rules, facts, truths, events, beliefs, traditions that are based of the assumption of universality of an ideal observer remain nevertheless local as they ignore possible inter-observer biases. An introduction of a new point of view by a new, previously unknown local observer always changes the reference frame of the given observation. This effect reveals the fact that any observation is relevant to the known kinds of observers only.

The above points can be summarized by the claim that learning is the most useful attitude when being exposed to new local systems. The aim of such learning is to understand the necessary change in reference frames by the introduction of a local variety.

5. Advanced Atlantean Math

Any individual observer or combination of individual observers have a distinct and importantly different relationship with a given observed object. Any observation is individual and is characterized by a given combination of potentially infinite factors. The generalization of an indivivual observation is possible through extrapolation.
Extrapolation is the prediciton that the outcome of an individual observation is reproducible if the observer can control for any change in the combination of factors relevant to the observational process.
The totality of all possible observations is defined as the world.
The world so defined is in essence an amalgam of relationships and generalizations that is importantly relevant to the particular observer. The domain of any such worlds is the observer.
The world therefore is relative to the observer.
Assuming an infinite number of factors and conditions an infinite number of combinations of these can arise creating an infinite number of variety of worlds.
Comparison of similar worlds can lead to the assumption of an average world by an opportune mathematical transformation. This hypothetical common world is relevant to the given group of observers forming the average. Such a transformation has one sole goal: inter-observer communication.
Mathematics is the language of inter-observer communication and is based on useful logical transformations that facilitate such.
The flaw that commonly led to problems in human history is the idea of the uniformity by ignoring the pleiomorphic nature of worlds.
Uniformity and the flawed perception of uniform authority and consequent competition for its "right" interpretation is the main explanation of the usual ideological power struggle.
However, mathematics (the same way as any world-interpreting ideology) exists only in relation with the communicating observers. The aim of mathematics is to find the most opportune form of communication between a given set of observers.
The same way as the sea means mainly this to this animal or mainly that to that plant so the world means mainly this to this observer and mainly that to that observer. There is no sense in saying that the fundamental nature of the world is such and such for everyone. The domain has to be defined. The variability of the relations of different observers to whatever is being observed

is also important and cannot be ignored. Mathematics has to describe this relationship as well.
One interesting example of how mathematics can further evolve is the following:

(1) assume that mathematics originally evolved as a set of transformations to facilitate trade
(2) assume that trade uses mass production of similar objects that are given a set of values by a universal function (value function)
(3) assume that consumers have largely similar needs etc....
(4) assume that mathematics now has functions independent of trade
(5) develop transformations that do not involve homogenous units and a universal reference frame

In summary then develop a non-commercial form of mathematics of variations and create reference frames that involve large-scale variability of perspective. But be consistent: no absolutely separate and uniform units here. No absolute and fixed reference frame either. Think in common patterns and not in fixed laws. Can you do that?
As no observational unit has absolute borders, any such separation is exclusively due to human abstraction and depends on mental processes related to the observational process.
Furthermore, no two observational units can ever be equivalent. Equivalence is defined as ignoring differences below the level of detection of the observing party's capacity.
Numbers therefore are purely utilitarian tools of the human mind but they do not and cannot exist objectively.
Numbers are based on equivalence and separateness.
Numbers were born to facilitate trade.
Numbers are used to compare in measurement.
An example to this is the mathematical idea of measuring space.
Space and time are purely imaginary measuring units of the world.
"I see things smell things touch things here and if I walk over there I see and touch and smell different things"- space is nothing else but a quantitative extrapolation of this idea.
The illusion of different sizes comes from extrapolation that is linear homogeneity assumed. Observation will always detect important and unpredictable heterogeneity there where linear homogeneity was formerly suspected.
Measuring units are wrongly applied to the unknown part of space by presupposing it to be "relatively" homogeneous. It will always turn out that the homogeneity was merely an error of extrapolation as we extrapolate from the

little we know to the immensity of what we do not.
Mathematics must constantly evolve as extrapolations will become less and less presumptuous.

6. Atlantean Physico-Sociology

Inert, low-energy space can be described as relatively empty. In such a space three dimensions adequately describe the nature of space. However, energy-dense fields simply do not follow rules that describe empty space. An energy-dense field is more properly described by a multi-dimensional space, where local peculiarities (locality is defined as the focus of an individual observation) are created and maintained by the nature of the field. The parameters describing the nature of the field simply belong to the proper description of any space point as dimension. Energy creates new dimensions. It changes the very nature of space by turning it to an energy-field.

This can be generalized to effects. There is no effect-free space. Empty (effect-free) space is always hypothetical. No space is truly three-dimensional.

The same is true with human behavior. Individual points in a near-equilibrium, inert, apathetic state may act as relatively separate and may behave in a relatively uniform, rational, logical and standardized fashion that in turn can be described by statistical and economic laws (empty space described by three dimensions). However, the same is not true with inspired, high-energy behavior. Extra energy introduced by an inspirative force substantially changes the laws of human behavior. Like the relatively symmetrical state of an ice crystal is broken down by energy introduced as heat, so the formal order of human economic behavior is also broken down by spiritual or emotional inspiration. A common example of this is romantic love that changes -according to ist own needs- the relatively calculable, logical, standard rational behavior of the respective individuals.

Human space is not empty-it is full of field effects.

An inspirative force can change not only *the* behavior of individual units but can melt down their boundaries and can bring individuals together in a higher bond (energy field or effect field) changing the nature of their relationships. To such high-energy systems, inert economical or rational behavior is simply not characteristic, or is so only in part.

Such high energy systems are therefore multi-dimensional.

An inspirational field changes not only individual human behavior or, at a higher level, communal or societal behavior, but (with it) also changes the nature of human relationships, adding new dimensions to traditional bonds.

This change in human relationships are typically manifested and preserved in the creation of new traditions or institutions.

However, traditions and institutions are dissipative systems and tend toward formal, apathetic, inert, symmetrical, standard, economical behavior. Dissipation of inspiration formalizes human relationships, creates symmetry, rational, economically-oriented behavior. Such degeneration

usually brings forth uniformity and separateness. Low-energy states are symmetrical, uniform, standard and rational and -*in extremis*- commercial.
Competition and conflicts are the result of uniformity and separateness.
Competition derives from near-uniformity of usually materialistic desires, conflicts are the results of the failure of appreciation of the commonness of the respective parties.
Conflict and competition are the lowest, the most primordial form of inter-individual relationships to which low-energy systems regress. This form of human behavior goes hand in hand with ignorance and with lack of curiosity. Ignorance and lack of curiosity are inert states that are often a result of compensatory apathy due to lack of initiative and, ultimately, fear.
The greatast enemy of fear is curiosity. Curiosity leads to learning; learning leads to diminishing fear. This, in turn, leads to initiative and enterprize. Enterprize leads to self-confidence, to originality to inspiration. Inspiration produces and maintains a high-energy state.
Fear leads to conservation, apathy, formality, defensive behavior and ultimately, violence.
Institutions, the state, militarism, economic behavior- these are low-energy state attributes.
Fear and apathy create violence and focus on outcome-symbolism.
Learning and enterprize create cooperation and focus on work, life and method.
Low-energy systems believe that evil comes from persons.
High-energy systems believe that evil comes from wrong methods.
Low-energy systems focus on form and accept the environment as is.
High-energy systems focus on opportunities and accept the environment as it can be.
Low-energy systems believe in negative reinforcement and responsibility.
High-energy systems believe in positive reinforcement and motivation.
Low-energy systems are cunning and discriminative.
High-energy systems are talented and inspirative.
Low-energy systems are commercial and militaristic.
High-energy systems are idealistic and industrious.
Low-energy systems believe in a sinful and weak human nature that can only be rectified by strict law and deterrence.
High-energy systems believe in a good human nature that can be improved by learning and education.
Low-energy systems believe in law and institutions.
High-energy systems believe in dynamism and enterprizing spirit.
Low-energy systems believe the world as in near-equilibrium.
High-energy systems believe the world as in non-equilibrium, constantly changing and inducible.

7. Beyond Commercialism

(Let the healing begin)

Questions to a Democratic Citizen

1. Have you ever tasted a tomato that does not taste like a tomato?
2. Have you ever smelled air that does not smell like air?
3. Have you ever been sold orange juice a liquid that consists of 1 part orange and 9 part sugar water?
4. Have you ever been told that God favors one religious group or race over another?
5. Have you ever been told that you cannot be a good mother unless you buy this or that product for your baby?
6. Have you ever been told that a mass produced food full of chemicals was natural and organic?
7. Have you ever been shown beauty that is skin deep?
8. Have you ever seen a series of images that makes you associates things that do not belong together?
9. Have you ever seen people and entire races vilified merely because they dare to be different than the average consumer?
10. Have you ever lived in a house that is intended to last for one generation?
11. Have you ever elected a representative in a race where all contestants are sponsored by the same group?
12. Have you ever seen a war fought on false premises?
13. Have you ever been told that happiness is equivalent with material comfort?
14. Have you ever been told that freedom is the to pursuit of material profit without moral consideration?
15. Have you ever been thought of as a professiopnal function and a statistical average? A number? An infinitesimal small point in a materially immense universe?

Answers to a Consumer

1. Tomato is not something that looks like a tomato. It is something that looks, tastes, smells, feels……a tomato.
2. An air full of pollutants is not air. It is polluted air.
3. Something that carries the name of orange juice is not orange juice. Orange juice is a liquid squeezed out of an actual orange.
4. There is no Partial God.

5. No real relationship can be purchased.
6. Natural and organic is something not mass-produced on industrial machines.
7. Beauty is heart deep.
8. If an image follows another in television that does not mean that what these pictures symbolize also belong together.
9. Entire races and people are never evil. One always has to hear out the other side with enough attention and weight.
10. A true house is an individual home built with love and care.
11. Elections are meaningful if the elector is knowledgable and the contestants are meaningfully different.
12. War is never just. The victor is never morally superior to the defeated. The brutality of war makes all parties brutal.
13. Happiness has to do with a focus on relationships not on individual comforts.
14. Freedom is the unhindered pursuit of a wider understanding. Freedom is wisdom that grows beyond individual considerations.
15. No human person ever equals or can be approximated by a function, a number, a size. Variability is inherent and essential. Relative importance cannot be measured. There is no universal measuring of human affairs.

Legends and Healing

1. "We are a small point in a material world that is immense. The scientific is the best method to understand the ultimate laws of nature. Our thought is based on material processes."

This is a commercial viewpoint. Beyond commercialism:

"We are an important and active part of the world that has both material and spiritual dimensions. The two cannot be separated. There are no laws of nature that can be discovered. The inquirer is in an active relationship with the observed entity. Material processes are dependent on thought."

2. "God exists. God created the world. God is in a special relationship with certain groups of people. God has appeared to some. One has to pray and worship God".

This is a commercial viewpoint. Beyond commercialism:

"God is alive in the human heart. God is co-essential with and inseparable from the world. God is universal, timeless and impartial. God's worship is best manifested by consideration and goodness to others".

3. "Man is commercial, competitive and basically bad. Only law and institutions can maintain peace and order."

This is a commercial viewpoint. Beyond commercialism:

"Man is human, social and basically and by definition good. Law and institutions often render people corrupt, miserable and violent. Law and institutions can never guarantee peace and order. Peace and order can only come from wisdom and a good heart."

4. "The world is a battlefield between good and evil. Evil can be defeated by direct confrontation. The outcome justifies the means".

This is a commercial viewpoint. Beyond commercialism:

"Everything and everyone has good and evil aspects. Confrontation never defeats evil. Confrontation is evil and it maintains evil. The means dictate the outcome. Means substantially change theparticipants. Evil can only be defeated by curiosity and imagination that lead to knowledge. Organized knowledge leads to wisdom. Wisdom leads to the understanding of the commonness of living things."

5. "Human life is short and miserable. There is immortal individual life beyond death. Ultimate happiness is beyond the grave."

This is a commercial viewpoint. Beyond commercialism:

"Human life is not individually separate. Man belongs to a community that is immortal. True immortality does not allow death. Ultimate happiness is the recognition that one is an essential part of an immortal being."

8. Social Viruses

History of the last few millenia may be modeled by rapid distribution of social viral patterns that had a homogenizing influence to human community. This created relative homogeneity of thought, lifestyle and communication. Major viral patterns spreading from community to community included:

- Monotheism
- Commercialism
- Objectivism
- Industrialism

Monotheism has been linked to actual historical events. This means that monotheistic faiths have been associated with local groups and that they spread through their representatives. This created a field with a well-circumscribed center.

This phenomenon lead to the tendency of monotheistic faiths to be highly authoritative and conservative. This is a natural development of their historicity. As a balancing act the idea behind monotheism is a divine centrality that is separate from the "material world" and appears its Lord, high up in heaven. Since this divinity is at the same time anthropomorphic and actively relates to the separate material world through historical events and historical personalities (interpreters, messengers), monotheism provides an ideal context for an authoritarian community. In fact, one suspects that this is precisely its primary function: i.e. anthropomorph symbolism and abstraction of a large-scale hierarchical authority.

Monotheism was in fact born in a central geo-political location and was ultimately adopted there by large-scale authoritarian systems. National God, Divine Right, large international institutions- these were essential adaptations of monotheism.

All of these characteristics naturally result in the development of a community of interpreters of a given,

unique and exclusive divine centrality.
Given such a temptation arises to alienate and utilize this absolute and well established authority by several factions. As in any case whatsoever when multiple separated groups think likewise competition will arise. The very nature of contest and conflict is that various groups- thinking and aiming likewise want the same objective.
Heresy and religious wars are therefore a natural and inherent result of monotheism. So far as monotheism is associated with a central authority they will always occur no matter what the circumstances are.
War and conflict ultimately are always due to at least two factors:

(1) homogeneity
(2) emphasis on distinctness

Homogeneity here is defined in a negative sense: the lack of imaginative ways peculiar to a given community, which makes the community follow the ways of development of another. If one community assimilates its trajectory to that of another community, objectives and tendencies will appear uniform. It is similar objectives that leads to contest. Contest, however usually leads to deception, abuse and war. The best example of this is commercialism. Monotheism and commercialism are historically and geo-politically closely intertwined: monotheisms was born in commercially very active areas.
The idea of separateness of homogenous units- the abstract idea of numbers is born from the very nature of commercial activity.
A monotheistic God before equal subjects- this concept is suspiciously similar to an absolute universal measure (money) and equal units of merchandise. I propose here that monotheism may be easily born in the mind of a merchant by similar ways of abstraction. Further, the idea of empire is also typically commercial. Nomadic people raid. Commercial people tend to establish empires.
The merchant works with fairly uniform material units. He will build his world view on the premise of a large number of material units making up the world and will tend to

- remove God from a familiar and material world out to a comfortably distant spiritual sphere to which he devotes the minority of his time and effort- this leaves the majority of his time and effort to be spent in a distinct and mundane material world
- define his God as a separate (from the material world and from himself) and superior being to be worshiped the same manner as one worships a superior mundane authority
- attribute to his God rights and rules that will be practical and useful in his commercial activities.

Contrast the Indian religions to the monotheistic faiths.
This central idea of distinct-separateness and central authority may be the most important social attribute to monotheism. Ultimately, the monotheistic deity is a supreme and personified abstraction of a set of rules of behavior, the Law; the same way as money is the ultimate abstraction of material comfort.
Commercialism will by its very nature materialistic as it deals with material things. Copmmercialism therefore will tend to limit spirituality and will understand it only as a set of rules necessary to maintain just enough stability to pursue its aims. Pay your dues to a distant Deity and then spend your energies in commerce: this is the underlying idea. Commercialism will not only create alienation of spirituality and a separate divine authority but it will also create objectivism and science. The fundamental idea is that the perspective of a merchant is fundamentally materialistic and "objective".
What does objectivity mean?
Ignoring the subjective and spiritual and focusing on the product, the merchandize. Lack of trust for individual motives and the fact that commercial activity puts the object as supreme determinant of relationships and status will dictate this. The mania to quantify everything and create measurable distinct and uniform material units out of every aspect of life (hormones, receptors, chemical aspect of memory and perception etc) is in reality merely the result of commercialization of spiritual and emotional life. So are the "sciences".

The warrior or the agricultural worker; the aristocrat or the manual worker will be far less interested in the objectivism of so called European science.
Behavioral science, statistics, psychology, sociology- these are all commercial sciences born out of objectivistic-materialistic commercial logic. Once again, the idea behind all of this is objective materialism- focus on a separate, well defined, measurable unit, the "ideal", the "standard", the "average". A unit that then can be generalized and extrapolated, manipulated just like merchandise the ultimate abstraction of which is money.
Commercialism finally did come to political power with the industrial revolution. Mass production, mass media, mass control- these are the ultimate forms of manifestation in industrialism. Industrialism triumphed in a tiny little area of the globe and then spread like an epidemic (or rather cancer) and first destroyed the spirituality, then the political structure and finally the very mode of life of the rest of the human community.
Commercialism and its branches: indiustrialism, objectivism, materialism, uniformity, homogeneity and resultant competition and war seem now supreme in many aspects of our daily lives in much of the human community. However, the key thought is that there are alternatives to commercialism. To understand this, one has to clearly understand its slogans and false premises.

1. Democracy: this is a form of a system characterized by the coming to power of commercial-oligarchs. Democracy has nothing to do with the "power of the people". Democracy may be translated as plutocratic oligarchy where a materialistic, objectivist, scientific, commercially-oriented worldview prevails.
2. Institutionalized monotheism: this has nothing to do with human spirituality. This is a cover-up for the commercial interpretation of the Divinity. Institutionalized monotheism may be translated as idolatry.

3. Global community: this has nothing to do with the co-existence and co-operation of the "people"- it is merely an expanded
   Lebensraum for commerce
4. Peace: this is not the nature of commercialism. Commercialism is by definition warlike, competitive and regards humans as near-uniform representatives of separate material interests.
5. Pluralism: commercialism is never pluralistic- it is usually oligarchic and hierarchical and its basic tendency is toward the competing, the separate, the homogeneous.
6. Freedom: commercialism is by nature alien to any idea of freedom and in general to ideas. Commercialism recognizes freedom as the rightful pursuit of material profits it equates this with happiness.
7. Good living standards: commercialism never leads to good living standards. As it destroys traditional communities and
   traditional life it supplements the destruction of the natural human community structure and natural environment with an abundance of unnecessary material wealth. It creates virtual needs that it satisfies. Good living standards would be strong human communities, fresh air, well-adapted and individualized human environment, free time to think and communicate. These are basically alien to commercialism.
8. Patronage of science and art: commercialism will never patronage science and art except if it can adopt these for
   commercial interests. Science will be applied as technology that will be used to intensify commerce and war. It will benefit
   the commercially privileged. Art will be used as a manipulated form of mass communication that will be used to further
   individual commercial interests.

9. The right to dissent: commercialism will never tolerate dissent in its own domain. A good merchant will villify anything that he perceives is contrary to his commercial interests. By creating inappropriate associations any dissenter will be effectively depicted as a threat to the global human community and he will be duly eradicated.
10. Individualism: commercialism will never tolerate a strong individual. In fact, the very antidote of commercialism is the cultural polymath. The individual under commercialism is a number associated with a function.
11. Freedom of press: commercialism will never tolerate alternative communication. In fact, no established power elite will ever tolerate alternative modes of communication. What these allow are essential identities appearing in different forms.
12. Expertism: commercialism will fragment all culture and all knowledge. It creates functions associated with numbers.
13. Scientific truth: science never discovers truths. It creates truths that are functional and serve commercial or other interests. Science is objective in the sense of focus. It is not objective in the sense of impartiality.
14. Moral values: commercialism is always and entirely amoral. Morality in commercialism is a set of rules serving well-defined commercial interests.

What then are alternatives to commercialism, monotheism, industrialism, scientific objectivism? How can one survive these social viruses?
By strengthening human spirituality so much that viruses can influence it little.
Commercialism wishes to show that such alternatives are

- not practicable
- dangerous
- not better than existing ways.

Let us see. Firstly, one has to recognize the extent of triumph of commercialism. The overemphasized fashions

and trends/tendencies never really reach everywhere in geographical sense or otherwise.Local traditions, cultural, historical peculiarities remain. Customs age-old and sanctified by time are difficult to eradicate and ultimately tend to re-appear. Even the defeated and depleted recover. The grass grows through.

There are still non-commercial relationships and instincts only superficially tainted by a consumer logic. There are still non-commercial ideologies, venerated historical ideas and much original thought. There are even non-commercial religious ideas. There were once dedicated non-commercial scientists and artists and perhaps a few still remain. If something is not publicized it does not mean that it is non-existent, non-practicable or inert. Humanity is too deep an ocean to be easily converted to one idea-but for an instant. The natural human recovers from the most vicious viruses. Nature is inherently rich in variety and it often regrows its limbs.

Non-commercialism holds:

1. There are no different religions. There are different religious institutions and traditions but only one religion.
2. There is no distant "One God in Heavens". There is the god of goodness but it lives inside the human heart.
3. There is no "chosen people", no "chosen land", no "chosen era". God is eternal and impartial.
4. There is no democracy: the art of leadership belongs to those who learn and suffer to master it.
5. There is no objective world: the world is a union of spiritual and material dimensions that are different aspects of one continuous entity.
6. There are no separate interests: the whole community of humans is one and indivisible and essentially co-subsatntial with god.
7. There is no homogenous satatistical multitude of consumers: every human being is different (but not separate), even essentially so. Difference is not the enemy of co-operation and co-existence. Diversity is the premise of all co-operation and co-existence.

8. Peace is: the lack of ambition to dominate others. Peace is: the lack of ambition to want things that only others can give me. Peace is: independent and peculiar but not separated organization of mind.
9. Freedom is: the unlimited pursuit of understanding and life organization.
10. Morality is: the recognition that one belongs to the entire human community.
11. Science and art are: by definition non-commercial.
12. Happiness is: the recognition that there are supra-individual and spiritual dimensions.
13. Well being is: living in a natural environment well-adapted to basic and necessary and therefore cheap human needs.
14. Competition and war are: never justified. A good outcome never justifies bad means. The outcome is dictated by the means.
15. The goal of an individual is: to recognize itself as an important and essential, unique and non-separate part of the human family.

Non-commercialism does not threaten anyone or anything with conflict.
Conflict and competition are primitive reactions that need to be grown over. Conflict and competition assimilate the opponents. Non-commercialism is non-violent and non-confrontational. It grows in an additional dimension that it creates for itself.
Non-commercialism does not convert: it merely inspires.
Non-commercialism does not create an institution or organization. All institutions become corrupt in time. This is their inherent nature.
Non-commercialism things of itself as merely an alternative. There is not one rightful way. Ways—like all things-are essentially infinite. Instead of distinct homogeneity one may propose discontinuous variability.

9. History Class

Teacher: For today's discussion I have chosen a topic from ancient history. In the year 28 BCA (before common awareness) the Ari Empire attacked the small country of Arrhiac. This was the first War of Total Deterrance. We are going to discuss the causes and consequences of this war.
Alpha, please summarize the events leading up to the war.
Alpha: Gladly. We first need to shortly remember that Arrhiac was the immediate cause of the Great Civil Wars. Arrhiac had a strategical location between continents and had been for centuries owned by the decadent and debilitated empire of the Otan. For centuries, Otan had been dominated by one of the dominant warring factions of the Ero Confederation. This faction, the Saxes, had a powerful navy and occupied a chain of islands between the empire of the Otan and the land of the Saxes. The Saxes proclaimed the doctrine of the "rightful world dominance". According to this doctrine, all human beings in the world had to submit to the Saxes faction, which was "by the grace of the Great Idol" endowed with the greatest navy as well as a greatest political system contemporarily termed Corporate Republic. The Saxes also proclaimed that they possess, "by the grace of the Great Idol", the right to maintain a navy that will always be stronger than the combined strength of the navies belonging to the two strongest rival factions taken together. Arrhiac had a strategic location in the center between the chain of islands occupied by the Saxes and the Great Ancient Territories also occupied by the Saxes.
The immediate cause of the first part of the Great Civil War was the appearance of the Fritch faction. The Fritches challenged the idea of the rightful world dominance put forward by the Saxes and began to build up a great navy that soon surpassed the size of the navy of the Sheval faction, traditionally the second naval power on the Earth. When, in addition, the Fritches began to infiltrate the ranks of the Otan and proposed to build up a great road between Fritches City and the Arrhiac city of Ghda, the Saxes decided to act. To camouflage their aimes, they arranged a political assassination in a small land within the Ero Confederation that provoked a war between two smaller factions. By the system of alliances, they managed to provoke a global civil war in the Ero empire that left the Fritches on the opposite side to all other stronger factions. However, the Saxes made two great miscalculations in this war that made them pay very heavily later on. The Frithches managed to side with the rebels within the Ru faction, supported

them and succeeded to overturn their leadership. The Ru faction, headed by the new rebels, soon agreed to sign a humiliating peace with the Fritches. In addition, the Fritches proved to be much more determined and resourceful than the Saxes could ever predict. So the Great Civil War soon became dominated by the Fritches. The Saxes, in their utmost desperation and in the brink of losing this war, resorted to new tactics. As a part of this new campaign, they managed to largely destroy the navy of the Fritches and blockade their country. As the Fritches began to starve, they struck back by inventing a submersible naval machine that soon reversed the blockade : now the Island of the Saxes was starving. The second tactic, however proved to be more fruitful. The Saxes began to deliberately request ammunition from the distant empire of the Ari. They used Ari commercial vessels to bring ammunition and even camouflaged passenger ships under the Ari flag for this purpose. These passenger ships were even armed and on several occasions deliberately attacked the Fritch submersibles on the excuse of preventive defense. Once the Saxes managed to maneuver a huge Ari passenger ship in a collision course with a Fritch submersible. The ship was sunk and many Ari passenger and much ammunition was lost. They also forged a document in which the Fritch warlord supposedly invited a weak neighbor of the Ari to be part of the Fritch dominated alliance. These maneuvers as well as the fear that the Fritch faction would become too powerful convinced the Ari to intervene. They tipped the balance against the Fritch and forced them to sign a humiliating peace. With this the first part of the Great Civil War was over. Now the Fritch faction was in disarray. In addition, the Fritch had to pay indemnities to the Sheval as well as the Saxes, an obligation that was well beyond their means. This effectively ruined their economy and made them almost totally dependent on the Ari, by then the greatest commercial empire of the world. With Ari money, came Ari influence. Fritch cities were soon loud with Ari music, Ari products and Ari moving images. With their economy in ruin, identity shattered by the humiliation of total defeat and humiliating peace as well as eccessive Ari commercial influence, the Fritches soon entered the greatest crisis of their history. In this chaos and desperate darkness, a very radical new sect appeared among the Fritches, soon to be known as the Sect of the New Order. This sect was almost from the beginning dominated by a fanatical man who had incredible talents as an orator and as spiritual leader. This man, a decorated ex-soldier of the first part of the Great Civil War had very limited understanding of global strategy, the nature of diplomacy and international commerce. The latter especially, but increasingly the former also was by then dominated by the the ancient Sect of the Commercial Order, operating largely as a faction within the Ari empire. The ancient sect just

recently achieved total monopoly over the commerce, media and religious ideology of the Ari empire. Immigrants from Ero, the members of the Sect soon began to help their relatives oversees and these in fact became extremely powerful within the Fritches themselves. Courageous but blind, the ex-soldier fough these sect members fanatically and finally totally ousted them from political power causing their oversees friends to turn against him. As the ex-soldier turned the dying Fritch faction into the most powerful in the world, he successfully implemented the New Order within the confines of the Fritch faction.

Teacher: Beta, characterize the prevailing ideologies of the time.

Beta: At the time of the establishment of theNew Order in the land of the Fritches, there were three competing ideologies in the world. It is important to analyse their differences at this point since a merger between two of them will lead to the understanding of the ideology that produced the war we will subsequently focus on. The three sects, again, were (1) the Sect of the Commercial Order dominating the Ari empire, the Saxes and the Sheval; (2) the Sect of the New Order prevailing in the Fritches faction; (3) the Sect of the Rebellion gaining predominance in the lands of the Ru. Let us analyse these one by one.

The Sect of the Commercial Order maintained the sacred trinity of (1) the ancient Myth of the Great Idol, a religion based on the idea that an all-powerful Great Being anciently selected a few members of the human family to dominate the entire world; (2) the idea that the Corporate Republic was the one and only rightful government given as a gift to the Saxes by the Great Idol; (3) that mankind consisted of separate races that naturally competed for commercial resources. According to this view, human behavior was a predominantly commercial behavior, man was a competing animal.

The Sect of the Rebels maintained that although man was originally a commercial and competing animal, human nature can be reformed by a dictatorship of the poor, which will counteract the commercial finesse of the middle classes. A heretical sect originally belonging to the Sect of the Commercial Order, the sect of the Rebels acknowledged the importance of economy and even that of adopted science. Materialistic in nature, it refused the idea of the Great Idol who predestined a few for predominance. It proclaimed that power belonged only to those who had the courage to fight a World Rebellion in the interest of the poor.

The Sect of the New Order,however absolutely refused the notion that man was commercial. This sect was born in direct opposition to the ideology of the Sect of the Commercial Order. According to this ideology men were by nature either moral and industrious or immoral and lazy. There were three kind of

humans: those who had determination and will to fight and work; those who preferred financial manipulation to work and those who were able to work yet were under the spell of the Sect of the Commercial Order and could not express their true nature. The Fritches believed that they themselves were in the first category; the Sect of the Commercial Order was in the second; the Saxes, the Shevals were in the third. Everyone else was beyond categorization. These, especially the peoples of the Ru faction, were subhumans only good to be slaves and lowly workers.

The ideology of those in the Ari empire who started the Arrhiac wars were the fusion of the ideologies of the Sect of the Commercial Order and that of the Sect of the New Order.

Teacher: Gamma, tell us about the second part of the Great Civil War.

Gamma: The Sect of the Commercial Order, gaining predominance in the Ari empire, maneuvered the Fritches into a devastating war. These latter at first allied themselves with the Ru faction and quickly defeated the Sheval and the Saxes.Victorious, they turned against the Ru faction as they falsely believed that the desintegrating Saxes had induced these to betray them. In reality however, Ru was manipulated by and acted on the basis of promises from the Sect of the Commercial Order within the Ari empire. The Saxes and especially the Ari, having maneuvered the allies against each other subsequently manufactured an alliance between the Ru and themselves. With great difficulty and at the price of enormous sacrifices by the Ru people as well as the virtual annihilation of the economical might of the Saxes, the Fritches were again defeated. The Frithces and their minor allies were punished by all kinds of unimaginable slaughter, especially by wonderweapons and bombs from the air.These atrocities were later jusified by the argument that these were necessary to destroy the will of the civilian Fritch and allied population to fight and that, without them, the war would have been longer. Incredibly, later everyone accepted these arguments.

Teacher: Delta, summarize the immediate consequences of the Great Civil War.

Delta: The most important consequence of this war was the death of tens of millions of people and the incredible post-war misery across the Ero lands and elsewhere. While the Ero lands were almost totally annihilated and the population was literally decimated, the Ari empire profited enormously by taking over a large part of the Ero influence in the outer world. The Saxes became literally puppets of the Ari, their outer territories were gradually taken over by the Ari as "independent client states". One particularly prominent example of the new Ari world domination was that of the fate of the Scriptland. This former part of the decadent and weak Otan empire was originally promised to local rebels by the Saxes, on the condition that they

would rise against the Otan rule. This happened during the first part of the Great Civil War, before the Otan empire was dismantled. After the war, the Saxes appropriated this land together with the land of the Arrhiac, which, as we remember, was one of the most prominent reasons to start the war in the first place. The rebels were cruelly rebuffed after the war despite their sacrifices. To add humiliation to the injury, the Saxes promised the land to the Sect of the Commercial Order as well, as these latter claimed this piece of land as rightfully theirs according to their ancient myths. The richer ones among the Sect, those who lived in the Ari empire, began to induce their poorer relatives in Ero to move to the Scriptland displacing and chasing away the native population. Later they claimed that the natives were evil and bad and on that basis began to terrorize them and displace them from their homes. This atrocity was justified on the basis that the Fritches killed many of the members of the Sect in Ero lands so these latter deserved all kind of favors. Even though the natives in Scriptland had nothing to do with the Fritches, they nevertheless had to accept to give up their land and were denied the right to resist. This incredible injustice was everywhere applauded on the basis that the natives were evil and the members of the Sect were good. The Ari empire even supported the new owners of the Scriptland with all kind of weapons and financial support even as they were killing innocent civilians by the thousands.

The almost total takeover of the world by the Ari empire and its Sect was temporarily halted by the Ru faction that became a powerful might during the war. The rightful fear of the people in Ero and elsewhere from the Ru faction became a good excuse for the Ari to maintain military bases in much of the world. When at a convenient time they forced the Ru to their knees and the Ari became the only world power, the Ari "forgot" to eliminate their military bases and even started to extend them everywhere, especially in such strategic locations as the former Otan lands.

Teacher: Epsilon, tell us about the Ari revolution immediately preceding the war.

Epsilon: The Ari empire was by this time the strongest power in the history of mankind. This monopoly on the world was maintained not only by sheer military might but by the most sophisticated propaganda in the history of the world. Despite the fact that the very birth of the Ari empire was achieved by the extermination of entire nations of natives and the enslavement of millions, the Ari somehow managed to portray themselves as the champions of freedom. They adopted and further developed the idea of the Corporate Republic. Under this doctrine, all male persons barring the natives and those enslaved were "free".The natives and the slaves as well as women were somehow "forgotten"

and for centuries were not taken seriously. The freedom of the Ari people consisted in their right to elect representatives who supposedly held all the political power in the empire. Even though the principles of the representative Corporate Republic were directly adopted from the Saxes and the Shevals, this fact was later forgotten and the idea of the Corporate Republic became synonimous with Ari. Corruption in this representative form of government was from the beginning enormous. Gradually, a state of affairs developed where the representatives were all pre-selected by powerful financial corporations and confirmed by the most organized institution in the Land, that of the ancient Sect of the Commercial Order. The people in Ari were predominantly immigrants from the Ero Confederation and these industrious and often talented men and women accumulated a lot of wealth over the centuries. As the Ari empire was far away from most other world powers, the Ari could develop in peace. This added enormously to the accumulation of wealth. However, the immigrants were often from the lowest classes and their education and understanding of world history was often rather rudimentary. Soon it became obvious that the combination of hard work and lack of general education was fertile ground for mass manipulation. The effect of wealth and luxury added to this, especially with the enormous economical boom after the Ero civil wars. Gradually, industry changed from being a business of small entrepreneurs to being the monopoly of huge corporations. This had a powerful effect on the development of the Ari empire. By now, these corporations began to employ huge numbers and these employees became more and more exploited. Cultivation of the humanities and arts was strongly discouraged by the emphasis on applied and overspecialized sciences, materialistic values and enormous luxury. The development of mass production marginalized individual expression and style in everyday activities, the individual economical function became mechanical and monotonous. The greatest brains in the Land became bogged down in overspecialized scientific activities and lost all interest in the cultivation of general culture and the arts. The media promoted mass produced and highly uniform products and tastes; soon members of the society became more and more dependent on each other and the individual gradually became weak and decadent. As material values became more important, as consumer goods became more uniform, as mass advertisement created similar tastes and desires, as entertainment became less and less social, interpersonal communication declined, the individual became closely dependent on the corporations becoming an addict to mass produced food, mass produced ideologies, mass produced art and mass produced opinions. The ultimate effect was that of television, a direct information superhighway between corporations and the weakened individual. By the time

of the Arrhiac war television became the most powerful opinion former, an extremely effective tool in the hand of a few mega-corporations. Uniformity of tastes and desires, promoted by mass production and mass advertising was strengthened by the Ari type of religion that put emphasis on **worshiping** the Great Idol instead of **following** religious principles. This way religious principles were forgotten and never challenged the universal reign of greed. Amid these developments, the Ari empire was extending its influence primarily by exporting mass produced ideology consisting of various kinds of illusions about the wonderful lifestyle of its subjects. Incredibly, people around the world believed the motion pictures created by the Ari dream industry as true portrayal of Ari life. Eating mass produced Ari food and the consumption of mass produced Ari goods became fashionable as an effect of the enormous popularity of the Ari illusion industry. Corporations soon recognized the enormous influence of the motion picture Dreamworld and this became their primary ideological weapon. Addicts to the Ari illusion industry from early childhood, resistance to the corporate power became nonsensical inside and outside the Ari borders. However, in this global triumph of corporate power an unlikely rival appeared in a weakened and disorganized area of the world. Not a state, not a military power, not an economical or scientific monopoly, it was an ancient heresy that seemed to reappear around the strategically important land of Arrhiac.

The appearance of the unlikely rival challenged the Ari world domination. The corporations soon decided to stamp out this heresy by staging a military coup in the Ari empire that will enable them to openly conquer the land of Arrhiac. Given the central location of this land it was felt that from here the stamping out of the heresy might become easier.

Teacher: Kappa, please elaborate on the nature of the Arrhiac heresy.

Kappa: Forgive me, techer, and allow me to rephrase your sentence. Arrhiac was merely a small part of the immense heretical movement of the Mus. Mus was founded in ancient pre-history, more than a millenium before the Arrhiac war. The heresy was, historically, a reform movement based on elements of the ideology of the Great Commercial Order. Mus denied that the Great Idol had anciently chosen one single group of people to rule the world and maintained that any humans could be part of the human government if they submitted to a few moral rules. Consequently, Mus denied that there were races or other groups among people. The commitment to believe was the only requirement to belong to the human family. This powerful message anciently became an enormously successful social movement and caused perhaps the greatest revolution in the history mankind. This enormous success caused the movement to overstretch and lose momentum. Finally, the movement became

the state ideology of one of the greatest empire ever, i.e. that of the Otan, which itself overstretched and became decadent and debilitated. However, the Mus movement experienced a miraculous rebirth merely a quarter of a century before the Arrhiac war. The resilience of the movement after so many centuries of spiritual torpor is almost impossible to explain. The fact is that this movement challenged the entire ideology of the Ari empire. It defied extreme materialism, it defied the justification of world power by a small group of people and financial corporations, it defied consumerism, it defied the disappearance of traditional foods and cultures and ,worse of all, it defied the spiritual leadership of the Ari empire. Hence the decision of destroying the heresy.

Teacher: Mu, tell us about the Arrhiac war.

Mu: The war only took a few weeks and Arrhiac was cruelly destroyed. However, the original aim was never achieved. While governments in the region were notoriously corrupt and were Ari puppets, the simple people maintained the spirit of resistance and continued to defy materialism, consumerism, mass production and other mass produced ideologies of the Ari. The immediate effect was incredible fear of Ari military might. However, the good mass produced image of the Ari empire was shattered forever and this above all became the reason for its decline. The Arrhiac war was an enormous strategical blunder and a clear manifestation of the decadence of the Ari corporations. The coming of the Great Common Awareness only 28 later was in a way the ultimate effect of this war.

Teacher: Thank you for your participation in the class. Peace be with you (Assalam aleikum).

10. Recipes to build an Empire (alias Macchiavelli lives forever)

Empire building is a serious business and it rarely succeeds in a single generation unless the ingredients are already largely at hand. On the other hand, these ingredients are quite often already present albeit unnoticed- all you need to do is to recognize them and bring them together.

The very first thing to do is to understand some key facts. It is a common belief that the most important ingredient for an empire is military power. That is a myth for novice cooks. Any serious chef would easily understand that the most important ingredient, the one that really gives the flavor and the juice to a good empire dish is a good strong ideology.

First and foremost, one has to understand that it is not well-functioning

institutions or wealth or power that maintain an empire. (One has to marvel at the tangential understanding and naivety of common people.) Rather, it is common beliefs that keep the empire together. Simply put, a lot of people have to share some simple belief-system that make them follow one (or perhaps a few) loosely defined but simple purpose.

One has to be straightforward. People behave in a very peculiar manner when they feel power- be it that they are in a powerful position or that they gather in their masses and they feel empowered that way. In both instances they become rather simple. So I suggest the following.

Take a large number of people, preferably young and inexperienced ones or, even better, a large number of small communities that are isolated from each other so that they have difficulty to communicate.Now tell them that they should not waste their time figuring out what to do, you already have a plan for them. They simply do the job you give them, in turn you guarantee that they will prosper. Make sure that they are never idle. You give them work and entertainment enough so they never have time or energy to think. At this point you are ready to give them an ideology. First, you have to convice them that it is really they –the people- who are in control. This is the core of the matter. Any good empire-builder has to convince his subjects that they have control over their own destiny. So give them little symbols, slogans, relics...hold meetings where they can discuss unimportant things.....prepare elections where they can choose between your pre-selected candidates. The secret about representation is that no matter who is elected, they should represent you rather than the people. At first sight this may look rather difficult . The important thing to ensure is that the contestants for representation should look as if they really contested. Make up irrelevant and sonorous issues that they will fiercely fight over. If their looks, personalities, ethnic origins are sharply different, well that is even better. Better still, they should attack each other on some easy-to-understand personal/moral issues. That usually works. (This may turn out rather vulgar and tasteless but the masses –liike money- should have no odour...if you keep your distance that is). You see, scandals make an effect on people. They will be forever convinced that one of your representatives is immoral while the other is virtuous.....the key is to ensure that all prospective representatives follow you in a few main points that you outlined for them well in advance. These of course need to be hidden from the public eye- but no worries. People almost always see skin deep. They are –in the vast majority of cases- incapable to look beyond cheap slogans and personified issues.

Now, representation is good. This will convince people that they have real influence upon important affairs and keep them busy. So far so good. However, it is of key importance that people do not follow up. Once they understand that

their representation is virtual, the whole ideology will go crushing down.Therefore you have to do two things. One is that none of your subjects should have time or energy to develop their minds. A developed mind is extremely dangerous for you, therefore you have to prevent this from happening at all costs. You therefore take everyone of talent and give them irrelevant riddles. The best for this purpose is an over-specialized scientific task. Better, take a group of talents and make them compete on solving the riddle so their vanity will lead them on. There is a key point here. You have to prevent inter-disciplinary discussions for the groups of talents working on different riddles must be as isolated as possible. Instead, you should give them prizes. Pick a few of them and make them heroes of science or art. That works. You see it is fear to lose one's reputation or position or favor at your court that will keep even a relatively more sophisticated mind most preoccupied. Once you tempted someone that way and gave him a cherished position in your hierarchy he is bound to you forever.

For people who are less talented, manufacture cheap and vulgar diversions/entertainments. In this, you cannot be stingy. Whatever suits them, you have to allow. The best are those kind of entertainments that are lonely or that destroy the structure of their primordial communities. I suggest easy games (sexual if possible), fictitious stories (mass-produced and communicated through mass media), show trials that bring down a few people who are perceived rich and powerful. The average person needs excitement....besides, it is nice to see the fall of a few dignitaries from time to time.

In addition, you need to keep people lazy and comfortable. Encourage them to buy and consume luxury items. Cute and useless technology is, by common experience, best-suited for this purpose. Needless to say, these items need to be mass-produced. There are two advantages in mass production. One: if people do things themselves, there will be individuality in how they do things. You want uniformity. You absolutely have to prevent people from exercising their individuality in anything whatsoever. You need to give them mass-produced cheap food, cheap houses and other items so they never think about doing anything themselves-so they become less independent. Second: they will believe that they have to compete for things and their competition is the best thing you can imagine. Letting them compete is to divide and conquer.

So then: make them believe that they all want the same cheap mass-produced things (you will need a fierce advertising campaign for this) and make them contest for it. They will envy each other and fragment themselves that way. So good!

Now, once you destroyed their ability for individual expression -including their ability to cook their own food, build their own house etc,- you have to

make the next step. You absolutely have to prevent them from communicating. Give them uniform, mass-produced, easy-to-digest and irrelevant information. We call this: the media. The thing about the media is that it always reflects your viewpoints since you sponsor it. But again, you have to keep the appearance of fair representation. You have to make your media seem as if it had a variety of viewpoints. Two secrets here- one is analogous to the way you conduct elections. Media-channels should fiercely compete on unimportant issues to make it seem that their ways are fundamentally different. You tell them how to interpret things and then you also tell them how to fight over these. Everything should be prepared according to plan.

Second, you constantly have to make up irrelevant topics that catch the eye. New technology- this is the best way to go. This will give people new hope but if the direction of technological development is in your hand it will never really change anything. In addition, new technological developments can raise moral issues that can divide people. Moral issues are always the best.

Remember that change is the last thing you want. You therefore have to keep the appearance of constant and fast-paced change in things that do not really matter. This will tire people out and they will never want anything of substance to change.

Now, should everything fail you always have a last resort. This is: an immaginary threat. It really does not matter what this is so far as it is convincing. Remember that people who do not develop general culture and who despise the humanities and the arts....people who are comfortable and lazy enjoying luxury and lonely entertainments....people poorly organized who are brought up in weak families....these people are easy to manipulate. So you can make things up and they will believe you. You do not have to be sophisticated. Take an enemy that is easy to defeat and drag out the fight. This will keep people busy and loyal for a while.

Oh, one more thing: religion.Nothing is better than a religion that suits your interest. A good religion will teach people to worship idols. You see, it would be too dangerous to let people follow any kind of real religious principle. For when they learn to follow any principle at all, they will organize their life, express their own beliefs and forget to compete for mass-produced cheap things. You do not want this.

Rather, you want a mass-produced religion where people -instead of following a principle- learn to worship empty symbols. Better, associate these symbols with your successes and convince people that your successes are due to divine favor. This almost always works.

But back to your emergency back-up plan. If there is a problem you use your media to spread fear. Remember that this is your last resort and only use this

if everything else fails. When you do have to do this, you have to be convincing. Use any means to provoke some weak foreign country and then attack it. The weakness of your enemies will ensure your victory and nothing can boost your popularity more. However, you have to make people believe that you are magnanimous. You therefore identify your enemy with an evil symbol. Choose something like an evil government or leader or ideology. You make the whole world believe that you are making war in the interest of not only your people but also the people of the foreign country. So now you become a savior, a veritable hand of God. You never talk about such trifles that in any war it is the civilian population that suffers the most -including your own subjects. Your subjects will forget their sufferings and sacrifices if the threat sounds convincing and if the final outcome is a success.
Peporting on your successes you concentrate on how you bring down some evil leader or government and absolutely suppress any information about what is going on with the enemy population. This will ensure that you will be seen both as a great warlord and a champion of justice. People will almost always forget the suffering of others but it is better if you help them by not reporting it...so people can sleep better.
In summary, you have learned that empire is built on false beliefs and is maintained by the destruction of individuality, the limitation of inter-personal communication, the suppression of independent thinking, the formalization and institutionalization of religious principles. You understood that the imperial principle is best served by mass-production, sham-representation, sham-media,irrelevant technology, competition for luxury goods and positions, material comfort and manufactured fears. So good luck! And one last thing -call your empire the ,,the power of the people''. Find an ancient language and translate the expression. This will give it charisma. I guarantee you that this will work. So now my tuition fee is....

Az utolsó irás hipotetikus eposz-játék, mely a bálványimádás veszélyeiről szól.

Utolsó irás:

A Könyv

I. Hálátlan hivatás

Múzsa, te feledett, ki bérc alatt mélyen
Hallgatagon lakozol- most engedd hallani szómat
Tedd hogy zengjen a régi mesés ének mit hajdan
Nem egy sem száz- de milljomok visszangozva zenéltek,
Mely kiapadt, mert megölte dallamukat az Egymagam Én
Büszke, kegyetlen, nemtelen, durva uralma.
Nem hősökről zengek, nem nemzetről s hősről
Az emberi nem és istenei kimúlását mondandni hivatásom
Nem dicsérni az Egyet, a Jobbat, a Hatalmast
De sajnálni a sokat, a védtelen- elfeledettet, a gyengét.
Nem nemes versengés, kiválók méltó

lakomája,
Nem kiválasztott népek hősi dúlása, diadalma
Ez: de az emberi nem és szelleme pusztult romba tiporva
Vált nemtelenül salakká masszás dagonyává.
Múzsa- hivásod a Földnek tiport mélyeiből engem
Álmomból riasztott, nem-látás alacsony sötét vakságiból, hogy
Más, jövendő fajok okulására kezdjem elmondni bukását
Emberi nemnek, s egykor fényes szelleminek.
Mit tehetnék háládatlan feladat könnyeit távolitandó?

II. Ősidők regéje

Öröktől fogva és örökkön él az ember

Eredete távol idők ködébe vész
Valaha, mikor még sárkányok is
éltek a földön, élt velük együtt
Sok más állatnak nem volt még
irigye se átka
S számos nemzete és fajtája volt még
a földön
Kik megéltek egymás mellett ki-ki
másként, nem akartak még
Egyfajták lenni, egyben hinni,
egyként élni.
Később, mikor istenek éltek megvolt,
Minden törzsnek, minden nemzetnek
maga istene, hőse
Nem irigyelte egyik másikát, s ha
emberi gonoszság
S irigység háborút szült, s versengést,
átkost
Leigázott város isteneit mégsem
tagadták
Büszke és csalárd hóditók, akárha
botorság
Szállta meg őket- más javait ha meg
is kivánták
Más isteneit tisztelték, kezet emelni

rájuk sose mertek.
Bármely nagyok voltak ezen isteni lények, mégis
Megélni magukban nem tudtak, hiába hatalmuk
Ember tisztelete nélkül sorvadni volt részük, igy szólt
Sorsuk, kegyetlen és végleges -ámde volt még
Régi időkben az emberi észben az ösvény
Isteneket látni, vélük beszélni, s tenni
Mit illdomos, mit isteni akarat sugallt, mi tiszta.
Ez idő tájt emberi fajta
Nem egy volt, nem tiz, de száz is, ki-ki másként
Élt, hitt, áldozott, evett és nemzett
Voltak, kit a csalfa emberi emlék mesésnek
Szinezett később, kit tündérként gyermekmesékben
Mondunk, s éppigy törékeny manók és törpék, nagyszemű cyclops,

Volt nagy szelleme hegynek,
sivatagnak -dzsinn volt neve egykor,
Barlangok mélyén, tűzhányók sátra
alatt élt
Titánok durva, erős népe...tengereken
tanyázott
Sellő, syrenai, erdő mélyén satyros
Lelke volt mindennek, igy élt sok
formában az élet
Szelleme egykor....sok gonoszság
Volt ekkor a földön, irigy háború,
vész is
Dögvész is, nyomor, hazugság- ám
Bármely elvetemült is, a sok faj
Elfért mégis, a széles-delejes föld
Erőt, teret, delejt mindnek adott volt
S ha versengtek idejest, megbékéltek
az-aztán
Évmilljomokon át ember s más
hozzá hasonló
Élt együtt, nem pusztitotta másiknak
a magját.
Ámde világ hosszú korának végefelé
csuda történt
Gonosz és érthetetlen, mi talányként

Emberi nem eszét mardossa, szivét tépi, de mégse
Tudhatja embernek fia a miértjét.

III. A vész kezdete

Volt egy istenek közül, egy csalfatag, durva
Ki egymaga kivánt uralkodni a földön, kit eleink
Eljah-nak neveztek, mely közös emberi nyelven

Azt jelezte "Egymagam Én"-ez isten megbabonázta
Emberek népét- szivüket megtelitette
Esztelen erővel, s ime gyűlik a vész.
Előbbcsak egy nemzetség
Hiszi hogy rész nem része az egynek.
Majd országok, végül birodalmak
Hiszik- sarjad már, s burjánoz a különhit
Már-már mindenki egy urat követ, de hagyján
Mindenki egyfélét eszik, egyformán él
Hiszi magát elkülönült kicsiny és egyforma pontnak.
Az istenek, tündérek, manók, dzsinnek, s mások
Eltünedeznek. Az állati nyelvek és lelkek elidegenülnek.
Nem értelmes nem jó- ezzé válik, mit nem értünk
Mit tiszteltünk előbb- puszta makogás már, fércmunka
Minket szolgálni való- igy mindenik állat.

Minden mi más, mint a tömeg:
érthetetlen, fércmunka
Teremtés mellékútja, mit pusztítni is
illik. Jönnek
Tudósok, kik szólnak: csak ami
jelekből
Többőnknek úgy tünik egyformán:
igaz az lehet márcsak.
S hogy sárkányok, s tündérek voltak,
s istenek: nevetve feledjük
Minden ahogy lett úgy kellett legyen:
a Fejlődés Egy Igaz Útja
Évmilliomokon át igy alakitotta -az
eredmény mutatja mi
Tökéletes egyben. Jeleket a többség
ahogy lát-közel egyformák
Gyülekezete, a közel egyformát- csak
igy lehet tudni
S más nem igaz! Kitalálták gyenge
pontok nagy sokaságát
Mely mindannyi közel-egyforma, s
egyre törekszik-
Egy Urat hogy szolgálják. Rossznak
kiáltják
Pusztitják tűzzel-vassal mi szolgálni

nem próbál
S ezt tagadják mégis. Nem látnak.
Elszaporodtak, elnyomták
Mint burjánzó daganat a világ
sokszerű népét.

IV. Istenek bújdoklása s reménye

Ámde barlang s erdő mélyén ott lapul nymphák
Tündérek, s manók hada-csoportja.
Tengerek mélyén
Lakoznak most is az istenek. Sok ember
Mert nem hangos, tudja azért évmilljók
Hitét, s ismét kisarjad, mint beteg ember
Testén az új szellem, Eljah bármily ravasz is még.
A mély zúg, ámde tenger szinén a hajó még
Büszkén ereget füstöt és éktelen zajt, nem tudja
Tenger mélyét, mert nem látja, végtelen az még.

Mert nem ismeri kicsinynek hiszi a végtelen eszmét
Tenger mélyén mely zúg- füle még büszke s süket rá.
Node mi lesz, ha megszólal a tenger,
A földnek mélye áthat a felszin csevegésén, s mondja:
Mit nem tudtok, arra mondjátok: végtelen, aztán elhanyagoljátok
Mint harang alakú görbén két kis hegyes szárt.
Kicsinynek tűnik, mire oda nem figyeltek,
De azért a végtelen csak végtelen.
S végtelenül nagy s egynemű csak nektek, mert nem ismeritek
Százféle különbségét. Minden pici élőlény más
A tenger mélyén, de mindenik fontos
Nélküle az egész sohasem válna úgy az egésszé.
Minden piciny porszem áthatja szellemivel- igy
Alakul, ez a természete tengernek, nem is lehet másként.

Nem is szolgálja vizcsepp a tengert,
de alakitja
S nem akarja egyik, hogy egyforma
legyen más
Szomszédja, olyanná, mint ő. Jó
vizcsepp és rossz -
Mi értelme van annak, mi örökké
volt és lesz minden változatában
S mely az egésztől soha el nem
különül?
Kinek van füle hallja, van szive
látja.
A dolog a dolog, s nem csak értelme s
csak a vége,
Jel, melyet adott neki Egy. A
folyamat értelme se
Vége, se eredménye. A folyamat csak
folyamat, s dolog a dolog.
A tenger sem vizcseppek végtelen
tömege, hanem több.
S ha bőrömön nincsen a vizcsepp
nem elkülönült
A másiktól, hisz bőröm teszi csak. A
világ sem
Lett porszemből, s azzá nem leszen

sohsem,
Nincs kezdete, vége. S mi most van...lesz másképp
Nem fejlődik egyneművé.
Mit iskolásgyermek leirhat, célt nem követ az sem.
A nap sem egyféleképp kel, mindennap más
Örökkön-örökké: nem mondja hogy egyazon módon.
Nem is tér vissza semmi előző állapotába, de más lesz
S egyszerű szabály be nem fogja a végtelen árnyalatot.
Örökkön örökké lesz a világ, de máshogyan más lesz
Végtelenül, bonyolultan. Hát nyisd fel az elméd
S lásd a mozgást, buja váltakozást az időben, a térben.
Semmi nem örök ami változatlan, sem változatlan, ami örök,
De örökkön örökké változik egyre.
Formálódik
De nem mint daganat.....

Egyneművé és egyszerűvé. Nem piciny
a végtelen és ismét-
Mondom s bölcs leszesz ha
megjegyezd. A végtelen végtelenül
nagy-
Nemcsak időben, térben, de
változatban. Ezt ha megérted
Miért mondanád: együgyű vagyok
csak szolgálni jó?
S mégha csak arra is jó- miért az
Egymagam Én
Büszke egyszerű véges- behatárolt
egyneműi létét?

V. Megcsalatás

Ámde csalfatag, árva az emberi elme.
Legszebb szelleme ismét
S ismét porba hanyatlik- hamis tan
Kúszik, burjánzik bárány képében
mint csalfa sikamló
Fénylő pikkelye mászó, gyilkot-

lihegő kigyó mérge hogy árad
S terjedez légben a csicsás, a szemnek tetsző, a tétova romlás.
Mindez álomból eredez, mit Eljah
Évmilljomok alatt eltervezett egykor-kerülte
Istenek, hősök, sárkányok hadát, figyelte a gyengét
Mint vadászó párduc, ki a gyenge zergét figyeli
Szimatával nem hagyja se éles szeme izzó
Fényével nem hacsak pillanatra: végül
Igy szólt annak ki gyengébb
Volt köztünk, s kinek ábrándos a lelke-
"Alszol mostan te szegény, nem sejtheted azt sem,
Nagy dolgoknak lész tudója s eredője
Ha szavamat megfontolod- te jámbor
Apád, s más öregek veled azt tanitották
Öröktől fogva van a világ, s rajta a sok nép

Ember is, más is együtt élt örökkön-örökké
S egyszerű szivedben hitted, s együgyűen
Teszed-s-veszed dolgod, éltél egyszerű éltet.
Tudd meg hát te Kegyelmes (mert igy
Nevezték mások a jámbor együgyű, jó Embert), véneitek mit mondanak
csalárdság
Hitvány hazugság- hogy életnek szelleme ismét
S ismét átjár mindeneket, örökkön-örökké
Hogyanis lehetne? - nem igy van
Egymagam Én
Terjesztem e szellemet, merthisz belőlem árad
S nemhogy örökké- Egymagam Én alkottam e szerte világot
Mely sohasem volt végtelen, hiszen egy porszemből nőtt ki, egy rögből
Melyet elsőként alkoték, ez volt mindennek Kezdete egykor.
Egymagam én vagyok felül és kivül e

földön
Egymagam én nem vagyok sem rabja se része
Idő nem volt előttem, de Tér sem-
sem Ok, sem Eszme
Mindezek bennem voltak először
Egymagam Én vagyok forrás
S megtérés is- mert porrá teszem, mit porból emeltem
Ezredéve csupán Én isteni kegyből".....szólt s még:
"Tudd meg, mi való: mind a többi isten, s emberi fajta
Csak alkotásom fásult, hitvány gyümölcse, nem-sikerültek
Egy az, mit alkoték, s mi folytatásra méltó
Az emberi világ az s annak egyetlen sarja, mit asszonyod ime
Ma éjjel szülni fog neked- csak ez nemes csak ez
Fog gyarapodni s túlélni- miről hitted, beláthatatlan
Különbözőség, gazdagság- érthetetlen másság

Félresikerült csak, fércmunka,
megvetésre méltó
Egy a tökély: sarjad. Az leszen majd
ura mindennek
S én majd segitem- csak rajta jöjjön
bármi is meglásd
Törekedj effelé, mely végső célod,
csak ennyi életed érdeme
Szolgálj engem- Egymagam Én
vagyok Urad, Istened
Egyetlen, mely erőt ad, decsakha
szolgálsz
S más Urad nem lehet, bárha
tetenéd, én vagyok úgyis
Egymagam Én: egyetlen, ki élteden-
holtodon, s még azután is
Urad leszek s maradok. Mondtam
amit mondtam, s nincs más"
S öreg Kegyelmes nem tudta mit
tegyen- még szive
Igy szólt: nem látod a valót? Az Idő,
Tér
Ok és Eszme végtelen, gazdag s mint
az állati fajta
Változatos- ki mondaná ez Jobb, s

Rossz amaz
Ez kell túléljen, s pusztulni kellhet amannak
Mert más nyelvet beszél, nem enyémet, mely csak Jó:
Jó ennek ez, amannak meg amaz-
lám dzsinnek lényege itt van
Tündérnek amott- még az ember is sokszinű-árnyalatú
Mondani ki tudná- mely forma tökéletes, helyes!
A szellem ime itt bennem, szomszédomban egyaz
Ő s én egyek vagyunk, mint nem más a kő sem,
Melyet formálok beleadva szivem melegét is:
Hogy hihetném, hogy szomszédom mit formál
Hazug hamis- miért lehetnék más én,
Tőle különböző, elkülönült, egy vagyok véle
Munkám, beszédem, kapcsolatom egyesit véle-mi tudná

Megszakítani mi folyvást egybeköt-
élet szellemét
Bennem, s szomszédomban, s a
kőben, dzsinnben?
S mikor meghalok nem élek-e ismét
a kőben
Mit szivem formált: a házban, mit
saját kezem tett sajátossá,
Szomszédom gondolatában, mit
velem együtt munkált, s gyerekemben
S nem öröktől fogva lehetett ez igy,
mindegy kiben- dzsinnben,
Sárkányban, hiszen mind más,
mégis egynek része mindez-
S most én mondjam: mindez a világ
most
Egytől való, ki attól elkülönült, ki
teremté?
Mily balgaság lehet ez- együgyü
elmém
Hogy hihetné ezt? Mit tehetek hát?
Igy gondolá az öreg, node nyugtot
nem hágy
Neki Eljah meglátogatá s igy szóla:
"Miről nem hiszed, hogy úgy van az

úgy van
De hogyan tudhatná együgyű lelked,
jelet adok hát
Jelet, melyről tudod, csodás, tőlem
származhatik csak.
Minden dolgokat eztán csak jelekről
ítélj- a dolgok többé már
Nem azok, minek látszanak, hanem
mások. Eredményük az,
Mi őket jelként mutatja. Ne hidd hát,
mit látsz - a végét,
Eredményét, kifejletét tekintsd. Ez a
jel, melyről tudod,
Igy helyes ez és nem is történhetett
másként. S igy lesz
Majd, unokáid sem tekintik dolgokat
másként
Jelekről ismerik fel- nem kell
hinniük szivüknek,
Mely együgyű úgyis- s egymás
együgyű szivének
Miért hinnének jobban? Fő csak a
jel, a végkifejlet.
Egykor majd jel-értők lesznek e
földön előbb majd

Így hívják őket: varázslók, majd így:papok, végül így:
Tudósok, kik megszakítják a hibás, rossz kapcsolatot
Szívük s a dolgok között, s csak abban hisznek
Melyet mind és általában felismernek mint jelet.
Így lesz, mert így akarom. Egymagam Én.
Ne keresd hát miért. Mi vagy te?
Hiszed: éppoly fontos része az egésznek
Mint az a dzsinn, ez a kődarab, az az asszony?
Hiszed: egy vagy száz- ugyanoly fontos
Minden megmunkált kő átviszi szellemed, minden gondolat
Minden gyermek, minden mosoly?
Hitvány
Kis pont vagy- nem része egésznek.
Por, mely
Szolgálni engem hivatott. Én alkottalak

Hitvány salak. Egymagam Én ezt mondom.
Nem lehet másként." szóla, s gyötré
Kegyelmest minden nap és minden éjjel
Végül hogy neve mit jelentett felejté,
Vált szolgává az öreg, s minden sarja, utódja.
Bolondnak hitték előbb, s rá nem hederitnek
Vakok, kik nem emlékesznek, fontos minden mit bárki gondol
Bárgyú, ábrándos, de jószivű ember volt a Kegyelmes
Élt a világ másik részén, kis falunak puszta határán
Felesége rút együgyű asszony, ámde szive jó s tele hővel
Emberét könnyezve nézi ha gyötörtnek, sorvadtnak látja.
Álmai rémét embere leplezni nem tudja már ha hiába akarja
S borzankodik egyre de mégsem titkolja a nője előtt már, hanem igy szól:

“Tudd meg, mit apánktól tudunk
száz meg ezer év
Szólása mond az azért mégse csak
úgy van.
Leplezve bár, de igazság fénye dereng
elmémben, mert igy lesz,
Ezt parancsolja Uram a végtelen
Eljah.
S mi igazság, s mit illő hirdetnem az
igy van
Isteneink hamisak, csak egymaga Úr
van
Szolgálni: ez Eljah, a végtelen Eszme
Sarjunk leend, ki ez Eszmét terjeszti
hatalmat
Bosszúálló, szörnyű Eljah csak
annak adandja.
A világ övé leszen, a végzés igy
rendelé nem illik
Kétkedni- ámcsak remény töltse a
lelked....
Évezredek múlnak, s elpihen Eljah
Mag, mit rút csele elvetett sarjad az
ime.
Hiszi az ember fia, hogy léte

egynemű s ime
Egyként él s pusztít mindent ami
más: csak mi
Amint mondjuk s tesszük csak az
igaz Útja
Egyvonalú -egyenes Fejlődés így teszi
azt már.
Vetélkedik minden: mert egyet akar,
s egyféleképpen
S egy a forrás, mihez közel férni-
hiszi ez a célja.
Nő, mint daganat az egynemű
sokaságnak
Durva hozama: terjed mint virus az
egynemű minta: életet élni egyként,
versengve
Keresni Egynek a kegyelmét.
De örök az élet: s hatalmas tengere
ismét
Elnyeli mint buborékot e tant.
A változat ismét megnyeri létét
idővel
Mely végtelen nem vonalában:
változatában.
Istenek, dzsinnek, a számtalan

emberi fajta
Újra él, s virul, felkel ágyáról az ember, mely ismét (nem harccal, de belátva és növekedve)
Feloldotta baját s belátta: ő s a másik s a Világ, másként bár, de egy s ugyanaz.

Vége